

GUY DE MAUPASSANT

MONT-ORIOLO

**ERŐS, MINT A HALÁL
AZ EMBER SZÍVE**

Mont-Oriol
MONT-ORIOI

FORDÍTOTTA
BENYHE JÁNOS

ELSŐ RÉSZ

Az első fürdőzők, a korán kelők már kijöttek a vízből, és lassan sétálgattak, párosan vagy magányosan, a nagy fák alatt, az envali sziklatorokból lezúduló patak mentén.

Mások éppen most érkeztek a faluból, és sietősen léptek be a gyógyintézetbe. A nagy épület földszintjén vízgyógykezelést végeztek, az első emeleten pedig kaszinót, kávézót és biliárdtermet rendeztek be.

Mikor Bonnefille doktor fölfedezte az envali völgy mélyén a nagy forrást, amit Bonnefille-forrásnak nevezett el, néhány ottani és környékbeli földbirtokos, óvatos spekuláns, rászánta magát, hogy itt, ennek az óriás dió- és gesztenyefákkal teli, pompás, vad és mégis derűs auvergne-i völgynek a közepén egy mindenre, gyógykezelésre és szórakozásra egyaránt használható nagy épületet emeljen, ahol lenn ásványvizet, zuhanyt és fürdőt, fönt pedig sört, likőrt és muzsikát árulnak.

A patak mentén elkerítették a vízmosás egy részét, abból lett a minden fürdővárosban nélkülözhetetlen park; három fasort ültettek benne, egyet majdnem egyenesen, és kettőt kanyargósan; a fő forrásból vizet vezettek el, és az első fasor végében mesterséges forrást fakasztottak, amely ott bugyogott egy nagy cementmedencében, szalmasátor árnyékában, s egy közönyös asszony vigyázott rá, akit bizalmasan mindenki csak Marie-nak hívott. Ez a csendes auvergne-i asszony, aki mindig kis hófehér főkötőt viselt, és akit majdnem egészen elborított a szolgálati ruháját takaró és mindig nagyon tiszta, széles kötény, lassan felállt, mihelyt észrevette, hogy az úton fürdőző tart felé. Amikor ráismert, kikereste a vendég poharát egy kis, hordozható üvegszekrényből, majd lassan vizet töltött bele egy bot végére szerelt bádög-bögre segítségével.

A fürdőző szomorúan mosolygott, ivott, visszaadta a poharat ezekkel a szavakkal: „Köszönöm, Marie!”, majd megfordult és elment. Marie pedig visszaült szalmaszékére, és várta a következőt.

Különben nem volt sok vendég. Az envali fürdőt csak hat éve nyitották meg a betegeknek, de hatéves fennállása után alig kereste fel több vendég, mint az első év elején. Úgy ötvenen járhattak oda, különösen a vidék szépsége vonzotta az embereket, ez a bájos kis falu - amely ott húzódik meg a hatalmas fák alatt, melyeknek görbe törzse mintha olyan vaskos lenne, mint egy-egy ház -, a sziklatorok hírneve, ez a furcsa völgyzug, amely a nagy auvergne-i fennsíkra nyílik, és hirtelen ér véget a magas hegy, az ősrégi kráterekkel borzolt hegy lábánál, ott ér véget a leomlott vagy megcsusszant sziklával teli, vad és pompás szakadéokban, ahol patak folyik, és zúdul alá az óriás köveken, és minden kő előtt tavacskát alkot.

A gyógyfürdő úgy létesült, ahogy a többi: Bonnefille doktor prospektust adott ki a forrásáról. Először is fennkölt és érzelmes modorban dicsérte a vidék alpesi varázsát. Csak válogatott, csillogó jelzőkkel élt, amik semmitmondóan is hatásosak. Az egész környék festői, fonséges vidékek váltakoznak ott bájosan meghitt tájakkal. Minden sétaút, még a legrövidebb is, valami rendkívüli eredetiséget kínál, ami megkaphatja a művészt és a turistát. Azután hirtelen, átmenet nélkül átcsapott a bikarbonát-, nátrium-, szénsav-, lithium-, vas- stb. tartalmú Bonnefille-forrás gyógyhatású és minden betegséget kúráló tulajdonságainak részletezésébe. A betegségeket különben ilyen cím alatt sorolta fel: az envali kúrára speciálisan reagáló idült vagy heveny megbetegedések; ezeknek az envali kúrára reagáló megbetegedéseknek hosszú volt a jegyzéke, hosszú, változatos, és mindenféle beteg számára vigasztaló. Végül a

prospektus hasznos gyakorlati felvilágosításokat adott a szállodai, lakás- és élelmiszerárakról. Mert a kaszinó-gyógyintézettel egyidőben három szálló is létesült. Éspedig: a fürdő fölé emelkedő hegyoldalban épült vadonatúj Splendid Hotel, egy régi, tatározott fogadó, a Forrás Szálló és a Vidaillet Szálló, ami egyszerűen úgy jött létre, hogy megvásároltak három szomszédos házat, és egybevágták őket.

Azután egyszer csak egy reggelre két másik orvos is megtelepedett a vidéken; ki tudja, hogy kerültek oda, mert a fürdővárosokban az orvosok mintha a forrásokból kelnének ki, akár a légbuborék. Éspedig: az auvergne-i Honorat doktor és a párizsi Latonne doktor. Latonne doktor és Bonnefille doktor közt nyomban vad gyűlölködés tört ki, Honorat doktor pedig, ez a nagydarab, mosolygós és nyájas, tiszta és gondosan borotvált ember a jobb kezét az egyiknek, a bal kezét a másiknak nyújtotta, és mindkettejükkel jó viszonyt tartott fenn. De a helyzet ura az envali fürdő- és vízgyógyintézet főorvosának címét viselő Bonnefille doktor volt.

Ez a cím volt az ereje, s a gyógyintézetet a magáénak tekintette. Ott töltötte napjait, sőt állítólag az éjszakáit is. Falusi házából, onnan a tőszomszédságból délelőttönként százszor is benézett a rendelőjébe, amit a folyosó bejáratától rögtön jobbra rendezett be. Ott húzódott meg, mint egy pók a hálójában, leste a betegek jövését-menését, szigorú szemmel figyelte a maga betegeit, és dühös szemmel a másokéit. Úgy szólt rá mindenkire, mint egy valóságos hajóskapitány, és elémítette, ha ugyan meg nem mosolyogtatta az újonnan érkezőket.

Aznap, amint megérkezett gyors léptekkel, hogy öreg szalonkabátjának két széles lebernyege mint két szárny csapongott utána, egyszer csak megtorpant, mert egy hang rákiáltott: „Doktor úr!”

Megfordult. Nagy, csúnya és sötét aljú ráncokkal barázdált, keskeny arca, amit beszennyezett a ritkán vágott, őszes szakáll, kényszeredett mosolyra húzódott; megemelte foltos, feslett, zsíros, selyem kürtőkalapját, amellyel hosszú, őszbe csavarodott - ahogy vetélytársa, Latonne doktor mondta, „koszba csavarodott” - hajzatát borította. Majd előrelépett, meghajolt, és ezt mormolta:

- Jó napot, márki úr, na hogymint vagyunk?

Ravenel márki, ez a gondosan ápoltság, kezét nyújtott az orvosnak, és így válaszolt:

- Nagyon jól, doktor úr, vagy legalábbis meglehetősen. Még mindig bajlódom a vesémmel, de azért jobban vagyok, sokkal jobban; pedig még csak a tizedik fürdőnél tartok. Tavaly csak a tizenhatodiknál kezdtem érezni a hatását; emlékszik?

- Hogyne, persze.

- De nem erről akarok beszélni. Ma reggel megjött a lányom, és előbb örökre kívánok önnel értekezni, mert a vőm, Andermatt úr, William Andermatt, a bankár...

- Igen, tudom.

- A vőm Latonne doktorhoz kapott ajánlólevelet. De én csak önben bízom, és megkérem, fáradjon föl a szállóba, mielőtt... szóval érti... Inkább őszintén meg akartam mondani önnek, hogy áll a dolog... Ráér most?

Bonnefille doktor nagyon megilletődve, nagyon izgatottan tette föl a kalapját. Azonnal válaszolt:

- Igen, ráérek, máris. Óhajtja, hogy önnel menjek?

- Jöjjön csak.

Hátat fordítottak a gyógyintézetnek, gyors léptekkel haladtak fölfelé egy ívben kanyarodó fasorban a Splendid Hotel kapuja felé; a szálló a hegyoldalban épült, onnan szép kilátás nyílt a vendégeknek.

Az első emeleten bementek a Ravenel és Andermatt család lakosztályának szalonjába; a márki magára hagyta az orvost, és bement a lányáért.

Hamarosan jött is vele vissza. Halvány, nagyon csinos, szőke kis fiatalasszony volt a lánya, a vonásai akár egy gyereké, de szúrós kék szeme határozott tekintettel nézte az embereket, s ez valami kedves, szilárd jelleget és nem mindennapi határozottságot kölcsönzött ennek az apró és törékeny teremtésnek. Kisebb panaszai voltak, enyhe rosszullét, levertség, megmagyarázhatatlan sírógörcsök, okatlan dührohamok, egyszerűen vérszegénység. De főleg a gyerek hiányzott neki, hiába várta, noha már két éve férjénél volt.

Bonnefille doktor kijelentette, hogy az envali víz nagyon jót fog tenni, és tüstént megírta a receptjeit.

Mindig félelmetes receptet írt, olyat, akár egy vádirat.

Egy nagy, fehér irkalapra, több bekezdéssel, két-háromsoros szakaszokban írta fel az utasításait, szálkás betűkkel teletűzdelt, indulatos kézírással.

Vadul sorakoztak az éhgyomorra, reggel, délben vagy este beszédendő kanalas orvosságok, porok és labdacskok.

Az ember ilyesmiket hámozhatott ki belőle: „Tekintve, hogy X úr idült, gyógyíthatatlan és halálos betegségben szenved, az alábbi orvosságokat kell szednie:

1. Kininszulfát, amitől megsüketül, és elveszti az emlékezőtehetségét.
2. Brómkáli, ami tönkreteszi a gyomrát, legyengíti mindenét, amitől tele lesz pattanással, és bűdös lesz a lehelete.
3. Valamint jódkáli, ami kiszárítja minden kiválasztó mirigyét, az agyi mirigyeket és az összes többi, és csakhamar tehetlenné és hülyévé teszi a beteget.
4. Szódaszalicilát, amelynek gyógyhatása még nincs bizonyítva, de ami a jelek szerint a kezelt betegek hirtelen és azonnali halálára vezet.

Egyidejűleg:

Klóralkohol, ami örütséget okoz, belladonna, ami a szemet támadja meg, mindenféle növényi oldatok, mindenféle ásványi vegyületek, amik megrontják a vért, szétroncsolják a szerveket, elemézik a csontozatot, és gyógyszerrel pusztítják el azokat, akiket a betegség megkímél.”

Sokáig írt a lap mindkét oldalára, majd aláírta, mint a bíró a halálos ítéletet.

A fiatalasszony csak ült előtte, és nézte; olyan nevetnékje volt, hogy megvonaglott tőle az ajka szöglete.

Amikor az orvos nagy köszöngetve elment, az asszony fogta a tintával feketére mázolt papírt, galacsinná gyúrta, majd bedobta a kandallóba, és végül így szólt szívből felkacagva: „Ugyan, apa, hol szerezted ezt az ásatag figurát? Szakasztott egy zsibárus... Ó, ez vagy te, előbányászol egy ilyen ódivatú orvost!... Milyen fura alak... és milyen piszkos... az ám... piszkos... bizony, azt hiszem, bemocskolta a tollszáramat...”

Nyílt az ajtó, és behallatszott Andermatt hangja: „Tessék, doktor úr.” Megjelent Latonne doktor. A merev, vézna, kortalan és kimérten mozgó párizsi orvos elegáns mellényt viselt, selyemcilindert tartott, a kezében, amiről az auvergne-i fürdőhelyek nagy részén meg lehet ismerni a kezelőorvost; szakálla, bajusza nem volt, és nyaraló színészhez hasonlított.

A márki nem tudta, mit tegyen, mit mondjon zavarában, a lánya pedig úgy tett, mintha zsebkendőjébe köhögne, hogy a vendég képébe ne nevéssen. Az orvos fesztelenül köszönt, és a fiatalasszony intésére helyet foglalt. A vele tartó Andermatt aprólékosan elmondta neki a felesége állapotát, az asszony gyöngékedését minden tünetével, a Párizsban fölkeresett orvosok véleményét, majd a saját véleményét is, amely szakkifejezésekkel kifejtett különleges érveken nyugodott.

Aránylag nagyon fiatal ember volt, egy zsidó üzletember. Üzletelt is mindenfélével, értett is mindenhez, fürge elméje, mozgékony értelme és biztos ítélete igazán csodálatra méltó volt. Kissé már elhízott a természetéhez képest, amely nem volt valami magas; ebből a dundi, kopasz, pufók képű, hájas kezű, kurta combú, betegesen kicsattanó emberkéből káprázatos könnyedséggel folyt a szó.

Számításból vette feleségül Ravenel márki lányát, hogy olyan körre is kiterjessze ügyleteit, ahová még nem tudott beférközni. Különbözik a márkinak körülbelül harmincezer frank jövedelme és csak két gyereke volt; de Andermatt, amikor megnősült, alig harmincéves korában, máris hatmillióval rendelkezett; akkorára már elvetette egy tíz-tizenkétfélmillió aratás magvait. Ravenel, ez a tétova, határozatlan, gyenge és ingatag ember, eleinte mérgesen elhárította az ajánlatokat, ha erről a házasságról beszéltek neki; a pusztá gondolat is felháborította, hogy a lánya egy izraelitához menjen feleségül, de később a felhalmozott arany hatására, félévi vonakodás után, engedett azzal a feltétellel, hogy a gyerekeiket katolikusnak nevelik.

De hiába vártak, gyerekeknek még semmi jele. Ekkor jutott eszébe a márkinak, aki már két éve rajongott az envali vízért, hogy Bonnefille doktor prospektusa a meddőségre is gyógyulást ígér.

Elhívatta hát a lányát, akit a márki veje is elkísért, hogy elhelyezze, és, párizsi orvosának tanácsát megfogadva, Latonne doktor gondjaira bízta feleségét. Így hát Andermatt, mihelyt megérkezett, fölkereste az orvost, megint elsorolta a nejeen tapasztalható tüneteket. Végezetül kifejezte, mennyire bánkódik apai reményeinek megghiúsulása miatt.

Latonne doktor végighallgatta, majd a fiatalasszonyhoz fordult:

- Van valami hozzátennivalója, asszonyom?

Az asszony komolyan válaszolt:

- Nem, uram, semmi.

Az orvos ismét megszólalt:

- Akkor kérem, szíveskedjék levetni útiruháját és fűzőjét, és fölvenni egy közönséges fehér, tiszta fehér pongyolát.

Az asszony csodálkozott; az orvos élénken magyarázgatta a módszerét:

- Ó, nagyon egyszerű, asszonyom. Valamikor meg voltak győződve, hogy minden betegség valami vérbajtól vagy szervi bajtól származik, ma pedig pusztán annyit teszünk fel, hogy sok esetben, és kivált az ön különleges esetében, ezek a határozatlan rosszullétek, amelyekről szenved, sőt komoly, nagyon komoly, halálos egészségi panaszok is csupán onnan is eredhetnek, hogy valamilyen szerv, könnyen meghatározható hatások következtében, rendellenes változáson megy át a szomszédos szervek rovására, megbontja az emberi test egész összhangját, egész egyensúlyát, módosítja vagy megszünteti életműködéseit, akadályozza a többi szerv összmunkáját. Csak egy kis gyomorpufladás kell, és máris szívbetegségre gyanakodunk, mert a szív, akadályoztatva mozgásában, hevesen, szabálytalanul, sőt olykor kihagyva dobog. A máj vagy bizonyos mirigyek felpuffadása olyan panaszokat okozhat, amiket a kevésbé éles szemű orvosok ezer más oknak tulajdonítanak. Így hát mindenekelőtt azt kell megállapítanunk, hogy a beteg minden szervének megfelelő-e a helye és kiterjedése; mert igazán csak egy apróság kell, és máris kárt szenved tőle az ember egészsége. Így hát, asszonyom, ha megengedi, gondosan megvizsgálom, és kirajzolom a pongyoláján szerveinek körvonalait, méreteit és elhelyezkedését.

A kalapját már korábban egy székre tette, és fesztelenül csevegett. Széles szája, amint kinyílt meg összezárult, két mély ráncot vésett borotvált arcára, és ez kissé papossá tette.

Andermatt elragadtatottan kiáltott fel:

- Nahát, ez óriási, nagyon ötletes, nagyon újszerű, nagyon modern.

„Nagyon modern”; az ő ajkán ez volt a bámulat netovábbja.

A fiatalasszonyt nagyon szórakoztatta a dolog, fölállt, átment a szobájába, majd pár perc múlva fehér pongyolában tért vissza.

Az orvos lefektette egy heverőre, majd kivett a zsebéből egy háromszínű: fekete, piros, kék ceruzát, és nekilátott, hallgatta, kopogtatta új betegét, telefirkálta a pongyolát kis színes vonalakkal, rögzítette minden megfigyelését.

Ebben a nagy munkában negyedóra múlva az asszony olyan lett, akár egy térkép, amelyen fel vannak tüntetve földrészek, tengerek, folyók, fokok, országok és városok, és minden földrajzi egységnek a neve is ott volt, mert a doktor minden határvonalra két-három latin szót írt, amit csak ő maga értett.

Amikor meghallgatta Andermattné valamennyi belső zörejét, és kitapogatta az asszony testének minden tompán vagy öblösen kongó részét, kivett a zsebéből egy arany cirádás, piros bőrkötésű noteszt, szemügyre vette a betűrendes mutatóját, kinyitotta és felírta: „6347. vizsgálat - A...-né, huszonegy éves.”

Azután megint sorra vette színes följegyzéseit a pongyolán, úgy olvasta őket, ahogy az egyiptológus silabizálja a hieroglifákat, majd bevezette őket a zsebkönyvébe.

Ahogy ezzel megvolt, kijelentette:

- Semmi aggasztó, semmi különös, csak enyhe, egész enyhe kis rendellenesség, de huszonöt-harminc savas fürdőtől meg is gyógyul. Ezenkívül vegyen be mindennap délelőtt háromszor fél pohár gyógyvizet. Semmi mást. Négy, öt nap múlva meglátogatom.

Azután fölállt, elköszönt, és olyan sietséggel távozott, hogy mindenki elcsodálkozott rajta. Ő így szokta, ez volt az ő eredeti fogása, hogy így sebtiben szedte a sátorfáját. Úgy gondolta, ez nagyon előkelő, és nagy hatással van a betegre.

Andermattné odaszaladt a tükörhöz, megnézte magát, csak úgy rázta a kirobbanó, víg gyerekkacaj:

- Jaj, milyen mókások, milyen fura alakok! Mondják, ugye, van még egy belőlük? Látni akarom azonnal! Will, menjen, hívja el! Biztos van egy harmadik is.

A férje meglepetten megkérdezte:

- Hogyan harmadik, miféle harmadik?

A márki kénytelen volt magyarázkodni, mentegetődzött, mert kissé tartott a vejétől. Elmondta, hogy nála járt a kezelőorvosa, Bonnefille doktor, ő pedig bevitte Christiane-hoz, hallani akarta a véleményét, mert nagyon bízik a tapasztalt öreg orvosban, aki odavaló a vidékre, és a gyógyforrást is ő fedezte fel.

Andermatt vállat vont, és kijelentette, hogy az ő feleségét csakis Latonne doktor kezeli, és így a márki módfelett nyugtalanul törte a fejét, mitévő legyen, hogy is intézze el a dolgot, hogy meg ne bántsa indulatos orvosát.

- Gontran itt van? - kérdezte Christiane. Gontran a fivére volt.

- Igen, négy nap óta - válaszolt az apja -, egy barátjával jött, akiről sokat hallottunk tőle, Paul Brétignyvel. Együtt utazzák be Auvergne-t. A Dore hegységből és Bourboule-ból jöttek, és a jövő hét végén mennek tovább Cantalba.

Azután megkérdezte a fiatalasszonytól, nem óhajt-e lepihenni ebédig, hiszen vonaton töltötte az éjszakát; de Christiane remekül aludt a hálókocsiban, csak egy órát kért, hogy átöltözhessen, utána körül akart nézni a faluban és a gyógyintézetben.

Apja és férje visszavonult; szobájukban vártak, míg Christiane készülődött.

A fiatalasszony nemsokára hívatta őket, és elindultak hármasan. Christiane eleinte lelkesedett, amikor meglátta ezt a mély völgyben épült erdei falut, amely mintha mindenfelől hegymagasságú gesztenyefákkal lenne körülzárva. Mindenfelé gesztenyefák tűntek az ember szemébe, ahogy négy évszázados tenyészetük szórta szét őket, szeszélyesen, kapuban, utcán, udvarban, meg aztán mindenfelé kutak is, vagyis egy-egy nagy, felállított kő, rajta egy kis lyuk, amelyből tiszta vízszugár buggyant ki, kis kerek tócsát alkotott, és lefolyt egy vályúba. Üde, zöld lombok és istálló illata lebegett ez alatt a nagy zöld sátor alatt, az utcán auvergne-i asszonyok jártak-keltek megfontolt léptekkel, vagy kint álltak a kapuban, és fűrgő ujjukkal fonták a derekukra erősített orsó fekete gyapját. Rövid szoknyájuk alól kilátszott kék harisnyás, vékony bokájuk, holmi tartópántokkal vállukra erősített ruhaderekek pedig szabadon hagyta ingük vászonujját, ahonnan szikkadt, erős karok és csontos kezek nyúltak ki.

Hanem egyszer csak fura, pattogó muzsika szökött a magasba a sétálók előtt, mint valami cérnahangú verkli, egy elnyűtt, köhögő, beteg verkli zenéje.

- Mi ez? - kiáltott fel Christiane.

Az apja fölnevetett:

- A kaszinó zenekara. Négy zenész csapja ezt a lármát.

Odavezette Christiane-t egy parasztház sarkához, ahol egy kiakasztott piros plakáton ez volt kiírva fekete betűkkel:

ENVALI KASZINÓ

Művészeti vezető Petrus Martel úr, az Odéon tagja.

Július 6., szombat.

Díszhangverseny. Vezényel maestro Saint-Landri, a Konzervatórium második díjának nyertese. A zongoránál Javel úr, a Konzervatórium nagy díjasa.

Fuvola: Noiroth úr, a Konzervatórium díjnyertese. Bőgő: Nicordi úr, a brüsszeli Királyi Akadémia díjnyertese.

Hangverseny után díszelőadás.

ERDEI BOLYONGÁS

Vígjáték egy felvonásban

Írta: Pointillet úr

Szereplők:

Pierre de Lapointe - Petrus Martel úr, az Odéon tagja

Oscar Leveillé - Petitnivelle úr, a Vaudeville tagja

Jean - Lapalme úr, a Bordeaux-i Nagyszínház tagja

Philippine - Odelin kisasszony, az Odéon tagja.

A zenekart az előadás alatt is maestro Saint-Landri fogja vezényelni.

Christiane hangosan elolvasta, és csodálkozva fölnevetett.

- Jól fogsz szórakozni - szólalt meg újra az apja. - Nézzük csak meg őket.

Jobbra fordultak, és bementek a parkba. A fürdőzők lassan, komolyan sétálgattak a három fasorban, megitták a pohár vizüket, és elindultak visszafelé. Egyik-másik vonalakat rajzolt a homokba a sétapálcája vagy a napernyője végével, amint ott üldögéltek a padon. Egy szót se szóltak, mintha nem is gondolkoznának, mintha csak pislogna bennük az élet, mintha elzsibbasztotta, megbénította volna őket a gyógyfürdők unalma. Csak a zenekar fura lármája szökdécselt az enyhe és nyugodt levegőben, ki tudja, honnan jött, ki tudja, hogy jött létre, csak jött-ment ott a lombok alatt, mintha az mozgatná ezeket a mogorva járókelőket.

Felharsant egy hang: „Christiane!” A fiatalasszony megfordult, a fivére volt az. Odaszaladt Christiane-hoz, megsókolta, majd kezét szorított Andermattal, és karon fogta a húgát, magával vonszolta, hátrahagyva az apját és sógorát.

Önfeledten beszélgettek. Gontran jóvágású, megtermett fiatalember volt, derűs, mint Christiane, fürge, mint a márk, közönyösen fogta fel a dolgokat, de mindig kevesebbje volt ezer frankkal, mint amennyire szüksége lett volna.

- Azt hittem, hogy alszol - mondta -, különben beugrottam volna hozzád. Meg aztán Paul ma reggel kivitt a tournoëli kastélyhoz.

- Ki az a Paul? Ja, igen, a barátod!

- Paul Brétigny. Igaz, nem is ismered. Éppen fürdik.

- Talán beteg?

- Nem. De azért lábadozik. Egy szerelemből.

- És savas fürdőket vesz... ugye, savasnak mondják?... hogy felépüljön.

- Igen. Mindent megtesz, amit én mondok neki. Ó, ez a szerelem nagyon megviselte. Szörnyű heves fickó. Majd belepusztult. Meg is akarta ölni a nőt. Egy színésznő volt, egy ismert színésznő. Paul örülten szerette. Persze aztán a nő nem volt hű hozzá. Iszonyú dráma lett belőle. Akkor lehoztam ide. Már jobban van, de néha még eszébe jut a dolog.

Christiane még mosolygott az imént; de most elkomolyodott, és úgy válaszolt:

- Szívesen találkozom vele.

Pedig öneki nem sokat jelentett a „szerelem”. Úgy gondolt rá olykor, ahogy a szegényember gondol egy gyöngyös nyakékre, egy briliáns diadémra, ha vágya támad ilyen lehetséges, de távoli dologra. Unalmában olvasott néhány regényt, azok alapján képzelte el a szerelmet, de különben nem tulajdonított neki nagyobb jelentőséget. Sose volt nagyon hajlamos az álmodozásra, szerencsés, nyugodt és elégedett kedéllyel született; noha már két és fél éve férjnél volt, még mindig nem ébredt föl abból a szendergésből, amelyben az ártatlan lányok élnek, a szív, a gondolat és érzékek szendergéséből, amelyben egyes nők halálukig megmaradnak. Úgy érezte, hogy az élet jó és egyszerű, nincs benne semmi bonyodalom; ő sose kereste az élet okát és értelmét. Csak élt, aludt, ízlésesen öltözködött, nevetgélt és elégedett volt! Mi mást kívánhatott volna?

Amikor bemutatták neki Andermattot mint a vőlegényét, eleinte tiltakozott, gyerekesen húzódozott tőle, hogy egy zsidónak legyen a felesége. Apja és fivére osztozott idegenkedésében, és akárcsak Christiane, határozott elutasító választ adtak. Andermatt odébbállt, mintha a föld nyelte volna el; de három hónap múlva több mint húszezer frankot adott kölcsön Gontrannak, és más okokból a márki is más hurokat kezdett pengetni. Először is elvből mindig engedett a kitartó követelésnek, mert önzően imádta a nyugalmat. „Ő, a papának olyan vegyes eszméi vannak” - mondta róla a lánya, és ez igaz is volt. A márkinak nem volt hite, se nézete, csak lelkesedni tudott, de a lelkesedése is pillanatonként változott. Valami múltó és költői felbuzdulással hol családjának ősi hagyományaihoz ragaszkodott, és királyt kívánt, de értelmes, szabadelvű, felvilágosult királyt, aki halad a korral; hol meg, ha elolvasta Micheletnek vagy valamelyik demokrata gondolkodónak a könyvét, az emberek egyenlőségéért, a modern gondolatokért, a szegények, az eltiportak, a szenvedők jogaiért hevült. Mindent elhitt, mikor mit, és régi barátnéja, Icardonné, aki több izraelitával kapcsolatban volt, és jó szemmel nézte Christiane és Andermatt házasságát, amikor szorgalmazni kezdte ezt a házasságot, jól tudta, milyen érveléssel kell a márkit sarokba szorítani.

Elmondta a márkinak, hogy a zsidó nép éppen úgy el van nyomva, mint a francia nemzet volt a forradalom előtt, de ennek a népnek most eljött a bosszú órája, és az arany hatalmával most majd ez fogja elnyomni a többit. A márki nem volt vallásos, de meg volt győződve, hogy Isten fogalma, mint csupán jogi fogalom, erősebben féken tartja az ostobákat, a tudatlanokat és a pipogyákat, mint az Igazság puszta fogalma; tiszteletteljes közönnyel tekintett a hittételekre, őszinte és általános tiszteletében összekeverte Konfucét, Mohamedet és Jézus Krisztust. Így aztán Krisztus keresztre feszítését egyáltalán nem úgy fogta fel, mint valami eredendő bélyeget, hanem mint valami otromba politikai balfogást. Következésképpen, pár hét alatt csodálatot lehetett benne ébreszteni a mindenfelé üldözött zsidók titkos, szüntelen és mindenható munkálkodása iránt. Hirtelen más szemmel nézett a zsidók fényes diadalára, és úgy tekintette, mint jogos elégtételt hosszú megaláztatásukért. Úgy nézett rájuk, mint a népek urainak, a királyoknak uraira, akik támogatnak vagy bukni hagynak trónokat, akik úgy juttathatnak csődbe egy országot, mint egy borkereskedőt, akik büszkén állnak a megjuhászodott

fejedelmek előtt, és mocskos aranyukat bedobják a legkatolikusabb uralkodók nyitott kincsesládájába, míg azok nemesi címekkel és vasútvonalakkal mondanak nekik köszönetet.

Beleegyezett William Andermatt és Christiane de Ravenel házasságába.

A márkiné halála után régi barátnője, Icardonné lett Christiane meghitt tanácsadója, és az ő észrevehető hatására - s ez apjának hatásával és fivérének önző közönyével párosult - Christiane is beleegyezett, hogy feleségül menjen ehhez a testes, dúsgazdag fiatalemberhez, aki nem volt csúnya, csak nem nagyon tetszett neki; beleegyezett, mintha csak abba egyezett volna bele, hogy valami kellemetlen vidéken nyaraljon.

Most már kedves, derék fiúnak találta Williamot, aki nem is számár, és olyan nyájas, ha kettesben vannak; de gyakran gúnyolódott rajta Gontrannal, akinek furcsa fogalmai voltak a háláról.

- A férjed rózsaszínűbb és kopaszabb, mint valaha - mondta a húgának. - Olyan, mint egy satnya virág, vagy mint egy megborotvált szopós malac. Honnan veszi ezeket a színeket?

- Gondolhatod, hogy én nem tehetek róla - válaszolt Christiane. - Néha szeretném ráragasztani egy doboz drázséra.

De már oda is értek a gyógyfürdő elé.

Az ajtóban kétoldalt két ember üldögélt fonott széken, és falnak vetett háttal pipázgattak.

- Nicsak, két eredeti fickó - mondta Gontran. - Nézd, ott jobboldalt, azt a görög sapkás púpost! Az Printemps apó, valamikor börtönőr volt Riomban, azután az envali gyógyintézet portása, majdnem igazgatója lett. Őneki semmi se változott, úgy dirigálja itt a betegeket, mint hajdan a rabokat. A fürdőzők neki mindig foglyok, a fürdőszobák csak zárkák, a tusoló a sőtétzárka, az a hely pedig, ahol Bonnefille doktor gyomormosásokat végez Baraduc-szondával: valami titokzatos kínzókamra. Híven ahhoz a felfogásához, hogy az elítéltek csakis megvetést érdemelnek, férfiembernek nem köszön. A nők iránt sokkal nagyobb tiszteletet tanúsít, mondjuk, valami ámulattal vegyes tiszteletet, mert a riomi börtönben nők nem voltak a keze alatt. Azt a remetelakot csak férfiaknak tartották fenn, és az egykori őr még nem szokta meg, hogy kell beszélni a gyöngéd nem képviselőivel. A másik a pénztáros. Fogadjunk, hogy nem tudja leírni a nevedet; majd meglátod.

Ezzel Gontran odafordult a bal oldali emberhez, és lassan tagolva így szólt hozzá:

- Séminois úr, ez itt a húgom, Andermattné asszony, szeretne befizetni tizenkét fürdőre.

A nagyon magas, nagyon sovány és nagyon nyomorúságos külsejű pénztáros felállt, bement az irodájába, ott a felügyelő orvos szobájával szemben, kinyitotta a könyvét, és ezt kérdezte:

- Mi a neve?

- Andermatt.

- Kérem?

- Andermatt.

- Tessék betűzni.

- A-n-d-e-r-m-a-t-t.

- Ez már igen.

És lassan beírta. Amikor befejezte, Gontran megkérte:

- Legyen szíves, olvassa föl a húgom nevét.

- Igenis, uram. Anterpatné asszony.

Christiane-nak a könnye is csörgött, úgy nevetett, kifizette a szelvényeket, majd megkérdezte:

- Mi az a lárma odafenn?

Gontran karon fogta:

- Megnézzük?

A lépcsőházban dühös hangok hallatszottak. A testvérek fölmentek, kinyitottak egy ajtót, és egy nagy kávéháztermet láttak maguk előtt, középen egy biliárdasztallal. A biliárdasztalnál kétfelől két ingujjas férfi - dákó a kezükben - dühösen szidta egymást.

- Tizennyolc.

- Tizenhét.

- Mondom, hogy tizennyolcam van.

- Nem igaz. Magának csak tizenhete van.

A kaszinó igazgatója volt, Petrus Martel úr, az Odéon tagja; éppen szokásos partiját játszotta társulatának komikusával, Lapalme úrral, a Bordeaux-i Nagyszínház tagjával.

Petrus Martel, akinek hatalmas, lötytyedt hasa himbálódzott az inge alatt, az úgy-ahogy felkötött nadrág fölött, ripacs színész volt többfelé, majd átvette az envali kaszinó igazgatását, és naphosszat itta a fürdőzőknek szánt italokat. Hatalmas örmesterbajsa volt, és ez reggeltől estig sörhabban és szutykos likőrszirupban ázott; s az öreg komikusban, akit ő szedett föl valahol, mértéktelen biliárdszenvedélyt fejlesztett ki.

Alighogy talpon voltak, nekiálltak a partijuknak, szidták, fenyegették egymást, letörölték a poénokat, majd újrakezdték, csak éppen ebédre hagyták abba, és nem tűrték, hogy két vendég elkergesse őket a zöld asztaltól.

El is martak onnan mindenkit, és úgy gondolták, hogy egész szép az élet, noha Petrus Martelt csóddal fenyegette az idényszerzés.

Az elcsigázott pénztárosnő napestig nézte ezt a végtelen partit, napestig hallgatta ezt a szüntelen civakodást, és napestig hordta korsószámba a sört vagy a stampedliket a két fáradhatatlan játékosnak.

De Gontran magával vonzolta a húgát:

- Gyere le a parkba. Ott sokkal kellemesebb.

A gyógyintézet végében egyszer csak meglátták a zenekart egy kínai lugasban.

Egy szőke fiatalember hegedült vadul; a fejével, ütemesen lobogó hajával és hajlongó, kiegyenesedő, jobbra-balra karmesterpálcaként imbolygó felsőtestével három fura zenészt dirigált, akik ott ültek vele szemben. Ez volt maestro Saint-Landri.

Ezt a hamisítatlan, rossz kintornautánzatot, amelyre Christiane már a falu utcáin fölfigyelt, maestro Saint-Landri és munkatársai művelték nagy fáradsággal: egy zongorista, akinek kerekére szerelt hangszerét minden reggel a fürdő ruhatárából tolták ki a lugasba, egy behemót fuvalás, aki mintha egy gyufaszálat szopogatott volna, tömzsi, ormótlan ujjjaival simogatva, meg egy tüdőbajos képű nagybögős.

Christiane megállt, és szemügyre vette őket, egy úr pedig üdvözölte a fivérét:

- Jó napot, kedves gróf úr.

- Jó napot, doktor úr.

Gontran bemutatatta őket egymásnak:

- A húgom. Honorat doktor úr.

Christiane alig tudta megállni nevetés nélkül, hogy a harmadik orvossal is találkozik.

Az orvos meghajolva üdvözölte:

- Remélem, nem beteg, asszonyom.

- De igen, egy kicsit.

Az orvos nem kérdezősködött, hanem másra terelte a szót.

- Tudja, kedves gróf úr, hamarosan igen érdekes látnivaló akad itt a közelben.

- No, mi már, doktor úr?

- Oriol apó felrobbantja a szikláját. De hát önöknek ez nem sokat jelent, csak nekünk olyan nagy esemény.

Azután elmagyarázta a dolgot.

Oriol apó a leggazdagabb paraszt az egész vidéken - úgy tudják, hogy több mint ötvenezer frank a jövedelme -, az övé minden szőlőföld a síkság felé, az envali völgy torkolatában. Hát ahogy kiérünk a faluból, és a völgy éppen kiszélesedik, ott emelkedik egy kis hegy, vagy inkább egy nagyobbacska halom, és ezen a halmon vannak Oriol apó legjobb szőlőskertjei. Az egyiknek a közepén, az út mellett, a pataktól pár lépésnyire egy hatalmas szikla emelkedik, s ez a kötömb akadályozza a szőlőművelést, árnyékba borítja a föld jó részét.

Oriol apó tíz éve minden héten bejelentette, hogy felrobbantja a szikláját, de sose szánta rá magát.

Valahányszor egy legény bevonult a vidékről katonának, az öreg így szólt hozzá: „Ha szabadságra jössz, hozz ám egy kis puskaport a kupacomnak.”

És a hátizsákjában minden kiskatona vitt lopott puskaport Oriol apó kupacának. Volt már a puskaorból egy egész ládával, de a szikla nem repült a levegőbe.

Hanem egy hét óta az emberek arra lettek figyelmesek, hogy az öreg nagyban vájja a követ a fiával, a nagydarab Jacques-kal együtt, akit csak úgy hívtak, hogy Colosse, de a nevét auvergne-i tájszólásban úgy ejtették, hogy „Kolos”. Még aznap reggel puskaporral töltötték meg a hatalmas szikla kivájt belsejét; aztán betömtek a nyílást, csak a gyújtózsínort vezették ki, egy darab öngyújtóbelet, amit a trafikban vásároltak. Két órákor akarták meggyújtani. Tehát két óra után öt vagy legfeljebb tíz perccel várták a robbanást, mert a zsinór elég hosszú volt.

Christiane-t nagyon érdekelte a történet, már a pusztá gondolat is szórakoztatta, hogy majd robbantanak, valami - egyszerű szívének kedves - gyerekjátékot fedezett föl benne újra.

A park végére értek.

- Hova megyünk még? - kérdezte a fiatalasszony.

- A Világ Végére, asszonyom - válaszolt Honorat doktor -, vagyis egy híres, zárt auvergne-i katlanba. Ez a vidék egyik legszebb természeti nevezetessége.

De mögöttük megkondult egy harang. „Nocsak, kész az ebéd!” - szólalt meg Gontran. Vissza-fordultak.

Egy magas fiatalember ment elénk.

- Kishúgom - mondta Gontran -, bemutatom neked Paul Brétignyt.

Aztán a barátjához fordult:

- Kedves barátom, ez itt a húgom.

Christiane csúnyának találta. Paulnak egyenes szálú, fekete túskehaja volt, szinte kemény tekintetű, nagyon kerek szeme, és szintén kerek, nagyon kemény feje - az ilyen fejek ágyúgolyóra emlékeztetik az embert -, díjbirkózó válla, kissé lomha és erőszakos, elvadult külseje, de a kabátjából, a fehérneműjéből, talán a bőréből valami nagyon finom illat áradt, amit a fiatalasszony nem ismert; „Micsoda illat lehet ez?” - töprengett Christiane.

- Ma reggel érkezett, asszonyom? - kérdezte Brétigny.

A hangja kissé tompán csengett.

- Igen, uram - válaszolta Andermattné.

De Gontran észrevette, hogy a márki és Andermatt integet a fiataloknak, hogy siessenek, várja őket az ebéd.

Honorat doktor elbúcsúzott tőlük, és megkérdezte, igazán meg akarják-e nézni, hogy robbantják fel a sziklát.

Christiane kijelentette, hogy ő megnézi; aztán belekarolt a fivérébe, a szálló felé vonszolta, és ezt súgta neki: „Farkaséhes vagyok. Igazán szégyellem, hogy annyit fogok enni a barátod előtt.”

Az ebéd sokáig tartott, mint a társas étkezések. Christiane egy arcot se ismert, így csak csevegett az apjával és fivérével. Majd fölment a szobájába, és lepihent a szikla felrobbantásáig.

Jó korán elkészült, és mindenkit sürgetett, hogy induljanak már, el ne késsenek a robbantásról.

A falu végén, a völgy torkolatában valóban ott emelkedett egy magas domb, egy valóságos hegy; tűző napsütésben kapaszkodtak fel rá egy keskeny ösvényen a szőlőföldek közt. Amikor fölértek a tetejére, a fiatalasszony felkiáltott meglepetésében, hirtelen olyan széles látóhatár bontakozott ki a szeme előtt. Végtelen síkság terült el ott előttük, s az ember hamarjában azt hitte, maga az óceán. Ez a könnyű párába, kék és lenge párába burkolt síkság nagyon távoli, alig látható, talán ötven vagy hatvan kilométerre húzódó hegyekig nyúlt. S az áttetsző, leheletszerű ködben, amely ott lebegett ezen a hatalmas, sík vidéken, városok és falvak tűntek fel, erdők, az érett gabona nagy sárga táblái, a legelők nagy zöld táblái, hosszú, vörös kéményű gyárak, hajdani tűzhányók lávájából épített, hegyes, fekete templomtornyok.

- Fordulj csak meg - mondta a fivére. Christiane megfordult. Maga mögött meglátta a hegységet, a kráterekkel lyuggatott óriási hegységet. Előbb az envali lapály tűnt szemükbe, egy széles, zöld hullám, melyen alig látszott meg a szakadékok rejtett sebe. A fák hulláma fölcsapott a meredek hegyoldalba egész az első gerincig, amely eltakarta a felsőbb gerinceket. Éppen ott álltak a síkság és a hegység határán, tőlük balra Clermont-Ferrand felé húzódtak a hegyek, és amint távolodtak, fura csonka csúcsokat rajzoltak a kék égre, mint megannyi szörnyű fekélyt: kialudt vulkánokat, halott vulkánokat. És messze, egész messze, két orom közt, egy harmadik, még magasabb és még távolibb is feltűnt kereken és fõnségesen, valami furcsa dologgal a tetején, ami egy várromhoz hasonlított.

A Dôme-hegy volt, az auvergne-i hegyek hatalmas és ormótlan királya, s a fején ott hordozta, mint egy koronát, amit a népek leghatalmasabbika helyezett oda, egy római templom maradványait.

- Ó, de boldog leszek itt! - kiáltott fel Christiane. Máris boldognak érezte magát, átjárta az a testünket, lelkünket átható jó közérzet, amitől szabadabban lélegzünk, amitől felvidulunk és megkönnyebbülünk, mihelyt olyan vidékre érünk, amely simogatja a szemünket, elbájol és földerít bennünket, mintha csak minket várt volna, s ahol úgy érezzük, ezt a vidéket az Isten is nekünk teremtette.

- Asszonyom, asszonyom! - kiabált valaki Christiane-nak. A távolban észrevette Honorat doktort, fölismerte nagy kalapjáról. A doktor odasietett, és a domb másik lejtője felé vezette a családot, egy pázsitos ereszkedőn, egy fiatal erdő mellett, ahol már vagy harminc-harmincötven ácsorogtak, idegenek és helybeliek vegyesen.

Lábuk alatt a meredek hegyoldal egész a riomi útig lejtett, csak a keskeny folyócskát rejtő fűzfák vetettek rá árnyékot; a patak partján, egy szőlőskert közepén, egy hegyes kőtömb emelkedett, s a lábánál két ember térdelt, mintha imádkoznának hozzá. Ez volt a „szikla”.

Oriolék, az apa és fia, éppen a gyújtózsínórt kötötték be. Az útról kíváncsi tömeg figyelte, előtte alacsonyabb alakok izegtek-mozogtak rajvonalanban: a gyerekek.

Honorat doktor kényelmes helyet keresett Christiane-nak, és ő dobogó szívvel ült le, mintha a sziklával együtt ez az egész népség levegőbe repülne a szeme láttára. A márkí, Andermatt és Paul Brétigny leheveredett a fűbe a fiatalasszony mellé, csak Gontran maradt állva. Csúfolódva szólalt meg:

- Doktor úr, szóval önnek sokkal kevesebb a dolga, mint a kollégáinak? Mert önnek biztos nincs egy óra elvesztegetni való idejük, hogy megnézzék ezt a kis mulatságot.

Honorat derűsen válaszolt:

- Nincs kevesebb elfoglaltságom, csak kevesebbet foglalkozom a betegeimmel... Meg aztán jobb szeretem szórakoztatni a betegeimet, mint orvossággal tömni őket.

Sunyi képe volt, de ez nagyon tetszett Gontrannak.

Mások is csatlakoztak hozzájuk, éttermi asztaltársak, a Paille család két hölgytagja, két özvegy, anya és leánya, két Monécu, apa és leánya, és egy igen alacsony és kövér ember, aki úgy fűjtatott, mint egy repedt kazán, Aubry-Pasteur úr, az egykori bányamérnök, aki Oroszországban vagyont szerzett.

A márkival nagyon összebarátkoztak. Nagy nehezen letelepedett, óvatos és körültekintő előkészületei, izgése-mozgása nagyon mulattatták Christiane-t. Gontran kissé távolabb ment tőlük, hogy szemügyre vegye a többi kíváncsiskodót, akik, mint ők, kijöttek aへgyre.

Paul Brétigny a távolból odalátszó környéket mutogatta Christiane Andermattnak. Először is ott volt Riom, egy vörös folt, cseréptetők foltja a síkságon; aztán Ennezat, Maringues, Lezoux, egy sereg alig kivehető falu, kis sötét lyukak egy összefüggő, zöld terítőn, és ott, egész messze, a Forez hegység lábánál, mintha Thiers látszana.

Tűzbe jött, amíg magyarázott:

- Nézze, nézze itt az ujjam irányában, épp az ujjam irányában. Én egész jól látom.

Christiane ugyan nem látott semmit, de nem csodálkozott, hogy Brétigny látja, mert Paul úgy nézett szúrós, kerek szemével, mint a ragadozó madarak; az ember úgy érezte, olyan erős a szeme, mint a tengeri látcső.

- Az Allier itt folyik előttünk a síkság közepén, csak nem látszik ide - szólalt meg újra. - Nagyon messze van, harminc kilométernyire.

Christiane nem is nagyon próbálta kivenni, amit Brétigny mutatott, mert minden figyelme és minden gondolata a sziklára irányult. Az jutott eszébe, hogy ez a nagy kő csakhamar nem lesz többé, elszáll, porrá válik, s elfogta valami furcsa szánalom a kő iránt, ahogy egy kislány bánkodik egy törött játékszer miatt. Hiszen oly régen ott van már az a kő; meg olyan szép is, úgy odaillik. A két ember most már fölkelt, és kavicsot hordott a kő lábához, ástak szaporán, sietős parasztmozdulatokkal.

Az úton egyre nőtt a sokaság, és most közelebb ment szemlélődni. A kölykök ott voltak a két szorgoskodó sarkában, ott futkostak, lábatlankodtak körülöttük, mint a pajkos állatkák; onnan, a magaslatról nézve, ahol Christiane tartózkodott, ez a sok ember olyan apró volt, mint egy sereg rovar, egy serénykedő hangyaboly. A zshivaj hol halkan, alig észrevehetően szállt fölfelé, hol élénkebben: emberi mozgolódás és kiáltozás zavaros moraja, de már szétaprózódva, szétporladva a levegőben, mint valami lármapor. A hegyen is nőtt a tömeg, szüntelenül jöttek a faluból, s már elborították a halálra ítélt szikla fölé hajló lejtőt.

Az emberek szölongatták egymást, és összecsődültek, szállodák, osztályok, rétegek szerint. A színészek és muzsikuskok csoportja volt a legzajosabb, amelyet igazgatójuk vezetett és irányított, Petrus Martel, az Odéon tagja, aki ez alkalommal félbeszakította ádáz biliárdpartiját.

A bajuszos színész parancsnoki pózokba vágta magát, mutogatta, magyarázta és megjegyzésekkel kísérte a két Oriol minden mozdulatát: a homlokára panamakalap borult, a vállát fekete alpaka kiskabát fődte, amelyből mint valami púp dudorodott ki nagy, fehér hasa, mert

úgy gondolta, hogy falun fölösleges a mellény. Alárendeltjei, a komikus Lapalme, a bonviván Petitnivelle és a zenészek, maestro Saint-Landri, a zongorista Javel, a behemót Noirot fuvolás, a nagybőgős Nicordi körülfogták, és hallgatták. Előttük három hölgy üldögélt, három napernyő, egy fehér, egy piros és egy kék napernyő árnyékában, amelyek a délutáni kétórás napsütésben fura és rikító francia zászlót alkottak. Odelin kisasszony volt az, a fiatal színésznő, az édesanyja, egy jegyszedő néni, ahogy Gontran mondta, és a kávéház pénztárosnője, a két hölgy szokásos társasága. A nemzetiszín napernyők összeállítása Petrus Martel ötlete volt, aki az idény elején meglátta a kéket és a fehérét Odelinné és a lánya kezében, és ajándékozott egy pirosat a pénztárosnőjének.

Mindjárt mellettük egy másik csoport is magára hívta a szemlélődők figyelmét és tekintetét: a szállodai szakácsok és kukták, szám szerint nyolcan, mert a fogadósok egymással versengve öltöztették fehérbe még a mosogatólegényeiket is, hogy elkápráztassák a járókelőket. Álltak mindnyájan, az éles napfény odatűzött lapos sapkájukra, s olyanok voltak, mint fehér lándzsások fura vezérkara és egyszersmind egy szakácsküldöttség.

A márki megkérdezte Honorat doktortól:

- Honnan jön ez a rengeteg ember? Nem is hittem volna, hogy ennyien laknak Envalban.

- Ó, jöttek mindenünnen, Châtel-Guyonból, Tournoëlből, Roche-Pradière-ből, Saint-Hyppolite-ből. Mert erről már régóta beszélnek a vidéken; meg aztán Oriol apó nevezetes és tiszteletre méltó személyiség a befolyása és a vagyona miatt, különben igazi auvergne-i, megmaradt parasztnak, sose hagyta abba a munkát, takarékosan élére rakja a garast, okos ember, csupa ötlet és csupa terv a gyerekei érdekében.

Gontran csillogó szemmel, izgatottan jött vissza. Halkan így szólt:

- Paul, Paul, gyere csak velem, mutatok két csinos lányt; de igazán kedvesek ám!

A másik fölemelte a fejét, és így válaszolt:

- Nagyon jól érzem magam itt, barátom, nem megyek én sehova.

- Rosszul teszed. Nagyon bájosak.

Majd fölemelte a hangját:

- Majd a doktor úr megmondja, kik azok. Két tizenhét-tizenkilenc éves kislány, két afféle vidéki úrikisasszony, furán kiöltözve szűk ujjas, fekete selyemruhában, afféle intézeti egyenruhában, zárdai ruhában, két barna kislány...

Honorat doktor félbeszakította:

- Tudom már, Oriol apó lányai, két igazán szép csitri, apácáknál nevelkedtek Clermont-ban... szép házasság vár rájuk... A fajtánknak, ennek a jó auvergne-i fajtának két szép példánya, de két igazi példánya; mert magam is auvergne-i vagyok, márki úr; meg is mutatom önöknek ezt a két gyereket...

Gontran a szavába vágott hamiskásan:

- Ön az Oriol család orvosa?

A másik elértette az ugratást, és csak ennyit válaszolt jókedvűen:

- Azt meghiszem!

- Hogy tudott a bizalmába férkőzni egy ilyen gazdag embernek? - szólalt meg újra a fiatalember.

- Sok jó bort rendeltem neki a betegségére.

Majd részleteket mesélt Oriolékról. Különbösen szegről-végről rokonuk is volt, és régóta ismerte őket. Az öreg, a családapa nagyon eredeti ember, és igen büszke a borára; van egy szőlőskertje, annak termését a családjának szánja, csakis a családjának és a vendégeinek. Egyik-másik évben sikerül is kiüríteni a hordókat, amiket ez a csodaszőlő tölt meg, de egyik-másik évben csak alig-alig.

Úgy május, június felé, amikor az apa látja, hogy már bajosan isszák meg a maradékot, buzdítani kezdi a nagyfiát, Colosse-t, és ezt hajtogatja: „Rajta, fiam, ezt el kell szopogatni.” Akkor aztán nekilátnak, reggeltől estig literszámra öntik a torkukba a vörös bort. Minden étkezéskor hússzor is elmondja a derék öreg, nagy komolyan megdöntve a kancsót a fia pohara fölé: „Ezt el kell szopogatni.” Aztán az a rengeteg szeszes ital felforralja a vérét, és nem hagyja aludni, így éjszaka fölkel, nadrágot húz, lámpást gyújt, és felébreszti „Coloche”-t; magukhoz vesznek a konyhaszekrényből egy darab kenyérhajat, lemennek a pincébe, egyre-másra töltögetik meg a poharukat a hordóból, és beleáztatják a kenyeret. Majd amikor annyit ittak, hogy úgy érzik, csobog a bor a hasukban, az apa megpaskolja a hordó kongó dongáit, hallgatja, hogy fogyott-e valamit a bor.

- Ők dolgoznak most ott a szikla körül? - kérdezte a márki.

- Igen, igen, ők azok.

Ebben a pillanatban a két ember nagy léptekkel igyekezett minél messzebb a puskaporral töltött szikla mellől; körülöttük az odalenn bámészkodó sokaság is futásnak eredt, mint egy vert hadsereg. Futott Riom és Enval felé, otthagya a nagy sziklát egy kis, gyepes és köves halmon; mert a szikla éppen kettészelt egy szőlőskertet, és közvetlen a közelében még fel se törték a földet.

Odafenn már éppoly sokan voltak, mint lenn, és mindenki repesett örömében és türelmetlenségében; Petrus Martel harsányan jelentette:

- Figyelem, ég a gyújtózsínór.

Christiane valósággal borzongott a nagy várakozásban. De a doktor ezt mormolta a háta mögött:

- Ó, ha meghagyták az egész gyújtózsínórt, amit a szemem láttára vásároltak, van még vagy tíz percünk.

Minden szem a köre szegeződött; egyszer csak egy kutya, egy kis, fekete kutya, egy kis korcs mopszli ment oda. Körüljárta a követ, megszaglászta, és biztos valami gyanús szagot tapasztalt, mert torkaszakadtából csaholni kezdett, a lábát megvetette, a hátán felborzolta a szőrét, a fülét hegyezte, a farka égneke állt.

Nevetés futott végig a közönségen, kegyetlen nevetés; remélték, hogy a kutya nem tud idejében eliszkolni. Azután szölongatták, hogy elcsalják onnan; a férfiak füttyölgettek neki; kavicsal próbálták dobálni, de a kődarabok feleannyira se jutottak. De a mopszli most már nem tágitott, dühösen ugatta a sziklát.

Christiane-on erőt vett a remegés. Szörnyű félelem fogta el, hogy a szeme láttára szaggatja szét azt az állatot a robbanás; minden öröme odalett; nem is akart tovább maradni, reszketett kínjában, egyre ezt hajtogatta idegesen dadogva:

- Jaj, istenem! Jaj, istenem, elpusztul! Nem akarom látni! Nem akarom! Nem akarom! Gyerünk innen...

Paul Brétigny felállt mellette, és szó nélkül elindult lefelé a szikla irányában, olyan gyorsan, ahogy csak hosszú lába bírta.

Az iszonyat kiáltásai szakadtak föl a szájakból; rémület hullámozott végig a tömegen; a mopszli pedig, amint meglátta, hogy ez a megtermett ember őhózzá közeledik, a szirt mögé menekült. Paul utánaeredt; ekkor a kutya átkerült a másik oldalra, és egy-két percig kerge-tődztek a kőtömb körül hol jobbról, hol balról bukkanva ki, mintha bújócskázának.

Végül a fiatalember belátta, hogy nem éri utol az állatot, és visszaindult fölfelé, a hegyoldalba, a kutyát pedig ismét elfutotta a düh, és újrakezdte az ugatást.

Haragos ordítózás fogadta a zihálva visszatérő meggondolatlant, mert az emberek nem bocsátják meg, ha megijeszti őket. Christiane lihegett izgalmaiban, két kezét kalapáló szívére szorította. Annyira elvesztette a fejét, hogy megkérdezte: „Csak nem sebesült meg?”, Gontran pedig mérgesen kiabált: „Bolond ez az állat; mindig ilyen marhaságokat csinál; sose láttam ilyen hülyét...”

De a föld megrendült, megrázkódott alattuk. Iszonyatos robbanás remegtette meg az egész vidéket, majd egy hosszú percig dörgött a hegyek közt, és mindenünnen zengett a visszhang, mint megannyi ágyúlövés.

Christiane csak visszahulló kőzáport és egy magába visszahanyatló magas rögzoszlopot látott.

Fentről a zsvajgó tömeg nyomban meglódult, mint az áradat. A kuktaszázad a nyakába kapta a lábát, lezúdult a domboldalban, és maga mögött hagyta a komédiásezredet, amely Petrus Martellel az élen iparkodott lefelé.

A háromszínű napernyőket hajszaál híján elsodorták ebben a rohanásban.

Futott mindenki, férfiak, nők, parasztok és polgáremlerek. Elestek, fölkeltek, újra megiramodtak, és a nézősereg két hulláma, melyet még az imént visszatartott a félelem, most egymás felé hömpölygött az úton, összezsapott és elvegyült a robbanás színhelyén.

- Várjunk egy kicsit - mondta a márki -, hadd csillapodjon a kíváncsiságuk, aztán majd mi is megnézzük.

Aubry-Pasteur úr, a mérnök, nagy ügyel-bajjal feltápázkodott, és így válaszolt:

- Én az ösvényen visszamegyek a faluba. Nekem már itt nincs keresnivalóm.

Kezet fogott velük, elkészönt és elment.

Honorat doktornak nyoma veszett. Óróla beszélgettek. A márki így szólt a fiához:

- Három napja ismered, de mindig ugratod, egyszer még megsérted.

De Gontran vállat vont:

- Ó, bölcs ember ez, egy derék kétkedő! Én mondom, hogy nem veszi zokon. Ha kettesben vagyunk, mindenből és mindenből csúfot űz, először is a betegeiből és a gyógyvizéből. Kapsz tőlem egy jutalomfürdőt, ha úgy tapasztalod, hogy megsértődik a tréfáimon.

Odalenn az eltűnt szikla helyén ezalatt nagy volt a mozgolódás. Ott hömpölygött, tolongott, zsvajgott a hatalmas, hullámozó tömeg, nyilván meglepte, váratlanul felizgatta valami.

Andermatt, ez az örök-kíváncsi örökmozgó, ezt hajtogatta:

- Mi leli őket? Ugyan mi leli őket?

Gontran azt mondta, majd ő megnézi; el is indult, Christiane pedig most már közönyösen arra gondolt, hogy ha csak egy kicsit is rövidebb az a gyújtózsín, a szomszédja, ez a nagy bolond fiú, megölette, széttépette volna magát a kődarabokkal, mert egy nőismerőse aggódott egy kutya életéért. Azt gondolta, fölöttébb heves és szenvedélyes lehet ez az ember, ha így, ok nélkül, vállalja a veszélyt, mert egy ismeretlen asszony megkívánt valamit.

Az úton emberek tűntek fel: a falu felé szaladtak. Most a márki is gondolkodóba esett: „Mi lehet velük?” Andermatt pedig már nem bírt magával, elindult lefelé a hegyoldalban.

Gontran odalentről integetett, hogy menjenek le.

- Felajánlhatom a karomat, asszonyom? - kérdezte Paul Brétigny.

Christiane elfogadta a férfi karját, és érezte, hogy olyan kemény, mint az acél; a lába csúszkált a forró fűvön, és Christiane olyan vak bizalommal támaszkodott a férfi karjára, mintha korlátra támaszkodna.

Gontran elébük ment.

- Forrás - kiáltotta. - A robbanás forrást fakasztott!

Elvegyültek a tömegben. A két fiatalember, Paul és Gontran, elől járt, félrelökdösték a kíváncsiskodókat, nem törődtek a zúgolódásukkal, utat vágtak Christiane-nak és apjának.

Puskaporos-fekete, éles törmelékkövek rendetlen kupacai közt jártak; egy lyukhoz értek, amelyből sáros víz bugyborékol, és lefolyt a patak felé a nézelődők lába alatt. Andermatt már ott volt, áttört a tömegben, a Gontran szerint rá jellemző furakodó módszerrel, és mélyszéles figyelemmel nézte, hogyan bugyog a víz a földből, és hogyan folyik tova.

Honorat doktor ott állt vele szemben, a lyuk másik oldalán, és ő is a vizet nézte valami unott meglepetéssel.

- Meg kellene ízlelni, hátha ásványvíz - mondta neki Andermatt.

- Biztosan ásványvíz - válaszolt az orvos. - Itt minden víz ásványvíz. Több lesz itt már a forrás, mint a beteg.

- De azért meg kell ízlelni - szólalt meg újra Andermatt.

Az orvost nem nagyon izgatta a dolog:

- Legalább várjuk meg, hogy kitisztuljon.

Mindenki látni akarta. A második sor belökte az elsőt a sárba. Egy gyerek bele is esett, lett is nagy nevetés.

Oriolék, az apa és fia, csak álltak ott, és komolyan nézték ezt a váratlan dolgot, még nem tudták, mire véljék. Az apa szikár ember volt, nagy, sovány, csontos feje, sima képe, komoly parasztféje volt; a fia még magasabb, valóságos óriás; ő is sovány volt, és bajuszt viselt, olyan volt, mint egy baka és egyszersmind egy vincellér.

A víz mintha jobban bugyogott volna, egyre több gyűlt össze, és már tisztulni kezdett.

A tömegben mozgolódás támadt, és megjelent Latonne doktor egy pohárral a kezében. Izzadt, fűjtatott, és magába roskadt, amikor meglátta, hogy kartársa, Honorat doktor ott tartja a lábát az új forrás szélén, mint egy tábornok, aki elsőnek vonul be egy helységbe.

- Megízlelte? - kérdezte zihálva.

- Nem, várom, hogy kitisztuljon.

Ekkor Latonne doktor megmerítette a poharát, s olyan elmerült képpel ivott, ahogy szakértők szoktak bort kóstolni. Utána kijelentette: „Kitűnő!”, amivel nem sokat mondott, majd vetélytársának nyújtotta a poharat: „Óhajtja?”

De Honorat doktor határozottan nem kedvelte az ásványvizet, mert mosolyogva így válaszolt:

- Köszönöm! Elég, ha önnek ízlett. Ismerem az ízüket.

Ismerte az ízüket, minden forrásét, és becsülte is őket, de másképpen. Majd Oriol apó felé fordult:

- Nem ér föl a maga jó fajborával!

Az öregnek hízelgett a dolog.

Christiane már megelégedte a látnivalót, és indulni akart. A fivére és Paul megint utat törtek neki a sokaságban. A fiatalasszony követte őket apja karjára támaszkodva. Egyszer csak megcsúszott, majdnem elesett, és amint a lába alá nézett, észrevette, hogy egy véres húsdarabra lépett, amit sártól összeragadt fekete szőr borít; a robbanástól széttépett mopszli egy darabja volt, amit széttaposott a tömeg.

Christiane levegő után kapkodott, úgy elérzékenyült, hogy nem tudta visszafojtani a könnyeit. Zsebkendőjével törölgette a szemét, és ezt mormolta: „Szegény kis állat, szegény kis állat!” Hallani se akart semmiről, csak haza akart menni, bezárkózni. Olyan szépen kezdődött ez a nap, de számára rosszul végződött. Csak nem baljós előjel? A szíve elszorult, és nagyokat dobbant.

Most már egyedül haladtak az úton; előttük feltűnt egy cylinder és egy szalonkabát két csapkodó, fekete szárnya. Bonnefille doktor volt, aki utoljára értesült a dologról, és most arrafelé szaladt egy pohárral a kezében, mint Latonne doktor.

Amint meglátta a márkit, megállt.

- Mi az, márki úr?... Úgy hallom... egy forrás... egy ásványvízforrás...

- Igen, doktor úr.

- Bővizű?

- Hogyne.

- Mondja csak... mondja csak... ott vannak?

Gontran komolyan válaszolt:

- Hogyne, persze, Latonne doktor már vegyelemezte is.

Ekkor Bonnefille doktor ismét futásnak eredt; Christiane kissé földerült tőle, összeszedte magát, és így szólt:

- Meggondoltam magam, nem megyek vissza a szállóba, ülünk le a parkban.

Andermatt ott maradt, és nézte, hogy folyik a víz.

A Splendid Hotelban aznap este nagyon zajos volt az étterem. A nagy esemény, a szikla és a forrás élénkebbé tette a társalgást. Pedig nem sokan vacsoráztak, mindössze húsz-huszonöt, különben csendes, hallgató emberek, betegek, akik sikertelenül végigpróbálták minden ismert gyógyvizet, és most az új gyógyfürdővel kísérleteztek. Abban a sarokban, ahol Ravenelék és Andermatték foglaltak helyet, ott voltak még először is Monécuék, egy galambősz kis ember a lányával, egy magas, sápatag leányzóval, aki néha étkezés közben felállt, és kiment, félig hagyva a tányérját, a kövér Aubry-Pasteur úr, az egykori mérnök, Chauffourék, egy fekete ruhás házaspár, akit egész nap a park fasoraiban láttak, egy kiskocsiban sétáltatták torzszülött gyereküket, Paille-ék, két hölgy, anya és leánya, mindketten özvegyek, magasak, kövérek, mindenütt kövérek, elöl, hátul. „Látni való - mondta Gontran -, hogy megették a férjüket, és megfeküdte a gyomrukát.”

A két hölgy csakugyan azért jött ide, hogy a gyomorbaját kezeltesse.

Távolabb egy vérvörös, téglaszínű ember, Riquier úr, aki maga is emésztési zavarokkal küszködött, aztán más, seszínű vendégek, afféle szótlan utasok, akik nejük mögött halk léptekkel mennek be a szállók éttermébe, már az ajtóból köszönnek, és félénken, szerényen foglalnak helyet a székekön.

Az asztal egész túlsó vége üres volt, bár a tányér és a teríték felrakva várta a jövődöbéli vendégeket.

Andermatt lelkesen beszélt. Egész délután Latonne doktorral társalgott: folyt belőle a szó és vele az Envallal kapcsolatos sok nagy terv.

A doktor izzó meggyőződéssel sorolta föl gyógyvizének káprázatos erényeit: ez a víz sokkal jobb, mint a châtél-guyoni, pedig az két év óta határozottan divatban van.

Jobbra ott az a vacak kis Royat, teljes fényében, teljes dicsőségében, balra ott az a vacak kis Châtél-Guyon, ami csak nemrégiben lendült föl igazán! Mi mindent tehetnének Envallal, csak egy kicsit érteni kell hozzá!

- Igen, uram - mondta a mérnökhöz fordulva -, minden ettől függ, érteni kell hozzá. Mindennek ez a titka: ügyesség, érzék, szemfülesség és bátorság. Egy gyógyfürdő létesítéséhez csak annyi kell, hogy divatba hozzuk, divatba pedig úgy hozhatjuk, ha érdekeltté tesszük a vállalkozásban a nagy párizsi orvosi kart. Én, uram, mindig sikerrel járok a vállalkozásaimban, mert mindig a gyakorlati módozatot kerestem, csakis az hozhatja meg a sikert minden egyes esetben, bármivel foglalkozom; amíg azt meg nem találom, én nem teszek semmit, csak várok. Nem elég, ha van vizünk, meg is kell itatnunk; és ha meg akarjuk itatni, nem elég, ha magunk verünk hírt neki a lapokban és máshol, hogy ez a víz páratlan! Oda kell hatnunk, hogy ezt halkan közöljék azok az emberek, és csakis azok, akik hatással vannak a vízivó közönségre, a beteg közönségre, amelyre nekünk szükségünk van, a különlegesen hiszékeny közönségre, amely hajlandó költeni orvosságra: az orvosok. A bírósággal csak ügyvédek útján tárgyaljon; úgyis csak őrájuk hallgat, csak őket érti; a beteggel csak az orvosok útján tárgyaljon, úgyis csak őrájuk hallgat.

A márki nagyon csodálta vejének nagy és biztos gyakorlati érzékét.

- Lám, ez igaz! - kiáltott fel. - Ön különben is, kedves barátom, mindig fején találja a szöveget.

Andermatt felhevülten folytatta:

- Ezen vagyont lehetne keresni. A vidék csodálatos, az éghajlat remek. Csak egy valami nyugtalanít: volna elegendő vizünk egy nagy gyógyintézethez? Mert a felemás dolgok mindig kudarcot vallanak! Nekünk egy jó nagy gyógyintézetre volna szükségünk, ennél fogva sok vízre, annyi vízre, hogy egyszerre kétszáz kádat is ellásson, gyorsan és állandóan; ez az új forrás pedig a régivel együtt se látna el ötven kádat, bármit mond is Latonne doktor...

Aubry-Pasteur úr közbeszólt:

- Ó, vizet annyit adok én önnek, amennyit csak óhajt.

Andermatt elámult.

- Ön?

- Igen, én. Ne lepődjön meg. Mindjárt megmagyarázom. Úgy tavaly ilyenkor itt jártam, mint az idén; mert énnekem nagyon jót tesz az envali fürdő. Hát egy reggel éppen a szobámban heverészttem, amikor belépett hozzám egy kövér úriember. A gyógyfürdő igazgatótanácsának az elnöke. Nagy zavarban volt, meg is mondom, miért. A Bonnefille-forrás annyira elapadt, hogy már-már attól tartottak, egészen kimerül. Tudta, hogy bányamérnök vagyok, s azért keregett föl, hogy megkérdezze, nem tudnám-e valami módon megmenteni a boltját. Tanulmányozni kezdtem hát a környék geológiai rendszerét. Tudják, hogy az ősi földmozgások az ország minden zugában különböző talajrendellenességeket és eltérő talajszerkezeteket hoztak létre. Ki kellett hát deríteni, honnan jön az ásványvíz, milyen repedéseken át, és ezek a repedések milyen irányúak, honnan erednek, és milyen természetűek. Előbb figyelmesen végigjártam a gyógyintézetet; az egyik sarokban felfedeztem egy kiszolgált, ócska kádcsövet, és észrevettem, hogy már majdnem eltömte a mészlerakódás, vagyis a víz lerakta a vezeték falára a sókat, amit tartalmazott, és hamarosan eltömte a vezetéket. Minthogy itt gránittalaj van, okvetlenül ugyanez történhetett a talaj természetes vezetékeiben is. Vagyis a Bonnefille-forrás eldugult. Semmi más. Távolabb kellett nyomára bukkanni. Mindenki az eredeti feltörési nyílása fölött kereste volna. Én egy havi tanulmányozás, megfigyelés és elmélkedés után ötven méterrel lejjebb kerestem, és meg is találtam. Miért? Az imént azt mondtam, hogy először is meg kell állapítani a vízvezető gránitrepedések eredetét, természetét és irányát. Könnyen rájöttem, hogy ezek a repedések nem a hegységtől a síkság felé, hanem a síkságtól a hegység felé haladnak, ferdén, mint egy háztető, bizonyára azért, mert a síkság, amikor lesüllyedt, maga után zúdította a hegyek szélső magaslatait. Tehát a víz nem lefelé folyik, hanem fölfelé a gránitrétegek minden repedésében. Ennek a váratlan jelenségnek az okát is felfedeztem. Valamikor Limagne, ez a hatalmas kiterjedésű, homokos és agyagos terület, amelynek alig látni a határait, a hegység első fennsíkjának magasságában helyezkedett el; de altalajának földtani összetétele folytán lesüllyedt, és magával rántotta a hegység szegélyét, ahogy az imént magyaráztam. Nos, ez az óriási süppedés, éppen a föld és a gránit határán, egy hatalmas, rendkívül mély és folyadékok számára áthatolhatatlan agyagréteget hozott létre. És mi történik? Az ásványvíz a régi tűzhányók méhéből származik. Ha nagyon messziről ered, útközben lehűl, és jéghidegen tör fel, mint a közönséges források; ha közelebbi tűzhányógyomorból fakad, még melegen buggyan fel, hőmérséklete attól függ, milyen messze van a katlana. És milyen utat tesz meg. Lehatol ismeretlen mélységekbe, egész addig, míg el nem éri a limagne-i agyagréteget. Azon nem tud áthatolni, de minthogy nagy nyomás nehezedik rá, utat keres magának. Megtalálja a gránit ferde repedéseit, beléjük hatol, és felhalad bennük, míg a föld felszínére nem ér. Ekkor ismét elindul eredeti irányában, megint a síkság felé folyik, közönséges patakmederben. Megjegyzem, mi az itteni völgyek ásványvizeinek századrészét se látjuk. Csak azokat fedezzük fel, melyek láthatóan bukkannak a felszínre. A többi, amely sűrű,

megművelt televényréteg alatt éri el a gránitrepedések határát, elvész, beszívja a föld. Mire következtettem ebből?

1. Ha vizet akarunk nyerni, elég, ha az egymásra boruló gránitrétegek irányát és hajlását követve kutatunk.
2. Ha meg akarjuk óvni a vizet, elég, ha megakadályozzuk, hogy a mészlerakódás eltömítse a repedéseket, vagyis gondosan karban kell tartanunk a megfúrandó kis mesterséges kutakat.
3. Ha el akarjuk tulajdonítani a szomszédunk forrását, úgy kell elterelnünk a vizet, hogy le kell fúrunk egészen a gránitrepedésig, de a szomszéd alatt, nem pedig fölötte, persze csak akkor, ha a vizet fölfelé kényszerítő agyagrétegen innen vagyunk.

E tekintetben a ma fölfedezett forrás csodálatos fekvésű, az agyaggáttól csak pár méterre van. Ha új gyógyfürdőt létesítenének, oda kellene építeni.

Amikor elhallgatott, egy kis csend támadt.

Andermatt csak ennyit mondott örömeiben:

- Lám, lám, ha a leplek leomlanak, szétfoszlik a nagy titok. Ön értékes ember, Aubry-Pasteur úr.

Rajta kívül csak a márki és Paul Brétigny értette, miről van szó. És csak Gontran volt az, aki semmit se hallott. Mindenki más csupa szem-fül volt, csüggött a mérnök ajkán, a szájuk is tátva maradt ámulatukban. Különösen a Paille család, ez a két igen jámbor hölgy töprengett rajta, hogy nincs-e valami vallásellenes egy ilyen Istentől rendelt és az ő titokzatos törvényei szerint működő jelenség magyarázatában. Az anya szükségesnek találta, hogy megjegyezze: „Milyen bámulatos is a gondviselés!” Az asztal közepén a hölgyek bólogatva helyeseltek, őket is nyugtalanította, hogy ilyen érthetetlen szavakat hallottak.

Riquier úr, a téglavörös képű férfiú, kijelentette:

- Akár a tűzhányókból, akár a holdból jön ez az envali víz, én már tíz napja kúrálok magam vele, de még semmi hatását nem érzem.

Chaufour úr és neje tiltakoztak gyerekük nevében, aki már mozgatni kezdte a jobb lábát, pedig erre nem volt példa hat év óta, mióta kezelik.

- Ez csak annyit bizonyít - vágott vissza Riquier -, hogy nem egyforma betegségben szenvedünk, vigye el az ördög; de azt nem bizonyítja, hogy az envali víz gyógyítja a gyomorbántalmakat.

Szemmel láthatóan dühös volt, elkeserítette ez az újabb sikertelen kísérlet.

De Monécu úr is megszólalt a lánya nevében, és megjegyezte, hogy a lánya egy hét óta már jobban bírja a táplálékot, nem kell minden étkezést félbeszakítania.

A nagylány elpirult, s a tányérjába dugta az orrát.

Paille asszonyék is jobban érezték magukat.

Riquier erre méregbe jött, és hirtelen a két hölgy felé fordult:

- Maguknak a gyomruk fáj, hölgyeim?

A hölgyek egyszerre válaszoltak:

- Persze, uram, pang az emésztésünk.

Riquier majd felugrott a székéről, csak dadogni tudott:

- Maguk... maguk... csak rá kell nézni magukra! Maguknak fáj a gyomruk, hölgyeim? Mert annyit esznek.

Paille-né asszony, az anya, dühbe gurult, és nem maradt adós a válasszal:

- Önön pedig, uram, kétségtelenül olyan tünetek észlelhetők, mint azokon, akiknek rossz a gyomruk. Nemhiába mondják, hogy jó gyomor: kedves ember.

Egy nagyon sovány, idős hölgy, akinek senki se tudta a nevét, megszólalt méltóságteljesen:

- Azt hiszem, mindenkinek többet használna az envali víz, ha a hotelszakács arra is gondolna egy kicsit, hogy betegeknek főz. Igazán emészthetetlen dolgokat tálalnak itt az embernek.

Egyszeriben az egész asztal egyetértett. Méltatlankodtak, hogy a szállodás langusztát szolgál fel, kolbászt, tartáros angolnát, káposztát, igenis, káposztát meg hurkát, a világ legnehezebben emészthető ételeit ezeknek az embereknek, akiknek a három doktor, Bonnefille, Latonne és Honorat csakis zsenge, sovány és fehér húsfélét, friss főzeléket és tejtermékeket rendelt.

Riquier reszketett dühében:

- Az orvosok kötelesek volnának ellenőrizni a gyógyfürdők konyháit, nem kellene az ételek kiválasztását, ezt a fontos munkát, egy tökfilkó belátására bízniuk. Így napjában kemény tojástartunk, ajókat és előételnek sódart...

Monécu úr közbeszólt:

- Ó, bocsánat, a lányom csak a sódart emészti könnyen, különben Mas-Roussel és Rémusot is azt rendelt neki.

- Sódar! Sódar! De hát, uram, az valóságos méreg - kiabálta Riquier.

Az asztal csakhamar két táborra oszlott, az egyik bírta, a másik nem bírta a sódart.

Végtelen vita indult meg - mint napjában - az ételek osztályozásáról.

Még a tejről is elszántan vitatkoztak, mert Riquier, ha csak egy borospohárral is megivott belőle, rögtön elrontotta a gyomrát.

Aubry-Pasteur szintén megdühödött, hogy olyasmit szapulnak, amit ő imád, és így válaszolt:

- De uram, az áldóját, ha ön emésztési zavarokban szenved, én meg gyomorgörcsben, éppen olyan különböző táplálékra van szükségünk, amilyen különböző a rövidlátók és a távollátók szemüveglencséje, pedig mindannyiunknak a szemével van baja. Én - tette hozzá - fulladok, ha megiszom egy pohár vörös bort, és azt hiszem, az embernek nincs nagyobb ellensége a bornál. A vízivók mind száz évig élnek, mi pedig...

Gontran szólalt meg nevetve:

- Szavamra, bor nélkül meg... házasság nélkül elég egyhangúnak találnám az életet.

Paille-né asszony és leánya lesütötte a szemét. Böven és tisztán itták a remek bordeaux-i bort; kettős özvegységük arra vallott, hogy a férjükkel is ezt a módszert alkalmazták, mert a lány huszonkét éves volt, az anyja pedig jóformán negyven se.

Andermatt rendszerint nagyon beszédes volt, de most csak hallgatott és merengett. Egyszer csak megkérdezte Gontrantól:

- Tudja, hol laknak Oriolék?

- Igen, épp az imént mutatták meg a házukat.

- El tudna vezetni oda estebéd után?

- Persze. Sőt örülök, hogy elkísérhetem. Nem bánom, ha viszontláthatom azt a két csitrit.

Mihelyt befejezték a vacsorát, el is mentek, Christiane meg fáradtnak érezte magát, és fölment a márkival és Paul Brétignyvel együtt a szalonba, ott akarták eltölteni az estét.

Még jó világos volt, mert a fürdőhelyeken korán vacsoráznak.

Andermatt karon fogta a sógorát.

- Kedves Gontran, ha ezzel az öreggel szót lehet érteni, és ha a vegyelemzés igazolja Latonne doktor várakozását, valószínű, hogy itt nagy üzletbe vágok: egy Fürdővárost létesítek. Fürdővárost akarok alapítani!

Megállt az út közepén, és megfogta útitársa kabátjának két hajtókáját:

- Ó, önök nem is értik, hogy milyen mulatságos dolog az üzlet, de nem a kereskedők vagy a szatócsok üzlete, hanem a nagy üzlet, a miénk! Bizony, barátom, ha ért hozzá az ember, ez mindent magába foglal, amit szeret az emberiség, ez egyszersmind politika, háború, diplomácia, minden minden! Itt mindig kutatni, keresni, találni kell valamit, mindent felfogni, mindennel számolni, mindent kitervelni, mindent merészelni. Manapság pénzzel vívják a nagy csatát. Én úgy nézek a százsou-s pénzdarabokra, mint csillogó-villogó hadnagyokra, a százfrankos bankjegyekre, mint kapitányokra, az ezerfrankosokra, mint tábornokokra. Én verekedek ám, a mindenit, verekedek reggeltől estig mindenki ellen, mindenkivel. Ez ám az élet, ez ám az igazi élet, így éltek hajdan a hatalmasok. Mi vagyunk a mai hatalmasok, igen, az igazi, az egyedüli hatalmasok! Lám, nézze ezt a falut, ezt a szegény falut! Én ebből várost csinállok. Egy vadonatúj várost, tele nagy szállókkal, azok meg tele lesznek vendéggel, liftekkel, inasokkal, kocsikkal, egy sereg gazdag emberrel, akiket kiszolgál egy sereg szegény ember; és mindez csak azért, mert egy este kedvem támadt megmérkőznöm itt jobb felé Royat-val, itt bal felé Châtel-Guyonnal, itt mögöttünk a Mont-Dore-ral, a Bourboule-lal, Châteauneuffel, Saint-Nectaire-rel, és itt előttünk Vichy-vel! Sikert is aratok, mert megvan hozzá az eszközöm, az egyedüli eszközöm. Azonnal megláttam, éppoly világosan, ahogy egy nagy tábornok meglátja az ellenfél gyöngéjét. A mi szakmánkban vezetni és irányítani éppúgy kell tudni az embereket, mint megszelídíteni őket. A teremtésit, de mulatságos is az élet, ha ilyesmiket csinálhat az ember! Most három évig is elszórakozom a városommal. S nézze csak, micsoda szerencsénk van, hogy összeakadtunk ezzel a mérnökkel, aki olyan csodálatos dolgokat mondott a vacsoránál, igazán csodálatos dolgokat, barátom. Világos, mint a nap, az elgondolása. Neki köszönhetem, hogy tönkreteszem a régi társaságot, még meg se kell vásárolnom.

Megint elindult, és lassan haladtak fölfelé a bal oldali úton Châtel-Guyon irányában.

Gontran néha kijelentette: „Ha a sógorommal sétálgatok, tisztán hallom a fejében ugyanazt a zajt, amit a monte-carlói játéktermekben hallok, a forgó, hajigált, besöpört, begereblyézett, elvesztett és megnyert arany csengését.”

Andermatt csakugyan valami furcsa emberi gépezet hatását keltette, ami csakis arra való, hogy elméjében pénzt számolgasson, olvasson, rakosgasson. Különben nagyon hiú volt különleges járatosságára, azzal dicsekedett, hogy első pillantásra bárminek fel tudja becsülni az értékét. Akárhol járt, minduntalan felvett, megvizsgált, megforgatott valami apró holmit, és aztán kijelentette: „Ennyit meg ennyit ér.” Felesége és sógora sokat mulatott a hóbortján, szórakozásból rászedték, fura bútorokat mutogattak neki, és kérték, hogy becsülje fel; s amikor tanácstalanul méregette azt a lehetetlen furcsaságot, azok ketten bolondul nevettek rajta. Párizsban Gontran néha az utcán is megállította egy-egy üzlet előtt, és nógatta, hogy becsüljön

fel egy egész kirakatot, vagy egy sánta konflislova, vagy éppen egy szállítókoszt bútorostul, mindenestül.

Egy este, amikor a húga fényes vacsorát adott, Gontran az asztal mellett felszólította Williamot, hogy mondja meg, körülbelül mit érhet az obelisz; majd amikor William mondott egy számot, ugyanezt kérdezte tőle a Solférino-hídról és az Étoile téri diadalívről is. Azután komolyan hozzátette: „Nagyon érdekes művet írhatna a földkerekség legfontosabb műemlékeinek felbecsüléséről.”

Andermatt sose dühödött meg, minden mókát elviselt, fölényesen, magabiztosan.

Egyszer Gontran ezt kérdezte tőle: „Hát én, én mennyit érek?” William nem volt hajlandó válaszolni, de amikor a sógora egyre csak ezt hajtogatta: „De mégis, ha egyszer haramiák fogságába esnék, mennyi váltságdíjat adna értem?” Végül így válaszolt: „Hát... hát!... Kiállítanék egy váltót, barátom.” A mosolya pedig annyi mindent mondott, hogy Gontran kissé bosszúsan abbahagyta a faggatást.

Egyébként Andermatt kedvelte a műtárgyakat, mert igen éles esze volt, bámulatosan ismerte, és szakértelemmel gyűjtötte őket, azzal a vizslaszimattal, amely minden üzleti vállalkozásában megnyilvánult.

Egy polgári külsejű házhoz értek. Gontran megállította, és így szólt hozzá: „Itt vagyunk.”

A nehéz tölgyfa ajtón vaskopogtató lógott; kopogtattak, s egy sovány szolgáló nyitott ajtót.

- Oriol úr itthon van? - kérdezte a bankár.

- Tessék - mondta az asszony.

Egy konyhába léptek, tágas tanyasi konyhába, ahol még pislogott egy kis tűz a lábas alatt; onnan átvezették őket egy másik helyiségbe, ahol együtt volt az Oriol család. Az apa aludt, hanyatt dőlve egy széken, a két lába egy másikon hevert. A fia az asztalra könyökölt, és a *Petit Journal*-t olvasta a folyton elkalandozó, erőtlen elme feszült figyelmével, a két lány pedig ugyanabban az ablakmélyedésben, ugyanazon a kézimunkán dolgozott, amit a két végén kezdtek el.

Előbb a lányok keltek föl, egyszerre, meglepődve ettől a váratlan látogatástól, azután a nagydarab Jacques emelte föl a fejét, kipirult a nagy szellemi erőfeszítéstől; azután végül Oriol apó is fölébredt, és a másik székről egymás után levette hosszú, kinyújtott lábait.

A kopár, meszelt, köves szobában fonott székek, egy kassza komód, négy üvegezett épinali metszet és nagy, fehér függönyök alkották a bútort.

Mindenki csak nézett egymásra, a szolgáló is ott várt az ajtóban, térdig feltűzött szoknyában, odaszögezte a kíváncsiság.

Andermatt bemutatkozott, megmondta a nevét, megmondta a sógorának, Ravenel grófnak a nevét, mélyen meghajolt a lányok előtt, rendkívül választékos, hajbókoló köszöntéssel, majd nyugodtan leült, és így folytatta:

- Oriol úr, üzletről akarok tárgyalni magával. Különben nem sokat kertelek, megmondom, mi járatban vagyok. Kérem. Maga fölfedezett az imént egy forrást a szőlőjében. Pár nap múlva elkészül a víz vegyelemzése. Ha ez a víz semmit se ér, persze elállok a dologtól. Ellenben ha a remélt eredménnyel jár, ajánlatot teszek magának, hogy megvásároljam azt a darab földjét és az egész környéket. Gondolja meg. Ilyen ajánlatot, mint én, senki nem tehet magának, senki! A régi társaság a tönk szélén áll, így hát eszébe se jut, hogy újabb gyógyintézetet létesítsen, és a vállalat jelenlegi sikertelensége se csábít új kísérletekre. Ma ne adjon választ, beszélje meg a

családjával. Ha a vegyelemzés elkészül, majd megteszi az árajánlatot. Ha megfelelőnek találom, elfogadom, ha nem találom megfelelőnek, visszautasítom, és már itt se vagyok. Én nem szoktam alkudni.

A paraszt szintén üzletember volt a maga módján, és párját ritkítóan ravasz is, és udvariasan azt felelte, hogy majd meglátja, hogy nagyon örvend, hogy majd meggondolja, és megkínálta őket egy pohár borral.

Andermatt elfogadta, és minthogy a nap lemenőben volt, Oriol így szólt a lányokhoz, akik lesütött szemmel ismét munkához láttak:

- Kerítsetek már világot, pulyák.

A két lány egyszerre kelt föl, átmentek a másik szobába, majd visszajöttek, az egyik két égő gyertyát hozott, a másik pedig négy talpatlan poharat, afféle szegény embernek való poharat. A gyertyák újak voltak, rózsaszín papírfodor díszítette őket, nyilván dísznek tartották a lányok kandallópárkányán.

Ekkor Colosse felállt; mert a borpincébe csak férfiember járt.

Andermattnak támadt egy ötlete.

- Szívesen megnézném a borpincéjét. Maga a legkiválóbb vincellér a vidéken, biztos gyönyörű pincéje van.

Oriol, mintha hájjal kengették volna, tüstént kötélnek állt, fogta az egyik világlót, és előre-ment. Megint áthaladtak a konyhán, aztán leértek egy udvarba, ahol felállított üres hordók sejlettek a még derengő világosságban, egy sarokba összegurítva meg óriási gránit malomkövek - a közepükbe lyukat fűrtak úgy, hogy olyanok voltak, mint valami roppant ókori szekér kerekei - egy szétszedett prés a facsavarjaival, használatától kifényesedett, és egy-egy fény-sugártól egyszer csak a homályban is megcsillanó, barna alkatrészeivel, azután szerszámok, melyeknek földben simára csiszolt acélja úgy csillogott, mint valami harci fegyver. Ez a sok minden, ahogy az öreg elhaladt mellettük, fél kézzel a gyertyát tartva, a másikkal pedig ellenzót alkotva előtte, lassanként megvilágosodott.

Már érzett a bor, az összetört, kifacsart szőlő szaga. Egy ajtóhoz értek, amely két lakattal volt bezárva. Oriol kinyitotta, és hirtelen a feje fölé emelve a világlót, szélesen végigmutatott a hosszan sorba rakott hordókon, amelyek domború hasukon egy másik sor kisebb hordót tartottak. Előbb elmagyarázta, hogy a pince vízszintesen a hegybe van bevájva; azután apróra ismertette a hordók tartalmát, a bor évjáratát, termését, a fajták erényeit, majd amikor a saját termésű családi borhoz értek, a kezével végigcirógatta a hordót, ahogy egy kedves ló tomporán simít végig az ember, és büszkén így szólt:

- Ez aztán kedvére lesz. Nincs olyan palackbor, ami evvel fölér, se Bordeaux-ban, se másutt.

Mert, mint vidéki ember, imádta a termelői bort.

Colosse egy korsóval ment utánuk; most lehajolt, megcsavarta a csapot, az apja meg körültekintően magyarázott neki, mintha a fia aprólékos és nehéz munkát végezne.

A gyertyafény egyenest az arcukba tűzött, az apa vén fiskálisfejére és a fiú paraszti bakafejére.

- Milyen szép Teniers-kép! - súgta Andermatt Gontran fülébe.

- Jobban szeretem a lányokat - válaszolt halkán a fiatalember.

Visszajöttek a pincéből.

Akkor aztán inniuk kellett a borból, jó sokat inniuk, hogy a két Oriolnak kedvére tegyenek.

A lányok odamentek az asztalhoz, és folytatták a munkájukat, mintha csak magukban volnának. Gontran egyre csak nézte őket, töprengett, vajon ikrek-e, hogy így hasonlítanak egymáshoz. Pedig az egyik teltebb volt és alacsonyabb, a másik pedig előkelőbb külsejű. Halántékukra simított gesztenyebarna - nem fekete - hajuk meg-megcsillant fejük apró mozdulataira. Mint az auvergne-ieknek általában, kissé erős álluk és homlokuk volt, arccsontjuk kissé kiálló, de a szájuk szép, a szemük elragadó, a szemöldökük páratlanul szabályos, és gyönyörű bőrük üde. Csak rájuk nézett az ember, máris szembetűnt, hogy nem ott nevelkedtek abban a házban, hanem egy előkelő intézetben, abban a zárdában, ahová a gazdag és nemes auvergne-i kisasszonyok járnak, és eltanulták az előkelő lányok tartózkodó modorát.

De Gontran megundorodott attól az elébe tett vörös pohártól, és megbökte az Andermatt lábát, hogy menjenek már. Végül Andermatt felállt, és mindketten keményen megszorították a két paraszt kezét, majd ismét szertartásosan köszöntötték a lányokat, akik ezúttal nem álltak fel, csak egy biccentéssel fogadták a köszönésüket.

Amint kiértek az utcára, Andermatt újra megszólalt:

- Fura egy család, barátom, mi? Milyen kézzelfogható itt az átmenet a nép és a polgárság közt! A fiúra szükség volt, művelni kellett a szőlőt, s meg akarták takarítani egy ember bérét - ostoba takarékoság -, de se baj, a bér megmaradt; a fiú is megmaradt népi sorban. De a lányok, a lányok már majdnem egészen polgársorba jutottak. Csak megfelelően menjenek férjhez, felveszik a versenyt a mi asszonyaink közül akármelyikkel, nagy részüket meg le is pipálják. Olyan örömmel szemlélem ezeket az embereket, mint egy geológus egy megtalált harmadkori állatot!

- Önnek melyik tetszik jobban?

- Melyik? Hogyhogy melyik? Micsoda melyik?...

- Hát a lányok közül?

- Ja úgy, tudom is én! Nem nézegettem, nem hasonlítottam össze őket. De mit törődik vele, csak nem akarja megszöktetni az egyiket?

Gontran elnevette magát:

- Hát, azt nem, de örülök, hogy egyszer már üde, igazán üde nővel találkozom, olyan üdéssel, amilyenek a mi társaságunkban nem akadnak. Szeretem elnézni őket, ahogy ön egy Teniers-képet néz. Mit se kedvelek úgy, mint egy csinos lányt megnézegetni, akárhol, akármilyen környezetben. Ezek az én csecsebecséim. Nem gyűjtöm, csak bámulom őket, szenvedélyesen bámulom, barátom, mint egy művész, akinek vérében van és mindene a művészet! Tudja, én ebben lelem kedvemet! Aprópó, nem tudna kölcsönadni ötezer frankot?

Andermatt megállt, és ingerülten felmordult:

- Már megint!

Gontran ártatlanul válaszolt:

- Mindig!

Aztán újra megindultak.

- Mi az ördögöt csinál a pénzzel? - szólalt meg ismét Andermatt.

- Elköltöm.

- Igen, de túlontúl sokat költ.

- Kedves barátom, én éppúgy szeretek pénzt költeni, ahogy ön pénzt keresni. Érti?

- Hogyne érteném, de ön nem keres semennyit.

- Ez igaz. Nem értek hozzá. Az ember nem érhet mindenhez. Ön például tud keresni, de egy cseppet se tud költeni. Azt hiszi, hogy a pénz csak kamatoztatásra való. Én meg nem tudom megkeresni, de bámulatosan értem a költekezést. Sok mindenre szert teszek a pénz segítségével, amit ön hírből sem ismer. Minket az Isten is sógoroknak teremtett. Bámulatosan kiegészítjük egymást.

- Maga hólyag! - mormolta Andermatt. - Ötezer frankot nem kap, de kölcsönadok önnek ezerötszáz frankot... mert... mert pár nap múlva talán szükségem lesz önre.

Gontran csendesen válaszolt:

- Akkor előlegnek tekintem.

Andermatt szó nélkül Gontran vállára vert.

A parkhoz értek, amelyet faágakra kötött lampionok világítottak meg. A kaszinó zenekara lassú, klasszikus dallamot játszott, amely úgy tele volt szünettel és hézaggal, mintha sántikálna; ugyanaz a négy művész adta elő; már kimerültek, hogy reggeltől estig szakadatlanul játszanak abban a magányban a lomboknak és a pataknak, hogy csak erőlködnek, próbálnak úgy játszani, mintha húsz hangszer szólna, s abba is belefáradtak, hogy a hónap végén kapnak is fizetést, nem is, mert Petrus Martel úgy egészítette ki a bérüket, hogy kosárszámra hordta nekik a bort és literszámra a likőrt, amit a fürdőzők sose fogyasztottak volna el.

A hangverseny lármájából a biliárd lármája is kihallatszott, a golyók kopogása és a játékosok hangja: „Húsz, huszonegy, huszonkettő.”

Andermatt és Gontran fölment. A zenészek mellett csak Aubry-Pasteur úr és Honorat doktor itta a kávéját. Petrus Martel és Lapalme vadul biliárdozott; a pénztárosnő fölrezzent, és megkérdezte Andermattéktól:

- Mit parancsolnak, uraim?

Amikor a kislányok lefeküdtek, a két Oriol jó sokáig beszélgetett. Andermatt ajánlata felizgatta, felkavarta őket, törték a fejüket, hogyan szíthatnák fel még jobban az érdeklődését, de úgy, hogy saját érdekeiket ne veszélyeztessék vele. Akkurátus, célszerű parasztemberek voltak, józanul fontolóra vettek minden lehetőséget jól tudták, hogy ezen a vidéken minden patak partján ásványvíz tör fel, és nem szabad mértéktelen követelődzéssel elriasztani ezt a váratlan érdeklődőt, mert ilyet másikat nem találnak. De azért azt se hagyhatják, hogy mindenestül megkaparintsa ezt a forrást, ami egyszer még nagy halom pénzt hozhat a konyhára, lám, ott van Royat és Châtel-Guyon példája.

Törték hát a fejüket, mi módon gyűjthatnák fel a tébolyulásig a bankár lelkesedését, nem létező társaságokat eszeltek ki, hogy rálicitálhassanak Andermatt ajánlatára, sok-sok ügyetlen furfangot agyaltak ki, érezték is, milyen esetlen mindahány, de ügyesebbeket nem tudtak kitalálni. Rosszul aludtak; reggel aztán az apának, aki elsőnek ébredt fel, eszébe jutott, hátha az éjszaka eltűnt az a forrás. Utóvégre nem lehetetlen, hogy amint kibukkant, oda is lett, visszabújt a földbe, többé elérhetetlen. Kapzsi félelem fogta el, nyugtalanul felkelt, felrázta a fiát, és elmondta neki az ijedelmét; a nagydarab Colosse kinyújtotta a lábát a szürke takaró alól, és felöltözött, hogy az apjával együtt utánanézzon a dolognak.

Legalább egy kicsit rendbe hozzák a földet meg magát a forrást is, összeszedik a kődarabokat, szépen megtisztogatják a környéket, mint valami eladó jószágot.

Fogták hát a kapát meg a lapátot, és útnak indultak egymás mellett nagy imbolygó léptekkel.

Nem is néztek semerre, csak mentek, az üzleten járt az eszük; ha szomszédokkal, barátokkal találkoztak, egy-egy szóval fogadták a köszönésüket. Amikor kiértek a riomi útra, úrrá lett rajtuk az izgalom, csak néztek a távolba, látják-e már a reggeli napsütésben buzgó és csillogó vizet. Az országút fehér, poros és kihalt volt, mellette ott folyt fűzfák árnyékában a patak. Egyszer csak az egyik fűzfa alatt Oriol meglátott két lábat, majd amikor még hármát lépett, észrevette Clovis apót, amint ott ül az út mentén, mellette a fűben a két mankója.

Az öreg nyomorékot az egész vidék ismerte, tíz év óta kóborolt arrafelé, lassan, szánalmasan azon a két dongalában, ahogy ő mondta; akár egy koldus egy Callot-képen. Valamikor vadorzó és orvhalász volt, számtalanszor rajtakapták és megbüntették, annyit és olyan sokáig hevert lesben a nyirkos fűvön, annyit halászott a patakban éjszaka, derékig érő vízben, hogy sok nyavalyát összeszedett tőle. Most csak nyögött, és úgy vánszorgott, akár egy rák, amely elvesztette a lábait. Járás közben a jobb lábát, mint a rongyot vonszolta felhúzódott, meg-görbült bal lába után. De a környékbeli legények, akik alkonyatkor nyulak vagy lányok után jártak, azt állították, hogy látták őket Clovis apót, úgy szaladt, mint a szarvas, olyan fürgén, mint a gyík a bokrok alatt és a tisztásokon, és az a híres csúz tulajdonképpen nem más, mint „csendőrámitás”. Kivált Colosse hangoztatta makacsul, hogy nem egyszer, hanem ötvenszer is látta Clovis apót, amint a hóna alá csapta a mankóit, és tört vetett a vadaknak.

Az öreg Oriol már meg is állt az öreg csavargó előtt, az eszébe villant egy ötlet, még zavarosan, mert auvergne-i bunkófejében lassan született meg a gondolat.

Köszönt; a másik is köszönt. Azután beszélgettek az időjárásról, a viruló szőlőről meg még két-három dologról, de Colosse már előrement, s az apja nagy léptekkel utánaeredt.

A forrásuk szépen buzgott, most már kitisztult, s a gödör egész fenéke piros, szép sötétpiros volt a bőséges vastartalomtól.

A két ember mosolyogva összenézett, azután nekilátott, megtisztogatta a környéket, összeszedték a kődarabokat, és halomba hordták. Amikor megtalálták a döglött kutya utolsó cafatjait, tréfálkozva elföldelték. Hanem egyszer csak az öreg Oriol letette az ásót. Egy huncut, örömteli és diadalmas redő ráncolta össze keskeny szája szögletét és sunyi szeme környékét; „gyere, nézd csak”, mondta a fiának. Az engedelmeskedett; kimentek az ország-útra, vissza, a falu felé. Clovis apó még mindig a napon melengette tagjait és mankóit.

Oriol megállt előtte, és megkérdezte:

- Hé, nem kéne egy százfrankos?

Óvatosságból a csavargó nem válaszolt.

- Na, nem kéne száz frank? - szólalt meg újra a paraszt.

Ekkor a csavargó elszánta magát, és ezt mormolta:

- Fenének kérd ilyet!

- Hát, akkor megmondom, komám, mit kék csinálni.

És hosszan elmagyarázta neki, fondorlatosan, számtalan célzással és ismétléssel, hogy ha napjában hajlandó egy órát fürödni, tíztől tizenegyig, egy gödörben, amit ők ketten ásnak Colosse-szal együtt a forrásuk mellett, és egy hónap múlva meggyógyul, adnak neki száz frankot ezüsttallérban.

A nyomorék bamba képpel hallgatott, azután így szólt:

- Ha az a ménkü sok kotyvalék ki nem kúrált, a maguk vize ugyan meg nem teszi.

Hanem erre már Colosse is dühbe gurult.

- Na, ne magyarázz énnem, te vén pojáca, tudom én a te nyavalyádat. A múlt hétfőn is mit csináltál éjszaka tizenegykor a comberombe-i erdőben?

Az öreg szaporán válaszolt:

- Nem igaz az.

De Colosse tűzbe jött:

- Nem igaz, te ripők, hogy átugrottál a Jean Mannezat árkan, oszt nekieredtél a Poulin-lapályon?

A másik erélyesen megismételte:

- Nem igaz az!

- Nem igaz, hogy utánad kiabáltam: „Hé, Clovis, itt a zsandár”, te meg befordultál a moulinet-i ösvényen?

- Nem igaz az.

A nagydarab Jacques dühösen, szinte fenyegetően ráripakodott:

- Nem igaz hát! Akkor ide hallgass, te vén százlábú: ha éjszaka meglátlak az erdőn, vagy a vízben, nyakon csíplek, tudod-e, mert énnem mégis hosszabb a lábam, oszt kikötlek egy fához, reggel meg az egész faluval együtt megyünk ki érted...

Oriol apó elhallgattatta a fiát, majd nyájasan megszólalt:

- Ide hallgass, Clovis, megpróbálhatnád ezt a dolgot! Mink ketten Colosse-szal csinálunk neked egy fürdőt; egy hónapig mindennap odajársz, ennek fejében kapsz tőlem nem is száz, hanem kétszáz frankot. Aztán meg, ide hallgass, ha meggyógyulsz, a hónap utolján még kapsz ötszázat. Érted, ötszáz frank ezüsttallérban, meg kétszáz, az együttevve hétszáz. Szóval egyhavi fürdőzésért kétszáz, a gyógyulásért meg ötszáz. Aztán meg ide hallgass: a nyavalyád kiújul. Ha ősszel megint elővesz, az már nem számít, azért a víz megtette a hatását.

Az öreg csendesen válaszolt:

- Hát akkor jó. Ha nem sikerül, majd meglátjuk.

A három ember kezet szorított, hogy megpecsételjék az egyezséget. Azután a két Oriol visszament a forráshoz, hogy kiássák Clovis apó gödrét.

Egy negyedórája dolgoztak, amikor hangokat hallottak az országútról.

Andermatt volt és Latonne doktor. A két paraszt összekacsintott, és abbahagyták a lapátolást.

A bankár odament hozzájuk, és kezet fogott velük; azután szó nélkül mind a négyen a vizet kémlelték.

Fortyogott, buzgott, mintha nagy tűz égne alatta, kavargatta a gázait és buborékjait, majd lefolyt a patak felé egy vékony barázdában, amit már kivájt magának. Oriol ajkán büszke mosoly jelent meg, és egyszerre megszólalt:

- Van ám benne vas meg vas, mi?

Csakugyan már a gödör egész alja vörös volt, és mintha bíbor bevonat borította volna azokat az apró kavicsokat is, amelyeket lefolytában áztatott a víz.

- Igen, de az nem jelent semmit - válaszolt Latonne doktor -, a víz egyéb tulajdonságait kell megismernünk.

- Mink már Colosse-szal megittunk egy pohárral tegnap este, és nagyon felfrissültünk tőle - szólalt meg újra a paraszt. - Ugye, fiam?

A nagydarab legény nagy meggyőződéssel válaszolt:

- Hát bizony nagyon felfrissültünk tőle.

Andermatt csak állt mozdulatlanul, a lába ott volt a gödör szélén. Az orvoshoz fordult:

- A terveimhez körülbelül hatszor ennyi vízre volna szükség, nemde?

- Igen, körülbelül.

- Gondolja, hogy találunk annyit?

- Én igazán nem tudom.

- Nahát! A földvásárlást csak a próbafúrások után véglegesíthetnénk. A vegyelemzés elkészülte után először egy jegyzőileg hitelesített adásvételi kötelezvényre volna szükség, ami csak akkor lépne érvénybe, ha a későbbi fúrások a várt eredménnyel járnak.

Oriol apó nyugtalan lett. Nem értette a dolgot. Akkor Andermatt elmagyarázta neki, hogy egy forrás nem elég, és értésére adta, hogy csak akkor áll a vásár, ha több forrást is találnak. De ő csak akkor foghat hozzá a többi forrás kereséséhez, ha aláírják az adásvételi kötelezvényt.

A két paraszt láthatóan rögtön biztosra vette, hogy annyi a forrás a földjükön, ahány a szőlőtőke. Csak fúrni kell, majd meglátják, majd meglátják.

Andermatt csak ennyit mondott:

- Igen, majd meglátjuk.

De Oriol apó belemártotta a kezét a vízbe, és kijelentette:

- Fenéjít, olyan meleg ez, hogy a tojás is megfő benne, sokkal melegebb, mint a Bonnefille-é.

Latonne is a vízbe nyújtotta az ujját, és elismerte, hogy meglehet.

- Meg aztán ízesebb, jobb ízű is - folytatta a paraszt -, nem olyan faramuci zamatú, mint a másik. Ez igen, ezért aztán jótállók! Ismerem én a környék vizeit, itt folynak a szemem előtt ötven esztendeje, ennél jobbat én még nem láttam, soha, de soha!

Pár pillanatig hallgatott, majd folytatta:

- Nem azért mondom én, hogy dicsérjem a portékámat, dehogy is. Szeretném kipróbálni ezt a vizet maguk előtt, de igazán kipróbálni, nem úgy, ahogy a magukfajta patikusok próbálják, hanem egy betegen kipróbálni. Fogadni merek, hogy meggyógyítana egy nyomorékot, olyan jó meleg, meg olyan jó íze van, fogadni merek!

Mintha gondolataiban kutatott volna, majd a környező hegyek tetejét fürkészte volna, hátha megpillantja a nyomorékot, akire szüksége lenne. De nem pillantotta meg, így lesütötte a szemét az országútra.

Kétszáz méternyiről odalátszott az út szélén a csavargó két béna lába, a testét eltakarta a fűzfa törzse.

Oriol a homlokához emelte a kezét ellenzőnek, és megkérdezte a fiától:

- Hát az meg nem Clovis apó már ott?

Colosse nevetve válaszolt:

- Az, az, még mindig ott van. Nem szalad az, mint a nyúl.

Oriol közelebb lépett Andermatthoz, és így szólt hozzá mély és komoly meggyőződéssel:

- Nézze csak, uram, ide hallgasson. Ahol egy nyomorék, ni, a doktor úr jól ismeri, az oszt igazán nyomorék, tíz esztendeje egy lépést se tesz. A doktor úr is megmondhatja!

Latonne helyeselt:

- Hát ha azt meggyógyítja, poharanként egy frankot adok a vizéért.

Azután Andermatthoz fordult:

- Az egy csúzos, köszvényes öregember, a bal lába görcsösen összerándult, a jobb lába teljesen megbénult; szóval, azt hiszem, gyógyíthatatlan.

Oriol végighallgatta, majd lassan folytatta:

- Nahát, doktor úr, őrajta kipróbálhatja egy hónapig a forrást. Én nem mondom, hogy sikerül, én nem mondok semmit, csak azt kérem, hogy próbálják ki rajta. Ni, gödröt akartunk itt ásni Colosse-szal a köveknek, hát majd Clovisnak ásunk egy gödröt; minden reggel beleül egy órára; aztán majd meglátjuk, majd meglátjuk!...

- Megpróbálhatják - mormolta az orvos. - Szavamat adom, hogy semmire se mennek.

De Andermatt örömmel fogadta a paraszt ötletét, megejtette egy valósággal csodás gyógyulás reménye; négyesben visszamentek a csavargóhoz, aki még mindig mozdulatlanul sütkérezett.

A vén vadászó átlátta a fondorlatot, úgy tett, mintha vonakodna, sokáig húzódozott, de aztán beadta a derekát, azzal a föltétellel, hogy Andermatt napjában két frankot ad neki azért az óráért, amit a vízben tölt.

Így aztán nyélbe is ütötték az egyezséget. Sőt abban is megállapodtak, hogy mihelyt a gödör elkészül, Clovis apó még aznap megfürdik benne. Andermatt majd ruhát szerez neki, hogy utána felöltözködhessen, a két Oriol meg az udvarukból odaszállít egy elheverő, ócska pásztorkalyibát, oda zárkózik majd be a nyomorék, hogy göncöt váltson.

Azután a bankár és az orvos visszament a faluba. A falu végén elbúcsúztak, az orvos hazament, várta a rendelés, Andermatt pedig elindult a felesége elé, akinek fél tíz körül kellett gyógyfürdőbe mennie.

Az asszony szinte mindjárt fel is tűnt. Tetőtől talpig rózsaszínben volt, rózsaszín kalappal, rózsaszín napernyővel, rózsaszínűen, mint maga a hajnal; a szálló előtt lesietett a kis lejtőn, hogy megtakarítsa az útkanyart, szökdécselt, mint egy madárka, amely ki se tárja a szárnyát, csak ugrál körül köre. Amint meglátta a férjét, felkiáltott:

- Ó, de szép vidék, milyen boldog vagyok!

A csendes kis parkban néhány fürdőző bolyongott szomorúan; ahogy az asszony elhaladt, utánafordultak, és Petrus Martel, aki ingujjban pipázott a biliárdterem ablakában, odaszólította kartársát - Lapalme egy pohár fehér bor mellett ült a sarokban -, és csettintve így szólt hozzá:

- Ejha, de jó falat.

Christiane bement a fürdőbe, a bejáratnál balra ülő pénztárost egy mosollyal, a jobbra ülő kiszolgált börtönőrt egy jónapotlal köszöntötte; azután odanyújtott egy jegyet az egyik fürdősnéninek - aki ugyanolyan ruhát viselt, mint a másik az ivókútnál -, majd követte egy folyosón, ahová a fürdőszobák ajtaja nyílt.

Bevezették az egyikbe, egy tágas, csupasz falú helyiségbe, melynek bútorzata egy székből, egy tükörből és egy cipőhúzóból állt, és egy agyagsárga cementtel bevont, tojásdad alakú gödör volt benne a kád.

Az asszony megforgatott egy csapot, olyanfélét, amilyenel az utcai vízvezetékeket szokták megnyitni, és a medence mélyén egy kis, kerek, rácsos nyíláson megeredt a víz, csakhamar színig töltötte a kádat, s a túlcsorduló víz a falba vajt kis lefolyón ömlött ki.

Christiane a szállóban hagyta a szobalányát, s a vetkőzésnél az auvergne-i asszony segítségét is visszautasította; egyedül maradt, azt mondta, majd csenget, ha szüksége lesz valamire, vagy a lepedőt kéri.

Lassan vetkőzött, elnézte a tiszta medencében a ringó víz szinte láthatatlan hullámlását. Amikor már meztelen volt, bemártotta a lábát, és jó meleg érzés hatotta át egész a melléig; azután előbb az egyik lábszárát dugta a langyos vízbe, majd a másikat, és beleült ebbe a forróságba, ebbe az enyhességbe, ebbe az áttetsző fürdőbe, ebbe a forrásba, mely ott folydogált rajta, körülötte, apró buborékokkal borítva a testét, a lábán, a karján, véges-végig és a keblén is. Meglepetten nézte azt a számtalan, röpke légcseppet, amely tetőtől talpig felöltöztette apró gyöngyből összerakott, teljes vértetbe. S ezek a parányi gyöngyszemek szüntelenül száll-dostak fölfelé fehér testéről, és szétpattantak a víz színén, mert a testen új meg új buborékok keltek, és üldözőbe vették az előbbieket. Úgy keltek a bőrén, mint kedves és megfoghatatlan, könnyű gyümölcsök, ennek a rózsaszín és üde, kecses kis testnek gyümölcssei, amely gyöngyöt hintett a vízbe.

Christiane olyan jól érezte magát ott benn, a medence mélyén ott fakadt a lába alatt az a forrás, majd továtűnt a kád szélén abban a kis nyílásban, de ringó habjai, mozgalmas habjai, hullámzó habjai olyan szelíden, olyan lágyan, olyan kellemesen simogatták, ölelgették, hogy Christiane szeretett volna örökre ott maradni mozdulatlanul, szinte gondolattalanul. A fürdő finom melegével egy nyugalomból és jó közérzetből, higgadt elgondolkodásból, egészségből, halk örömből és hallgatag derűből lett, csendes boldogság érzése járta át. A lefolyó víz csobogásában puhán ringatódzva elmerengett, hogy mit tesz a következő pillanatban, mit tesz holnap, sétákra gondolt, apjára, férjére, fivérére és arra a jóképű fiatalemberre, aki a kutyával történt kaland óta kissé nyugtalanította. Nem szeretete a heves embereket.

Semmilyen vágy nem háborgatta a lelkét, mely - akárcsak a szíve - nyugodt volt ebben a langyos vízben, semmilyen vágy, csak az a kósza remény, hogy gyereke lesz, de semmilyen vágy, hogy más életben, érzésekben vagy szenvedélyekben legyen része. Jól érezte magát, boldog volt és elégedett.

Megijedt, mert nyílt az ajtó; az auvergne-i asszony adta be neki a lepedőt. Eltelt a húsz perc, öltöznie kellett. Szinte szívfájdalom, szinte sorscsapás volt ez az ébredés; szeretete volna megkérni az asszonyt, hagyja még egy pár percig, de azután eszébe jutott, hogy ezt az örömet mindennap megtalálja; nagy bánatosan kijött a vízből, és begöngyölte magát egy meleg fürdőköpenybe, amely egy kissé sütötte is.

Amint Christiane kifelé tartott, Bonnefille doktor kinyitotta a rendelője ajtaját, szertartásosan üdvözölte, és megkérte, hogy fáradjon be. Érdeklődött az egészségi állapota felől, megtapogatta az érverését, megnézte a nyelvét, tudakozódott, hogy milyen az étvágya, emésztése, megkérdezte, hogy alszik, majd kikísérte a szoba ajtajáig, s ezt hajtogatta:

- Ez igen, ez igen, nagyszerű, nagyszerű. Tiszteltetem a kedves atyjaurát, kevés ilyen finom úriemberrel találkoztam pályámon.

Christiane már unta ezt a nyomasztó kedvességet, végre kijutott, s a kapuban meglátta, hogy a márki ott beszélget Andermatt-tal, Gontrannal és Paul Brétigny-vel.

A férje fejében minden új gondolat szüntelenül ott dongott, mint légy a palackban: most is a nyomorék történetét mesélte, és szeretett volna visszamenni, megnézni, hogy fürdik-e a csavargó.

Az ő kedvéért a többiek is vele mentek.

De Christiane szép csendesen visszatartotta a bátyját, és amikor kissé elmaradtak a társaságtól, így szólt hozzá:

- Te, már beszélni akartam veled a barátodról; nem nagyon tetszik nekem ez a fiú. Mondd csak, ki is ez tulajdonképpen?

Gontran már több éve ismerte Pault, és most leírta neki barátja hol szilaj, szenvedélyes, hol meg őszinte, jóságos természetét.

Paul értelmes fiú, mondta, lobbanékony lelke hevesen adja át magát egy-egy gondolatnak. Enged minden indulatának, nem tud uralkodni magán, nem tud parancsolni magának, nem tud megfontoltan erőt venni érzelmein, nem tudja megalapozott meggyőződésekben leszűrni módszerrel irányítani az életét, enged minden gerjedelmének, nemesnek és visszataszítónak egyaránt, mihelyt egy vágy, mihelyt egy gondolat, mihelyt bármiféle érzélem felkavarja rajongó lényét.

Már hétszer párbajozott, mert éppoly könnyen sért meg embereket, ahogy később összebarátkozik velük; őrvölgve szeretett minden rendű és rangú nőt, ugyanolyan szenvedéllyel imádta őket a boltajtóban fölszedett munkáslánytól a színésznőig, akit elrabolt, igenis elrabolt egy este a bemutató után, amikor a hölgy éppen kocsiba szállt, hogy hazahajtasson, s ő pedig az elképedt járókelők közepette a karjába ragadta, és egy kocsiba tuszkolta, amely vágatában eltűnt, úgy, hogy a színésznőt senki se követhette, senki utol nem érthette.

- Szóval derék fiú - fejezte be Gontran -, de bolond, különben dúsgazdag, és mindenre, de mindenre képes, ha elveszti a fejét.

- Milyen fura parfümöt használ - folytatta Christiane -, olyan jó szaga van. Mi az?

- Tudom is én - válaszolt Gontran -, nem akarja elárulni; azt hiszem, Oroszországból kapja. A színésznője, az a színésznő, akiből éppen gyógyítgatom, az adta neki. Igen, csakugyan nagyon illatos.

Az országúton megláttak egy csapat fürdőzőt és parasztot, mert ebéd előtt szokás volt minden délelőtt kerülni egyet az úton.

Christiane és Gontran utolérte a márkit, Andermattot és Pault, és azon a helyen, ahol még tegnap a szikla emelkedett, csakhamar megláttak egy fura emberfejet, egy rongyos, szürke posztókalappal, nagy fehér szakállal, amint kiállt a földből; olyan volt, mint egy lenyakazott ember feje, mintha csak úgy nőtt volna ott ki, mint a növény. Körülötte szenttelenül nézelődtek az ámuló vincellérek, mert az auvergneiek nem valami mókás népség, de három kövér úr, másodrendű szállodák vendége, nagyban nevetgélt és tréfálkozott.

Oriol és fia állva bámulta a csavargót, aki ott áztatta magát a gödörben, egy kövön ült, és a víz az álláig ért. Akárcsak egy hajdani elítélt, akit valami furcsa boszorkányságért kínvallatásra szántak; a két mankóját is ott tartotta, ott áztak mellette.

Andermatt lelkesen hajtogatta:

- Bravó, bravó! Lám, mindenkinek ez kellene a vidéken, akit nyavalya kínoz.

Odahajolt az öreg fölé, és úgy kiabált neki, mintha Clovis apó süket lenne:

- Jól érzi magát?

Clovis apót mintha teljesen elkábította volna a forró víz, így válaszolt:

- Alighanem mindjárt elolvadok, a kutya-fáját, de meleg!

De Oriol apó kijelentette:

- Mennél melegebb, annál jobb.

- Mi ez itt - szólalt meg egy hang a márki mögött.

Aubry-Pasteur úrjött vissza mindennapos sétájáról, és megállt örökös zihálásával.

Andermatt elmagyarázta neki a kúra tervét.

De az öreg csak ezt hajtogatta:

- A kutya-fáját, de meleg!

Ki akart szállni, kérte, hogy segítsenek, húzzák ki onnan.

Végül a bankár lecsillapította, fürdőként húsz souval többet ígért neki.

Körülállták a gödröt, amelyben lebegtek az öreg testét borító szürkés condrák.

- Micsoda húsleves! - mondta egy hang. - Nem szeretnék mártogatni belőle.

- A húsban se lenne sok köszönet - folytatta egy másik.

De a márkí megjegyezte, hogy ebben az új forrásban mintha több, nagyobb és dúsabb szénsavbuborék lenne, mint a fürdő vizében.

A buborékok egészen elborították a csavargó gönceit, és olyan bőséggel törtek felszínre, mintha apró, kerek gyémántokból összerakott rengeteg láncfűzér, végtelen hosszú rózsafűzér szelte volna át a vizet, s a tiszta égbolt tűző napfényében olyan tisztán ragyogtak, mint megannyi briliáns.

Aubry-Pasteur elnevette magát:

- A mindenit - mondta -, hallják csak, mit csinálnak a gyógyintézetben. Tudják, hogy a forrást úgy kell fogni, mint a madarat, valami kalitkafélével, vagy inkább burával. Ezt nevezik befogásnak. Hát lám, mi történt tavaly a fürdőt tápláló forrással. A szénsav könnyebb, mint a víz, és felgyülemlett a bura tetején, majd amikor már nagyon nagy mennyiségben felhalmozódott, benyomult a vezetékekbe, bőven elárasztotta a kádakat, megtöltötte a fürdőszobákat, és megmérgezte a betegeket. Két hónap alatt három szerencsétlenség is történt. Akkor ismét tölem kértek tanácsot, és én feltaláltam egy igen egyszerű szerkezetet, amely két csőből áll, azok külön vezetik el a burából a folyadékot és a gázt, és csak közvetlenül a kád alatt vegyítik össze ismét őket, s így helyreállítják a víz természetes összetételét, de kiküszöbölik a szénsav veszedelmes túltengését. De az én szerkezetem belekerült volna vagy ezer frankba! S ekkor, tudják mit tett az a börtönőr? Találják ki. Lyukat fűrt a burába, hogy megszabaduljon a gáztól, s az persze el is illant. Úgyhogy önöknek sav nélkül árulják a savas vizet, vagy legalábbis olyan kevés savval, hogy az már nem sokat ér. Itt pedig, nézzék csak.

Mindenki méltatlankodott. Már nem nevettek, csak irigyen nézték a nyomorékot. Minden fürdőző szívesen kapát ragadott volna, hogy gödröt vájjon magának a csavargó mellett.

De Andermatt karon fogta a mérnököt, és beszélgetve odábbmentek. Aubry-Pasteur időnként megállt, mintha vonalat húzott volna pálcájával, itt-ott egy-egy pontot megjelölt; a bankár megjegyeztetett egy noteszba.

Christiane Paul Brétignyvel társalgott. Paul mesélt auvergne-i utazásáról az asszonynak, mit látott, mit érzett. A vidéket is ösztönös heveséggel szerette, melyből mindegyre kiütközött valami őszálati. Szerette, mint egy érzéki lény, akit a vidék felkavar, akinek felkorbácsolja testét, idegeit.

- Én, asszonyom - mondta -, úgy érzem, mintha nyitva volnék; minden belém hatol, minden átjár, könnyekre fakaszt, vagy fogcsikorgatásra bír. Lássa, ha elnézem ott szemben azt a hegyoldalt, azt a nagy zöld dombhátat, a hegyre kúszó fák rengetegét, az egész erdő itt van a szememben; eltölt, eláraszt, itt folyik a véremben; és úgy érzem, hogy meg is eszem azt az erdőt, tele a hasam vele, és magam is erdővé válok.

Nevetve beszélt, nagy kerek szemét hol az erdőre, hol Christiane-ra meresztette; az asszony pedig elámult, meglepődött, de fogékonyan hallgatta, úgy érezte, hogy, mint az erdőt, őt magát is felfalja ez a sóvár és tágra nyílt tekintet.

- Hátha meg tudná - folytatta Paul -, micsoda gyönyöröket köszönhetek az orromnak. Iszom ezt a levegőt, megrészegülök tőle, életet merítek belőle, és mindent megérzek, ami benne van, mindent, de mindent. Várjon, mindjárt elmondom, hogyan. Először is megfigyelte már, mióta itt van, azt a kellemes illatot, amihez semmi más illat nem fogható, olyan könnyű, olyan enyhe, mintha csak valami... hogy is mondjam... anyagtalan illat lenne? Mindenütt ebbe

ütközünk, de sehol nem találjuk, megfoghatatlan, hogy honnan árad! Soha, soha ilyen... ilyen isteni élmény föl nem dülta a szívemet... no hát, ez a virágzó szőlő illata! Hej, négy napomba került, míg rájöttem. És nem elragadó gondolat ez, asszonyom, hogy a szőlő, amelytől a bort kapjuk, a bort, amit csak fennkölt szellemű ember képes felfogni és méltányolni, a leggyöngédebb és legbódítóbb illatot is megadja nekünk, amit csak a legkifinomultabb érzékű ember képes érzékelni? S aztán érzi a gesztenyefák átható szagát, az akácok cukros zamatát, a hegy aromáit, és a fűvet, a fűvet, ami oly jó szagú, oly jó, oly jó, hogy nem is sejtené az ember?

Christiane csodálkozva hallgatta ezt a sok mindent, nem mintha meglepő volna, de úgy érezte, annyira más ez, mint amit napjában hallott maga körül, hogy megragadta, megindította, felkavarta a képzeletét.

Paul csak beszélt, kissé tompa, de meleg hangján.

- Meg aztán érzi-e maga is a levegőben, az utakon, ha meleg van, azt az enyhe vaníliaillatot? Érzi, ugye? Nahát ez... ez... de nem is merem megmondani.

Most már harsányan nevetett; egyszer csak kinyújtotta a kezét:

- Nézze csak!

Egy sor szénásszekér ment arra, két-két tehén húzta őket. A lomha állatok keservesen vánszorgtak, lógó homlokkal, fejüket leszegték a járom súlya alatt, a szarvuk oda volt kötve a farúdhhoz; kidudorodó bőrük alatt meglátszott a lábuk mozgó csontozata. Minden fogat előtt egy ember haladt ingujjban, mellényben és fekete kalappal, pálca volt a kezében, és hajtotta az állatokat. Olykor megfordult, sose ütött a jószágra, csak hozzáért egy tehén marjához vagy homlokához, az meg hunyorgott nagy, báva szemével, és engedelmeskedett a kocsis mozdulatának.

Christiane és Paul félreállt, elengedte őket.

- Érzi? - kérdezte a férfi.

Az asszony meglepődött:

- Mit? Istállószag van.

- Igen, istállószag van; az a sok tehén, ami errefelé jár, mert ezen a vidéken nem tartanak lovat, ilyen istállószagot hint szét az országutakon, az keveredik össze a könnyű porral, s attól olyan vaníliaillatú a szél.

Christiane kissé megundorodott, és csak ezt dünnyögte:

- Ó!

- Bocsásson meg - folytatta Paul -, most vegyelemzek, mint egy patikus. Mindenesetre a legelragadóbb, a legnyájasabb és a legpihentetőbb tájon vagyunk, asszonyom, amit valaha is láttam. Aranykori táj. Hát még Limagne, jaj, hát még Limagne! De nem beszélek róla, inkább majd megmutatom. Majd meglátja.

A márki és Gontran utolérte őket. A márki belekarolt a lányába, visszafordult vele, és hazafelé vezette ebédre.

- Ide figyeljete, gyerekeim - mondta -, ez a dolog mindhármótokra tartozik. William egész megszedül, ha valamit a fejébe vesz, most másra se gondol, csak az építendő városára, és meg akarja nyerni az Oriol családot. Szeretné hát, ha Christiane megismerkedne a kislányokkal, és megnézné, hogy szalonképesek-e. Csak az apjuk át ne lásson a szitán. Így támadt az a gondolatom, hogy egy jótékony célú ünnepséget tartsunk. Lányom, te majd meglátogatod a

plébánost; közösen kiválasztotok a hívei közül két lányt, hogy járjanak veled gyűjtögetni. Tudod már, hogy melyik két hölgyet fogod neki javasolni; ő aztán majd a maga nevében meghívja őket. Ti pedig, fiaim, Petrus Martel segítségével, a társulatával és a zenekarával tombolát rendeztek a kaszinóban. És hogyha a kis Oriol lányok kedvesek, mert azt mondják, hogy a zárdában igen jó nevelést kaptak, Christiane majd meghódítja őket.

Christiane egy hétig mással se foglalkozott, csak az ünnepség előkészületeivel. A plébános valóban csak a két kis Oriol lányt találta méltónak hívei közül, hogy Ravenel márki lányával gyűjtögessen; boldog volt, hogy fontoskodhat, maga gondolt mindenre, megszervezett, elintézett mindent, és maga hívta meg a lányokat is, mintha ő maga találta volna ki az egészet.

A község megbolydult; a komor fürdőzők valami újdonságról beszélgethettek, az étteremben röpködtek is a különböző megjegyzések, hogy vajon mennyit jövedelmezhet ez a két ünnepély, a vallásos és a világi együttvéve.

A nap jól kezdődött. Csodálatos nyáridő volt, meleg és tiszta, a síkságon verőfényes, a falu fái alatt kellemes.

A misét, a rövid, zenés misét kilenc órakor tartották. Christiane a szertartás előtt érkezett, meg akarta nézni, hogy díszítették fel a templomot a Royat-ból és Clermont-Ferrand-ból hozatott virágfüzerekkel, s egyszer csak lépteket hallott maga mögött. A plébános, Lire abbé haladt utána a két kis Oriol lánnyal, és bemutatta őket egymásnak. Christiane rögtön meghívta ebédre a lányokat. Azok pirulva elfogadták, és illedelmes meghajlással megköszönték.

A hívek szállingózni kezdtek.

Ők hárman leültek a három díszhelyre, amit a szentély mellett állítottak föl nekik, három másik hellyel szemben, ahol ünneplőbe öltözött fiatalemberek ültek, a községi előljáró fia, a helyettese és az egyik községi tanácsosé, akiket azért választottak ki, hogy a gyűjtést végző hölgyeknek kísérőjük legyen, és a helyi hatóságoknak is a kedvébe járjanak.

Minden remekül sikerült.

A szertartás rövid volt. A gyűjtés száztíz frankot hozott, és ez Andermatt ötszáz frankjával, a márki ötven frankjával és Paul Brétigny száz frankjával együtt hétszázhatvan frankot tett ki, amire még nem volt példa Enval községben.

A ceremónia után a kis Oriol lányokat átvitték a szállóba. Mintha kissé megszeppentek volna, de azért nem viselkedtek félszegen, csak nemigen szóltak, de nem félelemből, hanem inkább szerénységből. A szálló éttermében ebédeltek, és tetszetek a férfiaknak, minden férfinak.

Az idősebb komolyabb, a fiatalabb élénkebb, az idősebb a szó köznapi értelmében illedelmesebb, a fiatalabb bajosabb volt, de azért annyira hasonlítottak egymáshoz, ahogy csak két nővér hasonlíthat.

Az ebéd végeztével átmentek a kaszinóba, ahol kettőkor kezdődött a tombola.

A parkot már elárasztották a parasztokkal keveredő fürdőzők, s a park egy vásári mulatság képét mutatta.

A kínai lugasban a zenészek egy mezei szimfóniát játszottak, magának Saint-Landrinak a művét. Paul, aki Christiane-t kísérte, megállt.

- Lám - mondta -, milyen csinos kis muzsikus. Nem tehetségtelen ez a fiatalember. Zenekarral jól hatna a műve.

Azután megkérdezte:

- Szereti a zenét, asszonyom?

- Nagyon.

- Engem valósággal feldúl. Ha olyan művet hallok, amit szeretek, mindjárt úgy érzem, hogy az első hangok lefejtik húsomról a bőromet, leolvasztják, feloldják, megsemmisítik, és mintha elevenen megnyúztak volna; védtelenül hagynak, kitesznek a hangszerek minden támadásának. Mintha valóban az idegeimen játszana a zenekar, csupasz és reszkető idegeimen, amelyek minden hangra megremegnek. Nemcsak a fülemmel hallok a zenét, hanem testem minden érzékével, és tetőtől talpig együtt rezgek vele. Semmi se okoz nekem ilyen gyönyörűséget, vagy inkább ilyen boldogságot.

Az asszony mosolygott, és így szólt:

- Ön nagyon hevesen érez.

- Teringettét! Mit érne az élet, ha nem éreznénk hevesen? És nem irigylem az olyan embereket, akiknek teknőcpáncél vagy vízilóbőr van a szívükön. Csak azok a boldogok, akik megszenvedik az érzéseiket, akik az érzésbe beleremegnek, és úgy ízlelik, mint valami nyaláncságot. Mert fel kell fognunk minden érzelmünket, akár boldog, akár szomorú, el kell telnünk vele, meg kell ittasulnunk tőle a legharsányabb boldogságig, vagy a legfájdalmasabb gyötrelmig.

Az asszony ráemelte a tekintetét, kissé meglepett volt, mint egy hét óta mindig, Brétigny minden szavától.

Új barátja, mert az első órák viszolygása után hamarosan a barátjává fogadta Pault, egy hét óta csakugyan lépten-nyomon megrázta lelke békéjét, és felkavarta, ahogy egy medence vizét kavargatjuk fel, ha követ dobunk bele. Paul pedig követeket dobált, jókora követeket ebbe a még szendergő gondolatvilágba.

Az apja, mint minden apa, mindig kislánynak nézte Christiane-t, akit nem kell nagyon komolyan venni; a fivérén Christiane csak nevetett, de a szavain nem gondolkodott; a férje nem is képzelte, hogy köznapi életük dolgain kívül bármiről is beszélgetnie kellene a feleségével; Christiane mindeddig valami szelíd és elégedett szellemi bénaságban élt.

Új ismerőse pedig éles gondolatokkal nyitogatta értelmét, mint egy-egy éles fejszeapással. Különbösen az ilyen férfi tetszik is a nőknek, minden nőnek, éppen a természete miatt, érzelmeinek remegő hevesége miatt. Paul értett a nyelvükön, mindent el tudott mondani nekik, és mindent megértetett velük. Huzamos erőfeszítésre képtelen, de végtelenül fogékony volt, mindig szeretett, vagy szenvedélyesen gyűlölt, mindenről ártatlan hévvel beszélt, mint egy elszántan meggyőződéses ember, aki éppoly változékony, mint amilyen lelkesedő, végletesen megvolt benne a nők igazi jelleme, hiszékenysége, bája, szeszélyessége, idegessége, egy férfi fölényes, tevékeny, nyílt és átható értelmével párosulva.

Hirtelen Gontran odalépett hozzájuk:

- Forduljatok meg - mondta -, és nézzétek meg az Honorat házaspárt.

Megfordultak, és meglátták Honorat doktort egy kékruhás, idős és kövér hölgy mellett, akinek a feje olyan volt, akár egy csemetekert, a alapján ott virított együtt mindenféle növény és virág.

Christiane meglepetten kérdezte:

- Ez a felesége? De hisz az az asszony tizenöt évvel idősebb, mint a doktor!

- Igen, hatvanöt éves: egykori bábaasszony, akivel az orvos két szülés közt esett szerelembe. Különbösen alighanem ez is afféle reggeltől estig civakodó házaspár.

Visszamentek a kaszinó felé, hívogatta őket a közönség zajongása. A gyógyintézet előtt, egy nagy asztalon ott voltak kirakva a tombolajegyek, Petrus Martel pedig Odelin kisasszonnyal, az Odéon tagjával, egy kis barna hölgygel együtt kihúzta és bejelentette a számokat, harsány ripacskodással, amin remekül szórakozott a közönség. A kis Oriol lányokkal és Andermatt-tal együtt ismét előkerült a márkí, és megkérdezte:

- Itt maradunk? Nagyon lármás ez a mulatság.

Ekkor elhatározták, hogy sétálnak egyet a hegyoldalban az Envalból Roche-Pradière-be vezető úton.

Odamenet előbb libasorban fölmentek egy keskeny ösvényen, a szőlőföldek közt. Elöl Christiane haladt gyors és könnyed léptekkel. Mióta ideérkezett erre a vidékre, úgy érezte, hogy újjászületett, azelőtt nem ismerte ezt a lobogó életörömet. Talán a fürdők miatt érezte jobban magát, azok szabadították meg azoktól az enyhe szervi zavaroktól, amelyek érezhető ok nélkül leverik, lehangolják az embert, talán a fürdőknek köszönhetette, hogy mindent jobban fölfogott, és jobban átértett. De talán csak úgy érezte, hogy felszítja, felkorbácsolja ennek az ismeretlen fiatalembernek a jelenléte és heves szelleme, aki őt a dolgok megértésére tanította.

Christiane hosszan, teli tüdővel lélegzett, és eszébe jutott minden, amit Paul mondott a szélben szállongó illatokról. „Igaz - gondolta -, megtanultam tőle, hogy érezzem a levegőt.” És újra fölfedezett minden szagot, különösen a szőlő könnyű, lenge, röpke illatát.

Christiane kiért az útra, és a társaság csoportokra oszlott. Andermatt és Louise Oriol, az idősebbik lány, előrement, és az auvergne-i földek hozamáról beszélgetett. Ez az auvergne-i lány ízig-vérig az apja lánya volt, benne voltak az öröklött ösztönök, és ismerte a földművelés minden apró és gyakorlati tudnivalóját; sorolta is őket kedves, illedelmes hangon, olyan tapintatos modorban, ahogy a zárdában tanulta.

Amint hallgatta, Andermatt oldalt nézett rá, és bájosnak találta ezt a komoly és a gyakorlati dolgokban máris oly járatos kislányt. A bankár néha kissé meglepetten mondta, nem is egyszer:

- Hogyan? Limagne-ban harmincezer frankot is megér a föld hektárja?

- Igen, uram, ha csemegealmát termő szép almafák vannak rajta. Majd minden gyümölcs, amit Párizsban fogyasztanak, a mi vidékünkéről való.

Ekkor Andermatt megfordult, hogy elismeréssel szemügyre vegye Limagne-t, mert az országútról, ahol haladtak, a szemhatár széléig beláthatták ezt a mindig könnyű, kék ködpárával borított hatalmas rónát.

Christiane és Paul is megállt ott a tágas, fátyolos vidékkel szemben, s ez a látvány olyan simogató volt, hogy a végtelenségig elnézték volna ott.

Az út most óriás diófák tövében vezetett; sötét árnyuk hűvösséget lopott az ember bőrére. Már nem emelkedett az út magasabbra, ott kanyargott a lejtős hegyoldalban, amelyre alatta szőlő, fölötte meg, az itt elég alacsony gerincig, zöld gyepp szőnyege borult.

- Ugye, szép - mormolta Paul -, mondja, ugye, szép? És miért érzékenyülök el ettől a tájtól? Igen, miért? Olyan mély, olyan bőséges, főleg olyan bőséges báj árad belőle, hogy a szívemig átjár. Ha ezt a rónát nézzük, ugye, mintha szárnyat bontana a gondolat? Szárnyra kel, itt lebeg, tovaszáll, el, arra messze, minden megálmodott vidék felé, amit sose fogunk meglátni. Igen, lássa, csodálatos ez, mert nem is látvány, hanem sokkal inkább álom.

Christiane szótlanul hallgatta, várta, remélte, felfogta Paul minden szavát; és maga sem igen tudta, miért, de meghatottnak érezte magát. Csakugyan fölsejlettek előtte más tájak, kék tájak, rózsaszín tájak, valószínűtlen és csodálatos, föllelhetetlen és örökké kutatott tájak, melyekhez képest minden más tájat közepszerűnek vélünk.

- Igen - folytatta Paul -, szép ez, mert szép. Máshol megkapóbb és kevésbé harmonikus a kilátás. Ó, asszonyom, a szépség, a harmonikus szépség! Csakis ez van a világon. Nincs semmi más, csak a szépség! De milyen kevesen fogják fel! Egy test, egy szobor, vagy egy hegy vonalát, egy kép színét vagy itt ezét a síkságét, azt a kimondhatatlant a *Giocondá*-ban, azt a mondatot, ami a lelkünkbe sajdul, azt az apróságot, ami a művészt éppúgy teremtővé teszi, mint Istent, ugyan ki látja meg az emberek közül? Várjon, elmondok magának két versszakot Baudelaire-től.

És szavalni kezdett:

*Ég küld-e vagy pokol, mindegy, minek is kérdem?
Oh, Szépség, csodaszörny, rémítő, üde szent!
Csak szemed, mosolyod, lábad tárja elébem
az imádott, soha nem ismert Végtelent!*

*Légy Isten angyala, vagy a Sátán szirénje,
mit bánom! Bársonyos tündérszemmel ha kelsz,
úrnőm, egyetlenem, óh, illat, zene, fény te,
enyhül a rút világ, s könnyül a lomha perc!¹*

Christiane most Paulra nézett, meglepődött az ellágyulásától, fürkészte a szemével, nem egészen értette, mi az a rendkívüli, ami ebben a költeményben lappanghat.

Paul kitalálta a gondolatát, és fölingerült, hogy nem tudja átadni lelkesedését az asszonynak, mert igazán jól mondta el azt a verset, és most egy csepp megvetéssel folytatta:

- Bolond vagyok, hogy erőnek erejével meg akarok kedveltetni magával egy ilyen szövevényes ihletésű költőt. Remélem, hogy egy napon, akárcsak én, maga is érzi majd ezeket a dolgokat. A nőknek sokkal élesebb az ösztönük, mint az értelmük, és csak úgy fogják fel a művészet titkos és burkolt célzatát, ha gondolatviláguk érzelmi hatással találkozik.

Majd biccentve hozzátette:

- Meg fogok próbálkozni, asszonyom, ezzel az érzelmi ráhatással.

Christiane nem találta pimasznak, csak furának; különben nem is akart többet érteni a dologból, mert egyszer csak belenyilallt egy merőben új felismerés: Paul remekül öltözködik, de a termete olyan magas és olyan erős, a mozgása olyan férfias, hogy nem tűnik rögtön az ember szemébe öltözetének finom választékossága.

Meg aztán a fejében volt valami vad és darabos, amitől első pillantásra egész lénye kissé otrombának hatott. De ha az ember megszokta a vonásait, bájt, hatalmas és nyers bájt talált benne, amely, mindig fátyolos hangjának gyöngéd árnyalatai szerint, időnként nagyon nyájassá változott.

Christiane először vette észre, hogy Brétigny tetőtől talpig milyen ápolt, és megállapította magában: „Határozottan olyan ember, akinek egyenként kell fölfedezni az erőit.”

---

¹ Tóth Árpád fordítása.

Gontran utánuk futott.

- Hé, Christiane, várj meg, kishúgom! - kiabálta.

Amikor utolérte őket, még mindig nevetve mondta nekik:

- Gyertek csak, hallgassátok meg a kis Oriolt, igazán furcsa kis szerzet, bámulatosan szellemes. Papa mellett végül is fölengedett, és rettentő mulatságos dolgokat mesél. Várjátok meg őket.

Meg is várták a márkit, aki a kisebbik lánnyal, Charlotte Oriollal jött.

A lány gyerekes, huncut elmésséggel mesélt falusi történeteket, együgyű paraszttréfákat. Utánozta is a parasztokat, a mozdulataikat, lomha járásukat, komoly beszédüket, azzal a sok ördögadtával, azzal a számtalan istenuccsával, amit a kislány úgy mondott: istókuccse; minden arcmozdulatukat úgy mímelte, hogy csinos, okos képe nagyon bájos lett tőle. Élénk szeme csillogott; elég nagy szája tágra nyílt, és szép fehér foga kivillant; kissé fitos orra szellemességre vallott; üde volt, üde, mint a virág, s a láttára sóváran megbizsergett az ember ajka.

A márki majd az egész életét a birtokán töltötte, Christiane és Gontran a családi kastélyban nevelkedett, büszke és megtermett normand földművelők közt, akiket szokás szerint olykor asztaluknál is vendégül láttak, s akiknek gyerekeivel, hiszen együtt voltak elsőáldozók, Christiane és Gontran családiásan bántak, s most is alá tudták adni a szót ennek a három-negyedrész úrivá lett, vidéki kislánynak, barátságos őszinteséggel, biztos és szívélyes tapintattal, amitől Charlotte rögtön fölengedett, derűs és bizakodó lett.

Andermatt és Louise már a falu alatt jártak, de nem akartak bemenni, és visszafordultak.

Az egész társaság leült egy fa tövébe, az árokparton, a gyepre.

Sokáig ott maradtak, csendesen beszélgettek minden semmiségről valami kókadt, kellemes bágyadságban. Néha egy-egy szekér haladt arra, mindig két tehén húzta; fejüket lenyomta és kifordította a járom; a jószágokat mindig egy horpadt hasú paraszt hajtotta, nagy fekete kalapban, úgy terelgette őket vékony pálcája hegyével, mint egy karmester.

Az ember levett kalappal üdvözölte a kis Oriol lányokat; a kislányok meg fiatal hangocskájukon családiásan fogadták, hogy „jó napot”. Azután hazaindultak, mert eljárt az idő.

Amint a parkhoz közeledtek, Charlotte Oriol felkiáltott:

- Ni, a *bourrée*! A *bourrée*!

Csakugyan *bourrée*-t táncoltak egy régi auvergne-i dallamra.

Parasztok és parasztlányok lépkedtek és szökdeltak, hajbókoltak, forgolódtak; a lányok kétfelől, két ujjal megfogták és fölemelték a szoknyájukat, a legények meg lógatták a karjukat, vagy csípőre tették, s úgy állt a karjuk, mint a korsófül.

Az egyhangú és kedves dal is táncolt a hűvösödő esti levegőben; mindig ugyanaz a dallam járta, a cincogó hegedű dalolta, a többi hangszer meg az ütemét nyomta meg, és szökdelőbbé tette a lejtését. Jó volt ez az egyszerű és parasztos, pattogó és mesterkéletlen muzsika, illett ehhez a lomha falusi menüetthez.

A fürdőzők is megpróbálkoztak a tánccal. Petrus Martel ott ugrabugrált a kis Odelinnel szemben, aki úgy kellett magát, mint egy kartáncosnő; Lapalme, a komikus valami fura táncot lejtett a kaszinó pénztárosnője körül, akiben láthatóan megbolydultak a Bullier tánciskola emlékei.

Egyszer csak Gontran észrevette Honorat doktort; az orvos szívvel-lélekkel ropta, ahogy csak a lába bírta, mint igazi telivér auvergne-i, járta a hagyományos bourrée-t.

A zenekar elhallgatott. Mindannyian megálltak. A doktor odalépett, és üdvözölte a márkít.

Fújtatva törölgette a homlokát.

- Néha jó fiatalnak lenni - mondta.

Gontran a vállára tette a kezét, és hamiskásan mosolygott:

- Nem is mondta, hogy házasember.

Az orvos abbahagyta a homloktörölgetést, és komolyan válaszolt:

- Igen, az vagyok, de nincs köszönet benne.

- Hogyhogy?

- Úgy értem, hogy rosszul házasodtam. El ne kövesse soha ezt a számárságot, fiatalember.

- Miért?

- Miért! Nézze, húsz éve vagyok házasember, de bizony még nem szoktam hozzá. Minden este elmondom magamban, amikor hazamegyek: „Nicsak, ez az idős hölgy még mindig nálam van! Hát sose áll már odább?”

Mindenki fölnevetett, olyan komolyan és meggyőződéssel beszélt.

De a szállóban vacsorára csengettek. A mulatság véget ért. Louise és Charlotte Oriolt hazakísérték az atyai házba, és miután elbúcsúztak tőlük, a két lányról beszéltek.

Mindenki egyaránt elbájolónak találta őket. Csak Andermatt kedvelte jobban az idősebbet.

- Milyen hajlékony is a női jellem - mondta a márkí. - Azt se tudják, mire jó az apjuk aranya, de az arany pusztá szomszédsága úrihölgyet nevel ezekből a parasztlányokból.

- Hát ön melyiket kedveli jobban? - kérdezte Christiane Paul Brétignytől.

- Ó, én rájuk se néztem - mormolta a férfi. - Én nem őket kedvelem.

Nagyon halkán beszélt, és Christiane nem válaszolt.

A következő napok nagyon kellemesen teltek Christiane Andermattnak. Könnyű szívvel, örvendező lélekkel élte világát. Első gyönyörűsége a reggeli fürdő volt, ez a pompás, bőrcirógató gyönyörűség, egy remek félóra a meleg folyó vízben, ami egész napra boldoggá tette. Igazán boldog volt, boldog minden gondolata és minden vágya. Érezte, hogy szeretet veszi körül és járja át, ereiben ott lüktet a fiatal élet mámore s mindez, meg az új környezet is, ez az álmódózásra és pihenésre teremtett, tágas és illatos, fönséges vidék, amely úgy vette körül, mint a természet nagy ölelése, új érzelmeket ébresztett benne. Minden, amivel találkozott, minden, amivel érintkezésbe került, ezt a reggeli élményt folytatta, a langyos fürdő, egy nagy boldogságfürdő élményét, amelybe testestül-lelkestül belemerült.

Andermatt havonként két hetet akart Envalban tölteni, ezért visszautazott Párizsba, de a feleségének lelkére kötötte, hogy tartsa szemmel a nyomorékot, abba ne hagyja az öreg a gyógykezelést.

Ebéd előtt Christiane, az apja, a bátyja és Paul mindennap kiment hát, hogy megnézzék azt, amit Gontran „koldus levesének” hívott. Más fürdőzők is kijártak, körülállták a gödröt, és beszélgettek a csavargóval.

Az öreg azt mondogatta, hogy a járás még mindig nehezebbre esik, de úgy érzi, hogy tele a lába hangyával; el is mesélte, hogy jönnek-mennek a hangyák, fölhatolnak a combjáig, majd leszállnak újra a lába ujjáig. Még éjszaka is érzi őket. Ezek a kis állatok csípik, csiklandozzák, és elúszik az álmát.

Az idegenek és a parasztok két táborra oszlottak, voltak bizakodók, és voltak hitetlenkedők, de a kúra mindenkit érdekelt.

Ebéd után Christiane gyakran meglátogatta a kis Oriol lányokat, és elmentek sétálni. A fürdőhelyen nem volt más nő, akivel beszélgethetett, akivel kellemes kapcsolatot tarthatott, akit megajándékozhatott egy kis baráti bizalommal, és akitől egy kis női szeretetet várhatott. Mindjárt megkedvelte az idősebbik lány mosolygó és komoly józanságát, de még inkább a fiatalabbiknak fura és huncut szellemességét, s nem annyira a férjének akart kedvébejárni, most már inkább magától, szórakozásból kereste a két kislány barátságát.

Kirándulni is jártak, hol hintón, egy ócska hatulékes utazókocsin, amit egy riomi kölcsönzőnél találtak, hol meg gyalogszerrel.

Különösen egy kis vadon völgyet szerettek Châtel-Guyon mellett, amely a sans-souci remetelakhoz vezetett.

Lassan mentek a keskeny ösvényen, a fenyőfák alatt, a kis patak partján, csevegve haladtak párosával. A csapás minduntalan átvezetett a patakon, Paul és Gontran minden átkeléskor beállt a vízben levő kövekre, minden hölgyet karon fogtak kétfelől, és egyetlen lendülettel átszállították őket a túlsó partra. Minden átkelés után új párok alakultak a sétálók közt.

Christiane hol egyik férfival ment, hol a másikkal, de mindig talált módot, hogy egy időre kettesben maradjon Paul Brétignyvel, hol a menet élén, hol hátramaradva.

Paul már nem úgy viselkedett vele, mint az első napokban, már nem nevetett annyit, nem volt olyan szilaj, olyan pajtáskodó, de tisztelettudóbb és készségesebb.

A beszélgetéseik pedig meghittebbek lettek, és sok szó esett köztük a szívről. Paul avatottan beszélt érzelmekről és szerelemről, mint aki már kitapasztalta a női gyöngédséget, és ugyanannyi boldogságot köszönhet neki, mint amennyi szenvedést.

Christiane szívrepesve, kissé megindultan, fondorlatos és izzó kíváncsisággal sarkallta vallo-
másra. Amit tudott Paulról, heves vágyat ébresztett benne, hogy még többet tudjon róla, hogy
gondolatban belehatoljon egy férfiéletbe, amilyenel futólag, csak könyvben találkozott, egy
viharzó és szerelmi titkokkal teljes életbe.

Hogy Christiane vallomásra sarkallta, Paul mindennap kissé többet mondott el az életéről, a
kalandjairól és keserveiről, és forró szavait az emlékezés égő sajgása olykor még szenvedé-
lyesebbé tette, a tetszésvágy pedig sziporkázóvá.

Paul egy ismeretlen világot tárt Christiane szeme elé, és ékes szavakat talált, hogy kifejezze a
vágy és a várakozás árnyalatait, a növekvő remények tombolását, a virágok és szalagok,
minden megőrzött apróság áhítatos tiszteletét, a hirtelen támadt ernyesztő kétségeket, a riasztó
gyanú aggodalmát, a féltékenység kínjait és az első csók kimondhatatlan tébolyát.

S mindezt nagyon illedelmesen, tartózkodóan, költőien és megkapóan tudta elmesélni. Mint
minden férfi, akit szüntelenül kísért a szerelmi vágy, és aki mindig a nőre gondol, tapintatosan
beszélt azokról a nőkről, akiket még most is parázsló lázzal szeretett. Ezer kedves apróságot
idézett föl, ami megindítja a szívet, ezer gyöngéd emléket, amitől könny csillan meg az ember
szeme sarkában, a széptevés minden parányi csacsiságát, amik az érzékeny lelkű és kiművelt
szellemű emberek szerelmi kapcsolatát a legszebbé és legvonzóbbá teszi a világon.

Ezekben a mindennap megújuló, mindennap tovább tartó, meghitt és felkavaró beszélgeté-
sekben úgy hulltak a szavak Christiane szívére, mint a földbe vetett magvak. És a nagyszerű
vidék bája, a jó levegő, a kék Limagne, amely oly tágasnak tetszett, hogy mintha az ember
lelke is kitérült volna tőle, a hegyen azok a kialudt kráterek, a világ ócska kályhái, amelyek
már csak arra valók, hogy vizet melegítsenek a betegeknek, a lombos erdők hűvöse, a patakok
halk csobogása a köveken, mindez szintén átjárta a fiatalasszony szívét és testét, átjárta és
meglágyította, mint a csendes, langyos eső a még szűz talajt, olyan eső, amely virágba szökke-
nti a magot.

Christiane jól érezte, hogy ez a fiatalember kissé udvarol neki, és hogy őt csinosnak, sőt több
mint csinosnak találja; ő is tetszeni akart Paulnak, s a vágy ezer felfurcsos és egyszersmind
átlátszó fogást sugallt neki, hogy elbájolja, meghódítsa Pault.

Ha Paul ellágyult, Christiane hirtelen faképnél hagyta; ha megérezte, hogy Paul ajka gyöngéd
szóra nyílik, Christiane meg se várta a mondat végét, csak rávetett egy rövid és átható
pillantást, amely tűzként nyilall a férfiszívbe.

Christiane nyájas szavakat mondott, kedvesen illegette a fejét, a kezével egy-egy szórakozott
mozdulatot tett, olykor kiült lényére a mélabú, de ezt csakhamar elhessentette egy mosoly, és
szó nélkül is elárulta, hogy Paul erőfeszítése nem hiábavaló.

Mit akart Christiane? Semmit. Mit várt? Semmit. Szórakoztatta ez a játék, csak azért, mert nő
volt, mert egyáltalán nem érezte a veszélyét, mert, mit sem sejtve, kíváncsi volt, hogy Paul
mitévő lesz.

Meg aztán egyszer csak kivirult benne az a természetes kacérság, amely ott lappang minden
női lény vérében. Ez a tegnap még szendergő és ártatlan gyermek egyszer csak föleszmélt,
éber és éles szemű lett egy férfival szemben, aki szüntelenül szerelemről beszélt neki.
Christiane kitalálta, hogy ömellelte mind nagyobb zavar lesz úrrá Paul fejében, látta a férfi

tekintetében a születő érzelmeket, fölfogta a férfi hangjának különféle árnyalatait, ahogy páratlan ösztönrel minden nő megérzi, hogy szerelmet várnak tőle.

Társaságban már más férfiak is udvaroltak neki. De egy pajkos csitri gúnyolódásán kívül mást se kaptak tőle. Christiane-t mulattatták udvarlóinak üres bókjai; örömmel töltötte el búbánatos, epekedő képük; minden érzelmes megnyilatkozásukra tréfával felelt.

De most egyszerre úgy érezte, hogy csábító és veszedelmes ellenféllel került szembe; ettől lett belőle ilyen ügyes, ösztönösen éleslátó és vakmerőséggel, hidegvérrel fölfegyverzett lény, aki, már amíg megőrzi a szíve szabadságát, kémleli, meglepi, és az érzelmek láthatatlan szövevényébe ragadja a férfiakat.

Paul eleinte butuskának találta Christiane-t. Megszokta a kalandos természetű nőket, akik olyan járatosak a szerelemben, mint egy öreg katona a hadgyakorlatban, akik kitanulták az udvarlás és a gyöngédség minden fortélyát, ezért mindennapinak tartotta ezt az egyszerű női szívet, és kissé fölényesen bánt vele.

De lassanként épp ez az ártatlanság mulattatta, majd rabul is ejtette; engedett lobbanékony természetének, és attól fogva gyöngéd figyelmességgel vette körül a fiatalasszonyt.

Jól tudta, hogy a tiszta lelket úgy lehet a legjobban megzavarni, ha szüntelenül szerelemről beszélünk neki, és úgy teszünk, mintha másokra gondolnánk; azután ravaszul kihasználva azt a mohó kíváncsiságot, amit maga ébresztett Christiane-ban, bizalmas vallomások ürügyén nekilátott, hogy az árnyas erdőben valóságos tanfolyamot tartson az asszonymak, a szenvedély tanfolyamát.

Akárcsak Christiane-t, Pault is mulattatta ez a játék, s valahány apró figyelmességet ki tudnak találni a férfiak, ő minden módon az asszony értésére adta, hogy egyre jobban kedveli őt, és szerelmesnek tette magát, még nem is sejtve, hogy csakugyan szerelmes lesz.

Lassú sétáik közben mindvégig olyan természetesen tették ezt mindketten, amilyen természetes az, hogy megfürdünk, ha egy meleg napon patakpartra érünk.

De abban a percben, ahogy Christiane-ból kibújt az igazi kacérság, abban az órában, ahogy az asszony felfedezte a nők minden természetes férfi csábító fortélyát, mihelyt eltökélte, hogy leveszi lábáról ezt a szenvedélyes férfit, mintha csak egy krocketjátoszmát akarna megnyerni, Pault, ezt a jámbor férfit lépre csalták az ártatlan női fogások, és nyomban beleszeretett Christiane-ba.

Félszeg, nyugtalan és ideges lett; Christiane pedig játszott vele, mint macska az egérrel.

Más nővel nem teketóriázott volna, csak beszélt volna, és meghódította volna sodró hevével; de Christiane-nal nem mert, úgy érezte, hogy annyira más, egyik nő se volt ilyen, akit addig ismert.

A többieket végeredményben már megperzselte az élet, önekik már mindent megmondhatott az ember, a legmerészebb felhívásokkal is megpróbálkozhatott, elsutogva az ajkuk mellett azokat a borzongató szavakat, melyek lángra gyújtják a vérüket. Ellenállhatatlannak tudta és érezte magát, ha a szeretett nő szívének, lelkének és érzékeinek szabadon átadhatta a heves vágyat, amely őt emésztette.

Ha Christiane-nal volt, úgy érezte, hogy egy kislánnyal van; annyira tapasztalatlannak sejtette, s ettől minden tudománya csődöt mondott. Attól fogva másképpen rajongott Christiane-ért, úgy, mint egy gyerekért, mint egy menyasszonyért. Kívánta Christiane-t, de félt, hogy ha hozzáér, bemocskolja, elhervasztja. Nem akarta a karjába ölelve összeroppantani, mint a többi nőt, csak elé akart térdelni, hogy ajkával illesse Christiane ruháját, és megcsókolja szelíden,

lassan, végtelenül gyöngéden és szűziesen halántékának pihéit, a szája szögletét és a szemét, lehunyta szemét, melyen úgyis áthat a kék pillantás, a lezárt szemhéj alatt megbújó, kedves, eleven pillantás. Szerette volna védelmezni Christiane-t minden és mindenki ellen, hogy közönséges emberek hozzá se érhessenek, rút emberek rá se nézhessenek, és hogy ne járjon piszkos emberek közt. Szerette volna eltüntetni az utca sarát, ahol ő elmegy, az út kavicsát, az erdő bozótját és gallyait, mindent könnyűvé és kellemessé tenni körülötte, és a tenyerén hordozni őt, hogy a lába soha földet ne érjen. Bosszúsan vette tudomásul, hogy Christiane-nak beszélgetnie kell szállodai szomszédaival, a gyatra éttermi ételeket kell ennie, és el kell szenvednie a lét minden apró elkerülhetetlen kellemetlenségét.

Annyi gondolata volt Christiane számára, hogy nem talált mondanivalót; nem tudta kifejezni, hogy mit érez a szíve, bármit szeretett volna, semmire se volt képes, nem bírta tudomására hozni, mennyire lángol ereiben a kízó vágy, hogy neki adja magát, s ettől olyan lett, mint egy láncra vert vadállat, és furcsa módon, minduntalan sírhatnékja támadt.

Christiane figyelmét semmi sem kerülte el, csak nem egészen értette a dolgot, és a kacér nő hamiskás örömeivel mulatott rajta.

Ha hátramaradtak a többiek mögött, és Christiane megérezte rajta, hogy végre valami nyugtalanítót akar mondani, az asszony hirtelen futásnak eredt az apja után, és amikor odaért, elkiáltotta magát: „Kergetőzzünk egy kicsit.”

A kergetőzés rendszerint a kirándulás végét jelezte. Kerestek egy tisztást, vagy egy szélesebb útszakaszt, és játszottak, mint az elszabadult nebulók.

A kis Oriol lányok és maga Gontran is nagy örömét lelte ebben a mulatságban, minden fiatalban szüntelen ott motoszkál a vágy, hogy futkározzon. Csak Paul Brétigny dörmögött, mert máshol járt az esze, majd lassan tűzbe jött, és még a többieknél is hevesebben vetette magát a játékba, hogy megfoghassa Christiane-t, hozzáérhessen, egy pillanatra a vállára tehesse a kezét, vagy átkarolhassa a derekát.

A márki, ez a közönyös és nemtörődöm ember, mindenben benne volt, csak ne zavarják a nyugalma: leült egy fa tövébe, és elnézte - amint mondta -, hogy viháncol az iskola. Nagyon jónak találta ezt a békés életet, és az egész világot tökéletesnek.

Hanem Paul tempói csakhamar megijesztették Christiane-t. Egyszer valósággal megrémült tőle.

Egy reggel Gontrannal hármasan lementek a furcsa szakadék mélyére, ahol az envali patak ered, s amit úgy hívnak, hogy a Világ Vége.

Az egyre szűkebb és kanyargósabb sziklatorok belehasít a hegybe. Óriási köveken kell áthágni benne, nagy kavicsokra lépkedve kelni át a patakon, és ha megkerül az ember egy több mint ötvenméteres sziklát, amely az egész mély vízmosást eltorlaszolja, valami keskeny árokfélébe zárva találja magát két irdatlan fal közt, amely kopáran emelkedik a magasba, csak a tetején borítják fák és cserjék.

A patak akkora tócsát alkot, mint egy teknő; igazán olyan vad, különös és szokatlan hely ez, hogy inkább mesében talál ilyet az ember, nem a természetben.

Hát, aznap Paul szemügyre vette azt a magas sziklafalat, amely elzárta az útjukat azon a helyen, ahol minden sétáló visszafordul, és észrevette, hogy a nyomok szerint már megmászta valaki.

- De hisz tovább is mehetünk - mondta.

Némi ügyel-bajjal felkapaszkodott a meredek falra, és felkiáltott:

- Hű, de szép! Jertek csak, itt egy kis liget a vízben.

Paul lehasalt, megfogta Christiane kezét, és húzta fölfelé, Gontran pedig odaigazgatta, rakosgatta a hűga lábát a szikla parányi dudoraira.

A hegytetőről lehulló föld vad, buja kertecskét hozott létre ezen a kis fennsíkon, ahol gyökerek közt folyt a patak.

Kissé távolabb megint sziklafal zárta el ezt a gránitpárkányt; azon is felkapaszkodtak, majd egy harmadikon is, majd egy megmászhatatlan fal tövében találták magukat; a falon egy húszméteres kristálytisztá vízesés zúdult alá meredeken, egy maga vájta mély medencébe, amelyet gallyak és liánok borítottak.

A hegyhasadék úgy elszűkült, hogy a két férfi összefogódzkodva elérhette a két oldalát. Az égből csak egy csík látszott; csak a víz robaját hallották; mintha afféle föllelhetetlen zugban jártak volna, ahová latin költők rejtik az ókori nimfákat. Christiane úgy érezte, hogy tündérlakba tolakodott be.

Paul Brétigny egy szót se szólt.

- Ó, de szép lenne, ha egy szőke, rózsaszínű nő itt fürödne a vízben - kiáltott fel Gontran.

Visszafordultak. Az első két grádicson elég könnyen lejutottak, de a harmadiknál Christiane megijedt, olyan magas és meredek volt, és nem látszott rajta kapaszkodó.

Brétigny leereszkedett a sziklán, majd az asszony felé nyújtotta a két karját:

- Ugorjon le! - mondta.

Christiane nem mert. Nem attól félt, hogy leesik, Paultól félt, főleg a szemétől félt.

Paul sóváran nézett rá, mint egy kiéhezett állat, elvadult szenvedéllyel; két kitárt karja olyan parancsolóan hívta az asszonyt, hogy Christiane egyszer csak megriadt, kergülten sikoltozni szeretett volna, elfutni, neki a meredek hegynek, csak meneküljön ez elől az ellenállhatatlan hívás elől.

A fivére ott állt mögötte, rákiáltott: „Menj hát!”, és letaszította. Amint Christiane érezte, hogy esik lefelé, lehunyta a szemét, és amikor elkapta egy erős és szelíd ölelés, csukott szemmel szorosan hozzásimult a fiatalember hatalmas testéhez, és arcába csapott Paul meleg, ziháló lehelete.

Azután már újra talpon is volt, és mosolygott most, hogy elmúlt az ijedtsége, s közben Gontran is leereszkedett.

Ez a riadalom óvatossá tette, Christiane pár napig vigyázott, hogy ne maradjon kettesben Brétignyvel, aki most már láthatóan kerülgette őt, mint a mesebeli farkas a bárányt.

De már egy nagy kirándulást is elterveztek. Úgy gondolták, hogy a hatúlékes hintón élelmet visznek, és az Oriol nővérekkel együtt a kis tazenat-i tó mellett uzsonnázna, amit a vidéken tazenat-i gödörnek hívnak, és csak este, holdfénynél térnek haza.

Útra keltek hát egy rekkenő napon, délután, amikor a tűző nap, mint egy kemence, áthevítette a hegy gránitköveit.

A kocsi lépésben haladt fölfelé a hegyoldalban, három izzadó, fűjtató ló húzta; a kocsis lógatta a fejét, szundikált a bakon; az út mentén zöld gyíkok futkostak seregestül a köveken. A forró levegő mintha láthatatlan és súlyos tűzporral lett volna tele. Néha mintha kézzel foghatóvá

meredt volna, mintha sűrű közegeben járnának, néha kavargott egy kicsit, és arcukba csapta egy tűzvész izzó fuvallatát, melyben a nagy fenyvesek mentén ott lebegett a meleg gyanta illata.

A kocsiban senki se beszélt. A hintó mélyén a három hölgy lehunyta káprázó szemét a napernyők rózsaszín árnyékában; a márki és Gontran zsebkendőt borított a homlokára, és szundikált; Paul Christiane-t nézte, és lehunyt szemhéja alól az asszony is figyelte őt.

A hintó, fehér porfelleget kavarva, egyre haladt fölfelé a végtelen kaptatón.

Amikor a fennsíkra értek, a kocsis kihúzta magát, a lovak ügetésbe fogtak; tágas, dimbesdombos, erdős, megművelt rónán haladtak át, falvak és magányos házak közt. Baloldalt, messze, meglátták a tűzhányók nagy csonka csúcsait. A tazenat-i tó, ahová igyekeztek, az auvergne-i hegylánc utolsó kráterében jött létre.

Háromórás utazás után egyszer csak Paul megszólalt: „Nini, láva.” Az út mentén furcsán megcsavarodott, barna sziklák nyúltak ki a földből. Jobb felől egy tömpe hegyet láttak, lapos teteje mintha sima és homorú lett volna; megindultak egy úton, amely egy háromszög alakú hasadékon át vezetett befelé a hegyek közé, és Christiane, fölállva, egyszer csak meglátott egy széles és mély kráterben egy szép, üde tavat, amely kerek volt, mint egy ezüstpénz. A hegy jobb felől erdős, bal felől kopár, meredek lejtői valósággal a vízbe hanyatlottak, melyet, magas szabályos sáncfalként vettek körül. S ez a nyugodt, sík és fémesen csillogó víz olyan tisztán, tökéletesen tükrözte vissza egyfelől a fákat, másfelől a csupasz hegyoldalt, hogy nem is látszott a partja, úgyhogy ez a hatalmas tölcser, amelyben középpött a kék ég tükröződött, csak egy fényes feneketlen gödörnek tetszett, amely mintha áthatolt volna a keresztüllyukasztott földgolyón, egész a másik mennyboltozatig.

Kocsival nem lehetett továbbmenni. Leszálltak, és az erdőség felé indultak meg egy úton, amely a tó körül vezetett, a fák alatt, a hegyoldal derekán. Ezen az ösvényen csak favágók jártak, és olyan zöld volt, mint a rét; az ágak közt kiláttak a szemközti oldalra és a csillogó vízre ott a hegyi teknő mélyén.

Azután egy tisztáson lejutottak a tópartra, és leültek egy gyepes buckára, tölgyfák árnyékába. Mindannyian leheveredtek a fűbe; kellemes, állati öröm járta át őket.

A férfiak hemperegtek, belemarkoltak a pázsitba; a hölgyek csendesen az oldalukra feküdtek, és a fűbe fektették az arcukat, mintha valami üdítő simogatást keresnének.

A rekkenő út után olyan édes, olyan mélyre ható és olyan jó érzés fogta el őket, hogy az már szinte maga volt a boldogság.

A márki megint elaludt, hamarosan Gontran is követte példáját; Paul Christiane-nal és a lányokkal társalgott. Miről? Semmi különösről! Időnként egyikük mondott valamit, majd, egyperces hallgatás után, egy másikuk válaszolt; a lassú szavak mintha elzsibbadtak volna a szájukban, akárcsak a gondolatok az elméjükben.

De a kocsis meghozta az elemózsiás kosarat, a kis Oriol lányok pedig, akik odahaza megszokták a háztartási tennivalókat, és még őrizték a háziasság eleven hagyományait, rögtön nekiláttak, hogy kissé távolabb, a pázsiton, kicsomagolják és elkészítsék az uzsonnát.

Paul csak heverészett az álmodozó Christiane mellett, és olyan halkan, hogy Christiane alig hallotta, olyan halkan, hogy a szavak csak úgy súrolták a fülét, mint a szélben szálló, zsongó neszek, ezt suttogta: „Ezek az életem legszebb pillanatai.”

Miért kavarták fel Christiane-t a szíve mélyéig ezek a homályos szavak? Miért érezte úgy egyszerre, hogy annyira ellágyult, ahogy még soha?

Kissé távolabb egy icipici házat látott meg a fák közt, egy vadász- vagy halászkunyhót, amely oly parányi volt, hogy egyetlen helyiségnél több aligha férhetett el benne. Paul követte a tekintetét, és megszólalt:

- Gondolt már rá, asszonyom, néha, micsoda napokat tölthetne két szenvedélyes szerelmes egy olyan kunyhóban, mint az ott? Csak ők ketten lennének a világon, igazán csak ők, kettesben! És ha ilyen alkalom adódnék, nem kellene mindent félretennünk, hogy éljünk vele? Hiszen a boldogság oly ritka, elérhetetlen és múlandó! Hát él az ember az élet köznapjain? Van-e szomorúbb dolog, mint az, ha izzó remény nélkül kel föl reggel az ember, nyugodtan végzi a megszokott munkáját, mértéktartóan iszik, módjával eszik, és nyugodtan alszik, mint az oktan állat?

Christiane még mindig a házikót nézte, szíve csordultig telt, már-már elsírta magát, mert egyszeriben olyan mámort fedezett föl, amit nem is sejtett soha.

Bizony, gondolta, jó lenne ott, kettesben, abban a fák alatt rejtőző kis hajlékban, s mellettük ott lenne a tó, ez a kis ékszer, ez a kis csecsebecse, mint szerelmük valóságos tükre! Jó lenne, hogy nincs ott senki, nincs szomszéd, nincs egy emberi hang, nincs egy életjel, csak egy szeretett férfi van, aki el nem mozdulna imádottja lába elől, csak őt nézné, míg a hölgy a kék hullámokat nézi, gyöngéd szavakat mondana neki, és a hölgy ujjai hegyét csókolgatná.

Ott élnének csöndesen a fák alatt, a kráter öln, amely befogadná minden szenvedélyüket, mint a tiszta és mély vizet, zárt és szabályos sáncfalai közé, szemüket nem csábítaná más, csak a hegyhát körvonala, gondolataikat nem csábítaná más, csak szerelmi boldogságuk, vágyaikat nem csábítaná más, csak lassú és végtelen csókjaik.

Hát vannak emberek a földön, akik ilyen napoknak örvendhetnek? Igen, bizonyára! Miért is ne? Hogy is nem tudta eddig, hogy ilyen gyönyörűség is van a világon?

A kislányok jelentették, hogy kész az uzsonna. Már hat óra volt. Fölébresztették a márkít és Gontrant, és kissé távolabb letelepedtek törökülésben, a fűbe helyezett tányérok mellé. A két nővér felszolgáláshoz látott, és a kényelmes férfiak hagyták is őket. Lassan ettek, s a hulladékokat, a csirkecsontokat a vízbe dobták. Pezsgőt is vittek magukkal; az első kipattanó dugó váratlan pukkanása olyan furán hatott ezen a helyen, hogy mindenkit meglepett.

Leszállt a nap; hűvösebb lett a levegő; ott a kráter mélyén az estével különös mélabú ereszkedett a szunnyadó vízre.

Amikor már majdnem lebukott a nap, lángba borult az ég, és a tó egyszerre olyan lett, mint egy tüzes teknő; azután, amikor a nap lenyugodott, s a látóhatár olyan vörös lett, mint a kihunyó parázs, a tó olyan lett, mintegy véres teknő. S a dombgerincen egyszerre fölkelt a majdnem teli holdkorong, halványsápadtan a még világos égbolton. Majd, ahogy homály borult a földre, fényesen és kereken szállt föl a kráter fölé, amely maga is kerek volt, mint a hold. Úgy tetszett, mintha mindjárt belezuhanna a tóba. És amikor a hold már magasan szállt az égen, a tó olyan lett, mint egy ezüstteknő. S ekkor a víz színén, amely egész nap mozdatlan volt, fodrok futottak át, hol lassan, hol gyorsan. Mintha szellemek röpdösnének a víz színén, és láthatatlan fátylakat lebegtetnének fölötte.

Nagy, vízmélyi halak voltak, százéves pontyok és falánk csukák ficáinkoltak a holdfényben.

A kis Oriol lányok minden edényt és palackot visszatettek a kosárba, és a kocsis elvitte. Elindultak hazafelé.

Amint a fasorban mentek, a fák alatt, ahol foltokban hullt a világosság, mint az eső, a levelek közt a fűbe, Christiane, aki mögött már csak Paul haladt, egyszer csak ziháló hangot hallott, amely szinte a fülébe súgta: „Szeretem! - Szeretem! - Szeretem!”

Christiane a lábát se tudta mozdítani, majdnem elesett, olyan eszeveszetten dobogni kezdett a szíve. De azért ment tovább! Ment kergülten, és szeretett volna megfordulni, kitért karral, az ajkát nyújtva. Paul most megragadta a Christiane vállát borító kis kendő szélét, és szenvedélyesen megcsókolta. Christiane csak ment tovább, de úgy elhagyta az ereje, hogy már nem is érezte a földet a lába alatt.

Christiane egyszerre kiért a fák boltozata alól, és ahogy kijutott a holdfénybe, egyszerre erőt vett zavarán; de mielőtt beszállt a hintóba, és elvesztette szeme elől a tavat, félrefordult, és két kézzel nagy csókot dobott a víz felé, s az utánahaladó férfi megértette.

Egész úton hazafelé Christiane csak ült kábultan, lesújtva, testi-lelki bénaságban, mintha összetörte volna magát; mielőtt a szállóba ért, gyorsan felment, és bezárkózott a szobájába. Amikor rátolta a reteszt, a kulcsot is ráfordította, annyira érezte, hogy követik és kívánják. Azután csak állt reszketve a majdnem sötét és kihalt lakosztály közepén. Az asztalon álló gyertya a falra vetette a bútorok és a függönyök imbolygó árnyait. Christiane leroskadott egy karosszékbe. Minden gondolata száguldott, szökölt, rohant, nem tudta megragadni, összefogni, rendbe szedni őket. Úgy érezte, hogy most mindjárt sírva fakad, maga se tudta, miért, lesújtva, szánalmasan, elhagyatva abban az üres szobában, bolyongva, mint aki eltévedt az életben, mint valami erdőben.

Hova menjen, mihez kezdjen?

Levegő után kapkodva fölkel, kinyitotta az ablakot és a zsalut, és kihajolt a könyöklőn. Hűvös volt. A hatalmas és szintén üres égbolt mélyén a távoli, magányos és szomorú hold most már felszállt az éjszaka kékes magasába, és kemény, hideg fényt hintett a lombokra és a hegyekre.

Aludt az egész vidék. Saint-Landri minden este jó későig gyakorolt, és most is csak az ő hegedűjének könnyű dallama sírt, és járta át időnként a völgy mélységes csöndjét. Christiane alig hallotta. A rezgő húrok fájdalmas és vékony sikolya elhalt, majd újrakezdődött.

És a kihalt égen bolyongó hold és a néma éjszakában bolyongó halk hang olyan magányérzést ébresztett a szívében, hogy Christiane fölzokogott. Remegett, borzongott minden porcikája, riadalom és hideg rázta, mintha valami félelmes kórban szenvedne; és hirtelen rájött, hogy ő is magányos az életben.

Eddig a napig nem tapasztalta; de most olyan élénken átérezte, lelke nagy gyötrelmére, hogy azt hitte, belebolondul.

Pedig apja van, fivére, férje! Szereti őket, és ők is szeretik őt! És lám, egyszerre eltávolodott tőlük, idegen lett, mintha alig ismerné őket! Apjának csendes szeretete, fivérének barátságos pajtáskodása, férjének hideg gyöngédsége már semmi, már semmi neki! A férje! Hát a férje ez a rózsaszín képű, beszédes ember, aki ezt mondja neki közönyösen: „Hogy van, kedvesem?” Ezé az emberé ő testestül-lelkestül egy szerződés értelmében. Hát lehetséges ez? - Ó, milyen magányosnak és elhagyatottnak érezte magát! Lehunyta a szemét, hogy magába nézzen, a gondolatai mélyére.

S ahogy felidézte, szinte látta őket, mindazoknak az arcát, akik körülötte élnek: az apját, aki gondtalan és nyugodt, boldog, csak ne zaklassák, bohókás és kétkedő fivérét, izgó-mozgó férjét, aki ontja a számokat, és azt mondja: „Remek fogást csináltam az imént”, amikor azt is mondhatná: „Szeretlek!”

Az imént egy másik férfi súgta a fülébe ezt a szót, amely még most is ott cseng a fülében és a szívében. Őt is látta, azt a másik férfit, aki meredt tekintetével majd felfalta őt, és ha ebben a pillanatban ott van mellette, Christiane a karjába veti magát!

Christiane jó későn feküdt le, de fölébredt, mihelyt a nap vörös fényárt zúdított a szobájába, a tárva-nyitva hagyott ablakon át.

Megnézte, hány óra - öt óra volt -, és csak feküdt tovább hanyatt a jó meleg ágyban. Olyan éber és derős lélekkel ébredt, hogy úgy tetszett neki, boldogság, nagy boldogság, végtelen boldogság köszöntött rá az éjjel. Miféle boldogság? Kutatta, kutatta, milyen boldogító hír töltötte el ilyen vidámsággal. Álmában minden esti szomorúsága eltűnt, szertefoszlott.

Paul Brétigny szereti hát. Milyen másnak tűnt szemében Paul, mint az első napon! Hiába erőltette az emlékezetét, nem tudta felidézni, milyennek találta és ítélte eleinte; sőt azt a férfit se tudta már felidézni, akit a fivére mutatott be neki. Ebben a mostaniban semmi se maradt meg a másikból, semmi, se az arca, se a viselkedése, semmi, mert a férfi első képe lassanként, napról napra, átment minden apró változáson, amin egy olyan ember megy át gondolatvilágunkban, akivel találkozunk, majd aki ismerősünk lesz, majd bizalmasunk, szerelmesünk. Óráról órára jobban birtokunkba vesszük őt, észrevétlenül; birtokunkba vesszük a vonásait, a mozdulatait, a tartását, testi valóját és lelki valóját. Belénk hatol, a szemünkbe és a szívünkbe, a hangjával, minden taglejtésével, azzal, amit mond, és azzal, amit gondol. Magunkba szívjuk és megértjük, mosolyának és szavának minden árnyalatát kitaláljuk; végül már mintha mindenestül a miénk lenne, annyira szeretünk, még öntudatlanul, mindent, ami ő, és mindent, ami tőle való.

Akkor aztán már lehetetlen eszünkbe idézni, milyen is volt ez az ember, amikor még közönyös szemmel néztünk rá, amikor először került elénk.

Paul Brétigny szereti hát! Christiane nem érzett erre a gondolatra se félelmet, se szorongást, csak valami mély elérzékenyülést, valami új, gyönyörű és hatalmas örömet, hogy szeretik, és ő tudja, hogy szeretik.

De azért kissé nyugtalanította, hogy viselkedik majd vele szemben Paul, és ő maga hogy viselkedik majd Paullal szemben. De ezeknek a dolgoknak pusztá gondolatára is furdalta a lelkiismeret, ezért nem töprengett rajtuk tovább, bízott ügyességében és ravaszságában, hogy képes lesz irányítani a fejleményeket. A szokásos időben lement; Paul már odalent volt, ott cigarettázott a szálló aijájában. Tisztelettel köszöntötte Christiane-t:

- Jó reggelt, asszonyom. Hogy van?

Az asszony mosolyogva válaszolt:

- Remekül, uram. Pompásan aludtam.

Kezét nyújtotta Paulnak, de félt, hogy Paul túl sokáig tartja a kezében. De a férfi alig szorította meg; nyugodtan csevegni kezdtek, mintha mindketten mindent elfelejtettek volna.

Elmúlt a nap, de Paul semmit se tett, hogy Christiane-nak eszébe juttassa a tegnap esti forró vallomást. A következő napokon is ugyanolyan tartózkodó és ugyanolyan tapintatos maradt, és Christiane már több bizalommal volt hozzá. Azt hitte, hogy Paul kitalálta, mennyire megbántaná őt, ha vérszemet kapna. Remélte, szilárdan hitte, hogy megállapodnak a gyöngéd-ségnek ebben a kedves szakaszában, s egymásba mélyedt szemmel, lelkifurdalás nélkül, mocsoktalanul szerethetik egymást.

Azért óvakodott, hogy sose maradjanak kettesben Paullal.

Hát egy este, annak a hétnek szombatján, amikor a tazenat-i tónál jártak, amint a márki, Christiane és Paul, tíz óra felé, fölmentek a szállóba - Gontran nem ment velük, mert Aubry-Pasteur úrral és Riquier úrral meg Honorat doktorral kártyázott a kaszinó nagytermében -, Brétigny meglátta az ágak közt kibukkanó holdat, és felkiáltott:

- De szép is lenne kimenni egy ilyen éjszakán a tournoëli romokhoz!

Christiane a puszta gondolatra is elérzékenyült, a hold és a romok ugyanolyan hatással voltak rá, mint a legtöbb női lélekre.

Megszorította a márki kezét:

- Ó, apuka, ugye eljössz?

A márki habozott, nagyon szeretett volna lefeküdni.

De Christiane kérlelte:

- Gondold csak meg, Tournoël nappal is olyan szép! Magad mondtad, hogy sose láttál még ilyen festői romot azzal a nagy toronnyal a kastély fölött! Milyen lehet éjszaka?

Végül a márki beleegyezett:

- Na menjünk, de csak öt percig nézelődünk, aztán rögtön visszajövünk, szeretnék tizenegykor lefeküdni.

- Igen, rögtön visszajövünk. Húsz perc alatt oda is érünk.

Elindultak hármasan, Christiane az apja karjára támaszkodott, Paul pedig mellette haladt.

Az utazásairól beszélt, Svájcra, Olaszországra, Szicíliára. Elmesélte, mit érzett egyes dolgok láttán, milyen lelkesen állt a Rosa-hegy ormán, amikor a nap fölkel a jeges csúcsok rengetegének, az örök hóba dermedt világnak látóhatárán, és tündöklő fehér fényt ontott minden óriás csúcsra, s azok kigyúltak, mint sápadt világítótoronyok, melyek nyilván a holtak birodalmában világítanak. Elmondta, milyen megindultan állt az Etna szörnyűsége kráterének szélén, amikor háromezer méter magasságban észrevehetetlen paránynak érezte magát a felhők közt, és körülötte nem volt más, csak tenger és ég, alatta a kék tenger, fölötté a kék ég, és ő odahajolt a föld iszonyú torka fölé, melynek lehelete fojtogatta.

Paul kiszínezte a képeket, hogy megragadja a fiatalasszony képzeletét, Christiane pedig dobogó szívvel hallgatta, gondolatai megiramodtak, és ölelte is megjelentek azok a nagyszerű dolgok, amiket Paul látott.

Egyszer csak a kanyarból megpillantották Tournoëlt. Karesú, magas, csipkés torony örködött felette, melyet idő és hajdani háborúk tépáztak; ott állt a szirten az ősi kastély, és egy óriási, mesebeli vár körvonalait rajzolta a kísérteties égre.

Mindhárman megálltak meglepetten. Végül a márki megszólalt:

- Igazán gyönyörű; mintha Gustave Doré egyik álma valósult volna meg. Üljünk le pár percre.

Le is ült az árokparton, a fűbe.

De Christiane magánkívül volt lelkesedésében, és felkiáltott:

- Ó, apám, menjünk közelebb! Olyan szép, olyan szép! Kérlek, menjünk oda a kastély tövébe.

De most a márki nem engedett:

- Nem, drágám, eleget gyalogoltam, nem bírom tovább. Ha közelebbről akarod látni, menj csak Brétigny úrral. Én majd itt megvárlak benneteket.

- Óhajtja, asszonyom? - kérdezte Paul.

Christiane habozott, kettős aggodalom fogta el: félt, hogy kettesben marad Paullal, és félt, hogy megbánt egy derék embert, mert úgy tesz, mintha tartana tőle.

- Menjetek csak, menjetek! - szólalt meg újra a márkí. - Majd megvárlak benneteket.

Ekkor Christiane-nak eszébe jutott, hogy az apja ott marad, hallótávolságban, és elszántan ezt mondta:

- Menjünk, uram.

Elindultak egymás mellett.

De alig ment pár percig, Christiane úgy érezte, hogy valami szívszorongató érzés, valami kósza, titokzatos félelem lesz úrrá rajta, fél a romtól, fél az éjszakától, fél ettől az embertől. A lába egyszerre ellankadt, mint akkor este a tazenat-i tó mellett, nem bírta tovább, összecsuclott alatta, mintha belesüppedne az útba, mintha leragadna, amikor emelni akarja.

Egy nagy fa, egy gesztenyefa állt az út mentén, s árnyékot vetett a rét szélére. Christiane úgy kifulladt, mintha futott volna, s nekidőlt a fatörzsnek.

- Nem megyek tovább... innen is jól látni - rebegte.

Paul leült mellé. Christiane hallotta Paul szívének hangos, gyors dobogását. Kis ideig hallgattak, majd Paul megszólalt:

- Nem hiszi, hogy már volt egy korábbi életünk?

Christiane annyira meg volt hatva, hogy nem is igen értette, mit kérdezett Paul.

- Nem tudom. Sose gondoltam rá! - mondta halkan.

- Én hiszem... - folytatta Paul - néha... vagy inkább úgy érzem... Az emberi lény test és lélek; ezek, ha különállónak tetszenek is, kétségkívül egyetlen, azonos természetű egészet alkotnak, és ha azok az elemek, amelyek már egyszer létrehozták, másodszor is összetalálkoznak, az emberi lény bizonyára új életre kel. Persze nem ugyanaz az egyén jön létre, de nyilván ugyanaz az ember tér vissza, ha egy előbbihez hasonló testben ahhoz a lélekhez hasonló lélek lakozik, amely azt a testet hajdan élte. Hát én, asszonyom, ma este biztos vagyok benne, hogy már éltem itt, az enyém volt valaha ez a kastély, itt harcoltam s védelmeztem. Felismerem, biztosan tudom, hogy az enyém volt! És abban is biztos vagyok, hogy olyan asszonyt szerettem benne, aki magához hasonlított, és akit, mint magát, Christiane-nak hívtak! Annyira biztos vagyok benne, hogy mintha most is látnám magát, amint engem szólít onnan fentről, a toronyból. Gondolkodjon, nem emlékszik? Amott hátul egy erdő nyúlik le egy mély völgybe. Gyakran sétálgattunk benne. Nyári estéken magán könnyű ruha volt, én meg nehéz fegyverzetben jártam, amely meg-megcsörrent ott a lombok alatt. Hát nem emlékszik? Gondolkodjon hát, Christiane! Olyan ismerős nekem a neve, mint a gyerekkorunkban hallott nevek! Ha gondosan megvizsgálnák itt az erdőség minden kövét, most is megtalálnák ezt a nevet, úgy, ahogy kezem hajdan bevészte! Higgye el, hogy megismerem az otthonomat, a szülőföldemet, ahogy első pillantásra magát is megismertem!

Átfűtött meggyőződéssel beszélt, költői mámor fogta el, hogy ott ez az asszony, és ott az éjszaka, és ott a hold, és ott a rom.

Hirtelen odatérdelt Christiane elé.

- Hadd imádjam újra, ha már újra megtaláltam. Oly régóta keresem!

Christiane fel akart kelni, hogy megiramodjon, vissza az apjához; de nem volt hozzá ereje, nem volt hozzá bátorsága, izzó vágy bénította meg, tartotta vissza, hogy hallgassa még Pault, hallja, hogy hatolnak a szívébe ezek a mámorító szavak. Úgy érezte, hogy tovaragadja valami az álom szárnyain, kitárul előtte egy mindig remélt, édes és költői álom, teli holdsugárral, balladával.

Paul megragadta Christiane két kezét, és az asszony körmei hegyét csókolgatta:

- Christiane... - súgta. - Christiane... fogadjon el... öljön meg... szeretem... Christiane...!

Az asszony érezte, hogy Paul ott reszket borzongva a lábainál. Brétigny most Christiane térdeit csókolgatta; mélyről feltörő zokogás rázta mellét. Christiane megijedt, hogy Paul megőrül, és megindult, menekülni akart. De a férfi hamarabb felugrott, mint ő, a karjába ragadta, és az asszony szájának esett.

Ekkor Christiane szó nélkül, tiltakozás nélkül, ellenkezés nélkül lehanyatlott a föbe, mintha ez az ölelés megroppantotta volna a derekát, és megtörte volna az akaratát. Paul pedig a magáévá tette, olyan könnyedén, mintha csak érett gyümölcsöt szakasztana le. De alig lazult meg Paul ölelése, Christiane felugrott, és ész nélkül futásnak eredt, egyszerre megborzongott, és hideg futott át rajta, mintha vízbe esett volna. Paul néhány szökkenéssel utolérte, elkapta a karját, és a fülébe súgta: „Christiane, Christiane!... Vigyázzon, itt az édesapja.”

Christiane ismét elindult, egy szót se szólt, vissza se fordult, csak ment merev, botladozó léptekkel. Paul meg követte, de most már nem mert szólani hozzá.

A márki, amint észrevette őket, felállt:

- Gyerünk, hamar - mondta -, már fájni kezdtem. Nagyon szép az ilyesmi, csak nem tesz jót a kúrának.

Christiane az apjához simult, mintegy védelmet keresve, és meghúzódva apja szeretetének oltalmában.

Alig ért a szobájába, Christiane egy pillanat alatt levetkőzött, és ágyba bújt, a fejére húzta a takarót, és sírva fakadt. A párnába temette az arcát, és sírt, sokáig, sokáig, ernyedten, megsemmisülten. Már nem gondolkozott, egy cseppet se szenvedett, nem bánt meg semmit. Nem töprengett, nem gondolkozott, csak sírt, maga se tudta, miért. Csak sírt, ösztönösen, ahogy a jókedvű ember énekel. Majd amikor kiapadt a könnye, és már annyit zokogott, hogy egészen elbágyadt, ellankadt tőle, fáradtan és kimerülten elaludt.

Arra ébredt, hogy a szalon felől halkan kopogtatnak a szobája ajtaján. Már fényes nappal volt, kilenc óra. „Szabad!” - kiáltotta. És megjelent a férje, fűgén, derűsen, útisapkában, oldalán a kis pénzestáskájával, amitől sose vált meg, ha úton volt.

- Hogyhogy, te még aludtál, drágám? - kiáltotta Andermatt. - Én meg felköltöttelek. Látod, bejelentés nélkül jövök. Remélem, jól vagy. Párizsban pompás az idő.

Letette a sapkáját, és odament, hogy megcsókolja a feleségét.

Christiane a falhoz húzódott, bolond félelem, ideges félelem fogta el, hogy ez a pirosposzsgás, elégedett emberke az ajkát nyújtja felé.

Azután hirtelen behuntya a szemét, és odanyújtotta a homlokát. Andermatt szelíden megcsókolta, és megkérdezte:

- Megengeded, hogy kissé megmosakodjam az öltözőszobádban? Nem vártak mára, nem készítették elő a szobámat.

- Hát persze - hebegte Christiane.

És Andermatt eltűnt az ágy végénél nyíló ajtón át.

Christiane hallotta, hogy tesz-vesz, locskol és fütyörészik; majd a férje kikiáltott:

- Mi újság errefelé? Nekem remek híreim vannak. A víz vegyelemzése váratlan sikerrel járt. Legalább hárommal több betegséget tudunk itt gyógykezelni, mint Royat-ban. Pompás!

Christiane felült az ágyban, levegő után kapkodott, a feje kába volt ettől a váratlan visszatéréstől, amely úgy nyilallt bele, mint a fájdalom, és úgy gyötörte, mint a lelkipurdalás. A férje ismét megjelent, elégedetten, erős verbénaillatot árasztva maga körül. Bizalmasan leült az ágy szélére, és megkérdezte:

- Hát a nyomorék? Hogy van? Jobban tud már járni? Lehetetlen, hogy jobban ne legyen, annyi mindent találtunk a vízben!

Christiane-nak már napok óta eszébe se jutott a nyomorék:

- Hát... azt hiszem... hogy... hogy már jobban van... különben a héten nem is láttam... mert... kicsit gyöngélkedtem...

Andermatt figyelmesen nézett rá, és ismét megszólalt:

- Igaz, kissé sápadt vagy... Különben nagyon jól áll neked... Bájos vagy így... igazán bájos...

Közelebb húzódott, Christiane felé hajolt, és fél karját az asszony dereka alá akarta csúsztatni az ágyban.

De Christiane olyan rémülten hajolt hátra, hogy Andermatt egészen elképedt, s a keze úgy maradt, kinyújtva, s a szája csókra nyújtva.

- De mi bajod? - kérdezte. - Hozzád se lehet már nyúlni! Igazán nem akarlak bántani...

És megint közelebb húzódott, sürgetően, a szemében hirtelen kigyúlt a vágy.

- Nem... hagyj... - hebegte Christiane - hagyj... Mert... mert... azt hiszem... azt hiszem, hogy állapotos vagyok!...

Kínjában mondta, ész nélkül, hogy a férje hozzá ne nyúljon; ezt is mondhatta volna: „Leprás vagy pestises vagyok.”

A férje is elsápadt, mélységes öröm járta át, és csak ezt mormolta: „Máris!” Most már szeretne volna hosszasan, szelíden, gyöngéden megcsókolni, mint egy boldog és hálás apa. De aztán nyugtalanság fogta el:

- Lehet ez?... Hogyhogy?... Gondolod?... Ilyen korán?...

- Igen... lehet!... - válaszolta Christiane.

Ekkor Andermatt táncra perdült a szobában, és a kezét dörzsölve felkiáltott:

- Teringettét, de boldog nap!

Az ajtón ismét kopogtattak. Andermatt kinyitotta.

- Latonne doktor úr van itt, szeretne azonnal beszélni az úrral - szólt be egy szobalány.

- Jól van. Vezesse be a szalonunkba, megyek.

Andermatt átment a szomszéd szobába. A doktor nyomban megjelent. Ünnepeyes képet vágott, kimérten és hidegen viselkedett. Köszönt, éppen hogy csak megfogta a kissé meglepett bankár kinyújtott kezét, leült, és egy párbajsegéd hangján előadta a mondókáját.

- Kedves uram, nagyon kellemetlen dolog történt velem, be kell számolnom róla önnek, hogy megértse a viselkedésemet. Amikor volt szíves engem kihívni a felesége önagságához, én azonnal kimentem; ám a jelek szerint, Ravenel márki úr jóvoltából, pár perccel énelőttem, kollégámat, a főorvost is kihívták, akihez Andermattné asszonynak alkalmasint nagyobb bizalma van. Az lett a vége, hogy én, aki másodiknak érkeztem, olyan látszatba keveredtem, mintha fondorlatosan elhódítottam volna Bonnefille doktor úrtól egy hölgybeteget, akit már ő gyógykezelt, olyan látszatba keveredtem, mintha bárdolatlan, illetlen és minősíthetetlen dolgot követtem volna el egy kollégámmal szemben. Márpedig, uram, a mi hivatásunk gyakorlásában nagy körültekintést kell tanúsítanunk, hogy elkerülhessünk minden súrlódást, ami súlyos következményekkel járhat. Bonnefille doktor értesült itteni látogatásomról, és azt hitte, vétkes vagyok ebben az otrombaságban, mert a jelek valóban ellenem szóltak, és olyan hangon beszélt erről a dologról, hogy ha nem lettem volna tekintettel a korára, kénytelen lettem volna kérdőre vonni érte. Ha tisztázni akarom magamat az ő szemében és a vidék egész orvostársadalmának szemében, csak annyit tehetek, hogy, nagy bánatomra, megszüntetem a kedves neje gyógykezelését, és ismertetem a dologról a teljes igazságot, öntől pedig elnézést kérek.

Andermatt zavartan válaszolt:

- Jól megértem, doktor úr, hogy milyen nehéz helyzetben van. Nem én tehetek róla, se a feleségem, hanem az apósom, tudunkon kívül ő hívta ki Bonnefille urat. Hátha fölkeresném a kollégáját, és megmondanám neki...

Latonne doktor félbeszakította:

- Fölösleges, kedves uram, ez szakmai méltóság és tisztesség kérdése, elsősorban erre kell tekintettel lennem, és bár fölöttébb sajnálom...

Andermatt is a szavába vágott. A gazdag ember, aki fizet, aki úgy vásárol egy öt-, tíz-, húsz- vagy negyvenfrankos orvosságot, mint egy háromsós doboz gyufát, aki mindent a magáénak tud, a pénztárcája hatalmánál fogva, aki az emberek és a dolgok értékét csakis a pénz értékén méri le, s a világon minden mást gyorsan és közvetlenül a pénzzé vert fémhez viszonyít, felingerült ennek az irkafirkáló gyógyszerkereskedőnek a nyegleségétől. Kimérten kijelentette:

- Rendben van, doktor úr, ebben maradunk. Kívánom önnek, hogy az eljárása ne legyen kellemetlen befolyással pályafutására. Majd meglátjuk, melyikünk sínylet meg jobban az ön elhatározását.

Az orvos sértődötten felállt, és nagy udvariasan elköszönt:

- Nem kétlem, uram, hogy én. Amit tettem, ezentúl minden tekintetben nagyon kínos lesz számomra. De ha az érdekeimről vagy a lelkiismeretemről van szó, sosem habozom.

Azzal elment. Ahogy kilépett az ajtón, a márkiba ütközött, aki egy levéllel lépett be. Ravenel úr, mihelyt egyedül maradt a vejével, kifakadt:

- Nézze csak, barátom, milyen kellemetlen dolog történt velem az ön hibájából. Bonnefille doktor zokon vette, hogy ön a kollégáját hívta el Christiane-hoz, elküldi a számláját, és egy igen rideg levélkében közli, hogy nem számíthatok többé a tudására.

Most már igazán dühbe gurult Andermatt. Járt föl-alá, beszéd közben tűzbe jött, hadonászott, eltöltötte az az ártalmatlan műharag, amit sose vesznek komolyan. Kiabálva hajtogatta az érveit. - Ki tehet róla tulajdonképpen? Csakis a márki, ő hívta el azt a tergenyész számár Bonnefille-t, meg se kérdezte Andermattot, pedig ő, hála párizsi orvosának, tisztában volt vele, melyik mit ér a három envali kuruzsló közül!

Különben is mibe üti az orrát a márki, mit paktál a férj háta mögött, az ilyesmiben csakis a férj illetékes, csakis ő a felelős neje egészségéért! De hát ez van mindig, mindenben! Csupa számárságot csinálnak körülötte, csupa számárságot! Szüntelenül ezt hajtogatja, de csak pusztába kiáltó szó a szava, senki se érti, senki se bízik a tapasztalataiban, csak amikor már késő.

Olyan magabiztosan mondta, hogy „az én orvosom”, „az én tapasztalataim”, mint aki egyedülálló dolgokkal rendelkezik. Szájában ércesen csengtek a birtokos névmások, és amikor azt mondta ki, hogy az „én feleségem”, nyilvánvalóan kiérződött, hogy a márkinak immár semmi joga a lányához, hiszen Andermatt feleségül vette Christiane-t, s az ő felfogása szerint: feleségül venni és megvenni, az egy és ugyanaz.

Javában vitatkoztak, amikor Gontran belépett, s leült egy fotelba. Derűs mosoly volt az ajkán. Nem szólt semmit, csak hallgatott, és remekül mulatott.

Amikor a bankár kifulladt és elhallgatott, a sógora fölemelte a kezét, és felkiáltott:

- Szót kérek. Ugye, most egyiküknek sincs orvosa? Nos, a magam jelöltjét ajánlom, Honorat doktort, ő az egyetlen, akinek határozott és rendíthetetlen véleménye van az envali vízről. Csak itatja, de ő maga a világért se inna belőle. Óhajtják, hogy fölkeressem? Vállalom a tárgyalásokat.

Mást nem is tehettek, megkérték Gontrant, hogy hívassa ki nyomban az orvost. A márki egyszerre nyugtalankodni kezdett a diéta- és kúraváltozás gondolatára, és rögtön tudni akarta az új orvos véleményét; Andermatt éppoly sürgősen kívánt beszélni vele Christiane miatt.

Christiane az ajtón keresztül akaratlanul is hallotta őket, de nem értette, hogy miről beszélnek. Mihelyt a férje magára hagyta, kiugrott az ágyból, mint valami ijesztő helyről, sebtiben felöltözött, szobalány nélkül; a feje kóválygott az eseményektől.

Mintha megváltozott volna körülötte a világ, s az élet más lenne, mint az este volt, s maguk az emberek is egész mások.

Andermatt hangja ismét felszökött:

- Nicsak, kedves Brétigny, hogy van?

Már nem úgy mondta, hogy „Brétigny úr”.

Egy másik hang válaszolt:

- Remekül, kedves Andermatt; reggel érkezett?

Christiane éppen a haját fésülte fölfelé a halántékáról, s most megdermedt, elakadt a lélegzete, a karja megállt a levegőben. A falon át is látni vélte, amint kezét szorítanak. Leült, nem bírta a lába; kibomlott haja visszahullt a vállára.

Most Paul beszélt, ő pedig tetőtől talpig megborzongott, valahányszor egy-egy szó elhagyta Brétigny ajkát. Minden szó, bár nem fogta föl az értelmét, csengve hullt a szívére, és úgy érte, mint kalapács a harangot.

Egyszer csak Christiane majdnem hangosan megszólalt: „Szeretem... szeretem!”, mintha valami új és meglepő dolgot állapítana meg, ami megmenti, ami megvigasztalja őt, és ártatlanságát tanúsítja lelkiismerete előtt. Hirtelen erőre kapott, és kihúzta magát; egy pillanat alatt határozott. Ismét fészülködéshez látott, és ezt mormolta: „Szeretöm van, és kész. Szeretöm van.” S ekkor, hogy még több erőt merítsen, s hogy megszabaduljon minden szorongástól, hirtelen elszánta magát, izzó meggyőződéssel, hogy eszeveszetten szeretni fogja Pault,

nekiadja az életét, a boldogságát, mindent feláldoz érte, az olyan legyőzött és aggályos szívek felajzottságával, akik úgy érzik, hogy megtisztulnak az önfeláldozásban és az őszinteségben.

És a fal mögül, amely elválasztotta őket, csókokat dobált Paulnak. Elvégeztetett, teljességgel odaadta magát Brétignynek, ahogy egy istennek kínálja fel magát az ember. Egyszerre meghalt benne a már kacér és furfangos, de még félénk, még remegő gyermek; és megszületett a nő, szenvedélyre készen, az elszánt, kitartó nő, akit eddig csak két szemében bujkáló erélye sejtetett, melytől kedves, szőke arca bátor, szinte vakmerő lett.

Hallotta, hogy nyílik az ajtó, de nem fordult meg, látatlanban is kitalálta, hogy a férje az, mintha most egy új érzék, valóságos ösztön is támadt volna benne.

- Hamar készen leszel? - kérdezte Andermatt. - Mindjárt indulunk a nyomorék fürdőgödréhez, megnézzük, csakugyan jobban van-e.

Christiane nyugodtan válaszolt:

- Igen, Will, drágám, öt perc múlva.

De Gontran visszajött a szalonba, és kihívta Andermattot.

- Képzeld - mondta -, a parkban találkoztam azzal az ostoba Honorat-val, ő se hajlandó kezelni önöket, mert fél a többitől. Szokásról beszél, tapintatról, gyakorlatról... Az ember azt hinné... mintha csak... Egyszóval tökfilkó, mint a két kollégája. Igazán nem hittem volna, hogy ilyen hólyag.

A márki le volt sújtva. Arra a gondolatra, hogy orvos nélkül él a gyógyvízzel, öt perccel tovább fürdik, egy pohárral kevesebbet iszik a kelleténél, félelem gyötörte, mert azt hitte, hogy a kezelésben minden adagot, minden időpontot és minden szakaszt pontosan szabályoz egy természeti törvény, amely a betegekre gondolt, amikor ásványvizet fakasztott, és amelynek minden rejtelmes titkát úgy ismerik a doktorok, mint ihletett és tudós papok.

- Akkor itt meg is halhatunk... - kiáltott fel. - Felfordulhatunk, mint egy kutya, ezek az urak a kisujjukat se mozdítják!

Harag fogta el, az egészségében fenyegetett ember önző és tomboló haragja.

- Van joguk ilyesmit csinálni ezeknek a csirkefogóknak, csak azért, mert iparengedélyt váltottak, mint a fűszerek? Biztos rá lehet szorítani őket, hogy kezeljék az embert, ahogy a vonatokat is rászorítják, hogy minden utast fölvegyenek. Írok a lapoknak, megírom nekik ezt az esetet.

Izgatottan járt-kelt, és a fia felé fordulva újrakezdte:

- Ide hallgass, Royat-ból vagy Clermont-ból kell orvost hozatni! Így nem maradhatunk!...

Gontran nevetve válaszolt:

- De a clermont-i és royat-i orvosok nemigen ismerik az envali vizet, mert ennek nem ugyanolyan hatása van az emésztőcsatornára és az érrendszerre, mint az ő vizüknek. Meg aztán biztos lehetsz benne, hogy azok se jönnek el onnan, nehogy rájuk fogják, hogy a kollégájuk alatt vágják a fát.

A márki ijedten hebegte:

- Hát akkor mi lesz velünk?

Andermatt fogta a kalapját:

- Bízzák rám, kezeskedem, hogy estére mind a három, értik - mind - a három - itt fog térdelni a lábunk előtt. Most gyerünk, nézzük meg a nyomorékot. Kész vagy, Christiane? - kiáltotta.

Az asszony megjelent az ajtóban, nagyon sápadtan, elszánt képpel. Megcsókolta az apját és a fivérét, majd Paul felé fordult, és kezét nyújtott neki. Brétigny lesütött szemmel fogta meg a kezét, remegett izgalmában. Minthogy a márki, Andermatt és Gontran nem törődött velük, csak mentek előre, beszélgetve, Christiane gyöngéd és elszánt pillantást vetett a fiatalemberre, és határozott hangon így szólt:

- A magáé vagyok testestül-lelkestül. Most már tegyen velem, amit akar.

Azután szóhoz jutni se hagyta, csak elindult.

Amikor már közel jártak az Oriolék forrásához, meglátták Clovis apó kalapját, olyan volt, mint egy óriási gomba; szundikált az öreg a napon, a meleg vízben, odalenn a gödörben. Most már megszokta ezt a forró fürdőt, egész délelőtt benne ült, mert, amint mondta, virgoncabb tőle, mint egy fiatal házass.

Andermatt fölébresztette:

- No öreg, jobban van?

Amikor fölismerte a nadrágos emberét, az öreg fintorgott egyet örömeiben:

- Hát, hát, megvolnék, megvolnék, megjárja.

- Tud már járni valamennyire?

- Mint a nyúl, uraság, mint a nyúl. Hónap első vasárnapján táncot járok majd a szeretőmmel.

Andermatt érezte, hogy megdobbann a szíve; megismételte:

- Igazán tud járni?

Clovis apó most már nem tréfálkozott:

- Ó, csak módjával, módjával. De azért megy az.

A bankár meg nyomban látni akarta, hogy tud járni a csavargó. Sürgölődött ott a gödör körül, izgett-mozgott, utasításokat adott, mintha egy zátonyra futott hajót akarna újra vízre bocsátani.

- Rajta, Gontran, fogja meg a jobb karját. - Ön meg, Brétigny, a bal karját. Én majd a derekát emelem. Gyerünk, egyszerre... egy, kettő, há... rom. Após uram, húzza maga felé az öreg lábát... nem azt, hanem a másikat, amelyik a vízben van. Gyorsan, kérem, mert nem bírom tartani! Megvan - egy - kettő - no - csakhogy.

Leültették a földre az öregapót, az meg csak hagyta, huncut képpel, hadd küszködjenek, világért se segített volna nekik.

Aztán megint fölemelték, talpra állították, odaadták neki a mankóit, de az Öreg csak botnak használta őket; kétrét görnyedve elindult, nyögve, zihálva vonszolta a lábát. Úgy haladt, mint a csiga, és az országút fehér porában hosszú vizes nyomot hagyott maga után.

Andermatt lelkesen tapsolt, kiabált, ahogy a színházban ünneplik a színészeket: „Bravó, bravó, csodálatos, bravó!” Azután, minthogy az öreg láthatóan kimerült, odaugrott, hogy segítsen neki, karjába fogta, bár az öregnek csuromvíz volt a gúnyája.

- Elég, ne fárassza magát - ismételte. - Visszatesszük a fürdőbe.

És Clovis apót visszamerítették a gödörbe, a négy férfi megfogta az öreg négy végtagját, és olyan óvatosan vitte, mint egy becses és törékeny holmit.

A nyomorék meg kijelentette meggyőződéses hangon:

- Azért mégiscsak jó ez a víz, jó víz ez, nincs ennek párja. Aranyat ér az ilyen víz!

Andermatt egyszer csak odafordult az apósához:

- Ne várjanak ebédre, elmegyek Oriolékhoz, nem tudom, mikor szabadulok. Nem jó az efféle dolgokat halogatni.

Útnak indult, sietve, szinte futva, és vígan forgatta a pálcáját, mint a szélmalom a lapátját.

A többiek leültek a fűzfák alá az út szélére, Clovis apó gödrével szemközt.

Christiane Paul mellől szemügyre vette ott előttük azt a magas dombot, ahonnan a múltkor nézte, hogy repül levegőbe a szikla! Alig egy hónapja maga is odafenn volt! Ott ült azon a vöröslő fűvön! Egy hónapja! Csak egy hónapja! Eszébe jutottak a legapróbb részletek, a háromszínű napernyők, a kukták, meg hogy ki mit mondott! Meg a kutya, szegény kutya, akit széttépett a robbanás! És az az ismeretlen fiatalember, aki neki egyetlen szavára megiramodott, hogy megmentse az állatot! „Most pedig ez az ember a szeretőm! A szeretőm! Szóval szeretőm van! Én meg a kedvese vagyok - a kedvese!” Ezt a szót hajtogatta magában, titkon - a kedvese! Milyen furcsa szó! „Ezt az embert, aki itt ül mellettem, és fél kézzel egyenként tépdési a fűszálakat itt a ruhám körül, és próbál hozzáérni, ezt az embert most az a rejtélyes, kimondhatatlan és szégyellni való lánc fűzi testemhez és szívemhez, amivel a természet kötötte össze a nőt és a férfit.”

Így, a gondolat szavával, ezzel a néma szóval, amely mintha oly hangosan beszélne a háborgó lelkek csöndjében, szüntelenül ezt hajtogatta magában: „A kedvese vagyok! A kedvese! A kedvese!” Milyen különös, váratlan dolog!

„Szeretem?” Gyors pillantást vetett a férfira. A pillantásuk találkozott, és Christiane úgy érezte, hogy Paul szenvedélyes tekintete végigsimogatja, és tetőtől talpig beleremegett. Most már vágy fogta el, valami ellenállhatatlan, bolond vágy, hogy megfogja ezt a fűben játszadozó kezét, és megszorítsa jó erősen, és elmondjon neki mindent, amit egy kézszorítással mondani lehet. A ruhája mellett lecsúsztatta a kezét a pázsitra, és ott hagyta, mozdulatlanul, kitért ujjakkal. S látta, hogy a férfi közeledik, szép lassan, mint egy szerelmes állat, mely a párját keresi. Ő is közeledett, még jobban, még jobban, és a kisujjuk egymáshoz ért! Csak az ujjuk hegye simult össze lágyan, alig-alig, majd elszakadtak egymástól, meg újra találkoztak, mint a csókolódzó ajkak. De ez az észrevehetetlen simogatás, ez a röpke érintés olyan hevesen átjárta, hogy Christiane úgy érezte, mindjárt elalél, mintha Paul ismét a karjában szorongatná.

Akkor egyszerre megértette, hogyan lehet valaki valakié, hogyan semmisülünk meg, ha a szerelem a hatalmába kerít bennünket, hogyan lesz úrrá valaki rajtunk, testünkön és lelkünkön, húsunkon, gondolatunkon, akaratunkon, vérünkön, idegeinken, mindenben, mindenben, mindenünkön, amink van, ahogy egy hatalmas szárnyú, nagy ragadozó madár csap le az ökörszemre.

A márki és Gontran a jövődöbéli fürdőhelyről beszélgettek, őket is elkapta Will lelkesedése. Magasztalták a bankár erényeit, világos elméjét, biztos ítéletét, pontos elemzőkészségét, merész húzásait és módszerességét. Após és sógor egyaránt biztosnak tartották a sikert, és örvendeztek, hogy ilyen rokonságra tettek szert.

Christiane és Paul mintha nem is hallották volna, csak egymással törődtek.

- Tudod-e, bogárcám - mondta a márki a lányának -, hogy egyszer még könnyen Franciaország egyik leggazdagabb asszonya lehet belőled, és úgy beszélnek majd rólad, ahogy a Rothschildokról beszélnek. Will igazán jeles, igen jeles ember, nagy koponya.

De Paul szívében egyszerre fölütötte a fejét valami furcsa, kirobbanó féltékenység.

- Ugyan - mondta -, ismerem én az ilyen koponyákat, ezt a sok spekulánst. Csak a pénzen jár az eszük, máson se! Minden gondolat, amit mi a szép dolgokra fordítunk, minden lépés, amit a szeszélyeinkre pazarolunk, minden óra, amit szórakozásra szánunk, minden erőfeszítés, amit gyönyöreinkre fecsérünk, minden hév és minden erő, amivel a szerelemnek, az isteni szerelemnek áldozunk, önekik csak arra jó, hogy aranyat keressenek, aranyról álmodjanak, és aranyat halmozzanak vele! Az ember, az értelmes ember, a nagy vonzalmakért él önzetlenül, a művészetekért, a szerelemért, a tudományért, az utazásért, és csak azért keresi a pénzt, mert az elősegíti a szellem igazi örömeit, sőt a szív boldogságát! De önekik más sincs az elméjükben és a szívében, csak az üzérkedés nemtelen öröme! Az életnek ezek a lefölközői olyanok a valamirevaló emberekhez képest, mint a képkereskedő a festőhöz, mint a könyvkiadó az íróhoz, mint a színigazgató a költőhöz képest.

Egyszer csak elhallgatott, rájött, hogy elragadtatta magát, és csendesebben folytatta:

- Ezt nem Andermattról mondom, ő nagyon kedves ember. Nagyon szeretem, mert százszor többet ér, mint a többiek...

Christiane visszahúzta a kezét. Paul ismét elhallgatott.

Gontran elnevette magát, és megszólalt azon a gonosz hangján, amelyen mindent ki mert mondani, ha rájött a kópéószinteség:

- De azért, barátom, ezeknek az embereknek van egy páratlan érdemük: feleségül veszik a hűginkat, és gazdag lányaik vannak, akiket mi veszünk feleségül.

A márki sértődötten felállt:

- Na de Gontran! Néha felháborítóan viselkedsz.

Paul pedig Christiane felé fordulva ezt mormolta:

- Képesek volnának meghalni egy nőért, vagy akár nekiadni minden vagyonukat... mindent... az utolsó fillérig?

Ez annyit jelentett, hogy „mindenem, amim van, az életem is a magáé”, olyan világosan, hogy Christiane elérzékenyült, és cselhez folyamodott, hogy megfoghassa Brétigny kezét:

- Álljon föl, és emeljen föl engem is, úgy elszibbadtam, hogy meg se tudok moccanni.

Paul fölkelt, megfogta Christiane csuklóját, talpra segítette az út szélén, és egész közel húzta magához. Christiane látta, hogy Brétigny szája azt suttogja: „Szeretem”, és gyorsan elfordult, hogy ne válaszoljon neki ugyanezzel a szóval, amely önkéntelenül az ajkára tolult abban a lendületben, amely őt Paul felé sodorta.

Visszafordultak a szálló felé.

A fürdő ideje már elmúlt. Ebédre vártak. Christiane csöngetett, de Andermatt még nem tért vissza. Kerültek még egyet a parkban, majd úgy döntöttek, hogy asztalhoz ülnek. Az étkezés jó ideig tartott, de a bankár még a végére sem került elő. Megint lementek, és kiültek a fák alá. Teltek-múltak az órák egymás után, a nap végigsiklott a lombokon, a hegyek felé hanyatlott, elmúlt a nap, de Will csak nem mutatkozott.

Egyszer csak meglátták. Gyorsan lépdelt, a homlokát törölgetve, kalapja a kezében, a nyak-kendője félrecsúsza, a mellénye kigombolva, mintha utazás, küzdelem, hosszú és rettentő erőfeszítés merítette volna ki.

Amint meglátta az apósát, felkiáltott:

- Győzelem! Megvan! De micsoda nap volt ez, barátaim! Hej, de meggyűlt a bajom azzal a vén rókával!

És nyomban elmondta, mit kínlódott, mit intézett.

Oriol apó eleinte olyan bakafántos volt, hogy Andermatt megszakította az alkudozást, és otthagya. De aztán visszahívták. A paraszt nem akarta eladni a földjét, hanem társulni akart a bankárral a társaságba, fenntartva a jogot, hogy kudarc esetén visszakapja a földjét. Siker esetére pedig a haszon felét követelte.

A bankár kénytelen volt papíron, számokkal és parcellákat ábrázoló rajzokkal kimutatni neki, hogy a földek jelenleg együttvéve sem érnek többet nyolcvanezer franknál, a társaság kiadásai pedig mindjárt egymillióra rúgnának.

De az auvergne-i azzal vágott vissza, hogy éppen abból a hatalmas többletértékből akart részesülni, amihez a gyógyintézet és a szállodák létesítése révén jutnak javai, és nem az eredeti érték, hanem a megnövekedett érték alapján akar részesülni a bevételből.

Ekkor Andermatt kénytelen volt megmagyarázni neki, hogy a kockázatnak arányban kell állnia az esetleges haszonnal, rá kellett ijesztenie a veszteség rémével.

Végül is ebben állapodtak meg. Oriol apó betársul a társaságba minden földjével, ami a patak partján terül el, vagyis ahol valószínűnek látszik, hogy ásványvizet találnak, továbbá a dombtetővel, hogy ott kaszinót és szállót létesítsenek, és néhány lejtős szőlőskerttel, amiket fel akartak parcellázni és megvételre kínálni a legjobb párizsi orvosoknak.

Ennek a hozzájárulásnak fejében, amit kétszázötvenezer frankra, vagyis értékének körülbelül négyszeresére becsültek, a paraszt a társaság hasznának egynegyedében részesül. Minthogy a jövődi gyógyintézet körül tízszer annyi földje maradt, mint amennyit átengedett, biztos volt benne, hogy siker esetén jó vásárt csinált, amikor ilyen okosan eladta a földjeit, amik, mint mondta, a lányainak hozományát alkották.

Mihelyt megállapodtak ezekben a föltételekben, Willnek el kellett vonszolnia az apát és fiát a jegyzőhöz, hogy írásba foglalják az előzetes adásvételi szerződést, ami érvényét veszíti, ha nem találnak megfelelő mennyiségű vizet.

A cikkelyek megfogalmazása, minden tétel megvitatása, ugyanazoknak az érveknek végtelen ismételtetése, ugyanannak az okoskodásnak örökös újrakezdése egész délután tartott.

Végül meglettek vele. A bankár hozzájutott a gyógyfürdőjéhez. De azért sajnálkozva hajtogatta:

- De csak a vízzel lehet foglalkoznom, földügyletekre nem is gondolhatok. Ravasz volt az a vén majom.

Majd hozzátette:

- Eh, majd felvásárolom a régi társaságot, ott majd spekulálhatok!... Mindenesetre ma este vissza kell utaznom Párizsba.

- Hogyan, ma este? - kiáltott fel meglepetten a márki.

- Bizony, kedves após uram, véglegesen nyélbe kell ütnöm ezt a dolgot, amíg Aubry-Pasteur úr kutatásokat végez. Nekem is föl kell készülnöm, hogy két hét múlva megkezdhessük a munkálatokat. Egy óra vesztegetni való időm sincs. Különben közlöm, hogy ön az igazgatótanácsom tagja, mert ott nagy többségre van szükségem. Tíz részvényt adok önnek. Önnek is tíz részvényt adok, Gontran.

Gontran elnevette magát:

- Köszönöm, barátom. Én meg viszont eladom őket önnek. Vagyis tartozik nekem ötezer frankkal.

De Andermatt nem tréfált ilyen komoly dolgokkal. Szárazon folytatta:

- Ha nem veszi komolyan, máshoz fordulok.

Gontran már nem nevetett:

- Nem, nem, barátom jól tudja, hogy mindig számíthat rám.

A bankár Paulhoz fordult:

- Kedves uram, nem tenne egy baráti szívességet nekem? Nem fogadna el tőlem nyolc-tíz részvényt igazgatói címmel?

Paul meghajolt, és így válaszolt:

- Engedje meg, uram, hogy ne fogadjam el ezt a szíves ajánlatot, de százezer frankkal betársuljak ebbe a vállalkozásba, mert igazán remeknek tartom. Vagyis inkább én kérek szívességet öntől.

William kitörő örömmel ragadta meg Paul kezét, ez a bizalom levette a lábáról. Különben is mindig ellenállhatatlan vágy fogta el, hogy megölelje az embereket, ha pénzzel járultak hozzá a vállalkozásaihoz.

De Christiane a füle tövéig elpirult, feldúltan, megbántva. Úgy érezte, hogy őt adták el, és vásárolták meg. „Ha engem nem szeret, vajon felkínált volna Paul százezer frankot Andermatt-nak? Biztos nem! De legalább nem énelöttem kellett volna megtárgyalnia ezt az üzletet.”

Vacsorára csengettek. Visszamentek a szállóba. Amint asztalhoz ültek, Paille-né, az anya, megkérdezte Andermatt-tól:

- Szóval másik gyógyintézetet létesít?

A hír már az egész környéket bejárta, ismerte mindenki, és felcsigázta a fürdőzőket.

- Hát igen - válaszolta William -, ez, ami van, már bizony nem kielégítő.

Majd Aubry-Pasteur úrhoz fordult:

- Megengedi, kedves uram, hogy asztal mellett beszéljek önnel egy dologról, amivel önhöz akartam fordulni, de ma este visszautazom Párizsba, és már nagyon sürget az idő. Nagyobb mennyiségű vízre volna szükségünk; elfogadná a kutatási munkálatok irányítását?

A mérnöknek hízelgett a dolog, és beleegyezett; mindenki hallgatott, s ők ketten megállapodtak a rögtön megindítandó kutatások minden lényeges részletében. Pár perc alatt mindent megvitattak, mindent lerögzítettek, olyan pontosan és világosan, ahogy Andermatt mindig intézni szokta üzleti ügyeit. Azután a nyomorékról beszélgettek. Délután látták, hogy az öreg csak egy bottal ment a parkban, pedig még reggel is két bottal járt. „Ez csoda, valóságos csoda! Rohamléptekkel halad a gyógyulása” - hajtogatta a bankár.

Paul a férj kedvében akart járni, és megszólalt:

- Maga Clovis apó halad rohamléptekkel.

Az asztal körül mindenütt helyeslően nevettek. Minden szem Willre nézett, minden száj őneki bókolt. Az étterem pincérei mindjárt őneki szolgáltak föl először, és olyan tiszteletteljes hódolattal, amely nyomban eltűnt az arcukról és mozdulataikból, mihelyt szomszédaihoz léptek az étellel.

Az egyik pincér egy tányéron névjegyet nyújtott át neki.

Andermatt átvette, és halkán elolvasta: „Latonne doktor (Párizsból) nagyon örülne, ha Andermatt úr szíves volna elutazása előtt pár szót váltani vele.”

- Mondja meg neki, hogy nincs időm, de nyolc-tíz nap múlva visszajövök.

Abban a pillanatban átnyújtottak Christiane-nak egy csokor virágot Honorat doktor nevében.

Gontran fölnevetett.

- Bonnefille apó csak gyenge harmadik - mondta.

A vacsora már a vége felé járt. Andermattnak szóltak, hogy a hintója előállt. Fölment a szobájába kis útitáskájáért, s amikor lejött, már a fél falu ott tolongott a szálló kapujában, Petrus Martel odament hozzá, bizalmas ripacskodással kezét szorította vele, és a fülébe súgta:

- Volna egy ajánlatom az ön számára, remek ötlet a vállalkozásához.

Egyszer csak Bonnefille doktor tűnt fel, szokása szerint gyors léptekkel. Ott haladt el közvetlenül Will mellett, mély meghajtással köszöntötte, ahogy a márkit szokta, és ezt mondta neki:

- Jó utat, báró úr.

- Tus - mormolta Gontran.

Andermatt dagadozott büszkeségében és örömeiben, diadalmasan szorongatta az emberek kezét, köszönetet, és ezt ismételte: „Viszontlátásra!” De annyira máson járt az esze, hogy majdnem elfelejtette megcsókolni a feleségét. Közönye nagy megkönnyebbülés volt Christiane-nak, és amikor az asszony látta, hogy a hintó továtúnik, a két sebesen vágató lóval a homályba borult úton, úgy érezte, hogy ezután már soha életében nincs tartanivalója senkitől.

Egész este kint ült a szálló előtt az édesapja és Paul Brétigny közt; Gontran, mint mindennap, bement a kaszinóba.

Christiane nem akart se sétálni, se beszélni, csak ült mozdulatlanul, a kezét összekulcsolta a térdén, tekintete a sötétségbe veszett, csak ült bágyadtan, ernyedten, kissé nyugtalanul, de azért boldogan, alig gondolkozva, még csak nem is álmodozva, időnként homályos bűntudattal küzdve, de mindig elhessegetve bűntudatát, s ezt hajtogatva magában: „Szeretem, szeretem, szeretem!”

Jókor fölment a szobájába, hogy egyedül legyen, és révedezzen. Csak ült egy fotelban, lenge pongyolába burkolózva, és a nyitva hagyott ablakon át a csillagokat nézte; s az ablak négyszögében minduntalan felidézte annak a férfinak képét, aki meghódította. Megjelent előtte Paul, a jó, a nyájas és heves, aki oly erős, de ha övele van, oly kezes. Érezte, hogy ez az ember a magáévá tette őt, örökre a magáévá. Ő már nincs egyedül, most már ketten vannak, ez a két szív már csak egy szív, ez a két lélek már csak egy lélek. Hol járhat Paul, Christiane nem tudta; de azt biztosan tudta, hogy Paul öröla álmodozik, ahogy ő is Paulra gondol. Szíve

minden dobbanására egy másik szív dobbanását vélte hallani, amely válaszol neki valahonnan. Érezte, hogy vágy lengi körül, és meg-meglegyinti őt, mint egy madárszárny; úgy érezte, hogy a nyitott ablakon árad befelé ez a Paulból támadt vágy, ez az izzó vágy, amely őt keresi, és őhöz eseng az éjszaka csendjében. Milyen jó, milyen édes és milyen új érzés, hogy szeretik! Micsoda öröm, már-már elérzékenyülten könnybe lábadó szemekkel gondolni valakire, vágyakozva kitárni a karját, hogy Pault hívja, ha nem látja is a férfit, kitárni a karját Paul megjelent képe felé, a csók felé, amelyet Brétigny minduntalan dobál neki közélről és távolról a várakozás lázában.

És a pongyola ujjából kifehérlő két karját a csillagok felé tárta. Egyszer csak fölsikoltott. Egy nagy fekete árnyék szökkent be az erkélyére, és megjelent az ablakában.

Christiane eszeveszetten felugrott! Paul volt az! Christiane-nak eszébe se jutott, hogy megláthatják őket, csak a Paul keblére borult.

Andermatt jó sokáig távol maradt. Aubry-Pasteur úr kutatásokat végzett. Négy új forrást talált, s ezek kétszer annyi vizet adtak az új társaságnak, mint amennyi szükséges volt. Az egész vidék megkergült a kutatásoktól, a felfedezésektől, a szállongó nagy újságoktól, a fényes jövő kilátásaitól, lázba jött, föllelkesült, másról se beszélt, másra se gondolt. A márki és Gontran maga is egész nap a gránit ereit fürkésző munkások közt volt, növekvő érdeklődéssel hallgatták, milyen felvilágosításokat és magyarázatokat ad a mérnök Auvergne földtani sajátosságairól. Paul és Christiane pedig szabadon és nyugodtan szerethette egymást, teljes biztonságban, senki se törődött velük, senki se talált ki semmit, senki se gondolt rá, hogy szemmel tartsa őket, mert mindenkinek minden figyelmét, minden kíváncsiságát, minden érdeklődését lekötötte a jövőendő fürdőhely.

Christiane úgy tett, mint egy első ízben megrészeződő ifjú. Az első pohár, az első csók megperzselte, kótyagos lett tőle. A másodikat jó gyorsan megitta, ezt már jobbnak találta, és most már teli szájjal habzsolta a mámort.

Azóta, hogy Paul este bement a Christiane szobájába, az asszony már nem is tudta, mi történik a világban. Az idő, a dolgok, az emberek már nem léteztek számára; semmi se létezett, csak egy férfi. Semmi se volt többé, se égen, se földön, csak egy férfi, egyetlen férfi, az, akit szeretett. A szeme csak őt látta, az elméje csak őrá gondolt, minden reményét csak őbelé vetette. Christiane élt, jött, ment, evett, öltözködött, úgy tett, mintha figyelne, és válaszolt is, de nem értett semmit, és nem tudta, mit tesz. Nyugtalanság nem gyötörte, hiszen semmilyen csapás nem érheti! Érzéketlenné vált minden iránt. Hiába lenne testi fájdalom, hiszen testét csak a szerelem borzongathatja meg. Hiába lenne lelki fájdalom, hiszen a lelkét elkábította a boldogság.

Paul pedig minden szenvedélyének szokásos hevével szerette őt, és az örületig csigázta a fiatalasszony szerelmét. Tudta, hogy a márki és Gontran estefelé kimegy a forrásokhoz, és Paul gyakran így szólt Christiane-hoz: „Menjünk, nézzük meg a mennyországunkat.” Paul egy fenyőligetet hívott mennyországuknak, amely a hegyoldalban nőtt ki, közvetlenül a szakadék fölött. Egy kis erdőn át mentek föl, meredek ösvényen, ahol Christiane kifulladt. Kevés idejük volt, ezért gyorsan haladtak, és hogy Christiane ne fáradjon ki annyira, Paul átfogta az asszony derekát. Christiane a férfi vállára tette az egyik kezét, úgy húzatta magát fölfelé, néha pedig a Paul nyakába ugrott, és a szájára nyomta az ajkát. Ahogy följebb jutottak, csípősebb lett a levegő, s amikor elérték a fenyőligetet, a gyantaillat úgy felüdítette őket, mint a tenger fuvallata.

Leültek az árnyékos fák alá, Christiane egy gyepes buckára, Paul pedig lejjebb, a lábához. A fatörzsek közt a szél a fenyők édes, sóhajszerű dalát énekelte; és beláthatatlan távolságaival, a ködbe merült, hatalmas Limagne egészen úgy hatott rájuk, mint az óceán. Igen, odalenn a tenger van ott előttük! Hogy is kételkedhettek volna benne, hiszen arcukba csapott a tenger lehelete!

Paul incselkedett Christiane-nal:

- Adj csak ide az ujjait, hadd eszem meg őket; ez az én csemegém.

Be is kapta őket, egymás után, a szájába, és meg-megborzongott ínycsók gyönyörűségében, mintha nagyon ízlenék neki:

- Juj, de finom! Különösen a kicsi. Sose ettem ennél jobbat, mint a kicsi.

Azután, térdén állva, a Christiane térdére könyökölt, és ezt mormolta:

- Nézzen rám, Hajnalka.

Hajnalkának hívta, mert amikor Christiane megcsókolta, úgy ráfonódott, ahogy a folyondár öleli át a fát.

- Nézzen rám. Hadd hatolok a lelkébe.

Egymásra néztek, azzal a kitartó, mozdulatlan tekintettel, amely mintha csakugyan egymásba vegyítene két embert!

- Csak azok szeretnek igazán, akik ennyire egymáséi - mondta Brétigny -, minden más csak gyerekjáték a szerelemben.

Szemtől szembe, összecsapó lehelettel, eszeveszetten keresték egymást szemük tükrében.

- Látom magát, Hajnalka. Látom azt az imádott szívét! - suttogta Paul.

- Én is látom a szívét, Paul - válaszolta Christiane.

Csakugyan látták egymást, a szívük, lelkük mélyéig, mert szívükben és lelkükben már csak tébolyult szerelmi vágy lobogott, az sodorta őket egymás felé.

- Hajnalka, olyan a szeme, mint az ég - mondta Paul -, kék, csupa sugár, csupa fény! Mintha fecskék röptét látnám benne; biztos a gondolatai.

S amikor sokáig, sokáig nézték így egymást, még közelebb húzódtak egymáshoz, és gyöngéden, apránként összecsókolóztak, és a csókok közt újra meg újra egymásra néztek. Néha Paul a karjába vette Christiane-t, és futott vele a patak mellett, mely az envali szakadék felé folyt, majd belezúdult. A keskeny völgyben rétek és erdők váltakoztak. Paul csak futott a pázsiton, és időnként magasra emelte a fiatalasszonyt hatalmas markában, és felkiáltott; „Hajnalka, repüljünk.” Szerelmük, lobogó szerelmük oltotta beléjük ezt az ajzott, szüntelen, fájdalmas vágyat, hogy repüljenek. Körülöttük minden csak szította lelkük vágyát, a lenge levegő, ahogy Paul mondta, ez a röpke levegő, és a kékes, tágas látóhatár, amely hívta őket; hogy szerettek volna kézen fogva mindketten megiramodni, és eltűnni ezen a síkon, amely végtelennek tetszett, ha ráborult az éjszaka. Így szállnának el a ködös esti égen át, és soha vissza nem térnének. Hová mennének? Sejtelmük se volt, de micsoda álom!

Amikor Paul kifulladt, hogy annyit cipelte futva Christiane-t, letette egy sziklára, és odatérdelt elébe! A bokáját csókolgatta, imádatával halmozta el, gyöngéd és gyerekes szavakat suttogott neki.

Ha városban szerették volna egymást, szenvedélyük biztosan másféle, óvatosabb, érzékibb, kevésbé légies és kevésbé regényes lett volna. De itt ezen a zöld vidéken, amelynek végtelenje csak növelte a lélek felbuzdulásait, ahol egyedül voltak, semmi se vonta el őket, nem csillapította fölébredt szerelmes ösztönüket, egyszerre belevetették magukat egy önkívületből és tébolyból összetett, eszeveszetten költői vonzalomba. Körülöttük a táj, a langyos szél, az erdő, a vidék mámorító illata egész nap és egész éjjel játszotta nekik szerelmük muzsikáját; s ez a muzsika az örületig ajzotta őket, ahogy a dobok és a sípok hangja vad bolondságokra sarkallja a megszállottan kerengő dervist.

Egy este, amint hazamentek vacsorázni, egyszer csak így szólt hozzájuk a márki:

- Négy nap múlva visszajön Andermatt, minden el van intézve. Mi meg az érkezése után másnap elutazunk. Már jó régen itt vagyunk, nem jó az a sok gyógyfürdő.

Úgy meglepődtek, mintha a világ végét jelentették volna be nekik, az étkezés alatt nem is szólt egyikük se, olyan meghökkenten gondolkodtak, hogy most mi lesz velük. Pár nap múlva elszakadnak hát egymástól, és már nem találkozhatnak szabadon. Ez olyan lehetetlennek és furcsának tetszett, hogy fel se fogták.

A hét végén csakugyan visszajött Andermatt. Táviratozott, hogy küldjenek érte két hintót az első vonathoz. Christiane le se hunyta a szemét, valami furcsa, új érzés birizgálta, valahogy félt a férjétől, és félelmébe harag vegyült, megmagyarázhatatlan megvetés, szeretett volna dacolni vele; korán reggel fölkel, és várta Andermattot. Meg is jelent a férje az első kocsiban, és három jól öltözött, de szerényen viselkedő úr kísérte. A második hintó még négy urat hozott, azok valamivel alacsonyabb társadalmi állásúak lehettek, mint az első három. A márki és Gontran elcsodálkozott.

- Hát ezek kifélék? - kérdezte Gontran.

- A részvényeseim - válaszolt Andermatt. - Még ma megalakítjuk a társaságot, és nyomban kinevezzük az igazgatótanácsot.

Szó nélkül megcsókolta a feleségét, alig nézett rá, annyira el volt foglalva, és odafordult a mögötte álló hét szótlan és tiszteletteljes úriemberhez:

- Rendeljék meg a reggelijüket - mondta -, és sétáljanak egyet. Délben itt találkozunk.

Azok csöndben távoztak, mint a parancsnak engedelmeskedő katonák, kettesével lépdeltek fölfelé a terasz lépcsőjén, és eltűntek a szállóban.

Gontran csak nézett utánuk, és nagy komolyan megkérdezte:

- Honnan szedte a strómanjait?

A bankár mosolygott.

- Nagyon derék emberek, tőzsdések, tőkepénzesek...

Egy darabig hallgatott, majd hozzátette szélesebb mosollyal:

- ...akik az én ügyeimmel foglalkoznak.

Azután elment a jegyzőhöz, hogy még egyszer átolvassa az iratokat, amelyeknek elkészített fogalmazványát pár nappal azelőtt küldte el neki.

Ott találta Latonne doktort, akivel különben több levelet váltott, és most sokáig beszélgettek halkan az iroda egyik sarkában, míg az írnokok tolla halk bogárpercegéssel szántotta a papírt.

Megbeszélték, hogy két órákor találkoznak, és megalakítják a társaságot.

A jegyzői irodát úgy rendezték be, mintha hangversenyre készülének. Két sor szék várta a részvényeseket az asztallal szemben, ahol Alain doktor fog majd ülni első írnoka mellett. Alain doktor frakkot öltött az ügy tiszteletére. Pöttöm emberke volt, egy hadaró, fehér kis gömböc.

Amint elütötte a kettőt, belépett Andermatt a márki, a sógora és Brétigny kíséretében, utánuk a hét úriember, akiket Gontran strómanoknak nevezett. A bankár úgy vezette őket, mint egy generális. Oriol apó rögtön megjelent Colosse-szal. Nyugtalanak, bizalmatlannak mutatkoztak, mint a parasztok mindig, ha aláírásra kerül a sor. Utoljára Latonne doktor érkezett meg. Békét kötött Andermatt-tal, teljesen beadta a derekát, előbb ügyesen kifundált bocsánatkéréssel, majd szolgálatainak feltétlen és fenntartás nélküli felajánlásával.

A bankár pedig, amikor érezte, hogy már a kezében van, odaígérte neki az új gyógyintézet főorvosának irigyelt tisztségét.

Mikor már mindenki odabenn volt, nagy csend lett.

A jegyző szólalt meg: „Uraim, foglaljanak helyet.” Még mondott néhány szót, de azt senki se hallotta a nagy széktologatásban.

Andermatt fogott egy széket, és odatette a hadserege elé, hogy az egész társaságon rajta legyen a szeme, majd amikor leültek, így szólt:

- Uraim, szükségtelen, hogy magyarázgassam, milyen okból gyűltünk össze. Először is megalkotjuk az új társaságot, amelynek részvényesei óhajtanak lenni. Mindazonáltal tudomásukra szeretnék hozni néhány apróságot, ami némi gondot okozott nekünk. Az egész vállalkozás megindítása előtt biztosítékot kellett szereznem, hogy megkapjuk a szükséges engedélyeket egy új, közhasznú vállalat létesítésére. Ez a biztosíték a kezemben van. Ami tennivaló még hátravan ezen a téren, azt megteszem. A miniszter szóbeli ígéretet tett. De más itt a bökkenő. Uraim, harcot indítunk a régi envali fürdőtársaság ellen. Legyenek meggyőződve, hogy ebből a harcból győztesen fogunk kikerülni, győztesen és gazdagon; de ahogy a hajdani harcosoknak csatakiáltásra volt szükségük, nekünk, a modern harc harcosainak is egy névre van szükségünk a gyógyfürdők számára, egy reklámcélokra megfelelő, zengzetes és vonzó névre, amely megüti az ember fülét, mint a harsonaszó, és szembeszökik, mint a villámcsapás. Márpedig, uraim, Envalban vagyunk, és nem tudjuk átkeresztelni a vidéket. Csak egy megoldás kínálkozik. Valami új elnevezéssel kell illetnünk a mi gyógyintézetünket, és csakis a mi gyógyintézetünket. Íme, a javaslatom. A fürdők annak a dombnak a lábánál van, amelynek tulajdonosa a jelenlevő Oriol úr, jövődő kaszinónk pedig ugyanennek a dombnak a tetején fog épülni. Mondhatjuk hát, hogy ez a domb, ez a hegy, mert ez valóságos hegy, egy kis hegy, ez alkotja majd a gyógyintézetünket, amely a hegy lábára és csúcsára terjed ki. Akkor pedig nem természetes dolog-e, hogy Mont-Oriol fürdőnek nevezzük a fürdönket, és ennek a fürdőhelynek, amely az egyik legjelentősebb lesz az egész világon, az első tulajdonos nevét adjuk? Adjuk meg a császárnak, ami a császáré. Felhívom a figyelmüket, uraim, hogy ez a név igazán megfelelő. Úgy mondják majd, hogy Mont-Oriol, mint azt, hogy Mont-Dore. Megragad az ember szemében és fülében, szembetűnik, fülbe mászik, megmarad bennünk: Mont-Oriol!... Mont-Oriol!... Mont-Oriol fürdő...

Andermatt megcsengette a szót, feldobta, mint egy labdát, és hallgatta a zengését.

Majd folytatta, és képzeletbeli párbeszédeket idézett:

- Mont-Oriol fürdőbe utazik?

- Igen, asszonyom. Azt mondják, remek a mont-orioli víz.

- Valóban kiváló. Különben Mont-Oriol környéke is gyönyörű vidék.

Mosolygott, úgy tett, mintha csevegne, hangot váltott, ha jelezni akarta, hogy a hölgy beszél, és integetett, amikor az urat alakította.

Azután a maga hangján folytatta:

- Van-e valakinek ellenvetése?

A részvényesek kórusban válaszolták: „Nincs semmi.”

Három stróman tapsolt.

Oriol apó meghatódott, hízelgett neki a dolog, levette a lábáról, legyezgette benne a meggazdagodott paraszt titkos büszkeségét, s az öreg mosolyogva forgatta a kalapját a kezében, önkéntelenül is bólogatott, hogy „jól van”, s ez a „jól van” elárulta örömét; Andermatt észrevette, de úgy tett, mintha nem látná.

Colosse szenvtelen maradt, de éppen úgy örült, mint az apja.

Ekkor Andermatt így szólt a jegyzőhöz:

- Doktor úr, legyen szíves, olvassa fel a társaság alapító okiratát.

Azzal leült.

- Tessék, Marinet - mondta a jegyző az írnokának.

Marinet, egy szegény göthös fickó, krákogott és prédikátori hangon, szónokiasnak szánt árnyalatokkal sorolni kezdte a kétmillió-s tőkével létesült envali Mont-Oriol Gyógyfürdő Társaságnak nevezett részvénytársaság alapító okiratának cikkelyeit.

Oriol apó félbeszakította:

- Megálljunk egy szóra - mondta. Előhúzott a zsebéből egy zsíros fedelű füzetet, amit egy hete hurcolt a megyében minden jegyzőhöz és minden üzletemberhez. A cikkelyek másolata volt, amit különben lassan már fejből tudott a fiával egyetemben.

Aztán lassan föltette az orrára a pápaszemét, hátrahajtotta a fejét, keresgélte a távolságot, ahonnan jól látja a betűket, és aztán kiadta az ordrét:

- Kezdheted, Marinet.

Colosse közelebb húzta a székét, és ő is olvasta az apja írásából.

Marinet újakezdte. Az öreg Oriolnak nehezére esett ez a kettős munka, hogy egyszerre füleljen is, olvasson is, félelem kínoztta, hogy egy szót megmásítanak, meg mindenáron azt is látni akarta, nem ad-e Andermatt valami jelt a jegyzőnek, és egy sorban tízszer is megállította az írnokot, és Marinet minden szónoki hatását tönkretette.

- He? Mit beszélsz? Nem értem! Ne olyan sebesen - hajtogatta. Aztán kissé a fia felé fordult:

- Jól van, Colosse?

Colosse jobban feltalálta magát.

- Jól van, apám, hagyjuk rá, jól van az! - válaszolta.

De a parasztnak nem volt hozzá bizodalma. Horgas ujja hegyével követte a papíron a szöveget, és az ajkai közt motyogta a szavakat; de egyszerre kétfelé nem tudott figyelni, amikor hallgatott, nem olvasott, és ha olvasott, nem hallott. Úgy fűjtatott, mintha hegyet mászna; izzadt, mintha tűző napon kapálná a szőlejét, és időnként kérte, hogy pihenjenek egypár percre, hogy megtörölhesse a homlokát, és kifűjja magát, mintha párbajozna.

Andermatt türelmetlenül dobbantott a padlón. Gontran egy asztalon meglátta a *Moniteur du Puy-de-Dôme*-ot, fölvette, és olvasgatni kezdte; Paul pedig lovaglósülésben ült a székén, és lehajtott fejjel, elfacsarodott szívvel gondolta, hogy ez a pirospozsgás, pocakos kis ember, aki itt ül vele szemben, másnap magával viszi azt a nőt, akit ő szíve mélyéből szeret, Christiane-t, az ő Christiane-ját, az ő szőke Christiane-ját, aki az övé, egészen az övé, csakis az övé. S azt forgatta a fejében, hátha még aznap este megszöktetné az asszonyt.

A hét úriember komoly és nyugodt volt.

Egy óra múlva készen is lettek. Aláírták.

A jegyző jegyzőkönyvbe vette a befektetéseket. Abraham Lévy úr, a pénztáros, amikor a nevét hallotta, kijelentette, hogy az alaptőkét bevételezte. Azután rögtön megalakult törvényesen a társaság, és minden részvényes jelenlétében megnyitottak nyilvánították a közgyűlést, hogy kinevezzék az igazgatótanácsot, és megválasszák a társaság elnökét.

Andermattot két szavazat ellenében megtették elnöknek. A két ellenszavazatot, az öreg parasztét és a fiát, Oriolra adták le. Brétignyt kinevezték a felügyelőbiztosnak.

Ekkor a tanács tagjai, Andermatt, Ravenel márki és Ravenel gróf, Brétigny, idősb és ifjabb Oriol, Latonne doktor, Abraham Lévy és Simon Zidler úr megkérték a többi részvényest, valamint a jegyzőt és írnokát, hogy vonuljanak vissza, mert a tanács meg akarja hozni az első határozatokat, és ki akarja jelölni a legfontosabb tennivalókat.

Andermatt ismét fölállt:

- Uraim, most térünk a dolog velejére, most a sikerről lesz szó, mert mindenáron sikert kell elérnünk. Az ásványvízzel úgy vagyunk, mint mindennel. Beszélni kell róla, sokat, mindig, hogy a betegek igyák. Korunk nagy kérdése, uraim, a reklám; napjaink kereskedelmének és iparának ez az istene. Reklám nélkül nincs üdvösség. Különben a reklám művészete nehéz és bonyolult, és igen nagy tapintatot kíván. Akik először alkalmazták ezt az új eljárást, durván tették, zajosan hívták föl magukra a figyelmet, nagy zenebonával és nagyágyúval. Uraim, Mangin csak előfutár volt. Manapság gyanús a láрма, a rikító plakátok mosolyt keltenek, és az utcán harsogó nevek több bizalmatlanságot, mint érdeklődést ébresztenek. Pedig föl kell hívnunk a közfigyelmet, és ha meghökkentettük az embereket, meg is kell nyernünk őket. Az hát a művészet, hogy felfedezzük a sikerre vezető módszert, az egyetlen módszert aszerint, hogy mit akarunk eladni. Mi, uraim, vizet akarunk eladni. Az orvosok révén kell megnyernünk a betegeket. Uraim, a leghíresebb orvosok olyan emberek, mint mi, olyan gyöngéik vannak, mint nekünk. Nem azt akarom mondani, hogy megvesztegethetők. Azoknak a jeles szakembereknek a hírneve, akikre nekünk szükségünk van, a korrupciónak még a gyanúját is elhárítja! De ki az, akit nem nyerhetünk meg, ha igazán törekszünk rá? Nők is vannak, akiket nem lehet megvásárolni! Az ilyen nőket el kell csábítani. Nos, uraim, javaslatot teszek önöknek, amit hosszasan megtárgyaltam Latonne doktor úrral. Először is három fő csoportra osztottuk a nálunk kezelhető betegségeket, 1. Mindenféle reuma, sörny, ízületi bántalom, köszvény stb. stb.; 2. gyomor-, bél- és májbántalmak; 3. a vérkeringési zavarokból származó mindenféle rendellenesség, mert vitathatatlan, hogy savas fürdők bámulatos hatással van a vérkeringésre. Egyébként, uraim, Clovis apó elképesztő gyógyulása csodákat ígér. Nos, tekintve a vizünkkel kezelhető betegségeket, a következő javaslatot tesszük a legnevesebb szakorvosoknak: „Uraim - mondjuk nekik -, jöjjenek, lássák saját szemükkal, kísérik el a betegeiket, vendégül látjuk önöket. Jöjjenek, a vidék pompás, szükségük van egy kis pihe-nésre kemény téli munkájuk után. Jöjjenek, professzor urak, ne mihozzánk, hanem magukhoz, mert egy villát ajánlunk fel önöknek, amely, ha óhajtják, rendkívül előnyös feltételekkel az önöké lehet.”

Andermatt kis szünetet tartott, majd nyugodtabb hangon újrakezdte:

- Ezt az elgondolást pedig a következőképpen sikerült megvalósítanom. Kiválasztottunk hat, egyenként ezer négyzetméteres parcellát. A Berni Szállítható Nyárilak Társaság vállalkozik, hogy minden parcellán felállítja egy mintaépítményét. Ezeket a tetszetős és kényelmes lakokat ingyen fogjuk az orvosaink rendelkezésére bocsátani. Ha jól érzik magukat, megveszik, de csak a Berni Társaság házáat; a telket nekik ajándékozzuk... s ők majd megfizetik... betegeikkel. Tehát, uraim, nem is egy előnyre teszünk szert, a földjeinket beépítjük bájos villákkal, amik

egy vasunkba se kerülnek, odacsalogatjuk a világ legjobb orvosait és betegek hadát, és főleg meggyőzzük gyógyvizünk hatékonyságáról a jeles doktorokat, akik csakhamar birtokosok lesznek a vidékünkön. Ami pedig a siker érdekében szükséges tárgyalásokat illeti, én vállalom őket, uraim, és nem üzletemberként, hanem társasági emberként fogom lebonyolítani.

Oriol apó közbeszólt. Auvergne-i zsugorisága felháborodott, hogy elajándékozzák a telket.

Andermatt latba vetette ékesszólását; összehasonlította a nagyvonalú földművest, aki marokszámra szórja a magot termékeny földjébe, a kapzsi paraszttal, aki számolgatva veti a magot, és mindig csak felényit arat.

Azután, mikor Oriol bosszúsan akadékoskodott, a bankár megszavaztatta a tanácsát, és hat szavazattal kettő ellenében elhallgattatta az öreget.

Azután kinyitott egy szattyánbőr tárcát, és előhúzza az új gyógyintézet, a szálló és a kaszinó terveit, valamint a vállalkozókkal elkészített költségvetést és árajánlatokat, hogy az ülésen elfogadtassa és aláírassa. A munkálatokat már a következő hét elején el akarták kezdeni.

Csak a két Oriol akart belenézni az iratokba és vitatkozni. De Andermatt ingerülten rájuk szólt: „Pénzt kérek én maguktól? Nem! Akkor hagyjanak békében! Ha nem tetszik, megint szavazunk.”

Oriolék is aláírták hát a tanács többi tagjával, és az ülést bezárták.

A vidéken nagy volt az izgalom, mindenki ott várakozott, hogy lássa őket, amikor távoznak. Tisztelettel köszöntötték őket. Ahogy a két paraszt hazafelé indult, Andermatt így szólt hozzájuk:

- Ne felejtsek el, hogy együtt vacsorázunk a szállóban. Hozzák el a kislányokat is, néhány apróságot hoztam nekik Párizsból.

Megbeszélték, hogy hét órákor találkoznak a Splendid Hotel társalgójában.

Nagy vacsora volt, és a bankár meghívta rá a falu legelőkelőbb fürdőzőit és az előjáróságot. A díszhelyen Christiane ült, mellette jobbról a plébános, balról az előjáró.

Csak a jövődő gyógyintézetéről és a vidék jövőjéről beszélgettek. A két kis Oriol lány két ékszerdobozt talált a szalvétája alatt, és benne két gyöngy- és smaragddíszes karkötőt, és örömben repesve csevegtek, ahogy még soha Gontrannal, aki köztük foglalt helyet. Még az idősebb is szívből nevetett a fiatalember tréfáin, aki tűzbe jött, míg beszélt hozzájuk, és akinek megvolt róluk a maga egyéni férfivéleménye, olyan merész és titkos vélemény, amely minden kíváncsi nő láttára megszületik a férfi érzékeiben és elméjében.

Paul nem evett, nem beszélt... Úgy érezte, hogy aznap este vége az életének. Egyszerre eszébe jutott, hogy lassacskán éppen egy hónap telt el azóta, hogy együtt vacsoráztak a tazenat-i tó partján. Valami homályos szenvedés dúlta a lelkét inkább sejtelem, mint fájdalom, amit csak a szerelmesek ismernek, az a szenvedés, ami úgy elnehezíti a szívet, és oly érzékennyé teszi az idegeket, hogy a legkisebb neszre elfül a lélegzetünk, és oly sanyarúan sajgóvá teszi a szellemünket, hogy bármit hallunk, valami gyötrő értelmet nyer, és visszatérít bennünket rögeszménkhez.

Mihelyt fölkeltek az asztaltól, a társalgóban odament Christiane-hoz:

- Látnom kell magát ma este - mondta -, azonnal, rögtön, mert nem tudom, mikor lehetünk ismét kettesben. Tudja, hogy éppen ma egy hónapja...

- Tudom - válaszolta Christiane.

Paul folytatta:

- Ide figyeljen, kinn várom a roche-pradière-i úton, a falun kívül a gesztenyefák alatt. Most senki se veszi észre, hogy nincs itt. Jöjjön gyorsan, búcsúzzunk el, mert holnap elválunk.

- Negyedóra múlva ott leszek - suttogta az asszony.

Paul kiment, nem akart ott maradni ebben az idegesítő tömegben.

A szőlőkön át azon az ösvényen ment, ahol már egyszer jártak, egyszer, amikor először nézték együtt Limagne-t. Hamarosan kiért az országútra. Egyedül volt, egyedül érezte magát, egyedül a világban. A tágas, láthatatlan síkság csak növelte magányérzetét. Megállt épp azon a helyen, ahol egykor üldögéltek, ahol Baudelaire versét szavalta Christiane-nak a Szépségről. Milyen messze volt már ez! És emlékezetében óráról órára újra felidézte, mi történt azóta. Sose volt még ilyen boldog, soha! Sose szeretett még ilyen eszeveszetten, és egyszersmind ilyen szűziesen, ilyen odaadóan. Eszébe jutott az az este, épp egy hónappal azelőtt a tazenat-i tó partján, a sápadt fényben fürdő, hús erdő, a kis, ezüstös tó, és a felszínét borzoló nagy halak; és az útjuk visszafelé, amikor Christiane ott haladt előtte a homályban és világosságban, a cseppenként szitáló holdfényben, amely az asszony hajára, vállára és karjára hullt a fák lombjain át. Ezek voltak a legédesebb órák, amiket valaha is átélt.

Megfordult, megnézte, nem jön-e Christiane. Az asszonyt nem látta, de szemébe tűnt az ég alján kibukkanó hold. Első vallomásakor is fölkelt a hold, és most ugyanaz a hold kelt föl első búcsúzásakor.

Borzongás futott végig rajta, jeges borzongás. Eljött az ősz, az ősz, a tél hírnöke. Mostanáig nem érezte a hideg első legyintését, amely most úgy járta át hirtelen, mint egy sorscsapás fenyegető előjele.

A fehér, poros út úgy húzódott előtte, akár egy patak a partjai közt. Egyszer csak a kanyarban megjelent egy alak. Rögtön megismerte, és várta mozdulatlanul, reszketett titokzatos boldogságában, hogy érzi közeledtét, láthatja, hogy Christiane jön felé, hozzá.

Az asszony apró léptekkel haladt, nem merte szólítani a szerelmesét, és nyugtalan volt, hogy még nem látja, mert Paul meghúzódott egy fa alatt; Christiane-t zavarba ejtette a nagy csend, a föld és ég áttetsző magánya. Előtte járt óriási fekete árnyéka, messze elébe vetült, mintha őt magát is megelőzve vitt volna valamit Paul felé.

Christiane megállt, és az árnyék is mozdulatlanra dermedt, végigterült, lehullt az útra.

Paul néhány gyors lépést tett, odáig, ahol a fej kerek alakja az útra vetült. S ott, mintha semmit se akarna elveszteni az asszonyból, letérdelt, és leborulva az árnyék körvonalára tapasztotta az ajkát. Mintha egy szomjas eb inna hason fekve a forrásból, Paul forrón csókolgatni kezdte a port, véges-végig a kedves árnyék körvonalán. Így haladt az asszony felé, végig a keze és a térde árnyékán, ölelésével járta be az asszony testének rajzolatát, mintha ajkával akarná fölszedni a földre terített kedves és homályos képet.

Christiane meglepetten, kissé ijedten is várta, hogy odaérjen a lábához, és csak akkor mert megszólalni; majd amikor Paul fölemelte a fejét, és még mindig térden állva, most már átölelte a két karjával, Christiane megkérdezte:

- Mi van veled?

- Hajnalkám, elveszítelek! - válaszolta Paul.

Az asszony a tíz ujjával beletúrt barátja sűrű hajába, lehajolt, fölemelte Paul fejét, és megcsókolta a két szemét.

- Miért veszítenél el? - kérdezte Christiane mosolyogva, bizakodóan.
- Mert holnap elválunk.
- Elválunk? De olyan rövid időre, drágám.
- Ki tudja? De az itt töltött napokat már hiába keressük.
- Más napok, ugyanilyen szép napok várnak ránk.

Fölemelte Pault, a fa alá vezette, ahol a férfi várt rá, majd leültette maga mellé, kissé alacsonyabban, hogy kezével Paul hajában turkálhasson, és komolyan beszélt hozzá, mint egy megfontolt, de szenvedélyes és elszánt, szerelmes asszony, aki már mindent elrendezett, aki ösztönösen tudja, hogy mit kell tenni, és aki mindenre elszánta magát.

- Ide hallgass, drágám, én Párizsban nagyon szabadon élek. William sose törődik velem, elég neki az üzlet. Legényember vagy, majd eljárak hozzád. Eljárak mindennap, hol délelőtt, ebéd előtt, hol este, a cselédség miatt, mert pletykálkodhatnak, ha mindig egy időben járok el hazulról. Ugyanannyit találkozhatunk, mint itt, még többet is, mert nem kell tartanunk a kíváncsis-kodóktól.

De Paul, a Christiane térdén nyugtatva a fejét és átfogva az asszony derekát, egyre csak ezt hajtogatta:

- Hajnalkám, Hajnalkám, elveszítelek! Érzem, hogy elveszítelek!

Christiane-t idegesítette ez az oktalan bánat, ez a gyerekbánat ebben az életerős testben; ő oly törekeny volt Paulhoz képest, mégis oly magabiztos, oly biztos volt benne, hogy semmi se választhatja el őket.

- Ha akarnád, Hajnalkám - súgta Paul -, elszöknénk együtt, elmennénk nagyon messze, egy virágos, szép tájra, és ott szeretnénk egymást. Mondd, elutazunk még ma este, akarod?

De Christiane csak vállat vont, kissé idegesen, kissé bosszúsan, hogy Paul rá se hallgat, pedig most nincs itt az ideje az álmodozásnak és a gyöngéd bohóságoknak. Most erélyesnek és óvatosnak kell lenni, ki kell eszelni, hogyan szerethetik egymást tovább, úgy, hogy gyanút ne keltsenek.

Ismét megszólalt:

- Ide hallgass, drágám, értsük már meg egymást, és ne csináljunk hibát, számárságot. Először is, megbízatsz a cselédségben? A besúgás a legnagyobb veszély, ha névtelen levelet írnak a férjemnek. Magától semmire se jön rá. Jól ismerem Williamot...

Ez a kétszer is elhangzó név egyszerre feldúlta Paul szívét. Idegesen mondta:

- Ugyan, ne beszélj róla ma este!

Christiane elcsodálkozott:

- Miért? Ez elkerülhetetlen... Ó, hidd el, nem nagyon ragaszkodik hozzám.

Christiane kitalálta a Paul gondolatait.

Brétignyben valami homályos, még öntudatlan féltékenység támadt. Egyszer csak térdén állva megfogta Christiane kezét:

- Ide hallgass, Hajnalka!... - Elhallgatott. Nem merte kimondani, hogy milyen nyugtalanság, milyen szégyenletes gyanú ébredt benne; nem tudta, hogy is kezdjen bele.
- Ide hallgass... Hajnalka... Hogy vagy övele?...

Christiane nem értette.

- Hát... hát... nagyon jól...

- Igen... tudom... De... ide hallgass... érts meg engem... Mégis... mégiscsak a férjed... szóval... hát... izé... nem is tudod, mennyit gondolok rá egy idő óta... Mennyire gyötör... úgy gyötör... Megérted... ugye?

Christiane pár pillanatig habozott, majd egyszerre egészen átlátta Paul gondolatait, és kitört belőle az őszinte méltatlankodás:

- Ó, drágám... hogy képzeled... hogy is gondolhatod?... Ó, én a tiéd vagyok... érted?... Csak a tiéd... hisz téged szeretlek... Ó, Paul...

Paul visszajejtette a fejét a fiatalasszony térdére, és nagyon lágy hangon így szólt:

- De hát... mégis... kis Hajnalkám... hiszen... hiszen a férjed... Mitévő leszel? Gondoltál már rá?... Mondd... Mitévő leszel ma este... vagy holnap... Mert nem mondhatod neki mindig... mindig nem mondhatod, hogy nem.

Christiane is nagyon halkán suttozta:

- Elhitettem vele, hogy terhes vagyok, és... ezzel ő beéri... Ó, neki különben se olyan fontos... ugyan... Ne beszéljünk már ezekről a dolgokról, drágám, nem tudod, mennyire bánt, mennyire sért ez engem. Bízd rám magad, hisz szeretlek.

Paul már nem moccan, csak csókolta Christiane ruháját, és belehelte illatát, az asszony pedig a férfi arcát cirógatta könnyű, szerelmes ujjával. De hirtelen:

- Vissza kell mennünk - mondta Christiane -, mert észreveszik, hogy mindketten eltűntünk.

Hosszú csókot váltottak, és olyan szorosan összeölelkeztek, hogy majd összetörték egymást; aztán elsőnek Christiane indult el, futva, hogy hamarabb visszatérjen, Paul pedig nézte, ahogy távolodik, és eltűnik, és olyan szomorú volt, mintha Christiane-nal együtt minden boldogsága és minden reménye semmivé lett volna.

MÁSODIK RÉSZ

A következő évben, július elsején már alig ismertek volna rá az envali fürdőhelyre.

A völgy két kijárata közt emelkedő domb tetején ott állt egy mór stílusú épület, és a homlokzatára az a szó volt felírva arany betűkkel, hogy Kaszinó.

A Limagne felé ereszkedő lejtőn egy kis liget felhasználásával kis parkot létesítettek. Az épület előtt elterülő terasz az egész auvergne-i síkságon uralkodott; a terasz kökerítését végéig nagy műmárvány vázák díszítették.

Lejjebb, a szőlők közt elszórva, hat villa fényezett fahomlokzata látszott.

A déli lejtőn egy hatalmas, hófehér épület már messziről fölhívta magára az utasok figyelmét; mihelyt Riomot elhagyták, már a szemükbe tűnt. A Mont-Oriol Nagyszálló volt. Éppen alatta, a domb tövében egy egyszerűbb, de tágas, négyszögletes ház egy kertben, melyet átszelt a szorosból eredő patak, azzal a csodálatos gyógyulással kecsegtette a betegeket, amelyet Latonne doktor prospektusa ígért nekik. A ház homlokzatán ez volt olvasható: „Mont-Oriol fürdő.” Majd a jobb szárnyán apróbb betűkkel: „Vízgyógyászat - Gyomormosás - Folyóvízes medencék.” A bal szárnyán pedig: „Gépesített gyógytornaintézet.”

Minden fehér volt, frissen, csillogón, vakítóan fehér. Még mindig dolgoztak a munkások, szobafestők, bádogosok, kertészek, pedig már egy hónapja megnyitották az intézetet.

Különben a siker már az első napokban az alapítók minden várakozását felülmúlta. Három neves orvos, három híresség, Mas-Roussel, Cloche és Rémusot tanár úr vette pártfogásába az új fürdőhelyet, belement, hogy egy időt ott töltsön a Berni Szállítható Nyárilak Társaság villáiban, melyeket a fürdőigazgatóság bocsátott a rendelkezésükre.

Ez megtette a hatását: özönlöttek a betegek. A Mont-Oriol Nagyszálló zsúfolásig megtelt.

Bár a fürdőt már június első napjaiban üzembe helyezték, a gyógyintézet hivatalos megnyitását július elsejére halasztották, hogy népes közönsége legyen. Az ünnepséget három órakor akarták kezdeni a források megáldásával. Estére pedig díszelőadást terveztek, utána tűzijátékot és bált minden helybeli fürdőző, a környező fürdőhelyek vendégei, Clermont-Ferrand és Riom legelőkelőbb lakói számára.

A hegytetőn a Kaszinót egészen elborították a lobogók. Már csak kék, piros, fehér, sárga színfolt látszott, valami sűrű, lüktető gomolygás, a park fasorai mentén felállított óriási rudak hegyén pedig hatalmas zászlók lobogtak a kék égen, kígyózó hullámmással.

Petrus Martel úr, aki elnyerte az új Kaszinó igazgatását, ebben a zászlóerdőben valami fantasztikus hajó mindenható kapitányának képzelte magát. Olyan szörnyű, harsogó hangon parancsolgatott a fehér kötényes pincéreknél, ahogy bizonyára tengernagyok vezényelnek kartácstűzben. Zengő szavait felkapta a szél, és egész a faluig röpítette.

Andermatt feltűnt a teraszon; már egészen kifulladt. Petrus Martel odaszaladt hozzá, és széles, fönséges mozdulattal köszöntötte.

- Minden rendben? - kérdezte a bankár.

- Minden rendben, elnök úr.

- Ha szükség volna rám, a főorvos rendelőjében vagyok. Ma délelőtt ülésünk van.

Lement a dombról. A fürdőépület ajtajában a gondnok és a pénztáros elébe szaladt a gazdájának; őket is a másik társaságtól hozták el, amelyből vetélytárs lett, bár alighanem kénytelen lesz harc nélkül megadni magát. A hajdani börtönőr tisztelgett. A másik meg úgy hajolt meg, mint egy alamizsnát kapó szegényember.

- A főorvos úr itt van? - kérdezte Andermatt.

- Igenis, elnök úr, mind megjöttek az urak - válaszolt a gondnok.

A bankár belépett az előcsarnokba, a fürdőszolgálok és a tiszteletteljes pincérek közt, jobbra fordult, kinyitott egy ajtót, és egy könyvekkel, tudósok mellszobraival tele, komoly külsejű, tágas helyiségben ott találta együtt az igazgatótanács minden Envalban tartózkodó tagját: apósát, a márkit és sógorát, Gontrant, idős és ifjabb Oriolt, akikből valóságos úriember lett - olyan hosszú szalonkabátot viseltek, hisz maguk is olyan nagydarab emberek voltak, hogy úgy néztek ki, mint egy temetkezési vállalat reklámja -, Paul Brétignyt és Latonne doktort.

Gyorsan kezet szorítottak, leültek, és Andermatt felszólalt:

- Meg kell még tárgyalnunk egy fontos kérdést, a források nevének kérdését. Ebben egész más véleményen vagyok, mint a főorvos úr. A doktor úr azt javasolja, hogy a három fő forrásunkat az orvostudomány három jelenlevő kiválóságáról nevezzük el. Ezt a kedvességet bizonyára jó néven vennék, és még inkább megnyernénk őket az ügyünknek. De higgyék el, uraim, hogy örökre elriasztaná tőlünk jeles kollégáikat, akik még nem válaszoltak a felhívásunkra, pedig őket is meg kell győznünk minden erőfeszítés, minden áldozat árán gyógyvizünk fölülmúlhatatlan hatásáról. Igen, uraim, az ember csak ember marad, meg kell ismernünk, és emberismeretünket hasznunkra kell fordítanunk. Plantureau, Larenard és Pascalis tanár úr, hogy a gyomorbántalmak és emésztési zavarok három specialistáját említsem, sose fogják elküldeni a betegeiket, a pácienseiket, a legjobb pácienseiket, a legrangosabbakat, a hercegeket és főhercegeket, a sok nagyvilági előkelőséget, akiknek hírt és egyszersmind vagyont köszönhetnek, sose fogják elküldeni, hogy a Mas-Roussel forrás, a Cloche forrás vagy a Rémusot forrás vizével gyógykezeljék őket. Mert minden páciens és a nagyközönség is, némi joggal, azt hinné, hogy Rémusot, Cloche és Mas-Roussel tanár úr fedezte föl a vizünket és minden gyógyhatását. Nem kétséges, uraim, hogy Gubler neve, amelyről az első châtél-guyoni forrást elkeresztelték, hosszú időre elidegenítette ettől a manapság virágzó fürdőhelytől legalább egy részét azoknak a jeles orvosoknak, akik már a kezdet kezdetén pártfogásukba vehették volna. Azt javaslom hát, hogy az első felfedezett forrást nevezzük el egyszerűen a feleségem nevével, a másik kettőt pedig az Oriol kisasszonyok nevével, így lesz Christiane-, Louise-, és Charlotte-forrásunk. Ez igazán nagyon jó, nagyon kedves. Mit szólnak hozzá?

Javaslatát még Latonne doktor is elfogadta, sőt hozzátette:

- Akkor megkérhetnénk Mas-Roussel, Cloche és Rémusot urat, hogy vállalják a keresztapaságot, és nyújtsák karjukat a keresztanyáknak.

- Remek, remek - mondta Andermatt. - Már szaladok is hozzájuk. El is fogadják. Erről felelek! El is fogadják. Akkor találkozunk háromkor a templomban, ott áll fel a menet.

És elviharzott.

A márki és Gontran csakhamar követte. A két Oriol cylinderben szintén megindult egymás mellett, komolyan és talpig feketében a fehér úton; Latonne doktor így szólt Paulhoz, aki csak az este érkezett, hogy részt vegyen az ünnepélyen:

- Azért tartóztattam, kedves uram, hogy megmutassak önnek valamit, amitől csodát várok. A gépesített gyógytornaintézetemet.

Karon fogta, és magával vonszolta Brétignyt. De alig értek az előcsarnokba, egy fürdőszolga megállította az orvost:

- Riquier úr vár gyomormosásra.

Latonne doktor tavaly még ócsárolta a gyomormosást, amit Bonnefille doktor ajánlott és végzett az intézetben, amelynek ő volt a főorvosa. De idővel megváltozott a véleménye, és a Baraduc-szonda lett az új főorvos kedvelt kínzószerszáma, amit gyerekes örömmel dugdosott le mindenkinek a nyelőcsővébe.

- Látta már ezt a kis műveletet? - kérdezte Paul Brétignytől.

- Nem, soha - válaszolt a másik.

- Jöjjön csak, barátom, nagyon érdekes.

Beléptek a zuhanyozóba, ahol Riquier úr várt rájuk egy fa karosszékekben; ez a téglavörös képű ember az idén a frissen fölfedezett forrásokat próbálta ki, ahogy minden évben kipróbált minden új gyógyfürdőt.

Akárcsak régi korok halálraítéltje, ott szorongott valami feszes viaszosvászon kényszer-zubbony-félében, ami arra való volt, hogy megóvja ruházatát a szennytől és fröcskölő mocsktól; nyugtalan, szánszalmas és sanyarú képet vágott, mint minden páciens, akit éppen operálni akar a sebész.

Mikor a doktor megjelent, a szolga fogott egy hosszú és a közepe táján háromfelé oszló csövet, mely olyan volt, mint egy vékony kétfarkú kígyó. Azután az egyik végét egy kis csapra erősítette, melyből forrásvíz folyt. A másik végét belelógatta egy üvegedénybe, abba kellett folynia a beteg gyomrából kizúduló folyadéknak; a főorvos úr pedig nyugodtan kézbevette a cső harmadik ágát, nyájas képpel odatartotta Riquier úr állkapcsához, beledugta a szájába, és ügyesen mozgatva lecsúsztatta a beteg torkába, hüvelyk- és mutatóujjával egyre lejjebb nyomva, kedvesen, jóakarattal, és ezt mondogatva: „Jól van, jól van, jól van! Úgy, úgy, úgy, úgy, nagyszerű.”

Riquier szeme fátyolos lett, az arca elkékült, az ajka habzott, a páciens fuldoklott, zihált, és kínosan csukladozott; belekapaszkodott a szék karjába, és rettentően erőlködött, hogy kidobja ezt a gumibestiát, amely a testébe hatolt.

Amikor már lenyelt belőle vagy fél métert, a doktor így szólt:

- Lejutottunk. Nyissa meg a csapot.

Ekkor a szolga kinyitotta a csapot, és a beteg hasa csakhamar láthatóan felpuffadt, lassanként megtöltötte a forrás langyos vize.

- Köhögjön - mondta az orvos -, köhögjön, hogy meginduljon a tisztulás.

Köhögés helyett hörgött a szerencsétlen, és úgy rángatta a görcs, mintha dülledt szeme már-már kiugrana a helyéből. Aztán egyszer csak halk bugyogás hallatszott a földről a karszék mellől. Végre működésbe lépett a kétcsöves vezeték szívócsőve, és most a gyomor kiürítette tartalmát az üvegedénybe, ahol az orvos figyelmesen kutatta a gyomorhurut jeleit és a tökéletlen emésztés felismerhető nyomait.

- Sose egyen cukorborsót - mondta -, se pedig salátát! Ó, salátát, azt nem! Sehogy se tudja megemészteni. Epret se! Már tízszer is elmondtam önnek, epret ne!

Riquier úr láthatóan dühös volt. Izgett-mozgott, de nem tudott beszélni, mert a cső betömte a torkát. De amikor a gyomormosás véget ért, és az orvos óvatosan kihúzta a gyomrából azt a szondát, felkiáltott:

- Tehetek én róla, ha mindennap moslékot eszek, és tönkreteszem az egészségemet? Nem önnek kellene vigyáznia a betegek étrendjére? Idejöttem az önök új csapszékebe, mert a régiben megmérgezték azokkal a szörnyű elegekkel, de, szavamra, a maguk híres Mont-Oriol fogadóhózályában még rosszabbul vagyok!

Az orvos kénytelen volt csillapítani, és többször is megígérte, hogy maga fogja irányítani a betegek étkeztetését.

Azután ismét belekarolt Paul Brétignybe, és magával vitte:

- Lám, milyen rendkívül ésszerű elvekre alapítom különleges, gépesített gyógytornás kezelésemet, amit rögtön meglátunk. Ismeri organometrikus gyógyászati módszeremet, nemde? Úgy vélem, hogy betegségeink nagy része csakis abból származik, hogy valamely szervünk túlságosan kifejlődik, elnyomja a szomszédos szervet, zavarja életműködéseit, csakhamar megbontja a test általános összhangját, és ebből a legsúlyosabb zavarok keletkeznek. Nos, ez a testgyakorlat, a zuhanyozással és vízgyógykezeléssel együtt, egyik leghathatósabb gyógyszer a szervezet egyensúlyának helyreállítására, hogy a túltengő szerveknek visszaadjuk természetes arányaikat. De hogyan szorítsuk az embert testgyakorlásra? A járásban, a lovaglásban, az úszásban vagy az evezésben nemcsak jelentős testi erőfeszítés van, hanem, és főleg, erkölcsi erőfeszítés is. A szellem irányít, az tartja fenn és sarkallja a testet. Az erélyes ember: mozgékony ember! Márpedig az erély a lélekben lakik, nem pedig az izmokban. A test csak engedelmeskedik az erős akaratnak. Arra gondolnunk se lehet, barátom, hogy bátorságot öntsünk a gyávákba, vagy határozottságot a puhányokba. De valami mást tehetünk, többet tehetünk, kiiktathatjuk a bátorságot, kiiktathatjuk a szellemi erőt, kiiktathatjuk az erkölcsi erőfeszítést, és akkor csak a testmozgás marad. Az erkölcsi erőfeszítést sikeresen helyettesítem egy külső és tisztán mechanikus erővel! Érti? Nem, nem egészen. Menjünk be.

Kinyitott egy ajtót, mely egy tágas terembe vezetett; a teremben fura szerkezetek sorakoztak, nagy, falábú karszékek, behemót fenyőfa lovak, csuklós támlapok, padlóra erősített székek előtt felállított, mozgatható korlátok. S ez a sok minden fogaskerékkel is fel volt szerelve, melyeket hajtókarok hoztak mozgásba.

A doktor folytatta:

- Íme. Négy főgyakorlatunk van, ezeket természetes gyakorlatoknak nevezem; és pedig: járás, lovaglás, úszás és evezés. Minden ilyen gyakorlat különböző végtagokat fejleszt, és különleges módon hat. Nos, itt mesterségesen előállítva mind a négy rendelkezésünkre áll. Itt az ember ne gondoljon semmire, csak hagyja el magát, és futhat, lovagolhat, úszhat vagy evezhet egy órát, úgy, hogy az esze ott se jár ezen a tisztán izomzati tevékenységen, de még közel se.

Ebben a pillanatban Aubry-Pasteur úr lépett be, nyomában egy ember, akinek felgyűrt ujjá alól erőteljes karizmok látszottak ki. A mérnök még jobban meghízott. Széttérpesztett lábbal, zihálva járt, a karjával kétfelé hadonászva.

- *De visu* tanulmányozhatja a módszert - mondta a doktor. Majd a betegéhez fordult:

- Hát, kedves uram, ma mit csinálunk? Járunk vagy lovagolunk?

Aubry-Pasteur úr kezét szorított Paullal, és így válaszolt:

- Egy kis ülve járást szeretnék, az nem fáraszt annyira.

Latonne úr folytatta:

- Csakugyan, nálunk van ülve járás is, állva járás is. Az állva járás hatásosabb, de elég kimerítő. Úgy történik, hogy az ember pedálokra áll, azok pedig mozgásba hozzák az ember lábát, s közben falba erősített gyűrűkbe kapaszkodva egyensúlyozunk. De íme, az ülve járás.

A mérnök belehuppant egy karos hintaszékbe, és lábait belehelyezte a székhöz erősített, nyitható-csukható falákba. A combját, lábikráját és bokáját leszíjazták, úgy, hogy magától moccanni se tudott; azután a felgyűrt ujjú ember megragadta a hajtókart, és teljes erejéből csavarta. A karszék eleinte csak ringott, mint egy függőágy, aztán egyszer csak megindult a két láb, kinyújtózott és begömbült, ide-oda, rendkívül gyorsan.

- Szalad - mondta a doktor, majd utasítást adott: - Lassabban, lépésben.

A szolga lassította az iramot, csendesebb ülve járást diktált a kövér mérnöknek, s ettől a mérnök testének minden mozdulata mulatságosan szétzilálódott.

Ekkor két másik beteg tűnt fel, mindkettő nagyon kövér, s utánuk is belépett két csupasz karú ápoló.

A betegeket felnyomták egy-egy falóra, amelyeket mozgásba hoztak, s azok rögtön helyben ugrándozni kezdtek, iszonyúan rázva lovasaikat.

- Vágta! - kiáltotta a doktor. A műállatok fel-felszöktek, mint a hullámok, bukdácsoltak, mint a hajó, és úgy kifárasztották a két páciens, hogy azok siralmas, ziháló hangon egyszerre kiabálni kezdtek: „Elég! Elég! Nem bírom tovább! Elég!”

Az orvos kiadta az utasítást: „Állj!”, majd hozzátette: „Fújják ki magukat egy kissé. Öt perc múlva folytatjuk.”

Paul Brétigny pukkadozott, majd elnevette magát, és megjegyezte, hogy a lovasoknak nincs melegük, de a hajtókar csavaróiról dől a veríték.

- Nem volna jobb, ha megcserélné a szerepeket? - kérdezte.

A doktor komolyan válaszolt:

- Dehogyan, barátom. Nem szabad összekeverni a testgyakorlatot a fáradtsággal. A kerékforgató ember mozgása rossz, a gyalogló vagy a lovas mozgása pedig kitűnő.

Hanem most Paul észrevett egy női nyeret.

- Igen - mondta az orvos -, az este a hölgyeknek van fenntartva. Délután férfiak már nem léphetnek be. No, nézze csak meg a száraz úszást.

Ez a szerkezet végükön és közepükön összezsavazott, mozgatható deszkákból állt, amelyek rombusz alakban megnyúltak, vagy négyzet alakúra visszahúzódtak, mint az a gyerekjáték, amelybe katonák vannak tűzve; ezzel egyszerre négy úszót lehetett gúzsba kötni és fölnegyelni.

- Fölösleges dicsérnem önnek - mondta a doktor - a száraz úszás előnyeit, amely csak verítéssel áztatja a testet, ennélfogva semmiféle reumatikus bántalomnak nem teszi ki képzeletbeli fürdőzőnket.

De most egy szolga kereste; névjegyet hozott.

- Ramas herceg van itt, barátom, elbúcsúzom. Bocsásson meg.

Paul egyedül maradt, és megfordult. A két lovas megint ügetett. Aubry-Pasteur úr még mindig gyalogolt; a három auvergne-i pedig zihált, a karjuk majd letört, a derekuk majd leszakadt, hogy így rázzák betegeiket. Mintha kávéét öröltek volna.

Ahogy kilépett, Brétigny meglátta Honorat doktort, amint a feleségével az ünnepi készülődést nézegeti. Szóba elegyedtek, szemük a domb fölött lobogó zászlókon nyugodott.

- A templom előtt áll össze a menet? - kérdezte az orvos felesége.

- A templom előtt.

- Három órakor?

- Három órakor.

- A professzor urak ott lesznek?

- Igen. Ők kísérik a keresztyányakat.

Azután Paille-né asszony és lánya állította meg, majd Monécuék, az apa és leánya. De ő kettesben akart ebédelni a barátjával, Gontrannal a Kaszinó kávéházban, ezért lassú léptekkel fölment a Kaszinóba. Paul csak az este érkezett, s már egy hónapja nem látta négyszemközt a barátját; sok körüti történetet akart mesélni neki, történeteket lányokról, kártyáról.

Így csevegtek fél háromig, ekkor Petrus Martel szólt nekik, hogy indulnak a templomba.

- Menjünk el Christiane-ért - mondta Gontran.

- Menjünk - felelte Paul.

Az új szálló teraszán találták; Christiane ott álldogált, az arca beesett volt, halvány, mint a terhes asszonyoknak, és erősen megvastagodott dereka legalább hathónapos terhességre vallott.

- Vártam már magukat - mondta -, William előrement. Annyi tennivalója van ma.

Gyöngédséggel teli pillantást vetett Paul Brétigny-re, és belekarolt.

Lassan elindultak, kerülgették a kavicsokat. Christiane csak ezt hajtogatta:

- Milyen lomha vagyok! Milyen lomha vagyok! Már járni se tudok, úgy félek, hogy elesek!

Paul nem válaszolt, csak óvatosan támogatta, de nem kereste az asszony szüntelenül felé irányuló tekintetét.

A templom előtt sűrű tömeg várta őket.

- Végre, végre! - kiáltott fel Andermatt. - Siessenek már! Ez lesz a sorrend: két ministráns gyerek, két kántor karingben, kereszt, szenteltvíz, pap, majd Christiane Cloche tanár úrral, Louise kisasszony Rémusot tanár úrral, és Charlotte kisasszony Mas-Roussel tanár úrral. Azután az igazgatótanács jön, az orvosi kar, majd a közönség. Világos? Indulás.

Ekkor az egyházi személyek kiléptek a templomból, és a menet élére álltak. Azután egy magas úr - hosszú fehér haja a füle mögé volt fésülve -, egy akadémikus értelemben vett, klasszikus tudósfigura, odalépett Andermattnéhoz, és mély meghajlással köszöntötte.

Fölegyenesedett, és elindult az asszony mellett födetlen fővel, hogy megcsodáltassa szép tudóshajzatát, kalapját oldalt maga mellett tartva, és tekintélyes képpel, mintha a Comédie Française-ben tanult volna járni, s a becsületrend tisztí rózsáját fitogtatva, ami bizony akkora volt, hogy szerény ember föl nem tette volna.

- Asszonyom - csevegett -, a férjeura épp az imént beszélt nekem önről és az ön állapotáról, amit némi szeretetteljes aggodalommal figyel. Említette, hogy tanácstalan, és önnek némi kételyei vannak a szülés várható időpontjával kapcsolatban.

Christiane fülig pirult:

- Igen - mondta halkán -, sokkal hamarabb anyának hittem magam, mintsem teherbe estem. Most meg már nem is tudom... nem is tudom...

Christiane zavartan dadogott.

Mögöttük megszólalt egy hang:

- Erre a fürdőhelyre a legszebb jövő vár. Máris meglepő eredményeket tapasztalok.

Rémusot tanár beszélgetett a párjával, Louise Oriollal. Ez a professzor meg kicsi volt, kócos, sárga hajú, elhanyagolt külsejű, igazi, szutykos tudós; rosszul szabott szalonkabátot viselt.

Mas-Roussel tanár, aki Charlotte Oriolnak nyújtotta a karját, ápolt, mosolygós, jóképű orvos volt, szakállt, bajuszt nem viselt, alig öszült, kissé háziasnak indult, és nyájas, borotvált képe nem emlékeztetett se papra, se színészre, mint a Latonne doktoré.

Azután az igazgatótanács jött Andermatt vezetésével; fölöttük ott imbolygott a két Oriol óriási kalapja.

Mögöttük egy másik, cilinderes csoport haladt, az envali orvosi kar; hiányzott belőle Bonnefille doktor, de őt két új orvos pótolta, Black doktor, egy igen alacsony öregember, valóságos törpe, akinek határtalan ájtatossága már érkezése napján ámulatba ejtette az egész vidéket, és egy igen jóképű és igen gáláns fiatalember, kis kalapban, Mazelli doktor, egy olasz, aki Ramas herceg környezetéhez, némelyek szerint a hercegnő környezetéhez tartozott.

S mögöttük a tömeg, a fürdőzők, parasztok és környékbeli lakosok hullámozó tömege.

A források megáldása igen gyorsan végbement. Litre abbé egymás után meghintette őket szenteltvízzel, mire Honorat doktor megjegyezte, hogy a nátriumkloriddal új tulajdonságokat ad a víznek. Azután minden külön meghívott vendég belépett a nagy olvasóterembe, ahol uzsonnát szolgáltak fel.

- Milyen csinosak lettek a kis Oriol lányok - mondta Paul Gontrannak.

- Nagyon bájosak, barátom.

- Nem látták az elnök urat? - kérdezte hirtelen a fiatalemberektől a gondnok, a hajdani börtönőr.

- Dehogynem, ott van a sarokban.

- Mert Clovis apó összecsofítja itt az embereket az ajtóban.

Amint a források megáldására mentek, már az egész menet elhaladt az öreg nyomorék előtt, aki tavaly meggyógyult, de most bénább lett, mint valaha. Idegeneket szólított meg úton-útfélen, kiváltképpen az újonnan érkezőket, és mesélte nekik a történetét:

- Lássák, ez a víz fabatkát se ér, igaz, gyógyítani gyógyít, de aztán visszaesik az ember, de úgy ám, hogy majd belepusztul. Énnekem a lábam volt rossz, most meg a karom is oda ettől a kezeléstől. A lábam akár a vas, de olyan vas, hogy az inkább eltörne, de meg nem hajlana.

Andermatt kétségbe volt esve, megpróbálta lecsukadni, beperelte a mont-orioli víz hitelének rontásáért és zsarolási kísérletért. De nem tudta elítéltetni, se befogatni a száját.

Mihelyt megtudta, hogy az öreg ott fekszik a gyógyintézet ajtajában, rohant, hogy elhallgattassa.

Az országút szélén egy csődületből dühös hangokat hallott. Az emberek tolongtak, hallani, látni akartak. Hölgyek kérdezősködtek: „Mi ez?” Férfiak válaszoltak: „Egy beteg, akit tönkretett az itteni víz.” Mások azt hitték, hogy egy gyereket eltapostak. Rángógörcsrohamot is emlegettek, ami állítólag egy szegény asszonyra jött volna rá.

Andermatt átvágott a tömegen, ahogy csak ő tudott, erőszakosan begurította kis kerek hasát a többi has közé. „Ez - mondta Gontran - a golyók fölényét bizonyítja a hegyes tárgyakkal szemben.”

Clovis apó ott ült az árokparton, ott nyöszörögte kínjait, sopánkodva mesélte szenvedéseit, közben ott állt előtte a két Oriol, távol tartották tőle a tömeget, dühösen szidták, és teli torokból fenyegették az öreget.

- Nem igaz - kiabálta Colosse -, vén hazug, csak teszi magát, ez egy orvvadász, egész éjszaka kint futkos az erdőn.

De az öreg nem zavartatta magát, csak hajtogatta kis, sipákoló hangján, ami mégis kihallatszott a két Oriol ordításából:

- Tönkretettek ezek az uraságok, tönkretettek a vizükkel. Tavaly erőnek erejével megfürdettek, ehun e, most meg, ehun e, ehun e!

Andermatt mindenkit elhallgattatott, odahajolt a nyomorékhoz, mélyen a szemébe nézett, és így szólt hozzá:

- Ha betegebb, mint volt, maga tehet róla, érte? De ha rám hallgat, jótállok érte, hogy tizenöt, legfeljebb húsz fürdővel meggyógyítom. Jöjjön be hozzám egy óra múlva a gyógyintézetbe, amikor mindenki elmegy, aztán majd elintézzük ezt, öregapó. De addig hallgasson.

Az öreg megértette. Elhallgatott, kicsit gondolkozott, majd így válaszolt:

- Hát megpróbálhatjuk. Meglátjuk.

Andermatt karon fogta a két Oriolt, szaporán magával vonszolta őket, Clovis apó meg ott maradt, hevert a fűben, a mankói közt, az út szélén, és hunyorgott a napfényben.

A tömeg kíváncsian fogta körül. Urak kérdezték, de ő nem válaszolt, mintha nem is hallotta, vagy nem értette volna; ez a most már haszontalan érdeklődés végül is untatni kezdte, és torkaszakadtából énekelni kezdett hamis és sipító hangon egy végeérhetetlen dalt érthetetlen tájszólásban.

A tömeg lassanként szétoszlott. Csak néhány gyerek maradt ott jó ideig, álltak ott előtte, és az orrukat piszkálva nézték az öreget.

Christiane nagyon kifáradt, hazament lepihenni; Paul és Gontran az új parkban sétálgatott a vendégek közt. Egyszer csak meglátták a színésztársulatot, amely szintén faképnél hagyta a régi Kaszinót, és az új intézet felkelő szerencsecsillagához csatlakozott.

Odelin kisasszony nagyon választékosan kiöltözve sétált karonfogva az édesanyjával, akinek jócskán fejébe szállt a dicsőség. Petitnivelle úr, a Vaudeville tagja, látható buzgósággal sürgölődött a hölgyek körül, mögöttük Lapalme úr, a Bordeaux-i Nagyszínház tagja társalgott a zenészekkel; a zenekart régi ismerőseink alkották: maestro Saint-Landri, a zongorista Javel, a fuvalás Noirot és a bőgős Nicordi.

Amint meglátta Pault és Gontrant, Saint-Landri odaszaladt hozzájuk. A télen egy parányi zenés jelenetét eljátszották egy parányi kültelki színházban, de az újságok valamelyes elismeréssel emlékeztek meg róla, és most fölényesen beszélt Massenet, Reyer és Gounod úrról.

Jóságosan, szélesen széttárta a két karját, és rögtön elmesélte, miről vitázott a vezetése alatt álló tisztelet zenekarral.

- Igen, barátom, vége, vége, vége a régimódi hangicsálásnak. A dallam ideje lejárt, ezt nem akarják megérteni. A zene új művészet. S ebben a dallam csak gagyogás. Az avatatlan fül még kedvelte a dalocskákat. Gyerekes örömét lelte benne, mint egy vadember. Megjegyzem, hogy a nép, a tudatlan közönség, az egyszerű fül mindig is kedvelni fogja a kis dalokat, szóval a melódiát. Ez is afféle szórakozás, ami a zenés kávéházak törzsvendégeit csábítja. Hogy megvilágítsam a szavaimat, egy hasonlattal élek. A pórias szem kedveli a vad színeket, a rikító képeket, a tanult, de nem művész polgárember szeme szereti a kedvesen igényes árnyalatokat és a megható tárgyakat; de a művészszem, a kifinomult szem ugyanannak a színnek érzékelhetetlen változatait is felfogja, szereti és megérti, az árnyalatok titokzatos összhangját, amely mindenki számára láthatatlan. Ugyanígy az irodalomban: a házmesterek a kalandregényeket szeretik, a polgáremlerek a megható regényeket szeretik, és az igazi irodalomértők csak a mindenki más számára érthetetlen művészi könyveket szeretik. Ha egy polgárember nekem zenéről beszél, szeretném megölni. Ha az operában szólít meg, akkor megkérdem tőle: „Meg tudja-e mondani, hogy játszott-e hamis hangot a harmadik hegedű a harmadik felvonás nyitányában? - Nem. - Akkor hallgasson. Magának nincs füle. Ha valaki egy zenekarban nem hallja egyszerre az egészet, és nem hall külön-külön minden hangszert, annak nincs füle, az nem muzsikusz. Nahát! Alászolgálja!”

Megperdült a sarkán, és folytatta:

- Egy művész számára egyetlen akkordban benne van az egész muzsika. Ó, barátom, bizonyos akkordok megtévelytenek, egész testemen végighömpölygetik a kimondhatatlan boldogság hullámát. Ma már oly gyakorlott, oly kifinomult, oly érett fülem van, hogy már-már bizonyos hamis akkordokat is szeretek, mint a műértő, akinek ízlése már a romlottságig érik. Már-már romlott vagyok, különleges hanghatásokat keresek. Igen, barátaim, bizonyos hamis hangok! Micsoda gyönyörűség! Micsoda mély és pervers gyönyörűség! Hogy feldúl, hogy felkavarja az idegeket, hogy hasogatja a fülünket... hogy hasogatja... hogy hasogatja...

Mármorosan dörzsölte a kezét, és ezt dudolásztta:

- Majd meghallja az operámat... az operámat...; az operámat. Majd meghallja az operámat.

- Operát írt? - kérdezte Gontran.

- Igen, már a végén járok.

De fölharsant Petrus Martel vezényszava:

- Értik? Szóval egy sárga rakéta, és rajta!

Utasításokat adott a tűzijátékra. Odamentek hozzá; és ő elmagyarázta a rendelkezéseit: kinyújtott karjával, mintha egy ellenséges hajórajt fenyegetne, fehér karókat mutatott a hegyen, a szoros fölött, a völgy túlsó oldalán.

- Onnan lövik majd fel. Megmondtam a tűzmesteremnek, hogy fél kilencre legyen a helyén. Mihelyt véget ér az előadás, én innen jelt adok egy sárga rakétával, és akkor ő meggyújtja a nyitóroppentyűt.

A márki is előkerült.

- Iszom egy pohár vizet - mondta.

Paul és Gontran elkísérte, és lementek a dombról. Amint a gyógyintézet elé értek, meglátták, hogy Clovis apó megy befelé, a két Oriol támogatja, s utánuk megy Andermatt és a doktor; valahányszor húzott egyet a lábán, az öreg fintorgott kínjában.

- Gyerünk be - mondta Gontran. - Mulatságos lesz.

A nyomorékot egy karosszékre ültették, majd Andermatt így szólt hozzá:

- Ide hallgasson, maga vén gazember. Naponta vesz két fürdőt, és azonnal meggyógyul. Mihelyt járni tud, kap kétszáz frankot...

A nyomorék nyöszörögni kezdett:

- Vasból van a lábam, jó uram.

Andermatt letorkolta és folytatta:

- Ide figyeljen... kap még kétszáz frankot minden évben, amíg csak él... érti?... Amíg csak él, ha továbbra is tapasztalja a vizünk gyógyhatását.

Az öreg gondolkodóba esett. A tartós gyógyulás a létérdekeit fenyegette.

Tétován megjegyezte:

- De ha... ha bezár... a maga boltja... oszt újra rám jön a nyavalya... akkor mit csináljak... magamban... hiszen be van zárva... a maguk vize...

Latonne doktor közbeszólt, és Andermatt felé fordult:

- Remek!... Remek!... Gyógykezeljük minden évben... még jobb is így, azt bizonyítja, hogy évenkénti kezelés szükséges, és ide vissza kell térni. Remek, megállapodtunk.

De az öreg megint csak ezt hajtogatta:

- Most nem lesz ám olyan könnyű, jó urak. Vasból van a lábam, valóságos vasból...

A doktor fejében új gondolat fogamzott meg:

- Ha néhány ülve járó gyakorlatot végeztetnénk vele - mondta - Jócskán növelnénk a gyógyvíz hatását. Meg kellene próbálni.

- Kitűnő ötlet - mondta Andermatt, majd hozzátette: - Most pedig, Clovis apó, menjen dolgára, és ne felejtse el a megállapodásunkat.

Az öreg még mindig nyöszörögve elment, és minthogy már esteledett, Mont-Oriol minden igazgatója visszatért vacsorára, mert a színházi előadást fél nyolcra hirdették.

Az új Kaszinó nagytermében rendezték, ahová ezer ember fért be.

Azok a nézők, akiknek nem volt számozott helyük, már hét órakor megjelentek.

Fél nyolckor megtelt a terem, a függönyt felhúzták, és egy kétfelvonásos bohózatot mutattak be, majd Saint-Landri operettjét, melyben erre az alkalomra átengedett vichyi énekesek léptek föl.

Christiane az első sorban, apja és férje közt, nagyon szenvedett a hőségtől.

Minduntalan mondogatta:

- Nem bírom tovább! Nem bírom tovább!

A bohózat után, amikor az operett elkezdődött, Christiane kis híján rosszul lett, és a férjéhez fordult:

- Kedves Will, ki kell mennem. Megfulladok!

A bankár kétségbe volt esve. Mindenáron azt akarta, hogy a mulatság sikerüljön, zavartalanul folyjon le elejétől végig.

- Szedd össze magad, bírd ki - válaszolta. - Könyörgök. Ha kimennél, minden fölborulna. Az egész termen végig kellene menned.

De Gontran, aki ott ült mögötte Paullal, meghallotta. A hűgához hajolt:

- Nagyon meleged van? - kérdezte.

- Igen, megfulladok.

- Jó. Várjál csak. Mindjárt nevetni fogsz.

Az egyik ablak közel volt. Odalopódzott, fölállt egy székre, és kiugrott; alig vették észre.

Azután bement a kihalt kávéházba, benyúlt a pult alá, ahová Petrus Martel a szeme láttára rejtette el a jelzőrakétát, kilopta, aztán kiszaladt, elbújt egy ligetben, és meggyújtotta a rakétát.

A sárga csóva gyorsan felröppent a fellegek felé, görbe vonalat írt le, és tűzcseppekkel záporozta végig hosszan az eget.

Szinte abban a pillanatban rettenetes robbanás rázta meg a szomszédos hegyet, és csillagnyaláb szóródott szét az éjszakában.

Valaki elkiáltotta magát a nagyteremben, ahol Saint-Landri akkordjai zengtek: „Kezdődik a tűzijáték!”

Az ajtóhoz legközelebb levő nézők felpattantak, hogy le ne maradjanak a tűzijátékról, és kisiettek. Mindenki más az ablakok felé nézett, de nem láttak semmit, mert az ablakok a limagne-i tájra nyíltak.

„Igazán? Igazán?” - kérdezték.

Mozgolódás futott végig a türelmetlen tömegen, mely főleg egyszerű szórakozásokra sóvárgott.

„Igazán, tűzijáték” - szólt be egy hang kívülről.

Akkor egy pillanat alatt az egész terem talpra ugrott. Rohantak az ajtó felé, lökdösődtek, ordítottak, hogy ne állják el a kijáratot: „Mozgás, mozgás már!”

Hamarosan mindenki odakinn volt a parkban. Csak Saint-Landri verte kétségbeesetten az ütemet szórakozott zenekara előtt. Odakinn pedig egyre-másra szöktek a magasba a napkorongok és a római gyertyák nagy pukkanások közepette.

Egyszer csak egy rémítő hang háromszor dühösen felordított: „Állj, az istenit! Állj, az istenit! Állj, az istenit!”

S amint egy hatalmas bengálitűz gyúlt ki a hegyen, jobbról pirosan, balról kéken megvilágítva az óriási sziklákat és a fákat, meglátták, hogy a Kaszinó teraszát díszítő műmárvány virág-vázák közt az egyikben ott áll Petrus Martel, kétségbeesésen, födetlen fejjel, üvölt és hadonászik.

Aztán, hogy a nagy világosság kialudt, már csak az igazi csillagok látszottak. De csakhamar újabb rakéta röppent föl, Petrus Martel leugrott a földre, és ezt kiabálta: „Micsoda csapás! Micsoda csapás! Istenem, micsoda csapás!”

Járt-kelt a tömegben, tragikus mozdulatokkal, öklével olykor a levegőbe csapott, dühösen toporzékolt, és egyre hajtogatta: „Micsoda csapás! Istenem, micsoda csapás!”

Christiane belekarolt Paulba, ki akart ülni a szabadba, és örvendezve nézte az égbe szálló rakétákat.

Egyszer csak odament a fivére, és így szólt:

- Sikerült, mi? Ugye, muris?

- Hogyhogy? Te csináltad?... - suttogta Christiane.

- Persze hogy én. Jó, mi?

Christiane elnevette magát, igazán murisnak tartotta. De Andermatt bosszúsan lépett oda. Nem értette, ki tehetett ilyet. Ellopták a rakétákat a pult alól, és megadták a megállapított jelet. Ilyen galádságot csakis a régi társaság valamelyik megbízottja, Bonnefille doktor ügynöke követhetett el!

Ő meg ezt hajtogatta:

- Kétségbeejtő, igazán kétségbeejtő. Lám, tönkrement, egészen tönkrement egy kétezer-háromszáz frankos tűzijáték!

- Dehogy, barátom - szólalt meg újra Gontran -, ha jól számítjuk, a veszteség legfeljebb egynegyedére, vagy ha úgy tetszik, mondjuk, egyharmadára rúg, vagyis hétszázhetven frankra. Tehát a meghívottak ezerötsházharminckét frank ára tűzijátékot élveztek. Igazán nem rossz.

A bankár haragja a sógora ellen fordult. Hirtelen karon ragadta:

- Önnel meg szeretnék komolyan beszélni. Ha már itt van, kerüljünk egyet a fasorban. Különben csak öt percről van szó.

Aztán Christiane-hoz fordult:

- Brétigny barátunkra bízom, kedvesem, de kímélje magát, ne maradjanak kint sokáig. Tudja, megfázhat. Vigyázzon, vigyázzon!

- Ne féljen, barátom - mormolta az asszony.

Andermatt magával vonszolta Gontrant.

Mikor kettesben voltak, kissé távolabb a tölegtől, a bankár megállt:

- Barátom, az anyagi helyzetéről óhajtok beszélni.

- Az anyagi helyzetemről?

- Igen! Tisztában van az anyagi helyzetével?

- Nem. De ön helyettem is tisztában van biztosan, mert kölcsönad nekem.

- Hát igen, én tisztában vagyok vele, éppen ezért beszélek róla.

- Csak azt hiszem, a pillanat nem a legalkalmasabb... egy tűzijáték kellős közepén!

- Ellenkezőleg, a pillanat nagyon is alkalmas. Én nem egy tűzijáték kellős közepén beszélek önnel, hanem egy bál előtt...

- Egy bál előtt?... Nem értem.

- No, majd megérti. Íme, az anyagi helyzete: mása sincs, csak adóssága, és nem is lesz soha semmije, csak adóssága.

Gontran komolyan szólalt meg:

- Kissé nyersen mondja.

- Igen, mert így kell. Ide figyeljen: fölélt az édesanyjáról maradt vagyonrészét. Egy szót se róla.

- Egy szót se róla.

- Az édesapjának harmincezer frank járadéka van, vagyis körülbelül nyolcszázezer frank tőkéje. Az ön része tehát később négyszázezer frank lesz. Márpedig nekem százkilencvenezer frankkal tartozik. Ezenkívül uzsorásoknak is tartozik...

Gontran büszkén mormolta:

- Mondja csak, hogy zsidóknak.

- Legyen, zsidóknak, noha köztük van a Saint-Sulpice egyházközség egyik kurátora is, aki egy pap közvetítésével tárgyalt önnel... de ilyen apróságon nem akadok fenn... Szóval különböző izraelita és katolikus uzsorásoknak körülbelül ugyanannyival tartozik. Mondjuk, durván százötvenezerrel. Ez összesen háromszáznegyvenezer frank, aminek a kamatait folyamatos kölcsönökből fizeti, kivéve az enyémekeket, mert nekem egy vasat se fizet.

- Ez igaz - mondta Gontran.

- Vagyis önnek nem maradt semmije.

- Csakugyan semmim... csak a sógorom.

- Csak a sógora, aki megelégelte a kölcsönözgetést.

- Szóval?

- Szóval, barátom, ott azokban a kalyibákban a legutolsó paraszt is gazdagabb, mint ön.

- Pontosan... hát aztán?

- Hát aztán... hát aztán... ha az édesapja holnap meghalna, önnek csak úgy lenne betevő falatja, érte, betevő falatja, ha a cégemnél alkalmazásba lépne. S az még mindig csak azt álcázná, hogy kegydíjat fizetek önnek.

- Kedves William barátom - mondta Gontran ingerült hangon -, ezek a dolgok az idegeimre mennek. Különben éppoly jól tudom, mint ön, és ismétlem, ez a pillanat nem a legalkalmasabb rá, hogy ezt itt emlegesse nekem, ilyen... ilyen... ilyen kevésbé udvariasan...

- Bocsásson meg, hadd fejezem be. Ebből a kutyaszorítóból csak egy házasság révén kerülhet ki. Márpedig ön siralmas parti, bár a neve jól cseng, ha nem is ragyogó. Mindenesetre nem olyan, hogy egy örökös, akár izraelita is, a vagyonával fizessen érte. Találnia kell hát egy megfelelő és gazdag nőt, ami nem valami könnyű dolog...

Gontran közbevágott:

- Jobb, ha mindjárt megmondja a nevét.

- Legyen: Oriol apó egyik lánya, önre bízom. Ezért beszélek erről a bál előtt.

- No, most már magyarázza el részletesebben - szólalt meg újra Gontran hidegen.

- Nagyon egyszerű. Látja, milyen sikert arattam egy csapásra ezzel a fürdőhellyel. No hát, ha a kezemben volna, vagy inkább ha a kezünkben volna minden föld, amit ez a ravasz paraszt megtartott magának, ez aranybánya volna. Hogy mást ne mondjak, a szőlőföldekért, melyek a gyógyintézet és a szálló meg a szálló és a Kaszinó közt terülnek el, én, Andermatt, egymilliót adnék. Nos, ez a sok szőlőföld, meg a többi is körös-körül a dombon, a kislányok hozománya lesz. Az apjuk csak az imént is emlegette, talán nem is ok nélkül. No hát... ha akarná, itt mind a ketten jó üzletet csinálhatnánk...

Gontran úgy tett, mintha töprengene, és ezt mormolta:

- Meglehet, meggondolom.

- Gondolja meg, barátom, és ne feledje, hogy én mindig csak holtbiztos dolgokról beszélek, amikor már jól meghánytam-vettem magamban, és amikor már ismerem minden lehetséges következményét és minden biztos előnyét.

De Gontran fölemelte a karját, és felkiáltott, mintha egyszerre mindent elfelejtett volna, amit a sógora mondott neki:

- Nézze, nézze, milyen szép.

A rakéta fellobbant, egy lángba borult palotát rajzolt ki az égre, amelyen egy lobogó zászló a Mont-Oriol nevet hirdette vérvörös tűzbetűkkel, és vele szemben, a síkság fölött, mintha a szintén vörös hold is azért jött volna föl, hogy megbámulja ezt a látványosságot. A palota pár percig égett, majd amikor szétrobbant, ahogy egy hajó repül a levegőbe, az egész eget teleszórva szeszélyes csillagokkal, melyek maguk is szétpukkantak, a hold maradt ott magában, gömbölyűn és nyugodtan a mennybolton.

A tömeg nekivadulva tapsolt és kiabált: „Hurrá! Bravó! Bravó!”

Andermatt hirtelen így szólt:

- Gyerünk, nyissuk meg a bált, barátom. Óhajt velem szemben táncolni az első négyesben?

- Hogyne, kedves sógorom.

- Kit óhajt fölkerülni? Én Ramas hercegnőt választottam.

Gontran közönyösen válaszolt:

- Én Charlotte Oriolt kérem föl.

Visszamentek. Amint odaértek, ahol Christiane-t hagyták Paul Brétignyvel, már nem találták ott őket.

- Christiane megfogadta a tanácsomat - mormolta William -, elment, lefeküdt. Ma nagyon fáradt volt.

Elindult a bálterem felé, amit a cselédség már a tűzijáték alatt előkészített.

De Christiane nem ment vissza a szobájába, ahogy a férje gondolta. Mihelyt tapasztalta, hogy egyedül van Paullal, megszorította a kezét, és nagyon halkán így szólt hozzá:

- Eljöttél hát, már egy hónapja várlak. Minden reggel azon tűnődtem: meglátom-e ma őt?... És minden este megjegyeztem magamban: akkor majd holnap?... Miért késtél ilyen sokáig, szerelmem?

Paul zavartan válaszolt:

- El voltam foglalva, dolgom volt.

Christiane Paul fölé hajolt:

- Nem volt szép - súgta -, hogy itt hagytál velük egyedül, különösen az én állapotomban.

Brétigny kissé félrehúzta a székét:

- Vigyázz, megláthatnak. A rakéták az egész vidéket megvilágítják.

Christiane alig vetett rá ügyet.

- Úgy szeretlek! - mondta.

Aztán repeső örömmel:

- Ó, de boldog vagyok, de boldog vagyok, hogy megint együtt vagyunk itt! Fel tudod ezt fogni, Paul, micsoda öröm! Hogy fogjuk még szeretni egymást.

Christiane felsóhajtott, s a hangja olyan gyöngye volt, mint egy fuvallat.

- Örültem szeretnélek megcsókolni, örültem... de igazán örültem. Olyan régen nem láttalak.

Aztán egyszerre a szenvedélyes asszony vad erejével, aminek semmi sem állhat ellen:

- Ide figyelj, ki akarok menni... érted... ki akarok menni rögtön arra a helyre, ahol tavaly elbúcsúztunk! Emlékszel, ugye, a roche-pradière-i útra.

Paul meglepetten válaszolt:

- De hát ez butaság, nem tudsz járni. Egész nap talpon voltál! Ez butaság, nem engedem.

Christiane fölállt, és megismételte:

- Akarom. Ha nem jössz velem, egyedül megyek.

És megmutatta Paulnak a kelő holdat:

- Nézd, éppen ilyen este volt! Emlékszel, hogy csókoltd az árnyékomat?

Paul visszatartotta.

- Christiane... hallgass rám... ez nevetséges... Christiane.

Az asszony nem válaszolt, csak elindult a szőlőföldek felé vezető lejtőn. Brétigny ismerte ezt a nyugodt akaratot, amit semmi se hajlíthat meg, Christiane kék szemének, kis szöszke homlokának bájos konokságát, ami nem ismer akadályt, és belekarolt, hogy támogassa az úton.

- Hátha meglátnak, Christiane?

- Tavaly nem ezt mondtad. Különben is mindenki az ünnepélyen van. Mindjárt visszajövünk, észre se veszik, hogy odavoltunk.

Hamarosan fölfelé kellett menniük a köves ösvényen. Christiane zihált, teljes súlyával Paulra támaszkodott, és lépten-nyomon ezt mondta:

- De jó, de jó, de jó így szenvedni!

Brétigny megállt, vissza akarta kísérni. De az asszony rá se hallgatott:

- Nem, nem. Boldog vagyok. Te ezt nem érted. Ide figyelj... érzem, hogy itt mozog... a gyerekünk... a gyereked... micsoda boldogság!... Add a kezéd... Figyeld csak... érzed?...

Christiane nem látta át, hogy ez az ember nem az apák, hanem a szeretők fajtájából való. Mihelyt megtudta, hogy az asszony teherben van, önkéntelenül eltávolodott és megundorodott tőle. Valamikor gyakran mondogatta, hogy ha egy asszony már ellátta a szaporodás feladatát, nem méltó többé a szerelemre. A szerelemben az részegítette meg, hogy két szív szárnyal egy

elérhetetlen eszmény felé, két anyagtalan lélek ölelkezik: az a csalóka és megvalósíthatatlan álom, amivel a költők ruházzák fel a szenvedélyt. A testté lett nőben Vénuszt imádta, akinek szent öle mindig megőrzi a meddőség tiszta alakját. Arra a gondolatra, hogy egy kis lény született belőle, egy kis emberporonty moco­rog ebben a testben, amelyet bemocskolt, és amely máris megcsúnyult, szinte leküzdhetetlen viszolygás támadt benne. Az anyaság állattá tette ezt a nőt. Már nem az az imádott, megálmodott, kivételes lény, hanem egy állat, amely szaporítja fajtáját. Sőt testi undor is vegyült benne ehhez a lelki idegenkedéshez.

Hogy is érezhette, találhatta volna ki ezt Christiane, akit a sóvárgott gyerek minden moc­nása szorosabban fűzött a szeretőjéhez? Ehhez az emberhez, akit ő imádott, akit napról napra kissé jobban szeretett, első csókjuk órája óta, aki nemcsak asszonyi szíve mélyéig férkö­zött, hanem, íme, testének is mélyére hatolt, s elvetette ott tulajdon életét, és most parányi lé­nnyé visszaváltozva kél ki belőle. „Igen, a kedvesemet hordom itt, keresztbe tett kezem alatt, az én jó, az én kedves, az én gyöngéd, az én egyetlen barátomat, aki a természet rejtelméből újjászületik méhembem.” Kétszeresen szerette Pault, most, hogy kettő is volt neki belőle, egy nagy és egy még ismeretlen kicsi, az, akit látott, akit simogatott, akit csókolt, akinek a szavát hallgatta, és az, akinek még csak a mocorgását érezhette a teste mélyén.

Az útra értek.

- Ott vártál engem akkor este - mondta Christiane.

És odanyújtotta az ajkát Paulnak. A férfi válasz nélkül megcsókolta, hideg csókkal.

Christiane másodszor is ezt sutto­gta:

- Emlékszel, hogy csókoltál a földön? Nézd, így voltunk.

Remélve, hogy Paul most is megteszi, Christiane kissé messzebb futott tőle. Azután megállt, zihálva, és csak várt, ott állt az út közepén. De a hold elnyújtva árnyékrajzolatát a földön, alaktalan hasának dudorát is kirajzolta. Paul pedig, amint ránézett a lábánál Christiane terhességének az árnyékára, csak állt mozdulatlanul vele szemben; mindez sértette költői szemérmét, kétségbeesett, hogy az asszony nem érzi ezt, hogy nem találja ki szerelmesének gondolatait, hogy nincs benne elég kacérság, tapintat és női érzékenység, hogy megértsen minden árnyalatot, amelyek oly különbözővé teszik a körülményeket; s így szólt hozzá türelmetlen hangon:

- Ugyan, Christiane, nevetséges ez a gyerekség.

Az asszony visszament hozzá, meghatottan, szomorúan, kitárt kar­ral, és a mellére borult:

- Ó, már nem szeretsz úgy. Érzem! Biztosan tudom!

Paul megszánta, megfogta az asszony fejét, és kétszer hosszan megcsókolta a szeméit.

Aztán szó nélkül visszamentek. Paul nem tudta, mit mondjon Christiane-nak. Az asszony rátámaszkodott, fáradtságtól kimerülten, ő pedig szaporán lépkedett, hogy ne érezze már az oldalán ennek a szétterült testnek az érintését.

Amint a szállóhoz közeledtek, elváltak, és Christiane fölment a szobájába.

A Kaszinó zenekara tánczenét játszott, és Paul bement szétnézni a bálba. Keringőt húztak, mindenki keringőzött: Latonne doktor az ifjabb Paille asszonnyal, Andermatt Louise Oriollal, a jóképű Mazelli doktor Ramas hercegnővel és Gontran Charlotte Oriollal. Gontran olyan gyöngéden sugdosott a lány fülébe, ahogy az udvarlást szokták kezdeni; Charlotte pedig mosolygott a legyezője mögött, irult-pirult, és láthatóan el volt ragadtatva.

- Nini, Ravenel márki teszi a szépet a páciensemnek - hallotta Paul maga mögött.

Honorat doktor volt, aki az ajtó mellett állt, és szórakozásból nézelődött.

- Igen, igen - folytatta -, már félórája tart a dolog. Már mindenki észrevette. Különben úgy néz ki, hogy a kislánynak sincs ellenére.

Kis szünetet tartott, majd hozzátette:

- Aranyat ér ez a gyerek, jó, vidám, egyszerű, áldozatos, egyenes, tudja, derék teremtés. Olyanból, mint a nővére, csak tíz érne föl vele. Én gyerekkoruk óta ismerem... ezeket a kislányokat... Pedig az apjuk az idősebbet szereti jobban, mert az inkább... inkább... olyan, mint ő... parasztosabb... nem olyan egyenes... takarékosabb... ravaszabb és... és... irigyebb... Ó, azért az is derék lány... nem akarnék rosszat mondani róla... de hát, tudja, önkéntelenül összehasonlítom őket... és ha megvan az összehasonlítás... ítélek is... szóval így van ez.

A keringő véget ért; Gontran odament a barátjához, és meglátta a doktort:

- Na, mit szól hozzá, alighanem jócskán megnőtt az orvosi kar Envalban. Itt van Mazelli úr, aki tökéletesen táncol, és itt van Black úr, aki láthatóan nagyon jóban van a mennyországgal.

De Honorat doktor tapintatos volt. Nem szeretett ítéletet mondani a kollégáiról.

Envalban most már égető kérdéssé vált az orvosok kérdése. Egyszeriben hatalmukba kerítették a vidéket, lakóinak minden figyelmét, minden érdeklődését. Valamikor csak Bonnefille doktor igazgatása alatt buzogtak a források, a fürge Latonne doktor és a csendes Honorat doktor ártalmatlan ellenszenve közepette.

Most egész más volt a helyzet.

Mihelyt a siker, melyen Andermatt a tél folyamán munkálkodott, teljes arányaiban kibontakozott, hála a három professzor: Cloche, Mas-Roussel és Rémusot úr hathatós közreműködésének, mert mindegyikük két-háromszáz beteget szerzett a fürdőnek, Latonne doktor, az új gyógyintézet főorvosa jelentős személyiség lett, különösen Mas-Roussel professzor pártfogolta, akinek Latonne a tanítványa volt valamikor, és akinek utánozta a modorát és taglejtését.

Bonnefille doktorról már alig esett szó. Az öreg orvos dühöngött, kesergett, szidta Mont-Oriolt, egész nap ott kuksolt a régi gyógyintézetben néhány öreg beteggel, akik hívek maradtak hozzá.

Néhány páciens csakugyan meg volt róla győződve, hogy csak Bonnefille doktor ismeri a gyógyvíz igazi tulajdonságait, úgyszólván birtokában van a víz titka, hiszen a fürdőhelyet kezdettől fogva ő igazgatja hivatalosan.

Honorat doktornak jóformán csak az auvergne-i betegek maradtak. Ő meg be is érte ezzel a szerény jövedelemmel, jó viszonyban maradt mindenkivel, és meg is vigasztalódott, mert sokkal többre tartotta a kártyát és a fehér bort, mint az orvostudományt.

De hogy szeresse is a kartársait, azt azért mégse.

Latonne doktor lett volna hát Mont-Oriol atyamestere, ha egy reggel föl nem tűnik egy pöttöm emberke, valóságos törpe, akit nagyon furává tett két válla közé mélyedt nagy feje, két nagy kerek szeme és nagy keze. Ez az új orvos, Black úr, akit Rémusot professzor hozott magával a vidékre, rögtön nagy feltűnést keltett roppant ájtatosságával.

Két vizit közt majd minden reggel betért pár percre a templomba, és majd minden vasárnap áldozott. A plébános hamarosan szerzett neki néhány beteget, vénlányokat, szegény embereket, akiket az orvos ingyen kezelt, kegyes hölgyeket, akik tanácsot kértek a lelkiatyjuktól, mielőtt a tudomány emberéhez fordultak, s mindenekelőtt annak érzelmeiről, titoktartásáról és szakmai illetudásáról akartak tudakozódni.

Aztán egyszer csak híre járt, hogy megérkezik Maldeburg hercegnő, egy idős német fenséges-asszony, egy buzgó katolikus hölgy, aki mihelyt megérkezett, elhívatta Black doktort egy római bíboros ajánlatára.

Az orvos egyszeriben divatba jött. Ízléses, illendő és előkelő dolog volt, hogy vele kezeltesse magát az ember. Úgy tartották, hogy ő az egyetlen kifogástalan orvos, akihez egy hölgy teljes bizalommal lehet.

Reggeltől napestig futkosott egyik szállóból a másikba ez a bulldogfejű emberke, aki mindig, mindenkivel, minden sarokban halkan beszélgetett. Mintha szüntelenül fontos titkokat kellene közölnie vagy meghallgatnia, mert a folyosókon minduntalan nagy rejtélyes megbeszélésekben találták szállótulajdonosokkal, betegeinek szobalányaival, mindenkivel, aki csak páciensei közelébe férközhett.

Az utcán, mihelyt meglátott egy ismerőst, gyors, rövid lépteivel egyenesen odament hozzá, és rögtön új és aprólékos utasításokat mormolt neki, akárcsak egy gyóntató pap.

Különösen a vénasszonyok imádták. Végighallgatta a mondókájukat, közbe nem szólt volna, figyelmesen tudomásul vette minden megjegyzésüket, minden kérdésüket, minden kívánságukat.

Mindennap növelte vagy csökkentette betegeinek ivóvízadagját, s azok mélységesen meg voltak győződve, hogy az orvos nagyon gondosan kezeli őket.

- Tegnap két és háromnegyed pohárnál tartottunk - mondta -; nohát, ma csak két és fél pohárral iszunk, holnap meg három pohárral... Ne feledje... holnap három pohárral... Nagyon, de nagyon fontos!

És minden betege meg volt győződve, hogy csakugyan nagyon fontos neki.

Hogy el ne felejtse ezeket a számokat és törteket, és soha el ne tévessze, felírta őket egy noteszba. Mert a páciens meg nem bocsátana egy fél pohárnyi tévedést.

Ugyanilyen aprólékosan szabályozta és változtatta a mindennapos fürdő időtartamát, csak általa ismert elvek alapján.

Latonne doktor bosszús és féltékeny volt, megvetően vállat vont, és kijelentette: „Sarlatán.” Úgy gyűlölte Black doktort, hogy néha elragadtatta magát, s még az ásványvizet is szapulta. „Alig ismeretes, hogyan hatnak az ásványvizek, ezért lehetetlen előírni napjában az adagváltoztatásokat, mert az adagolást semmiféle gyógyászati szabály nem irányíthatja. Az efféle eljárások teszik a legnagyobb kárt az orvostudománynak.”

Honorat doktor csak mosolygott. Rendelés után öt perc múlva mindig gondosan elfelejtette, hány pohárral rendelt. „Kettővel több vagy kevesebb - mondta vidám pillanataiban Gontranak -, ezt csak a forrás veszi észre; de azt se nagyon izgatja!” Csak egyetlen gonosz tréfát engedett meg magának vallásos kartársa rovására. Úgy hívta, hogy a „Szentszékfürdő-orvosa”. Ő okosan, csúfondárosan és nyugodtan irigykedett.

Néha még hozzátette: „Ó, ez aztán alaposan ismeri a beteget... s ez még fontosabb nekünk, mint a betegség ismerete!”

Hanem egy reggel egy spanyol nemes család érkezett a Mont-Oriol szállóba, Ramas-Aldavarra herceg és hercegné, és magukkal hozták orvosukat, egy olaszt, a milánói Mazelli doktort.

Az orvos magas, karcsú, jóképű, harmincéves fiatalember volt, csak bajuszt viselt.

Már az első este nagy sikert aratott az étteremben, mert a herceg, ez a szörnyűségesen elhízott, bánatos ember, irtózott a magánytól, és a közös étteremben óhajtott étkezni. Mazelli doktor már majdnem minden törzsvendéget névről ismert; volt egy kedves szava minden férfihoz, egy bókja minden hölgyhöz, sőt egy mosolya minden cselédhez is.

Ott ült a hercegnének, egy halvány arcú, fekete szemű, kékes hajú, harmincöt-negyven éves szép hölgynek jobbán, és minden fogásnál így szólt hozzá: „Nagyon keveset”, vagy: „Nem, ebből nem”, vagy: „Igen, ebből lehet.” Maga töltött italt az asszonynak, végtelen gondosan, pontosan kimérve a bor és víz keverésarányát.

A herceg táplálkozására is felügyelt, de látható hanyagsággal. Különben a páciense ügyet se vetett a tanácsaira, állati mohósággal felfalt mindent, minden étkezéshez megivott két kancsó tiszta bort, majd leroskadott egy székre, a szabad levegőn, a szálló ajtaja előtt, kínosan nyöszörgött, és panaszkodott az emésztésére.

Mazelli doktor egyetlen pillantással fölmérte és megítélte egész környezetét, és az első vacsora után kiment a Kaszinó teraszára Gontranhoz, aki ott szivarozott, bemutatkozott neki, és szóba elegyedett vele.

Egy óra múlva meghitt barátok lettek. Másnap a fürdő kijáratánál szerét ejtette, hogy bemutassák Christiane-nak, tízperces beszélgetés során megnyerte a hölgy rokonszenvét, és még aznap összeismertette a hercegnével, aki szintén nem kedvelte a magányt.

Mindenre felügyelt a spanyolok háztartásában, a szakácsnak remek konyhai tanácsokat adott, a szobalánynak értékes felvilágosításokat a fejpótlásról, hogy megóvja úrnője hajának csillogását, pompás színárnyalatát és dús tenyészét, a kocsisnak igen hasznos állatorvosi utasításokat, rövidde és könnyűvé tudta varázsolni az órákat, értette a módját, hogy szórakozásokat eszeljen ki, és a szállókban okosan megválogatott futó ismeretségekre tegyen szert.

A hercegné ezt mondta róla Christiane-nak:

- Kedves asszonyom, ez a csodálatos ember mindent tud, mindenhez ért. Neki köszönhetem az alakomat.

- Az alakját? Hogyhogy?

- Igen, hízni kezdtem, és ő mentett meg a diétájával és a likőrjeivel.

Különben Mazelli magát az orvostudományt is érdekessé tudta tenni, olyan könnyedén beszélt róla, derüsen, valami enyhe kétellyel, így győzte meg hallgatóságát tulajdon felsőbbbségéről.

- Nagyon egyszerű - mondta -, nem hiszek a gyógyszerekben. Vagy inkább: alig hiszek bennük. A régi gyógyászat abból az elvből indult ki, hogy mindenre van orvosság. Azt hitték, hogy Isten az ő isteni jószágával minden betegségre teremtett gyógyszert, csak, talán kajánul, az emberekre bízta, hogy fedezzék föl ezeket a gyógyszereket. Hát az emberek föl is fedeztek számtalant, de sose tudták, hogy egy-egy gyógyszer igazában milyen betegségre való. Orvosság tulajdonképpen nincs is; csak betegségek vannak. Ha valami betegség lép föl, egyesek szerint meg kell gátolni, hogy kifejlődjék, mások szerint valami módon siettetni kell a lefolyását. Minden iskola a maga eljárását vallja. Ugyanabban az esetben a legellentétesebb módszereket alkalmazzák, és homlokegyenest ellenkező gyógykezelést: egyik szerint hideg, a másik szerint forróság kell, ez azt mondja, diéta, a másik azt, hogy bőséges táplálkozás. Nem is beszélek az ásványokból nyert számtalan, mérges készítményről vagy a növényi eredetű gyógyszerekről, melyeket a vegytannak köszönhetünk. Igaz, ez mind hat, csak senki se tudja, hogyan. Néha sikerül, néha meg halál a vége.

S aztán nagyon szellemesen rámutatott, hogy a bizonyosság lehetetlen, és hogy nincs semmiféle tudományos alapunk, amíg nem a szerves kémia, az élettani kémia lesz az új gyógyászat kiindulópontja. Adomákat mesélt, felidézte a legnagyobb orvosok szörnyű tévedéseit, kimutatta állítólagos tudományuk oktalanságát és hamisságát.

- Hadd működjék az a test - mondta -, hadd működjék az a bőr, az izmok, minden szerv, különösen a gyomor, hisz az az egész emberi természet tápláló atyja, szabályozója és éléstára.

Kijelentette, hogy pusztán étrend segítségével kénye-kedve szerint vidámmá vagy bánatossá tudja tenni az embereket, testi munkára vagy szellemi munkára tudja őket képesíteni aszerint, hogy miféle táplálkozásra fogja őket. Még az agyi képességeket is befolyásolhatja, az emlékezetet, a képzeletet, az értelem minden megnyilvánulását, s tréfálkozva ezekkel a szavakkal fejezte be:

- Én masszázssal és rummal kezelek.

Áradozott a masszázsról, és úgy beszélt a holland Hamstrangról, mint egy istenről, aki csodákat művelt. Azután megmutatta finom fehér kezét:

- Ezzel a holtakat is fel lehet támasztani.

- Csakugyan tökéletesen masszíroz - tette hozzá a hercegné.

Kis mennyiségben a szeszt is ajánlotta, hogy olykor serkentse a gyomrot; ügyesen összeállított keverékeket készített, s azt a hercegnének a megszabott órában kellett meginnia, hol étkezés előtt, hol étkezés után.

Mindennap fél tíz felé bement a Kaszinó kávéházba, és néhány palackot kért. Meg is kapta, kis ezüstlakattal lezárva, melynek nála volt a kulcsa. Lassan töltött egy kicsit az egyikből, egy kicsit a másikkól egy gyönyörű kék pohárba, melyet egy igen előkelő szobainas tartott tisztelettel.

Azután a doktor utasítást adott:

- Na! Vigye be a hercegnének a fürdőbe, amikor kijön a vízből, ezt igya meg felöltözés előtt.

S amikor kíváncsian megkérdezték tőle: „Mi van abban az italban?”, így válaszolt: „Csak finom ánizslikőr, egész tiszta rum és kitűnő angolkeserű.”

Pár nap múlva már minden beteg erre a csinos orvosra pályázott. Minden fondorlatot latba vetettek, hogy néhány tanácsot kihúzzanak belőle.

Ha séta idején ott járt a park fasoraiban, más se hallatszott, csak „Doktor úr!”, minden székben, ahol szép hölgyek, ifjú hölgyek üldögéltek, pihentek egy kicsit két pohár Christiane-forrásvíz közt. S amikor Mazelli megállt mosolygó ajakkal, pár pillanatra bevonszolták a patakparton vezető kis ösvényre.

Előbb csak elbeszélgettek vele egyről-másról, majd tapintatosan, ügyesen, kacéran az egészségükre terelték a szót, de csak úgy melleleg, mintha valami apróság lenne.

Mert ő nem akart keresett orvos lenni. Őt nem lehetett megfizetni, őt nem lehetett házhoz hívni, ő a hercegné volt, csakis a hercegné. Ez a körülmény maga is erőfeszítésre sarkallt, vágyakat ébresztett. S minthogy rebesgették, hogy a hercegné féltékeny, nagyon féltékeny, minden hölgy ádáz küzdelmet vívott, hogy tanácsot kapjon a csinos olasz orvostól.

Adott is, nemigen kérte magát.

A nők közt pedig, akiket megtisztelt tanácsaival, elkezdődött a bizalmasdi, hogy eldicsekedhessenek az orvos érdeklődésével.

- Ó, drágám, elkezdett kérdezgetni, de úgy kérdezgetni...

- Nagyon tolakodóan?

- Hogy tolakodóan? Egyenesen ijesztően. Azt se tudtam, mit mondjak már neki. Olyan dolgokat akart tudni... de olyan dolgokat...

- Akárcsak tőlem. Sokat kérdezgetett a férjemről!...

- Engem is... részletesen... olyan... olyan bizalmasan! Nagyon kellemetlen az ilyen faggatás. De azért megérti az ember, hogy szükség van rá.

- Hát persze. Az embernek ezektől az apró részletektől függ az egészsége. Nekem megígérte, hogy Párizsban a télen majd megmasszíroz. Nagy szükségem is van rá, kiegészíteni az itteni kezelést.

- Mondja, kedvesem, hogy intézi el vele? Pénzt nem fogad el?

- Hát, egy nyakkendőűt szántam neki. Biztos szereti, mert máris van neki két-három gyöngyű...

- Ó, hogy zavarba hoz. Én is erre gondoltam. Akkor én egy gyűrűt adok neki.

Meglepetéseket sütöttek ki, hogy az orvosnak kedvére tegyenek, elmés ajándékokat, hogy meghassák, és kedvességeket, hogy levegyék a lábáról.

Ő volt a „nap hőse”, a nagy beszédtema, a közfigyelem egyetlen tárgya, amikor elterjedt a híre, hogy Gontran de Ravenel gróf udvarol Charlotte Oriolnak, és feleségül akarja venni.

Azóta, hogy akkor este a Kaszinó avatásán vele nyitotta meg a bált, Gontran nem tágitott a lány szoknyája mellől. Nyilvánosan is a leplezetlenül tetszeni vágyó férfiak apró figyelmességeivel vette körül a lányt; köznapi kapcsolatuk pedig a derűs és kellemes széptevés jellegét öltötte, aminek előbb-utóbb mélyebb vonzalom a vége.

Szinte napjában találkoztak, mert a kislányok szerfölött megbarátkoztak Christiane-nal, amiben kétségkívül a hiúságnak is nagy része volt. Gontran most bezzeg nem mozdult a hűga mellől, délelőttre kirándulásokat szervezett, estére játékokat, Christiane és Paul nem győzött csodálkozni rajta. Azután észrevették, hogy Charlotte-nak csapja a szelet; derűsen ugratta a lányt, egy csöppet se szertartásosan bókolt neki, és azt a számtalan figyelmességet tanúsította iránta, mely gyöngéd szálakat sző két ember közt. A lány már megszokta ennek a nagyvilági párizsi ficsúrnak fesztelen és bizalmas viselkedését, eleinte nem vett észre semmit, engedett tulajdon bizakodó és nyílt természetének, és játszani, nevetgélteni kezdett Gontrannal, mintha a fivére volna.

Egyszer a nővérével egy estély után hazafelé ment a szállóból, ahol Gontran egy zálogosdi játékban többször is megpróbálta megcsókolni őt, és Louise, aki egy idő óta mintha ideges és gondterhelt lett volna, ingerülten rászólt:

- Vigyázhatnál egy kicsit a viselkedésedre. Gontran úr nagyon illetlen veled.

- Illetlen? Mit mondott?

- Tudod te azt, ne tedd az ártatlant. Ha így haladtok, hamarosan hírbe hoz. Ha te nem tudsz vigyázni magadra, az én dolgom, hogy rajtad tartsam a szememet.

Charlotte zavartan szégyenkezve motyogta:

- De én nem tudom... hidd el... nem láttam semmit...

A nővére szigorúan folytatta:

- Ide hallgass, ennek vége legyen! Ha feleségül akar venni, majd a papa meggondolja, és nyilatkozik; de ha csak mókázni akar, akkor ennek rögtön véget kell vetni.

Hanem erre Charlotte egyszeriben dühbe gurult, maga se tudta, miért, maga se tudta, mitől. Most már felháborodott, hogy a nővére beleavatkozik az ő dolgába, dirigálja és korholja; meg is mondta neki, remegő hangon és könnyes szemmel, hogy sose üsse az orrát olyasmibe, ami nem őrá tartozik. Feldúltan hadart, az ösztöne homályosan, de biztosan azt súgta neki, hogy Louise megkeseredett szívében föltámadt a féltékenység.

Csók nélkül búcsúztak el, és Charlotte sírt az ágyában, s olyan dolgok jártak az eszében, amiket nem is sejtett, nem is gondolt soha.

Lassanként fölszáradtak a könnyei, és töprengeni kezdett.

Az igaz, hogy Gontrannak megváltozott a viselkedése. Charlotte eddig is érezte, csak nem értette. Most már megértette. Gontran lépten-nyomon gyöngéd, kedves dolgokat mondott neki. „Egyszer a kezemet is megcsókolta. Mit akarhat Gontran? Tetszem neki, de vajon mennyire? Netán meglehet, hogy feleségül venne?” És a kihalt éjszakában, ahol álmai szárnyra keltek, valahol a levegőben, mintha rögtön egy hangot hallott volna, amely ezt kiáltja: „Ravenel grófné.”

Ez olyan erősen felizgatta, hogy felült az ágyában; azután meztelen lábával kikotorta a papucsát a szék alól, amelyre a ruháját dobta, és maga se tudva, mit tesz, odament az ablakhoz, kinyitotta, hogy távlatot nyisson reményeinek.

Hallotta, hogy a földszinti szobában beszélnek, és kihallatszott Colosse hangja: „Hagyjad csak, hagyjad csak. Majd meglátjuk. Majd elintézi édesapám. Idáig semmi baj. Majd édesapám rendbe teszi a dolgot.”

Charlotte a szemközti házon meglátta az alatta levő nyitott ablak kivilágított fehér négyszögét. „Ki lehet odalenn? Miről beszélnek?” - töprengett. A tündöklő falon egy árnyék haladt át. A nővére volt! Így hát Louise nem feküdt le. Miért? De a világosság kialudt, és Charlotte megint csak a szívében kavargó új dologra gondolt.

Most már nem tudott elaludni. „Szeret engem Gontran? Dehogysis! Még nem! De szerethet, mert tetszem neki! És ha nagyon, eszeveszetten megszeret, ahogy nagyvilági körökben szeretnek, biztos feleségül is vesz.”

Charlotte vincellérházban született, és bár a clermont-i zárdában nevelkedett, megőrizte a parasztlány szerénységét és alázatát. Azt gondolta, hogy majd egy jegyző, talán egy ügyvéd vagy egy orvos lesz a férje; de az a vágy, hogy igazi nagyvilági hölgy legyen, és nemesi cím legyen a neve előtt, sose született meg benne. Csak akkor legyintette meg ez a szép sóvárgás, mely nyomban elszállt a lelkéből, ahogy elszállnak az álmokképek, csak akkor álmodozott pár percig, ha kiolvasott egy-egy szerelmes regényt. S íme, ez a váratlan, lehetetlen dolog, amit a nővérének néhány szava idézett föl egyszerre, mintha most közeledne hozzá, akárcsak egy szélfúttá hajóvitorla.

Minden lélegzetvételre ezt suttogta az ajka: „Ravenel grófné.” És lehunyt szemhéjának sötétje látomásokkal gyúlt ki az éjszakában. Szép kivilágított szalonokat látott, szép hölgyeket, akik mosolyogtak rá, szép kocsikat, amelyek rá vártak egy kastély feljárójánál, és magas, libériás inasokat, akik meghajoltak, amint ő elhaladt előttük.

Melege lett az ágyban, a szíve hevesen dobogott! Megint fölkel, ivott egy pohár vizet, és pár pillanatig ott állt mezítláb a szobája hideg kövezetén.

Azután kissé lecsillapodott, és végül is elaludt. De már hajnalban fölébredt, úgy átjárta az ereit lelke háborgása.

Elszégyellte magát kis, fehér falú szobája miatt, amit a helybeli üveges vízfestése díszített, szegényes, színes gyapotfüggönye miatt és két fonott széke miatt, amely mindig ott áll a komód két sarkánál.

Parasztlánynak érezte magát itt a falusi bútorok közt, melyek gazdájuk eredetéről árulkodtak, póriasnak érezte magát, méltatlannak ehhez a kedélyes, szép fiúhoz, akinek derűs, szőke képe ott lebegett a szeme előtt, elmosódott, majd újra felöltött, lassanként a hatalmába kerítette őt, és már a szívébe férközött.

Kiugrott az ágyból, és elszaladt a tükreért, kis toalett-tükreért, mely akkora volt, mint egy tányér alja; azután visszafeküdt, kezében a tükörrel; elnézte az arcát, zilált hajának keretében, a vánkos fehér alapján.

Néha letette a takaróra ezt a könnyű üvegdarabot, amely a képét mutatta, és arra gondolt, hogy milyen bajos dolog lesz ez a házasság, milyen nagy távolság választja el őket egymástól. S ekkor nagy bánat szorította el a torkát. De rögtön ismét megnézte magát, és mosolygott, mert tetszeni akart magának, s minthogy csinosnak találta a képét, mindjárt elhárultak az akadályok.

Lement reggelizni; a nővére láthatóan ingerült volt, és megkérdezte tőle:

- Mit akarsz ma tenni?

Charlotte habozás nélkül válaszolt:

- Hát nem kocsizunk át Royat-ba Andermattnéval?

- Akkor egyedül mégy - folytatta Louise -, de az után, amit az este mondtam, jobban tennéd...

A kisebbik a szavába vágott:

- Nem kérek tőled tanácsot... törődj a magad dolgával.

Többet nem is beszéltek.

Oriol apó és Jacques is megjelent, és asztalhoz ültek. Az öreg szinte rögtön megkérdezte:

- Na, mit csináltok ma, gyerekeim?

Charlotte nem várta, hogy a nővére válaszoljon:

- Én Royat-ba megyek Andermattnéval.

A két férfi elégedetten nézte a lányt, s az apa azzal a megnyerő mosollyal mormolta, ahogy az előnyös üzletekről szokott beszélni:

- Jól van az, jól van az.

Ettől az egész magatartásukból kiérezhető, titkos elégedettségüktől Charlotte még jobban meglepődött, mint Louise látható haragjától; kissé zavartan gondolta: „Hát együttesen tárgyalták meg a dolgot?”

Étkezés után rögtön fölment vissza a szobájába, fölvette a kalapját, fogta a napernyőjét, könnyű kabátot vetett a karjára, és elindult a szálló felé, mert már fél kettőkor indulniuk kellett.

Christiane csodálkozott, hogy Louise otthon maradt.

Charlotte érezte, hogy elpirul, amikor válaszol:

- Kissé fáradt, azt hiszem, fáj a feje.

Fölszálltak a hintóba, a nagy hatülékes hintóba, amin kirándulni szoktak. A márki és lánya a hátsó ülésre ült, így a kis Oriol lány a menetiránynak háttal helyezkedett el a két fiatalember közt.

Elhaladtak Tournœl mellett, aztán a hegy lábánál mentek tovább egy dió- és gesztenyefák alatt kigyózó, szép úton. Charlotte többször is észrevette, hogy Gontran odasimul hozzá, de olyan óvatosan, hogy a lány meg ne sértődhessen. A fiatalember jobb felől ült, és amikor beszélt hozzá, egész közel hajolt a lány arcához; Charlotte nem mert odafordulni, amikor

válaszolt, félt a Gontran leheletétől, mert máris az arcán érezte a férfi száját, és félt a szemétől is, mert a tekintete zavarba hozta volna.

Gontran hódolatteljes bohóságokat mondott neki, mókás számárságokat, kedves és mulatságos bókákat.

Christiane alig szólt. Megsínylette a terhességét, nagyon elnehezült tőle. Paul láthatóan szomorú, szórakozott volt. Csak a márki csevegett gondtalanul és fesztelenül, egy magának való öreg úriember derűs kedélyével.

A royat-i parknál kiszálltak, hogy zenét hallgassanak; Gontran belekarolt Charlotte-ba, s előrement vele. A lugas körül, ahol a karmester vezényelt a rézfűvósoknak és a hegedűsöknek, a fürdőzők hada a székekről nézte a sétálók vonulását. A nők a ruháikat mutogatták, a szomszédos széklábtartó rúdjaig nyújtott lábukat, szellős nyári frizurájukat, amitől még bájosabbak voltak.

Charlotte és Gontran ott bolyongtak az üldögélő emberek közt, mulatságos arcokat kerestek, tréfálkozni akartak rajtuk.

Gontran minden pillanatban hallotta, hogy megjegyzik mögöttük: „Ni, milyen csinos lány.” Hízelt neki a dolog, és törte a fejét, hogy a húgának, a feleségének vagy a szeretőjének nézik Charlotte-ot.

Christiane az édesapja és Paul közt üldögélt, és többször is látta őket, amint arra mentek, és úgy találta, hogy kissé „bohókásan viselkednek”, ezért odahívta, hogy csitítsa őket. De azok rá se hallgattak, csavarogtak tovább a tömegben, és szívvel-lélekkel szórakoztak.

Christiane így szólt halkán Paul Brétignyhez:

- Ez a Gontran még hírbe hozza azt a lányt. Estére, hazamenet, beszélünk kell a fejével.
- Már én is gondoltam - válaszolt Paul. - Teljesen igaza van.

Vacsorázni egy clermont-ferrand-i étterembe mentek, mert a royat-i éttermek nem értek semmit, ahogy a márki mondta, aki nagy ínyenc volt; mire hazaértek, éjszaka lett.

Charlotte elkomolyodott, mert amint felkeltek az asztaltól, Gontran megszorította a kezét, amikor átnyújtotta a kesztyűjét. Egyszeriben felbolydult a lány önérzete. Ez aztán már vallomás, közeledés, illetlenség! „Mit kellett volna tennem? Szólni neki? Mit mondhattam volna? Megsértődni nevetséges lett volna! Az ilyen dolgokban annyi tapasztalatra van szükség! De nem tettem semmit, nem szóltam semmit, s úgy néz ki, mintha elfogadnám a közeledését, a cinkosa volnék, és igennel válaszolnék a kézszorítására.”

Mérlegelte a helyzetet, hibáztatta magát, hogy olyan pajkos és bizalmas volt Royat-ban, most már úgy gondolta, hogy igaza van a nővérének, és hírbe hozta, tönkretette magát! Az úton csak gördült a kocsí tova, Paul és Gontran csendesen dohányzott, a márki aludt, Christiane a csillagokat nézte, Charlotte pedig csak nagy nehezen tartotta vissza a könnyeit, mert három pohár pezsgőt megivott.

Amikor hazaértek, Christiane így szólt az apjához:

- Most már éjszaka van, kísérd haza a kislányt.

A márki a karját nyújtotta, és rögtön megindult Charlotte-tal.

Paul a Gontran vállára tette a kezét, és a fülébe súgta:

- Gyere már, a húgod meg én szeretnénk öt percig beszélgetni veled.

Fölmentek a kis társalgóba, amely Andermatt szobáját választotta el a felesége szobájától.

Mihelyt leültek, Christiane így szólt:

- Ide figyelj, Paul és én szeretnénk egy kicsit prédikálni neked.

- Predikálni?... De miről? Alkalom híján olyan jámbor vagyok, mint egy szentkép.

- Ne tréfálgass már. Te meggondolatlanul valami nagyon oktalan, nagyon veszélyes dolgot művelsz. Hírbe hozod azt a kislányt.

Gontran láthatóan nagyon meglepődött.

- Kit már?... Charlotte-ot?

- Igen, Charlotte-ot!

- Hírbe hozom Charlotte-ot... Én?

- Igen, hírbe hozod. Itt már mindenki erről beszél, és az imént is a royat-i parkban nagyon... nagyon... könnyelműek voltak. Ugye, Brétigny?

- Igen, asszonyom - válaszolta Paul -, teljesen osztom a nézetét.

Gontran megfordította a székét, lovagló ülésbe helyezkedett, elővett egy új szivart, rágyújtott, és fölnevetett.

- Aha! Szóval hírbe hozom Charlotte Oriolt?

Pár pillanatig várt, figyelte, milyen hatással van a válasza, majd kijelentette:

- Nohát, honnan tudjátok, hogy nem akarom feleségül venni?

Christiane összerezzent meglepetten.

- Feleségül venni? Te?... Te bolond vagy!

- Mért lennék bolond?

- Ezt a... ezt a kis... parasztlányt...

- Lárifári... előítéletek... a férjedtől tanulsz...

Christiane nem válaszolt erre a találó érvre, ezért Gontran folytatta, kérdéseket tett föl, és maga válaszolt is rájuk:

- Csinos ez a lány? - Igen! Jól nevelt? - Igen! - És ártatlanabb, és kedvesebb, és egyszerűbb, és egyenesebb, mint a társaságbeli lányok. Ő is tud annyit, mint akárki más, mert beszél angolul és auvergne-i tájszólásban, ami két idegen nyelv. Olyan gazdag lesz, mint egy örökös az arisztokrata Saint-Germain negyedben, amit Szentcsőd negyednek kellene elkeresztelni, és végül, ha paraszt lánya, annál egészségesebb lesz, és szép gyerekeket szül majd nekem... Slussz...

Még mindig úgy tett, mintha nevetne, tréfálkozna, ezért Christiane tétován megkérdezte:

- De hát komolyan beszélsz te?

- Ugyan! Ez a kislány bájos teremtés. Jó szíve és csinos arca van, derűs természete és jó kedélye, rózsás képe, tiszta tekintete, fehér foga, piros ajka, hosszú, fényes, dús és lágy haja; az apja, az a vincellér meg dúsgazdag lesz, hála a férjednek, kedves húgom. Mi mást akarsz még? Parasztlány! No hát, egy parasztlány nem ér annyit, mint valamennyi lány a romlott pénzarisztokráciából, amely olyan drágán megfizeti a kétes hercegeket, és valamennyi lány abból a rangos félvilági társaságból, amit a császárság hagyott ránk, és mint valamennyi két

papával rendelkező lány, akikkel a jó társaságban találkozunk? De ha ezt a lányt feleségül venném, ez volna életem első okos és értelmes cselekedete!...

Christiane elgondolkozott, majd hirtelen megadóan, meggyőzve és elragadtatottan fölkiáltott:

- De hisz minden szava szent igaz! Ez a tiszta igazság, a tiszta valóság!... Szóval feleségül veszed, Gontran, fiacskám?...

Most már Gontran csitította:

- Ne hamarkodjunk el... ne hamarkodjunk el... hadd gondolom meg én is. Én csak megállapítom: ha feleségül venném, ez volna életem első okos és értelmes cselekedete. Ez még nem azt jelenti, hogy feleségül is veszem; csak fontolgatom, gondolok rá, kissé udvarolok neki, kíváncsi vagyok, igazán tetszik-e. Szóval nem mondok neked se igent, se nemet, de inkább hajlok az igenre, mint a nemre.

Christiane Paulhoz fordult:

- Mit szól hozzá, Brétigny úr?

Hol Brétigny úrnak, hol csak Brétignynek hívta.

Pault mindig vonzották az olyan dolgok, melyekben nagyvonalúságot vélt fölfedezni, előnytelen házasságok, amikben nagylelkűséget talált, minden olyan érzelmi megnyilvánulás, amiben emberszív lappang, és így válaszolt:

- Most már azt hiszem, hogy igaza van Gontrannak. Ha tetszik neki a lány, vegye feleségül. Jobbat nem is találhatna...

De a márki és Andermatt hazatért, és másra terelődött a szó; a két fiatalember elment a Kaszinóba, hátha még nincs zárva a játékterem.

Ettől a naptól fogva Christiane és Paul láthatóan pártfogolta Gontran nyílt udvarlását.

Gyakrabban meghívták Charlotte-ot, vacsorára is marasztalták, szóval úgy bántak vele, mintha már a családban volna.

Charlotte mindent észrevett, és átlátott, és repesett tőle! Fejecskéjében szárnyra kelt a képzelet, és mesés légvárakat épített. Pedig Gontran egy szót se szólt neki, csak mintha a viselkedése, minden szava, a Charlotte-tal megütött hangneme, elmélyültebb udvarló modora, simogató tekintete ismételte volna mindennap a lánynak: „Magát választottam, maga lesz a feleségem.”

S a nyájas, baráti hang, a tapintatos engedékenységek, a szűzies tartózkodás, amit most Charlotte tanúsított iránta, mintha ezt válaszolta volna: „Tudom, és ha megkéri a kezem, igent mondok.”

A lány családjában sügtak-búgtak. Louise már inkább csak azért szólt hozzá, hogy sértő megjegyzésekkel, epés, bántó szavakkal bosszantsa. Oriol apó és Jacques láthatóan elégedett volt.

De azért Charlotte-nak eszébe se jutott, hogy szereti-e ezt a csinos kérőt, akinek bizonyára ő lesz a felesége. Tetszett neki Gontran, szüntelenül őrá gondolt, szépnek, szellemesnek, előkelőnek találta, főleg azon törte a fejét, hogy mitévő legyen, ha majd Gontran feleségül veszi.

Envalban elfelejtették az orvosok és forrástulajdonosok utálatos vetélkedését, a találgatásokat arról a vonzalomról, amit Ramas hercegné tanúsított a doktora iránt, minden apró pletykát, amely a gyógyfürdők vizével folydogál, és csakis ezzel a rendkívüli dologgal foglalkoztak: Gontran de Ravenel gróf el akarja venni a kis Oriol lányt.

Ekkor Gontran úgy érezte, hogy itt a pillanat, és egy reggel, ahogy felkeltek az asztaltól, karon fogta Andermattot, és így szólt hozzá:

- Barátom, a vas meleg, csak ütni kell! A helyzet egész pontosan a következő. Még nem tettem le a garast, de a lány várja, hogy megkérjem a kezét, és legyen nyugodt, nem fog kikoszorázni. Most már csak az apjánál kell puhatolózni, hogy egyszerre nyélbe üssük az ön üzletét is meg az enyémet is.

- Legyen csak nyugodt - válaszolt Andermatt. - Még ma a végére járok, nem fogom önt lejártni, nem megyek ajtóstul a házba; csak akkor nyilatkozok, ha világos lesz a helyzet.

- Remek.

Pár pillanatig csend volt, majd Gontran folytatta:

- Lássá, ez talán legényéletem utolsó napja. Átmegyek Royat-ba, ahol a minap néhány ismerőssel találkoztam. Este jövök vissza, majd bekopogok önhöz érdeklődni.

Fölnyergeltette a lovát, és elindult át a hegyeken, szívta a könnyű, tiszta levegőt, időnként vágatott, érezni akarta, amint a szél gyors simogatása végigsuhan üde arcbőrén, és csiklandozza a bajuszát.

Royat-ban víg estét töltött. Barátokra lelt, akik lányokkal voltak. Jó sokáig tartott a vacsora, jó későn ért haza; A Mont-Oriol Szállóban már mindenki lepihent, amikor Gontran kopogtatott Andermatt ajtaján.

Eleinte nem kapott választ, majd ahogy a kopogás erősebb lett, egy rekedt hang, egy álmos hang ezt dörögte odabenn:

- Ki az?

- Én vagyok, Gontran.

- Várjon, kinyitom.

Andermatt hálóingben jelent meg, a képe fel volt puffadva, az állán borzas volt a szakáll, s a feje kendőbe volt bugyolálva. Azután visszafeküdt az ágyba, felült, és a kezét kinyújtotta a paplanon:

- Hát, barátom nem megy a dolog. Ez a helyzet. Puhatolóztam ennél a vén róka Oriolnál, önt nem említettem, csak azt mondtam, hogy egy barátom, talán úgy értette, hogy Paul Brétignyről van szó, megfelelő férj lenne az egyik lányának, és megkérdeztem, hogy mennyi hozományt adna a lányoknak. Válaszképpen ő is megkérdezte, hogy mekkora vagyona van a fiatal-embernek; háromszázezer frankot mondtam meg némi várandóságot.

- De hisz semmim sincs - mormolta Gontran.

- Majd én kölcsönadom, barátom. Ha együtt tető alá hozzuk ezt az üzletet, az ön földjeinek a jövedelméből bőven megtérül a pénzem.

Gontran gúnyosan nevetett:

- Ez igen. Nekem a nő, önnek a pénz.

De Andermatt nagyon megdühödött:

- Én itt fáradozom önért, és sértegetés érte a köszönet, akkor elég volt, végeztünk...

Gontran mentegetődzött:

- Ne dühöngjön, barátom, bocsásson meg. Tudom, hogy ön igen derék ember, és üzleti ügyekben feddhetetlenül becsületes. Nem kérnék borravalót, ha a kocsisa volnék, de önre bíznom a vagyonomat, ha milliomos volnék...

William lecsillapodva folytatta:

- Erre majd mindjárt visszatérünk. Előbb végezzünk a főkérdéssel. Az öreg nem dőlt be a cseleimnek, és így válaszolt: „Attól függ, melyik lányról van szó. Ha Louise, az idősebbik az, akkor ez a hozománya.” Azzal felsorolt minden földet, ami a gyógyintézet körül van, azokat, amelyek a fürdő és a szálló meg a szálló és a Kaszinó közt fekszenek, szóval mindazokat, amik nekünk nélkülözhetetlenek, amik nekem fölbecsülhetetlen értékűek. Ellenben a kisebb lánynak a hegy túlsó oldalát adja; később kétségkívül az is sok pénzt ér majd, de énnekem nem ér semmit. Minden lehető módon megpróbáltam módosítani ezt az elosztást, hogy cserélje meg a hozományokat. De egy öszvér konokságával találtam szembe magamat. Ő ugyan nem változtat, így határozott. Gondolja meg, mit szól hozzá?

Gontran nagy zavarban, nagy tanácstalanul válaszolt:

- Hát ön mit szól hozzá? Azt hiszi, hogy rám gondolt az öreg, hogy így osztotta el a hozományt?

- Semmi kétség. A vén kópé így gondolkozott: „Tetszik neki a kisebb, akkor megtartjuk a juszt.” Remélte, hogy úgy adhatja önnek a lányt, hogy legjobb földjeit is megtarthatja... Meg talán a nagyobbik lányt is pártfogolni akarta... Azt jobban szereti... talán... jobban hasonlít az apjához... ravaszabb... ügyesebb... gyakorlatiasabb... Azt hiszem, erős lány az a csitri... én, ha önnek volnék... átnyergelnék...

De Gontran csak ezt motyogta elhűlve:

- Mi a fene... mi a fene... mi a fene!... Hát a Charlotte földje... az nem kell önnek?

- Nekem... ugyan... ingyen se! - kiáltott fel Andermatt. - Az a föld kell, ami a fürdőm, a szállóm és a kaszinóm közt van. Világos. Egy petákot se adnék a többiért, azokat majd csak később lehet eladni parcellánként magánszemélyeknek...

Gontran csak ezt hajtogatta:

- Mi a fene... mi a fene... hű, de bosszantó... Szóval mit tanácsol?

- Én nem tanácsolok semmit. Azt hiszem, jól tenné, ha meggondolná a dolgot, és csak azután választana a két nővér közt.

- Igen... igen... helyes... meggondolom... alszom rá egyet... az éjszaka tanácsot ad...

Fölállt, de Andermatt visszatartotta:

- Bocsánat, barátom, még egy szót egy más dologról. Úgy teszek, mintha nem érteném, pedig nagyon is jól értem, milyen célzásokkal csipked szüntelenül, és elegendem van belőlük. Azt dörgöli az orrom alá, hogy zsidó vagyok, vagyis futok a pénz után, fösvény vagyok, és úgy spekulálok, hogy az már-már szélhámosság. De szót se róla! Hanem van valami, amit nem tűrök! Nem, én nem vagyok fösvény; az is bizonyítja, hogy húszezer frankos ajándékokat adok a húgának, az édesapjának egy tízezer frankos Théodore Rousseau-képet adtam, mert megtetszett neki, s amikor idejöttem, egy lovat ajándékoztam önnek, amelyen épp az imént járt Royat-ban. Miben vagyok hát fösvény? Abban, hogy nem hagyom meglopni magamat. Ez már a fajtámban van, és igazunk is van, uram. Ezt egyszer s mindenkorra tudomására akarom hozni. Fösvénynek mondanak bennünket, mert tisztában vagyunk a dolgok pontos értékével.

Önnek a zongora az zongora, a szék az szék, a nadrág az nadrág. Nekünk is, de emellett minden értéket, fölbecsülhető és pontos kereskedelmi értéket is képvisel, amit a gyakorlatias embernek egy szempillantás alatt föl kell mérnie, nem takarékságból, hanem hogy be ne csapják. Mit szólna hozzá, ha egy trafikoszó négy sout kérne egy bélyegért, vagy egy doboz gyufáért? Rendőrért szaladna, uram, egyetlen souért, igen, egyetlen souért, úgy fel volna háborodva! Csak azért, mert véletlenül ismeri ennek a két cikknek az árát. No hát, én meg minden megvásárolható cikknek ismerem az árát; és ahogy önt felháborodás fogja el, ha négy sout kérnek egy bélyegért, én ugyanúgy felháborodok, ha húsz frankot kérnek tőlem egy esernyőért, ami tizenötöt ér! Érti? Tiltakozom a kereskedők, inasok, kocsisok utálatos, szüntelen, jóváhagyott rablása ellen. Tiltakozom az önök egész fajtajának kereskedelmi tisztességtelensége ellen, pedig önök megvetnek bennünket. Én annyi borraivalót adok, amennyit a szolgáltatás arányában adnom kell, nem olyan szeszélyes borraivalót, amit önök vetnek oda, nem is tudják, miért, s ami lehet öt sou is, száz sou is, aszerint, hogy milyen kedvükben vannak. Érti?

Gontran fölállt, és azzal az enyhe gúnnyal mosolygott, ami olyan jól illett az ajkára:

- Igen, barátom, értem, önnek teljesen igaza van, annál is inkább, mert a nagyapám, az öreg Ravenel márki szinte semmit se hagyott szegény apámra, mert az a rossz szokása volt, hogy ha fizetett valami áruért, mindig otthagya az aprót, amit a kereskedő visszaadott. Úgy gondolta, hogy ez méltatlan egy úriemberhez, és mindig kerek összeget fizetett, egyben.

Ezzel Gontran kiment, nagyon elégedetten.

Másnap éppen asztalhoz akartak ülni vacsorára az Andermatt és Ravenel család külön éttermében, amikor Gontran kinyitotta az ajtót, és bejelentette: „Oriol kisasszonyék.”

Betuskolta a két zavart lányt, és nevetve mentegetődzött:

- Ehol vannak, nyílt utcán megszöktettem mind a kettőt. Na, szép kis botrány volt. Erőszakkal hoztam ide őket, mert egy kis beszédem van Louise kisasszonnyal, azt mégse lehetett odakinn elintézni.

Elvette a kalapjukat, a napernyőjüket, ami még náluk volt, mert sétáról mentek hazafelé, leültette őket, megcsókolta a húgát, kezét szorította az édesapjával, a sógorával és Paullal, majd visszament Louise Oriolhoz:

- No hát, kisasszony, most már megmondhatná, mi baja van velünk egy idő óta?

Louise láthatóan úgy megijedt, mint egy törbe csalt madár, amikor viszi a vadász.

- Semmi, uram, a világon semmi! Honnan veszi ezt?

- Mindenhonnan, kisasszony, de mindenhonnan! Ide se jön már, Noé bárkájába se jön már - (így keresztelte el a nagy hintót) -, és mindig olyan durcás, ha találkozunk, és szólok magához.

- Dehogysis, uram, higgye el.

- De bizony, kisasszonykám, én meg azt mondom. De semmiképp se akarom, hogy ez tovább tartson, és még ma békét fogok kötni magával. Tudja, én nagyon makacs vagyok ám! Nekem aztán hiába vág savanyú képet, majd kifogok én ezen a bakafántoskodáson, és ráveszem, hogy olyan kedves legyen hozzám, mint a húga, ez a búbajos angyal.

Jelentették, hogy a vacsora tálalva, és átmentek az ebédlőbe. Gontran karon fogta Louise-t.

Csupa figyelem volt iránta és a húga iránt, bámulatos érzéssel osztotta meg köztük a bókjait, s így szólt a kisebbikhez:

- Maga a mi kis barátunk, pár napig most hanyagolom magát. Tudja, a barátaira kevesebbet költ az ember, mint másokra.

A nagyobbiknak meg ezt mondta:

- Magát pedig megfőzöm, kisasszony, előre is megmondom, mint nemes ellenfél. Még udvarolni is fogok magának. Aha, pirul már, ez jó jel. Majd meglátja, milyen kedves tudok lenni, ha nagyon akarok. Ugye, Charlotte kisasszony?

Ettől aztán mindkét lány elpirult, és Louise ezt dadogta megszokott komolyságával:

- Jaj, uram, milyen bolondos maga!

- Ó - válaszolt Gontran -, hallanak maguk még szebbeket is később, társaságban, ha már férjnél lesznek, ami nemsoká bekövetkezik. Akkor hallanak csak majd bókokat meg bókokat!

Christiane és Paul Brétigny helyeselte, hogy Gontran elhozta Louise Oriolt; a márkí mosolygott, mulattatta ez a gyerekes évődés; Andermatt meg arra gondolt: „Nem is olyan számár ez a fickó.” Gontran meg bosszús volt, hogy ezt a szerepet kell játszania, az érzékei Charlotte-hoz húzták, az érdekei pedig Louise-hoz, és míg váltig mosolygott Louise-ra, ezt mormolta a foga közt: „Hej, az a zsvány apád azt hitte, kifog rajtam; de majd elbánok én veled, kicsikém, majd meglátod, hogy kivágom a rezet.”

És egymás után szemügyre vette, összehasonlította őket. Mi tagadás, a fiatalabbik jobban tetszett neki; bohókásabb volt, vidorabb, kissé fitos orrával, eleven szemével, keskeny homlokával és kissé széles szájában szép, kissé nagy fogaival.

De azért a másik is csinos volt, hüvösebb, nem olyan derűs. Meghitt kettesben ugyan sose lenne benne se tűz, se báj, de ha bejelentenék, amint belép a bálterembe, hogy „Ravenel grófné asszony”, méltóképpen tudná viselni a nevét, talán jobban, mint a kisebbik, ha egy kicsit megszokna, és társaságbeli emberekkel érintkezne. Hiába, ő mégis bosszankodott, haragudott a lányokra, mind a kettőre, az apjukra és a bátyjukra is, és fogadkozott magában, hogy megfizet még nekik ezért a balsikerű kalandért, később, ha majd ő lesz a gazda.

Amikor visszamentek a társalgóba, kártyát vettetett magának Louise-zal, aki remekül értette a jövőmondást. A márkí, Andermatt és Charlotte figyelmesen hallgatta, önkéntelenül is vonzotta őket az ismeretlen rejtélye, a valószínűtlen lehetősége, az a legyőzhetetlen hiszékenysége, amely a csoda láttára kísérti az embert, és gyakran a legtisztább elméket is megzavarja a szemfényvesztők legbárgyúbb leleménye láttán.

Paul és Christiane egy nyitott ablak mélyedésében beszélgetett.

Christiane egy idő óta bűnnek eresztette a fejét, úgy érezte, hogy már nem szeretik úgy, mint azelőtt; elhidegülésük, kölcsönös hibájukból, napról napra növekedett. Christiane az avató-ünnepély estélyén tapasztalta először, hogy valami baj van, amikor Pault kihívta az országútra. Láttá, hogy Paul tekintetében már nincs meg az a gyöngédség, a hangjában az a simogatás, az a szenvedélyes érdeklődés, mint régen, de nem tudott rájönni a változás okára.

Ez a változás már régen kezdődött, aznap, hogy Christiane, amint megérkezett mindennapos találkájukra, kitörő boldogsággal mondta Paulnak: „Tudod, azt hiszem, igazán teherben vagyok.” Ekkor Paul úgy érezte, hogy valami kellemetlen kis borzongás fut végig rajta.

Azután Christiane minden találkozásukkor szívrepesve beszélt neki a terhességéről; de Paul ezt kellemetlen, csúf, tisztátalan dolognak tartotta, és ez a lelkesedés lehűtötte imádott bálványa iránt érzett áhítatát, rajongását.

Később, amikor látta, hogy Christiane megváltozik, lefogy, az arca beesik, elsárgul, úgy gondolta, hogy az asszony megkímélhette volna őt ettől a látványtól, eltűnhetett volna pár hónapra, s aztán újra megjelenhetett volna üdében és csinosabban, mint valaha, ügyesen elfeledtetve ezt a balesetet, vagy talán kacér szeretői báját ügyesen párosítva a kismama tapasztalt és tapintatos bájával, aki csak távolról mutatja meg rózsaszín szalagokkal felcícomázott gyermekét.

Különben Christiane-nak ritka jó alkalma volt, hogy tanúságot tegyen arról a tapintatról, amit Paul várt tőle; lemegy nyaralni Mont-Oriolba, és Pault Párizsban hagyja, hogy a férfi ne lássa őt hervadtnak és alaktalannak. Paul igazán remélte, hogy Christiane lesz ilyen belátó!

De mihelyt Auvergne-be ért, Christiane szüntelenül áradó, kétségbeesett levelekben, oly sok és oly sürgető levélben hívta maga után, hogy Paul gyengeségből, szánalomból utánautazott. Most pedig Christiane elhalmozta esetlen és nyafogó gyöngédségével; Paul mértéktelen vágyat érzett, hogy otthagyja, és akár ne is lássa többé Christiane-t, csak ne hallja már idegesítő és alkalmatlankodó szerelmes turbékolását. Szerette volna kiönteni a szívét, megmagyarázni neki, hogy milyen ügyetlen és csacsi ez a viselkedés, de képtelen volt rá, nem merte faképnél hagyni, de türtőztetni se tudta magát, epés, sértő szavakkal fejezte ki előtte ingerültségét.

Christiane pedig szenvedett tőle, annál is inkább, mert napról napra betegesebb lett, egyre jobban elnehezült, gyötörte a terhes nők minden baja, sokkal nagyobb szüksége volt vigaszra, babusgatásra, dédelgető szeretetre, mint valaha. Testestül-lelkestül, egész lényével szerette Pault, azzal a teljes odaadással, ami néha feltétlen és határtalan önfeláldozássá teszi a szerelmet. Úgy érezte, hogy ő Paulnak már nem is szeretője, hanem a felesége, a társa, odaadó, hű barátnője, alázatos rabszolgája, játékszere. Úgy gondolta, hogy kettejük közt már nem egyszerű udvarlás, kacérkodás, szüntelen tetszésvágy, szokványos bájlolgás van, hiszen ő már egészen a Paulé, hiszen őket már összefűzi ez az édes és erős lánc: a gyermek, aki csakhamar a világra jön. Mihelyt magukra maradtak az ablakban, Christiane máris rákezdte a gyöngéd sopánkodást:

- Paul, drága Paul, mondd, még mindig úgy szeretsz?

- Hát persze! De mindennap elkérdezed, már nagyon egyhangú.

- Bocsáss meg! Mert már nem tudok hinni benne, és szükségem van rá, hogy bizonygasd, szükségem van rá, hogy mindig halljam tőled ezt a kedves szót; de te már nem ismétled olyan gyakran, mint azelőtt, ezért kénytelen vagyok kérni, könyörögni, koldulni érte.

- Hát akkor szeretlek! De, kérlek, beszéljünk már másról!

- Juj, de gonosz vagy!

- Dehogyan vagyok gonosz. Csak... csak nem érted meg... nem érted meg... hogy...

- De igen! Értem én jól, hogy már nem szeretsz. Ha tudnád, hogy szenvedek!

- Ugyan, Christiane, könyörgök, ne idegesíts már. Ha tudnád, milyen butaságot csinálsz.

- Ó, ha szeretnél, nem beszélnél így.

- De, a mindenit, ha már nem szeretnélek, nem jöttem volna ide.

- Ide figyelj. Most már hozzám tartozol, az enyém vagy, és én a tied. Olyan kapocs van köztünk, ez a születő élet, amit semmi el nem szakít; de ígérd meg, hogy egyszer, később, ha már nem szeretsz, megmondod.

- Jó, megígérem.

- Esküszöl?

- Esküszöm.

- De azért akkor is barátok maradunk?

- Persze hogy barátok maradunk.

- Egyszer, ha már nem szeretsz szerelemmel, eljössz hozzám, és ezt mondd: „Kicsikém, Christiane, szeretlek, de már nem úgy, mint azelőtt. Legyünk ezután barátok, csakis barátok.”

- Rendben van, ígérem.

- Esküszöl?

- Esküszöm.

- Hát, azért nagy fájdalomban lesz részem! Hogy imádtál tavaly!

Mögöttük harsány hang szólalt meg:

- Ramas-Aldavarra hercegné asszony!

Látogatóba jött a szomszédba, mert Christiane minden este úgy fogadta az előkelő fürdőzőket, ahogy az uralkodók fogadják vendégeiket a birodalmukban.

Mazelli doktor mosolyogva és hódolatteljesen követte a szép spanyol nőt. A két hölgy kezét fogott, helyet foglalt, és beszélgetni kezdett.

Andermatt elhívta Pault:

- Jöjjön csak, kedves barátom, Oriol kisasszony csodálatosan érti a kártyavetést, meglepő dolgokat mondott nekem.

Karon fogta Pault, és folytatta:

- Milyen fura egy ember ön! Párizsban hónapszám nem látjuk, hiába hívogatja a feleségem. Innen is tizenöt levél kellett, hogy leutazzon hozzánk. S amióta megérkezett, olyan sanyarú képeket vág, mintha naponta egymilliót vesztené. Csak nem titkol valami kellemetlen ügyletet? Talán segíthetnék? Csak szóljon.

- Dehogysis, barátom. Igaz, Párizsban nem megyek túl gyakran látogatóba... de hát Párizsban, hiszen tudja?...

- Persze... értem... De legalább itt megerőltethetné magát. Rendezek két-három estélyt, azt hiszem, jól fognak sikerülni.

- Barre-né és Cloche professzor úr - jelentették. A tanár belépett a lányával, egy vörös és kihívó, fiatal özvegygel. Majd szinte nyomban utána ugyanaz az inas hangosan közölte: „Mas-Roussel professzor úr.”

A felesége volt vele, egy sápadt, elvirágzó asszony, a halántékán simára fésült hajjal.

Rémusot professzor már az este elutazott; előzőleg megvásárolta a villáját, amint mondják, rendkívül kedvező feltételekkel.

A két másik orvos is szívesen megismerte volna ezeket a feltételeket, de Andermatt csak ennyit válaszolt: „Ó, van néhány apró ajánlatunk, ami igazán mindenkinek előnyös. Ha követni óhajtanák az ő példáját, megegyezhetnénk, nem vesznenék össze... Ha döntött, csak szóljon nekem, és majd megbeszéljük.”

Latonne doktor is megjelent, majd Honorat doktor, de a felesége nélkül, mert azt sose vitte sehová.

Most hangzavar, zsidongó beszélgetés töltötte be a társalgót. Gontran egy tapodtat se mozdult Louise Oriol mellől, a vállára hajolva beszélt hozzá, és ha valaki elment mellettük, időnként megjegyezte:

- Javában főzöm egy ellenségemet.

Mazelli leült Cloche professzor lánya mellé. Pár napja szüntelenül a sarkában volt, s a hölgy kihívó vakmerőséggel fogadta közeledését.

A hercegné le nem vette róla a szemét, láthatóan ideges és ingerült volt. Egyszer csak felállt, átment a társalgón, és megzavarta orvosának és a csinos vörös nőnek édes-kettesét:

- Kérem, Mazelli, induljunk. Kissé rosszul érzem magam.

Mihelyt elmentek, Christiane odament Paulhoz, és így szólt:

- Szegény asszony! Hogy szenvedhet!

- Ki már? - kérdezte Brétigny indulatosan.

- A hercegné! Nem látja, milyen féltékeny?

Paul nyersen válaszolt:

- Ha már minden vacakságot megsírat, akkor ki se fog a könnyekből.

Christiane elfordult, most már igazán sírhatnékja volt, olyan gorombának találta Pault, és leült Charlotte Oriol mellé, aki egyedül volt, és értetlenül, meglepetten nézte, mit tesz Gontran.

- Néha szeretne meghalni az ember - mondta neki Christiane, de a kislány nem fogta fel szavai értelmét.

Andermatt az orvosok közt Clovis apó rendkívüli esetét mesélte, hogy megjavult az öreg lába. Olyan meggyőződés sugárzott róla, hogy senki se vonhatta kétségbe a jóhiszeműségét.

Mióta rájött a parasztok és a nyomorék furfangjára, s átlátta, hogy tavaly lépre ment, és bedőlt nekik, csak azért, mert olyannyira hinni akart a gyógyvíz hatékonyságában, s főleg mióta nem tudott olcsón megszabadulni az öreg félelmetes sopánkodásától, hatalmas hírverést csinált Clovis apónak, és remekül kihasználta.

Mazelli, amint hazakísérte páciensét a lakosztályába, visszatért, most már felszabadultan.

Gontran karon fogta:

- Nem adna egy jó tanácsot, szép doktor? A két kis Oriol lány közül melyiket kedveli jobban?

A csinos orvos a fülébe súgta:

- Szeretőnek a kisebbet, feleségnek a nagyobbat.

Gontran nevetett:

- Lám, pontosan egy véleményen vagyunk, igazán örülök!

Majd odament a húgához, aki még mindig Charlotte-tal beszélgetett:

- Tudod-e, mi jutott eszembe? Csütörtökön felmegyünk a Nugère-hegyre. Ez a hegylanc legszebb krátere. Mindenki benne van. Szóval fix.

Christiane közönyösen mormolta:

- Ahogy jónak látjátok, nekem minden jó.

Cloche professzor búcsúzkodott a lányával együtt, Mazelli pedig ajánlkozott, hogy elkíséri őket, és elment az ifjú özvegy után.

Pár perc alatt mindenki távozott, mert Christiane tizenegykor feküdt.

A márkí, Paul és Gontran elkísérte a kis Oriol lányokat. Gontran és Louise előrement, Brétigny pedig pár lépéssel hátrább a karján érezte Charlotte kissé remegő karját.

Elköszöntek, és még odakiáltották egymásnak: „Csütörtökön tizenegykor ebéd a szállóban.”

Visszafelé menet Andermatt-tal találkoztak, akit a park szögletében Mas-Roussel professzor szólított meg, és így szólt hozzá:

- Hát ha nem alkalmatlan, holnap reggel benéznék önhöz, megtárgyalnánk ezt a kis villadolgot.

William csatlakozott a fiatalemberekhez, együtt mentek haza, odahajolt a sógora füléhez:

- Gratulálok, barátom, remek volt.

Gontran két év óta anyagi gondokkal küszködött, és ezek megrontották az életét. Amíg anyai örökségéből futotta, apjától örökölt közönnyel és léhasággal élte világát azok közt a gazdag, fásult és romlott fiatal emberek közt, akikkel minden reggel tele vannak az újságok, akik társaságbeli emberek, de keveset járnak jó társaságba, akik kétes nők közt forgolódnak, s erkölcsi világuk és szívük olyan, akár egy örömlányé.

Tízen-tizenketten voltak a társaságban, minden éjszaka ott látták őket ugyanabban a kávéházban, a körúton, éjfél és hajnali három óra közt. Nagyon választékosan öltözködtek, mindig frakkot és fehér mellényt viseltek, húsz lajos-aranyas kézelőgombjukat havonta váltogatták, és a legjobb ékszerészeknél vásárolták, egyetlen gondjuk a szórakozás volt, nőket fogtak, beszélgettek magukról, és minden lehető módon pénzt hajhásztak.

Minthogy mást se tudtak, csak a legfrissebb botrányokat, a hálósobák és istállók híreit, a párbajokat és a kártyatörténeteket, egész gondolatviláguk bezárult ezek közé a falak közé.

Minden nő az övéc volt már, aki csak számított a széptevés mezején, átpasszolták, átengedték, kölcsönadták őket egymásnak, és úgy megbeszélték a hölgyek szerelmi érényeit, mint egy versenyló tulajdonságait. A lármás, előkelő társaságba is jártak, amely közszájon forgott, és amelynek hölgyei szinte kivétel nélkül ismert viszonyokat folytattak férjük közönyös, vagy félrenéző, vagy lehuny, vagy nem túl éleslátó szeme előtt; ők pedig ezeket a hölgyeket is fölbecsülték, akárcsak a többi, egy kalap alá vették őket, csak születés és társadalmi rang alapján tettek némi különbséget köztük.

Szüntelenül fondorkodtak, hogy előteremtsék a megélhetésükhöz szükséges pénzt, egyre-másra csapták be az uzsorásokat, kölcsönkértek mindenfelé, kijátszották szállítóikat, szemébe nevettek a szabónak, aki minden félévben eléjük tett egy háromezer frankkal megnövekedett számlát, hallgatták a lányokat, azt a sok kapzsi nőtényt, akik ravasz mesékkel tömték a fejüket, annyi csalást láttak a klubokban, tudták, érezték, hogy őket is meglopja mindenki, az inasok, a kereskedők, az előkelő vendéglősök és mások, tudomásuk volt bizonyos gyanús tőzsdei vagy üzleti üzelmekről, és az ő kezük is benne volt, hogy néhány Lajos-aranyat kereszenek rajta, és így az erkölcsi érzékük lassan elnyűtt, eltompult, s már csak egyetlen dologra adtak: párbajt vívtak, mihelyt úgy érezték, hogy mindazzal gyanúsítják őket, amire különben képesek, vagy amiben vétkesek voltak.

Pár évig éltek ezt az életet, majd valamennyien, vagy szinte valamennyien úgy végezték, hogy gazdagon nőültek, vagy botrány középpontjába kerültek, vagy öngyilkosságot követtek el, vagy valami rejtélyes eltűnés lett a végük, olyan teljes, mint a halál.

De főleg a gazdag házasságra számítottak. Némelyek a családjukban bíztak, hogy az majd gondoskodik róla, mások maguk néztek utána, de sikertelenül, s olyan jegyzékük volt az örökösokről, amilyen jegyzékeket eladó házakról tart az ember. Különösen az egzotikus nőkre, észak- vagy dél-amerikaiakra lestek, hogy azokat majd elkápráztatják a fellépésükkel, társasági hírnevükkel, közismert sikerükkel és személyi varázsukkal.

Szállítóik is számítottak a gazdag házasságra.

Hanem ez a gazdaglány-vadászat jó sokáig eltarthatott. Mindenesetre kutatást kívánt, vesződések hódítását, fáradalmat, látogatásokat, sok-sok erőfeszítést, amire a természettől fogva nemtörődöm Gontran teljességgel képtelennek bizonyult.

Napról napra jobban szenvedett a pénz szűkében, és már jó ideje forgatta a fejében: „Igazán kieszkelhetnék már valamit.” De nem eszelt ki semmit, nem talált ki semmit.

Már apró összegek leleményes fölkajtatására is ráfanyalodott, a megszorult emberek valamennyi gyanús fogására, s végül arra is, hogy sokat időzzön családjá körében, amikor Andermatt egyszer csak azt az ötletet sugallta neki, hogy vegye el az egyik kis Oriol lányt.

Eleinte óvatosságból hallgatott, bár első pillantásra nagyon alantasnak érezte a lányt magához képest, és rangon alulinak érezte ezt a házasságot. De pár percig gondolkodott, és gyorsan megváltozott a véleménye, nyomban elhatározta, hogy játékosan udvarolgat, ahogy fürdőhelyen szokás, ez nem kötelezi el, és még visszavonulhat.

Bámulatosan ismerte a sógorát, tudta, hogy ezt a javaslatot nyilván hosszasan megfontolta, mérlegelte és előkészítette, és az Andermatt szájából az ilyesmi aranyat ér, ilyesmit máshol nem talál.

Különben igazán nem nagy fáradság lehajolni, és felcsípni egy csinos lányt, mert a kisebbik nagyon tetszett neki, gyakran mondta is magában, hogy később nagyon kellemes volna találkozni vele.

Charlotte Oriolt választotta hát, és rövid idő alatt odafejlődtek a dolgok, hogy szabályos lánykérésre kerülhetett a sor.

Igen ám, de az apja a másik lánynak szánta azt a hozományt, amire Andermattnak fáj a foga, így Gontran vagy lemondhatott a házasságról, vagy az idősebbik lánnyal kellett foglalkoznia.

Nagyon lázadozott magában, és az első pillanatokban arra gondolt, hogy a sógora menjen a pokolba, ő meg agglegény marad, amíg új alkalom nem adódik.

De éppen akkor egy fillérje se volt, úgyannyira nem, hogy a kaszinói játszómájára is huszonöt lajosaranyat kellett kérnie Paultól, sok más kölcsön után, amit sose adott meg. Aztán meg azt a nőt még keresni kellene, megtalálni, meghódítani. Talán viaskodhatna egy ellenséges családdal, itt pedig helyben, pár napi figyelmességgel és udvarlással megkaphatná a nagyobbik Oriol lányt, ahogy a kisebbiket is meg tudta hódítani. Így sógora személyében egy bankárra is szert tenne, akit mindig felelőssé tehetne, akit örökké elhalmozhatna szemrehányásaival, és akinek a pénztárcája nyitva maradna előtte.

A feleségét pedig elvinné Párizsba, úgy mutatná be, mint Andermatt üzlettársának a lányát. A lány különben is a fürdőváros nevét viseli, ahová ő soha, de soha vissza nem vinné Louise-t, mert az az elve, hogy a folyó nem tér vissza a forráshoz. Jó megjelenésű és talpraesett lány, elég választékos modorú, és majd egészen az lesz, elég értelmes, hogy megértse a helyzetet, ahhoz tartsa magát, hogy reprezentáljon, sőt férje becsületére váljék. Majd mondogatják: „Ez a nagy kópé feleségül vett egy szép lányt, de alighanem csúfot üz belőle”, és csakugyan csúfot is üz majd belőle, mert úgy számít, hogy a felesége mellett folytatja a legényéletét, csak most már pénz is csörög a zsebében.

Louise Oriol felé fordult hát, és önkéntelenül is kihasználta, hogy a lány borongó szívében föltámadt a féltékenység, és fölébresztette benne a még alvó kacérságot és valami homályos vágyat, hogy elvegye a húgától ezt a csinos udvarlót, akit „gróf úrnak” hívnak.

A lány nem is gondolt az egészre, nem töprengett, nem tervezgetett, úgy meglepte ez az egymásra találás és kettejük fellobbanása. De hogy Gontran úgy serénykedett körülötte, úgy udvarolt neki, megérezte a fiatalember viselkedésén, a tekintetén, egész magatartásán, hogy egy cseppet se szerelmes Charlotte-ba, és őt több már nem is érdekelte; amikor nyugovóra tért, boldognak, vidámnak, szinte diadalmasnak érezte magát.

Csütörtökön sokáig haboztak, mielőtt elindultak a Nugère-hegyre. Az ég borús volt, a levegő fűledt, az idő esőre állt. De Gontran úgy buzgólkodott, hogy a tanácstalanokat is meggyőzte.

Az ebéd szomorú volt. Az este Christiane és Paul ok nélkül veszekedett. Andermatt félt, hogy Gontran házassága füstbe megy, mert Oriol apó épp aznap reggel elég felemásan nyilatkozott a fiatalemberről. Gontran értesült a dologról, dühbe gurult, és eltökélte, hogy sikert arat. Charlotte már sejtette nővére jövődiadalát, bár mit se értett ebből a fordulatból, és mindenáron a faluban akart maradni. Nagy üggyel-bajjal rábeszéltek, hogy velük menjen.

Noé bárkája teljes számban szállította hát a megszokott kiránduló társaságot a Volvic fölé emelkedő fennsík felé.

Louise Oriol egyszerre beszédes lett, és fölcsapott útimarsallnak. Elmondta, hogy Volvic köve nem más, mint a környező hegyek lávája, abból épült a környék minden háza és minden temploma, ettől olyan komorak és füstösek az auvergne-i városok. Megmutatta a telepeket, ahol a követ faragják, felhívta a figyelmüket a lávaömlésre, ahonnan mint egy kőbányából termelték ki a nyers lávát, és egy csúcson állva, mintegy Volvic fölött lebegve, megcsodáltatta velük a hatalmas fekete Szűzanyát, aki a várost oltalmazza.

Azután fölmentek a felső síkságra, ahol öreg vulkánok domborultak. A lovak lépésben haladtak a hosszú és fáradságos úton. Az utat szép zöld erdők szegélyezték. Már mindenki hallgatott.

Christiane Tazenat-ra gondolt. A kocsí ugyanaz volt, az emberek ugyanazok, de a szívek már nem! Mintha minden hasonló volna... és mégis... és mégis... Mi történt hát? Szinte semmi!... Ő valamivel szerelmesebb!... Paul valamivel kevésbé szerelmes... szinte semmi!... Csak a születő vágy és az elhaló vágy különbsége... szinte semmi!... Az a láthatatlan fészlés, ahogy a megszokás koptatja a vonzalmakat!... Ó, szinte semmi, szinte semmi!... és a szem megváltozott tekintete, mert ugyanaz a szem már nem ugyanúgy látja ugyanazt az arcot!... Egy tekintet, mi az?... Szinte semmi!

A kocsis megállt, és így szólt: „Itt jobbra, ezen az ösvényen az erdőben. Csak menjenek, ez odavezet.”

Mindnyájan kiszálltak, csak a márki nem, ő úgy érezte, nagyon meleg van. Louise és Gontran előrement, Charlotte hátramaradt Paullal és Christiane-nal, aki alig bírt haladni. Úgy tetszett neki, hosszú ez az út az erdőn át; majd egy magas fűvel borított hegyháttra értek, amely egyre emelkedett a régi kráter széléig.

Louise és Gontran megállt a gerincen; magas, karesú volt mind a kettő, és mintha felhőkben állnának. Mikor utolérték őket, Paul Brétigny rajongó lelkén eláradt a lírai hév.

Körülöttük, mögöttük, jobbról balra, fura, csapott kúpok fogták körül őket, az egyik fölmeredt, a másik meglapult, de mind megőrizte a kialudt vulkán különös képét. Ezek a lapos tetejű, súlyos hegytömbök délen és nyugaton egy hatalmas, sivár síkságon emelkedtek, amely maga is ezer méterrel magasabban feküdt, mint Limagne, és uralkodott a vidéken, keletre és északra, ameddig csak a szem ellátott, a láthatatlan, mindig fátyolos, mindig kékes szemhatárig.

Jobbra a Dôme-hegy magasabbra nyúlt minden testvérénél, annál a hetven-nyolcvan, ma már kialudt tűzhányónál. Távolságban a Gravenoire-, a Crouel-, a La Pedge-, a Sault-, a Noschamps-, a Vache-hegy. Közelebb a Pariou-, a Côme-, a Jumes-, a Tressoux-, a Louchadière-hegy: egy óriási tűzhányótemető.

A fiatalok ámulatlan nézték. A lábuk előtt tátongott a Nugère első krátere, egy mély, gyepek teknő, a fenekén még ott látszott három óriási, barna lávatömb: még a szörnyeteg utolsó szusszanása emelte fel őket, majd visszahulltak kifulladás torkába, és ott maradtak századokon és századokon át, örökre.

- Én lemegyek a fenekére - kiáltotta Gontran. - Látni akarom, hogy lehelik ki a lelküket ezek a jószágok. Gyerünk, kisasszonyok, egy kis futás a lejtőn.

Karon kapta Louise-t, és magával vonszolta. Charlotte követte őket, futott utánuk, majd egyszerre megtorpant, csak nézte, hogy szaladnak, szökdécselnek összekapaszkodva, majd hirtelen megfordult, és visszament Christiane-hoz és Paulhoz, akik a fűben ültek fönt az ereszkedő tetején. Amikor odaért, térdre rogyott, a fiatalasszony ruhájába rejtette az arcát, és felzokogott.

Christiane mindent megértett, egy idő óta a mások fájdalma is úgy nyilallt belé, mint tulajdon sebei, és most, maga is könnyeivel küzdve, átölelte a Charlotte nyakát, és ezt mormolta: „Szegény kislány! Szegény kislány!” A gyerek csak sírt magába roskadva, a fejét eltakarta, és földre ejtett kezével önkéntelenül tépdeste a fűvet.

Brétigny fölkelt, úgy akart tenni, mintha nem látta volna, de ez a kislánybánat, ez az ártatlan gyötrelem egyszeriben felháborodással töltötte el Gontran iránt. Christiane mélységes szomorúsága kihozta a sodrából, de most a szíve mélyéig felkavarta ez az első csitricsalódás.

Visszament, ő is letérdelt, és így szólt Charlottehoz:

- Na, nyugodjon meg, kérem. Mindjárt visszajönnek, nyugodjon meg. Ne lássák, hogy sír.

A lány fölegyenedett, megrémítette a gondolat, hogy a nővére megláthatja könnyes szemét. Mellét szorongatta a visszatartott, magába fojtott zokogás, amely újból a szívére telepedett, és csordulásig töltötte kínnal. Csak hebegett:

- Igen... igen... már elmúlt... semmiség... már elmúlt... Nézzék... már nem is látszik... ugye?... Már nem is látszik.

Christiane megtörölte a zsebkendőjével Charlotte arcát, majd a magáét is.

- Nézze már meg, mit csinálnak - mondta Paulnak. - Már nem látszanak. Eltűntek ott a látatomb mögött. Én majd vigyázok itt a kislányra, és vigasztalatom.

Brétigny fölkelt, s a hangja remegett:

- Megyek... és visszahozom őket, de lesz egy-két szavam hozzá... a bátyjához... még ma... megkérem, magyarázza meg a minősíthetetlen viselkedését azok után, amit a minap mondott nekünk.

Futva megindult lefelé, a kráter torka irányában.

Gontran magával ragadta Louise-t, teljes erejével sodorta lefelé a nagy gödör meredek lejtőjén, hogy visszatarthassa, támogathassa, hogy a lány kifulladásig, kóvályogjon és megijedjen. Louise-t elragadta Gontran lendülete, hebegve próbálta megállítani: „Jaj, ne olyan gyorsan... elesek... megbolondult... elesek!...”

Látatömbökbe ütköztek, és mindketten megálltak zihálva. Azután körüljárták a tömböket, nézegették a széles repedéseket, melyek alatt valami kettős kijáratú barlangfélét alkottak.

Amikor a kihunyó vulkán kilökte ezt az utolsó tajtékot, de már nem tudta az égig hajítani, mint azelőtt, csak kiköpte megsűrűsödve, félig-meddig kihűlve, s a tajték rádermedt haldokló ajkára.

- Oda le kell menni - mondta Gontran.

És előretuszkolta a lányt. Majd amint leértek az üregbe:

- No, kisasszony, itt a pillanat, hogy egy vallomást tegyek magának.

Louise elámult:

- Egy vallomást... nekem?

- Bizony, mégpedig három szóval: bájosnak találom magát.

- Ezt a húgomnak mondja.

- Ó, maga nagyon jól tudja, hogy a húgának nem teszek vallomásokat.

- Nono.

- Ugyan, maga nem is lenne nő, ha nem értette volna meg, hogy csak azért legyeskedtem a húga körül, hogy lássam, maga mit szól hozzá!... Milyen képet vág hozzá!... Dühös képet vágott. Ó, milyen boldog voltam! S akkor megpróbáltam a lehető legtapintatosabban kimutatni, hogy mit gondolok magáról!...

Louise-zal sose beszélt így senki. Zavarban volt, és repesett boldogságában, szíve dagadozott örömeiben és büszkeségében.

- Jól tudom - folytatta Gontran -, hogy a kishúgával csúnyán viselkedtem. Sebaj. Meglátja, hogy ő ugyan nem vette a szívére. Lám, fönnmaradt a hegyoldalban, nem akart utánunk jönni... Ó, megértette ő ezt, megértette ő ezt!...

Megragadta Louise Oriol egyik kezét, és lágyan; hódolattal megcsókolta a lány ujjai hegyét, és ezt mormolta:

- Milyen édes maga! Milyen édes maga!

A lány csak támaszkodott a lávafalhoz, és szó nélkül hallgatta, milyen hevesen ver a szíve. Az egyetlen gondolat, amely zavart elméjében keringett, a diadal gondolata volt: legyőzte a húgát.

De a barlang bejáratánál egy árnyék jelent meg. Paul Brétigny nézte őket. Gontran természetes könnyedséggel leengedte azt a kis kezét, melyet az ajkához emelve tartott, és megszólalt:

- Nini, te vagy az... Egyedül vagy?

- Igen. Mindenki meglepődött, hogy eltűntetek ideleinn.

- Már megyünk is vissza, barátom. Csak megnéztük ezt itt, ugye, érdekes?

Louise a füle tövéig elpirult, ő ment ki elsőnek, és elindult fölfelé a meredeken, utána a két fiatalember, és halkán beszélgettek mögötte.

Christiane és Charlotte nézte őket, amint közelednek, és kéz a kézben várta őket.

Visszaindultak a kocsira felé, ahol a márká várt rájuk; Noé bárkája elindult vissza, Enval felé.

Egyszer csak egy kis fenyőerdő kellős közepén a hintó megállt, és a kocsis elkáromkodta magát; egy vén döglött szamár torlaszolta el az utat.

Mindenki látni akarta, és leszálltak. Ott hevert a feketés porban, maga is sötéten, és olyan sovány volt, hogy a kiálló csontok láthatóan már éppen átdöfték volna a kimarjult bőrt, ha az állat nem lehelte volna ki a páráját. Oldalának koszlott bőre alatt egész csontváza kirajzolódott, a feje mintha óriási lenne, egy lehunytt szemű, szegény fej, nyugodtan ott a kavics-törmelék-ágyon, oly nyugodtan, oly halottan, mintha boldogan és meglepetten tapasztalná ezt az újonnan támadt nyugodalmat. Most már lötytyedt, nagy füle úgy hevert, mint a rongy. A térdén két friss seb mutatta, hogy gyakran elesett, még aznap is, mielőtt utoljára összeroskadt; s az oldalán egy másik seb mutatta, hol bökdöste sok-sok éven át a gazdája egy bot végébe tűzött vasösztrökével, hogy nógassa lomha járásában.

A kocsis megfogta a dög két hátsó lábát, és egy mélyedés felé vonszolta; az állat nyaka kinyúlt, mintha még ordítani akarna, hogy utolsót jajduljon. Mikor a számár a fűvön volt, a kocsis dühösen dünnyögte: „Micsoda barmok, itt hagyják az út közepén.”

Senki más nem szólt; visszaültek a kocsiba.

Christiane feldúltan, lesújtva, maga előtt látta ezt az egész, nyomorúságos állatéletet, mely így ért véget, az út szélén: a nagy fejű, csillogó szemű, vidám kis csacsit, ezt a mókás, jó magaviseletű állatkölyköt, sörte szőrével, hosszú fülével, amint még szabadon ficáncol az anyja lába alatt, majd az első szekeret, az első kaptatót, az első ütleget! És azután, és azután a szüntelen és rettentő jövés-menést a végtelen utakon! az ütleget! az ütleget! a rettentő nehéz rakományokat, a rekkenő napsütést, meg az eleséget; azt a kis szalmát, azt a kis szénát, egy-két falombot, és a zöld rétek kísértését, végig a rögös utak mentén!

És aztán, hogy eljárt az állaton az idő, a hajlékony vessző helyett Christiane a vasösztökét látta maga előtt, az elnyűtt, elcsigázott, elgyötört állat szörnyű szenvedését, amint egyre vonszolja a súlyos terheket, és kínlódik minden tagjában, egész testében, amely ütött-kopott, mint a koldusgúnya. S aztán a halált, a jótevő halált, pár lépésre az árok fűvétől, ahová most szitkozódva vonszolja le egy arra járó ember, valahogy szabaddá tegye az utat.

Christiane most értette meg először a rabszolgaleányek nyomorúságát; és úgy érezte, hogy néha valóságos megváltás a halál.

Egyszer csak egy kis szekér előtt haladtak el, amit egy majdnem pucér ember, egy rongyos asszony és egy ványadt kutya húzott kimerülten.

Izzadtak és ziháltak. A lógó nyelvű, sovány és rühes kutya be volt fogva a kerekek közé. A szekéren innen-onnan összeszedett, nyilván lopott rőzse, gyökerek, rönkök, letördelt gallyak, amik mintha takargattak volna valamit; azután az ágakon rongyok, és a rongyokon egy gyerek, csak egy fej, amely kikandikált a szürke condrákból, egy kerek golyó két szemmel, egy orral, egy szájjal.

Egy család volt, egy embercsalád! A számár nem bírta ki a fáradságokat, az ember pedig nem volt irgalmas a kimúlt szolgálathoz, még az út szélére se lökte, csak otthagya a közepén, az arra haladó kocsik útjában. Azután magát fogta be a feleségével együtt az elárvult rudak közé, és csak ők húzták a szekeret, ahogy az imént az állat húzta. Csak mentek! Hová? Minek? Van nekik akár csak pár fillérjük is? Azt a kocsit... mindig ők fogják húzni-vonni, nem tudnak másik állatot vásárolni? Miből fognak megélni? Mire jutnak? Alighanem úgy halnak meg, ahogy a csacsijuk.

Házastársak ezek a koldusok, vagy csak vadházások? És a gyerekük ugyanúgy él majd, mint ők, az a még alakatlan kis jószág, aki ott lapul a piszkos ruhák alatt.

Mindez eszébe jutott Christiane-nak, és rémült lelke mélyén új gondolatok támadtak. Megjelent előtte a szegények nyomora.

- Nem tudom, miért - mondta Gontran hirtelen -, de nagy kedvem támadt, hogy ma este együtt vacsorázzunk valamennyien az Anglais kávéházban. Nagyon szeretném már látni a körutat.

- Á, itt olyan jól megvagyunk - mormolta a márki. - Az új szálló sokkal jobb, mint a régi.

Tournoël felé jártak. Christiane megismert egy gesztenyefát, és az emléktől megdobbant a szíve. Paulra nézett, de ő lehunyta a szemét, és nem látta Christiane alázatos felhívását.

Hamarosan két embert láttak meg a kocsi előtt, két vincellért, amint hazafelé tartott a munkából, kapa a vállukon; a munkásemberek hosszú, fáradt lépteivel haladtak.

A kis Oriol lányok fülig pirultak. Az apjuk és a bátyjuk volt, akik visszamentek a szőlőbe, mint annak előtte, naphosszat izzadtak a földön, amely gazdaggá tette őket, és görnyedten, napnak fordított tomporral forgatták a földet reggeltől estig, míg a szép szalonkabátok gondosan összehajtva ott pihentek a sifonban, a nagy kalapok meg egy fehérműs szekrényben.

A két paraszt barátságos mosollyal köszönt, a hintóból pedig minden kéz fogadta a köszönésüket.

Amikor hazaértek, Gontran leszállt a bárkából, hogy fölmenjen a Kaszinóba, Brétigny pedig elkísérte, pár lépést tett vele, majd megállította:

- Ide hallgass, barátom, nem szép dolog, amit teszel, és megígértem a húgodnak, hogy beszélek a fejeddel.

- Minek akarsz beszélni a fejemmel?

- Hogy pár nap óta így viselkedsz.

Gontran felöltötte szokásos pimaszságát:

- Hogy viselkedek? Kivel?

- Azzal a kislánnyal, akit olyan aljasul faképnél hagytál.

- Úgy gondolod?

- Igenis úgy gondolom... és megvan az okom, hogy úgy gondoljam.

- Haha, milyen aggályos lettél a faképnél hagyásban.

- De barátom, itt nem valami senkiháziról van szó, hanem egy tisztességes lányról.

- Tudom én azt, nem is feküdtem én le vele. Elég világos, hogy tudom, kivel van dolgom.

Ismét megindultak egymás mellett. Pault felmérgeztette Gontran magatartása, és így folytatta:

- Ha nem lennék a barátod, jól odamondogatnék neked.

- Én meg nem hagynám.

- De hát ide hallgass, barátom, megesik a szívem ezen a gyereken, úgy sírt az imént.

- Jé, sírt? Ez igazán hízeltő!

- Na, ne viccelj már. Mit akarsz tenni?

- Én? Semmit.

- Na, de odáig mentél vele, hogy hírbe hoztad. A minap azt mondtad a húgodnak meg nekem, hogy feleségül akarod venni...

Gontran megállt, és tréfálgató hangon, amelyben fenyegetés bujkált, így szólt:

- A húgom meg te is jobban tennétek, ha nem törődnétek a mások szerelmi ügyeivel. Azt mondtam, hogy az a lány meglehetősen tetszik nekem, és ha feleségül találnám venni, okosan és józanul cselekednék. Ennyi az egész. No hát, most pedig már a nagyobbik tetszik jobban! Meggondoltam magamat. Ez mindenkivel megesik.

Azután jól a Paul szeme közé nézett:

- Hát te mit csinálsz, ha már nem tetszik neked egy nő? Kíméletes vagy hozzá?

Paul Brétigny meglepetten próbált behatolni ezeknek a szavaknak mély értelmébe, rejtett értelmébe. Kissé a vér is a fejébe szállt, és hevesen ezt mondta:

- Még egyszer leszögezem, hogy nem könnyű nőről van szó, nem is férjes asszonyról, hanem egy tisztességes lányról, akit becsaptál, ha nem is az ígéreteiddel, legalább a viselkedéseddel. Ilyet pedig, vedd tudomásul, nem tesz se lovagias ember, se becsületes ember!...

Gontran sápadtan, elcsukló hangon közbevágott:

- Hallgass!... Eleget beszéltél... eleget hallgattam... Ha nem lennék a barátod, én is... én is megmutatnám neked, hogy az én türelmemnek is van határa. Még egy szó, és örökre vége köztünk mindennek.

Azután, szavait mérlegelve, lassan és a Paul arcába vágva:

- Nem tartozom neked számadással... inkább én kérhetnék számon tőled dolgokat... amit se lovagias ember, se becsületes ember nem tesz, az valami szívtelenségféle... ami több formát ölthet... amitől a barátság megóvhatna egyeseket... és amit még a szerelem se ment...

Hirtelen hangot váltott, és szinte évodve folytatta:

- Ami meg azt a kis Charlotte-ot illeti, ha úgy megesett a szíved rajta, és ha tetszik neked, nosza, vedd feleségül. Nehéz helyzetekben gyakran megoldás a házasság. Megoldás és erősség, ahová beveszi magát az ember a makacs sorscsapások ellen... Csinos és gazdag lány!... Előbb-utóbb téged is utolér ez a baleset!... Muris lenne itt megházasodnunk ugyanazon a napon, mert én feleségül veszem az idősebbet. Ezt csak titokban mondom neked, még ne add tovább... Most pedig ne felejtse el, hogy éppen neked van a legkevesebb jogod, hogy valaha is érzelmi tisztességről és szerelmi aggályokról beszélj. Most pedig menj dolgozdra. Én is megyek a magaméra. Jó éjszakát.

Hirtelen megfordult, és levágott a falu felé. Paul Brétigny tanácstalanul és háborgó szívvel, lassú léptekkel visszament a Mont-Oriol Szálló felé.

Próbált megérteni, emlékezetébe idézni minden szót, hogy kiderítse az értelmét, és elámult, hogy milyen titkos, szégyenletes és takargatni való tekervények rejtőzhetnek némely lelkekben.

Christiane megkérdezte tőle:

- Mit válaszolt Gontran?

Paul csak hebegett:

- Hát... most már az idősebbik tetszik neki... Azt hiszem, feleségül is akarja venni... S amikor kissé erélyes szemrehányásokkal illettem, elhallgattatott, nyugtalanító... célzásokat tett... kettőnkre.

Christiane leroskadott egy székre, és úgy mormolta:

- Ó, istenem!... Istenem!...

De éppen vacsorára csengettek, és belépett Gontran; vidáman homlokon csókolta a húgát, és megkérdezte:

- Na, húgocskám, hogymint vagy? Nem vagy nagyon fáradt?

Azután kezet fogott Paullal, és Andermatthoz fordult, aki mögötte ment:

- No, sógorok, férjek és barátok gyöngye, meg tudná mondani, hogy pontosan mennyit ér egy vén döglött számár az országúton?

Andermatt és Latonne doktor kint sétált a Kaszinó előtt a műmárvány vázákkal díszített teraszon.

- Már nem is köszön - mondta az orvos a kollégájáról, Bonnefille-ről -, odalenn kuksol az odújában, mint egy vadkan. Azt hiszem, ha tehetné, megmérgezné a forrásainkat.

Andermatt hátratett kézzel, mélyen elgondolkodott; a kalapja, egy kis, szürke, posztó keménykalap, a tarkójára volt tolva, úgy, hogy kissé kilátszott kopaszodó homloka; végül a bankár megszólalt:

- Ó, három hónap múlva a társaság beadja a derekát. Már tízezer frank felé járunk. Az a nyomorult Bonnefille ösztökéli őket ellenem, hitegeti őket, hogy engedni fogok. De csalódik. Az új főorvos folytatta:

- Tudja, hogy tegnap már bezárták a Kaszinójukat? A kutya se járt hozzájuk.

- Igen, tudom, de nálunk sincsenek elegenden. Túl sokat vannak a szállókban; a szállókban pedig unatkoznak, barátom. Mulattatni, szórakoztatni kell a fürdőzőket, hogy rövidnek találják az időnyt. Mont-Oriol Szállónk vendégei minden este megjelennek itt, mert itt vannak a közelben, de a többiek meggondolják, és otthon maradnak. Ez csak utak kérdése, semmi más. A siker mindig észrevehetetlen apróságoktól függ, csak fel kell fedezni őket. A szórakozóhelyre vezető útnak magának is szórakozásnak kell lennie, ott kell kezdődnie a felüdülésnek, ami a szórakozóhelyen vár ránk.

Az idevezető utak rosszak, hepehupások, rögösek, fárasztóak. Ha az ember csak úgy ímmel-ámmal akar elmenni valahová, de az út, ami oda vezet, kellemes, széles, napközben árnyas, este könnyen járható, és nem nagyon meredek, az ember elkerülhetetlenül arrafelé indul, nem pedig másfelé. Ha tudná, hogy megőrzi a test ezernyi apróság emlékét, amit az elme elmulasztott megjegyezni! Azt hiszem, ilyen lehet az állatok emlékezete! Ha valahová igyekezett, és nagyon melege volt, ha elfáradt a lába a darabosra tört kavicsos, ha nagyon meredeknek talált egy kaptatót, még ha egész máson járt is az esze, a teste ellenállhatatlanul tiltakozni fog, nem akar visszatérni arra a helyre. Csak beszélgetett egy barátjával, észre se vette a gyaloglás apró kellemetlenségeit, nem látott semmit, nem figyelt oda semmire; de a lába, az izomzata, a tüdeje, az egész teste bizony semmit el nem felejtett, és amikor az ész ugyanarra az útra akarja vezetni őket, ezt mondják neki: „Nem, nem megyek, ott nagyon megkínlódtam.” És az ész ellenkezés nélkül magáévá teszi ezt az elutasítást, hallgat őt hordozó társainak néma szavára. Szóval szép utakra van szükségünk, vagyis megint oda lyukadunk ki, hogy szükségem van annak a számár Oriol apónak a földjeire. De türelem... Ja, most jut eszembe, Mas-Roussel ugyanolyan feltételekkel szerezte meg a villáját, mint Rémusot. Ez a kis áldozat bőségesen kárpótol majd bennünket. Próbálja kitudni, hogy Cloche-nak tulajdonképpen mi a szándéka.

- Úgy tesz, mint a többi - mondta az orvos. - De van még valami, ami pár napja jár az eszemben, és teljesen megfeledkeztünk róla; az időjárásjelentés.

- Miféle időjárásjelentés?

- A nagy párizsi lapokban! Ez elengedhetetlen! Szükséges, hogy egy fürdőhely hőmérséklete jobb, kevésbé szeszélyes, szabályosabb, kiegyensúlyozottabb legyen, mint a szomszédos, vetélytárs fürdőhelyeké. Bérelje ki a legnépszerűbb lapokban az időjárás rovatot, és én minden este táviratilag jelentem a légköri viszonyokat. Úgy állítom össze a jelentéseket, hogy az évi átlag jobb legyen, mint a környékbeli legjobb átlagok. Ha kinyitjuk a nagy újságokat, az első

dolog, ami a szemünkbe tűnik a nyári idényben: Vichy, Royat, Mont-Dore, Châtel-Guyon stb. stb. hőmérséklete, a téli idényben pedig Cannes, Menton, Nizza, Saint-Raphaél hőmérséklete. Ezeken a vidékeken, kedves igazgató úr, mindig meleg és mindig jó idő legyen, hogy a párizsi ezt állapítsa meg magában: „Teringettét, de jól járnak, akik odamennek!”

- A mindenit - kiáltott fel Andermatt -, igaza van. Hogy is nem gondoltam erre? Még ma intézkedek. Ha már hasznos dolgoknál tartunk, írt Larenard és Pascalis professzornak? Igazán szeretném idecsalogatni ezt a két orvost.

- Megközelíthetetlenek, kedves elnök úr... hacsak... hacsak sok kísérletezés után maguk meg nem bizonyosodnak róla, hogy jó a gyógyvizünk... De önáluk semmire se megy egy kis... előzetes rábeszéléssel.

Paul és Gontran mellett haladtak el, akik ebéd után átjöttek kávézni. Más fürdőzők is érkeztek, főleg férfiak, mert a nők, ha fölkelnek az asztaltól, egy-két órára mindig fölmennek a szobájukba. Petrus Martel szemmel tartotta a pincéreit, és ugyanolyan mély, gurgulázó hangon kiáltotta: „Egy köménypálinka, egy konyak, egy ánizslikőr”, ahogy egy óra múlva a próbát fogja vezényelni, és megadja a hangot a primadonnának.

Andermatt megállt, pár pillanatig beszélgetett a két fiatalemberrel, majd folytatta sétáját a főorvossal.

Gontran keresztbe tett lábbal, keresztbe tett karral, hanyatt vetette magát a széken, a tarkóját a támlának támasztotta, szemét és szivarját az égre szögezte, és tökéletes boldogságba merülve dohányzott.

Egyszer csak megkérdezte:

- Nem akarsz sétáim egyet a sans-souci völgyben? A kislányok is ott lesznek.

Paul habozott, majd némi gondolkodás után:

- Jó, nem bánom.

Majd hozzátette:

- No, halad a dolog?

- De még hogy! A kezemben van: most már nem menekül a kislány.

Gontran most már bizalmába avatta a barátját, és napról napra elmesélte neki, hogy halad, mire ment. Sőt cinkos módon még a találkáira is elhívta, mert igen leleményesen találkákat beszélt meg Louise Oriollal.

A Nugère-hegyen tett séta után Christiane véget vetett a kirándulásoknak, nemigen mozdult ki többet, és ez megnehezítette a találkozásokat.

A bátyját eleinte zavarba hozta Christiane viselkedése, de azután megtalálta a módját, hogy segítsen magán.

Párizsi módin nevelkedett, és ott a magafajta férfiak úgy tekintenek a nőkre, mint gyakran elég nehezen elejthető vadra, és azelőtt maga is sokféle fufanggal élt, hogy megközelítse a sóvárgott hölgyet. Mindenkinél jobban értette, hogy közvetítőkhöz folyamodjék, élni tudjon az önös szívességekkel, és egyetlen pillantással meglátolja azokat a nőket vagy férfiakat, akik előmozdíthatják terveit.

Most, hogy egyszeriben nélkülöznie kellett Christiane önkéntelen támogatását, körülnézett, kereste a szükséges közvetítő személyt, ahogy ő mondta, „azt a nyájas lényt”, aki pótolhatná a hűgát; választása csakhamar Honorat doktor feleségére esett. Több ok is e mellett a hölgy

mellett szolt. Először is a férje, aki nagyon jóban volt Oriolékkal, és húsz év óta kezelte a családot. Szeme láttára születtek a gyerekek, minden vasárnap náluk ebédelt, és minden kedden asztalánál látta őket vendégül. A felesége, egy öreg és kövér, félparaszt nő, rátarti, és hiúsága révén könnyen meghódítható, bizonyára készségesen kezére játszik Ravenel grófnak, minden kívánságát teljesíti, hiszen a grófnak nem más a sógora, mint a Mont-Oriol gyógyintézet tulajdonosa.

Egyébként Gontran jól ismerte a kerítőket, és csak meglátta, ahogy Honorat-né végigmegy az utcán, máris tisztában volt vele, hogy ezt a hölgyet az Isten is annak teremtette. A külseje olyan, gondolta, és ha a külső rávall egy szakmára, ott a lélek is megvan hozzá.

Egyszer, amikor hazáig kísérte a férjét, bement hát hozzájuk. Leült, elbeszélgetett, bókolt a hölgynek, és, minthogy vacsorára csengettek, felállt, és így szolt:

- Milyen jó szag van itt önöknél. Jobban főznek, mint a szállóban.

Honorat-né dagadozott büszkeségében, és csak hebegni tudott:

- Hát... ha meg nem sérteném... ha meg nem sérteném, gróf úr...

- Mivel nem sértene meg, kedves asszonyom?

- Kérném, hogy ossza meg velünk szerény vacsoránkat.

- Ejha... ejha... bizony elfogadnám.

A doktor nyugtalanul mormolta:

- De semmi, semmi sincs itthon: húsleves, marhahús, tyúk, és kész.

Gontran nevetett:

- Elég az nekem, elfogadom.

S ott vacsorázott Honorat-éknál. A kövér hölgy fölkelt, kivette a tálakat a cseléd kezéből, hogy a lány ki ne lötytyintse a mártást az abroszra, és bár a férje türelmetlenkedett, maga végezte az egész felszolgálást.

A gróf gratulált neki a konyhájához, a lakásához, a kedvességéhez, és mire elbúcsúzott, a hölgy egészen felvillanyozódott.

Pár nap múlva Gontran megismételte a látogatást, újra meghívatta magát, és most már minduntalan benézett Honorat-néhoz, ahová évek óta a kis Oriol lányok is percenként átszaladtak, mint szomszédok és barátnők.

Órákat töltött hát ott a három hölgygel, mindkét nővérhez kedves volt, de napról napra jobban kimutatta, hogy inkább Louise-hoz vonzódik.

Az a féltékenység, amely akkor támadt a két lány közt, amikor Gontran udvarolgatni kezdett Charlotte-nak, a nagyobbikban most már gyűlölködő háborúskodásig, a kisebbikben pedig megvetésig fajult. Louise, azzal a tartózkodó modorával, több kacérságot és biztatást vegyített hallgatásába és mértéktartó viselkedésébe, mint amit a másik lány fejezett ki azelőtt, egész felszabadult és vidám önfeledtségével. Charlotte-nak vérzett a szíve, de büszkén leplezte fájdalmát, mintha mit se látna, mit se tudna, és látszólag szép nyugodtan járt tovább ezekre a találkozásokra Honorat-néhoz. Nem akart otthon maradni, félt, hogy azt hiszik, szenved, sír, és átadja a helyét a nővérenek.

Gontran nagyon büszke volt a furfangjára, nem is tudta titkolni, nem állta meg, hogy el ne mesélje Paulnak. Paul pedig mókásnak találta a dolgot, és nevetett rajta. A barátja kétértelmű szavai után különben is megfogadta, hogy nem avatkozik többé a dolgaiba, és gyakran töprengett rajta nyugtalanul: „Tud valamit Christiane-ról és rólam?”

Jól ismerte Gontrant, tudta, hogy nem volna képes szemet hunyni a nővére viszonya fölött. De akkor hogyhogy nem érezte már korábban, hogy sejti, vagy tudja a dolgot! Gontran igazában azok közé tartozott, akik szerint minden társaságbeli hölgynek nyilvánvalóan szeretője, vagy nem is egy szeretője van, akik szerint a család nem más, mint a családtagok kölcsönös segítőegylete, akik szerint az erkölcs csak azoknak a különböző kedvteléseknek palástolására szolgáló, kötelező magatartás, amelyeket a természet oltott belénk, akik szerint a társasági tisztesség csak spanyolfal, amellyel káros, de kellemes szenvedélyeinket kell takargatnunk. Különben is nemde azzal a homályos - ha ugyan nem jól kiszámított - gondolattal bírta rá a hűgát, hogy feleségül menjen Andermatthoz, hogy ezt a zsidót minden módon ki fogja használni az egész család? És Christiane-t, ha érdekből és számításból választott férjéhez hű marad, talán éppúgy megvetette volna, ahogy önmagát megvetette volna, ha nem markol bele a sógora pénztárcájába.

Paulnak mindez megfordult a fejében, s mindez felkavarta a lelkét, ezt a modern Don Quijote-lelket, ami különben is hajlott a megalkuvásra. Attól fogva nagyon tartózkodó lett titokzatos barátjához.

Szóval, amikor Gontran elmondta neki, hogy veszi hasznát Honorat-nénak, Brétigny elnevette magát, sőt egy idő múlva abba is belement, hogy elmenjen a derék hölgyhöz, és nagy gyönyörűséggel társalgott Charlotte-tal.

Az orvos felesége a lehető legkészségesebben vállalta a rábízott szerepet, öt óra felé teát szolgáltat fel, mint a párizsi hölgyek, maga készítette aprósüteménnyel.

Amikor Paul először lépett a házba, Honorat-né úgy fogadta, mint régi barátot, leültette, erőnek erejével elvette tőle a kalapját, és odatette a kandallóra, az ingaóra mellé. Majd serényen sürgölődve sorra járta őket, kövéren, kidülledő hassal, és kérdezgette:

- Na, jöhet a kis lakoma?

Gontran bohóságokat mondott, tréfálgozott, és egész fesztelenül nevetgált. Pár pillanatra bevonta Louise-t egy ablakmélyedésbe; Charlotte izgatottan figyelte őket.

Honorat-né Paullal társalgott, és anyai hangon mondta neki:

- Ezek a kedves gyerekek ide járnak szórakozni pár percre. Ez igazán ártatlan dolog, nemde, Brétigny úr?

- Ó, nagyon ártatlan, asszonyom.

Amikor Brétigny megint elment hozzájuk, Honorat-né meghitten Paul úrnak szólította, és kissé úgy bánt vele, mint házuk bizalmas barátjával.

Azontúl Gontran elmesélte csípős szellemességével a hölgy minden szívességét; az este például így szólt Honorat-néhez:

- Mért nem járnak soha sétálni a kisasszonyokkal a sans-souci útra?

- Majd elmegyünk, gróf úr, majd elmegyünk.

- Mondjuk, holnap három óra felé.

- Holnap három óra felé, gróf úr.

- Igazán kedves, Honorat-né asszony.

- Szolgálatára, gróf úr.

- Tudod - magyarázta Gontran Paulnak -, itt, ebben a társalgóban a kisebbik lány előtt semmi komolyabbat nem mondhatok a nagyobbiknak. De kinn az erdőben előremegyek, vagy hátramaradok Louise-zal! Akkor jössz?

- Hát jó.

- Gyerünk.

Fölkerekedtek, és szép lassan elindultak az országúton; azután áthaladtak Roche-Pradière-en, majd balra fordultak, és a sűrű bokrok közt lementek az erdős völgybe. Ahogy átértek a patakon, leültek az ösvény szélére, és vártak.

A három hölgy csakhamar megérkezett, libasorban, elől Louise, hátul Honorat-né. Mindenki nagyon meglepődött, hogy így összetalálkoztak.

- De milyen remek ötlet, hogy idejöttetek! - kiáltotta Gontran.

- Az én ötletem volt ám! - válaszolt az orvos felesége.

Sétáltak szépen tovább.

Louise és Gontran lassacskán megsziporázták a lépteiket, előrementek, olyan messzire, hogy a keskeny út kanyarjában elvesztették őket szem elől. A kövér hölgy meg zihált, nyájas pillantást vetett rájuk, és ezt mormolta:

- Hej, a fiataloknak még tűz ég a bokájukban. Én nem tudok lépést tartani velük.

- Várjon, visszahívom őket - kiáltott fel Charlotte.

Meg is iramodott. De az orvos felesége visszatartotta:

- Ne zavard őket, kislányom, ha beszélgetni akarnak! Nem szép dolog zaklatni őket, majd visszajönnek maguktól is.

Azzal leült a fűbe, egy fenyőfa árnyékába, és a zsebkendőjével legyezte magát. Charlotte egy gyötrő pillantást, egy kétségbeesett, esdeklő pillantást vetett Paulra.

Brétigny megértette, és így szólt:

- No, kisasszony, önegységét itt hagyjuk, hadd pihenjen, mi meg a nővére után megyünk.

Charlotte felbuzdulva válaszolt:

- Jaj de jó lesz, uram.

Honorat-né nem tett ellenvetést:

- Menjenek csak, gyerekek, menjenek. Majd itt megvárom magukat, csak ne maradjanak sokáig.

Ők is megindultak. Eleinte gyorsan haladtak, mert nem látták a másik kettőt, és remélték, hogy utolérik őket. Azután pár perc múlva azt gondolták, hogy Louise és Gontran biztosan elfordult jobbra, vagy balra, be az erdőbe, és Charlotte remegő és fojtott hangon szólongatta őket. De senki se válaszolt. „Ó, istenem, hol vannak?” - suttogta.

Paul megint úgy érezte, hogy elárad benne az a mély száanalom, az a fájdalmas elérzékenyülés, amely már a Nugère kráterének szélén is elfogta.

Nem tudta, mit mondjon ennek a kétségbeesett gyereknek. Vágyat, atyai és heves vágyat érzett, hogy a karjába vegye, csókolgassa, kedves és vigasztaló dolgokat mondjon neki. De mit? Charlotte forgolódott mindenfelé, zaklatott pillantásával fürkészte a bozótot, fülelt a legapróbb neszekre is, és ezt hebegte:

- Azt hiszem, erre vannak... Nem, inkább erre... Nem hall semmit?...

- Nem, kisasszony, nem hallok semmit. Legjobb, ha itt megvárjuk őket.

- Jaj, istenem... Dehogy... Meg kell találnunk őket...

Paul habozott pár pillanatig, majd megszólalt nagyon halkán:

- Hát ennyire bántja?

Charlotte ráemelte riadt tekintetét, megcsillant a könnye, és a szemét könnyű, áttetsző pára vonta be, amelyet még visszatartott a hosszú barna pillával szegélyezett szemhéj. Szólni akart, de nem tudott, nem mert; pedig olyan jólesett volna, ha kiönti bánattal csordultig tele és magába zárkózott szívét.

- Úgy szerette hát... - folytatta Paul. - Pedig nem érdemli a szerelmét.

Charlotte már nem tudott uralkodni magán, és a szemére kapta a kezét, hogy elrejtse a könnyeit:

- Nem... nem... nem szeretem... olyan csúnyán viselkedett! Csak játszott velem... csúnya volt... galádság... de azért fáj... nagyon... mert nagyon rossz... nagyon rossz... de milyen... De még jobban fáj, hogy a nővérem... a nővérem már nem szeret... ő... ő még gonoszabb volt, mint Gontran... Érzem, hogy Louise már nem szeret... egy csöppet se... hogy gyűlöl... nekem nem volt senki másom, csak Louise... most már senkim sincs... pedig én nem vétettem semmit!

Paul Charlotte-nak csak a fülét látta és fiatal, üde nyakát, mely a ruha gallérja, a könnyű kelme alá simult, és gömbölyűbb idomok felé hajolt. Paul érezte, hogy felkavarja a részvét, a gyöngédség, felindítja az az odaadó, heves vágy, amely mindig hatalmába kerítette, valahányszor egy nő meghatotta. Hevülékeny, lobbanékony lelke fölgerjedt az ártatlan, megrendítő, jámbor és kegyetlenül bájos fájdalom láttára.

Akaratlan mozdulattal kinyújtotta kezét a lány felé, ahogy a gyerekeket szokták babusgatni, csitítgatni, és a lány hátára tette a válla tájékán. Érezte a lány szívét: zaklatottan vert, mint egy megfogott madár kis szíve.

És ez a szakadatlan, heves szívdobogás végigkúszott a karján a maga szíve felé, s ettől az is gyorsabban vert. Paul érezte ezt a sebes zakatolást, amely Charlotte-ból támadt, és őt is átjárta, a testét, az izmait és az idegeit, úgyhogy kettejüknek csak egy szívük lett, s az ugyanattól a szenvedéstől szenvedett, ugyanazzal a lüktetéssel dobogott, ugyanazt az életet élte, mint az olyan órák, melyeket hosszú lánc köt össze, és egyszerre mozgat másodpercnyi pontossággal.

De Charlotte lekapta a kezét kivörösödött, de most is csinos képéről, szaporán megtörölte, és így szólt:

- Hát ezt nem kellett volna elmondanom. Bolond vagyok. Menjünk vissza gyorsan Honoratnéhoz, és felejtse el az egészet... Megígéri?

- Megígérem.

Charlotte kezét nyújtott neki.

- Megbízom magában. Azt hiszem, maga nagyon becsületes ember!

Visszamentek. Amikor a patakon keltek át, Paul fölemelte a lányt, ahogy tavaly Christiane-t is fölemelte. Christiane! Hányszor járt itt vele, ezen az úton, azokban a napokban, amikor imádta az asszonyt. „Milyen rövid ideig tartott ez a szenvedély” - gondolta csodálkozva a változáson.

Charlotte a Paul karjára tette az ujját, és ezt súgta:

- Honorat-né elaludt, ülünk le csendben.

Honorat-né csakugyan aludt a fenyőfának támaszkodva, arcán a zsebkendőjével, és a hasán összekulcsolt kezével. A fiatalok leültek pár lépésnyire tőle, és nem beszéltek, hogy föl ne ébresszék.

Egyszer csak olyan mélységes lett az erdő csöndje, hogy úgy fájt nekik, mint valami szenvedés. Mást se hallottak, csak a kövek közt csobogó vizet, kissé lejjebb, majd a futkosó, apró állatok kivehetetlen neszét, a szálldosó legyek vagy az avert ingató, nagy, fekete rovarok megfoghatatlan zurrogását.

Hol lehet hát Louise és Gontran? Mit csinálnak? Egyszer csak meghallották őket, jó messziről; jöttek visszafelé. Honorat-né fölébredt és meglepődött:

- Nini, itt vannak? Nem hallottam, hogy jönnek!... Hát a többiek? Megtalálták őket?

- Ehol vannak. Már jönnek is - válaszolt Paul.

Megismerték Gontran nevetését. Ettől a nevetéstől nagy kő esett le a Charlotte szívéről. De maga se tudta, miért.

Hamarosan meglátták őket. Gontran szinte futott, és karonfogva vonszolta magával a fülig pirult lányt. Még oda se értek, Gontran sebtiben belefogott egy történetbe:

- Nem is gondolják, kiket kaptunk rajta!... Találják ki... A szép Mazelli doktort meg, ahogy Will mondaná, a jeles Cloche professzor lányát, azt a vörös hajú, csinos özvegyet... De még hogy rajtakaptuk... ha tudnák... de még hogy... hogy csókolta az a csibész... De hogy!... De hogy!...

Honorat-né asszonyban a mértéktelen jókedv láttára föltámadt a méltóság:

- Ejnye, gróf úr... gondoljon a kisasszonyokra!...

Gontran mélyen meghajolt.

- Kedves asszonyom, teljesen igaza van, hogy rendreutasít. Minden szava aranyat ér.

Nem akartak együtt hazatérni, ezért a két fiatalember elköszönt a hölgyektől, és az erdőn át ment vissza.

- Nos? - kérdezte Paul.

- Hát megvallottam neki, hogy imádom, és boldog lennék, ha feleségül jönne hozzám.

- És mit mondott?

- Azt mondta, nagyon kedvesen és okosan: „Ez apámra tartozik, majd őneki válaszolok.”

- Most mitévő leszel?

- Rögtön megbízom a hivatalos lánykéréssel a meghatalmazottamat, Andermattot. Ha az a vén kópé bakafántoskodik, botrányosan hírbe hozom a lányát.

Minthogy Andermatt még mindig beszélgetett Latonne doktorral a Kaszinó teraszán, Gontran félrevonta a sógorát, és nyomban tájékoztatta a helyzetről.

Paul kiment a riomi útra. Egyedül akart lenni, annyira átjárta egész testét, egész lelkét az az izgalom, amely mindig elfogja az embert, ha olyan nővel találkozik, akit hamarosan szeretni fog.

Már egy idő óta észrevétlenül a hatása alá került az elhagyott kislány megkapó és üde bájának. Olyan kedvesnek, olyan jónak, olyan egyszerűnek, olyan egyenesnek, olyan ártatlannak találta, hogy eleinte meghatott részvét fogta el tőle, az a gyöngéd részvét, amellyel mindig eltölt bennünket a női báj. Azután, hogy gyakran találkozott vele, hagyta, hadd csírázzon ki szívében a gyöngédség magva, az a piciny mag, amit a nők oly gyorsan elvetnek bennünk, és ami oly nagyra nő. És most, különösen egy órája, érezni kezdte, hogy nem ura többé magának, érezte a távol levő hölgy állandó jelenlétét, ami a szerelem első jele.

Csak ment az úton, s a lány tekintetének emléke kísérte, hangjának csengése, mosolyának vagy sírásának redője, a járása, sőt ruhájának színe és suhogása.

„Azt hiszem, horogra akadtam - gondolta. - Ismerem magamat. Igazán bosszantó! Talán jobb lenne visszamennem Párizsba. A mindenit, ez hajadon lány. Mégse tehetem a szeretőmmé.”

Azután Charlotte-ra gondolt, ahogy tavaly Christiane-ra gondolt. „Ez a kislány is mennyire más, hogy különbözik minden nőtől, akit ismertem, akik városban születtek, és nőttek fel, sőt azoktól a lányoktól is különbözik, akiket gyerekkoruktól fogva kitanít az anyai kacérság, vagy az utcai kacérság.” Semmi sincs benne a csábításra nevelt nők mesterkéltségéből, semmi erőltettség a szavaiban, semmi szokványos a mozdulataiban, és semmi hamisság a tekintetében.

Nemcsak ifjú és tiszta lény, hanem egy kezdetleges fajtának sarja is, igazán a föld lánya, aki éppen városi nővé válik.

Paul lázba jött, és Charlotte védelmére kelt a lelkében lanyhán még berzenkedő ellenállással szemben. Költői regényalakok vonultak el a szeme előtt, Walter Scott, Dickens vagy George Sand hősei, akik még jobban felcsigázták a képzeletét, amit úgyis mindig ösztökéltek a nők.

Gontran így vélekedett róla: „Paul! Az egy szilaj paripa, a hátán egy szerelem. Ha az egyik szerelmet leveti, egy másik pattan fel rá.”

De Brétigny észrevette, hogy esteledik. Jó ideig sétált. Hazament.

Ahogy elhaladt az új fürdő előtt, meglátta Andermattot és a két Oriolt; rótták, méricskéltek a szőlőföldeket; a mozdulataikról látta, hogy nagyban vitatkoznak.

Egy óra múlva Will belépett a társalgóba, ahol az egész család együtt volt, és így szólt a márkihoz:

- Após uram, bejelentem, hogy a fia, Gontran, másfél vagy két hónap múlva feleségül veszi Louise Oriol kisasszonyt.

Ravenel úr meghökkent:

- Mit beszél? Gontran?

- Azt, hogy másfél vagy két hónap múlva az ön beleegyezésével feleségül veszi Louise Oriol kisasszonyt, akire nagy vágyon vár.

Ekkor a márki csak ennyit mondott:

- Hát, ha Gontran jónak látja, én benne vagyok.

És a bankár elmesélte, mit végzett az öreg paraszttal.

A gróf rögtön tájékoztatta őt, hogy a lány beleegyezik a dologba, ő pedig azon melegében ki akarta csikarni a hozzájárulást a vincellértől, hogy ne hagyjon neki időt a fondorkodásra.

Elszaladt hát hozzá; otthon találta, az öreg éppen számadást csinált üggyel-bajjal egy zsíros papírdarabon, Colosse segítségével, aki az ujján végezte az összeadást.

- Meginnék egy pohárral abból a jóféle borukból - mondta Andermatt leülve.

Amikor a nagydarab Jacques visszajött, és hozta a poharakat meg a teli kancsót, a bankár megkérdezte, hogy Louise kisasszony hazaért-e már; azután kérte, hogy szólítsák be. Ahogy a lány ott állt előtte, Andermatt fölkel, és mélyen meghajolva üdvözölte:

- Kisasszony, tekintsen most egy olyan barátnak, akinek mindent elmondhat. Jó? Nos, igen kényes megbízatás vezet ide magához. A sógorom, Raoul-Olivier-Gontran de Ravenel gróf beleszeretett magába, ami dicséretes dolog, és megbízott engem, hogy családja színe előtt kérdezzem meg magától, óhajtana-e a felesége lenni.

Hogy így meglepték, Louise az apja felé fordította zavart tekintetét. Oriol apó meg ijedten nézett a fiára, mindenkori tanácsosára, Colosse meg Andermatt nézett, aki némileg fölényesen folytatta:

- Beláthatja, kisasszony, hogy ezt a megbízatást csak úgy vállaltam, hogy azonnali választ ígértem a sógoromnak. Ő tisztában van vele, hogy talán nem nyerte meg az ön tetszését, s ebben az esetben holnap elutazik erről a vidékről, és soha vissza nem tér. Továbbá tudom, hogy maga elég jól ismeri őt, és nekem, az egyszerű közvetítőnek, megmondhatja, hogy „akarom” vagy „nem akarom”.

A lány lehajtotta a fejét, és kipirultan, de elszántan ezt rebegte:

- Akarom.

Azután oly gyorsan kiszaladt, hogy futtában nekiment az ajtónak.

Ekkor Andermatt visszaült a helyére, és töltött magának egy pohár bort, parasztosan.

- Most pedig megbeszéljük az üzleti dolgokat - mondta.

A habozásnak még halvány lehetőségét is kizárva, egyenesen rátért a hozomány kérdésére, hivatkozott a vincellérnek három héttel azelőtt tett kijelentéseire. Gontran jelenlegi vagyonát a várományok nélkül háromszázezer frankra becsülte, és sejtette velük, hogy ha egy ilyen ember, mint Ravenel gróf, hajlandó megkérni a kezét a kis Oriol lánynak, aki különben bűbajos teremtés, akkor kétségtelen, hogy a lány családja anyagi áldozattal fogja meghálálni ezt a megtiszteltetést.

A paraszt nagy zavarban volt, bár hízelgett neki a dolog, már-már lefegyverezte; de azért megpróbálta védeni a vagyonát. Hosszasan vitatkoztak. Pedig Andermatt egyik kijelentése már a kezdet kezdetén megkönnyítette a dolgot.

- Készpénzt nem kérünk, se értékpapírt, csakis földeket, azokat a földeket, amiket említett, hogy Louise kisasszony hozományához tartoznak, meg még néhány darab földet, amit majd kijelöl.

Az a kilátás, hogy nem kell pénzt kiadniuk, ezt a lassan összekuporgatott pénzt, ami frankról frankra, souról soura került a házhoz, ezt a jóféle, fehér vagy sárga pénzt, amit kezek, bugyellárisok, zsebek, kávéházi asztalok, régi almáriumok mély fiókjai koptattak, ezt a pénzt, annyi kín, gond, fáradtság, munka csengő történetét, ami oly kedves a paraszt szívének, szemének, ujjának, drágább, mint a tehén, a szőlőföld, a mező, a ház, ezt a pénzt, amit néha nehezebb feláldozni, mint magát az életet, az a kilátás, hogy most nem kel lába a pénznek a

gyerekkel együtt, egyszer csak valami nagy nyugalmat árasztott az apa és fia lelkébe, valami egyezségvágyat, valami titkos, elfojtott örömet.

De azért vitatkoztak, hogy még néhány talpalatnyi földet megtartsanak. Az asztalra kiterítették az Oriol-hegy részletes térképét, és egy kereszttel egyenként megjelölték a Louise-nak szánt földdarabokat. A két utolsó darab kicsikarása egy órájába került Andermattnak. Azután, hogy senki se legyen tévedésben, a térképpel együtt kimentek a helyszínre. Gondosan ellenőriztek minden földet, amit kereszttel megjelöltek, és újból kipipálták őket.

De Andermatt nyugtalan volt, attól tartott, hogy a két Oriol legközelebb képes lesz letagadni a megállapodásuk egyik-másik részét, vissza akarnak szerezni egy-egy darab szőlőt, egy-egy parcellát, amivel neki tervei vannak; törte a fejét, hogy milyen biztos és gyakorlati módszerrel véglegesítse a megállapodásukat.

Valami az eszébe jutott, eleinte mosolygott rajta, de aztán kitűnő, noha furcsa ötletnek találta.

- Ha jónak látják - mondta -, papírra vetjük a dolgot, hogy később el ne felejtsük.

Ahogy visszatértek a faluba, megállt a trafik előtt, és vett két ív pecsétetes papírt. Tudta, hogy a földek listája ezen a hivatalos papíron szinte sérthetetlennek tetszik a parasztok szemében, mert ezek a papírlapok a mindig láthatatlan és fenyegető törvényt képviselik, amit a csendőr, a bírság és a börtön védelmez.

Felírta hát az egyikre, és átmásolta a másikra is: „Gontran de Ravenel gróf és Louise Oriol kisasszony tervezett házassága folytán idősb Oriol úr az alább felsorolt javakat adja hozományul a leányának...” És felsorolta őket aprólékosan a községi helyrajzi számokkal együtt.

Azután ellátta kelettel, és aláírta, aláíratta Oriol apóval is, aki azt követelte, hogy a vőlegény hozományát is írják bele, s azzal a bankár elindult a szálló felé, zsebében a papírlappal.

Mindenki nevetett a történeten, de leginkább Gontran.

Ekkor a márki így szólt a fiához méltóságteljesen:

- Ma este mi ketten látogatjuk meg a családot, és, hogy szabályszerűbb legyen, magam fogom megismételni a vőm lánykérését.

Gontran tökéletes vőlegény volt, éppoly kedves, mint amilyen állhatatos. Ajándékokat vett mindenkinek az Andermatt pénzből, és minduntalan meglátogatta a menyasszonyát, hol önáluk, hol Honorat-nénál. Most már Paul majdnem mindig elkísérte, hogy találkozzon Charlotte-tal, pedig minden látogatás után elhatározta, hogy nem találkozik vele többé.

Charlotte derekasan beletörődött a nővére házasságába, sőt már fésztenül beszélt róla, és láthatóan egy csepp fájdalom se maradt a lelkében. Csak mintha a jelleme változott volna meg egy kicsit, komolyabb lett, kevésbé nyílt. Amíg Gontran egy sarokban halkán tette a szépet Louise-nak, Brétigny komolyan beszélgetett Charlotte-tal, és lassacskán megadta magát, hagyta, hadd sodorja magával a szívét ez az új szerelem, mint a dagadó ár. Tudatában volt a dolognak, de elengedte magát, s azt gondolta: „Eh, a kellő pillanatban majd meglepek, és kész.” Amint elbúcsúzott tőle, fölment Christiane-hoz, aki most már reggeltől estig egy kereveten hevert. Már az ajtóban idegesnek, ingerültnek érezte magát, ott motoszkált benne minden apró civódás, ami az unalomból fakad. Christiane minden szava, minden gondolata már előre bosszantotta. Az asszony szenvedő képétől, lemondó viselkedésétől, szemrehányó és esengő pillantásaitól haragos szavak tolultak Brétigny ajkára, csak illendőségből magába fojtotta őket; Christiane mellett is annak a lánynak állandó emléke, belerögződött képe kísért, akitől éppen elbúcsúzott.

Christiane gyötrődött, hogy olyan keveset látja Pault, ezért kérdésekkel halmozta el, hogy mivel tölti az idejét, ő pedig kitalált mindenfélét, az asszony figyelmesen hallgatta, és próbálta kifürkészni, nem valami más nőn jár-e a Paul esze. Érezte, hogy tehetetlen, nem tudja megtartani a férfit, nem tud felé sugározni egy kicsit abból a szerelemből, amiben ő maga kínlódik, testi állapota nem engedi, hogy most is tessék Paulnak, nekiadja magát, és visszahódítsa ölelésével, ha már nem tudta megtartani gyöngédségével, ezért mindentől tartott, de nem tudta, mitől is fél igazában.

Homályosan érezte, hogy valami veszély, valami nagy, ismeretlen veszély lebeg a feje fölött. Féltékeny volt, csak úgy vaktában, féltékeny volt mindenre, a nőkre, akik ott mentek el a szeme előtt, az ablaka alatt, s akiket bájosnak talált, pedig azt se tudta, Brétigny beszélt-e valaha is velük.

- Nem látott egy nagyon csinos, elég testes barna nőt? - kérdezte Christiane. - Az imént fedeztem föl, biztos a napokban érkezett.

S amikor a férfi azt válaszolta: „Nem. Nem ismerem”, Christiane rögtön hazugságot sejtett, elsápadt, és így folytatta:

- De az lehetetlen, hogy ne látta volna, nagyon szépnek találtam.

Brétigny csodálkozott az asszony makacsságán.

- Higgye el, hogy nem láttam. Majd utánajárok.

„Biztos ez az a nő” - gondolta Christiane. Néhanapján arról is meg volt győződve, hogy itt a környéken van Paulnak valamilyen viszonya, lehívott egy szeretőt magának, talán a színésznőjét. S mindenkit faggatott, apját, fivérét és férjét, minden Envalban ismerős fiatal és kíváncsi nőről.

Csak járni tudna, maga nézne utána, ha nyomába ered, kissé megnyugszik tőle, de tűrhetetlen gyötrelemben élt, mert szinte teljes mozdulatlanságra volt kárhozthatva. És ha Paullal beszélt, már a hangja is elárulta fájdalmát, és felszította Paulban a kihunyt szerelem ideges türelmetlenségét.

Brétigny már csak egy dologról tudott nyugodtan társalogni vele, Gontran közeledő házasságáról; így legalább kimondhatta a Charlotte nevét, és hangosan is gondolhatott a lányra. Sőt valami titokzatos, zavaros, megmagyarázhatatlan gyönyörűség is volt neki, hogy Christiane szájából hallja ezt a nevet, amint az asszony dicséri a kislány bájosságát és minden jó tulajdonságát, szánakozik rajta, és sajnálja, hogy a bátyja cserbenhagyta, és azt kívánja, hogy egy derék, jószívű férfiember megértse, megszeresse, és feleségül vegye Charlotte-ot.

- Hát igen, Gontran nagy számárságot csinált - mondta Paul. - Igazán bájos ez a gyerek.

Christiane gyanútlanul ismételte:

- Igazán bájos. Egy aranyos tündér!

Christiane-nak eszébe se jutott volna, hogy egy ilyen férfi, mint Paul, megszerethet egy lánykát, és egyszer meg is nősülhet. Brétignynek csak a szeretőjétől félt.

És Charlotte dicsérete a Christiane szájából - lám, milyen fura is a szív - hitelesebbnek hangzott Paul számára, szította a szerelmét, sarkallta a vágyát, és ellenállhatatlan varázserővel ruházta fel a lányt.

Hát egyszer, amint bement Gontrannal Honorat-néhoz, hogy a kis Oriol lányokkal találkozzon, már ott találták Mazelli doktort, aki nagyon otthonosan viselkedett.

Két karját kitérte az érkezők felé, olaszos mosollyal, mintha minden szóval és minden mozdulattal a szívét is odaadná.

Gontrant és a doktort inkább titkos vonzalomból, rejtett hasonlóságból, valamiféle ösztönös cinkosságból, mint igazi szeretetből és bizalomból fakadt, meghitt és léha barátság fűzte össze.

- Hova tette azt a csinos szőke nőt, akit a sans-souci erdőben láttunk? - kérdezte a gróf.

Az olasz mosolygott:

- Á, elhidegültünk. Ez is afféle nő, aki mindent kínál, de semmit se ad.

Beszélgettek. A szép orvos ott legyeskedett a lányok körül, különösen Charlotte körül. Ha hölgyekhez szólt, csupa imádat volt a hangja, minden mozdulata és a tekintete. Egész lénye tetőtől talpig ezt mondta: „Szeretem magukat!”, olyan ékesszóló viselkedéssel, hogy az nem maradhatott hatástalan.

Úgy bájolgott, mint egy színésznő, könnyedén forgolódott, mint egy táncosnő, kecsesen illette magát, mint egy bűvész, az akaratlan és szándékos csábítás egész tudományát felvonultatta, amivel állandóan élni szokott.

Amint Gontrannal visszafelé ment a szállóba, Paul mogorván kitört:

- Minek jött ide ez a ripacs?

A gróf nyájasan válaszolt:

- Az ember sose tudja, hányadán van ezekkel a kalandorokkal. Az ilyenfélék mindenhová befurakodnak. Nyilván megunta a kóboréletet, a könyökén jönnek ki a spanyol nő szeszélyei, hisz annak inkább inasa, mint orvosa, talán még többje is. Keres valamit. Cloche professzor

lánya jó falat lett volna neki; de, amint mondja, elszalasztotta. Hanem a kisebbik Oriol lány se éppen megvetendő. Próbálkozik, puhatolódzik, szimatol, kísérletezik. A gyógyfürdő társ-tulajdonosa lenne, megpróbálná kiütni a nyeregből ezt a számár Latonne-t, de mindenesetre minden nyáron remek klientúrát szerezne magának télire... A nyakam rá, hogy erre spekulál... mérget vehetünk rá.

Paul szívében valami vak harag, valami féltékeny, ellenséges érzület támadt.

Valaki rájuk kiáltott: „Hahó!” Mazelli utolérte őket.

Brétigny kötekedő gúnnal mondta neki:

- Hova rohan, doktor úr, csak nem a jó szerencsét kergeti!

Az olasz mosolygott, meg se állt, csak szökdécselt tovább, most már visszafelé fordulva, s egy kecses, színpadias mozdulattal bedugta két kezét a zsebébe, kifordította, és két ujjal kihúzta mindkettőt a varrás csücskénél fogva, és mutatta, hogy üresek. „Még nem értem utol” - mondta aztán.

Majd megperdült könnyedén lábujjhegyen, és megiramodott, mint akinek nagyon sietős a dolga.

A következő napokban nem is egyszer ott találták Honorat doktornál, számtalan apró szívességgel járt a három hölgy kedvében, ugyanolyan ügyesen, ahogy nyilván a hercegné körül forgolódott. Remekül értett mindenhez, a bóktól a makaróniig. Különben pompás szakács volt, s hogy össze ne piszkolja magát, felkötött egy kék cselédkötényt, feltett egy papír szakácssapkát, és olaszul nápolyi dalokat énekelve, talpraesetten kuktáskodott, de semmiképp se tette nevetségessé magát, mulattatott és elbűvölt mindenkit, még az ostoba szolgát is, aki ezt mondta róla: „Ez maga Krisztus urunk!”

Tervei csakhamar nyilvánvalóvá lettek, és Paul már nem kételkedett, hogy az olasz Charlotte kegyeit keresi.

Láthatóan nem is sikertelenül. Olyan kedves, olyan készséges volt, olyan leleményesen illegette magát, hogy a lány arcára, mielőtt meglátta Mazellit, kiült az az öröm, amely a lélek gyönyörűségére vall.

Paul meg, maga se igen tudva, mit tesz, szintén úgy viselkedett mint egy szerelmes, és felcsapott Mazelli vetélytársának. Mielőtt meglátta a doktort Charlotte körül, ő is ott termett, és a maga közvetlenebb módján megpróbálta megnyerni a lány vonzalmát. Gyöngéden, testvériesen, odaadóan serénykedett körülötte, meghitt őszinteséggel és olyan nyíltan ismételte neki, hogy azt aligha foghatták fel szerelmi vallomásnak: „Igazán, úgy szeretem magát!”

Mazellit meglepte a váratlan versengés, és minden tudását latba vetette; amikor Brétigny, akit mardosott a féltékenység, az az együgyű féltékenység, amely minden nő mellett gyötri a férfiembert, akkor is, ha még nem szereti a nőt, ha csak tetszik is neki a nő, amikor a természettől fogva heves Brétigny fölényes és kihívó lett, az olasz, aki hajlékonyabb volt, és mindig megőrizte az önuralmát, elmés, szellemes szavakkal, ügyes és gunyoros bókokkal válaszolt.

Így folyt köztük a küzdelem nap nap után, mindketten nekibőszültek, de talán egyiküknek se volt meggondolt szándéka. Csak nem akartak engedni egymásnak, mint két kutya, ha összemarakodik a koncon.

Charlotte visszanyerte jó kedélyét, de a huncutsága csípősebb lett, a mosolyában és a tekintetében volt valami megmagyarázhatatlan, valami kevésbé őszinte. Mintha Gontran elpártolásából okult volna, mintha ez a tapasztalat felkészítette volna az esetleges csalódásokra, óvatosabbá tette és fölvértezte volna. Két szerelmese közt fesztelenül és ügyesen mesterkedett, csak mondta mindegyiknek, amit mondania kellett, sose ugrasztotta össze őket, egyikkel se érezte volna soha, hogy jobban kedveli a másiknál, az egyik előtt kissé gúnyolódott a másikon, a másik előtt az egyiken, függőben hagyta a vetélkedést, sőt mintha egyiküket se vette volna komolyan. De mindezt olyan egyszerűen tette, egy csöppet se kacéran, inkább úgy, mint egy intézeti leányka, azzal a kópésággal, ami olykor ellenállhatatlanná teszi a csitri lányokat.

Hanem egyszer csak mintha Mazelli előnyre tett volna szert. Látszólag meghittebb viszonyba került Charlotte-tal, mintha valami titkos megállapodásra jutottak volna egymással. Ha a lánnyal beszélt, könnyedén játszadozott Charlotte napernyőjével és ruhája valamelyik szalagjával, amit Paul úgy fogott föl, mint valami elvi birtokbavételt, és úgy elkeseredett tőle, hogy kedve lett volna felpofozni az olaszt.

Egyszer, Oriol apó házánál, Brétigny, amikor Louise-zal és Gontrannal beszélgetett, és közben Mazellit figyelte, amint halkan beszél Charlotte-hoz, aki mosolyogva hallgatja, egyszer csak azt látta, hogy a lány elpirul, olyan zavartan, hogy Brétigny egy pillanatig se kételkedhetett benne: Mazelli szerelmet vall a lánynak. Charlotte lesütötte a szemét, már nem mosolygott, de csak hallgatott; Paul érezte, hogy ő mindjárt botrányt csinál, és így szólt Gontranhhoz:

- Légy szíves, gyere ki velem öt percre.

A gróf elnézést kért a menyasszonyától, és követte a barátját.

Amint kiértek az utcára, Paul kitört:

- Barátom, mindenáron meg kell akadályozni, hogy ez a nyavalyás olasz elcsábítsa ezt a védtelen gyereket.

- Mit tehetek?

- Mondd meg Charlotte-nak, hogy ki ez a kalandor.

- De hát, barátom, ez a dolog nem tartozik rám.

- Charlotte mégiscsak a sógornőd lesz.

- Igen, de a világon semmi se vall rá, hogy Mazellinek bűnös szándékai volnának vele. Minden nőhöz éppen ilyen lovagias, és soha illetlent nem tett, nem mondott.

- No hát, ha te nem vállalod, majd megteszem én, bár ez a dolog énrám nyilván még kevésbé tartozik, mint terád.

- Szóval szerelmes vagy Charlotte-ba?

- Én?... Dehogy... csak belelátok ennek a csirkefogónak a kártyáiba.

- Barátom, kényes dolgokba ártod magad... és... hacsak nem vagy szerelmes Charlotte-ba...

- Nem... nem vagyok szerelmes... csak vadászok a szélhámosokra...

- Szabad kérdeznem, mit akarsz csinálni?

- Felpofozom azt a nyomorultat.

- Hát, ez a legjobb módszer, hogy megszerettesd Charlotte-tal. Megverekekedtek, és akár ő sebez meg téged, akár te sebez meg őt, a lány szemében hős lesz.

- Hát te mit tennél?

- Ha neked volnék?

- Ha nekem volnál.

- Jó barátként beszélnek a kislánnyal. Tebenned nagyon megbízik. Hát egyszerűen elmondanám neki pár szóval, hogy milyenek ezek a potyalesi világfiak. Te nagyon jól el tudod mondani az ilyesmiket. Van benned szónoki hév. Megmagyaráznám neki: 1. miért környékezte meg Mazelli a spanyol nőt; 2. miért próbálkozott meg Cloche professzor mostohalányának meghódításával; 3. s amikor a kísérlete nem sikerült, utoljára miért iparkodik elcsavarni Charlotte Oriol kisasszony fejét.

- Miért nem teszed meg te, hiszen te leszel a lány sógora?

- Mert... mert... tudod, mi történt köztünk... szóval... nem tehetem...

- Igaz. Majd én beszélek vele.

- Kimódoljam, hogy mindjárt négyszemközt maradj vele?

- De mennyire.

- Jó, sétálj tíz percig, majd én elviszem Louise-t meg Mazellit, te pedig, mire visszatérsz, egyedül találod a másik lányt.

Paul Brétigny elballagott az envali sziklatorok felé, és törte a fejét, hogy is kezdje ezt a kényes beszélgetést.

Csakugyan egyedül találta Charlotte Oriolt a szülői ház hűvös, meszelt társalgójában; leült mellé, és így szólt hozzá:

- Kisasszony, én kértem meg Gontrant: tegye lehetővé, hogy kettesben lehessenek magával.

Charlotte ránézett tiszta tekintetével:

- Miért?

- Hát nem azért, hogy olaszos ízetlenségekkel tömjem a fejét, hanem hogy úgy beszéljek magával, mint egy barát, egy igazi, odaadó barát, aki egy jó tanáccsal tartozik magának.

- Tessék.

Paul jó messziről kezdte, hivatkozott saját tapasztaltságára és a lány tapasztalatlanságára, majd tapintatos, de világos szavakkal, szép lassan rátért a kalandorokra, akik mindenütt szerencsét próbálnak, egy szakember ügyességével használnak ki minden jóra való, derék embert, férfit, nőt egyaránt, akinek a pénztárcájába és szívébe látnak.

A lány csupa fül volt, kissé elsápadt, és komolyan hallgatta.

- Értem, de mégse értem. Maga céloz valakire, de kire? - kérdezte.

- Mazelli doktorra célzok.

Ekkor a lány lesütötte a szemét, pár pillanatig nem válaszolt, majd megszólalt akadozó hangon:

- Maga olyan őszinte, hogy én is őszinte leszek. Mióta... mióta... mióta a nővérem menyasszony, már nem vagyok olyan... olyan csacsi! Én már sejtettem, amit most mond nekem... és csak mulattam a Mazelli látogatásain.

Charlotte fölemelte a fejét, és a mosolyában, hamiskás tekintetében, kis, fitos orrán, ajkai közül kivillanó fogainak nedves, tündöklő ragyogásában annyi derűs huncutság, bájos pajkosság volt, hogy Brétigny úgy érezte, a lány felé ragadja az a viharzó lendület, amely mindig eszeveszett szenvedéllyel dobja őt legújabb szerelmese lába elé. Szíve repesett örömeiben, hogy nem kell félnie Mazellitől. „Enyém hát a diadal!”

- Hát nem szereti? - kérdezte.

- Kit? Mazellit?

- Igen.

Charlotte olyan szomorú tekintettel nézett rá, hogy Paul egész zavart lett tőle, és csak hebegett könnyörgő hangon:

- És... nem szeret... senkit?

Charlotte lesütött szemmel válaszolt:

- Nem tudom... Azokat szeretem, akik engem szeretnek.

Paul hirtelen megragadta a lány mindkét kezét, őrjöngve csókolta őket, erőt vett rajta az a pillanatnyi téboly, amikor az ember elveszti a fejét, és az ajkunkról fakadó szavak nem is bódult elménkből, hanem fölgerjedt testünkből erednek, és ezt dadogta:

- Én szeretem magát, kis Charlotte-om, én szeretem magát!

A lány gyorsan visszarántotta az egyik kezét, és Paul szájára tapasztotta, ezt suttogva:

- Hallgasson... Kérem, hallgasson!... Nagyon fájna, ha megint hazugság volna.

A lány fölállt; Paul is fölkel, a karjába ragadta, és szenvedélyesen megcsókolta.

Egy hirtelen zajra szétrebbentek; Oriol apó lépett be, és meghökkenten nézett rájuk. Azután elkiáltotta magát:

- Hé, te zshivány! Te zshivány!... Te zshivány... gazember...

Charlotte kiszaladt, és a két férfi ott állt szemtől szembe.

Pár pillanatnyi kínlódás után Paul magyarázkodni próbált:

- Izé... uram... úgy viselkedtem... igaz... mint egy...

De az öreg rá se hallgatott; előntötte a harag, a dühös harag, és ökölbe szorított kézzel megindult Brétigny felé, ezt hajtogatva:

- Hé, te zshivány gazember...

Majd, amikor már szinte összeért az orruk, galléron ragadta Pault két bütykös parasztkezeivel. De a megtermett Brétigny, azzal az erővel, amit az állandó sportolás ad az embernek, egyetlen rántással kitepte magát az auvergne-i öleléséből, és odaszorította a falhoz:

- Hallja-e, Oriol apó, ne verekedjünk, hanem értsük meg egymást. Megcsókoltam a lányát, az igaz... Esküszöm, hogy először történt, és arra is esküszöm, hogy feleségül akarom venni.

Az öreg támadó kedve lelohadt ellenfele lökésétől, de a haragja egyáltalán nem csillapodott, és csak dohogott tovább:

- Aha! Ugye, kéne! A lányát kéri az embertől, pedig a pénzt akarják. Te zshivány szélhámos...

S ekkor elkeseredett szóözönnel szakadt ki belőle minden, ami a szívét nyomta. Vigasztalan volt a hozomány miatt, amit a nagyobbik lánynak ígért, a párizsiak kezére jutott szőlei miatt.

Már gyanította, hogy Gontran éhenkórász, Andermatt pedig ravasz cselszövő, már elfelejtette, hogy milyen nem remélt vagyont köszönhet a bankárnak, minden titkos haragját és mérget rázúdította ezekre a csirkefogókra, akik miatt már aludni se tudott.

Mintha Andermatt, a családja és barátai minden éjszaka kifosztanák, ellopnának tőle valamit, a földjeit, a forrásait és a lányait. Szemrehányásait Paul képébe vágta, őt is megvádolta, hogy az Oriolék pénzére fáj a foga, hogy szélhámos, hogy csak azért akarja Charlotte-ot, hogy megkapja a lány földjeit.

Paul hamar megunt, és az öreg képébe vágta:

- De hisz gazdagabb vagyok, mint maga, azt a keserves mindenit az ilyen vén számárnak. Inkább én adhatnék pénzt magának...

Az öreg elhallgatott, hitetlenkedve, de figyelmesen és csendesebb hangon újrakezdte a zsörtölődést.

Paul pedig most már válaszolt, magyarázkodott; úgy érezte: most már, hogy rajtakapták, mégpedig csakis a saját hibájából, kötve a keze, és felajánlotta, hogy egy fillér nélkül is feleségül veszi Charlotte-ot.

Oriol apó csak rázta a fejét és a fülét, megismételtette a dolgot, de nem értette. Az ő szemében Paul még mindig nincstelen volt, az a nagy gazdagsága meg csak cifra nyomorúság.

Brétigny pedig dühében a képébe ordította:

- De hisz több mint százhuszezer frank járadékom van, vén marha. Érti?... Hárommillióm!

Az öreg erre mindjárt megkérdezte:

- Aztán papírra is vetné ezt?

- Persze hogy papírra vetném!

- Meg alá is írná?

- Persze hogy aláírnám!

- Közjegyző előtt?

- Persze hogy közjegyző előtt.

Ekkor az öreg fölkel, kinyitott egy almáriumot, kivett belőle két árkus pecsétetes papírlapot, előkereste a kötelezvényt, amit pár nappal azelőtt Andermatt követelt tőle, és összeeszkábált valami fura házassági kötelezvényt, amiben arról volt szó, hogy a vőlegény kezekszik hárommillióról, és az egész alá Brétignynek oda kellett írnia a nevét.

Amikor Paul kívül találta magát, úgy érezte, a föld is másfelé forog. „Szóval vőlegény vagyok, pedig se én nem akartam, se Charlotte nem akarta, csak úgy véletlenül, az események áruháza folytán, amitől kutyaszorítóba kerül az ember.” „Micsoda örültség!” - mormolta. Majd ezt gondolta: „Eh, talán sehol a világon jobbat nem találhattam volna.” És a szíve mélyén örvendezett, hogy a sors így törbe csalta.

Másnap Andermattnak rosszul kezdődött a nap. Amint megérkezett a vízgyógyintézetbe, megtudta, hogy Aubry-Pasteur úr meghalt az éjszaka, megütötte a guta a Splendid Hotelben. Attól eltekintve, hogy a mérnök nagyon hasznos volt neki a tudása, önzetlen buzgalma és a Mont-Oriol gyógyfürdő iránt támadt szeretete miatt, mert Aubry-Pasteur szinte édesgyerekének tekintette a fürdőt, sajnálatos volt, hogy egy beteg, aki azért jött ide, hogy vértolulását gyógykezelje, éppen ebbe a betegségbe hal bele a kezelés kellős közepén, az idény kellős közepén, a születő város sikerének kezdetén.

A bankár nagyon izgatottan járkált föl s alá a távol levő főorvos irodájában, törte a fejét, mi másnak tulajdoníthatná a halálesetet, gondolt balesetre, felbukásra, valami vigyázatlanságra, érmegpattanásra; türelmetlenül várta, hogy jöjjön már Latonne doktor, ügyesen állapítsák meg az elhalálozás körülményeit, hogy senki ne is sejtse a halál igazi okát.

Egyszer csak belépett a főorvos, sápadt és feldúlt arccal, és már az ajtóból megkérdezte:

- Tudja a lesújtó hírt?

- Igen, meghalt Aubry-Pasteur úr.

- Dehogy, dehogy. Azt, hogy Mazelli doktor megszökött Cloche professzor lányával.

Andermatt hátán hideg futkosott.

- Hogyan?... Mit beszél?...

- Jaj, igazgató úr, ez rettenetes csapás, szörnyű katasztrófa...

Leült, megtörölte a homlokát, majd elmondta a dolgokat, ahogy Petrus Marteltől hallotta, aki meg egyenesen a professzor úr szobainasától tudta meg.

Mazelli nagyon hevesen udvarolt annak a csinos vörös nőnek, annak a tüzes és veszettül kacér teremtnak, akinek az első férje sorvadásban halt meg, amint mondják, túlon túl gyöngéd kapcsolatuk következtében. De Cloche úr megszimatolta az olasz orvos terveit, és nem akarta, hogy ez a kalandor legyen a második veje, ezért, amikor meglepte a lánya lábai előtt, erőlyesen kitette a szűrét.

Mazelli kiment az ajtón, de csakhamar visszatért az ablakon a szerelmesek selyemlétráján. Kétféle hír forgott közszájon. Az első szerint örülten felcsigázta a professzor lányának szerelmét és féltékenységet; a második szerint továbbra is járt hozzá, de titokban, s úgy tett, mintha más nőnek udvarolna; végül, amikor a szeretőjétől megtudta, hogy a professzor még mindig hajthatatlan, még akkor éjjel megszöktette a hölgyet, és ezzel a botrányal elkerülhetetlenné tette a házasságot.

Andermatt csak járkált leverten, Latonne doktor pedig fölállt, odatámaszkodott a kandallóhoz, és felkiáltott:

- Egy orvos, uram, egy orvos hogy tehet ilyesmit!... Egy orvosdoktor!... Micsoda jellemtelenség.

Andermatt lesújtva mérlegelte a következményeket, latolgatva felsorakoztatta őket, mintha összeadást végezne. Eszerint:

1. Ez a kellemetlen hír elterjed a szomszédos fürdőhelyeken, sőt Párizsban is. De talán egy kis ügyességgel reklámnak lehetne fölhasználni ezt a szöktetést. Tíz-tizenöt jól megfogalmazott beszámoló a nagy példányszámú lapokban jócskán fölhívna a figyelmet Mont-Oriolra.

2. Cloche professzor távozása: pótolhatatlan veszteség.

3. Ramas-Aldavarra herceg és hercegné távozása: másik elkerülhetetlen és mindenképpen pótolhatatlan veszteség.

Végeredményben Latonne doktornak igaza van. Szörnyű katasztrófa.

A bankár az orvoshoz fordult:

- Nyomban át kellene mennie a Splendid Hotelbe, és megírnia Aubry-Pasteur halálozási jegyzőkönyvét, de úgy, hogy ne is sejtse a gutaütést.

Latonne doktor föltette a kalapját; már indulóban eszébe jutott:

- Ja, igen! Valami mást is rebesgetnek. Igaz, hogy a barátja, Paul Brétigny feleségül veszi Charlotte Oriolt?

Andermatt meglepetten összerezett:

- Brétigny? Na de ilyet!... Kitől hallotta ezt?...

- Hát ezt is Petrus Marteltől. Ő magától Oriol apótól tudja.

- Oriol apótól?

- Igen, Oriol apótól, aki azt állítja, hogy jövődöbeli vejének hárommillió vagyona van.

William már nem tudta, hogy mire vélje.

- Elvégre nem lehetetlen - mormolta -, egy ideje ugyancsak hevesen udvarol a lánynak!... De hisz akkor... az egész domb a miénk... az egész domb!... Hát ennek mindjárt utána kell nézni.

Kiment a doktor után, hogy még ebéd előtt beszéljen Paullal.

Amint belépett a szállóba, szóltak neki, hogy a felesége már több ízben kérte. Még az ágyban találta Christiane-t; az asszony az apjával beszélgetett és a bátyjával, aki röpké és szórakozott tekintettel futotta át a lapokat.

Christiane rosszul, nagyon rosszul érezte magát, és nyugtalan volt. Félt, de maga se tudta, mitől. Pár napja egy gondolata támadt, és lassan úrrá lett a fejében egy terhes asszony rögeszméje. Ki akarta hívatni Black doktort. Körülötte, a füle hallatára annyit tréfálkoztak Latonne doktorról, hogy minden bizalmát elvesztette benne, más véleményt is hallani akart, a dr. Blackét, akinek egyre nagyobb sikere volt. Christiane-t most már reggeltől estig félelmek szorongatták, minden félelem, minden lidércnyomás, ami a nőket terhességük vége felé kísérti. Álmodott valamit, ezért az este óta azt képzelte, hogy a gyerek farfekvéses, és úgy helyezkedik el, hogy a szülés lehetetlen, és császármetszésre lesz majd szükség. Gondolatban végignézte ezt a műtétet, amit rajta fognak végrehajtani. Láta magát, amint hanyatt fekszik felnyitott hassal, az ágya csupa vér, s közben valami pirosat elvisznek onnan, ami nem mozog, ami nem sír, ami halott. Minden tíz percben lehunyta a szemét, de újra ezt látta, megint csak ennek a szörnyű és fájdalmas kinszenvedésnek a tanúja volt. S akkor arra gondolt, hogy csakis Black doktor mondhatja meg neki az igazságot, azonnal hívatni akarta, követelte, hogy ő vizsgálja meg rögtön, rögtön, rögtön!

Andermatt nem tudta, mit válaszoljon nagy zavarában:

- De drága fiacskám, ez nagyon kényes dolog, tudod, hogy milyen viszonyban vagyok Latonne-nal... ez egyenesen lehetetlen. Tudod, mit, van egy ötletem, elmegyek Mas-Roussel professzorért, ő százszor különb, mint Black. Nem fogja megtagadni, hogy eljöjjön.

De Christiane megmakacsolta magát. Csak Blacket akarta, senki mást! Őt akarta látni, Black nagy szelindekfejét akarta látni maga körül. Ez volt a vágya, valami bolond és babonás kívánság. Ettől nem tágitott.

William megpróbálta elterelni az asszony gondolatait:

- Nem is tudod, hogy az a bajkeverő Mazelli az éjszaka megszőktette Cloche professzor lányát. Elutaztak; elillantak valahová. Szép kis história!

Christiane fölemelkedett a párnáján, a szeme kimeredt bánatában; csak hebegett:

- Ó, a szegény hercegné... szegény asszony, hogy sajnálom.

Szíve már régóta megértette a hercegné meggyötört és szenvedély dulta szívét! Ő is ugyanazt a kint szenvedte, és ugyanazokat a könnyeket sírta.

De újramegkezdte:

- Kérlek, Will, hívd el nekem Black urat. Érzem, hogy meghalok, ha nem jön!

Andermatt megfogta az asszony kezét, és gyöngéden megcsókolta:

- Ugyan, kis Christiane, térj észhez... értsd meg...

Látta, hogy az asszony szemében könny csillog, ezért a márkihoz fordult:

- Ezt önnek kellene megtennie, kedves após uram. Én nem tehetem. Black mindennap idejön egy óra felé Maldeburg hercegnéhez. Fogja el, amikor erre jár, és hívja be a lányához. Egy órát csak tudsz várni, Christiane?

Az asszony belement, hogy vár egy órát, de nem volt hajlandó fölkelni ebédre, ezért a férfiak egyedül mentek át az ebédlőbe. Paul már ott volt. Andermatt, amikor meglátta, felkiáltott:

- Mondja csak, mit hallok én itt az imént? Feleségül veszi Charlotte Oriolt? Ugye, nem igaz?

A fiatalember halkán válaszolt, egy nyugtalan pillantást vetve a csukott ajtóra:

- Bizony igaz!

Még senki se tudta biztosan a dolgot, ezért mindhárman elképedve hallgatták.

- Mi ütött önbe? - kérdezte William. - Megházasodik az ön vagyonával? Nyakába vesz egy asszonyt, pedig mind az öné? Meg aztán a család se valami előkelő. Gontrannak még megjárja, neki egy vasa sincs.

Brétigny elnevette magát:

- Apám lisztrel szerezte a vagyonát, szóval molnár volt... nagyban. Ha ismerte volna, őrá is elmondhatta volna, hogy nem valami előkelő. Ez a lány pedig...

Andermatt közbevágott:

- Ó, pompás... kellemes... pompás teremtés... meg aztán... tudja... lesz olyan gazdag, mint ön, ha ugyan nem gazdagabb... én mondom... én mondom!...

- Hát, a házasságtól még mindent lehet - mormolta Gontran -, s az jó fedezék az embernek. Csak azt kifogásolom, hogy nekünk se szólt. Hogy az ördögbe történt ez, barátom?

Ekkor Paul elmesélte a dolgot, némileg módosítva. Elmondta a habozását, kissé eltúlozva, majd hirtelen elhatározását, amikor a lánynak egy szavára azt hihette, hogy Charlotte szereti őt. Elmesélte Oriol apó váratlan belépését, kissé felnagyítva a veszekedésüket, a parasztnak a vagyonnal kapcsolatos kétségeit meg az almáriumból előhúzott pecsétetes papírt.

Andermattnak a könnye folyt nevében, öklével verte az asztalt:

- Hát újra megcsinálta ezt a fogást a pecsétetes papírral! Pedig ezt én találtam ki!

Paul kissé elpirulva ezt motyogta:

- Kérem, ne közölje még ezt a hírt a feleségével. Vagyunk mi olyan jóban, hogy illőbb, ha magam hozom tudomására...

Gontran valami fura és derűs mosollyal nézte a barátját, s a mosolya mintha ezt fejezte volna ki: „Jól van, ez igen, jól van! Így kell véget vetni a dolgoknak, láрма nélkül, nyavalygás nélkül, dráma nélkül.”

- Paul, ha akarod, öregem - javasolta -, ebéd után, ha Christiane fölkel, együtt bemegyünk hozzá, és majd közlöd vele az elhatározásodat.

Kifürkészhetetlen gondolatokkal teli, merő tekintetük találkozott, majd félrefordult.

- Jó, szívesen - válaszolta Paul közönyösen -, majd mindjárt megbeszéljük.

Egy szállodai szolga lépett be, és jelentette, hogy Black doktor most érkezett meg a hercegnéhez; a márki rögtön kiment, hogy útközben elfogja.

Elmagyarázta az orvosnak a helyzetét, a veje zavarát, a lánya kívánságát, s az orvos nem ellenkezett, követte a márkit.

Amint a nagy fejű emberke belépett Christiane szobájába, az asszony megszólalt:

- Papa, hagyj magunkra bennünket.

A márki visszavonult. Ekkor Christiane elsorolta félelmeit, nyugtalanságát, riadalmait, csendes és halk hangon, mintha gyónna. Az orvos meg úgy hallgatta, mint a pap, néha ráemelte nagy, kerek szemét, apró biccentéssel jelezte, hogy figyel, néha ezt mormolta: „Igen”, s mintha ezt mondta volna vele: „A maga esete a kisujjamban van, és akkor gyógyítom meg, amikor akarom.”

Amikor Christiane elhallgatott, most már a doktor látott hozzá, hogy kikérdezze végtelen aprólékossággal, részletesen az életéről, szórakozásairól, étrendjéről és gyógykezeléséről. Egy-egy mozdulattal néha mintha helyeselt volna, néha meg egy fenntartással teljes „Ó-ó”-val rosszallását fejezte ki. Amikor Christiane rátért nagy ijedelmére, hogy a gyerek rosszul fekszik, az orvos felállt, és papos szemérmességgel, a takarón keresztül, finoman megtapintotta kezével, majd kijelentette: „Dehogy, nagyon jól fekszik.”

Christiane szerette volna megcsókolni. Milyen derék ember ez az orvos!

Black fölvelt egy papírlapot az asztalról, és felírta a rendelését. Hosszú volt, nagyon hosszú. Azután visszament az ágyhoz, és megváltozott hangon, mintegy hangsúlyozva, hogy szakmai és megszentelt munkája véget ért, beszélgetni kezdett.

Öblös, mély hangja volt, egy köpcös törpe hatalmas hangja; a legegyszerűbb mondataiban is kérdések bujkáltak. Beszélt mindenről. Gontran házassága láthatóan nagyon érdekelte. Majd egy torzszülött gonosz mosolyával megjegyezte:

- Brétigny úr házasságáról még semmit se mondok, noha már nem titok, mert Oriol apó fűnek-fának meséli.

Christiane ájulása az ujjai hegyén kezdődött, majd átjárta egész testét, karját, mellét, hasát, lábát. Pedig fel se fogta Black szavait; iszonyúan félt, hogy nem tud valamit, ettől egyszeriben óvatos lett, és ezt motyogta:

- Ó! Oriol apó fűnek-fának meséli?

- Igen, igen. Ő mondta nekem, még tíz perce sincs. A jelek szerint Brétigny úr dúsgazdag, és már régóta szereti a kis Charlotte-ot. Különben Honorat-né asszony hozta létre ezt a két frigyet. A házában ő hozta össze a fiatalokat...

Christiane lehunyta a szemét. Elvesztette az eszméletét.

A doktor kikiáltott, és beszaladt egy szobalány; azután megjelent a márki, Andermatt és Gontran, futottak ecetért, éterért, jégért, rengetegféle haszontalan dologért.

Egyszer csak a fiatalasszony megmozdult, kinyitotta a szemét, fölemelte a karját, velőtrázóan felsikoltott, és megvonaglott az ágyon. Beszélni próbált, de csak motyogott: „Jaj de rosszul vagyok... Istenem... de rosszul vagyok... a derekam... marcangol valami... Jaj, istenem...” És újrakezdte a jajgatást.

Hamarosan nyilvánvaló lett, hogy megkezdődött a szülés.

Andermatt elszaladt Latonne doktorért, aki éppen befejezte az ebédet:

- Jöjjön hamar... a feleségem rosszul lett... hamar...

Azután cselhez folyamodott, és előadta, hogy amikor az első fájdalmak jelentkeztek, Black doktor éppen a szállóban volt.

Maga Black doktor is megerősítette ezt a hazugságot kartársa előtt:

- Éppen bementem a hercegnéhez, amikor értesítettek, hogy Andermattné asszony rosszul van. Idesiettem, éppen idejében!

De William nagyon izgatott volt, a szíve dobogott, a lelke háborgott, egyszer csak kétségei támadtak, hogy mit tudhat ez a két ember, megint kiment, csak úgy, fődetlen fővel, elszaladt Mas-Roussel professzorhoz, és kérte, hogy menjen át hozzájuk. A professzor nyomban beleegyezett, és a vizitre induló orvos gépies mozdulatával begombolta szalonkabátját, és útnak indult nagy, sietős léptekkel, egy kiváló ember nagy, komoly lépteivel, akinek a jelenléte életet menthet.

Mihelyt beléptek, a két másik orvos tiszteletteljesen és alázatosan kérdezte a véleményét, és kórusban vagy szinte egyszerre ismételték:

- Kedves mester, az történt, hogy... Kedves mester, nem látná jónak?... Kedves mester, nem kellene?...

A felesége jajgatása miatt Andermatt azt se tudta, hol a feje aggodalmában, és ő is kérdésekkel zaklatta Mas-Roussel urat, és teli szájjal ő is „kedves mesternek” szólította.

Christiane szinte meztelenül feküdt a férfiak előtt, már nem látott semmit, már nem tudott semmit, már nem értett semmit; olyan szörnyen szenvedett, hogy minden gondolat kiszállt a fejéből. Úgy érezte, hogy a csípője táján egy életlen fogú, hosszú fűrészt húzogatnak az oldalában, és a hátán, s az tépdesi a csontjait és az izmait, lassan, szabálytalanul, meg-meglódulva, egyre iszonyúbb szünetekkel és lökésekkel.

Amikor pár pillanatra enyhült a kín, amikor sajgó teste hagyta, hogy észhez térjen, akkor egy gondolat támadt a lelkében, még a testi fájdalomnál is kegyetlenebb, élesebb és iszonyúbb: Paul más nőt szeret, és feleségül akarja venni.

Hogy elcsituljon ez a fejében roncsoló mardosás, próbálta újra fölébreszteni testének szörnyű gyötrelmét; megmozdította az oldalát, rándított egyet a derekán; és ha a fájdalom újra beleállt, legalább nem gondolkozott.

Tizenöt órán át gyötrődött így, úgy összetörte a szenvedés meg a kétségbeesés, hogy már szeretett volna kimúlni, próbált meghalni kínzó görcsei közepette. De egy különösen hosszú és heves görcsroham után úgy érezte, mintha egyszerre az egész belseje kiszakadt volna a testéből! Minden véget ért; fájdalmai úgy elcsendesedtek, mint az elcsituló hullámok; s ettől úgy megkönnyebbült, hogy egy időre még a bánata is elszibbadt. Szóltak hozzá, és ő válaszolt nagyon halk, nagyon bágyadt hangon.

Hirtelen Andermatt arca hajolt az övé felé:

- Megmarad... - mondta a férje - szinte pontos időre született... Kislány...

Christiane csak ezt tudta suttogni:

- Ó, istenem!

Gyereke van hát, egy élő gyereke, aki majd megnő... a Paul gyereke! Szeretett volna újra felkiáltani, ez az új csapás úgy a szívébe hasított. Lánya van! De ő nem akarja!... Látni se akarja!... Hozzá se nyúl soha!

Visszafektették, babusgatták, csókolgatták! Ki? Biztos az apja és a férje! Nem tudta. Hát Paul, ő hol van? Mit csinál? „Milyen boldog lennék most, ha Paul szeretne!”

Múlt az idő, csak teltek az órák, ő azt se tudta, nappal van, vagy éjszaka, mert csak ezt az égető gondolatot érezte: Paul más nőt szeret.

„Hátha nem is igaz?... - gondolta egyszerre. - Hogy lehet az, hogy én nem tudtam előbb a házasságról, mint ez az orvos?”

Azután az jutott az eszébe, hogy titkolóztak előtte. „Paulnak volt rá gondja, hogy ne tudjam meg.”

Körülnézett a szobájában, látni akarta, ki van odabenn. Egy ismeretlen asszony virrasztott mellette, egy parasztasszony. Attól nem mert kérdezősködni. Akkor kitől tudhatná meg ezt a dolgot?

Egyszer csak kinyílt az ajtó. A férje lépett be lábujjhegyen. Andermatt látta, hogy a feleségének nyitva a szeme, ezért közelebb lépett.

- Jobban vagy?

- Igen, köszönöm.

- Tegnap ugyancsak ránk ijesztettél. Most már elmúlt a veszély! De azért nagyon fő a fejem miattad. Táviratoztam a barátnőnknek, Icardonnénak, akit a szüléskor akartunk elhívni, értesítettem az esetről, és kértem, hogy utazzon ide. De az unokaöccse skarlátos, és őt ápolja... azért te mégse maradhatsz itt egyedül, nincs melletted egy asszony, aki egy kissé... egy kissé... járatosabb... Ekkor egy itteni hölgy ajánlkozott, hogy ő majd ápol, és veled lesz mindennap, és én bizony elfogadtam. Honorat-né az.

Christiane-nak hirtelen eszébe jutottak Black doktor szavai. Összerezzent ijedtében; csak nyöszörgött:

- Jaj ne... ne... ő ne... csak ő ne!

William nem értette, és csak mondta a magáét:

- Ide hallgass, jól tudom, hogy elég közönséges asszony, de a bátyád nagyra tartja, az az asszony nagy szolgálatot tett neki, meg aztán úgy hírlik, hogy valamikor bábaasszony volt, és Honorat ott ismerte meg valamelyik hölgybetege mellett. Ha az idegeidre megy, másnap elküldjük. De azért próbáljuk meg. Hadd jöjjön el egyszer-kétszer.

Christiane révedezve hallgatott. Ellenállhatatlanul úgy érezte, hogy tudnia kell mindent, s remélte, hogy magát ezt az asszonyt bírhatja fecsegésre, egyenként szedheti ki belőle a szívébe hasító szavakat, és most már szeretne volna ezt válaszolni: „Menj... menj érte rögtön... rögtön... Menj hát!”

Ez a leküzdhetetlen kíváncsiság valami növekvő szenvedésvággal is párosult, hogy meghep-
pergőzzön tulajdon kínjában, mintha tüskebozótban hemperegne az ember, a fájdalmat sóvárgó mártíromság zaklatott, beteges, titokzatos vágyával.

- Hát jó, akkor hívasd ide Honorat-nét - motyogta.

Aztán egyszer csak úgy érezte, hogy nem bír tovább várni, meg kell bizonyosodnia, kétségtelenül meg kell bizonyosodnia az árulás felől; a hangja olyan gyenge volt, mint egy sóhajzás, amikor megkérdezte Williamtól:

- Igaz, hogy Brétigny nősül?

A férje nyugodtan válaszolt:

- Igen. Már hamarabb is megmondtuk volna, csak nem tudtunk veled beszélni.

Az asszony még ennyit mondott:

- Charlotte-ot veszi el?

- Charlotte-ot veszi el.

De Williamnak is megvolt a rögeszméje, ami nem hagyott békét neki: a lánya, aki éppen csak a világra jött, s akit minden pillanatban megnézett. Méltatlankodott, hogy Christiane az első szavával nem a gyereket kívánta; mondta is szelíd, szemrehányó hangon:

- Nocsak, még látni se kívántad a kicsit? Tudod, nagyon jól viseli ám magát.

Christiane megremegett, mintha a férje az elevenére tapintott volna; de végig kellett járnia ennek a kálváriának minden állomását.

- Hozd ide - mondta.

Andermatt eltűnt az ágy lábánál, a függöny mögött, majd visszatért, a képén ragyogott a büszkeség és a boldogság; egy fehér vászoncsomagot tartott ügyetlenül a kezében.

Letette a hímzett párnára, Christiane feje mellé, aki feldúltan kapkodott levegő után.

- Nézd csak, milyen szép! - mondta Andermatt.

Christiane megnézte.

Andermatt két ujjal félrehúzta a könnyű csipkét, amely egy lehunyt szemű és mozgó szájú, kicsi és piros, nagyon kicsi és nagyon piros arcot takart.

„Ez itt a lányom... - gondolta Christiane, a parányi lény fölé hajolva - a Paul lánya... ettől szenvedtem hát annyit... Ez... ez... ez... ez itt a lányom!”

Ennek a gyereknek a születése olyan vadul meggyötörte szegény szívét és gyöngé asszonytestét, de most egyszerre eloszlott minden idegenkedése; most már izzó és fájdalmas kíváncsisággal szemlélte, valamilyen mélységes csodálkozással, ahogy egy állat csodálkozva nézi világra jövő elsőszülöttjét.

Andermatt azt várta, hogy Christiane szenvedélyesen megcirógatja a gyereket. Megint meglepődött, meghökkent és megkérdezte:

- Meg se csókolod?

Christiane szelíden odahajolt a kis, vörös homlok felé; minél közelebb került az ajka, annál inkább érezte, hogy a gyerek vonzza, hívja. És amikor az ajkát ráhelyezte, amikor ajkával illette ezt a kissé nedves, kissé meleg, a tulajdon életétől meleg testet, úgy érezte, vissza se tudja többé vonni az ajkát a gyerekestről, rajta hagyja örökre.

Valami megbizsergette az arcát; a férje szakállá volt; William odahajolt hozzá, és megcsókolta. Sokáig szorította magához Christiane-t, hálás gyöngédséggel, majd ő is meg akarta csókolni a lányát, és csücsörítő szájjal, apró, puha puszikat adott a gyerek orrára.

Christiane szíve elfacsarodott ettől az öleléstől, csak nézte őket ott maga mellett, a lányát és őt... és őt!

Andermatt hamarosan vissza akarta vinni a gyereket a bölcsőjébe.

- Nem - mondta az asszony -, hagyd még itt pár percig, hadd érezzem itt a fejemnél. Ne beszélj, ne mozogj, hagyj bennünket, várj egy kicsit.

Az egyik karjával átölelte a pólyában rejtőző testet, a homlokát egészen odanyújtotta a kis fintorgó arc mellé, lehunyta a szemét, meg se moccant, nem gondolt semmire.

De William pár perc múlva lágyan megérintette a vállát:

- Na, drágám, légy okos szépen, tudod, nem szabad izgatnod magad!

Andermatt elvitte a kislányukat, akit az anyja követett a tekintetével, míg a gyerek el nem tűnt az ágyfüggöny mögött.

Azután a férje visszatért:

- Akkor holnap reggel elküldöm Honorat-nét, hogy legyen veled valaki.

Az asszony most már határozott hangon válaszolt:

- Jó, barátom, elküldheted... holnap reggel.

Majd kinyújtózott az ágyban, fáradtan, összetörten, de talán már nem is olyan boldogtalanul.

Este meglátogatta az apja és a bátyja; elmesélték neki a helybeli pletykákat, hogy rohant el hanyatt-homlok Cloche professzor a lánya után, a Ramas hercegnével kapcsolatos találgatásokat, aki már szintén nem mutatkozott, s az emberek azt találgatták, hátha ő is elutazott Mazelli után. Gontran jót nevetett ezeken a fordulatokon, és mulatságos tanulságot szűrt le az esetekből:

- Bámulatosak ezek a fürdőhelyek. A földön már csakis itt van tündérország! Itt két hónap alatt több minden történik, mint a világ többi részében egész évben. Csakugyan, mintha a források nem ásványokat, hanem varázsitalt tartalmaznának. S mindenütt így van, Aixben, Royat-ban, Vichyben, Luchonban és a tengeri fürdőhelyeken is, Dieppe-ben, Etretat-ban, Trouville-ban, Biarritzban, Cannes-ban, Nizzában. Ott találja az ember minden nép, minden társaság díszpéldányait, bámulatra méltó szélhámosokat, máshol föllelhetetlen fajták és

emberek keverékét és csodálatos kalandokat. A hölgyek könnyedén és bűbajos fesztelenséggel bolondoznak. Párizsban mindenki teketóriázik, akármit akar az ember, fuccs! Egyesek itt vagyont lelnek, mint Andermatt, mások halálukat lelik, mint Aubry-Pasteur, mások még ennél is rosszabbra lelnek... és megnősülnek... mint én... és mint Paul. Hát nem fura és ostoba dolog ez? Ugye, tudod, hogy Paul nősül?

- Igen, William az imént mondta - mondta halkan Christiane.

- Igaza van - folytatta Gontran -, nagyon igaza van. Parasztlánynak parasztlány... Na, de többet ér, mint egy kalandor lánya, vagy épp egy rosszlány. Ismerem Pault. Előbb-utóbb elvett volna egy senkiházit, csak hat hétig ellenálljon neki. Márpedig aki neki ellenáll, az vagy rosszcsont, vagy ártatlanság. Hát Paul egy ártatlanságra bukkant. Örülhet neki.

Christiane csak hallgatta, a fülén át minden szó a szívéig hatolt, és ott sajgott, rettenetesen sajgott benne.

Lehunyta a szemét, és így szólt:

- Nagyon elfáradtam. Szeretnék pihenni egy kicsit.

Megcsókolták és kimentek.

Christiane nem tudott aludni, olyan gyötrelmesen rajzottak benne a felzúdult gondolatok. Olyan elviselhetetlen volt már neki az a gondolat, hogy Paul már nem szereti, egy cseppet se szereti őt, hogy, ha nem látta volna ott azt a fotelban szendergő asszonyt, az ápolónőt, fölkelt volna, és az ablakot kinyitva levetette volna magát a terasz lépcsőjére. A függöny résén egy hajszál vékony holdsugár hatolt be, és egy kis, kerek, világos fényfoltot vetett a padlóra. Christiane észrevette, és egyszerre minden emléke megrohanta: a tó, az erdő, az az alig hallott, oly felkavaró, első „Szeretem”, és Tournöel, és minden ölelésük, este a sötét ösvényeken és a roche-pradière-i úton. Egyszeriben maga előtt látta azt a fehér utat egy csillagos éjszakán, és őt, Pault, amint átkarolja egy nő derekát, és lépten-nyomon szájon csókolja. A nőt is megismerte. Charlotte volt! Paul magához szorította a lányt, mosolygott, ahogy csak ő tudott, a lány fülébe súgta azokat a kedves szavakat, amilyeneket csak ő tudott, majd a lába elé vetette magát, és csókolta a földet előtte, ahogy egykor Christiane előtt csókolta! Ez olyan, de olyan iszonyú volt Christiane-nak, hogy megfordult, a párnába rejtette az arcát, és felzokogott. Olykor már-már felsikoltott, annyira gyötörte a lelkét a kétségbeesés.

A szíve a torkában dobogott, zúgott tőle a halántéka, és minden szívverése ezt a szót dobogta: - Paul - Paul - Paul - s ismételte a végtelenségig. Kezét a fülére tapasztotta, csak ne hallja már, a fejét a párnába fúrta, de akkor ott zengett ez a név a mellében, csillapíthatatlan szívének minden dobbanásával.

Az ápolónő fölébredt, és megkérdezte tőle:

- Rosszul van, asszonyom?

Christiane megfordult, az arca csupa könny volt, és azt suttogta:

- Nem, csak aludtam, álmodtam... megijedtem.

Azután kérte, hogy gyűjtsanak két gyertyát, csak ne lássa már azt a holdsugárt.

Reggel felé mégis elszunnyadt.

Pár órája szundikált már, amikor belépett Andermatt, és bevezette Honorat-nét. A testes hölgy nyomban otthonosan érezte magát, odaült az ágy mellé, megfogta a kismama kezét, és kikérdezte, mint egy orvos, majd a megnyugtató válaszokra kijelentette: „Jó, jó, rendben van.” Akkor levetette a kalapját, a kesztyűjét, a kendőjét, és az ápolónőhöz fordult:

- Elmehet, leányom. Csak akkor jöjjön be, ha csöngetünk.

Christiane-ban máris feszengett az utálat; így szólt a férjéhez:

- Add ide egy kicsit a lányomat.

William, mint az este, odavitte a gyereket, gyöngéden megcsókolta, és letette a párnára. És Christiane-t csakúgy, mint az este, amikor a vásznon át megérezte ott az arca mellett ennek a pólyába göngyölt, ismeretlen testnek melegét, egyszerre valami jótékony nyugalom hatotta át.

Egyszer csak elpityeredett a kislány, metsző cérnahangon sírt. „Követeli a magáét” - mondta Andermatt. Csengetett, és megjelent a dajka, egy megtermett, pirospozsgás asszony, a szája akár egy emberevőé, tele csillogó lapátfogakkal, úgy, hogy Christiane valósággal megijedt tőle. Nyitott fűzőjéből kivett egy nehéz, puha és tejtől súlyos emlőt, amilyen a tehenek hasa alatt lóg. S amikor Christiane látta, hogy iszik a lánya ebből a húsos tömlőből, szerette volna megfogni, és visszavenni a gyereket, kissé féltékenyen és viszolygva.

Honorat-né most tanácsokat adott a dajkának, aki elment, s magával vitte a kislányt.

Andermatt is kiment. A két nő magára maradt.

Christiane nem tudta, hogy beszéljen arról, ami a szívét nyomja, rettegett, hogy nagyon érzékenyül, elveszti a fejét, sír, és elárulja magát. De Honorat-né asszonytól nem kellett kérdezni semmit, magától is fecsegett. Amikor minden pletykát elmesélt, ami a vidéken járja, rátért az Oriol családra:

- Derék emberek - mondta -, nagyon derék emberek. Ha ismerte volna az anyjukat, milyen jóra való, becsületes asszony volt! Tízzel is fölért, asszonyom. Különben a kislányok órá ütöttek.

Azután, minthogy másra tért, Christiane megszólalt:

- A kettő közül melyiket kedveli jobban, Louise-t, vagy Charlotte-ot?

- Ó, asszonyom, én Louise-t szeretem jobban, a bátyja menyasszonyát, ő komolyabb, megfontoltabb. Nagyon rendes nő! De a férjem a másikat kedveli. Tudja, a férfiaknak megvan a maguk ízlése, nem olyan, mint a miénk.

Elhallgatott. Christiane-nak alábbhagyott a bátorsága, csak hebegett:

- A bátyám gyakran maguknál találkozott a menyasszonyával.

- Ó, igen, asszonyom, hogyan, mindennap. Minden énnálam történt, minden! Hagytam őket, hadd beszélgessenek a gyerekek. Tudtam én, miről van szó! De annak örültem csak igazán, amikor láttam, hogy Paul úr meg a kisebbikre vetett szemet.

- Nagyon szereti azt a lányt?... - kérdezte ekkor Christiane alig érthető hangon.

- De még hogy, asszonyom! Az utóbbi időben egész nekibúsult. Aztán, amikor az olasz, aki Cloche doktor lányát megszöktette, kissé legyeskedett a kislány körül, hát azt csak látni, hallani kellett, azt hittem, egymásnak esnek!... Hej, ha látta volna a Paul úr szemét! Úgy nézett arra a lányra, mint a Szűzanyára... Öröm nézni ezt a nagy szerelmet!

Ekkor Christiane kikérdezte mindenről, hogy mi történt Honorat-né szeme előtt, mit beszéltek, mit csináltak ott a sétán a sans-souci völgyben, ahol Paul annyiszor vallott neki szerelmet. Christiane váratlan dolgokat kérdezett, a testes hölgy meg is lepődött tőle, olyan dolgokat, amikre senki se gondolt volna, mert Christiane mindig összehasonlított, ezer tavalyi emléket idézett föl, Paul udvarlásának minden gyöngéd jelenetét, a figyelmességét, elmés ötleteit, amikkel szerelmesének kedvét kereste, azt a szakadatlan, gyöngéd serénykedést és kedves buzgólkodást, ami parancsoló tetszésvágyra vall a férfiemberben; Christiane tudni akarta,

hogy Paul megtette-e mindezt a másik nővel; ugyanolyan hévvel, ugyanolyan lendülettel, ugyanazzal az ellenállhatatlan szenvedéllyel fogott-e újra egy másik szív ostromához.

És valahányszor egy apróságra, valami apró vonásra ráismert, valami kellemes semmiségre, valami szívdobogtató, izgató meglepetésre, amit Paul oly bőkezűen ontott, ha szerelmes volt, Christiane, az ágyán heverve, halkán és szenvedően felnyögött.

Honorat-né csodálkozott ezen a fura jajgatáson, és annál inkább bizonygatta:

- De bizony. Így van, ahogy mondom, pontosan ahogy mondom. Sose láttam még ilyen szerelmes férfit.

- Verseket is szavalt Charlotte-nak?

- Meghiszem azt, asszonyom, de milyen szépeket. És amikor mindketten elhallgattak, már semmi se hallatszott, csak a dajka egyhangú és halk dúdolása, aki a szomszéd szobában altatta a gyereket.

A folyosón léptek közeledtek. Mas-Roussel és Latonne úr látogatta meg a betegét. Úgy találták, hogy nyugtalan, kissé rosszabbul van, mint az este.

Amint elmentek, Andermatt újra kinyitotta az ajtót, be se lépett, csak jelentette:

- Black doktor óhajt meglátogatni. Bejöhet?

Christiane fölemelkedett az ágyon, és odakiáltott:

- Nem... nem... nem akarom... nem!...

William meglepetten lépett beljebb:

- De hát gondold meg... mégiscsak... ennyivel tartozunk... ennyivel tartozol...

Christiane-nak úgy kimeredt a szeme, és úgy reszketett a szája, mintha megtébolyult volna. Megismételte, olyan éles, erős hangon, hogy az biztos minden falon áthatolt:

- Nem... nem... soha!... Ide ne jöjjön soha... érted... soha!...

Majd, már azt se tudva, mit beszél, kinyújtott karjával Honorat-néra mutatott, aki ott állt a szoba közepén:

- Ez az asszony se... zavard ki... látni se akarom... zavard ki!...

Andermatt odarohant a feleségéhez, karjába ölelte, és homlokon csókolta:

- Christiane, kicsikém, nyugodj meg... Mi bajod?... Nyugodj már meg!

Az asszony már szólni is alig tudott. A szemébe könnyek szöktek.

- Küldj el mindenkit - mondta -, csak te maradj itt velem.

William fejvesztve futott oda az orvos feleségéhez, és szelíden az ajtó felé tuszkolta:

- Kérem, hagyjon magunkra bennünket pár pillanatra, láza van, tejláza. Majd lecsillapítom. Mindjárt én is megyek.

Mire visszafordult az ágy felé, Christiane már visszafeküdt, és megsemmisülten, mozdulatlanul sírt megállás nélkül. És életében először Andermatt is elsírta magát.

Estére csakugyan föllépett a tejláz, majd Christiane már félrebeszéli.

Pár órás rendkívüli nyugtalanság után egyszer csak megszólalt a gyermekágyas.

A márki és Andermatt ott akart maradni mellette; kártyáztak, halkán számolták a poénokat, s most azt hitték, nekik szólt a beteg, fölálltak, és odamentek az ágyhoz.

Christiane nem látta, vagy nem ismerte meg őket. Vállára omló, szőke hajával halálsápadtan feküdt fehér párnáján, és világoskék szemével csak nézte ezt az ismeretlen, titokzatos és lidérces világot, amit bolondok népesítenek be.

Két keze a takarón kinyújtva néha megmoccant, gyors, önkéntelen mozdulatok, rángások, remegések futottak át rajta.

Eleinte mintha csak magában beszélgetett volna, csak látott volna valamit, és mintha elmesélné, amit lát. S amit mondott, az érthetetlennek és zagyvának tetszett. Egy sziklát nagyon magasnak talált, onnan nem lehet leugrani. Félt, hogy kifícamodik a lába, meg azt a férfit se ismerte eléggé, aki a karját nyújtja neki. Majd illatokról beszélt. Mintha elfelejtett mondatok után kutatott volna: „Hát van ennél édesebb?... Megrészegíti, mint a bor... A bor megrészegíti a gondolatot, de az illat megrészegíti az álmot... Az illattal a dolgok és a világ tiszta lényegét, leglényegét ízleljük... ízleljük a virágokat... a fákat... a mező fűvét... még ódon otthonok régi bútorokban, régi szőnyegekben és régi függönyökben szunnyadó lelkét is érzékeljük...”

Azután az arca megrándult, mintha nagyon kimerült volna. Lassan, nehézkesen ment fölfelé egy hegyoldalban, és így szólt valakihez: „Jaj, vigyél még egy kicsit, kérlek, mert itt halok meg! Nem bírok továbbmenni. Vigyél, mint a szakadék fölött! Emlékszel?... Hogy szeretted!”

Azután ijedten fölkiáltott; a szemében borzalom suhant át. Valami döglött állatot látott maga előtt, és könyörgött, hogy szép kíméletesen vigyék el onnan.

- Egy számarra gondol, amit az úton találtunk, amikor visszafelé jöttünk a Nugère-hegyről - mondta a márki egész halkán a vejének.

Most ehhez a döglött állathoz beszélt, elmondta neki, hogy ő is nagyon boldogtalan, sokkal boldogtalanabb, mert őt elhagyták.

Azután egyszer csak megtagadott valamit, amit követeltek tőle. „Ó, azt nem! Hát te... te... te azt akarod, hogy én húzzam ezt a kocsit!...” - kiáltotta.

Úgy zihált, mintha csakugyan kocsit húzna. Sírt, nyöszörgött, jajgatott, s közben több mint fél óráig ment fölfelé a hegyoldalban, iszonyú erőfeszítéssel vonszolva maga után nyilván a szamaras szekeret.

Valaki keményen verte, mert Christiane ezt mondogatta: „Jaj de fáj! Csak ne üss már, megyek én, csak ne üss már, kérlek... Azt teszem, amit akarsz, csak ne üss már!...”

Azután lassanként csillapult a szorongása, és reggelig már csak csendesén képzelődött. Akkor elbágyadt, és végül is elaludt. Amikor fölébredt, délután két óra felé, még lázban égett, de már ép eszénél volt.

De azért másnapig kába, kissé tétova, csapongó maradt a gondolkodása. Nem találta meg mindjárt a kellő szavakat, és iszonyú fáradtsággal keresgélte őket.

De egy nyugodalmas éjszaka után egészen magához tért.

Hanem úgy érezte, kicserélték, mintha ez a megpróbáltatás megváltoztatta volna a lelkét. Kevesebbet szenvedett, és többet gondolkodott. A szörnyű és egész friss események mintha már távoli múltba merültek volna, már tiszta fejjel tekintett rájuk, elméje olyan világos volt, amilyen még soha. Ez a fény, amely egyszerre elárasztotta, s amely bizonyos embereket megvilágít a szenvedés bizonyos óráiban, olyannak mutatta neki az életet, az embereket, a dolgokat, az egész földet, mindennel együtt, ami rajta van, amilyennek még sose látta.

És most még inkább, mint akkor este, amikor oly egyedül érezte magát a világon, szobájában, amint visszajött a tazenat-i tóról, meg volt győződve, hogy egészen magára maradt az életben. Rájött, hogy az emberek csak mennek, mennek egymás mellett az élet útján, de soha semmi nem egyesíthet igazán két emberi lényt. Érezte, hogy annak árulása miatt, akibe minden bizalmát helyezte, a többi, az összes többi ember sose lesz több neki, csak közönyös útitárs ezen a kifürkészhetetlen másnapok szerint rövid, vagy hosszú, bús vagy víg utazáson. Rájött, hogy még ennek az embernek a karjai közt is, amikor úgy érezte, hogy egybeolvad vele, s beléhatol, amikor úgy érezte, hogy testük és lelkük már csak egy test és egy lélek, csak egy kissé kerültek közelebb egymáshoz, hogy összeérjen az az áthatolhatatlan porhüvely, amelybe a titokzatos természet zárta és száműzte az emberi lényeket. Jól tudta, hogy soha senki nem volt és nem is lesz képes áthágni ezt a láthatatlan gátat, mely az életben csillagtávolságnyira tartja egymástól az élőket.

Megsejtette, hogy a világ első napjai óta milyen tehetetlen, szüntelen erőfeszítéseket, fáradhatatlan erőfeszítéseket tesznek az emberek, hogy kitörjenek a burokból, amelyben örökre bebörtönzött, örökre magányos lelkük vergődik, a karok, ajkak, szemek, szájak, remegő és meztelen testek erőfeszítéseit, a szerelem erőfeszítéseit, amely csókokban tombolja ki magát, de ezzel is csak egy új elhagyatottnak ad életet!

Ekkor ellenállhatatlan vágy fogta el, hogy viszontláss a lányát. Bekérte a gyereket, s amikor odavitték neki, szólt, hogy vetköztessék le, mert még csak az arcát ismerte.

A dajka kigöngyölte hát a pólyát, és feltárt egy szegény, újszülött testet, melyen suta mozdulatok futottak végig; ilyen mozdulatokat olt az élet ezekbe a kis aliglényekbe. Christiane óvatos, reszkető kézzel nyúlt hozzá, majd meg akarta csókolni a hasát, a derekát, a combját, a lábát, majd fura gondolatokkal telve, szemügyre vette.

Két ember meglátta, megszerette egymást, valami kellemes bódulatban; s ölelésükből ez született! Paul és ő ez a valami, összevegyülve egész addig, amíg ez a kisgyerek meg nem hal, Paul és ő, akik együtt új életre keltek, „egy kissé Paul, egy kissé én”, meg még valami ismeretlen dolog, ami megkülönbözteti tőlük ezt az új embert. Mindketten újjászülettek benne, a testalkatában és lelki alkatában, a vonásaiban, a mozdulataiban, a szemében, a mozgásában, az ízlelésében, a szenvedélyeiben, sőt a hangja csengésében és a járásmódjában is, de ez a gyerek már mégis új ember lesz!

Ők pedig már örökre elváltak egymástól! A tekintetük soha többé nem találkozik abban a gyöngéd gerjedelemben, amely elpusztíthatatlanná teszi az emberi nemet.

A szívéhez szorította a gyereket, és ezt suttogta: „Isten veled - Isten veled!” A lánya fülébe Paulnak mondott búcsút, egy büszke lélek bátor és vigasztalan búcsúját, egy asszony búcsúját, aki még sokáig szenved majd, talán örökké, de legalább mindenki előtt titkolni tudja könnyeit.

- Hohó! - kiáltott be William a félig nyitott ajtón. - Rajtakaptalak! Adod vissza mindjárt a lányomat?

Odaszaladt az ágyhoz, most már gyakorlottabb kézzel fogta meg a kislányt, a feje fölé emelte, és ezt mondogatta:

- Jó reggelt, Andermatt kisasszony... jó reggelt, Andermatt kisasszony...

„Ez hát a férjem” - gondolta Christiane. És olyan meglepett pillantással nézte, mintha most látná először. Ez az a férfi, akihez ő tartozik, akivel törvény egyesítette őt, az a férfi, aki emberi, vallásos és társadalmi felfogás szerint jogszerűen az ő párja, sőt több ennél: az ő ura, napjainak és éjszakáinak, szívének és testének ura! Szinte mosolyogni szeretett volna, olyan furcsának találta most ezt, mert közte és e közt a férfi közt soha semmilyen kötelék nem lesz

majd; semmi afféle kötelék, amit sajnos oly könnyen széttépnek, de ami mégis mintha örök, kimondhatatlanul édes, szinte isteni lenne.

Megcsalta, elárulta ezt a férfit, de lelkifurdalásnak nyomát se érezte! Csodálkozott is rajta, és törte a fejét, hogy miért. Miért?... Nyilván nagyon különböztek, nagyon távol álltak egymástól, nagyon eltérő fajtából valók voltak. Ez a férfi semmit se ért öbelőle, és ő semmit se ért ebből a férfiből. Pedig a férje szívélyes, készséges, jóra való ember.

De talán csak az egyívású, azonos természetű, azonos lelki alkatú emberek érezhetik úgy, hogy összefűzi őket az önként vállalt kötelesség megszentelt lánc.

A gyereket felöltöztették. William leült:

- Ide hallgass, drágám - mondta -, mióta olyan szépen fogadtál Black doktorral, már nem merek neked látogatókat bejelenteni. Pedig nagyon örülnék, ha egy vendéget mégis fogadnál: Bonnefille doktort!

Christiane ekkor nevette el magát először, sápatag nevetéssel, ami csak az ajkán derengett, de a lelkéig nem hatolt.

- Bonnefille-doktor? Csoda történt! Hát kibékültetek? - kérdezte.

- Hát persze. Ide hallgass: nagy újságot mondok neked, nagy titokban. Megvásároltam a régi gyógyintézetet. Most már az egész vidék az enyém. Micsoda diadal, mi? Ez a szegény Bonnefille doktor persze előbb tudta meg, mint bárki. Ügyeskedni kezdett; mindennap eljött, érdeklődött felőled, itt hagyta a névjegyét egy-egy kedves szóval. Én egy látogatással viszonzottam a közeledését, és jelenleg a legjobb viszonyban vagyunk.

- Hadd jöjjön, amikor kedve tartja - mondta Christiane. - Örömmel látom.

- Jó, köszönöm. Holnap délelőtt majd elhozom. Mondanom se kell, hogy Paul szüntelenül számtalan jó kívánságot küld neked, és mindig érdeklődik a kislány felől. Nagyon szeretné látni.

Hiába volt a nagy eltökéltség, Christiane úgy érezte, hogy elszorul a szíve. De ennyit ki tudott mondani:

- Köszönd meg a nevemben.

Andermatt folytatta:

- Nagyon izgatta a dolog, hogy teveled közölték-e a házasságát. Mondtam neki, hogy igen; akkor többször is kérdezte, hogy mit szólnsz hozzá.

Christiane minden erejét összeszedte, és ezt suttogta:

- Mondd meg neki, hogy nagyon örülök.

William kegyetlen makacssággal folytatta:

- Azt is mindenáron meg akarta tudni, hogyan fogod nevezni a lányodat. Mondtam, hogy még habozunk, Marguerite vagy Geneviève legyen.

- Meggondoltam magam - mondta Christiane -, Arlette-nek akarom hívni.

Valamikor, terhessége első napjaiban megbeszélték Paullal, milyen nevet válasszanak a gyereknek, ha fiú lesz, és milyet, ha lány; a lánynévben nem tudtak határozni, hogy Geneviève legyen, vagy Marguerite. De Christiane már egyiket se akarta.

William ismételte:

- Arlette... Arlette... Nagyon kedves... igazad van. Én szerettem volna Christiane-nak nevezni, mint téged. Imádom ezt a nevet... Christiane!

Az asszony nagyot sóhajtott:

- Ó, aki a Keresztrefeszített nevét viseli, azt sok szenvedés érheti.

Andermatt elpirult; erre nem is gondolt.

- Különbözik Arlette igazán kedves - mondta felállva. - Akkor a viszontlátásra, drágám.

Amikor a férje kiment, Christiane behívta a dajkát, és megparancsolta, hogy ezentúl ott tartsák a bölcsőt az ágya mellett.

Amikor a sajka alakú, mindig ringó, könnyű nyoszolyát, mely úgy viselte fehér függönyét csavart rézárbocon, mint valami vitorlát, odagurították a nagy nyoszolya mellé, Christiane kinyújtotta a kezét a megint alvó gyerekekhez, és egész halkán így szólt: „Tente, kicsikém. Soha senki se fog téged úgy szeretni, mint én.”

A következő napokat nyugodt mélabúban töltötte, sokat gondolkozott, edzette a lelkét, erősítette a szívét, hogy pár hét múlva újra kiléphessen az életbe. Most leginkább azzal foglalkozott, hogy nézegette a lánya szemét, próbálta fölfedezni az első tekintetet, de csak két kékes nyílást látott, mely mindig az ablak nagy világossága felé fordult.

Mélységes szomorúságot érzett arra a gondolatra, hogy ezek a még szunnyadó szemek úgy fogják nézni a világot, ahogy maga is nézte valamikor, az álmodozás ábrándkodón keresztül, amely boldoggá, bizakodóvá és vidámmá teszi a fiatal női lelket. Mindent szeretni fognak ezek a szemek, amit ő szeretett valamikor, a szép, derült napokat, a virágokat, az erdőt és sajnos az embereket is! És nyilván egy férfit is szeretnek majd! Egy férfit is szeretnek majd! Magukban hordozzák majd kedves, ismerős képét, látják a távolból is, és kigyúlnak, ha ez a férfi eléjük kerül... És aztán... és aztán... sírni is megtanulnak! Könnyek, izzó könnyek folynak majd ezen a kis arcon! És a megcsalt szerelem szörnyű szenvedése felismerhetetlenné, kintől és kétségbeeséstől eszelőssé teszik ezeket a szegény, révedező, majdan kék szemeket.

És eszeveszetten megcsókolta a gyereket, s így szólt hozzá: „Csak engem szeress, kislányom!”

Végül egy napon Mas-Roussel professzor, aki minden reggel meglátogatta, kijelentette:

- Hamarosan már föl is kelhet kissé, asszonyom.

Amikor az orvos elment, Andermatt így szólt a feleségéhez:

- Nagy kár, hogy még nem álltál talpra, mert ma nagyon érdekes kísérletünk lesz a Gyógyintézetben. Latonne doktor valóságos csodát művel Clovis apóval, gépesített gyógytornára fogta. Képzeld el, az a vén csavargó most majdnem úgy jár-ke, mint akárki. Különbözik a rohamos gyógyulás minden kezelés után nyilvánvaló.

Christiane a William kedvében akart járni, ezért megkérdezte:

- És nyilvánosan fogjátok kezelni?

- Igen is, nem is, mert orvosok és néhány barátunk előtt végezzük a kezelést.

- Hánykor?

- Háromkor.

- Brétigny is ott lesz?

- Igen, igen. Megígérte, hogy eljön. Az egész igazgatótanács is ott lesz. Orvosi szempontból nagyon érdekes dolog.

- No hát - mondta Christiane -, én akkor éppen fönt leszek, kérd meg Brétignyt, hogy látogasson meg, majd ő szórakoztat, amíg ti a kísérletet nézitek.

- Jó, drágám.

- Nem felejtet el?

- Nem, nem, légy nyugodt.

Azzal Andermatt elment a kísérlet szemtanújáért.

Hogy a nyomorék első kezelése alkalmával Oriolék úgy kijátszották, most ő is kijátszotta a betegek hiszékenységét, mert azokat könnyű meggyőzni, ha gyógyulásról van szó, és most önmagának játszotta el ezt a kúrakomédiát, annyit beszélt róla, olyan hévvel és meggyőződéssel, hogy maga is nehezen tudta volna megmondani, hisz-e benne vagy se.

Három óra felé mindenki, akit csak összecsődített, ott gyülekezett a Gyógyintézet kapujában, és várta Clovis apó érkezését. Meg is jött, két botra támaszkodva, még mindig vonszolva a lábait, és amint elhaladt, udvariasan köszönt mindenkinek.

Utána a két Oriol ment a két lánnyal. Paul és Gontran a menyasszonyát kísérte.

A nagyteremben, ahol a csuklós szerkezetek álltak, ott várt Latonne doktor; Andermatt-tal és Honorat doktorral beszélgetett.

Amint meglátta Clovis apót, örömteli mosoly futott át simára borotvált ajkán. Megkérdezte:

- No, hogy vagyunk?

- Hát, megjárja, megjárja!

Petrus Martel és Saint-Landri is előkerült. Ők is kíváncsiak voltak. Az első hitt, a második kételkedett. Mögöttük, meglepetést keltve, belépett Bonnefille doktor, odament, köszöntötte versenytársát, és kezet nyújtott Andermattnak. Utolsónak Black doktor érkezett.

- Nos, uraim és kisasszonyaim - mondta Latonne doktor, meghajolva Louise és Charlotte Oriol felé -, most valami nagyon furcsa dolgot fognak látni. Először is figyeljék meg, hogy a kezelés előtt ez a derék ember csak egy kissé, de nagyon kissé tud járni. Tud bot nélkül járni, Clovis apó?

- Hogy tudnék, uram.

- Jó, akkor kezdjük.

Föltették az öreget a karosszékbe, lekötötték a két lábát a szék mozgatható lábaihoz, majd amikor a főorvos úr utasítást adott, hogy „Rajta, szép lassan”, a felgyűrt ujjú szolga megforgatta a hajtókart.

A csavargó jobb térdé a szemük láttára felhúzódott, kiegyenesedett, behajlott meg újra kinyújtózott, majd a bal térdé ugyanígy, Clovis apó meg hirtelen, nagy örömeiben, elnevette magát, s fejével, hosszú, fehér szakállával minden mozdulatot követett, amire a lábait készítették.

A négy orvos és Andermatt a beteg fölé hajolt, egy jövődömondó komolyságával vizsgál-gatta, Colosse és az öreg pedig hamiskásan összekacsingattak.

Az ajtókat nyitva hagyták, ezért szüntelenül tódultak befelé az emberek, meggyőződéses és aggályoskodó fürdőzők tolongtak kíváncsian. „Gyorsabban”, rendelkezett Latonne doktor. A bakó erősebben forgatta a kart. Az öregnek a lábai futásnak eredtek, őt magát pedig valami ellenállhatatlan jókedv fogta el, olyan volt, mint a gyerek, akit csiklandoznak, teli torokból nevetett, és kergülten rázta a fejét. Nevetőgörcsei közepette csak ezt hajtogatta: „De muris, de muris”; ezt a szót nyilván valamelyik vendég szájából hallotta.

Colosse is felkacagott, dobogott a lábával, a combját csapkodta a tenyerével, és úgy kiabálta:

- Hej, te zshivány Clovis... te zshivány Clovis...

- Elég! - rendelkezett a főorvos.

Feloldozták a csavargót, és az orvosok félrevonultak, hogy mérlegeljék az eredményt.

Clovis apó pedig, a szemük láttára, egyedül leszállt a karosszékből, és elindult, igaz, apró léptekkel haladt, görnyedten és minden erőfeszítésre fáradtan fintorogva, de járt!

Elsőnek Bonnefille doktor jelentette ki:

- Ez igazán figyelemre méltó eset.

Black doktor tüstént rálicitált kartársára. Csak Honorat doktor nem mondott semmit.

Gontran a Paul fülébe súgta:

- Nem értem. Figyeld a képüket. Ostobák vagy jóakaratók?

De Andermatt javában szónokolt. Elmesélte a kúrát az első naptól kezdve a visszaesésig, és végül a most már teljesnek és véglegesnek ígérkező gyógyulást. Vidáman hozzátette:

- És ha a betegünk minden télen visszaesik egy kicsit, minden nyáron újra meggyógyítjuk.

Azután ékesen magasztalta Mont-Oriol vizét, dicsérte a tulajdonságait, minden tulajdonságát:

- Magam is tapasztaltam ennek a víznek a hatását - mondta - egy olyan személyen, aki nekem nagyon kedves, és ha nem hal ki a családom, ezt csakis Mont-Oriolnak köszönhetem.

De egyszer csak eszébe jutott valami: megígérte a feleségének, hogy Paul Brétigny meglátogatja. Nagyon bántotta a lelkiismeret, mert a feleségének minden kívánságát a szíven viselte. Körülnézett hát, meglátta Pault, és odalépett hozzá:

- Kedves barátom, egészen kiment a fejemből, hogy megmondjam önnek: Christiane várja.

Brétigny csak hebegett:

- Engem... most?...

- Igen, ma kelt föl, és először is önt akarja látni. Szaladjon hát hozzá gyorsan, és bocsásson meg.

Paul elindult a szálló felé, a szíve izgatottan dobogott.

Útközben találkozott Ravenel márkival, aki így szólt hozzá:

- A lányom fent van, és csodálkozik, hogy ön még nem látogatta meg.

Azért a lépcső első fokain megállt, és gondolkodott, hogy mit mond majd Christiane-nak. Hogyan fogadja majd az asszony? Egyedül lesz? „Ha a házasságomról beszél, mit válaszolok neki?”

Mióta tudta, hogy Christiane megszülte a gyermekét, csak nyugtalanul, remegve tudott rá gondolni; és valahányszor felöltött elméjében első találkozásuk gondolata, egyszerre elpirult, vagy elsápadt kínjában. Mélységes zavarral gondolt arra az ismeretlen gyerekre is, akinek ő az apja, motoszkált benne a vágy, hogy lássa, de félt is a látványtól. Úgy érezte, belesüppedt valami erkölcsi fertőbe, ami egész életében foltot hagy az ember lelkiismeretén. De főleg ennek az asszonynak a tekintetétől tartott, akit oly nagyon, de oly rövid ideig szeretett.

„Vajon szemrehányással, könnyekkel vagy megvetéssel fogad? Csak azért hív, hogy elkergessen?

Hát én milyen legyek hozzá? Alázatos, vigasztalan, esdeklő vagy hideg? Magyarázkodjam, vagy válasz nélkül hallgassam? Leüljek, vagy állva maradjak?

És ha megmutatják a gyermeket, mit csináljak? Mit mondok? Viharzó érzéseimből mit áruljak el?”

Az ajtó előtt ismét megállt, és amint a csengő után nyúlt, észrevette, hogy remeg a keze.

Azért rányomta az ujját a kis elefántcsont gombra, és hallotta, hogy odabenn a lakásban megszólal a villanycsengő.

Egy szolgáló ajtót nyitott, és bevezette. Már a társalgó ajtajából meglátta a második szoba végében, a kereveten heverő Christiane-t, aki őt nézte.

Mintha a végtelenségig tartott volna, amíg átmegy azon a két szobán. Úgy érezte, mindjárt megtántorodik, félt, hogy nekimegy a székeknek, de nem mert a lába alá nézni, hogy le ne süsse a szemét. Christiane meg se moccant, meg se szólalt, csak várta, hogy Paul odaérjen hozzá. Jobb karja a ruháján hevert kinyújtva, bal karja a függönyökkel egészen eltakart bölcső oldalán támaszkodott.

Amikor már három lépésnyire volt, Paul megállt, nem tudta, mitévő legyen. A szobalány becsukta az ajtót mögötte. Egyedül voltak.

S ekkor szeretett volna térdre hullni, és bocsánatot kérni. De Christiane lassan fölemelte a kezét ruhájáról, és kissé felé nyújtotta: „Jó napot” - mondta komolyan.

Paul nem mert hozzáérni az ujjaihoz, csak az ajkával lehelt rájuk, amint meghajolt.

- Foglaljon helyet - folytatta az asszony.

Paul leült egy zsámolyra, Christiane lábához.

Érezte, hogy beszélnie kell, de nem jutott eszébe egy szó, egy gondolat, és rá se mert nézni Christiane-ra. Végül mégis ki tudta nyögni:

- A férje elfelejtette megmondani, hogy maga vár, különben már hamarabb is jöttem volna.

- Ó, nem baj! - válaszolt Christiane. - Hiszen úgyis találkozunk kellett... Előbb... vagy utóbb... mindegy...

Az asszony mást nem mondott, ezért Paul gyorsan megjegyezte:

- Remélem, most már jól van.

- Köszönöm. Amilyen jól csak lehet az ember ilyen megrázkódtatások után.

Christiane nagyon sápadt volt, le is fogyott, de csinosabb volt, mint a szülés előtt, különösen a szemében támadt valami mély kifejezés, amit Paul nem ismert. Mintha sötétebb lenne a szeme, nem olyan világoskék, nem olyan áttetsző, de mélyebb. A keze olyan fehér volt, akár egy halotté.

- Nagyon nehéz órákat kellett átélnem - folytatta Christiane. - De ha így megszenvedett az ember, úgy érzi, most már erős lesz élete végéig.

- Igen, ezek szörnyű próbatétek - mormolta Paul megindultan.

- Szörnyű próbatétek - ismételte Christiane, mint a visszhang.

Pár pillanat óta valami könnyű mozgolódás volt a bölcsőben: egy alvó gyerek ébredésének észrevehetetlen neszezése. Brétigny már le se vette a szemét a bölcsőről, valami növekvő, fájdalmas, rossz érzés kerítette hatalmába, kínoztta a vágy, hogy lássa, mi mozog odabenn.

S ekkor észrevette, hogy a kis ágy függőyei véges-végig össze vannak tűzve azokkal az aranytűkkel, amelyeket Christiane rendszerint a fűzőjében hordott. Valamikor Paul gyakran szórakozott vele, hogy kiszedte és visszatűzdelte őket kedvesének vállára, ezeket a vékony, félhold fejű tűket. Megértette, hogy mit akart Christiane; valami kínzó megindultság fogta el, s a szívébe markolt az aranytűskés sorompó láttára, amely örökre elválasztja őt ettől a gyerektől.

A fehér börtönből halk sírás, valami gyenge nyöszörgés hallatszott. Christiane rögtön megringatta a sajka-bölcsőt, és kissé nyers hangon így szólt:

- Bocsásson meg, hogy tovább nem marasztalhatom, de most már a lányommal kell törődnöm.

Paul felállt, ismét megcsókolta Christiane kinyújtott kezét, és már indult kifelé, amikor Christiane megszólalt:

- Kívánom, hogy boldog legyen.

Antibes, Mutterse-villa, 1886.

Erős, mint a halál
FORT COMME LA MORT

FORDÍTOTTA
KIRÁLY GYÖRGY

ELSŐ RÉSZ

A nyitott tetőablakon keresztül napfény árasztotta el a tágas műtermet. A nagy, kékesen ragyogó, négyszögletes nyílás az azúr égbolt távoli messzeségére meredt, melyen villámgyorsan cikáztak a fecskék.

De alighogy bejutott a magas, komoly és kárpitozott terembe, az ég vidám ragyogása elhalványult, ellágyult, elszunnyadt a párnákon, elenyészett az ajtófüggönyök mögött, alig világította meg a homályos sarkokat, ahol csupán az aranyos képkeretek csillogtatták sötét tűzüket. Mintha a béke és az álom börtöne lett volna ez a műterem, a művészothonokban uralkodó békéé, ahol az emberi lélek dolgozik. E falak között lakik, munkálkodik a gondolat, fáradozik hatalmas erőfeszítéseiben; mihelyt megnyugszik, mintha minden bágyadt és lankadt volna utána. Az élet lendülete után minden halottnak látszik. Minden elpihen: a bútorok, a szövetek, a vásznakon a befejezetlen, életnagyságú képek: mintha az egész helyiség megszenvedte volna a mester fáradságát, együtt kínlódott volna vele, és részt venne naponként megújuló küzdelmében. Festék, terpentín és dohány kósza, kábító illata lebegett a teremben, odatapadt a szőnyegekhez és székekhez. Más zaj nem zavarta a nehéz csendet, csak a fecskék élénk, röpke csipogása, amint elsuhantak a nyitott ablak fölött, meg Párizs távoli, tompa zaja, mely alig hallatszott fel ide a tetők közé. Nem rezdült semmi a teremben, csak időnkint szállt egy-egy kis kék füstfelleg a mennyezet felé; Olivier Bertin a pamlogon hevert, és nagyokat szippantott az ajka között petyhüdtén lógó cigarettából.

A távoli kék égbe vesző pillantással keresett tárgyat új képéhez. Mihez kezdjen? Még nem tudta. Különböztet sem volt határozott, magabiztos egyéniség, hanem nyugtalan művész; szeszélyes ihlete állandóan tévovázott a művészet megnyilatkozási lehetőségei között. Gazdag és híres volt, minden kitüntetést megszerzett, de még mindig nem tudta eldönteni, hogy milyen eszménykép megvalósításán dolgozik. Megnyerte a Római-díjat, védelmezte a hagyományokat, és annyi kitűnő példa után földézte a nagy történelmi jeleneteket; azután korszerűsítette törekvéseit, portrékat festett enyhén klasszikus modorban. Értelmes, lelkes, kitartó munkásként kergette változó ábrándképeit, szerelmes volt a művészetébe; ismerte is minden csínját-bínját, finom szelleme segítségével nagy tökéletességre tett szert a kivitelben; tehetsége nagyon sokoldalú volt, részben tévovázásai és a különböző műfajokban tett kísérletei jóvoltából. A párizsiak elragadtatással fogadták elegáns, választékos és hibátlan műveit, talán ez is befolyásolta természetét; és megakadályozta, hogy azzá fejlődjék, amivé egyébként fejlődnie kellett volna. Első diadala után szüntelenül ösztökölte a sikervágy, s ez titokban, észrevétlenül megváltoztatta életútját, megingatta elveit. Egyébként az érvényesülés vágya minden módon megnyilvánult benne, és nagymértékben hozzájárult dicsőségéhez.

Kellemes modora, életmódja, ápoltsága, erejének és ügyességének, vívó- és lovaglótételességének híre sok mendemondával gyarapította növekvő népszerűségét. Amikor első vásznával, a *Kleopátrá*-val feltűnt, Párizs egyszerűen megszerette, felkarolta, ünnepelte, s ő máról holnapra egyik legragyogóbb nagyvilági művésze lett, olyan, aki a boulogne-i erdő lovas sétányain tündökölt, akiért versengenek a szalonok, és aki egész fiatalon az Akadémia tagja. Ő meghódította az Akadémiát az egész város üdvözlője közepette.

A szerencse így kísérte dédelgetve, ajnározva egészen az öregedés kezdetéig.

Most, hogy érezte a kint áradó szép napsütést egészen a pamlogáig, valami költői tárgyat keresett. Egyébként kissé kábult volt a cigarettától és az ebédől, álmodozott, semmibe meredő pillantással futó alakokat rajzolt az ég kékjébe, kecses asszonyokat ligeti fasorban vagy utcai

gyalogjárón, szerelmeseket a vízpárton; képzelete szívesen időzött a gáláns jeleneteknél. A váltakozó képek az égre rajzolódtak, bizonytalanul és tűnő alakokban, színes látomása szerint; de a fecskék szüntelen röpködtek, nyílsebesen hasogatták a levegőt, mintha ki akarnák törölni, tollvonásokkal akarnák áthúzgálni a kialakuló képeket.

Nem talált semmit. Bármilyen kép jelent meg előtte, ő úgy érezte, mintha már megfestette volna, mintha minden elétűnő asszony a leánya vagy nővére lenne azoknak, akiket művészi szeszélye egyszer már megalkotott; elvonultak előtte korábbi művei, úgy érezte, nem tud már újat álmodni, ismeretlent fölfedezni, és ekkor hirtelen határozott alakot öltött a még bizonytalan félelem - több mint egy éve kísértette -, hogy tehetsége kimerült, tárgyaiból kifogyott, leleménye kiapadt.

Lomhán feltápaszkodott, hátha mappáiban a félbenhagyott tervek között talál valamit, ami új gondolatra ihletné.

Cigarettázva lapozgatni kezdett a vázlatok, tervek, rajzok között; zár alatt tartotta őket egy nagy, régi almáriomban. De hirtelen megunt a hiábavaló keresést, rosszkedvűen félredobta a cigarettát, füttyülni kezdett valami divatos dalt, aztán lehajolt, és fölvetett a szék alól egy nehéz súlyzót.

Másik kezével félrevont egy függönyt a tükör előtt - ebben szokta ellenőrizni a tartás helyességét, hogy kiigazítsa távlatait, és próbára tegye a valóságot -, szembe állt vele, és magát szemlélve tornázni kezdett.

A műtermekben híres volt erejéről, majd a társaságban szépségéről. De a halmozódó évek elnehezítették. A magas, széles vállú, domború mellű férfi kissé pocakosodni kezdett, mint az öreg birkózók, bár mindennap vívni járt, és minden reggel rendületlenül kilovagolt. A feje nagyon jellegzetes maradt, szép volt, mint azelőtt, bár kissé megváltozott. Őszülő, tömött és rövidre nyírt haja élénkebbé tette fekete szemét a sűrű szürke szemöldök alatt. Erős bajusza olyan volt, mint egy obsitos katonáé; majdnem egészen barna maradt, és arcának az erély és a büszkeség ritka kifejezését kölcsönözte.

Összeszorított bokával és kihúzott derékkal állt a tükör előtt, aztán izmos karja szabályos mozdulatokkal megforgatta a két öntöttvas golyót; nyugodt és biztos erőfeszítését jóleső pillantással követte.

Ám egyszer csak a tükör mélyén, ahonnan az egész műtermet láthatta, észrevette, hogy az ajtókarpit megmozdul, aztán egy női fej jelenik meg a nyílásban, csak egy fej, és őt nézi.

Mögötte hang csendült meg:

- Van itthon valaki?

- Itt vagyok - felelte a festő, és megfordult. Ledobta a súlyzót a szőnyegre, és kissé erőltetett fürgeséggel az ajtó felé sietett.

Egy asszony lépett be, világos ruhában. Kezet szorítottak.

- Tornázott? - kérdezte az asszony.

- Igen - felelt a festő -, páváskodtam a tükör előtt, és rajtakaptak.

Az asszony fölnevetett:

- A portásfülke üres volt - mondta -, tudtam, hogy maga ilyenkor egyedül van, bejelentés nélkül is fölmerészkedtem.

A festő az asszonyra nézett.

- Teringettét! Milyen szép maga, milyen elegáns!

- Igen. Új ruha van rajtam, ugye, csinos?

- Elragadó, csupa harmónia. Lám, milyen érzékük van a mai nőknek az árnyalatokhoz.

Körüljárta a hölgyet, megtapogatta a szövetet, ujja hegyével rendezgette a ruha fodrait, látszott, hogy ért az öltöztetéshez, akár egy szabó, hiszen művészi képzeletét és atlétaizmait egész életében arra használta, hogy ecsetje keskeny pamacsával elmesélje a változó és kedves divatokat, feltárja az asszonyi báját a bársony- és selyempáncél bőrtönében vagy a csipkék hópelyhei alatt.

- Gyönyörű - jelentette ki végül a festő -, nagyon illik magához.

Az asszony bámultatta magát, örült neki, hogy a festő szépnek találja, és gyönyörködik benne.

Már nem volt egészen fiatal nő, de még mindig szép, nem magas termetű, kissé erős, de friss; ez a ragyogás még negyvenéves korban is az érettség zamatát adja a testnek; olyan volt, mint a rózsa, mely vég nélkül bontogatja szirmát, míg egyszer egyetlen óra alatt el nem virul.

Szöke haja alatt megőrizte a párizsi asszony fiatalos, fürgé báját, mert egyes párizsi asszonyok nem öregszenek meg soha, meglepő életerőt, kifogyhatatlan ellenállóképességet hordoznak magukban, húsz év alatt sem változnak, diadalmasak és elpusztíthatatlanok, mert elsősorban testüket ápolják, és takarékosan bánnak egészségükkel.

Fölemelte fátyolát, és odasúgta a férfinak:

- Nos, nem kapok egy csókot?

- Cigarettaztam - felelte a festő.

- Piha! - szólt az asszony, de mégis odanyújtotta az ajkát. - Annyi baj legyen. - Ajkuk találkozott.

A festő kivette az asszony kezéből a napernyőt, lesegítette a hölgy tavaszikabátját; gyors és biztos mozdulatai megszokottságra vallottak. Az asszony leült a pamlagra, és a festő érdeklődéssel megkérdezte tőle:

- Hogy van a férje?

- Nagyon jól, talán épp e pillanatban mond beszédet a képviselőházban.

- Ugyan miről?

- Bizonyára a cukorrépáról meg a repceolajról, mint mindig.

A férje, Guilleroy gróf, Eure megye képviselője, szakember volt minden agrárkérdésben.

Az asszony megpillantott az egyik sarokban egy ismeretlen vázlatot; átment a műtermen, és megkérdezte:

- Mi ez?

- Egy pasztell, most fogtam bele, Pontève hercegnő arcképe.

- Tudja - szólt az asszony komolyan -, ha megint női arcképekre adja fejét, be fogom zárni a műtermét. Nagyon jól tudom, hová vezet ez a munka.

- Ó! - felelte a festő. - Any arcképe csak egyszer készül az életben.

- Remélem is.

Az asszony megnézte a pasztellvázlatot, látszott, hogy ért a művészethez. Hátralépett, közel ment, kezéből ellenzőt formált, kereste a legjobb helyzetet, a legjobb megvilágítást, azután kijelentette, hogy elégedett.

- Nagyon jó. Ön kitűnően ért a pasztellhez.

- Gondolja? - suttogta a festő; tetszett neki a bók.

- Igen, ez nagyon kényes művészet, sok tudás és ízlés kell hozzá. Nem a festészet kézműveseinek való.

Az asszony tizenkét esztendő óta ösztönözte a festő hajlamát a választékos művészet iránt; küzdött ellene, ha Bertin vissza akart térni a parlagi valósághoz, és a nagyvilági előkelő ízléshez híven egy kissé modoros és mesterkelt szépségeszmény felé terelte finoman.

- Milyen asszony a hercegnő? - kérdezte.

A férfinak el kellett mondani ezer apróságot - ilyen aprólékos részletekben leli kedvét az asszonyok alattomos és féltékeny kíváncsisága -, a hercegnő ruhájáról áttért szellemi tulajdonosságaira.

- Kacérkodik magával? - kérdezte hirtelen az asszony.

A férfi felnevetett, és esküdözött, hogy nem.

Ekkor az asszony a vállára tette két kezét, és mereven a festő szeme közé nézett. A faggató pillantás tüze alatt megremegett a kerek pupilla a kék írisz közepén, melyet alig észrevehető apró pontok leptek el, mintha tintát fröccsentettek volna belé.

- Igazán nem kacérkodik? - kérdezte ismét suttogó hangon.

- Ó! Hogy kacérkodna!

- Különben nyugodt vagyok - tette hozzá az asszony. - Maga már nem fog mást szeretni, csak engem. Többé semmi köze sem lesz más nőhöz, ennek egyszer s mindenkorra vége. Késő, szegény barátom, már késő.

Fájó remegés futott végig a festő szívéen, mint a többi érett korú emberén, ha a korukról beszélnek.

- Ma és holnap - suttogta -, éppúgy, mint tegnap, nem volt és nem lesz más asszony az én életemben, csak maga, Any.

Az asszony megragadta a karját, a pamlag felé vonta, és maga mellé ültette a festőt:

- Mire gondolt az imént?

- Tárgyat keresek egy festményhez.

- Miféle festményhez?

- Nem tudom még, hiszen mondtam, hogy keresem.

- Mivel foglalkozott a napokban?

A férfinak el kellett mondania, kik látogatták meg, milyen ebédeken és estéken vett részt, miféle beszélgetéseket és pletykákat hallott. Egyébként mindketten érdeklődtek a nagyvilági élet jelentéktelen és bizalmas részei iránt. Az apró versengések, az ismert vagy gyanított viszonyok, a megállapodott ítéletek - ezerszer elismételték, ezerszer hallották ugyanazokról a személyekről, ugyanazokról az eseményekről, ugyanazokról a nézetekről - izgatták, és elmerítették őket abban a zavaros és mozgalmas folyamban, melyet párizsi életnek neveznek.

Ismertek mindenkit, minden társaságot, a férfi s a művész előtt megnyílt minden ajtó, a grófné egy konzervatív képviselő kedvelt, elegáns felesége volt, így hát mindketten gyakorlottak voltak a francia társalgás sportjában; ez a művészet finom, banális, szeretetreméltóan rossz-akaratú, haszontalanul szellemes, közönséges és mégis előkelő és különös, sokaktól irigyelt hírnevet szerez mindazoknak, akiknek a nyelve simára csiszolódott a rosszmájú csevegésben.

- Mikor jön el hozzánk vacsorára? - kérdezte hirtelen az asszony.

- Amikor óhajtja. Mondja meg maga.

- Pénteken. Nálam lesz Mortemain hercegnő, Corbellék és Musadieuk, a kislányom visszatérését ünnepeljük; ma este érkezik. De el ne árulja senkinek, titok.

- Ó! Hogyne, szívesen elmegyek. Nagyon fogok örülni, hogy viszontláthatom Annette-et. Nem láttam három év óta.

- Igaz! Három év óta!

A kis Annette előbb Párizsban nevelkedett a szüleinél, majd a nagymama utolsó és szenvedélyes szeretetének tárgya lett. A félvak Paradin asszony az egész esztendőjét vejeének birtokán töltötte, a roncières-i kastélyban, Eure megyében. Az öreg hölgy lassanként mind hosszabb időre tartotta magánál a gyermeket, és minthogy Guilleroyék életüknek majdnem felét a birtokon töltötték - mindenféle gazdasági és politikai érdek szólította oda őket -, végül mind ritkábban vitték magukkal Párizsba a kislányt; Annette különben is jobban szerette a szabad és mozgalmas vidéki életet, mint a nagyváros kolostori elzártságát.

Három év alatt egyetlenegyszer sem járt Párizsban; a grófné jobbnak látta, hogy leánya egészen elszakadjon a várostól, és ne ébredjen benne semmiféle újfajta kívánság, míg el nem következik a kitűzött nap, amikor bevezetik a társaságba. Guilleroy grófné két kiváló, diplomás tanítónőt fogadott mellé, és gyakran meglátogatta anyját és leányát. Egyébként Annette-re feltétlenül szükség volt a kastélyban a beteges öreg hölgy miatt.

Hajdan Olivier Bertin minden esztendőben másfél-két hónapot töltött Roncières-ben, de három év óta a köszvény arra kényszerítette, hogy távoli fürdőket látogasson, és itt úgy feléledt benne a Párizs-imádat, hogy ha megérkezett, nem tudta többé elhagyni a várost.

Annette-nek csak ősszel kellett volna hazajönnie, de apja hirtelen valami házassági tervet eszelt ki számára, és hazahívta azzal a szándékkal, hogy rögtön találkozassék kiszemelt vőlegényével, Farandal márkival. Ezt a tervet különben nagy titokban tartották, és Guilleroyné csupán Olivier Bertint avatta be bizalmába.

- A férje tehát végleg határozott? - kérdezte a festő.

- Igen, és én is azt hiszem, hogy ez kitűnő gondolat.

Azután más dolgokról beszélgettek.

Az asszony ismét a festészetre terelte a szót, és rá akarta bírni Olivier-t, fessen egy Krisztus-képet. A festő vonakodott, kijelentette, hogy már elég Krisztus van a világon, de az asszony nem tárgított, makacskodott és türelmetlenkedett.

- Ó, ha tudnék rajzolni, megmutatnám magának, mire gondolok. Valami új, valami egészen merész volna. Leemelik Krisztust a keresztről, és az ember, aki a kezét leoldozta, leejti a testet. Krisztus a tömegre hull, s az emberek kinyújtott karral fogadják, s emelik. Érti, ugye?

Igen, Olivier értette, sőt eredetinek találta a gondolatot, de éppen modern hangulatban volt, és amint barátnője ott feküdt előtte a pamlagon, s az asszony finom cipős, lelógó lábán a majdnem átlátszó harisnya a test izgalmát közvetítette szemének, Bertin felkiáltott:

- Látja, ezt kellene lefesteni. Ez az igazi élet: egy női láb, amint kikandikál a szoknya szegélye alól! Ebben mindent ki lehet fejezni, az igazságot, a vágyat, a poézist. Semmi sem kecsesebb, semmi sem csinosabb, mint egy asszonyi láb, és micsoda titokzatosság veszi körül: a lábszár eltűnik a szoknya szövete alatt, és alig sejtem alakját!

A festő leült a földre törökülésben, megragadta a cipőt, és lehúzta az asszony lábáról. És a kiszabadult láb megremegett, mint egy kis állat, mely csodálkozik szabadságán.

- Milyen finom és előkelő, és mégis anyagszerű, anyagszerűbb, mint a kéz - ismételte Bertin. - Mutassa a kezét, Any!

Az asszony hosszú kesztyűje könyökig ért. Hogy lehúzza az egyiket, Any megfogta a felső szegélyénél, és gyorsan húzta lefelé, egészen kifordította, amint a kígyóról nyúzzák a bőrt. A kar felcsillant, fehérén, kövéren, puhán és oly hirtelen, hogy a tökéletes és merész meztelenség érzését keltette.

Az asszony odanyújtotta kezét, és engedte, hogy a férfi megragadja csuklóját. A gyűrűk megcsillantak a fehér ujjakon, a keskeny, rózsaszínű körmök olyanok voltak, mintha a szerelem karmai nőttek volna ki e kecses asszonyi kézen.

Olivier Bertin csendesen forgatta és bámulta. Játszott az ujjakkal, mintha húsból való csecsebecsék lennének.

- Milyen furcsa jószág! - mondta aztán. - Milyen furcsa jószág! Micsoda kedves kis testrész, értelmes és ügyes, azt csinál, amit akar, könyvet, csipkét, házat, piramist, gőzgépet, süteményt, de legjobban mégis a cirógatáshoz ért.

Egyenként leszedegette a gyűrűket. És amikor a jegygyűrű, egy keskeny aranykarika került sorra, mosolyogva dörmögte:

- A törvény. Tisztelet, becsület!

- Csacsi! - mondta az asszony kissé megsértődve.

Olivier-ben mindig volt valami csúfolódó szellem, francia szokás szerint a legkomolyabb érzelemben is belevegyített egy csepp gúnyt, és így gyakran - bár akaratlanul - elszomorította az asszonyt; nem tudta megérteni az asszonyok érzékenységét, nem vette észre, hol kezdődnek - Bertin szavai szerint - a szív féltve őrzött tájai.

Any különösen akkor haragudott, ha Olivier az otthonos tréfálgatás némi árnyalatával beszélt hosszú szerelmi viszonyukról, melyről azt állította, hogy a XIX. század legszebb szerelmi kapcsolata. Az asszony hosszabb szünet után megkérdezte:

- Elvisz minket a kiállításra, Annette-et és engem?

- Szívesen.

Ekkor az asszony kikérdezte, hogy melyek lesznek a Szalon legközelebbi kiállításán a legjobb festmények, hiszen a megnyitás már itt a küszöbön, két hét sem kell már hozzá.

Azután talán valami elfelejtett tennivaló jutott eszébe, és hirtelen rászólt a festőre:

- Adja vissza, kérem, a cipőmet, megyek.

A festő elábrándozva játszott a könnyű kis cipellővel, szórakozott kézzel forgatta.

Aztán lehajolt, megcsókolta a lábat, mely a szoknya és a szőnyeg között lebegett, de már nem mozgott, mert megdermesztette a szabad levegő. Guilleroy grófné felhúzta cipőjét, és felkelt. Odament az asztalhoz, ahol mindenféle papiros heverészett, feltépett levelek, régiek és újak,

egy kiszáradt tintatartó mellett. Az asszony kíváncsian szemlélte, felemelte a leveleket, és megnézte, mi van alattuk.

A festő közelebb lépett:

- Egészen felkavarja ezt a rendetlenséget.

Az asszony nem felelt, hanem megkérdezte tőle:

- Ki ez az úr, aki meg akarja venni a *Fürdő nők*-et?

- Egy amerikai, nem ismerem.

- Megegyeztet már avval a vevővel, aki az *Utcai énekesnő*-re pályázik?

- Igen. Tízezer frankban.

- Jól tette. Kedves kép volt, de nem rendkívüli. Isten vele, kedves.

Odanyújtotta az arcát, melyre a festő egy nyugodt csókot lehelt. S az asszony eltűnt az ajtókárpit mögött.

- Pénteken, nyolc órákor. Kérem, ne kísérjen le! Isten vele! - ismételte halkan.

Amint az asszony eltávozott, a festő rágyújtott egy cigarettára, aztán lassú léptekkel fel-alá kezdett járni a műteremben. Viszonyának egész története lejátszódott előtte. Eszébe jutottak távoli, elhomályosult részletek, próbálta egymáshoz kapcsolni őket, és rendkívül izgatta ez az emlékvadászás.

Abban az időben történt, amikor csillaga feltűnőben volt a párizsi művészvilág látóhatárán, amikor a festők végképp magukhoz ragadták a közönség tetszését, és egy egész városrészt benépesítettek nagyszerű palotákkal, amiket néhány ecsetvonással szereztek.

Bertin 1864-ben Rómából tért vissza, néhány évig nem tudott sikerre és hírnévre vergődni, de 1868-ban, mikor kiállította *Kleopátrá*-ját, néhány nap alatt az egekig magasztalta a kritika és a közönség.

1872-ben, a háború után, mikor Henri Regnault halála összes kortársának dicsőséget szerzett, egy Jokaszté-kép - rendkívül merész tárgy - Bertint a legbátrabb festők közé emelte, bár a józanul eredeti kivitel még az akadémikusok tetszését is elnyerte. 1873-ban, afrikai utazása után, az *Algíri zsidónő*-vel szerzett aranyérem minden vetélytársa fölé emelte. 1874-ben megfestette Salia hercegnő arcképét, és ettől fogva az előkelő világ a kor legkiválóbb arcképfestőjének tekintette. E naptól kezdve keresett festője lett a párizsi nőknek, legügyesebb és legszellemesebb tolmácsa a párizsi nő bájának, mozdulatainak, egyéniségének. Néhány hónap alatt versengtek kegyéért az előkelő párizsi asszonyok, hogy megfesse az arcképüket. De ő zárkózottnak mutatkozott, és drágán megfizettette magát.

Mikor felkapta a divat és a jó társaság szokása szerint, világfihoz illőn, szalonokba kezdett járni, egy napon megpillantott Mortemain hercegnőnél egy gyászruhás fiatalasszonyt. A hölgy éppen akkor távozott, mikor ő megérkezett, csak egy pillanatra találkozott vele az ajtóban, de ez elég volt, hogy az asszony elkápráztassa a báj és választékosság gyönyörű látomásával.

Megkérdezte a nevét, és megtudta, hogy Guilleroy grófné, egy normand vidéki nemesnek, egy mezőgazdának és képviselőnek a felesége; megtudta, hogy azért viselt gyászt, mert meghalt férjének az apja, megtudta róla, hogy szellemes és körülrajongott asszony, mindenütt szívesen látják.

Még a művészszemét elkápráztató látomás hatása alatt rögtön kijelentette:

- Ah! Íme, egy asszony, akinek szívesen megfesteném az arcképét!

Szavait mindjárt másnap visszamondták a fiatalasszonynak, és még aznap este egy kék színű levélkét kapott, melyet kósza parfüm lengett körül; szabályos, kissé jobbra dőlő, finom betűkkel írták és a következő meghívást tartalmazta:

Uram!

Mortemain hercegnő az imént távozott tőlem, és értesített, hogy Ön hajlandó volna az én szerény arcomat egyik műremeke megalkotására felhasználni. Szívesen bízám Önre ezt az arcot, ha tudnám, hogy komolyan beszélt, és valóban lát bennem valamit, ami megérdemli, hogy Ön lefesse és idealizálja.

Fogadja, uram, kiváló nagyrabecsülésem kifejezését.

Anne de Guilleroy

A festő levélben felelt, s megkérdezte, mikor teheti tiszteletét a grófnénál; ebédre hívták a következő hétfőre.

Guilleroyék nagy és fényűzően berendezett modern házban laktak, az első emeleten, a Malesherbes körúton. Először egy fehér és aranyszín faburkolatos, kék selyemmel kárpitozott hatalmas szalonon ment keresztül, azután egy budoárfélébe vezették a festőt; ez múlt századi, világos és kacér faliszőnyeggel volt díszítve, gyöngéd színárnyalataikkal Watteau modorában készült kedves képeket ábrázoltak, melyeket mintha szerelemről ábrándozó munkások terveztek, rajzoltak és szőttek volna.

A festő éppen helyet foglalt, mikor a grófné megjelent. Az asszony olyan könnyedén lépkedett, hogy a festő nem is hallotta, mikor a szomszédos szobán keresztülhaladt, és egyszerre csak meglepetéssel látta maga előtt. Az asszony barátságosan kezet nyújtott.

- Tehát igaz - kérdezte -, hogy ön meg akarja festeni az arcképemet?

- Nagyon boldog lennék, asszonyom.

A szűk, fekete ruha karcsúvá tette a grófné termetét, megfiatalította arcát, mely mégis komoly maradt, bár mosolygó ajka és ragyogó szőke hajkoronája meghazudtolta. Ekkor belépett a gróf, hatéves kislányát vezetve.

Guilleroyné bemutatta:

- A férjem.

Alacsony termetű férfi volt, bajusztalan, beesett arcát kékes árnyékkal borította borotvált szakáll.

Egy kissé paphoz vagy színészhez hasonlított, hosszú haját hátravetette, a modora udvarias volt, szája körül két nagy ránc húzódott le egészen az álláig, és arról tanúskodott, hogy gyakran beszél nyilvánosság előtt.

A gróf megköszönte a festő szíves ajánlkozását, s bőséges szóáradata elárulta a született szónokot. Már régóta szeretne volna megfestetni feleségének az arcképét, és minden bizonnyal Olivier Bertin urat választotta volna, ha nem félt volna attól, hogy kosarat kap, mert tudta, mennyire ostromolják.

Kölcsönös udvariaskodás közepette megegyeztek, hogy a gróf másnap a műterembe fogja kísélni feleségét. Megkérdezte, hogy a nagy gyászra való tekintettel nem volna-e jobb várni, azonban a festő kijelentette, hogy szeretné első benyomását megrögzíteni, a megragadó ellentétet a ruha sötét gyásza és az élénk, finom fej között, melyet ragyogóvá tett az aranyos hajkorona.

A grófné felkereste hát másnap a festőt férjével, majd a következő napokon kislányával, akit leültettek egy könyvekkel és képekkel megrakott asztalka mellé.

Olivier Bertin - szokása szerint - tartózkodó viselkedést tanúsított. A nagyvilági, előkelő asszonyok egy kissé nyugtalanították, mert még alig ismerte őket. Feltette róluk, hogy romlottak, és mégis együgyűek, képmutatók és veszélyesek, könnyelműek, és mégis zavart okozhatnak az ember életében. Voltak futó kalandjai félvilági hölgyekkel, miket hírnevének, szellemességének, tetszetős atlétatermetének és erélyes, napbarnított arcának köszönhetett. Ezeket sokkal többre becsülte, szerette fesztelen viselkedésüket, szókimondó beszédüket, megszokta a műtermek és kulisszák könnyű, tréfás és vidám erkölcsseit. Az előkelő társaságot inkább a dicsőség kedvéért kereste fel, nem pedig azért, hogy szíve vágyát kielégítse. Hízelt vele hiúságának, fogadta a szerencsekíváratokat és megrendeléseket, begyeskedett a bókoló szép asszonyok előtt, de óvakodott attól, hogy udvaroljon nekik. Előttük nem ragadtatta magát merész tréfára, borsos szóra, azt hitte róluk, hogy szenteskedők, és iparkodott megnyerni a tetszésüket. Valahányszor egyiknek vagy másiknak az arcképét festette, bármilyen kedvesen bántak vele, és bárhogyan keresték jóindulatát, mindig érezte közöttük azt a különbséget, amely megakadályozza a keveredést, noha a művészek és nagyvilági hölgyek között gyakori az érintkezés. A mosoly mögött, a bámulat mögött, mely az asszonyoknál egy kissé mindig színlelt, megsejtette annak a lénynek óvatos tartózkodását, aki magát felsőbbrendűnek tartja nála. Néha ágaskodott ugyan benne a gőg, modora ilyenkor tiszteletteljesebbé, szinte büszkévé lett; alacsony sorból küzdötte fel magát, ezért hízelgett hiúságának, ha hercegek és hercegnők úgy bánnak vele, mintha egyenrangú volna, mégis feltámadt benne a férfi büszkesége, aki eszének tulajdonítja azt a rangot, amit amazoknak a születésük biztosít. „Nagyon jól nevelt ember!” - mondták róla némi meglepetéssel. Ez a meglepetés jólesett neki, bár kissé lehűtötte, mert eszébe juttatta a társadalmi korlátokat.

A festő szándékos és szertartásos komolysága kissé zavarba hozta Guilleroy grófnét, aki nem tudta, miről társalogjon ezzel a hideg, bár szellemesnek mondott emberrel.

Leültette a kislányát, majd maga is egy karosszékbe telepedett a megkezdett vázlat mellett, és igyekezett a művész rendelkezése szerint kifejezővé tenni arcát.

A negyedik ülés alkalmával a festő egyszerre hirtelen abbahagyta munkáját, és azt kérdezte az asszonytól:

- Mi szórakoztatja önt legjobban az életben?

A grófné zavarba jött.

- Igazán nem tudom, de miért kérdi?

- Szeretnék valami kellemes gondolatot a szemébe csalni, amelyet eddig hiába kerestem.

- Nos hát, akkor igyekezzék beszélgetni velem, nagyon szeretem a társalgást.

- Különböznék vidám szokott lenni?

- Nagyon vidám.

- Akkor beszélgessünk, asszonyom!

Ezt, hogy „beszéljessünk, asszonyom”, a legkomolyabb hangon mondta. Azután újra festéshez látott; beszédtárgyakkal kísérletezett, kereste a témát, amelyben szellemük találkozhatna. Először kicserélték észrevételeiket azokról az emberekről, akiket ismertek, majd önmagukról kezdtek beszélni, ez mindig a legkellemesebb és a legvonzóbb tárgy.

Mikor másnap újra találkoztak, sokkal könnyebbnek érezték helyzetüket, és Bertin, látván, hogy megnyerte az asszony tetszését és tudja mulattatni, részleteket kezdett mesélni művészetéből, felidézte emlékeit azzal a szellemes képzelettel, amelyről híres volt.

Az asszony megszokta a szalonírók modorosságát, s meglepődött a festőnek kissé bolondos lendületén. Bertin nyíltan beszélt, találó iróniával, és az asszony rögtön felelni tudott neki ugyanabban a modorban, finom és merész bájjal.

Egy hét alatt meghódította, és levette lábáról a festőt jókedvével, szabad és közvetlen modorával. A festő teljesen elfelejtette előítéleteit az előkelő hölgyek iránt, és már-már arra a kijelentésre ragadtatta magát, hogy egyedül őbennük van báj és elevenesség. Festés közben, amint ott állt vászna előtt, és közelebb vagy hátrább lépett olyan mozdulatokkal, mintha kardot forgatna kezében, szabadjára engedte legbensőbb gondolatait. Úgy érezte, hogy már régóta ismeri ezt a csinos, fekete ruhás, szőke asszonyt, aki mintha napfényből és gyászból lett volna összeszöve, és aki ott ült mellette, mosolyogva hallgatta, és vidáman felelgetett neki, olyan élénkséggel, hogy minden pillanatban kilendült a pózból.

A festő hol hátralépett, lehunyva egyik szemét, lehajolva, hogy modelljének általános hatását vizsgálja, hol egész közel ment hozzá, hogy megjegyyezze arca legcsekélyebb árnyalatait, a legfutóbb kifejezéseket, hogy megragadja és visszaadja az asszonyi arcból azt, ami több a külső látszathoz, az eszményi szépségnek azt a kisugárzását, azt az ismeretlen visszfényt, azt a belső és félelmes szépséget, mely az asszonyok legegységibb sajátja és annak oka, hogy ezt az egyik férfi szereti, és amaszt egy másik.

Egy délután a kislány odaállt a vászon elé, és nagy gyermeki komolysággal ezt kérdezte:

- Ez a mama, ugye?

A festő karjába kapta a kislányt, tetszett neki ez a naiv elismerés, melyet munkájának hasonlatossága ébresztett.

Egy másik napon a kislány nagyon csöndes volt, egyszer aztán kijelentette, szomorú, vékonyka hangján:

- Mama, unatkozom.

A festőt annyira meghatotta ez az első panasz, hogy másnap egész sereg játékszert hozatott a műterembe.

A kis Annette meglepődött, örült, és mégis eltűnődve, nagy gonddal sorba rakta a játékszereket, hogy egymás után vegye fel őket pillanatnyi szeszélye szerint. Az ajándékozás napja óta a kislány szerette a festőt azzal a gyermeki szeretettel, azzal a szinte állati és becézgető barátsággal, mely olyan bájos és elragadóvá teszi a gyerekeket.

Guilleroy grófné lassankint örömét lelte az ülésekben. Nem volt semmi szórakozása azon a télen, hiszen gyászt viselt, ezért társasági élet és estélyek híján minden kedvtelését erre a műteremre korlátozta.

Egy dúsgazdag és vendégszerető párizsi kereskedő leánya volt. Apja évekkal azelőtt meghalt, anyja folyton betegeskedett, és egészségének gondozása évenként hat hónapra ágyhoz láncolta. Így a leány egész fiatalon a ház úrnője lett, megtanult vendéget fogadni, tudott mosolyogni,

társalogni, különbséget tenni az emberek között, tudta, kinek-kinek mit mondjon, eligazodott az életben, tisztán látott, és tudott alkalmazkodni. Mikor vőlegényül bemutatták neki Guilleroy grófot, rögtön megértette, miféle előnyöket hozhat számára ez a házasság, ellenkezés nélkül elfogadta férjét, mint okos leány, aki nagyon jól tudja, hogy az ember nem érhet el mindent, és az élet minden helyzetében föl kell állítani a jó és rossz üzleti mérlegét.

Belekerülve az élet forgatagába, mindennekfelett azért szerették, mert vidám volt és szellemes; csakhamar észrevette, hogy a férfiak udvarolgatnak neki, de egy pillanatra sem vesztette el nyugalját, mert szíve hideg volt, mint az értelme.

Kacér volt, de azzal a kihívó és mégis óvatos kacérsággal, amely sohasem lépi túl a kellő határt. Tetszettek neki a bókok, hízelgett neki, hogy vágyakat ébreszt a férfiakban, de színlelt, mintha észre sem venné. És ha esténként érezte, hogy az egész szalon neki tömjénezett hódolatával, utána igen jól aludt, mint aki teljesítette asszonyi hivatását a földön. Így folyt az élete hét éven keresztül; nem fáradt belé, nem találta egyhangúnak, mert szerette ezt a folytonos nagyvilági izgalmat, pedig ez olykor más dolgok után is vágyat ébresztett benne. Az ismerős férfiak, politizáló ügyvédek, bankárok és más dologtalan társasági emberek kissé úgy mulattatták, mintha színészek volnának. Nem vette nagyon komolyan őket, bár becsülte foglalkozásukat, rangjukat és címeiket.

A festő azért tetszett meg neki, mert egészen új típust képviselt. Jól mulatott a műteremben, szívből nevetett, élvezte a saját szellemességét, és hálás volt a festőnek a szórakoztató ülésekért. Tetszett neki azért is, mert szép férfi volt, erőteljes és híres. Nincs asszony, bármit mondjanak is, aki közömbös volna a testi szépség és a dicsőség iránt. Hízelgett neki, hogy szépségét észrevette ez a szakember, s ezért szívesen hajlott arra, hogy ő is elismerje a férfi kiválóságát, és hamar meglátta benne, milyen művelt és élénk a gondolkozása, mennyi benne a finomság, a képzelőerő, az értelem igazi bája és a színes szó, amely szinte megvilágította mondanivalóját.

Hamar benső barátság támadt közöttük, és a kézszerítésbe, melyet az asszony megérkezésekor váltottak, nap nap után valamivel több vegyült a szívükből.

Ekkor az asszony érezni kezdte, mint támad benne minden számítás, minden meggondolt elhatározás nélkül a természetes vágy, hogy meghódítsa ezt a férfit, és ennek a váagnak nem tudott ellenállni. Nem gondolt ki semmit előre, nem volt semmi előkészített terve, csupán kacérabb volt hozzá, de nem törekedett több kedvességre, mint amennyit az olyan embernek szoktak ajándékozni az asszonyok, aki jobban tetszik nekik a többenél. Vele szemben való viselkedésébe, pillantásaiba, mosolyába belevegyült az a kábító illat, mely az asszonyokból sugárzik, ha arra vágnak, hogy szeressék őket.

Hízelgő szavakkal árasztotta el, amelyek mintha ezt mondták volna: „Ön nagyon tetszik nekem, uram.” És engedte, hogy a festő hosszasan beszéljen, meg akarta neki mutatni, hogy milyen figyelemmel, mekkora érdeklődéssel tudja hallgatni. A festő abbahagyta munkáját, leült az asszony mellé, és a lelki izgalomban, melyet a tetszés mámore idéz elő, egész válságait élte át a költői, tréfás és bölcselő hangulatoknak, ahogy éppen kedve tartotta.

Az asszony mulatott, mikor a férfi vidám volt. És mikor Bertin gondolata magasabbra szárnyalt, Guilleroyne igyekezett követni röptét, bár ez nem mindig sikerült; de ha más gondolat járt az eszébe, akkor is úgy tudott ránézni, olyan figyelmes arccal, mintha tökéletesen megértette volna, mintha szívből élvezné a kinyilatkoztatást, úgyhogy a festő el volt ragadtatva, amint nézte a figyelmes arcot; meghatotta őt, hogy végre talált egy finom, nyílt és tanulékony lelket, amelybe csírázó magként hullott a gondolat.

Az arckép sikerrel kecsegtetett, és nagyon szépnek ígérkezett, a festő végre megtalálta azt a szükséges izgalmat, amelyben fel tudta fedezni modelljének minden szépségét, és ki tudta fejezni azzal a lelkes meggyőződéssel, mely az igazi művészek ihlete.

Odahajolt hozzá, kémlelte arcának minden mozdulatát, bőrének minden színváltozását, húsának minden árnyalatát, szemének minden kifejezését és csillogását, arckifejezésének minden titkát, és úgy teleszívta magát, mint a víztől duzzadó szivacs. Így vitte át vásznára ennek a bódító szépségnek a kisugárzását, melyet pillantásával magába szítt, és amely úgy folyt át lelkéből az ecsetjébe, mint a hullámverés. Egészen beleszédült, elkábult, mintha megrészegett volna az asszonyi szépségtől.

A grófné érezte, hogy a férfi szerelmes lesz belé, mulattatta ez a játék, ez a mind bizonyosabbá váló hódítás, és maga is hamar lángot fogott.

Valami új érzélem új értelmet adott életének, titokzatos örömeket ébresztett benne. Mikor a festőről hallott, szíve gyorsabban dobogott, és szeretett volna közbekiáltani - bár az ilyen vágy sohasem ér föl az ajkig -: „Ő szerelmes belém.” Boldog volt, ha dicsérték a festő tehetségét, és még jobban örült, ha szépnek mondták. Ha rágondolt magányában, ahol kíváncsiak nem zavarták, úgy képzelte, hogy Bertin valóban jó barátja, mindig meg fog elégedni egy szívélyes kézszorítással.

De a festő ülés közben gyakran hirtelen ledobta palettáját a székre, és karjába kapta a kis Annette-et, gyöngéden megcsókolta a szemét vagy a haját, s közben az anyjára nézett, mintha azt akarta volna mondani: „Ön az, nem a kislány, akit így csókolgatok.”

Időnként megtörtént, hogy Guilleroy grófné nem vitte magával a kislányt, hanem egyedül érkezett. Ilyenkor a festő alig dolgozott, leginkább társalgással töltötték el az időt.

Egy délután az asszony késett. Hideg, február végi nap volt. Olivier jókor hazatért, mint mindig, valahányszor az asszonyt várta, mert azt remélte, hogy korábban fog érkezni. Miközben várta, fel-alá járt a műteremben, cigarettázott és tűnődött, bár meg volt lepve, hogy egy hét óta már századszor teszi fel magának ezt a kérdést: „Csak nem vagyok szerelmes?” Nem tudta, mert még sohasem volt igazán szerelmes. Voltak ugyan elég makacs, elég hosszan tartó szeszélyei, de ezeket sohasem tévesztette össze a szerelemmel. Ma azonban megdöbbenven vette észre, hogy valami új érzés vert fészket a szívében.

Vajon szereti-e ezt az asszonyt? Annyi bizonyos, hogy alig vágyódik utána, hiszen még nem is gondolkozott azon, vajon magáévá tehetné-e. Mindeddig, valahányszor megtetszett neki egy asszony, rögtön elragadta őt a vágy is, szeretete volna karját kitárni feléje, hogy leszakítsa a gyümölcsöt. De legbensőbb gondolatát soha mélyebben meg nem zavarta az ilyen viszony.

Most azonban alig érintette őt a vágy szele, mintha megbújt, elrejtőzött volna egy másik érzés mögött, mely hatalmasabb volt, bár homályosabb, és még alig ébredezett. Olivier azt hitte, hogy a szerelem ábrándokkal és költői rajongással kezdődik. De amit most érzett, az mintha valami bizonytalan izgalomból, bár inkább testi, mint lelki izgalomból áradt volna. Ideges volt, meg-megrezdült, nyugtalankodott, mint ha betegség bujkál az emberben. Ám semmi fájdalom nem vegyült vére felpeszdlésébe, mely úrrá lett rajta, és gondolatait is felkavarta. Tudta jól, hogy ezt a zavart Guilleroy grófné okozza, az ő emléke és a türelmetlen (várakozás, hogy újból találkozzanak. Nem azt érezte, mintha egész lényét valami ellenállhatatlan erő sodorná az asszony felé, hanem úgy tetszett, mintha az asszony folyton benne élne, mintha sohasem hagyta volna el: mikor eltávozott, valami maradt belőle, valami kifejezhetetlen, finom utóhatás. Mi ez? Talán ez a szerelem? A festő szíve mélyén kutatózott, hogy átlássa és megértse a dolgot. Az asszonyt szépnek találta, noha Guilleroy-né nem felelt meg annak az eszményi asszonytípusnak, amelyet elvakult reménye alkotott lelkében. Bárki vágyakozzék is

a szerelem után, előre látja annak a nőnek szellemi tulajdonságait és testi adottságait, aki őt meg fogja hódítani. És Guilleroy grófné, bár végtelenül tetszett neki, mintha nem ezek közé a nők közé tartozott volna.

De miért foglalkoztatta ennyire, jobban, mint a többiek, másképpen és szüntelenül?

Vajon egyszerően a hálójába került volna ennek a kacér asszonynak, bár már régóta sejtette és észrevette a csapdát? Mesterkedéseinek áldozatul esett, hatalmába jutott annak a különös varázserőnek, melyet tetszésvágyuk szerez az asszonyoknak?

Fel-alá járt, leült, újra megindult, ahány cigarettára rágyújtott, rögtön el is dobta. Minden percben felnézett az óra mutatójára, mely lassan, zavartalanul haladt a szokott számjegy felé.

Néha alig tudta türtőztetni magát, hogy körmével le ne fessítse a domború üveglapot, mely a két, körbejáró aranynyilat védte, és ujja hegyével oda ne lökje a nagymutatót ahhoz a számjegyhez, mely felé olyan lomhán közeledett.

Úgy érezte, mintha ez elég volna ahhoz, hogy egyszerre megnyíljon az ajtó, és a várt lény megjelenjen, megcsalva és odacsábítva ettől a ravasz fortélytól. Aztán elmosolyodott ezen a makacs és ostoba gyermeki kívánságon.

Végre feltette magában a kérdést: „Vajon lehetnék-e a szeretője?” Ez a gondolat különösnek látszott, alig kivihetőnek, alig megvalósíthatónak, mert rendkívüli bonyodalmakat támaszthatott volna az életében. De az asszony szerfőlött tetszett neki, és most ezzel végezte tépelődését: „Annyi bizonyos, hogy furcsa helyzetbe kerültem.”

Az óraütés zajára a festő összerezzent. Nem is a lelke rezdült meg, inkább az idegei. Azzal a türelmetlenséggel várta, mely percről percre növekszik. Az asszony mindig pontos volt: tehát tíz percen belül be fog lépni az ajtón. Mikor a tíz perc letelt, valami aggodalom kezdte gyötörni, mintha valami szomorúságtól retteg az ember, majd azon bosszankodott, hogy így kell vesztegetnie az idejét, aztán hirtelen ráeszmélt, hogy ha az asszony nem találna eljönni, ez nagy fájdalmat okozna neki. Mit tegyen? Várni fog! Nem - elmegy hazulról, hogy ha az asszony elkésve véletlenül mégis megérkezne, üres műterem fogadja.

Elmegy hazulról; de mikor? Mennyi időt engedjen még az asszonynak? Nem volna-e jobb várni és néhány udvarias és hideg szóval értésére adni, hogy ő nem olyan ember, akit bolonddá lehet tenni? De hátha egyáltalában nem jön? Akkor bizonyára küldeni fog egy sürgönyt, vagy névjegyet, vagy egy szolgát, vagy egy hordárt! És ha nem jön, akkor mit tegyen? Elvesztegette a napot, dolgozni már úgysem tudna. És akkor?... Akkor fel fogja keresni, hogy megtudja, mi baja, mert úgy érezte, hogy feltétlenül látnia kell az asszonyt.

Úgy van, látnia kell őt; valami ellenállhatatlan, nyomasztó, fájdalmas kívánság gyötörte. Mi ez? Talán a szerelem? De elméje nem rajongott, érzékei nem lobogtak, lelke nem álmodozott; csupán megállapította, hogy ha az asszony nem jönne el ma, ez nagy szomorúságot okozna neki.

Az utcai csengő fölberregett a kis palota lépcsőházában, és Olivier Bertin hirtelen úgy érezte, mintha fáradt lenne, aztán olyan öröm vett erőt rajta, hogy perdült egyet a szobában, és cigarettáját feldobta a levegőbe.

Az asszony belépett, egyedül volt.

A festő a legnagyobb merészséggel rögtön megkérdezte:

- Tudja, min tűnődtem, míg magára vártam?
- Nem tudom, honnan tudnám?

- Azon tűnődtem, vajon nem vagyok-e szerelmes magába?

- Szerelmes belém! Megőrült?!

De azért mosolygott, és a mosolya ezt jelentette: „Nagyon kedves, nagyon boldog vagyok.”

Azután hozzátette:

- De, ugye, nem beszél komolyan, miért tréfál velem?

- Nagyon is komoly vagyok - felelt a férfi. - Nem állítom, hogy szerelmes vagyok magába, de azon tűnődtem, vajon nem hatalmasodik-e el rajtam a szerelem.

- És hogyan jutott erre a gondolatra?

- Nyugtalan vagyok, ha maga nincs itt, és boldog vagyok, ha megérkezik.

Az asszony leült.

- Ó, ne nyugtalankodjék ilyen csekélységért. Ameddig alszik, és étvágya is van, nincs veszély.

A festő elnevette magát.

- Hát ha nem tudok majd aludni, és elvesztem az étvágyamat?

- Akkor szóljon nekem.

- És aztán?

- Aztán rajta leszek, hogy nyugodtan meggyógyuljon.

- Köszönöm szépen!

Ezen a szerelmi témán egész délután eltréfáltak.

Így folyt ez a következő napokon is. Az asszony úgy fogadta, mint egy szellemes és jelentéktelen tréfát, és a legjobb kedvvel azt kérdezte a festőtől beléptekor:

- Hogy érzi magát ma a szerelme?

És a festő elmondotta neki komoly és mégis könnyed hangon, miképp halad a betegsége, hogyan fejlődik állandóan, és mélyül el az a szerelem, amely felébredt, és hatalmasodni kezdett benne. Gondosan elemezte érzéseit az asszony előtt óráról órára, attól a pillanattól kezdve, hogy előző nap elváltak egymástól, tréfás közvetlenséggel, mintha egy előadó tanárt utánozna. Az asszony érdeklődéssel, szinte meghatva figyelt, mintha regényt olvasna, melynek ő a hősnője. Mikor a festő könnyed, udvarló hangon felsorolta, mennyi gond szakadt rá, a hangja meg-megrezdült, egy-egy szó vagy csupán egy hangsúly elárulta szívének fájdalmát.

És az asszony egyre faggatta, reszketett a kíváncsiságtól, rámeresztette a szemét, kíváncsi füllel hallgatta ezeket a kissé nyugtalanító vallomásokat, melyeket mégis kellemes volt hallania.

Néha, mikor a festő odalépett hozzá, hogy helyreigazítsa a pózt, megragadta kezét, és meg akarta csókolni. De az asszony hirtelen mozdulattal elrántotta ujjait, és kissé összeráncolva szemöldökét, rászólt a festőre:

- Gyerünk, dolgozzunk!

A festő újra munkához látott, de nem telt bele öt perc, az asszony kérdést intézett hozzá, s ügyesen ismét ráterelte a szót arra az egyetlen tárgyra, mely foglalkoztatta őket.

Ekkor az asszony úgy érezte, hogy szívében aggodalom támad: szerette volna, ha a festő beleszeret, de nem túlságosan. Ő maga biztos volt benne, hogy nem fogja elveszíteni a fejét, mégis félt, hogy Olivier el találja ragadtatni magát, és akkor ő el fogja veszíteni, és kétségbeesésbe kergeti a festőt, noha előbb úgy tett, mintha bátorítaná. Mégis, ha abba kellett volna hagynia ezt a gyöngéd és enyelgő szerelmeskedést, ezt a könnyű társalgást, mely úgy vitte hullámain a szerelmet, mint egy patak, melynek homokja telve van arannyal, nagy bánatot érzett volna, bánatot, mely közel van a szívet tépő fájdalomhoz.

Mikor eltávozott hazulról, hogy felkeresse a festőt műtermében, hirtelen valami meleg öröm ömlött el rajta, s ez könnyelművé, vidámmá tette. Mikor megnyomta Olivier kapuján a csengőt, szíve türelmetlenül dobogni kezdett, és a lépcső szőnyege puhább volt, mint bármely szőnyeg, amelyen valaha is taposott. De Bertint komor hangulatban találta; a festő kissé ideges volt, sőt ingerlékeny. Néha elkapta a türelmetlenség, bár rögtön visszafojtotta érzelmeit.

Egy nap, amint az asszony belépett, a festő leült melléje, ahelyett, hogy munkához látott volna.

- Asszonyom - mondotta -, értse meg végre, hogy ez már nem tréfa, hogy én önt örültem szeretem.

Az asszonyt megzavarta ez a kezdet, érezte, hogy közeledik a félelmes válság, szerette volna megakadályozni, de a festő nem hallgatott rá többé. Az izgalom túláradt a szívére, és az asszony sápadtan, reszketve, ijedten hallgatta. A férfi sokáig beszélt, nem kérdezett semmit, csak beszélt, gyöngéden, szomorúan, csüggedt megnyugvással. Az asszony hagyta, hogy kezébe vegye kezét, s Olivier többé el sem engedte. A festő letérdelt - az asszony észre se vette -, és olyan pillantással, mintha káprázatot látna, arra kérte, hogy ne bántsa! Miért bántaná? Az asszony nem értette, nem is akarta megérteni, egészen megbénította a kegyetlen fájdalom, hogy a férfi szenvedését látta, és ez a fájdalom majdnem örömet keltett benne. Egyszerre csak könnyeket pillantott meg Olivier szemében, és annyira megindult, hogy egy halk „ó!” hagyta el az ajkát; szerette volna megcsókolni a festőt, amint az ember megcsókol egy síró gyermeket. A festő gyöngéd hangon ismételte: „Látja, látja, mennyire szenvedek!” S az asszonyt hirtelen elkapta a fájdalom, könnyekre fakadt, zokogásba tört ki, feldúlt idegzetel, remegő, ölelésre kész karral.

De egyszerre úgy érezte, hogy a festő átöleli, és szenvedélyesen ajkon csókolja; szeretett volna fölsikoltani, küzdeni, vissza akarta lökni a férfit, de hiába, tudta, hogy elveszett, mert még ellenállás közben engedett, vergődés közben megadta magát, s míg magához szorította Olivier-t, azt suttogta: „Nem, nem, nem akarom.”

Sokáig nem tudta leküzdeni zavarát, arcát kezébe rejtette, aztán hirtelen felpattant, felkapta kalapját, mely a szőnyegre esett, fejére tette, s elrohant: hiába könyörgött Olivier, hiába akarta visszatartani.

Mihelyt leért az utcára, szeretett volna leülni a gyalogjáró szélére, annyira összetörtnek érezte magát; térde megroggyant. Egy bérkocsi haladt el mellette, odaintette a kocsist, és azt mondta: „Gyerünk lépésben, hajtson, amerre akar.” Bevetette magát a kocsiba, behúzta az ajtót, összekuporodott a sarokban. Végre egyedül volt a fölhúzott üvegablak mögött, egyedül volt a gondolataival.

Néhány percig csak a kerekek zörgése és a kocsidöcögése visszhangzott fejében. Nézte a házakat, a járókelőket, a többi bérkocsit, omnibuszt; réveteg szeme mit se látott; nem is gondolt semmire, mintha időt, egy kis haladékot akarna adni magának, mielőtt vissza meri idézni emlékezetébe a történeteket.

De eleven gondolkozása nem hajlott semmiféle lomhaságra, ezért megállapította magában: „Lám, bukott asszony vagyok.” S még néhány percig így maradt a felindulás súlya alatt, abban a tudatban, hogy helyrehozhatatlan ballépést követett el; rémült volt, mint aki leesett a háztetőről, és nem mer megmozdulni, mert sejti, hogy eltörte a lábát, de még nem akar tudomást venni róla.

De a szíve, ahelyett, hogy megszakadt volna a fájdalomtól, amint rettegve várta, most, hogy túl volt a szerencsétlenségen, nyugodt maradt és csendes; lassan, halkán dobogott a nagy zuhanás után, mely megrendítette lelkét, mintha semmi köze sem volna feldúlt lelkiállapothoz.

Hangos szóval ismételte, hogy maga is hallja, s meggyőződjék róla: „Lám, bukott asszony vagyok.” De nem kelt szívében semmi visszhang, bármilyen hangosan nyöszörgött is a lelkiismerete.

Engedte, hogy egy darabig elringassa a kocsi mozgása, félretett egy időre minden okoskodást kegyetlen helyzetéről. Nem, nem szenvedett. Csak félt gondolkozni, félt a tudattól, az értelemről és az emlékektől; de úgy érezte, hogy lényének sötét és áthatolhatatlan mélyén, ahol hajlamaink és vágyaink szüntelen küzdelme folyik, valószínűtlen nyugalom uralkodik.

Talán egy fél órával e különös nyugalom után végre megértette, hogy a kétségbeesés, melyet hiába szólított, nem fog megérkezni, lerázta hát magáról ezt a tompultságot, és azt suttogta: „Furcsa, de szinte semmi bánatot nem érzek.”

Ekkor szemrehányásokat tett magának. Feltámadt benne a harag vaksága és gyöngesége ellen. Hogy nem látta ezt előre? Hiszen tudta, hogy ennek a küzdelemnek az órája el fog érkezni, hiszen ez az ember annyira tetszett neki, hogy sejthette, végül is nem bír majd ellenállni, hiszen néha a legeggyenezőbb szívekben is olyan erővel támad fel a vágy, mint a szélroham, és elsodorja az akaratot.

Kemény vádakkal illette, pirongatta önmagát, majd ijedten arra gondolt, mi fog ezután történni.

Első terve az volt, hogy szakít a festővel, és többé nem fogja viszontlátni.

Alighogy megfogant benne ez az elhatározás, azonnal ezer oka támadt, hogy lemondjon róla.

Hogyan magyarázza meg ezt az összezördülést? Mit fog mondani férjének? Úgyis sejteni fogják az igazságot, suttogni fognak róla, és a pletyka mindenütt elterjed.

Nem volna-e jobb, a látszat megőrzése kedvéért, Olivier Bertinnel szemben is a közöny és a feledés képmutató komédiáját játszani, és tudtára adni, hogy kitörölte azt a percet emlékezetéből és életéből.

De vajon meg tudja-e cselekedni? Lesz-e bátorsága, hogy úgy tegyen, mintha nem emlékeznék semmire, méltatlankodó megbotránkozással a szemébe nézzen, és azt mondja: „Kérem, mit akar?” Így nézzen arra az emberre, akinek hirtelen és heves vágya őt is magával ragadta?

Sokáig töprengett, és végül erre határozta el magát, minthogy más lehető megoldást nem tudott elképzelni.

Másnap bátran elmegy hozzá, és rögtön megérteti vele, mit akar tőle, mit kíván tőle. Soha egyetlen szóval, egyetlen célzással, egyetlen tekintettel nem szabad eszébe juttatnia azt a szégyent.

A festő is bizonyára szenved, és mint lovagias és jól nevelt ember vállalni fogja a szerepet, és ezentúl is az marad, ami eddig volt.

Alighogy ez az új elhatározás megérlelődött benne, megadta címét a kocsisnak, hazatért, de lelkén olyan mélységes levertség vett erőt, hogy rögtön lefeküdt, nem akart senkit sem látni, csak aludni, felejteni. Bezárkózott szobájába, estebédig bénultan hevert a kereveten, fáradt lelke nem akart ezzel a veszélyes gondolattal foglalkozni.

A szokásos időben pontosan lement, és megdöbbenven vette észre, milyen nyugodt, megszokott arccal várja a férjét. Az megjelent, karján a kisleánnyal. Az asszony kezét szorította vele, és megcsókolta a gyermekét anélkül, hogy bármi nyugtalanság gyötörte volna.

Guilleroy gróf érdeklődött, hogy mit csinált egész nap. Az asszony ugyanazzal a könnyel felelt, melyet bármikor tudott színlelni.

- És az arcképe szép lesz? - kérdezte a férje.

- Nagyon szép lesz.

A gróf rátért saját ügyeire - ezekről szeretett evés közben beszélni -, a parlamenti ülésre és az élelmiszerek hamisításáról szóló törvényjavaslat tárgyalására.

Ez a fecsegés most ingerelte az asszonyt, bár különben elég türelmesen elviselte; nagyobb figyelemmel nézte ezt a közönséges, szószátyár embert, akit ilyen dolgok érdekelnek. De azért mosolyogva hallgatta, sőt szeretetre méltóan felelt, a szokottnál kedvesebben, előzékenyebben, minden közhelyét megbocsátva. Mikor a férjére nézett, ezt gondolta magában: „Megcsaltam. A férjem, és mégis megcsaltam, nem furcsa? Ezt már semmi sem akadályozhatja meg többé, semmi sem törölheti el! Behunytam a szemem néhány másodpercre, csak néhány másodpercig engedtem egy férfi csókjának, és nem vagyok többé tisztességes asszony. Néhány másodperc az életemből, amit nem lehet kitörölni, néhány másodperc idézte elő ezt a helyrehozhatatlan ballépést, mely olyan súlyos, olyan rövid, igazi bűn, a legszégyenteljesebb egy asszony számára... és egyáltalán nem érzek semmiféle kétségbeesést. Ha valaki tegnap ezt mondja, nem hiszek neki. Ha váltig erősítgeti, rögtön arra gondoltam volna, hogy szörnyű lelkifurdalások fogják marcangolni szívemet. De nem érzek semmit, szinte semmit.”

Guilleroy gróf, mint mindig, vacsora után eltávozott hazulról.

Ekkor az asszony a térdére ültette kisleányát, sírva fakadt, és megcsókolta. Őszinte könnyeket sírt, a lelkiismeret könnyeit, de nem a szív könnyeit.

Aznap éjjel nem tudott aludni.

Szobájának sötétjében még nagyobb gyötrelmet érzett, mikor eszébe jutottak a veszélyek, melyekbe a festő viselkedése sodorhatja, és félelemmel gondolt a másnapi találkozóra és azokra a szavakra, amiket mondania kell, ha a férfi szemébe néz.

Korán felkelt, de egész délelőtt nem mozdult a kerevetről, azzal foglalkozott, hogy előre kitalálja mindazt, amitől félnie kell, amire felelnie kell, szeretett volna elkészülni minden meglepetésre.

Jókor elindult hazulról, hogy útközben is gondolkozzon.

A festő nem várta, és az este óta azon töprengett, hogyan kell majd viselkednie az asszonnyal.

Mikor tegnap Guilleroyné eltávozott, mikor elrohant - ezt nem merte megakadályozni -, a festő egyedül maradt, és - bár az asszony már messze járt - még sokáig hallgatta lépteinek, ruhájának neszt és a becsapódó ajtó zaját, amint az asszony kétségbeesetten bevágta.

A festő ott állt a műteremben, forrt benne a gyönyör, és lelke egész mélyét felkavarta. Övé lett, övé ez az asszony! Megtörtént. Lehetséges ez? Győzelmét az első meglepetés után csak most kezdte élvezni, és hogy jobban gyönyörködjék, leült, majdnem végigfeküdt a díványon, ahol övé lett az asszony.

Hosszú ideig feküdt ott, eltelt a gondolattal, hogy Guilleroyné a kedvese, és hogy köztük, közte és az asszony között, aki után annyit sóvárgott, néhány másodperc alatt összebogozódott az a rejtélyes kötelék, amely két lényt titokban egymáshoz kapcsol. Még remegett a röpke pillanat égő emléktől, mikor ajkuk találkozott, mikor testük egyesült, egész testében érezte a remegésüket, az élet nagy borzongását.

Aznap este otthon maradt, hogy tovább gyönyörködjék ebben a gondolatban, korán lefeküdt, reszketve a boldogságtól.

Másnap, alighogy felébredt, föltette a kérdést: „Mit tegyek?” Egy félvilági hölgynek, egy színésznőnek virágot, sőt ékszert küldött volna, de most ezer zavar gyötörte új helyzetében.

Minden bizonnal írnia kell... De mit? Elkezdett firkálni, kitörölte, amit írt, összetépte a levelet, belefogott vagy húsz levélbe, de valamennyit sértőnek, gyűlöletesnek, nevetségesnek találta.

Szerette volna gyöngéd és megható szavakkal kifejezni lelkének háláját, örült szerelmének elragadtatását, végtelen odaadásának áldozatát, de hogy ezeket a szenvedélyes és érzelmi árnyalatokkal telt szavakat kifejezze, csak ismerős frázisokat, elcsépett, esetlen és gyerekes kifejezéseket talált.

Lemondott hát arról a gondolatról, hogy levelet írjon, és elhatározta, fel fogja keresni az asszonyt, mihelyt az ülés órája letelt, mert azt hitte, hogy az asszony nem fog eljönni.

Bezárkózott a műtermébe, és lelkesedéssel bámulta az arcképet, az ajkát csiklandozta a vágy, hogy megcsókolja a festményt, mely valamit megrögzített az asszony szépségéből, és időről időre kinézett az ablakon. Valahányszor egy szoknya feltűnt a távolban, azonnal megdobbant a szíve. Vagy hússzor azt hitte, hogy felismeri az asszonyt, aztán, hogy az illető nő elhaladt a ház előtt, leült egy percre, mintha lesújtotta volna ez a csalódás.

Egyszer aztán igazán meglátta az asszonyt, de nem mert hinni a szemének, elővette látcsövét, ráismert, és elvesztette a fejét a hirtelen felindulástól; leült, és úgy várt. Mikor az asszony belépett, térdre vetette magát előtte, és meg akarta ragadni a kezét. De az asszony hirtelen mozdulattal hátralépett, és mivel a festő nem állt fel, hanem ijedt szemmel nézett rá, az asszony gőgösen rászólt:

- Mit csinál, uram? Nem értem ezt a viselkedést!

A festő hebegni kezdett:

- Ó, asszonyom, könyörgök...

De az asszony nyersen közbevágott:

- Keljen fel, ne tegye nevetségessé magát.

A festő felkelt, és elképedve suttogta:

- Mi baja? Miért bánik így velem, hiszen szeretem!...

Ekkor az asszony néhány gyors és száraz szóval tudtára adta akaratát, és megmondta neki, hogy ezentúl miképpen viselkedjék vele.

- Nem értem, mit akar mondani! Ne beszéljen többé a szerelemről, különben itt hagyom ezt a műtermet, és nem jövök többé vissza. Ha egyetlenegyszer el találja felejteni ezt a feltételt, amelyhez megjelenésemet kötöm, nem fog többé viszontlátni.

A festő az asszonyra nézett; Guilleroyné szigorúsága szinte megőrijtette, de aztán megértette, és csak ennyit suttogott:

- Engedelmeskedni fogok, asszonyom.

- Nagyon helyes - felelt az asszony -, ezt várom öntől! Most pedig lásson munkához, különben sohasem fogja befejezni ezt a képet.

A festő fogta a palettáját, és festéshez látott. De a keze remegett, és zavaros szemével alig látta a képet, sírni szeretett volna, olyan szívfájdalmat érzett.

Aztán beszélni próbált az asszonyhoz, de az alig méltatta feleletre. Mikor megpróbálta, hogy egy bókot mondjon az arcszínére, az asszony olyan metsző hangon vágott közbe, hogy a festőben hirtelen feltámadt a szerelmi düh, amely a vonzalmat gyűlöletté változtatja. Testét-lelkét egyetlen nagy, ideges remegés járta át, és hirtelen, minden átmenet nélkül gyűlölni kezdte az asszonyt. Igen, igen. Így van ez, ilyen az asszony! Ez is csak olyan, mint a többi. S miért ne? Ő is hamis, szeszélyes és gyöngé, mint a többi. Magához vonzotta őt, elszédítette ravaszságával, mint egy közönséges utcalány, azon volt, hogy megőrijtse, s azután kielégítetlenül hagyja, belekötött csak azért, hogy elutasítsa, felhasználta ellene a kacér és gyáva nő minden fortélyát, aki mindig kész, hogy levetközzön, csak elérje azt, hogy a férfi lihegjen a vágytól, és olyan legyen, mint a kóbor kutya.

Utóvégre az ő baja, az asszonyé. Hiszen az övé volt, magáévá tette. Lemoshatja testét, és arcátlan feleleteket adhat, de semmit sem törölhet el, ő pedig el fogja felejteni. Valóban szép örökséget követ el, ha nyakába vesz egy ilyen szeretőt, aki tönkretenné művészetét, és szétmancangolná csinos, fehér, szeszélyes fogaival.

Szeretett volna fűtyörészni, mint a többi modellje előtt. De érezte, hogy az idegei cserbenhagyják, és attól félt, hogy valami ostobaságot talál elkövetni, ezért megrövidítette az ülést azzal az ürüggyel, hogy valahová el kell mennie. Mikor búcsúzáskor üdvözölték egymást, mindketten biztosra vették, hogy távolabb vannak egymástól, mint azon a napon, amikor először találkoztak Mortemain hercegnőnél.

Alighogy az asszony eltávozott, a festő fogta a kalapját, felöltőjét, és kiment. A hideg nap a köddel bélelt kék égen sápadt, kissé hamis és szomorú világossággal árasztotta el a várost.

Egy ideig gyors és haragos léptekkel sietett előre, belebotlott a járókelőkbe, nem akart kitérni senkinek, de nagy haragja csakhamar szétmorzsolódott apró bánatokká és sajnálkozásokká. Elismételt magában minden szemrehányást, amit a grófnénak akart mondani, de aztán, a többi nőt látva, eszébe jutott, milyen szép és csábító az az asszony. Mint annyi más férfi, bár egyik sem vallja meg, a festő is egyre várta a lehetetlen találkozást, az egyetlen, ritka, költői és szenvedélyes szerelmet, amely álmainkban a szívünk fölött lebeg. Hátha most talált rá? Nem ez az asszony adhatná-e meg neki ezt a majdnem hihetetlen boldogságot? Mért van az, hogy semmi ábránd nem tud megvalósulni? Mért nem tudjuk elérni soha azt, amit kergetünk, vagy miért csak törmelékeit tudjuk elérni, amelyek még fájdalmasabbá teszik ezt a csalódással teli vadászatot?

Már nem a fiatalasszonyra haragudott, hanem magára az életre. Most, hogy okoskodni kezdett, már nem tudta gyűlölni. Elvégre mit is vethetne a szemére? Hogy szeretetre méltó, jó és kedves volt hozzá? De neki szemére vethetné az asszony, hogy úgy viselkedett vele, mint egy kapcabetyár!

Szomorúan tért haza. Szeretett volna bocsánatot kérni az asszonytól, felajánlani a szolgálatát, mindent elfelejteni, és azon töprengett, mit csináljon, hogy elhitesse vele, milyen szófogadó híve lesz mindhalálig.

Másnap Guilleroyné a kislánya kíséretében jelent meg, olyan komor mosollyal az ajkán, olyan bánatos arccal, hogy a festő felfedezni vélte meggyötört kék szemében, mely azelőtt örömtől sugárzott, az asszonyszív minden fájdalmát, minden lelkifurdalását, minden kétségbeesését. Könnyekig meghatotta a szájalom, és hogy az asszonyt feledésre bírja, a leggyöngédebb tartózkodást, a legfinomabb előzékenységet tanúsította iránta. Guilleroyné ezt gyöngédséggel jósággal vizionozta, egy szenvedő asszony fáradt és megtört magatartásával.

A festő elnézte az asszonyt, és örült vágya támadt, hogy szeressen, és őt is szeressék; töprengett, miképp lehet, hogy az asszony nem haragszik rá jobban, hogyan tudott hozzá visszatérni, hogyan tudja őt meghallgatni, hogyan tud neki válaszolni, hiszen ott van közöttük az az emlék.

Attól a pillanattól kezdve, hogy az asszony viszontláthatta őt, hallgathatta a hangját, és elviselhette jelenlétében azt a gondolatot, amely nem hagyhatta el soha, attól a pillanattól kezdve bizonyossá vált, hogy ez a gondolat már nem tűrhetetlen gyötrelme. Ha egy asszony gyűlöl egy férfit, aki erőszakkal magáévá tette, nem tud a szemébe nézni kitörő gyűlölet nélkül. Ez a férfi nem lehet közömbös számára, az asszonynak gyűlölnie kell, vagy meg kell bocsátania neki. És ha megbocsát, akkor nincs messze attól, hogy szeresse.

A festő lassú ecsetvonásokkal festegetett, és apró, szabatos, tiszta és biztos érvekkel okoskodott. Érezte, hogy tiszta a gondolkozása, erős az akarata, és ezentúl a helyzet ura lesz.

Csak okosnak, türelmesnek, alázatosnak kell lennie, és egy napon újra az övé lesz ez az asszony.

A festő tudott várni. Hogy megnyugtassa és visszahódítsa az asszonyt, maga is cselhez folyamodott, látható lelkifurdalások leple alatt gyöngédséget színlelt, tartózkodó figyelmet tanúsított, és közömbös viselkedést tettett. Biztos volt a jövő boldogságában, nem törődött azzal, vajon valamivel előbb vagy később fog-e bekövetkezni. Sőt valami furcsa és huncut örömet talált abban, hogy még ne vigye dűlőre a dolgot, hogy megfigyelje az asszonyt, és megállapítsa magában: „Fél tőlem!” Mert az attól fogva sohasem mert a kislánya nélkül megjelenni.

Érezte, hogy lassan közelednek egymáshoz, és a grófné pillantásaiban feltűnt valami különös, kényszeredett, fájdalmasan édes jel, a küszködő léleknek, az ingadozó akaratnak hívó szava, amely mintha ezt mondaná: „De hát légy már erőszakos velem!”

Egy idő múlva az asszony újra egyedül ment hozzá, megnyugtatta a festő tartózkodása. Ekkor Olivier úgy bánt vele, mint egy barátnővel, mint egy pajtással, beszélt neki az életéről, a terveiről, a művészetéről, igaz, testvéri szeretettel.

Az asszonyt levette lábáról ez a megadás, örömmel vállalta a tanácsadó szerepét, hízelgett neki, hogy a festő megkülönböztette a többi asszonytól, és meg volt győződve róla, hogy tehetsége csak finomodik ebben a szellemi meghittségben. Eleinte azzal is megelégedett, hogy tanácsot kért tőle, és tiszteletet tanúsított iránta, azután a legnagyobb természetességgel előléptette az asszonyt a tanácsadó szerepköréből az ihlető papnő méltóságába. Az asszony boldog volt, hogy befolyását így kiterjeszthette erre a nagy emberre, és lassankint beleegyezett, hogy Bertin mint művész szeresse őt, minthogy ő ihleti munkáit.

Egy este hosszasan beszélgettek a híres festők kedveseiről, s az asszony ellenkezés nélkül belesimult a férfi karjába. Ezúttal ott maradt, nem iparkodott menekülni, és vissza is adta csókjait.

Ekkor már nem volt lelkipurdalása, csak a bukás bizonytalan érzése vett rajta erőt, és hogy megfeleljen az ész szemrehányásainak, hinni kezdett a végzetben. A szíve, amely tiszta volt, és a lelke, amelyet hidegen hagyott a szenvedély, a festő felé vonzotta, testét meghódította a becézgetés lassú igézete, lassankint beleszeretett, ahogy a gyöngéd asszonyok szeretnek belé valakibe, mikor első ízben szeretnek.

De a férfi éles, érzéki és poétikus válságot élt át a szerelemben. Néha úgy tetszett neki, mintha kinyújtott kézzel el tudná érni a szárnyas és nagyszerű álmot, amely mindig ott kering reményeink égen.

Befejezte a grófné arcképét; bizonyára a legjobb kép volt, amit valaha festett, mert meg tudta látni és meg tudta rajta rögzíteni a kifejezhetetlent, amelyet szinte egyetlen festő sem tud vászonra vetíteni, a léleknek azt a visszfényét, titokzatos kifejezését, amely ott lebeg elérhetetlenül minden arcon.

Azután hónapok, majd évek múltak, de alig lazítottak azon a köteléken, amely Guilleroy grófnét és Oliver Bertin festőt egymáshoz fűzte. A festőnek ez a kapcsolat már nem az első idők rajongását jelentette, hanem egy nyugodt, mély szerelmet, egyfajta szerelmes barátságot, amely lassankint szokássá válik.

Az asszonyban viszont szüntelenül növekedett a szenvedélyes vonzalom, bizonyos asszonyok makacs vonzalma, akik egészen és mindenkorra odaadják magukat egy férfinak. Tisztességesek és egyenesek a házasságtörésben, ahogyan a házasságban azok lehetnek volna; egyetlen szerelemnek áldozzák föl magukat, s attól semmi sem tudja eltéríteni őket. Nemcsak szeretik kedvesüket, hanem akarják is szeretni, és szemük állandóan rajta függ; annyira foglalkoztatja szívüket ez a gondolat, hogy abba senki más nem tud beférkőzni. Hozzákötik életüket a legnagyobb elhatározottsággal, mint az úszni tudó öngyilkos köti össze a kezét, mielőtt a híd magasáról a vízbe veti magát.

De attól a perctől kezdve, hogy a grófné így odaadta magát, szüntelen aggodalmat érzett, vajon meddig tart Olivier Bertin hűsége. A festőt semmi sem köti, csak férfiúi akarata, szeszélye, futó vonzalma egy asszony iránt, akivel egy nap találkozott, éppúgy, amint annyi mással azelőtt! Az asszony érezte, hogy a férfi milyen szabad, és milyen kísértések fenyegetik, hiszen kötelesség, rendszeresség és gond nélkül él, mint minden férfi!

Szép, híres, keresett; hamar ébredő vágyait szívesen kielégítené minden nagyvilági hölgy - hiszen szégyenérzetük olyan törekeny - és minden könnyűvérű nő meg színésznő, hisz könnyen pazarolják kegyeiket ilyen emberekre. Megtörténhetik, hogy vacsora után valamelyik követi a festőt, megnyeri tetszését, kedvese lesz, és magához fűzi.

Az asszonyt állandóan kínozza a félelem, hogy el találja veszítem kedvesét, egyre leste arcvonásait, viselkedését, zavarba hozta egyetlen szó, megőrült az aggodalomtól, mihelyt Olivier megbámult egy másik asszonyt, dicsérte az egyiknek az arcát vagy a másiknak a tartását. A férfi életének minden ismeretlen részlete megremegtette, és mindaz, amit tudott róla, aggodalomban tartotta. Minden találkozásuk alkalmával ravasz kérdéseket intézett hozzá - ezeknek a célját a festő nem is sejtette -, elmondatta vele véleményét az emberekről, akiket látott, a házakról, ahol vacsorázott, a legapróbb benyomásairól. És mihelyt az asszony azt hitte, hogy valakinek a legkisebb befolyását észreveszi rajta, csodálatos ravaszsággal küzdeni kezdett ellene, kifogyhatatlan volt fortélyaiban.

Ó, gyakran megérezte azokat a rövid szerelmi évődéseket, amelyeknek nincs mély gyökerük, legfeljebb egy vagy két hétig tartanak, és időnkint minden művész életében előfordulnak. Az asszony szinte sugallatszerűen megérezte a veszélyt, s mielőtt megtudta volna, hogy valami új vágy ébredt Olivier-ben, megsejtette a ragyogó színből, mellyel a férfi szeme és arca árulja el, ha valami gáláns kaland felizgatja.

Ekkor az asszony megismerte a szenvedést; nem tudott aludni, álmát megzavarták a kínos aggodalmak, s hogy rajtakapja a festőt, bejelentés nélkül jelent meg nála, kérdéseket intézett hozzá, melyeket Olivier együgyűnek tartott, igyekezett kitapogatni a szívét, kihallgatni a gondolatát, ahogy az orvos tapogatja, hallgatja betegét, hogy megismerje a szervezetében rejtőző betegséget.

Amint egyedül maradt, rögtön sírva fakadt, biztos volt benne, hogy egyszer el fogják rabolni tőle a férfit, el fogják orozni ezt a szerelmet, amelyhez annyira ragaszkodik, mert beléje fektette egész akaratát, érzelmei minden mélységét, minden reményét és összes álmait.

S mikor érezte, hogy a festő visszatért hozzá egy ilyen rövid eltávolodás után, az asszony úgy fogadta vissza, ahogyan az ember egy elveszett és újra megtalált tárgyat vesz újra birtokába, s mély és néma boldogság árasztotta el, amely néha, mikor templom mellett haladt el, arra készítette, hogy betérjen, és hálát adjon Istennek.

Mindig a festő tetszését kereste, hogy jobban tessen neki, mint bármilyen más asszony, és megtartsa magának minden nő ellenében, így egész élete a kacérság szakadatlan küzdelme lett. Harcolt érte állandóan, szépségével, bájával, választékosságával. Azt akarta, hogy mindenütt, ahol beszélnek róla, dicsérjék szépségét, ízlését, szellemét és ruháit. Szeretett volna másoknak is tetszeni a férfi kedvéért, szeretett volna hódítani, hogy a festő büszke és féltékeny legyen rá. És valahányszor úgy érezte, hogy a férfit féltékennyé tette, egy kis kínzás után úgy intézte a dolgot, hogy kedvese könnyű győzelmet arathasson, amely legyezgeti szerelmét, és növeli büszkeségét.

De megértette, hogy a férfi mindig találkozhat társaságban egy asszonnyal, kinek testi bája hatásosabb, hiszen még új és szokatlan, ezért más eszközökhöz is folyamodott: hízelgett neki, és kényeztette. Tapintatosan, de állandóan elárasztotta dicséreteivel. Bámulatban ringatta önmaga felől, és bókokkal halmozta el, hogy bárhol másutt, ahol barátságra vagy szerelemre találhatna, hidegebbnek és tökéletlenebbnek érezzen mindent, és észrevegye, ha mások szerethetik is, senki sem tudja úgy megérteni, mint ő.

Az asszony a házat és két szalonját, ahol a festő annyiszor megfordult, olyan helyé akarta avatni, amely Olivier művészi büszkeségét éppannyira vonzza, mint férfisívét, olyan helyé, ahová legjobban szeret eljágni Párizsban, mert itt minden vágya kielégülést nyerhet.

Az asszony nemcsak azt tanulta meg, hogy a festő minden szeszélyét kitalálja és kielégítse, hogy az elégedettségnek azt az érzését keltse benne, amelyet semmi sem bír pótolni, hanem új vágyakat is tudott fakasztani benne, mindenféle kívánságot tudott támasztani, mind kényelmet, mind érzelmit, hogy Olivier megszokjon mindenféle apró figyelmességet, bámulatot, hízelgést! Iparkodott, hogy elkápráztassa a festő szemét eleganciájával, parfümjei illatával, hogy elkábítsa fülét bókjaival és száját csemegéivel.

De az asszonynak, mikor az önző és ünnepezt agglegény lelkébe és testébe belecsempészett egy sereg zsarnoki szükségletet, mikor biztos volt fölöle, hogy semmiféle szerető nem tudja úgy kielégíteni, és nem tud gondoskodni róla, hogy lekösse az élet apró örömeivel, hirtelen új aggodalma támadt, mert látta, hogy Olivier megunja saját lakását, panaszkodik, milyen nehéz egyedül élni, és minthogy nem lehetett örökké nála, és tekintetbe kellett venniük a társasági

előítéleteket, kénytelen klubba járni, és más módon csillapítani magánya fájdalmát. Ekkor az asszony attól kezdett félni, hogy esetleg házasságra gondol.

Voltak napok, amikor annyira gyötörték ezek az aggodalmak, hogy szeretett volna megöregedni, és így örökre, egyszer s mindenkorra véget vetni ennek a szenvedésnek, és megnyugodni a kihűlt és békés vonzalomban.

Múltak az évek, de semmi sem szakította el őket egymástól. A lánc, mellyel az asszony magához kötötte a férfit, erős volt, és ő rögtön kicserélte azt a láncszemet, amely kopni kezdett. De azért egyre aggódott, úgy figyelte a festő szívét, ahogy a felnőttek figyelnek egy gyermeket, ha forgalmas utcán megy keresztül, és mindennap félt valami váratlan eseménytől, amely fenyegetően ott lebegett fölötte.

A gróf nem gyanakodott, nem érzett féltékenységet, természetesnek találta ezt a benső viszonyt a felesége és egy híres művész között, akit mindenütt nagy tisztelettel fogadtak. Sőt a két férfi végül annyira megszokta egymást, hogy jó barátok lettek.

Mikor Bertin péntek este megérkezett a grófnéhoz - vacsorára volt hivatalos, hogy megünnepeljék Antoinette de Guilleroy hazatérését -, a kis XV. Lajos-szalonban nem talált még mást, csak Musadiet urat, aki éppen akkor érkezett.

Musadiet szellemes öregúr volt, talán értékes ember lehetett volna belőle, és nem tudott soha megvigasztalódni, hogy valóban az nem lett.

A császárság alatt múzeumigazgató volt, de a köztársaság alatt is sikerült kineveztetnie magát szépművészeti felügyelőnek; ez nem akadályozta meg abban, hogy továbbra is elsősorban a hercegek barátja maradjon, az európai arisztokrácia összes hercegeinek és hercegnőinek barátja és mindenféle művésznek szenvedélyes pártfogója. Eleven eszű ember volt, mindent előre látott, jól tudott beszélni, és szellemesen tudta elmondani a legközönségesebb dolgokat is, hajlékony gondolkozásával jól érezte magát minden környezetben, diplomataszimátiájával első pillantásra megítélte az embereket, s napjában minden este így sétáltatta szalonról szalonra felvilágosult, haszontalan, fecsegő személyét.

Mindenhez értett, és mindenről olyan figyelmet keltő hozzáértéssel és népszerűsítő világossággal beszélt, hogy ezért nagyon megbecsülték a társaságbeli nők, akiknek nagy szolgálatot tett, mint egy keréken mozgó, tudományos bazár. Valóban sok mindenfélét tudott, bár alig olvasott el mást, csak a legszükségesebb könyveket, de igen jó barátságban volt az öt akadémiával, az összes tudósokkal, az összes írókkal, az összes szakemberekkel, akiket józan okossággal hallgatott meg. Rögtön el tudta felejtetni a nagyon is szakszerű magyarázatokat, amelyek haszontalanok lettek volna az ő ismerősei számára, annál jobban megjegyezte a többi, és az így összetallózott ismereteknek tetszetős, könnyű és kellemes külsőt tudott kölcsönözni, amelyet könnyen meg lehetett érteni, mint valami tudományos mesét. Olyan volt, mint valami eszmeraktár, mint egy olyan áruház, ahol sohasem találni ritka cikket, de minden egyéb halomszámra olcsón kapható, bármilyen természetű, bármilyen eredetű áru, a konyhaedényektől kezdve egészen a közönséges fizikai játékszerekig és a házipatikáig.

A festők, akikkel hivatalból állandó összeköttetésben volt, gúnyolták és féltek tőle. Egyébként sok szívességet tett nekik, vevőket szerzett a képeiknek, összehozta őket társaságbeli emberekkel, szerette bemutatni, pártolni, segíteni őket, mintha az lett volna a becsvágya, hogy az arisztokráciát és a művészeket valami titokzatos módon egybekösse. Azzal dicsekedett, hogy benső barátságban van X. báróval, bejáratos Y. gróf családjához, együtt ebédel a walesi herceggel, ha az Párizsban időzik, és még aznap este együtt vacsorázik Paul Adelmans, Olivier Bertin és Amaury Maldant társaságában. Bertin szerette az öregurat, mulatságosnak találta, és azt mondta róla: „Valóságos Verne-lexikon számbőrbe kötve.”

A két férfi kezet szorított, és a politikai helyzetről kezdett beszélni, a háborús hírekről, amiket Musadiet komolynak tartott, érthető okokból, melyeket nagyon jól tudott előadni. Németországnak megvan minden oka, hogy tönkretégye Franciaországot, és siettesse a várva várt pillanatot, melyre tizennyolc év óta számít Bismarck herceg, viszont Olivier Bertin megcáfолhatatlan érvekkel bizonyította, hogy ezek csupán agyrémek, Németország nem lehet olyan örült, hogy egy kétes kalanddal veszélyeztesse eddigi hódításait, és a kancellár nem lehet olyan okatlan, hogy utolsó napjaiban egyetlen tollvonással kockára tegye egész élete munkáját és dicsőségét.

Musadieu úr azonban, úgy látszik, olyan dolgokról tudott, amiket nem akart elárulni. Egyébként aznap találkozott egy miniszterrel, és beszélt Vlagyimir nagyherceggel, aki tegnap este tért vissza Cannes-ból.

A művész nem engedett, és nyugodt gúnnyal kétségbe vonta a legjobban értesült emberek hozzáértését. Mind e hírek mögött bizonyára valami börzemanőver rejlik! Egyedül Bismarck hercegnek lehet erről határozott véleménye.

E percben lépett be Guilleroy gróf, melegen kezét szorította velük, és kenetteljes szavakkal mentegetőzött, hogy nem tudta fogadni őket.

- És ön, kedves képviselő úr - kérdezte a festő -, ön mit szól a háborús hírekhez?

Guilleroy rögtön nagy beszédbe fogott. Mint a Kamara tagja, többet tudott bárkinél, mégsem volt azon a véleményen, mint legtöbb kartársa. Nem, ő nem hisz egy közeli összetűzés lehetőségében, hacsak a franciák izgágasága vagy pedig az úgynevezett Hazafias Liga uszítása nem provokál ilyet. Azzal megrajzolta nagy vonásokban Bismarck herceg arcképét, valószínűleg Saint-Simon modorában. Ezt a nagy államférfiút nem akarják megérteni, mert az emberek mindig készek arra, hogy a saját gondolkozásuk szerint ítéljenek meg másokat, és azt hiszik, hogy mások is azt fogják tenni, amit ők tennének a helyükben. Szerinte Bismarck herceg nem álnok és hazug diplomata, hanem becsületes, nyílt; nyers ember, aki mindig az igazságot hangoztatja, és sohasem titkolja szándékát. „Békét akarok” - mondotta. És igazat mondott, békét akar, semmi egyebet, csak békét, és valóban minden ezt bizonyítja szembezőkö módon tizenkilenc év óta, minden, még a fegyverkezések is, még a szövetekezések, még a hármass szövetség is, melyet a francia izgágaság ellen hozott létre. Guilleroy gróf mélyszéges meggyőződés hangján fejezte be beszédét: „Igazi nagy ember, nagy államférfiú, a nyugalmat kívánja, de meg van győződve, hogy ezt csak fenyegetések és erőszakos eszközök árán lehet fenntartani. Egyszóval, uraim, igazi nagy barbár.”

- Aki a célt akarja, az az eszközöket is akarja - szólalt meg Musadieu úr. - Megengedem önnek szívesen, hogy a kancellár rajong a békéért, de ön ismerje el, hogy ennek elérésére folyton háborúskodni szeretne. Ez különben csodálatos és megcáfолhatatlan igazság: a népek csak azért háborúskodnak, hogy békében élhessenek!

- Mortemain hercegnő - jelentette az inas.

Az ajtó két szárnya kinyílt, és egy magas termetű, erős asszony lépett a terembe, méltóság-teljes testtartással.

Guilleroy odarohant hozzá, megcsókolta az ujjait, és megkérdezte tőle:

- Hogy szolgál az egészsége, hercegnő?

A másik két férfi kitüntető barátsággal üdvözölte a hercegnőt, akinek igen megnyerő és leereszkedő volt a modora.

Mortemain hercegnek, a tábornoknak özvegye volt, egyetlen leánya Salia herceghez ment nőül; ő maga is - Farandal márk leánya - előkelő és királyian gazdag családból származott. Varenne utcai palotájában a világ minden híres emberét fogadta, akik nála adtak találkozót egymásnak, és ott tették kölcsönös tiszteletüket. Ha bármilyen fenséges vendég átutazóban volt Párizsban, a hercegnőnél vacsorázott, és ha bárkinek sikerült hírnévre vergődni, Mortemainnének okvetlenül meg kellett ismerkednie vele. Látni akarta, beszéltetni, hogy meg tudja ítélni. Ez nagyon mulattatta, elevenséget hozott az életébe, és állandóan táplálta fölényes és jóakaró kíváncsiságának lángját, amely szüntelenül égett benne.

Alighogy helyet foglalt, újra megszólalt az inas:

- Corbelle báró és neje!

Egy fiatal házaspár lépett be; a báró kopasz volt és tömzsi, a bárónő nyurga, elegáns, sötétbarna hajú.

Ennek a két embernek különös helyzete volt a francia arisztokrácia körében, és ezt egyedül ismerőseik gondos megválogatásának köszönhették. A férfi kismemesi házból származott, értéktelen, szellemtelen ember volt, de mérhetetlen vágyat érzett minden után, ami választékos, kifogástalan és előkelő, és minthogy csak a legrangosabb családokat látogatta, és minden alkalommal tüntetett jámbor, egyenes, királpárti érzelmeivel, feltétel nélkül tisztelt mindent, amit tisztelni kell, és megvetett mindent, amit meg kell vetni, elérte azt, hogy sohasem tévedett semmiféle társasági dogmában. Sohasem habozott, ha etikett-kérdésről volt szó, úgyhogy sok ember szemében a *high-life* színét-virágát képviselte. Véleménye az illem valószínűs törvénykönyve volt, és ha megjelent egy házban, azzal mintegy a tiszteletreméltóság oklevelét adta át vendéglátó gazdáinak. A Corbelle házaspár rokonságban volt Guilleroy gróffal.

- De - szólalt meg most a hercegnő meglepődve - hol a felesége, gróf?

- Egy pillanatnyi, egy rövidke, pillanatnyi türelmet kérek - szólt a gróf -, valami meglepetés készül; rögtön itt lesz.

Mikor Guilleroy grófnét mint egyhónapos menyecskét bevezették a társaságba, először Mortemain hercegnőnek mutatták be, aki rögtön megszerette, leányának fogadta, pártfogásába vette.

Húsz év óta ez a barátság nem csökkent, és ha a hercegnő így szólította meg a grófnét: „kicsikém”, mindig érezni lehetett hangjában ennek az első szeszélynek rezdülését, melyből aztán oly tartós barátság fejlődött. Különben nála találkozott a festő a grófnéval.

Musadieu odalépett a hercegnőhöz, és megkérdezte tőle:

- Megnézte már, hercegnő, a „Féktelenek” kiállítását?

- Nem én, kik azok?

- Egy új művészcsoport, mámoros impresszionisták. Van közöttük két igen tehetséges ember.

Az előkelő asszony megvetéssel mormolta:

- Nem szeretem ezeknek az uraknak a tréfáit.

Hatalmaskodó és erőszakos volt kijelentéseiben, nem ismert el más véleményt, csak a magáét; ezt teljesen társadalmi helyzetének tudatára alapította, mert szinte akaratlanul úgy tekintette a művészeket és tudósokat, mint intelligens zsoldosokat, akiket az Úristen azzal bízott meg, hogy mulattassák a társaságbeli embereket, és szolgálatokat tegyenek nekik. Egyébként ítéleteinek nem volt más alapja, csak megdöbbenésének mértéke vagy a megokolatlan gyönyörűség, melyet valami kép láttára, egy könyv olvasására vagy egy felfedezés hallatára érzett.

Magas termetű, erőteljes, nehézkes, vörös arcú nő volt, hangosan beszélt, és igen kiváló asszonynak tartották, mert sohasem jött zavarba, mindent ki mert mondani, és mindenkit pártfogásába vett: trónjuktól megfosztott uralkodók tiszteletére ünnepi lakomákat rendezett, sőt magát a Mindenhatót is támogatta, mert bőkezű volt a papokhoz, és ajándékokkal halmozta el a templomokat.

Musadieu új beszéd tárgyat keresett.

- Hallotta-e, hercegnő, hogy a rendőrség azt hiszi, sikerült letartóztatnia Marie Lambourg gyilkosát?

Erre már figyelni kezdett a hercegnő:

- Nem, mesélje el, kérem!

Musadieu minden részletet elmesélt. Magas termetű, ösztövé ember volt, fehér mellényt hordott, és az inggombjaiban apró gyémántok csillogtak, taglejtések nélkül beszélt, kifogástalan arckifejezéssel, mely megengedte, hogy kimondhassa a legmerészebb dolgokat is, s ebben nagy jártasságra tett szert. Nagyon rövidlátó volt, és bár szemüveget viselt, úgy látszott, mintha senkit sem ismerne fel, ha pedig leült, mondhatni, hogy testének egész csontrendszere a karosszék alakjához idomult. Hajlott dereka teljesen összeroppant, meggörnyedt, mintha gerincoszlopa gumiból lett volna. Keresztbe rakott lábai olyanok voltak, mint két összegöngyölt szalag, és hosszú karjairól, melyek a szék karfáján nyugodtak, lelógtak halvány kezei, végtelenül hosszú ujjakkal. Bajusza és haja művészi módon volt festve, ügyesen kihagyott fehér fürtöcskéikkel, melyek gyakori tréfa tárgyai voltak.

Éppen azt magyarázta a hercegnőnek, hogy a meggyilkolt leány ékszereit az állítólagos gyilkos odaajándékozta egy másik könnyűvérű teremtésnek, amikor újra megnyílt a nagy szalon ajtaja, kitarult mindkét szárnya, és megjelent két szőke nő, fehér ruhában, melyet a könnyű Malines-csipke úgy lepett el, mint a tejhab. Hasonlítottak egymáshoz, mint két különböző korú testvér, az egyik kissé túlságosan érett, a másik kissé túlságosan fiatal, az egyik kissé erősebb, a másik kissé soványabb, egymást átkarolták, és mosolyogva előreléptek.

A vendégek felkiáltottak, tapsoltak. Olivier Bertin kivételével senki sem tudott Annette de Guilleroy visszatéréséről, mindenkit meglepett, mikor a fiatal leány megjelent anyja oldalán, aki messzebről nézve majdnem olyan frissnek látszott, sőt szebbnek, mert bár közeledett az elvirágzáshoz, megtartotta ragyogó színét, míg a gyermek még alig bontogatta szirmait, és csak most kezdett igazán csinosodni; szépségük azonban így egymás mellett kiegészítette egymást.

A hercegnő el volt ragadtatva, tapsolt és felkiáltott:

- Istenem! Milyen bájosak és mulatságosak így egymás mellett! Nézze csak, Musadieu úr, hogy hasonlítanak egymáshoz!

Összehasonlították a két hölgyet, és csakhamar két vélemény alakult ki: Musadieu, a Corbelle házaspár és Guilleroy gróf szerint a grófné és a lánya nem hasonlított egymáshoz, csak arcszínük, hajuk és főként a szemük, amely megtévesztésig hasonló volt: mindkettőnek szemében apró fekete pontok tündököltek, s a kék íriszre hullott parányi tintacsöppekhez hasonlítottak. Azonban szerintük ez a hasonlóság rövidesen el fog tűnni, mihelyt asszony lesz a leányból.

Ellenben a hercegné és Olivier Bertin szerint a két nő mindenben hasonlított egymáshoz, és csupán a különbség miatt mutatkozott eltérés.

- Hogy megváltozott a kislány három év óta! - szólt a festő. - Nem ismertem volna rá, már tegezni sem merem.

A grófné elkezdett nevetni.

- Ah, ugyan, szeretném látni, hogyan fogja magázni Annette-et!

A leány, akinek fejlődő öntudata már feltűnt félénken ravaszkodó arckifejezése mögött, így szólt a festőhöz:

- Én nem merem tegezni többé Bertin urat!

Az anya mosolygott:

- Csak tartsd meg ezt a rossz szokásodat, megengedem neked. Remélem, hamar ismét jó barátok lesztek.

De Annette a fejét rázta.

- Nem, nem. Restellem magam.

A hercegnő megcsókolta a leányt, és szakértő arccal, figyelmesen vizsgálta.

- Lássuk, kicsikém, nézz a szemem közé! Igen, egészen olyan a tekinteted, mint az édesanyádé, szép leszel te is nemsokára, majd ha egy kis színe lesz az arcodnak. Egy kissé azonban még híznod kell, nem sokat, csak egy keveset. Még kissé soványka vagy.

A grófné felkiáltott:

- Ó, ne mondjon ilyet!

- És miért ne?

- Milyen kellemes, ha sovány az ember! Én is igyekszem, hogy lesoványodjak.

Mortemain hercegnő megsértődött, és hirtelen haragjában megfélekedezett arról, hogy fiatal leány van a társaságban:

- Ah, hagyjátok már abba! Még mindig a csontok divatja járja, mert azokra jobban illik a ruha, mint a húsrá. Én a kövér asszonyok nemzedékéhez tartozom! Manapság azonban a sovány asszonyok nemzedéke uralkodik! Eszembe jutnak az egyiptomi tehenek. Nem tudom megérteni a férfiakat, mi csodáltnivalót találnak a ti csontvázaitokon. Az én időmben követelőzőbbek voltak a férfiak.

Mindenki mosolygott; a hercegnő elhallgatott, de csakhamar újrakezdte:

- Nézz az édesanyádra, kicsikém, milyen jó húsban van. Éppen a kellő teltségben, kövesd az ő példáját!

Átmentek az ebédlőbe. Mikor helyet foglaltak, Musadiou újból rákezdte a vitát.

- Én azt mondom, hogy a férfiaknak soványaknak kell lenniük, mivel arra vannak teremtve, hogy olyan testmozgásokat végezzenek, melyek ügyességet és fürgeséget követelnek, és nem férnek össze a kövérséggel. Az asszonyok esete egy kissé más. Ön nincs ezen a véleményen, Corbelle?

Corbelle zavarba jött, mert a hercegnő kövérek asszony volt, a felesége meg túlságosan karcsú. De a bárónő férje segítségére sietett, és határozottan a karcsúak pártjára állott. Kijelentette, hogy tavaly nehéz küzdelmet kellett vívnia a kezdődő hízás ellen, de csakhamar sikerült legyőznie.

Guilleroy grófné megkérdezte tőle:

- Mondja már, hogyan sikerült?

A bárónő elmagyarázta, hogy milyen módszert alkalmaznak a modern, előkelő asszonyok. Nem szabad inni evés közben. Csupán evés után félórával kell felhajtani egy csésze teát, de nagyon forró legyen! Ezt mindenki sikerrel alkalmazhatja. Meglepő példákat idézett,

elhájasodott asszonyok hogyan lettek három hónap alatt késpengénél is vékonyabbak! A hercegnő kétségbeesetten felkiáltott:

- Istenem! Micsoda ostobaság így kínozni magukat! Nem szeretnek maguk semmit, egyáltalában semmit, még a pezsgőt sem. De mondja csak, Bertin, maga művész, mi a maga véleménye?

- Istenem, hercegnő, én festő vagyok, nekem a ruha a fontos, a többi mindegy! Ha szobrász volnék, azt hiszem, volna okom panaszra.

- De mint férfi, mit becsül többre?

- Én?... Egy kissé telt eleganciát, amit a szakácsnőm úgy hív: magon hízott, jó kis csirke. Nem kövér, de húsos és finom.

Az összehasonlítás megnevettette a vendégeket, de a grófné hitetlen arccal nézett a leányára, és suttogva mondta:

- Nem, nem, nagyon kedves, ha valaki sovány, s a sovány nők nem vénülnek.

A vita még tovább folyt, és megosztotta a társaságot. Abban azonban valamennyien megegyeztek, hogy túlságosan kövér személynek nem szabad nagyon gyorsan lesoványodnia.

Ez a megjegyzés alkalmat adott arra, hogy sorra vegyék a társaságbeli asszonyokat, és új megállapításokat tegyenek az ízlésükről, eleganciájukról és szépségükről. Musadieu a szőke Lochrist márkinét összehasonlíthatatlanul bájosnak találta, míg Olivier Bertin inkább a barna Mandelière asszonyt becsülte alacsony homlokával, sötét hajával, kissé széles szájával, melyben fehér fogak tündököltek.

A festő a leány mellett ült, és hirtelen feléje fordult:

- Ide hallgass, Nanette. Mindezt, amit itt mondunk, hetenként legalább egyszer hallani fogod, míg meg nem vénülsz. Egy hét alatt meg fogod tanulni kívülről, hogy mint gondolkoznak a társaságban a politikáról, asszonyokról, szindarabokról és egyebekről. Csupán meg kell változtatni időnként a neveket és a művek címét. Ha meghallgattál valamennyiünket, és tudod a véleményünket, nyugodtan választhatsz magadnak egyet azok közül, melyeket helyesnek ismernek el, aztán már nem kell gondolkoznod, csak válaszolnod.

A kisleány nem felelt, hanem ránézett a festőre hamiskás szemével, melyben fiatalos, friss értelem ragyogott; még féken tudta tartani, de már kész volt a szárnyalásra.

De a hercegnő és Musadieu, akik úgy játszottak az eszmékkal, mint a biliárdgolyókkal, s nem vették észre, hogy folyton ugyanazokat váltogatják, tiltakoztak ez ellen a gondolat és az emberi munka nevében.

Ekkor Bertin megpróbálta, hogy kimutassa, mennyire értéktelen, megalapozatlan és jelentéktelen még a legtanultabb társaságbeli ember tudása is, mennyire szegényes a gondolkozásuk, mennyire gyöngé és közömbös az érdeklődésük szellemi dolgok iránt, mennyire bizonytalan és változékony az ízlésük.

A festő egészen belelovalta magát félig igazi, félig színlelt méltatlankodásába: kezdetben az a vágy tüzelte, hogy ragyogtassa az ékesszólását, de aztán csakhamar a meggyőződés heve hatotta át, és a tisztánlátás élességével kimutatta, hogy azok az emberek, akiknek egyetlen foglalkozásuk, hogy látogatásokat tegyenek, társaságban ebédeljenek, valami ellenállhatatlan végzet következtében csakhamar fölületes és banális, bár kellemes lényekké válnak, akiket mindenféle kósza gond, hiedelem és könnyű vágy izgat.

Bebizonyította, hogy nincs bennük semmi mélység, semmi őszinteség, semmi lelkesedés, hogy műveltségük igen alacsony, hogy tanultságuk egyszerű máz, egyszerűen bábozhatnak, azt a látszatot keltik, hogy a legelső köztartozók közé tartoznak, bár ennek semmi alapja. Kimutatta, hogy ösztöneik törekény gyökerei nem a valóságba, hanem a konvenciókba kapaszkodnak, tulajdonképpen semmit sem szeretnek igazán, még fényűzésük is csak hiúságuk legyezgetésére szolgál, nem pedig testük valami kifinomult szükségletének kielégítésére, mert az ember igen rosszul eszik náluk, hitvány és drágán megfizetett borokat kap.

- Így élnek - mondotta - a dolgok mellett, semmit se látnak, semminek se hatolnak a mélyére. Így élnek a tudomány mellett, melyet nem ismernek, a természet mellett, melyet nem tudnak élvezni, a boldogság mellett, melyet képtelenek odaadón átérezni, a természet és a művészet szépsége mellett, melyről állandóan fecsegnek, de föl nem fedezték, sőt nem is hisznek benne, mert sejtelmük sincs az élet és az értelem örömeinek mámoros gyönyörűségeiről. Képtelenek odaadni magukat egyetlen dolognak, hogy azt tökéletesen megszeressék, nem tudnak érdeklődni semmi iránt annyira, hogy felderüljön bennük a megértés boldogsága.

Corbelle báró kötelességének tartotta, hogy védelmébe vegye a jó társaságot.

Ezt igen erőtlen, de megcáfolhatatlan érvekkel tette, olyan érvekkel, melyek elolvadnak az értelem előtt, mint a hó a melegben, s mégis megfoghatatlanok, képtelen és mégis győzelmes érvekkel, amilyenekkel a falusi plébános bizonyítja Isten létezését. Végezetül összehasonlította a társaságbeli embereket a versenylovakkal, amelyek, az igazat megvallva, semmire sem használhatók, mégis a lovak fájának dicsőségét képviselik.

Bertint zavarba hozta ez az ellenfél, azért fölényesen és udvariasan csendben akart maradni, de a báró ostobasága hirtelen annyira felingerelte, hogy ügyesen közbeavatott, és tüzetesen elmondta, milyen egy jól nevelt férfinak az élete felkeléstől lefekvésig.

A részleteket oly finoman rajzolta meg, hogy ellenállhatatlanul mulatságos torzkép alakult ki belőle. Mindenki látta az előkelő urat, amint inasával felöltözteti magát, aztán néhány köznapi szót vált borbélyával, majd reggeli kilovaglás előtt megkérdezi a lovászt, nincs-e valami bajuk a lovaknak, azután nyugodtan végigüget a liget sétányain, és egyetlen gondja, hogy köszönjön ismerőseinek, azok visszaköszöjének, délben megebédel a feleségével, kikocsiznak a hintóban, és mindössze annyit beszél, hogy felsorolja, kikkel találkozott délelőtt, este szalonról szalonra jár, a vele hasonlóak társaságában edzi elméjét, egy királyi hercegnél ebédel, ahol az európai helyzetről vitatkoznak, végül ellátogat az Operába, a táncosnők termébe, ártatlanul kielégíti félszeg-bohém vágyait, abban a hiszemben, hogy valami rossz helyen járt.

Az arckép olyan találó volt, bár iróniájával senkit sem sértett, hogy az asztal körül valamennyien nevetésre fakadtak.

A hercegnőből már-már kitört a kövér emberek vidámsága, meg-megrázkódott, végül csak annyit mondott:

- Igazán, ez nagyon mulatságos, meghalok a nevetéstől.

De Bertin izgatottan folytatta:

- Ó, hercegnő, a társaságban nem halnak meg az emberek a nevetéstől. Nem is tudnak nevetni. Minthogy a jó ízlés úgy kívánja, olyan arcot vágnak, mintha jól mulatnának, sőt nevetést is színlelnek. Elég jól tudják utánózni az arcfintorokat, de igazán nevetni mégsem tudnak. Tessék elmenni egy népszínházba, majd meglátják, milyen az igazi nevetés. Tessék elmenni a polgárok közé, ha mulatságot csapnak, és meg fogják látni, hogy kell nevetni szakadásig. Tessék elmenni a kaszányákba, és látni fogják, mint fuldoklanak a katonák nevetéstől könnyező szemmel, hogyan fetrengenek az ágyon, ha valamelyik bohókás kedvű társuk

mulattatja őket; de a mi szalonjainkban nem nevetnek az emberek. Állítom, hogy csak úgy tesznek, mintha nevetnének, de nem nevetnek.

Musadieu közbevágott:

- Bocsánatot kérek, de ön kissé szigorú. Hiszen, amint látom, ön sem veti meg, kedvesem, ezt a társaságot, amelyet ennyire kigúnyol.

Bertin elmosolyodott.

- Ellenkezőleg, nagyon szeretem.

- No, hát akkor?

- Megvetem egy kissé önmagam, mint egy kétes származású félvért.

- Ugyan ne pózoljon - szólt rá a hercegnő.

A festő tiltakozott, hogy ő nem pózol, de a hercegnő befejezte a vitát azzal a kijelentéssel, hogy a művészek mind szeretik felültetni az embereket.

A társalgás általánossá vált, mindenféle beszéd tárgyat szoba hoztak tapintatos és nyájas, baráti és banális modorban, és minthogy a vacsora vége felé közeledett, a grófné hirtelen felkiáltott, rámutatott maga előtt a telt poharakra:

- Nini, semmit sem ittam. Egyetlen cseppet sem. Majd meglátjuk, le fogok-e soványodni.

A hercegnő megharagudott, és kényszeríteni akarta, hogy legalább néhány korty ásványvizet hajtson fel, de hiába volt minden igyekeve, úgyhogy végül felkiáltott:

- Ó, a csacsi! Íme, a saját lánya elcsavarja a fejét! Kérem, kedves Guilleroy, ne engedje, hogy a felesége elkövesse ezt az örültséget.

A gróf éppen azt magyarázta Musadieu-nek, hogy milyen az új amerikai cséplőgépek szerkezete, és nem figyelt a hercegnőre.

- Milyen örültségről beszél, hercegnő?

- Arról az örültségről, hogy mindenki le akar soványodni.

A gróf jóakaró és közömbös pillantást vetett a feleségére.

- Nem szoktam én semmiben sem ellenkezni vele.

A grófné felkelt az asztal mellől, karját nyújtva a szomszédjának. A gróf felajánlotta a magáét a hercegnőnek, és azzal átmentek a nagy szalonba, mert a háttérben levő budoár a nappali fogadásokra szolgált.

Ez tágas és világos terem volt. A négy falat széles, halványkék selyemkárpit fődte régies hímzésekkel, fehér és arany keretekbe foglalva; a lámpák és a csillár fényében holdsugárszerű, nyájas és élénk megvilágításban ragyogtak. Ott volt az egyik falon a grófné arcképe, Olivier Bertin festménye, és szinte megelevenítette az egész termet. A kép mintha a ház úrnője lett volna, fiatalasszonyi mosolya, pillantásának bája, szőke hajának könnyű ígérete elvegyült a szalon levegőjével. Szinte szokássá vált, udvarias gyakorlattá, mint a keresztvetés a templomba lépéskor, hogy a vendégek gratuláltak a modellnek, valahányszor megálltak a festő műve előtt.

Musadieu sohasem mulasztotta el ezt az alkalmat. Véleménye, mint hivatásos műértőé, majdnem fölért egy hivatalos szakértő véleményével, és ő kötelességének tartotta, hogy meggyőződéssel megállapítsa ennek a festménynek kiválóságát.

- Valóban - mondotta -, ez a legszebb modern arckép, melyet ismerek. Valami csodálatos élet van benne.

Guilleroy gróf állandóan csak dicséretet hallott erről a vászonról, s a megszokás beléoltotta a meggyőződést, hogy remekmű van a birtokában, odament, és ráduplázott a dicséretre; néhány percig eltartott, míg valamennyien elmondották a szokásos frázisokat, hogy a kép látható és szándékolt szépségeit magasztalják.

Valamennyiük szeme a képre szegeződött, úgy tettek, mintha el volnának ragadtatva a csodálkozástól, és Olivier Bertin, bár megszokta a dicséretet, s nem tulajdonított neki nagyobb jelentőséget, mint ha az ember egészsége után érdeklődnek, megigazította a reflektort a kép fölött, mert az inas hanyagságból kissé ferdén helyezte el.

Aztán leültek, s a hercegnő így szólt a hozzálépő grófhhoz:

- Azt hiszem, hogy az unokaöcsém el fog jönni értem; remélem nem tagad meg tőle egy csésze teát.

Egy idő óta kívánságaik találkoztak egymással, szinte kitalálták egymás gondolatát anélkül, hogy bizalmas közléseket tettek volna egymásnak, akár csak célzás alakjában.

Mortemain hercegnő bátyját, Farandal márkit, miután egész vagyonát eljátszotta, lovaglás közben baleset érte, meghalt, és özvegyet meg egy kisfiút hagyott maga után. Huszonnyolc éves korában ez a fiatalember Európa egyik legkeresettebb füzértánc-rendezője volt, néha Bécsbe és Londonba is meghívták, hogy keringőivel megtisztelje a főúri bálakat; s bár alig volt vagyona, a társadalmi helyzete, családja, neve és szinte királyi rokonsága révén Párizs egyik legirigyeltebb és legirigyeltőbb embere volt.

Ezt a fiatalon, tánccal és sportolással szerzett dicsőséget meg kellett volna szilárdítani valami gazdag, igen gazdag házassággal, és a világi sikereket fel kellett volna cserélni politikai sikerekkel. Mihelyt képviselővé választatja magát, a márki ezzel az egyetlen cselekedetével a trón egyik jövőendő oszlopa lesz, a király tanácsosa, a párt egyik vezető embere.

A hercegnő tájékozott volt, tudott Guilleroy gróf óriási vagyonáról, látta, hogy józan és takarékos ember, látta, milyen egyszerű a háztartása, holott nagyúr módjára Párizs egyik leg-szebb palotájában lakhatnék, hogy vállalkozásai mindig sikerrel járnak, s mint pénzembernek rendkívül jó szimata van, tíz év óta minden gyümölcsöző üzletben részt vesz; az a gondolata támadt, hogy jó volna unokaöccsét összeházasítani a normand képviselő leányával. Ez a házasság előkelő befolyást biztosítana neki az arisztokrata társaságban, királyi hercegek környezetében. Guilleroy viszont, aki gazdag nősülésével és ügyességével gyarapította szép magánvagyonát, már más becsvágyat melengetett.

Meg volt győződve róla, hogy a király vissza fog térni, és azt akarta, hogy ezen a napon a legtokéletesebb módon ki tudja használni ezt az eseményt. Mint egyszerű képviselő nem játszott valami nagy szerepet a Kamarában. Ha Farandal márki lesz a veje, akinek ősei a francia királyi ház hűséges szolgálói és kegyeltjei voltak, ő rögtön az elsők közé fog emelkedni.

A hercegnőnek Guilleroyné iránt tanúsított barátsága révén ez a házasság egy igen értékes benső viszony jellegét öltötte, s a képviselő félt, hogy közben talán valamely más eladó lány nyerné meg a márki tetszését, ezért gyorsan hazahozatta leányát, hogy siettesse az eseményeket.

Mortemain hercegnő kitalálta a terveit, és hallgatag beleegyezését adta hozzá, s még ugyan-azon a napon, bár nem értesítették előre a lány hirtelen visszaérkezéséről, magától felszólította az unokaöccsét, hogy jöjjön el érte Guilleroyékhoz.

Első alkalommal történt, hogy a gróf és a hercegnő burkoltan megemlítette tervét, és amikor elváltak egymástól, úgy érezték, mintha szövetséget kötöttek volna.

A szalon másik végéről hangos kacagás hallatszott. Musadieu úr mesélte Corbelle bárónőnek, hogyan mutatkozott be a néger követség a köztársaság elnökének, amikor az inas bejelentette Farandal márkit.

A márki megjelent az ajtóban, és megállt. Hirtelen és megszokott mozdulattal jobb szemébe nyomta monokliját, és azon keresztül szétnézett a szalonban, hogy lássa, kik vannak jelen, de talán azért is, hogy az ottlevőknek időt engedjen arra, hogy lássák őt, és észrevegyék érkezését. Azután arcának és szemöldökének szinte észrevétlen mozdulatával kiejtette szeméből az üvegkarikát, mely egy szál fekete selyemzsinóron függött, odasietett Guilleroy grófnéhoz, megcsókolta a hölgy feléje nyújtott kezét, és mélyen meghajolt. Ugyanígy üdvözölte a nagynénjét, aztán sorban kezét szorította a többiekkel, könnyed választékossággal üdvözölve egymás után a vendégeket. Megtermett, vörös bajszú, már kissé kopaszodó fiatalember volt, katonatiszti termettel és olyan mozdulatokkal, mint egy angol *sportsman*. Látszott rajta, hogy olyan ember, aki minden tagját jobban képzi, mint a fejét, és csak azokat a dolgokat kedveli, amelyek az erőt és a testi ügyességet fejlesztik. Pedig tanult ember volt, mert gondot fordított a művelődésre, és mindennap tovább tanult, nagy lelkierejével, minden iránt érdeklődve, ami később hasznára válhat: főleg a történelem iránt. Tudott minden évszámot, bár állandóan összekavarta az eseményeket, ismerte a közgazdaság elemi fogalmait, melyekre szüksége lehet egy képviselőnek, ismerte a társadalomtudománynak az uralkodó osztályok használatára összeállított ábécéjét.

Musadieu sokra tartotta, és azt állította róla: „Még értékes ember lesz belőle.” Bertin az ügyességét és erejét becsülte. Ugyanabba a vívóterembe jártak mindketten, gyakran együtt vadásztak, és naponként találkoztak a liget fásoraiban. Így a közös kedvtelések folytán meleg barátság szövődött közöttük, az az ösztönszerű szabadkőműves testvériség, amelyet például egy hirtelen megtalált közös beszéd tárgy teremt két ember között, ami egyformán kedves mind a kettőnek.

Mikor Annette de Guilleroy-nak bemutatták, a márkinak hirtelen az a gyanúja támadt, hogy ezt a lányt a nagynénje neki szánta, és miután meghajolt előtte, gyors, szakértő pillantással végigmérte.

Kedvesnek és főként ígéretesnek találta, mert annyi négyest rendezett már életében, hogy értett a lányokhoz, és szinte rögtön meg tudta mondani, hová fog fejlődni szépségük, mint a szakértő, aki megkóstol egy még kissé fiatal és nyers bort.

Csupán néhány jelentéktelen szót váltott vele, azután leült Corbelle bárónő mellé, hogy félhangon egy kis pletykába ereszkedjék vele.

A vendégek jókor szétoszlottak; amikor mindenki eltávozott, s a kislány lefeküdt, a lámpákat eloltották, és a szolgaszemélyzet visszavonult szobáiba, Guilleroy gróf még fel-alá járkált a szalonban, melyet csupán két gyertya világított meg, sokáig visszatartotta székében az álmos grófnét, hogy kifejtse reményeit, megállapítsa, milyen viselkedést kell tanúsítaniuk, eltervezzen minden lehetőséget, eshetőséget, és kifejtse, mire kell vigyázniuk.

Késő volt már, mikor visszavonult, nagyon el volt ragadtatva az estétől, és ezt dörögte:

- Azt hiszem, hogy kész az üzlet.

Mikor keres már fel, kedves barátom? Nem láttam három nap óta, és ez már végtelenségnek tűnik. Nagyon elfoglalt a leányom, de tudja, nem bírok megenni maga nélkül.

A festő éppen vázlataival foglalatzkodott, még mindig kereste az új tárgyat. Még egyszer elolvasta a grófné levélkéjét, azután kinyitotta íróasztalának egyik fiókját, és rátette a többi levélre, melyek viszonyuk kezdete óta ott halmozódtak.

Megszokták, a társasági élet lehetővé tette, hogy majdnem mindennap találkozzanak. Időről időre a grófné felkereste műtermében a festőt, nem zavarta munkájában, hanem nyugodtan letelepedett egy-két órára abba a karosszékbe, amelyben modellt ült az arcképéhez. De félt a cselédség megjegyzéseitől, ezért jobban szerette, ha ezek a mindennapi összejövetelek, ahol a szerelmet aprópénzre váltják, nála történnek, vagy pedig valami idegen szalonban találkoznak.

Mindig előre megbeszélték a találkozókat, de Guilleroy sosem vette észre a szándékosságot.

A festő hetenként legalább kétszer a grófnénál ebédelt néhány közös barátjukkal, hétfőn felkereste az operai páholyban, és ott üdvözölte, azután hol itt, hol ott találkoztak vendégségben, ahol történetesen egyszerre jelentek meg. A festő tudta, milyen napokon marad a grófné odahaza, ilyenkor felkereste egy csésze teára, és egészen otthonosan érezte magát az asszony mellett, gyöngéden, biztonságosan elmerült ebben az érett szerelemben, annyira megszokta, hogy valahol találkozzon az asszonnyal, néhány pillanatot mellette töltsön, néhány szót váltson vele, néhány gondolatot kicseréljenek. Valóságos életszükséglet volt számára, hogy állandóan lássa, bár szerelmének viharos lobogása régóta elcsitult.

Vágyakozása a családi élet, a meleg otthon, a közös étkezések és estélyek után - ahol kényelmesen el lehet diskurálni régi ismerősökkel -, a vágyakozás az állandó érintkezés, a barátkozás, a meghittség után - mely ott szendereg minden emberi szív mélyén, és minden agglegényt ajtóról ajtóra kerget barátaihoz, ahol úgy rendezkedik be, mintha otthona volna - valósággal önző erőt kölcsönzött szerelmes érzéseinek. Ebben a házban, ahol szerették, kényeztették, ahol mindent megtalált, valóban meg tudott pihenni, és elringathatta magát.

Három nap óta nem látta barátait, bizonyára nagyon elfoglalta őket leányuk visszatérése, már kissé unatkozott, haragudott, hogy nem hívják meg, mert a tapintat azt sugallta, hogy ne ő keresse fel őket először.

A grófné levelétől felpattant, mintha ostorcsapás érte volna. Délután három óra volt. Rögtön elhatározta, hogy felkeresi barátnőjét, mielőtt az még eltávozna hazulról.

Az inas megjelent az első csöngetésre.

- Milyen idő van odakint, Joseph?

- Nagyon szép, uram.

- Meleg?

- Igen, uram.

- Akkor fehér mellényt, kék zsakettet, szürke kalapot!

A festő mindig választékosan öltözködött, de bár a legkiválóbb szabónál rendelte ruháit, úgy állította össze öltözetét, hogy rögtön elárulta művész és agglegény voltát: úgy járt-kelt, fehér mellénybe szorítva növekvő pocakját és kissé hátracsapva a fején magas, szürke cilinderét.

Mikor megérkezett a grófnéhoz, jelentették neki, hogy Guilleroyné éppen kikocsizni készül a városerdőbe. Ez nem tetszett a festőnek, és duzzogva várt. Szokása szerint fel-alá járkált a szalonban, egyik bútordarabtól a másikhoz vagy az ablaktól a falig, a függönyöktől homályos nagy teremben. Az arany lábú könnyű asztalkákon mindenféle haszontalan, csinos és drága csecsebecsék heverésztek keresett rendetlenségben. Apró, régi skatulyák vésett aranyból, miniatűrös dohányszelencék, elefántcsont szobrok, csiszolatlan ezüstdíszek, egészen modern munkák, komor, groteszk stílusban, melyen meglátszott az angol ízlés: egy parányi konyhai tűzhely, rajta egy macska, mely tejet szürcsöl egy lábasból, egy cigarettatárcsa, mely nagy cipót utánoz, egy kávésbrik, melyben gyufát tartottak, aztán egy üvegszekrényben csupa babaékszer, nyaklánc, karperec, gyűrű, kösöntő, fülbevaló, gyémánttal, zafírral, rubinnal, smaragddal, fantasztikusan parányiak, mintha Liliput ékszerészei készítették volna. A festő időnként megérintett egy-egy tárgyat, amelyet ő ajándékozott valamelyik évfordulóra, kezébe vette, megforgatta, ábrándos közönnyel vizsgálta, aztán visszatette a helyére.

Az egyik sarokban, egy lábú asztalkán, díszkötésű könyvek hívogatták az olvasót, de igen kevés eredménnyel; előttük kis kerek kanapé állt. Az asztalkán ott hevert egy divatos folyóirat, a *Két Világ* elnyűtt, kopott példánya, számfűlő lapokkal, mintha ki tudja, hányadszor olvasták volna végig, azután más, felvágatlan folyóiratok, *Modern Művészet*, amit csak azért kell jártni, mert előfizetési ára nem kevesebb, mint négyszáz frank évenként, aztán az *Új Hang*, egy kék fedeles vékony füzet, melyben a legújabb költők versei olvashatók, akik a „Dekadensek” csoportjához tartoznak.

A két ablak között ott állt a grófné íróasztala, múlt századbeli kacér bútordarab, amelyen megírta a válaszokat a fogadónapokon érkező sürgős kérdésekre. Itt is néhány munka heverészett, a grófné kedvelt könyvei, az asszonyi szív és szellem dokumentumai: *Musset*, *Manon Lescaut*, *Werther*. És hogy megmutassa, hogy a bonyolultabb érzések világa és a lélektan rejtélyei iránt is van érzéke, ott volt *A romlás virágai*, a *Vörös és fekete*, *A nő a XVIII. században* és az *Adolphe*.

A kötetek mellett ott hevert egy bájos kezitűkőr, valóságos mesterműve az ötvösművészetnek, üveggel lefelé fordítva, egy hímzett bársonyterítőn, hogy meg lehessen bámulni az érdekes arany- és ezüstmunkát a hátán.

Bertin fölvette a tükröt, és megnézte magát benne. Néhány év óta rettenetesen vénül. Bár úgy találta, hogy arca érdekesebb, mint azelőtt, igen elszomorította, mennyire puffadt az orcája, és ráncosodik a bőre.

Egy ajtó nyílt mögötte.

- Jó napot, Bertin úr - szólott Annette.

- Jó napot, kicsikém, hogy vagy?

- Nagyon jól, és ön?

- Hogyan, hát nem tegezel? Igazán nem szép tőled!

- Nem, igazán resteltem, félek magától.

- Hogyhogy?

- Igen, félek, mert... maga már sem nem elég fiatal, sem nem elég öreg!...

A festő nevetni kezdett.

- Ez előtt az érv előtt meghajlok.

A lány hirtelen elpirult egészen a haja tövéig, ahol felcsillannak az első pihék, aztán zavartan hozzátette:

- Mama azzal bízott meg, hogy mondjam meg magának, rögtön le fog jönni, és azt kérdezteti, nem akar-e velünk kikocsizni a Bois de Boulogne-ba?

- Hogyne, szívesen. Egyedül lesztek?

- Nem, velünk jön Mortemain hercegnő.

- Rendben van, rendelkezésükre állok.

- Akkor megengedi, hogy feltegyem a kalapomat?

- Eredj csak, gyermekem.

Alighogy a lány távozott, a grófné lépett be, lefátyolozott arccal, kikocsizásra készen. Kezet nyújtott a festőnek.

- Mi az, hogy nem látjuk önt, Olivier? Mit csinál mostanában?

- Nem akartam zavarni magukat ezekben a napokban.

Ahogy az asszony kiejtette az „Olivier” nevet, minden szemrehányását és minden ragaszkodását érezte vele.

- Ön a legjobb asszony a világon - szólt a festő, akit meghatott a mód, ahogy nevét kiejtették.

Ezt a kis szívügyet véglegesen elintézve, az asszony tovább folytatta a mindennapi társalgás hangján:

- Elmegyünk palotájába a hercegnőért, aztán egyet kocsizunk a Bois-ban. Meg kell mutatni ezt a várost Nanette-nek.

A tágas hintó ott várta őket a kapubejárat alatt.

Bertin szembeült a két nővel, és a kocsi nagy patkócsattogás közepette kigördült a visszhangzó boltozat alól.

Amint a nagy körút mentén haladtak a Madeleine irányában, mintha az égből a friss tavasz egész vidámsága a járókelők szívébe hullott volna.

A langyos levegő és a napsugár felragyogott az emberek arcán, az asszonyok szerelmes pillantásokkal néztek körül, a gyerekek hancúroztak az utcán, és a fehér cukrászinasok egy pillanatra letették kosaraikat a padra, hogy kitombolják magukat pajtásaikkal, az utcagyerekekkel. A kutyák is nagyon sok tennivalót találtak, a kanárik a portások fülkéiben torkuk szakadtából füttyörésztak, egyedül a bérkocsik elé fogott vén gebék baktattak görnyedt háttal, a haldoklók ingatag botorkálásával.

A grófné felsóhajtott:

- Ó, milyen szép nap, milyen jó élni!

A festő a szabad megvilágításban megnézte egymás mellett a leányt és az anyát. Annyi bizonyos, hogy különböztek egymástól, de annyira hasonlítottak is, hogy meglátszott: az egyik a másiknak folytatása, ugyanaz a vér, ugyanaz a hús, ugyanaz az élet lüktet bennük. Főként a szemek, a fekete csöppekkel telehintett kék szemek, melyek még frissen ragyogtak a kislány arcában, és már kissé elfakultak az anyáéban, csillogtak feléje ugyanazzal a pillantással, mikor hozzájuk beszélt; szinte várta, hogy ugyanazt a feleletet kapja tőlük. Meglepetéssel állapította meg, mikor nevetésre és fecsegésre bírta őket, hogy két teljesen megállapodott női jellem van

előtte, az egyik már éli az életét, a másik csak most fogja élni. Nem, azt nem tudta előre, hogy mi lesz ebből a gyermekből, ha majd fiatal értelmű, melyet még szunnyadó vágyak és ösztönök irányítanak, ki fog fejlődni, ha kitárulnak előtte a nagyvilág eseményei. Csinos kis fiatal teremtes, kész prédája a véletlennek és a szerelemnek, még nem ismerik, és ő sem ismer senkit, most hagyta el a kikötőt, mint az új hajó, míg anyja már visszatérőben van, bevitörláza az életet és szerelmet.

Meghatotta ez a gondolat, hogy ő volt az, akit az asszony kiválasztott, és akit még most is többre becsül másoknál, ez a még mindig csinos asszony, akit itt előtte ringat a hintó a tavasz langyos levegőjében.

Hálával telt pillantást vetett feléje, melyet az asszony kitalált, és meg is köszönt azzal - legalább a festő úgy érezte -, hogy a ruhájával egy pillanatra hozzásimult Olivier térdéhez. Ő maga is felsőhajtott:

- Ó, igen, micsoda szép nap!

Felvették a hercegnőt a Varenne utcában, aztán elhajtottak az Invalidusok palotája mellett, keresztülmentek a Szajna-hídon, és befordultak a Champs-Élysées sugárútra, az Étoile téri diadalív irányában, ahol legsűrűbb volt a kocsitömeg.

A leány Olivier mellett ült a hátsó ülésen, és most tágra nyílt, mohó gyerekszemmel nézte a hintók szüntelen áradatát. Időnként, ha a hercegnő és a grófné egy-egy rövid fejbiccentéssel fogadott egy köszöntést, megkérdezte tőlük: „Ki ez?” Megmondták neki: „Pontaiglinék” vagy „Puicelciék” vagy „Lochrist grófnő” vagy „a szép Mandelière-né”.

Éppen a városerdőbe vezető sugárúton haladtak, a kerekék vígan forogtak, nyikorogtak. A hintók most már nem szorongtak annyira, mint a diadalív előtt, sőt úgy tetszett, mintha versenyre keltek volna egymással. A bérkocsik, a nyolc, ünnepélyes rugón nyugvó nehéz hintók sorban megelőzték egymást, majd hirtelen eléjük vágott egy gyors kétkerekű, melybe egyetlen ügető ló volt fogva, örült sebességgel ragadva magával ezen a kerekeken robogó, polgári és arisztokrata tömegben keresztül, ezen a sokféle világon, osztályon, rangfokon keresztül egy fiatal, közönyös asszonyt, akinek világos és merész ruhájából egy ismeretlen virág különös illata csapta meg a mögötte elmaradó kocsikat.

- Hát ez a hölgy kicsoda? - kérdezte Annette.

- Nem tudom - felelte Bertin, míg a hercegnő és a grófné egy mosolyt váltott egymással.

A levelek rügyeztek, a párizsi kert meghitt lakói, a csalóányok, már nótára gyűjtöttek a zsendülő lombok között, és mikor a tó közelében a kocsik sorba igazodtak, szüntelenül hullottak egyik kocsiból a másikba a köszönések, mosolyok, barátságos üdvözlések, ha a kerekék súrolták egymást. Mintha csónakflotta ringott volna a folyón, telve komoly urakkal és hölgyekkel. A hercegnő feje minden pillanatban meghajolt a levett kalapok vagy női fejbiccentések előtt, úgy tett, mintha mindent sorba venne, és emlékezetébe idézné, amit tudott, amit gondolt, amit képzelt az emberekről, ahogy éppen felvonultak előtte.

- Nézd csak, kicsikém, itt van megint a szép Mandelière-né, a köztársaság szépasszonya.

A köztársaság szépasszonya látszólag közönyösen fogadta vitathatatlan dicsőségét; egy könnyű és kacér hintóban csodáltatta nagy, sötét szemét, alacsony homlokát barna hajsíakja alatt és kissé duzzadt, akaratos száját.

- Azért nagyon csinos - szólt Bertin.

A grófné nem szerette, ha a festő más asszonyokat dicsér a jelenlétében. Könnyedén vállat vont, és nem szólt semmit.

De a leányban hirtelen felébredt a versengés ösztöne, s megkockáztatta ezt a megjegyzést:

- Én nem úgy találom.

A festő feléje fordult:

- Mi az, nem találod szépnek?

- Nem én, olyan az arca, mintha tintába mártották volna.

A hercegnő elragadtatva kacagott fel.

- Bravó, kicsikém, igazad van, hat éve a párizsi férfiak fele odavan ettől a néger nőtől. Azt hiszem, csúfolódnak velünk. Nézd inkább Lochrist grófnőt, itt jön.

A grófnő egyedül ült hintójában egy fehér ölellyel, finom volt, mintha egy miniatúrból lépett volna ki, barna szemű szőke szépség, gyöngéd vonásai öt vagy hat év óta bámuló felkiáltásokra készítették lelkes párthíveit; most odaköszönt nekik, ajkára merevedett mosolyával.

De Nanette mintha most sem lett volna elragadtatva.

- Ó - jegyezte meg -, már ez sem valami fiatal.

Bertin, ha a mindennapi beszélgetés erre a két versenytársra terelődött, rendszerint egyáltalán nem volt a grófné pártján, de most ennek a csitrinek az igényessége kihozta a sodrából.

- Ejnye - mondta -, akár rajongnak érte, akár nem, még mindig nagyon bájos asszony, és kíváncsi vagyok, hogy te is olyan csinos légy, mint ő.

- Ugyan hagyja - szólt közbe a hercegnő -, maga csak akkor veszi észre az asszonyokat, ha már túl vannak a harmincon. Igaza van a kislánynak, ön csak a hervadt szépségeket dicséri.

A festő felkiáltott:

- Engedje meg, egy asszony csak bizonyos idő után válik igazán széppé, mikor arcának kifejezőképessége teljesen kibontakozik.

Aztán tovább fejtegette gondolatát, hogy az első szépség hímpora csupán az érni készülő szépség máza, bebizonyította, hogy a társaságbeli emberek nem csalódnak, ha nem sokat törődnek a fiatalon ragyogó asszonyokkal, és igazuk van, ha csak akkor nyilvánítják őket „szép”-nek, ha virágzásuk utolsó korszakába értek.

A grófné úgy érezte, hogy a hízélgés neki szól, és felsóhajtott:

- Igaza van, úgy ítélek, mint művészhez illik. A fiatal arc nagyon kedves, de kissé mindig hétköznapi.

A festő tovább erősködött, rámutatott, hogy mikor következik be az az időszak, amikor egy arc, elvesztve lassankint a fiatalság báját, végső formát, jelleget, kifejezést ölt.

És a grófné Bertin szavára igent intett egy-egy apró, meggyőződéses bólintással. A festő belemelegedett az érvelésbe, egy védőügyvéd hevével, azzal a gyanús lelkesedéssel, mint aki a saját ügyéért küzd; az asszony egy-egy tekintettel vagy mozdulattal igazat adott neki, mintha szövetkeztek volna arra, hogy veszély esetén támogatják egymást, hogy véd- és dacszövetséget kötnék egy hamis és fenyegető vélemény ellen. Annette nem is hallgatott rájuk, annyira elfoglalta az eléje táruló látnivaló. Mosolygó arca gyakran elkomolyodott, abbaahagya

megjegyzéseit, egészen elkábította az öröm, melyet a mozgalmasság láttára érzett. A napsütés, a lombok, a kocsik, a gazdag és vidám élet, most mindez az övé.

Eljöhét ide mindennap, őt is meg fogják ismerni, köszönni fognak neki, irigyelni fogják; és a férfiak talán egymásnak mutogatják, és szépnek mondják. Kikereste magának azokat, akiket a legelegánsabbnak tartott, fáradhatatlanul kérdezgette a nevüket, mással sem törődött, csak ezekkel az összefűződő szótagokkal, melyek néha a tisztelet vagy csodálat visszhangját keltették benne, ha gyakran olvasta az újságokban vagy a történelemben. Alig tudta megszokni a hírességeknek ezt a felvonulását, azt hitte, csak álom, mintha színdarabban látná. A bérkocsik utálattal vegyes megvetést keltettek benne, zavarba hozták, és felingerelték, úgyhogy hirtelen megjegyezte.

- Azt hiszem, nem lenne szabad megengedni, hogy bérkocsik is erre hajtsanak.

- Ugyan, kisasszony - szólt Bertin -, mi lesz akkor a szabadsággal, egyenlőséggel és testvériséggel?

A kislány fintorgott, mintha azt akarná mondani: „Mondja ezt másnak”, aztán így válaszolt:

- Hát volna egy liget a bérkocsik számára, például a vincennes-i erdő.

- Kissé elmaradtál, kicsikém, és nem tudod, hogy most a demokrácia kellős közepén élünk. Különben ha látni akarod a ligetet vegyes társaság nélkül, jöjj ki ide reggel, s akkor a társaság színét-virágát láthatod.

Aztán fölvezetett neki egy képet - ehhez kitűnően értett - a reggeli ligetről, lovasaival és amazonjaival, a legválogatottabb társasággal, ahol mindenki ismeri egymást, nevét, rokonságát, címeit, jó tulajdonságait és hibáit, mintha valamennyien ugyanabban a városnegyedben vagy kisvárosban laktának.

- Gyakran kijár ide? - kérdezte Annette.

- Nagyon gyakran, valóban ilyenkor a legbájosabb Párizs.

- Kilovagol reggelenként?

- Hogyne.

- És azután délutánonként látogatóba megy?

- Igen.

- Hát akkor mikor dolgozik?

- Hogy mikor dolgozom?... Néha... Aztán meg ízlésemnek megfelelő műfajt választottam! Minthogy szép asszonyok festője vagyok, gyakran kell látnom, és kissé mindenfelé követnem kell őket.

A kislány nevetés nélkül odasúgott:

- Gyalog meg lóháton?

A festő egy oldalpillantást vetett feléje, mintha meg volna vele elégedve, mintha azt mondaná: „Nini, már szellemes is, nemsokára egész helyes kis asszonyka lesz belőled.”

Hideg fuvallat suhant el fölöttük, messziről jött, a még alig ébredő tágas mezőkről. És az egész liget beléremegett, ez a kacér, fázós és nagyvárosi liget.

A remegés néhány másodpercig borzongatta a fák vékonyka leveleit és a nők vállára boruló szöveteket. Az asszonyok, szinte azonos mozdulattal, felhajtották karjukra a lecsúszott ruhadarabokat, és a lovak a fasorban véges-végig élénkebb ügetésbe fogtak, mintha az érkező friss szellő ostorként legyintette volna meg hátukat.

Hamar visszafordultak, a zablavasak ezüstös csörgése közepette, a lenyugvó nap bíbor sugaraitól fűrésztve.

- Hazamegy? - kérdezte a grófné a festőtől, akinek minden szokását ismerte.

- Nem, a klubomba megyek.

- Akkor útközben letegyük?

- Nagyon jó lesz, köszönöm szépen.

- És mikor hív meg bennünket ebédre, engem meg a hercegnőt?

- Tessék napot választani.

A párizsi nők hivatalos festője, akit bámulói „realista Watteau”-nak és ellenségei „ruha- meg kabátfotográfus”-nak neveztek, gyakran meghívott magához hol ebédre, hol vacsorára szép asszonyokat, akiknek megörökítette vonásait, és másokat is, minden híres és ismert nőt, s az asszonyok sokat mulattak ezeken az apró lakomákon a legénylakásban.

- Holnapután? Jó lesz holnapután, kedves hercegnő? - kérdezte Guilleroy grófné.

- Hogyne, nagyon kedves magától! Bertin úr sohasem gondol rám, ha ilyen mulatságról van szó. Látszik, hogy nem vagyok már fiatal.

A grófné megszokta, hogy a művész házáat egy kissé a magáénak tekintse, s így folytatta:

- Csak mi négyen leszünk ott, akik most itt ülünk a kocsiban, a hercegnő, Annette, én meg ön; ugye, jó lesz, művész úr?

- Csak mi négyen leszünk ott - mondta a festő, s közben kiszállt a hintóból -, elászi módra készített rákkal fogom magukat meglepni.

- Ó, el fogja kényeztetni a kicsikét.

A festő visszaköszönt a kapu alól, aztán hirtelen befordult a klub előcsarnokába, odavetette felöltőjét és sétatálcáját annak a csapat inasnak, amely felpattant előtte, mint egy szakasz katona, ha tiszt halad el mellettük, majd felment a széles lépcsőn, elhaladt egy újabb, térdnadrágos inasbrigád előtt, bement egy ajtón, és hirtelen olyan frissnek érezte magát, mint egy fiatalember, mert meghallotta az összecsapódó vitézek zörgését, a lábdobbanásokat, a hangos vezényszavakat:

- Tus. - Nálam. - Tovább. - Megvan. - Tus. - Önnél.

A teremben a vívók - szürke vászonruhát viseltek, bőrmellénnyel, bokájukon szorosra kötött nadrággal, hasukon védőköténnyel - egyik karjukat behajlított kézfejjel a levegőbe emelték, másik kezükben, melyet ormótlanná tett a kesztyű, vékony és hajlékony tört tartottak; előre-vetették testüket, majd visszapattantak olyan könnyed rugékonysággal, mintha dróton rángatott bábuk lennének.

Egyesek pihentek, beszélgettek vagy még lihegtek, vörös arccal, verejtékezve, zsebkendővel törölgetve a homlokukat és nyakukat, mások a díványon üldögéltek a nagyteremben, a falak mentén, és az összecsapásokat nézték. Liverdy Landa ellen, a klub vívómestere, Taillade, pedig a természetes Rocdiane ellen vívott.

Bertin otthonosan, mosolyogva szorított kezét társaival.

- Lefoglalom önt! - kiáltott feléje Baverie báró.

- Rendelkezésére állok, kedves barátom.

Átment az öltözőbe, és levetkőzött.

Régóta nem érezte magát olyan fürgének és erősnek, előre tudta, hogy nagyszerűen fog támadni, sietett, egy iskolás fiú türelmetlenségével, aki játszani készül. Mihelyt szemben állott ellenfelével, vad hévvel nekiment, és tíz perc alatt tizenegyszer eltalálta, és annyira kifárasztotta, hogy a báró kegyelmet kért. Azután Punisimont-nal mérkőzött és kartársával, Amaury Maldant-nal.

Vívás után a hideg zuhany lehűtötte gőzölgő bőrét; eszébe jutott, hogyan fürdött húszéves korában, mikor fejest ugrott a Szajnába a külvárosi hidakról, ősz kellős közepén, hogy elképeszse az arra járó jámbor polgárokat.

- Itt vacsorázol? - kérdezte tőle Maldant.

- Itt.

- Van egy asztalunk, Liverdyvel, Rocdiane-nal és Landával; siess, már negyed nyolc.

A zsúfolt ebédlő zsibongott, mint a kaptár.

Ott volt minden éjjeli korhely, dolgozók és foglalkozás nélküliek, mindazok, akik hét óra után nem tudnak mit csinálni, és ott vacsoráznak a klubban, hogy valami véletlen találkozó kapcsán belekapaszkodjanak valakibe vagy valamibe.

Mikor az öt jó barát együtt ült, Liverdy bankár, egy negyven év körüli, mozgékony és tömzsi ember, így szólt Bertinhez:

- Nagyon nekihevültél ma este.

- Igen - felelte a festő -, ma úgy érzem, hogy mindenre képes volnék.

A többiek mosolyogtak, és Amaury Maldant, a tájképfestő, sovány, kopasz emberke - szürke kecskeszakállal volt -, ravasz arccal megjegyezte:

- Én is úgy érzem minden áprilisban, hogy megerednek bennem a nedvek, mintha bimbók akarnának rügyezni, legalább egy fél tucatot, de ez csupa érzélem, semmi gyümölcs nem lesz belőle.

Rocdiane márki és Landa gróf sajnálatukat fejezték ki. Mindketten idősebbek voltak nála, bár a leggyakorlottabb szem sem tudta volna megállapítani a korukat, igazi klubemberek voltak, kitűnő lovasok és vívók, az állandó gyakorlás megacélozta testüket, azzal dicsekedtek, hogy mindenben fiatalabbak, mint az új nemzedék idegbeteg puhányai.

Rocdiane jó családból származott, bejáratos volt minden szalonba, de gyanússá tették mindenféle pénzügyi műveletei; ez nem csodálatos, mondotta Bertin, mert világéletében annyi dolga volt a pénzzel, megházasodott, elvált a feleségétől, aki évjáradékot fizetett neki, belga és portugál bankok igazgatója volt, büszkén sétáltatta Don Quijote-szerű, erőteljes alakját, kissé megkopott gavallérbecsületét, melyet időnkint meg kellett tisztítania párbajban néhány csepp vérral.

Landa gróf, a hatalmas kolosszus - büszke is volt termetére és vállára -, bár férj volt és két gyermek apja, csak alig tudta rászánni magát, hogy hetenként háromszor odahaza étkezzon, egyébként más napokon a klubban töltötte idejét barátaival, az étteremben vagy a vívóteremben.

A klub olyan, mint egy család, mondotta, azok családja, akiknek még nincs családjuk, vagy azoké, akiknek sohasem lesz, vagy azoké, akik unatkoznak a családjuk körében.

A társalgás asszonyokra terelődött, mindenféle adomák és kérkedő visszaemlékezések jártak körbe, egészen a legbizalmasabb vallomásokig.

Rocdiane márki szeretőit könnyű volt kitalálni, olyan pontos célzásokat tett rájuk, társaságbeli asszonyokra, éppen csak a nevüket nem mondta ki, hogy annál könnyebb legyen kitalálni. Liverdy bankár a keresztnévükön emlegette szeretőit. Azt mesélte például: „Abban az időben igen jóban voltam egy diplomata feleségével. Nos hát egy este, mikor elbúcsúztam tőle, azt mondtam neki: »Kedves Margitkám...« - megszakította a szavát, míg a többiek elmosolyodtak, aztán így folytatta: - Ejnye, kikottyantottam valamit. Meg kellene szoknia az embernek, hogy minden asszonyt Zsófinak szólítson.”

Olivier Bertin nagyon tartózkodó viselkedést tanúsított, s ha faggatták, rendesen így válaszolt:

- Én meg szoktam elégedni a modelljeimmel.

Úgy tettek, mintha elhinnék, és Landa, ez a közönséges szoknyavadász, tűzbe jött arra a gondolatra, hogy mennyi kis nő szaladgál az utcán, és mennyi csinos modell vetkőzik le a festők előtt tíz frankért egy órára.

Ürültek a palackok; a „deresedők” - ahogy a klub fiataljai nevezték őket - vörös arccal nekihevültek, tűzbe jöttek, ösztökélték őket a felgyúlt vágyak és az újra erjedő szenvedélyek.

Rocdiane a feketekávét után mind őszintébb bizalmaskodásra ragadtatta magát, és megfélekezve a társaságbeli nőkről, az egyszerű kokottokat kezdte dicsérni.

- Párizs az egyetlen város - mondta egy pohárka köménylikőrrel a kezében -, ahol a férfi nem öregedhet meg, az egyetlen város, ahol, ha egészséges, és ápolja magát, mindig fog találni egy tizenennyolc éves fruskát, aki csinos, mint egy angyal, és hűségesen fogja szeretni.

Landa végre rátalált a likőr után barátjára, az igazi Rocdiane-ra, lelkesedéssel helyeselt, és felsorolt minden kis nőt, akit még mindig imádott.

De Liverdy gyanakodóbb természetű volt, és abban a meggyőződésben élt, hogy igazán ismeri a nőket, ezért csak ennyit dörmögött:

- Igen, azt mondják, hogy szeretnek benneteket.

Landa visszavágott:

- De be is bizonyítják, kedvesem.

- Ezek a bizonyosságok nem számítanak.

- De nekem elegendők.

Rocdiane felkiáltott:

- De úgy is gondolkoznak, ahogyan beszélnek, az áldóját! Azt hiszitek, hogy egy húszéves kis tyúk, aki már öt vagy hat év óta mulat Párizsban, ahol annyi bajszos gavallér tanította csókra unásig, még különbséget tud tenni egy harmincéves meg egy hatvanéves férfi között? Ugyan, hagyjátok, ilyet ne mondjatok. Nagyon sokat látott, és nagyon sokat tanult az ilyen kis nő.

Higgyétek el, fogadni mernék bárkivel, hogy szíve mélyén jobban szeret, őszintén jobban, egy öreg bankárt, mint egy ifjú ficsúrt. Azt hiszitek, törődik vagy gondol az ilyesmivel? És azt hiszitek, hogy itt, Párizsban számít a férfiak kora? Eh, barátom mi öszülőben is fiatalodunk, és minél jobban öszülünk, annál jobban bizonygatják nekünk, hogy szeretnek bennünket, annál jobban mutatják, és annál jobban elhisszük.

Felkeltek az asztal mellől, az alkoholtól felkorbácsolt vérrel, telt gyomorral, minden kalandra készen, és azon kezdtek tanakodni, hol töltsék el az estét.

Bertin a cirkuszra gondolt, Rocdiane a lóversenyt ajánlotta, Maldant az Édent és Landa a Folies Bergère-t, mikor felhangolt hegedűk halk cincogása ütötte meg fülüket a távolból.

- Ejnye, hiszen ma hangverseny lesz a klubban - szólt Rocdiane.

- Igen - válaszolt Bertin. - Nem néznénk oda tíz percre, távozás előtt?

- Jó.

Átmentek egy szalonon, a biliárdtermen, egy játéktérmen, aztán eljutottak egy páholyfélébe, mely szemben volt a zenészek emelvényével. Három úr karosszékbe süllyedve, már áhítatos arccal várta a muzsikát, odalent a teremben üres székek között vagy tízen álltak, vagy üldögéltek és diskuráltak.

A karmester megkopogtatta pálcájával az állványt, a hangverseny megkezdődött.

Olivier Bertin úgy imádta a zenét, ahogy mások imádják az ópiumot. Álmódózásra készítette.

Alighogy a zene zengő hullámai megütötték a fülét, úgy érezte, mintha valami ideges mámor ragadná magával, s rendkívül érzékennyé tenné testét és szellemét. Képzelete örült száguldásnak eredt, megrészegítették a melódiák a csöndes álmódózások és a kellemes ábrándok közepette. Lehunytt szemmel, keresztbe vetett lábbal, elernyedtt karral hallgatta a hangokat; szeme előtt és a lelkében látomások vonultak el.

A zenekar Haydn egyik szimfóniáját játszotta, és a festő, mihelyt lehunyta szemét, újra maga előtt látta a ligetet, a körülötte kavargó hintósereget és vele szemben a hintóban a grófnét és leányát. Hallotta hangjukat, követte szavaikat, érezte a hintó ringását, magába szívta a levelek illatát.

Egyik szomszédja háromszor zavarta fel álmából, ő azonban újra elmerült benne, ahogy tengeri utazása végeztével az ember mozdulatlan ágyban is újra érzi a hajó ringását. Aztán kitárult előtte a látomás, hosszú utazás lett belőle, a két asszony folyton ott ült előtte, majd a robogó vonaton, majd idegen szállók éttermeiben. Az egész zenei előadás alatt így kísértették, mintha a szabadban tett kocsiséta után a két arc képe ott maradt volna a szemébe vésődve.

Hirtelen csönd, aztán a székhörgés és a hangok zaja szétfoszlatta az álmok ködét, és Olivier megpillantotta maga mellett négy barátját, amint elszenderültek az álomba ringatott figyelem gyermeki pózaival. Felébresztette őket:

- Nos, mit tegyünk? - kérdezte.

- Én - felelte őszintén Rocdiane - legjobban szeretnék itt tovább szundikálni.

- Én hasonlóképpen - felelte Landa.

Bertin felállott:

- Hát én hazamegyek, kissé fáradt vagyok.

A valóságban nagyon üdének érezte magát, de el akart távozni, mert attól félt, hogy ez az este is olyan véget ér, mint a többi, a klub *baccarat*-asztala mellett.

Hazament hát, és másnap, egy idegzsongító éjszaka után, amilyen felébreszti a művészekben azt a szellemi elevenséget, amit ihletnek kereszteltek el, elhatározta, hogy nem fog elmenni hazulról, hanem estig dolgozik.

Pompás napja volt. Az ilyen napokon könnyű az alkotás, az eszme szinte leszáll az ember kezére, és magától megrögződik a vásznon.

Zárt ajtók mögött, távol a világtól, a palota csöndjében, ahová senki sem léphetett be, a műterem nyugalmas békéjében, tiszta szemmel, frissen látó lélekkel, izgatottan élvezni kezdte azt a boldogságot, amely csak a művészeknek adatott, hogy örömmel hozzák világra művüket. Semmi sem létezett számára a munka órái alatt, csak az a darab vászon, ahol ecsetjeinek cirógatása alatt megszületett a kép, és a termékenységnak ebben a válságában úgy érezte, hogy a kitáruló élet különös és jóleső érzése árasztja el, amely megrészeget, és mindent betölt. Estére kimerült, mint mikor az ember egészséges munkát végzett, s a másnapi ebéd kedves gondolatával tért nyugovóra.

Az asztalt virágok borították, az ételek rendjét nagyon gondosan megválogatta Guilleroy grófnéra való tekintettel, aki nagy ínyenc volt, és ebéd közben sikerült a nők erélyes, bár rövid ellenállása után arra kényszerítenie vendégeit, hogy pezsgőt igyanak.

- A kicsike be fog csípni! - szólt a grófné.

A hercegnő engedékenyen válaszolt:

- Istenem, ezt is meg kell egyszer tapasztalni.

Mikor átmentek a műterembe, kissé mindnyájukat felizgatta az a könnyű vidámság, amelytől szinte szárnya nő az embernek.

A hercegnőnek és a grófnénak délután ülése volt a Francia Anyák Bizottságában; vissza akarták vinni a kislányt, mielőtt elmennének az egyesületbe, de Bertin felajánlotta, hogy majd gyalog elkíséri őt a Malesherbes körúti palotába. Meg is indultak kettesben.

- Válasszuk a leghosszabb utat - szólt Annette.

- Akarsz kószálni egy kicsit a Monceau-parkban? Igen kedves hely, elnézegetjük a gyerekeket meg a dadáikat.

- Hogyne, nagyon szívesen.

A Velasquez sugárút felől beléptek a hatalmas arany rácsos kapun, mely cégére és egyben bejárata ennek a ragyogó és elegáns párizsi parknak. A Monceau-park a főváros kellős közepén teregeti mesterkélt és zöldellő báját, főúri palotáktól övezve.

A széles fasorok mentén, melyek ravaszul kanyarognak a pázsitok és ligetek között, sok férfi és nő üldögélt a vasszékeken, és nézték a járókelőket; az árnyas és kigyózó ösvényeken egész gyereksereg nyüzsgött a homokban, szaladgált, kötelen ugrált, s dajkák közönyös szempillantása vagy anyák nyugtalan tekintete kísérte őket. Az óriási fák lombos kupolákban hajtották össze ormukat, a terebélyes gesztenyefák nehézkes levelei között virágok vörös és fehér fürtcsomói ragyogtak, a nemes juharfák és ékes platánok művészi csavarodó törzsükkel díszítették a káprázatos tájat, a hullámos, nagy pázsitokat.

Meleg van, a gerlicék turbékolnak a lombok között, és fáról fára röpködnek, a verebek vígan fürdenek a szivárványban, amit a napsugár csal elő az öntözőcsövek permetező vizéből, mely állandóan hull a finom gyepre. Talapzatukon a fehér szobrok boldogan sütkéreznek ebben az

üde zöldben. Egy fiatal márványfiú megtalálhatatlan tövist húz a lábából, mintha az imént lépett volna belé, míg Diana után futott, aki odalenn szalad a kis tó felé, melyet bokrok zárnak körül; a liget egy templomromot rejteget.

Más szobrok hideg szerelemmel csókolóznak az erdőcskék szélén, vagy pedig fél térdüket kezükkel átkarolva álmodoznak. Vízesés tajtékzik, és kackiás sziklára hullatja vizét. Egy fát - törzsét olyan egyenesre nyesték, mint az oszlop - elborít a repkény, távolabb tőle egy sírkő hever római felírással. De a pázsiton emelkedő kőlábak éppoly kevésbé idézik az Akropolisz emlékét, mint ahogyan ez az elegáns kis park sem emlékeztet semmiben a vadon erdőkre.

Mesterséges, bájos kis park ez, ahol a városi emberek nézhetik a melegházi virágokat, ahogy a színházban bámulják az élet látnivalóit, úgy nézhetik ezt a bájos képet, melyet Párizs kelles közepén nyújt a szép természet.

Olivier Bertin évek óta majdnem mindennap felkereste kedves helyét, hogy tanulmányozza a párizsi nőket, miképpen mozognak a hozzájuk illő környezetben. „Ez a park egyenesen a ruha számára készült - mondta -, a rosszul öltözött emberek rettentő látványt nyújtanak benne.” Órákon keresztül kószált a kertben, ismert minden növényt és minden rendszeres látogatót.

Most itt sétált Annette mellett a fasorokban, és szórakozott szemmel nézte a kert tarka és mozgalmas életét.

- Ó, a drága! - kiáltott fel Annette.

Egy kis szőke fürtös kisfiút nézett, aki boldog és csudálkozó tekintetet vetett feléje nagy kék szemével.

Azután sorra vett minden gyermeket, és olyan öröme telt benne, amint elnézte ezeket a szalagos, élő babákat, hogy megeredt a nyelve, és közlékeny lett.

Apró léptekkel tipegett, megjegyzéseket tett Bertinnek a kicsikéről, a dajkákról, az anyákról. Mikor egy kövér gyereket látott, felkiáltott örömeiben, a sápadtak szájalma keltettek benne.

A festő hallgatta, őt jobban mulattatta a leány, mint a kicsikék, és még mindig a festészetre gondolva, ezt mormolta: „Milyen elragadó!” És arra gondolt, milyen kitűnő képet lehetne festeni a park egyik zugáról, egy csomó dajkával, anyával és gyermekkel. Hogy erre nem gondolt már előbb!

- Szereted ezeket a lurkókat?

- Imádom őket.

Amint nézte, hogyan örül a leány a gyerekeknek, érezte, hogy a leány szeretné őket felkapni és összecsókolni, forgatni: a leendő anya gyöngéd testi kívánsága támadt fel benne; a festőt meglepte ez a titkolt, elrejtett ösztön az asszonyi testben.

Annette-nek megoldódott a nyelve, és a festő kikérdezte őt kedvteléseiről. A kisleány bevallotta neki gyerekes együgyűséggel, hogy társasági dicsőségre és sikerekre vágyik, szép lovakat szeretne; szinte úgy ismerte a szép lovakat, mint egy lókereskedő, mert az állattenyésztés nagyon elterjedt foglalkozás Roncières-ben. Leendő vőlegényével annyit sem törődött, mint majdani lakásával, márpedig lakást mindig könnyen talál az ember, még válogathat is.

Elértek a tóhoz; hat kacska és két hattyú libegett békésen a vízen, olyan tiszták és nyugodtak voltak, mintha porcelánból lettek volna, aztán elhaladtak egy széken ülő fiatalasszony előtt; nyitott könyv volt a térdén, de szemével maga elé meredt, lelke ki tudja, hol repült, milyen álom szárnyán?

Mozdulatlanul ült, mint egy viaszfigura. Csúnya volt, egyszerű, szerény öltözetet viselt, úgy látszott, egyáltalában nem akar sikert aratni; talán valami tanítónő, akinek lelke elkalandozott az álom birodalmába. Elragadta egy szó vagy egy mondat, s megbabonázta szívét. Bizonyára reménysége sugallata szerint folytatta magában a könyvben megkezdett kalandot. Bertin meglepetten megállott:

- Milyen szép - mondta -, ha az ember így elábrándozik.

Elhaladtak az asszony mellett, visszafordultak, és újra elmentek mellette, de az asszony nem vette észre őket, annyira lekötötte figyelmét gondolatainak távoli röpte.

- Mondd csak, kicsikém - szólt a festő Annettehez -, untatna-e, ha arra kérnélek, hogy ülj nekem modellt egyszer-kétszer?

- Dehogy, ellenkezőleg.

- Nézd csak jól meg ezt a hölgyet, hogy sétáltatja gondolatát az eszmék birodalmában!

- Azt ott, a széken?

- Igen. Nos, ha te is így leülnél egy székre, kinyitnál egy könyvet a térdeden, és megpróbálnál úgy tenni, mint ő. Álmodoztál néha ébren?

- Hogyne.

- Miről?

A festő megpróbálta, hogy vallomásra bírja, milyen kalandjai voltak álomországban, de a leány nem akart felelni, megkerülte kérdéseit, elnézte az úszkáló kacsákat, amint kenyérdarabkák után kapkodtak, amiket egy asszony dobált nekik; Annette zavarban volt, mintha lelkének egy érzékeny húrját érintette volna a festő.

Azután, hogy másra terelje a beszélgetést, ronciéres-i életéről kezdett mesélni, beszélt a nagymamáról - mindennap hosszasan felolvasott az idős hölgynek -, aki most bizonyára szomorkodik, és igen egyedül érzi magát.

A festő, amint hallgatta, vidám lett, mint a madár; olyan öröm töltötte be a szívét, mint azelőtt soha. Mindez, amit a kisleány elmondott neki, egyszerű leányéletének apró és jelentéktelen részletei rendkívül mulattatták és érdekelték.

- Üljünk le - mondta.

Leültek a víz mellé, és a két hattyú odasuhant a lábuk elé, kenyérdarabkákat lesve.

Bertin érezte, hogy emlékek ébrednek benne, azok a rég eltűnt, feledésbe merült emlékek, melyek - ki tudja, miért? - hirtelen visszatérnek. Gyorsan követték egymást, sok és sokféle emlék, úgyhogy az az érzése támadt, mintha egy kéz felborította volna emlékezetének urnáját.

Kereste az okát, honnan van régi életének ez a hirtelen felpezsdülése, pedig már sokszor észlelte, ha nem is olyan nagymértékben, mint ma. Mindig volt valami oka ezeknek a hirtelen ébredéseknek, valami egyszerű és tárgyi oka, legtöbbször egy illat, egy parfüm. Hányszor történt, hogy egy női ruha suhogott el mellette, és a parfüm illata felidézte benne az eltűnt emlékek egész raját! Régi illatszeres üvegek mélyén gyakran múltjának darabjait találta. És a kósza illatok az utcán, a mezőn, a lakásokban, a bútorok között, a kellemesek és kellemetlenek, a nyári esték meleg párái, a téli esték hideg borzongásai, mindig felelevenítették benne a régi emlékeket, mintha az illó olajok megőrizték volna a halott dolgokat, ahogyan a balzsam sértetlenül megóvjaa a múmiákat.

Vajon a nedves fű volt vagy a gesztenyefák virága, amely vissza vitte őt a múltba? Nem. Hát akkor micsoda? A szeme okozta? Hirtelen élesebben látott? Mit látott? Semmit. Egyik-másik járókelő, akivel találkoztak, talán hasonlított egy régi baráthoz vagy barátnőhöz, és lehet, hogy valamelyik észrevétlenül megkongatta szívében a múlt minden harangját.

De nem inkább valami hang volt? Gyakran történt, hogy egy véletlenül hallott zongoraszó, egy ismeretlen hang, sőt egy kintorna, ha valamelyik téren egy régi, kopott nótát nyaggatott, hirtelen megifjította vagy húsz évvel a festőt, és elfelejtett gyöngéd érzelmekkel duzzasztotta keblét.

De ez az izgalom egyre tartott, nem szűnt, szinte ingerlően elhatalmasodott. Mi volt körülötte, mellette, ami úgy fel tudta szítani a kihunytt hevüléseket?

- Kissé hűvös van - szólalt meg -, gyerünk!

Felkeltek és megindultak.

Nézték a padokon a szegényeket, akiknek nem telt székre.

Annette szintén figyelni kezdte az embereket, nyugtalankodva gondolt az életükre, a foglalkozásukra, és megdöbbsent, hogy ilyen nyomorúságos külsővel meg mernek jelenni ebben a szép parkban. Olivier egyre jobban elmerült a múlt emlékében. Úgy tetszett, mintha légy döngicsélne füle körül, és az eltűnt napok zavaros zümmögésével tölténé be a lelkét.

A leány, amint látta, hogy elábrándozik, megkérdezte tőle:

- Mi baja, miért olyan szomorú?

A férfi összerездült szíve mélyéig. Ki kérdezte ezt, ez a leány vagy az anyja? De az anyja sem a mai hangjával, hanem a hajdanival, amely annyira megváltozott, hogy a festőnek most újra fel kellett fedeznie.

Mosolyogva válaszolt:

- Nincs semmi bajom, nagyon mulattatsz, eszembe juttatod a mamádat.

Hogy nem vette észre hamarabb ezeknek a régi, jól ismert szavaknak különös visszhangját, amely mostan friss ajkakon megint életre fakadt!

- Beszélj még - mondta a lánynak.

- Miről?

- Mondd el nekem, mire tanítottak a nevelőnőid? Szeretted őket?

A kislány ismét fecsegni kezdett.

És a festő hallgatta, valami egyre növekvő zavar lepte meg, leste, várta ennek a kislánynak szavai között - melyek szinte idegenek voltak szívének - a hangot, a nevetést, amely anyja torkában rekedt ifjúsága elmúltával. Néha egy-egy különös hangsúly megreszkettette a meglepetéstől. Annyi bizonyos, hogy beszédjük annyira különbözött egymástól, hogy Bertin nem vette észre rögtön a hasonlóságukat. Sőt gyakran nem is sejtett hasonlóságot köztük, és ez a különbség csakhamar még megkapóbbá tette az anyai szó hirtelen felriadását. Eddig csak arcuk hasonlóságát állapította meg baráti és kíváncsi szemmel, de íme, hogy ennek a feltámadt hangnak rejtelve ilyen különös módon összevegyítette őket, csak el kellett fordítania a fejét, és nem a leányt látta többé, hanem időnként azon töprengett, hogy nem a grófné beszél-e hozzá tizenkét év előtti hangján.

Azután, hogy képzelődései eltűntek, visszafordult Annette felé, és pillantásuk találkozott. Felismerte magában azt az ellágyulást, melyet szerelmük első idejében az anya szeme keltett benne.

Már háromszor megkerülték a parkot, folyton ugyanazokat az embereket, ugyanazokat a dajkákat, ugyanazokat a gyermekeket látták.

Annette most a palotákat kezdte vizsgálni a park körül, és megkérdezte, kik laknak bennük.

Mindent szeretett volna tudni ezekről az emberekről, mohó kíváncsisággal kérdezősködött, adatokkal akarta megtölteni női emlékezetét, és figyelemtől csillogó arccal, nemcsak fülével, hanem szemével is hallgatta a festőt.

Amint elértek a pavilonhoz, mely elválasztja egymástól a két kaput a külső körúton, Bertin észrevette, hogy már négy óra is elmúlt.

- Ó - mondta -, jó lesz hazatérni.

Lassan elértek a Malesherbes körútra.

Mikor elbúcsúzott a lánytól, a festő megindult a Concorde tér felé, hogy átnézzen a Szajna túlsó partjára.

Dúdolgatott magában, futni szeretett volna, szívesen felugrott volna a padokra, olyan fiatalnak érezte magát. Párizst ragyogóbbnak, szebbnek látta, mint valaha. „Annyi bizonyos - gondolta magában -, hogy a tavasz új mázzal von be mindent.”

Ilyen órákban a felizgatott képzelet örömmel vesz tudomásul mindent, a szem jobban lát, tisztább és élesebb, az ember nagyobb örömét leli a szemlélődésben, élvezi az életet, mintha egy mindenható kéz megújította volna a föld összes színeit, fölfrissítette volna az emberek mozgását, és felhúzta volna bennük - ahogy az ember a megállott órát húzza fel - az érzékszervek elernyedő rugóit.

A festő ezer mulatságos dolgot fogott fel pillantásával, és azt gondolta magában: „Hihetetlen, hogy vannak pillanatok, amikor nem találok festésre való tárgyat!”

Olyan szabadnak és tisztának érezte a képzeletét, hogy eddigi művészi munkája egészen köznapinak tetszett szemében. Úgy érezte, hogy új stílust alakított ki magában, hogy őszintébben és eredetibb módon fejezze ki az életét. És hirtelen elfogta a vágy, hogy hazatérjen és dolgozzon. Visszafordult, és bezárkózott a műtermébe.

De amint szembekerült a megkezdett vászonnal, az a hég, mely még az imént szinte égette a véré, hirtelen lelohadt. Fáradtnak érezte magát, leült a pamlagra, és ábrándozni kezdett.

Az elégedett ember gondtalansága, akinek már szinte minden vágya kielégült, az a boldog közöny, amelyben élt, most csöndesen elpárolgott szívéből, és helyette nagy hiányérzet támadt. Üresnek látta a házat, és pusztának a nagy műtermet. És amint körültekintett, úgy tetszett, mintha asszonyi árnyék suhant volna el, amelynek jelenléte kedves volt számára. Régen elfelejtette a szerelmes türelmetlenségét, aki kedvesének visszatértét várja, és íme, most hirtelen úgy érezte, hogy távol van tőle, és szeretett volna mellette lenni, egy fiatalember ideges vágyakozásával.

Elérzékenyült a gondolatra, hogy mennyire szerették egymást, és ebben a tágas teremben, ahol az asszony annyiszor felkereste, most számtalan emlék elevenedett föl: mozdulatok, csók. Eszébe jutottak bizonyos napok, bizonyos órák, bizonyos jelenetek. És érezte maga körül a régi cirógatások melegét.

A festő felkelt, nem bírta tovább a pamlagon, elgondolkozva fel-le sétált megint, és úgy érezte, nem töltötte be életét ez a viszony, mégiscsak egyedül van, örökre egyedül. A munka hosszú órái után, mikor körülnézett és felébredt - és ez az ébredés visszavitte a mindennapi életbe -, nem látott és nem érzett mást, csak a négy falat, csak ezt érthette el kezével, szavával. Nem volt felesége, és csak a tolvaj óvatosságával találkozhatott azzal a nővel, akit szeretett, ezért szabad óráit mindenféle nyilvános helyeken kellett töltenie, ahol az ember megtalálja vagy megveheti azokat az eszközöket, amikkel agyonütheti az időt. El szokott járni a klubba, a cirkuszbá és a lóversenypályára, bizonyos napokon az Operába, máskor látogatóba ment, hogy ne kelljen otthon lennie, bár szívesen otthon töltötte volna az idejét, ha asszony lett volna mellette.

Máskor, a gyöngéd hevülés bizonyos óráiban, kegyetlenül szenvedett, hogy az asszonyt nem tudta magával vinni és maga mellett tartani. De tüze később lecsillapult, és lázadás nélkül fogadta el, hogy külön kell élniük, és ő szabadon rendelkezik idejével. Most azonban újra sajnálkozni kezdett, mintha szerelme megint ébredne.

A föléledő szerelem hirtelen lepte meg, szinte ok nélkül, csak azért, mert az imént meghallotta ennek az asszonynak megfiatalodott hangját. Milyen kevés kell ahhoz, hogy felinduljon a férfiszív, egy vénülő férfié, akiben az emlékek bánattá hervadnak.

Mint hajdan, most is érezte a vágyat, hogy viszontlássa az asszonyt, ez töltötte be testét, lelkét szinte lázas erővel; úgy ábrándozott róla, mint a fiatal szerelmesek, rajongva oltárt épített neki, hogy annál jobban megkívánja. Azután elhatározta, hogy, bár délben látta az asszonyt, fel fogja keresni még az este egy csésze teára.

Az órák hosszúnak látszottak, és mikor kiment, hogy elsétáljon a Malesherbes körút felé, elfogta a félelem, hogy nem találja otthon, és kénytelen lesz ezt az estét is egyedül tölteni, mint azelőtt annyi más estét.

Mikor megkérdezte: „Idehaza van a grófné?” s az inas azt felelte neki: „Igen, uram”, szíve megdobbant örömeiben.

Mikor megjelent a kis szalon küszöbén, és meglátta a két nőt, amint egy magas talpú, karcsú, kétágú angol fémlámpa alatt a rózsaszínű ernyő félhomályában dolgoztak, ragyogó arccal köszönt:

- Itt vagyok megint.

A grófné felkiáltott:

- Hogyan? Ön az? Micsoda meglepetés!

- Igen, én vagyok. Nagyon egyedül éreztem magam, eljöttem.

- Milyen kedves magától!

- Talán várt valakit?

- Nem... De lehet... Az ember sohasem tudhatja.

Olivier leült, és meglepetve nézte a durva pamutból készült szürke kötést, melyen vidáman dolgoztak hosszú fatűkkel.

- Mi lesz ebből? - kérdezte.

- Paplan.

- Szegényeknek?

- Természetesen.

- Nagyon csúnya.

- De nagyon jó meleg.

- Lehet, de azért mégis nagyon csúnya, kivált egy ilyen XV. Lajos-szalomban, ahol mindenben örömet leli a szem. De még ha a szegényekről van is szó, azok is megérdemelnék, hogy kissé ízlésesebb könyöradományokban részesüljenek.

- Istenem, milyenek a férfiak! - szólt a grófné vállat vonva. - Most mindenütt ilyen takarókat készítenek.

- Jól tudom, nagyon jól tudom. Az ember nem látogathat el sehová este, hogy ott ne lássa ezeket a szörnyű szürke rongyokat a legszebb toalettasztalokon és a legkacérabb bútorokon. Mondhatom, ezen a tavaszon a rossz ízlés jegyében indult meg a jótékonyosság.

A grófné, hogy megítélje, igazat mond-e, kiterítette a kötést a mellette levő üres selyemszékre, aztán beismerte közönyösen: - Bizony, ez csúnya.

Azzal tovább folytatta munkáját. Egymás mellett a két női fejet, amint összehajoltak a lámpa alatt, elárasztotta a rózsaszínű fény, a hajukról lecsurrant az arcbőrükre, a ruhájukra és mozgékony ujjaikra. Azzal a könnyű és állandó figyelemmel tartották szemmel munkájukat, mint a kézimunkához szokott asszonyok, akik csak szemükkel követik a munkát, de lelkük messze kalandozik.

A szoba négy sarkában négy másik kínai porcelán lámpa, aranyozott fából készült régi oszlopokon, szende és tompa fénnel öntötte el a kárpitokat; az üveggömbökre vetett átlátszó csipketakarók enyhítették csillogásukat.

Bertin leült egy alacsony székre, egy törpe fotőjbe; éppen hogy belefért, de mindig szeretett benne ülni, ha a grófnéval diskurált, szinte a lábai előtt érezve magát.

- Hosszú sétát tettek Nanéval a parkban - szólt a grófné.

- Igen, diskuráltunk, mint régi barátok. Nagyon szeretem a maga lányát. Nagyon hasonlít magához. Néha úgy ejti ki a szavakat, hogy azt hinné az ember, maga felejtette ott a hangját az ő torkában.

- A férjem már gyakran mondta.

A festő elnézte, mint dolgoznak a lámpák fényében, és újra feltámadt benne a gondolat, mely annyiszor megkínozta, és ma is gyötrelmet okozott neki, mikor elhagyott, rideg, néma házára gondolt, mely mindig hideg, akármilyen az időjárás, akár tűz ég a kandallóban, akár gőz jár a fűtőtestben, és ez annyira elkeserítette, mintha csak most döbbsen volna rá igazán magányosságára.

Ó, hogy szeretett volna a férje lenni ennek az asszonynak, nem pedig a szeretője! Azelőtt néha kedve támadt, hogy elszöktesse, hogy elvegye attól az embertől, hogy egészen elrabolja tőle. Ma féltékeny volt rá, erre a megcsalt férjre, amiért így megtelepedett az asszony mellett, s most élvezte az otthon és az asszony jelenlétének melegét. Mikor az asszonyra nézett, érezte, hogy a szíve megtelik mindenféle ébredő régi emlékekkel, amit szeretett volna vele közölni. Valóban, még mindig szerette, sőt talán ma egy kissé jobban, sokkal jobban, mint régóta. És az a kívánsága, hogy elmondja neki megfiatalodását, melyet az asszony bizonyára örömmel hallgat majd, azt a vágyat keltette benne, hogy jó volna elküldeni aludni a kislányt, mégpedig minél előbb.

Egészen megszállta a sóvárgás, hogy egyedül legyen az asszonnyal, hogy odakússzon a térdéhez, és ráfektesse a fejét, kezébe vegye az ujjait, melyek közül kihull majd a szegények takarója, a fatű és a pamutgombolyag, s egy lebomló fonál mentén elgurul a karosszék alá. Felnézett az órára, nem beszélt többet, és úgy találta, valóban helytelen hozzászoktatni ezeket a kislányokat, hogy együtt töltsék az estét a felnőttekkel.

Léptek zaja zavarta meg a szomszédos szalon csendjét, és az inas bedugta fejét az ajtón, jelentette:

- Musadieu úr.

Olivier Bertin alig tudta visszafojtani haragját, és mikor kezet szorított a szépművészeti felügyelővel, nagy kedve támadt, hogy vállon ragadja, és kihajítsa az ajtón.

Musadieu telve volt hírekkel: a kormány meg fog bukni, és mindenfelől azt suttogják, hogy Rocdiane márki nagy botrányba keveredett. Majd hozzátette, a leányra pillantva: - Ezt később fogom elmondani. - A grófné felemelte szemét az ingaórára, és megállapította, hogy tíz óra elmúlt.

- Itt az ideje, hogy aludni menj, gyermekem - mondta leányának.

Annette nem felelt, letette a kötést, összegöngyölte a pamutot, arcon csókolta édesanyját, kezet szorított a két férfival, és kisurrant a szobából, úgy, hogy lépteinek nesze is alig hallatszott.

- Nos, halljuk azt a botrányt! - szólt a grófné, alighogy a kislány elhagyta a szobát.

- Azt állították, hogy Rocdiane márki, aki barátságos úton elvált a feleségétől, és ezért évjáradékot kapott, nem találta elegendőnek a járadékát, és most egy igen biztos és különös módszerrel talált ki, hogy megduplázza. Állandóan figyeltette, és tetten érte volt feleségét, és a márkiné kénytelen volt egy új évjáradékkal megvásárolni a rendőrbiztos által felvett jegyzőkönyvet.

A grófné kíváncsi pillantással hallgatta, keze nem mozdult, térdére tette a félbeszakított munkát.

Bertin kétségbe ejtette Musadieu jelenléte, s a lány távozása óta egyre jobban elfogta a düh; azzal a méltatlankodással, amely olyan jól illik ahhoz, aki mindent tud, de nem akar elárulni senkinek semmit erről a rágalomról, kijelentette, hogy ez hitvány hazugság, afféle gyalázatos pletyka, amit a társasági embernek sohasem kellene sem meghallgatnia, sem továbbadnia. Egyre jobban belelovalta magát a haragba, felkelt a székéről, és nekitámaszkodott a kandallónak ideges arckifejezéssel, készen arra, hogy személyes ügyet csináljon ebből a történetből.

Rocdiane a barátja, és ha bizonyos tekintetben szemére is lehet vetni könnyelműségét, nem szabad megvádolni, sőt még csak meggyanúsítani sem ilyen igazán hitvány pletykával. Musadieu meghökkent, és zavarba jött, védekezni kezdett, meghátrált és mentegetőzött:

- Engedje meg - mondotta -, az imént hallottam ezt a történetet Mortemain hercegnőnél.

Bertin megkérdezte tőle:

- Ki mesélte? Bizonyára egy asszony.

- Szó sincs róla. Farandal márki.

A festő keze ökölbe szorult: - Őtöle nem meglepetés!

Néma csönd támadt, a grófné újra munkához látott. Olivier megnyugodott hangon folytatta:

- Határozottan tudom, hogy a dolog nem igaz.

Pedig nem tudott semmit, most hallott először erről.

Musadieu veszélyesnek érezte a helyzetet, szeretett volna visszavonulni, és célzásokat tett, hogy még egy látogatást kell tenni Corbelle-éknél, mikor Guilleroy gróf jelent meg, aki benn vacsorázott a városban.

Bertin újra leült, lesújtva, kétségbeesve. Hogy fog most megszabadulni a férjtől?

- Nem tudják - szólt a gróf -, micsoda nagy botrányról beszélnek mindenfelé ma este?

Minthogy senki sem felelt, a gróf így folytatta:

- Úgy látszik, hogy Rocdiane tetten érte a feleségét az asszony szeretőjével, és drágán megfizettette vele ezt a könnyelműséget.

Ekkor Bertin kétségbeesett arccal, bánatos hangon és bánatos mozdulattal kezét Guilleroy térdére tette, és baráti, nyájas szavakkal megismételte mindazt, amit az imént szinte az arcába vágott Musadieu-nek.

És a gróf, félig meggyőzve, haragudott, hogy ilyen könnyelműen továbbadta ezt a kétes és talán kompromittáló mendemondát, tudatlanságára és jóhiszeműségére hivatkozott. Valóban annyi hazug és hitvány dolgot mesélnek az emberekről.

Ebben aztán nemsokára mind a négyen megegyeztek: hogy az emberek csak vádolnak, gyanúsítanak és rágalmaznak, sajnálatra méltó könnyelműséggel. Mind a négyen azt a meggyőződést hangoztatták, legalább öt percig, hogy minden suttogva terjesztett pletyka hazugság, az asszonyoknak, a szóbeszéddel ellentétben, nincs is szeretőjük, a férfiak sem követik el soha azokat a gázságokat, amiket nekik tulajdonítanak; egyszóval a dolgok látszólag sokkal rótabbak, mint a valóságban.

Bertin Guilleroy megérkezése óta már nem haragudott Musadieu-re, s most elhalmozta hízelgéseivel, Musadieu kedvelt témáira terelte a beszédet, megnyitotta ékesszólásának zsilipjét. És a gróf elégedett arccal ült közöttük, mint aki mindenüvé magával viszi a békét és a barátságot.

Két inas nesztelen léptekkel hozta a szőnyegen a teásasztalt, melyen szép fényes tartályban forró víz zuborgott a szeszlámpa kék lángja fölött.

A grófné felkelt, elkészítette a forró italt, azzal a gondos eljárással, melyet az oroszoktól tanultunk, aztán felajánlott egy csészét Musadieu-nek, egy másikat Bertinnek, majd tálcákat hozott, melyen libamájpástétom és angol meg bécsi teasütemény volt.

A gróf odalépett a kerek asztalhoz, amelyen szirupos és likőrös üvegek és mindenféle poharak sorakoztak, grogot készített magának, aztán tapintatosan átment a szomszéd szobába, és eltűnt.

Bertin ismét szemben találta magát Musadieu-vel, és újra felébredt benne a vágy, hogy kidobja ezt a tolakodót, aki most tűzbe jött, szónokolni kezdett, adomákat szórt magából, szójátékokat mondott, sőt maga is gyártott. A festő állandóan az ingaórát nézte, melynek hosszú mutatója az éjfél felé közeledett. A grófné észrevette pillantását, megértette, hogy szeretne vele beszélni, és azzal az ügyességgel, mellyel a társasági hölgyek a beszélgetés egy-két fordulataival meg tudják változtatni az egész szalon légkörét, és egyetlen szó nélkül is megértetik, hogy tessék még maradni vagy távozni, ő is egész viselkedésével, arckifejezésével, szemével, melybe kiült az unalom, olyan fagyot terjesztett maga körül, mintha ablakot nyitott volna.

Musadieu megérezte ezt a légáramlatot, mely beléfagyasztotta az eszméket, és maga se tudta, miért, kedve támadt, hogy felkeljen és távozzon.

Bertin illendőségből követte a mozdulatát. A két férfi egyszerre távozott, átment a két szalonon, a grófné kísérté őket, de még egyre szóval tartotta a festőt. Visszatartotta az előszoba küszöbén valami színlelt magyarázkodással, mialatt Musadieu-re felsegítette az egyik inas a felöltőjét. Guilleroy grófné még egyre beszélt Bertinhez, ezért a szépművészeti felügyelő néhány percig várakozott a lépcsőház ajtaja előtt, melyet egy másik inas tárt ki előtte, aztán elhatározta, hogy egyedül távozik, mert nem akart ott maradni a szolgák között.

Az ajtót csöndesen rácsukták, és a grófné a legnagyobb természetességgel azt mondta a művésznek:

- De valóban, minek távozik ilyen hamar? Még nincs éjfél. Maradjon még egy keveset.

Együtt visszamentek a kis szalonba.

Mihelyt leültek, a festő így szólt:

- Istenem, hogy felingerelt ez az állat - mondta.

- Miért?

- Valamit elvett magából tőlem.

- Ó, nem sokat.

- Lehetséges, de mégis zavart.

- Csak nem féltékeny?

- Miért nevezi féltékenységnak, ha az ember haragszik, hogy egy tolakodó van a társaságban?

- Visszaült a kis karosszékbe az asszony lábaihoz, ruhája szövetét cirógatta, és elmondta, hogy micsoda meleg fuvallat hatotta át a szívét ezen a napon.

Az asszony meglepetve hallgatta, aztán nyugodtan rátette kezét a festő őszülő hajára, és csendesen megsimogatta, mintegy köszönet fejében.

- Nagyon szeretnék így maga mellett élni - szólt a festő.

És a férjre gondolt, aki már bizonyára mélyen alszik egy szomszédos szobában. Aztán így folytatta:

- Valóban, csak a házasság tud egyesíteni két embert.

- Szegény barátom! - suttogta az asszony, telve szánalommal Olivier és önmaga iránt.

A festő a grófné térdére fektette arcát, és szerelmes pillantással, kissé mélabúsan, kissé fájdalmasan, bár kevesebb hévvel, mint az imént, amikor még ott volt a lánya, a férje meg Musadieu, ráemelte szemét.

Az asszony mosolyogva felelt, és megsimogatta Olivier fejét.

- Istenem, hogy megöszült! Az utolsó fekete hajszálai is eltűntek.

- Tudom, sajnos hamar megöregszünk.

Az asszony megijedt, hogy elszomorította a festőt.

- Ó, már egész fiatal korában deresedni kezdett. Mikor megismertem, már őszült.

- Igaz.

Hogy az asszony teljesen eloszlassa azt a kis bánatot, amelyet felidézett a férfi szívében, lehajolt hozzá, két keze közé fogta fejét, magához emelte; és homlokára lehelt egy lassú és gyöngéd, hosszú csókot; az ilyen csók mintha sosem érne véget. Azután egymásra néztek, mintha szemük mélyén érzelmeik visszfényét keresnék.

- Szeretném - mondta Bertin -, ha egy egész napot magával tölthetnék.

A festő valami homályos gyötrelmet érzett, valami kifejezhetetlen vágyat a benső barátság után.

Az imént még azt hitte: csak távozzék el a többi vendég, és az elég lesz, hogy a reggel óta ébredező vágya teljesüljön, de most, hogy egyedül maradt kedvesével, és érezte homlokán kezének langyos melegét és a ruhán keresztül testének forróságát, ugyanaz a zavaros érzés támadt benne, ugyanaz a vágy az ismeretlen és tűnő szerelem után.

Most azt képzelte, hogy ezen a házon kívül, talán valahol künn a ligetben, ahol egészen egyedül lennének, és senki sem zavarná őket, szívének nyugtalansága lecsillapulna, és vágyai kielégülnének.

- Milyen gyerek maga! - felelte a grófné. - Hiszen majdnem mindennap látjuk egymást.

A festő kérte az asszonyt, találjon módot arra, hogy elmeheessenek együtt ebédelni valahová Párizs környékére, ahogy azelőtt is tették négy-öt alkalommal.

Az asszony meglepődve hallgatta ezt a szenvedélyes kívánságot, melyet nehéz lett volna megvalósítani, kivált azóta, hogy a leánya visszatért.

Mégis megígérte, hogy meg fogja próbálni, mihelyt a férje visszatér Roncières-be, de majd csak a tárlat szombati megnyitása után.

- Addig is - mondta a festő - mikor láthatom?

- Holnap este Corbelle-éknél. Különben jöjjön hozzám csütörtökön három órakor, ha van ideje, és azt hiszem, hogy pénteken este együtt fogunk vacsorázni a hercegnőnél.

- Igen, nagyon jó lesz.

A festő fölkel.

- Isten vele.

- Isten vele, kedves barátom.

A festő ott állt, nem tudta elszánni magát az indulásra, mert hiszen semmit sem mondott még el abból, amit el szeretett volna mondani, agya tele volt ki nem fejezett gondolatokkal, zavaros ömlengések kavargtak fejében, de nem tudtak utat találni.

- Isten vele - mondta újra, és kezet fogott a grófnéval.

- Isten vele, barátom.

- Nagyon szeretem.

Az asszony mosolyogva nézett rá, azzal a pillantással, mellyel a nő egy másodperc alatt tudomására tudja hozni a férfinak, mi mindent köszönhet neki.

A festő remegő szívvel harmadszor is megismételte:

- Isten vele.

Aztán eltávozott.

Ezen a napon mintha minden párizsi kocsi a Múcsarnok felé zarándokolt volna. Reggel kilenc órától kezdve az összes utak, fasorok és hidak ontották a járműveket a szépművészetek csarnoka felé, ahová a művész Párizs meghívta a nagyvilági Párizst, hogy részt vegyen háromezer-négyszáz festmény kiállításán.

Az emberek sorba álltak a kapuknál, majd ügyet sem vetve a szobrokra, rögtön fölmentek a képtermek felé. Amerre az ember tekintett, már a lépcsőház tele volt az úgynevezett „elő-csarnokfestők” képeivel, azokéval, akik szokatlan nagyságú képeket küldtek be, vagy akiket nem mertek visszautasítani. A négyszögletes teremben lármás és nyüzsgő tömeg hullámozott. A festők a közönség rendelkezésére álltak egészen estig, és arról lehetett rájuk ismerni, hogy sűrögtek-forogtak, hangosan szónokoltak, tekintélyt parancsoló mozdulatokkal. Barátaikat ruhaujjuknál fogva hurcolták a képek elé, és széles kézmozdulatokkal, lármásan hadonászva magyaráztak, mint szakemberekhez illik. Volt ott mindenféle fajta, magas, ösztövé, hosszúra növesztett hajjal, mindenféle lehetetlen formájú, szürke vagy fekete puhakalappal, melyek szélesek voltak, mint a háztető, lelógó karimával, amely az egész arcot beárnyékolta. Voltak aztán kisebbek, mozgékonyak, soványak vagy tömzsik lobogó selyem nyakkendővel, rövid zekében vagy más különös ruhában, amilyeneket a festők szoktak hordani.

Aztán ott volt a gavallérok hada, a körutak művészei, az akadémikusok kifogástalan öltözetben. A gomblyukban a becsületrend piros rozettájával, amely széles volt vagy apró aszerint, hogy miképpen fogták föl az eleganciát és jó ízlést, végül ott voltak a kispolgári festők, akiket egész családjuk körülvelt diadalmas kórusban.

Azok a képek, melyeket abban a megtiszteltetésben részesítettek, hogy a négyszögletes terem óriási falaira akasztották őket, már a bejáratnál elkápráztatták a nézőt ragyogó színeikkel és aranyos keretükkel, az új festékek nyers csillogásával, melyet még élénkebbé tett a fénymáz; szinte vakítottak a magasból lehulló éles napfényben.

A köztársaság elnökének arcképe a bejáratnál szemben volt, míg egy másik falon egy aranysujtásos generális - strucctollas kalapban és vörös nadrágban - nézett farkasszemet egy csoport meztelen nimfával, akik fűzfák alatt fürdöztek, és közelükben egy hajó nehezen küszködött a habokkal, melyek majdnem elnyelték. Egy másik képen egy hajdani püspök valami barbár királyt közösített ki az egyházból, mellette egy keleti utca telve pestises halottakkal, majd Dante árnyéka, amint leszáll az alvilágba; ezek a képek a kifejezés ellenállhatatlan hatalmával ragadták meg az emberek pillantását.

Látni lehetett még a hatalmas teremben egy lovasrohamot, katonákat az erdőben, legelő teheneket, két múlt századi nemesurat, amint egy utcasarkon párbajt vívtak, egy bolond asszonyt, aki egy határkövön ült, egy papot, amint a halotti szentséget szolgáltatva ki, aratókat, patakot, egy napnyugtát, egy holdfényes éjszakát, egyszóval mindazt, amit festeni szoktak a festők, és amit festeni fognak, míg a világ világ.

Olivier egy csoport híres kartársa, az Akadémia és a zsűri tagjai között állt, s kicserélte velük véleményét. A festő kényelmetlenül érezte magát, valami nyugtalanság környezte saját kiállított képe miatt, a sűrű gratulációk ellenére sem érezte sikerét.

Egyszerre elrohant. Mortemain hercegnő jelent meg a bejárat küszöbén.

- A grófné még nem érkezett meg? - kérdezte a hercegnő.

- Még nem láttam.

- És Musadieu úr?

- Az sem.

- Pedig megígérte, hogy itt lesz tíz órakor a lépcsőházban, hogy végigkalauzoljon a termeken.

- Megengedi nekem a hercegnő, hogy helyettesítsem?

- Nem, nem. Önre szüksége van a barátainak. Úgyis látni fogjuk egymást, mert számítok arra, hogy együtt fogunk ebédelni.

Musadieu sietve megérkezett. Mentegetőzött, hogy néhány percig a szobrok közt tartóztatták, szinte lihegett a rohanástól.

- Erre, hercegnő - mondta -, erre, jobbra, itt kezdjük meg a szemlét.

Eltűntek a hullámozó fejek között, mikor Guilleroy grófné lépett be leányával a karján, és pillantásával Olivier-t kereste.

A festő megpillantotta, eléjük ment, és így üdvözölte őket:

- Istenem, milyen csinosak maguk máma! Valóban, Nanette napról napra szépül. Egy hét alatt egészen megváltozott.

Figyelmes szemmel nézett végig rajtuk. Aztán hozzátette:

- A vonásai lágyabbak, olvadóbbak, az arcszíne ragyogóbb. Már nem az a kislány, aki volt, igazi párizsi nő.

Aztán rátértek a mai nap nagy eseményére.

- Kezdjük jobboldalt, még utolérjük a hercegnőt.

A grófné járatos volt a párizsi festők minden dolgában; aggodalmas arccal kérdezte, mintha ő is kiállított volna:

- Mit mondanak?

- Nagyon szép szalon. Le Bonnat feltűnő festményt küldött be, van két kitűnő Carolus Duran, egy csodálatos Puvis de Chavannes, egy meglepő Roll, egészen új dolog, egy bájos Gervex, egy csomó szép Béraud, Cazin, Duez, szóval egy csomó nagyszerű vászon.

- És a magáé? - kérdezte a grófné.

- Elhalmoznak gratulációkkal, de nem vagyok elégedett.

- Maga soha sincs megelégedve.

- De igen, néha. Azt hiszem különben, hogy ma igazam van.

- És miért?

- Nem tudom.

- Nézzük meg azt a képet.

Mikor a kép elé értek - két kis parasztlányt ábrázolt, amint a pataokban fürödtek -, egy csomó bámuló vette körül. A grófné örült, és halkán odasúgott a festőnek.

- De hiszen ez bájos, igazi csecsebecse. Még sohasem festett ilyen jó képet.

A festő odasimult szerelmes gondolattal a grófnéhoz, hálás volt minden szóért, mert enyhítette szenvedését, írt rakott a sebére. Hirtelen gondolatok nyilalltak agyába; meggyőződött, hogy az asszonynak igaza van, jól látott éles párizsi szemével. Aggodalmát elcsitította ugyan, de

elfelejtette, hogy tizenkét év óta éppen ő tett szemrehányást a grófnénak, amiért nagyon is bámulja a kedves semmiségeket, a tetszetős apróságokat, az érzelmes témákat, a divat fattyúhajtásait, de nem a művészetet, magát a művészetet, a célzatosság, az eszmék és a társadalmi előítéletek járma alól fölszabadult művészetet.

A festő tovább vezette a grófnét. - Folytassuk - mondotta. Lassan teremről teremre kalauzolta őket, megmutogatott minden képet, megmagyarázta tárgyukat, közöttük, bennük boldogságot talált. A grófné hirtelen megkérdezte:

- Hány óra van?

- Fél egy.

- Ó, gyerünk gyorsan ebédelni. A hercegnő Ledoyennél vár bennünket, megbízott azzal, hogy vigyem önt magammal, ha nem találkozunk vele a termekben.

A vendéglő egy fákból és bokrokból alkotott zöldellő sziget közepén olyan volt, mint egy telt és zümmögő méhkas. Hangok tompa moraja, pohár- és tányérsörgés hallatszott mindenfelől a kitárt ajtókon és ablakokon keresztül. Az asztalok körül számtalan vendég szorongott, asztalokat toltak ki hosszú sorban a szomszédos ösvényekre jobbra-balra a szűk gyalogjárótól, ahol a pincérek kipirult arccal száguldottak hússal, hallal vagy gyümölccsel megrakott tálakat cipelve.

A kör alakú teremben akkora sokaság volt, hogy egy megelevenedett pástétomnak látszott. Nők, férfiak, mindenki nevetett, beszélgetett, ivott, evett, felindult a bortól, a túlradó örömtől, amely bizonyos napokon a napfénnel együtt előnti Párizst.

Az egyik pincér fölvezette a grófnét, Annette-et és Bertint egy különterembe, melyet a hercegnő foglalt le.

Mikor beléptek, a festő megpillantotta Farandal márkit a nagynénje mellett, amint mosolyogva sürgött-forgott a két belépő nő körül, kitárt karral vette át az ernyőket és a kabátokat. A festő hirtelen elkedvetlenedett, egyszeriben kedve támadt, hogy ingerlő gorombaságokat mondjon.

A hercegnő megmagyarázta unokaöccse jelenlétét, elmondta, hogy Musadieuet eltávozott a szépművészeti miniszterrel; de Bertin arra a gondolatra, hogy ez a kikent-kifent márki fogja feleségül venni Annette-et, hogy a lány kedvéért jött ide, s már úgy tekint rá, mint jövődöbelijére, ideges lett, és a vére lázadni kezdett, mintha lábbal tiporták volna a jogait, az ő titkos és megszentelt jogait.

Mikor asztalhoz ültek, a márki a lány mellett helyezkedett el, s buzgón foglalatzkodni kezdett vele, mint aki már fölhatalmazást kapott az udvarlásra.

Kíváncsi pillantásokat vetett rá - ezeket a festő merésznek és szemtelennek tartotta -, majdnem szerelmes, önelégült mosollyal beszélt vele, valami barátságos és szinte hivatalos, gáláns merészséggel. A viselkedésével és szavaival már arról tett tanúságot, hogy elhatározta, nemsokára nyilvánosságra hozza a közeli birtokbavételt.

De a hercegnő és a grófné úgy tett, mintha támogatná és helyeselné ezt a vőlegényhez illő viselkedést, és jelentős pillantásokat váltottak, mintha büntársak lennének.

Mihelyt megebédeltek, visszamentek a kiállításra. Most már akkora tömeg hemzsegett a termekben, hogy lehetetlennek látszott bejutni. Az emberi pára melege, a testen áporodó ruhák avas illata utálatossá és nyomasztóvá tette a levegőt. Az emberek már nem a képeket nézték, hanem egymás arcát és ruházatát; ismerősöket kerestek. Néha nagy lökdösődés támadt, kénytelenek voltak utat nyitni egy magas, kettős létrának, melyet munkások vittek nagy kiabálva: -

Vigyázat, uraim, vigyázat, hölgyeim! - Öt perc múlva a grófné s Olivier elszakadt a többiektől. A festő utánuk akart menni, de a grófné a karjára támaszkodva visszatartotta:

- Nem vagyunk így jól? Engedje őket. Hiszen megbeszéltük, ha elvesztjük egymást, négy órákor találkozunk a büfében.

- Igaz - felelte a festő.

De rosszul esett neki a gondolat, hogy a márki kíséri Annette-et, és ott legyeskedik körülötte ostoba udvarlásával.

- Hát még mindig szeret? - suttogta a grófné.

A festő elgondolkozó arccal válaszolt:

- Persze, hogyste.

Aztán tovább kereste az emberfejek fölött Farandal márki szürke kalapját.

A grófné érezte, hogy a festő szórakozott, és vissza akarta terelni gondolatait, azért így folytatta:

- Ha tudná, mennyire tetszik nekem a képe, melyet az idén kiállított! Igazi remekmű.

A festő mosolygott, hirtelen megfeledkezett a fiatalokról, és ismét eszébe jutott a reggeli nyugtalansága.

- Igazán? Úgy találja?

- Igen, mindnél jobban szeretem.

- Pedig sok bajt okozott nekem.

Az asszony becéző szavakkal újra körülfonta a férfit, tudta jól régóta, hogy semmivel sem lehet jobban hatni a művészre, mint gyöngéd és állandó hízélgéssel. Nyájas szavakkal fölélénkítette, fölvidította, magához édesgette, úgyhogy a festőnek megjött a szava, nem látott mást maga körül, csak az asszonyt, nem hallgatott másra, csak az ő szavára ebben a nagy, lármás, hullámozó embertömegben. A festő köszönetképpen a fülébe súgta:

- Örültem vágyódom, hogy megcsókoljam.

Az asszonyt forró hullám öntötte el, csillogó szemmel nézett a festőre, és újra megkérdezte tőle:

- Hát még mindig szeret?

És a festő azzal a hanghordozással felelt, amelyet az asszony kívánt, de az előbb nem kapott meg:

- Igen, szeretem magát, drága Any.

- Keressen fel gyakran esténként - szölt a grófné. - Most, hogy itt a lányom, nemigen távozom el hazulról.

Mióta megérezte a festőben a szerelemnek ezt a váratlan újraébredését, nagy boldogság fogta el. Látta Olivier fehér haját, és tudta, hogy évei számával érzései is csillapultak, s így már kevésbé félt attól, hogy el fogja tőle csábítani egy másik asszony, de szörnyen aggódott, hátha meg fog házasodni, mert annyira irtózik a magánytól. Ez a régi félelme állandóan növekedett, mindenféle megvalósíthatatlan tervet érlelt meg benne, hogy a festőt minél többször maga mellett láthassa, és Bertinnek ne kelljen egyedül töltenie a hosszú estéket üres palotájának hideg némaságában. Minthogy nem tudta mindig magánál tartani, mindenféle szórakozást

sugalmazott neki, színházba küldte, emberek közé, sőt jobban szerette asszonyok közt tudni, mint házának szomorú magányában.

Az asszony, mintha titkos gondolatára felelne, így folytatta:

- Ah! Ha mindig magam mellett tarthatnám, mennyire elkényeztetném! Ígérje meg, hogy gyakran fel fog keresni, hiszen mostanában alig távozom el hazulról.

- Megígérem.

A grófné suttogó hangot hallott a füle mellett:

- Mama!

A grófné összerezdült és megfordult. Annette, a hercegnő és a márki csatlakozott hozzájuk.

- Négy óra - szólt a hercegnő -, nagyon elfáradtam, szeretnék hazamenni.

A grófné hozzátette:

- Én is hazamegyek, teljesen kimerültem.

A belső lépcső felé mentek, amely a folyosókról - itt rajzok és akvarellek voltak kiállítva - a télikertbe vezetett, ahol a szobrokat helyezték el.

A lépcső tetejéről odalátszott a hatalmas, zsúfolt melegház; a szobrokat az utak mentén, a zöldellő bokrok körül állították ki; kimagaslottak a tömeg fölött, amely elárasztotta az ösvényeket és utakat nyüzsgő és fekete áradatával. A márványszobrok kicsillantak a kalapok és a vállak sötét tömegéből, ezernyi helyen át- és áthasogatták ezt a fekete áradatot, féhérségük szinte világított.

Bertin elbúcsúzott a nőktől a kijáratnál, és Guilleroy grófné halkán megkérdezte tőle:

- Ugye, eljön este?

- Természetesen.

Azzal visszament a kiállítás épületébe, hogy megvitassa a többi művésszel a napot.

A festők és szobrászok csoportokba verődve beszélgettek a szobrok körül, a büfé előtt, és megtárgyalták, mint minden évben, ugyanazokat az eszméket, ugyanazokkal az érvekkel, védtek vagy támadták ugyanazokat a gondolatokat, szinte ugyanazokról a művekről társalogtak. Olivier rendszerint belemelegedett ezekbe a vitákba, híres volt visszavágásairól és támadásairól, melyekkel ellenfeleit kihozta sodrából, különben is nagy volt a tekintélye, mint szellemes teoretikusnak - büszke is volt rá -, s most igyekezett belehevülni a disputába, de csak kényszeredetten felelgetett, saját szavai éppoly kevésbé érdekelték, mint azok, amelyeket hallott; szeretett volna elmenni, nem volt kíváncsi senkire és semmire, előre tudta, mit fognak mondani ezekről az ősi művészi kérdésekről, amiket már tüzetesen ismert.

Pedig szerette ezeket a dolgokat, és idáig szinte csak ezeket szerette, de ma szórakozott volt, valami könnyű és makacs nyugtalanság gyötörte, valami apró gond, ami alig érinti az embert, de - hiába minden - mégis állandóan kísérti, s bármit mondjon is az ember, vagy bármit tegyen, belefurakodik agyába, ahogy egy láthatatlan tövis hatol a bőr alá.

Elfelejtette a fürdőző parasztlányok miatt érzett nyugtalanságát, nem jutott eszébe csak annak a kellemetlen viselkedésnek az emléke, melyet a márki tanúsított Annette mellett. De miért érdekli ez őt annyira? Mi köze hozzá? Miért akarná megakadályozni ezt a fontos házasságot, amelyet előre elhatároztak, és amely minden tekintetben megfelelő? De semmiféle okoskodással nem tudta elhessegetni a rosszullet és elégtelenség érzését, mely hatalmába ejtette,

amikor látta, hogy Farandal márki vőlegényi mosollyal udvarol, és tekintetével a leány arcát cirógatja.

Mikor este meglátogatta a grófnét, egyedül találta a lányával; a lámpák fényében megint a pamutkötésen dolgoztak a szegények számára, s a festő alig tudta türtőztetni magát, hogy valami csúfolódó vagy kellemetlen megjegyzést ne tegyen a márkiról, s le ne leplezze Annette előtt leendő vőlegényének választékossággal palástolt közönségességét.

Megtörtént, hogy e vacsora utáni látogatások alkalmával gyakran sokáig, szinte szunyókálva hallgatott, néha lustán kinyújtotta lábát, mint egy régi házibarát, aki nem zavartatja magát. Karosszékebe süllyedve, keresztbe tett lábbal, hátravetett fejjel, elmélázva beszélgetett, pihentette testét, lelkét ebben a nyugalmas csöndben. De hirtelen felriadt benne a férfihiúság, mely mindent elkövet, hogy megnyerje a nők tetszését; másra sem gondolt, csak arra, hogy mit fognak róla mondani, kereste a legritkább és legszebb szavakat, hogy kacérul feldíszítse velük gondolatait. Nem hagyta, hogy ellaposodjék a beszélgetés, hanem ébren tartotta, táplálta és szellemesen irányította, és ha sikerült a grófnét és a lányát őszinte kacajra fakasztania, vagy ha érezte, hogy elérzékenyültek, vagy látta, hogy meglepett szemmel pillantanak föl rá, és abbahagyják a kézimumkát, hogy figyelmesebben hallgassák, megbizsergette a gyönyörűség, érezte a siker enyhe borzongását, s ez bőven kárpótolta fáradságáért.

Most már mindig fölkereste őket, valahányszor tudta, hogy egyedül vannak, és talán sohasem töltött el ilyen kellemes estéket. Guilleroy grófnét megnyugtatta ez a hűséges kitartás, és lecsillapította állandó aggodalmát, mindent elkövetett, hogy a festőt magához vonzza, és magánál tartsa. Lemondott vacsorai meghívásokról, bálokról, fogadásokról, csupán azért, hogy meglegyen az öröme, s három órákor, amikor elment hazulról, a sürgönyhivatal postaszekrényébe dobhassa a kis kék színű táviratot, melyen csak ennyi volt: „Ma estére.” Eleinte, hogy a festő óhaja szerint minél előbb négy szemközt legyenek, mindjárt tíz óra után aludni küldte a lányát. Azután, mikor egy napon látta, hogy a festő elcsodálkozik, és nevetve megkérdezi, miért bánnak úgy Annette-tel, mint egy kisgyermekkel, aki rosszul viselkedett, kegyelemből adott egy negyedórát, majd egy félórát, majd egy egész órát. Különben a lány távozása után a festő nem maradt ott sokáig, mintha Annette-tel a szalon varázsának fele is eltávozott volna. Ilyenkor kis székén odatelepedett a grófné lába elé, leült a közelébe, és időnként becéző mozdulattal az asszony térdéhez szorította arcát. Az asszony odanyújtotta neki egyik kezét; a festő el sem engedte, és amint hirtelen lelohadt a láza, egy szót se szólt többet, erőfeszítése után szinte elringott a csöndben.

A grófné lassanként rájött asszonyi ösztönével, hogy Annette majdnem annyira vonzza a festőt, mint ő maga. De nem haragudott meg, hanem boldog volt, hogy Olivier talált náluk valamit, amitől ő fosztotta meg a festőt: családi érzést; szinte kettejük bilincsébe verte Bertint, mamát játszott, hogy a festő szinte a kislány apjának érezze magát, és újabb gyöngéd kapocs fűzze a házhoz.

Kacérsága folyton résen volt, de nyugtalankodott, mióta mindenfelől érezte, mint még alig észrevehető csipéseket, az érett kor számtalan hátrányát, s ez még élénkebb tevékenységre serkentette. Hogy olyan karcsú maradjon, mint Annette, mindegyre is tartózkodott az italtól, és valóban, termete olyan nyúlánk lett, hogy ha valaki hátulról látta, nem tudta megkülönböztetni őket, de ezt a kúrát csakhamar megszenvedte az arca. Bőre ráncosodni kezdett, és elsárgult, s ez a lánya kicsattanó szépsége mellett annál jobban meglátszott. Ekkor mindenféle színésznői eljárással gondozni kezdte az arcát, ami fényes nappal a fehérségét gyanússá tette, de lámpafénynél ugyanazzal a mesterkelt és bájos ragyogással tündökölt, amely olyan széppé teszi a kendőzött asszony arcát. Mikor megállapította szépségének hanyatlását, és hozzá szokott ezekhez a mesterséges módszerekhez, életmódja is megváltozott. Lehetőleg került,

hogy fényes nappal ki kelljen járnia, többre becsülte a lámpafényt, mert előnyösebb színben mutatta az arcát. Ha érezte, hogy fáradt, sápadt vagy szokatlanul öreges, jótékony fejfájása támadt, s ez fölmentette attól, hogy megjelenjen a bálban vagy a színházban: de azokon a napokon, amikor szépnak érezte magát, diadalmasan játszotta az idősebb nővér szerepét, kismamához illő szerénységgel. Hogy ruhája mindig hasonlítson a leányaéhoz, fiatalasszonyoknak való öltözeteket kényszerített rá, melyek kissé komolyak egy lány számára, de Annette, akiben mindinkább kiütközött a vidám és nevető természet, kicsattanó elevenséggel viselte ezeket a ruhákat, s ez még kedvesebbé tette őt. Szívvel-lélekkel támogatta anyjának kacér mesterkedéseit, ösztönszerűen kedves és családi jeleneteket rögtönzött vele, eltalálta az alkalmat, mikor lehet megcsókolni, vagy derekát gyöngéden átölelni, vagy egy mozdulattal, simogatással vagy más szellemes ravaszsággal megmutatni, mennyire csinosak mind a ketten, és mennyire hasonlítanak egymáshoz.

Olivier Bertin, minthogy annyiszor együtt látta és szüntelenül egymáshoz hasonlítottatta, néha szinte összezavarta őket. Megtörtént, hogy a kislány megszólította éppen akkor, amikor ő másfelé nézett, és neki törnie kellett a fejét: „Melyik mondotta ezt?” Gyakran még mulattatta is ez a játék, hogy összecserélje a két nőt, kivált ha mind a hárman együtt voltak a XV. Lajos-szalomban. Ilyenkor behunyta a szemét, s arra kérte őket, hogy intézzék hozzá egymás után ugyanazt a kérdést, aztán változtassák meg a kérdések sorrendjét, vajon fel fogja-e ismerni a hangjukat. A két nő olyan ügyességgel tudta eltalálni ugyanazokat az árnyalatokat, olyan egyforma hangsúlyozással tudta kiejteni az azonos kérdéseket, hogy néha valóban összetévesztette őket. Így aztán a valóságban is annyira hasonlítani kezdett a kiejtésük, hogy az inasok gyakran a lánynak felelték: „Igen, asszonyom”, és az anyának: „Igen, kisasszony.”

Mulatságból így utánozták egymást, és majmolták egymás mozdulatait, és ezzel a viselkedésnek és a mozdulatoknak olyan hasonlóságára tettek szert, hogy maga Guilleroy gróf is összetévesztette őket, ha egyik vagy másik elsuhant a szalon homályos mélyén, úgyhogy meg kellett kérdeznie: „Te vagy az, Annette, vagy az édesanyád?”

Ebből a természetes és szándékolt, valóságos és mégis mesterkelt hasonlóságból a festő lelkében és szívében az a fura érzet támadt, hogy kettős lénnel van dolga, egy régivel és egy újjal, egy jól ismerttel és egy még ismeretlennel, két testtel, melyet egymás mintájára alkottak ugyanabból az anyagból, hogy ez ugyanaz az asszony, az egyik csak folytatása a másiknak, megfiatalodva és azzá alakulva, ami régebben volt. Így élt köztük, megosztva szerelmét, nyugtalanul, zavartan; érezte, hogy az anya iránt fölébred régi szenvedélye, és a leányt valami bizonytalan vonzalommal árasztja el.

MÁSODIK RÉSZ

Párizs, július 20. Este 11 óra.

Kedves barátom!

Édesanyám meghalt Roncières-ben. Éjjélkor utazunk, ne jöjjön, nem értesítettünk senkit. Sajnáljon engem, és gondoljon rám.

Any

Július 21-én délben.

Szegény barátnőm!

Elutaztam volna akarata ellenére is, ha nem szoktatott volna rá, hogy minden akaratát parancsnak tekintsem. Mélységes fájdalom tölt el, ha magára gondolok. Eszembe jut az a néma utazás, melyet az éjjel tett meg kislánya és férje társaságában abban a rosszul megvilágított vasúti kocsiban, amely drága halottja felé vitte. Szinte láttam, mint kuporodnak össze mindhárman a pislogó olajmécses alatt; maga sírt, és Annette zokogott. Láttam, amint megérkeznek az állomásra, átszállnak a hintóba, megérkeznek a kastélyba, ahol a lesújtott cselédség fogadja, maga felrohan a lépcsőn a szoba felé, ahol az ágyon ki van terítve az édesanyja; első pillantása ráesik, és csókjaival halmozza el merev, kiaszott arcát. És gondoltam a maga szívére, a maga szegény szívére, arra a szegény kis szívre, amelynek fele az enyém, és amely most szinte meghasad a sok szenvedéstől, a fojtogató könnyektől és a fájdalomtól, mely most engem is kínoz.

Csókolom könnyel áztatott szemét mélységes részvétellel.

Olivier

Roncières, július 24.

A levele nagyon megnyugtató volt, kedves barátom, ha ugyan valami meg tudna nyugtatni szörnyű szerencsétlenségemben. Tegnap temettük édesanyámat, és mióta szegény élettelen holttestét kivitték ebből a házból, úgy érzem, mintha egyedül maradtam volna a világon. Az ember szereti az anyját, nem is tudja, nem is érzi, mert ez olyan természetes, mint maga az élet, és csak a végső válás pillanatában vesszük észre, milyen mélyek a szeretet gyökerei. Semmiféle más érzést nem lehet ehhez hasonlítani, mert a többi csak később támad, de ez a születéssel kezdődik. A többi érzést mind az élet véletlene hozza, de ez ott él velünk együtt az első naptól kezdve, szinte vérünné válik. És azután, azután nemcsak anyját veszíti el az ember, hanem félig-meddig a gyermekora is eltűnik vele, mert kislányéletünk éppannyira az övé, mint a miénk. Egyedül ő ismerte azt úgy, mint mi, tudott sok-sok jelentéktelen és kedves dolgot, szívünk első édes érzelmeit csak őneki mondhattam: „Emlékszel, anyám, amikor... Emlékszel, anyám, a porcelán babára, melyet nagymamától kaptam?” Így morzsolgattuk ketten az apró és jelentéktelen emlékek hosszú és kedves rózsafüzérét, s ezeket senki sem ismeri többé, csak én. Életem egy része halt most meg, a legrégibb, a legjobb. Elvesztettem azt a szegény szívet, ahol még teljes egészében élt az a kislány, aki voltam. Most már senki sem ismeri a kislányt, senki sem emlékszik a kis Annára, rövid szoknyáira, nevetésére és mosolyára.

És eljön a nap, talán nincs is olyan messze, amikor nekem is el kell mennem, és egyedül kell hagynom a világon az én kedves Annette-emet, amint édesanyám egyedül hagyott engem. Mily szomorú, kemény és kegyetlen sors! Pedig az ember sohasem gondol rá, nem néz körül, és nem veszi észre, mint szedi áldozatait a halál, és hogy nemsokára mi is sorra kerülünk. De jó is, hogy nem nézünk körül, nem gondolunk rá, s a világ elszórakoztat, felvidít és elkápráztat, mert különben elviselhetetlen lenne az élet, megőrné bennünket a végtelen mézszárlás látványa.

Nagyon megtörtem, kétségbeestem, nincs erőm semmihez. Éjjel-nappal szegény anyáma gondolkodom, mint szögezték koporsóba, hogyan eresztették le zuhogó esőben a fekete földbe, a rideg temetőben; öreg arca, melyet oly boldogan csókoltam, most csupa szörnyű rothadás lehet. Ó, micsoda borzalom!

Mikor elvesztettem édesapámat, fiatal házasság voltam, nem éreztem annyira, ezeket a dolgokat, mint ma. Igen, sajnáljon, gondoljon rám, írjon nekem, nagy szükségem van magára.

Anne

Párizs, július 25.

Kedves barátnőm!

Bánata rendkívüli szomorúságot okozott. Én sem látom többé rózsásnak az életet. A távozása óta elveszítettem önmagam, elhagyatva nincs semmi támaszom, semmi menedésem. Minden fáraszt, untat, ingerel. Szüntelenül magára és a kis Annette-re gondolkodom, éppen most vannak távol tőlem, amikor annyira szükségem volna, hogy itt legyenek mellettem.

Különös, hogy mily messze érzem magukat, és mennyire hiányoznak nekem. Soha, még fiatal koromban sem jelentett maga annyira mindent, mint éppen most. Egy idő óta éreztem ezt a közelgő válságot, tudtam, hogy a rövid boldogság olyan, mint késő őszbe tévedő nyári napsugár. Olyan furcsákat érzek, hogy el is mesélem magának. Képzeld el, mióta távol van, nem tudok kísértelni. Máskor, még az utóbbi hónapokban is rendkívül szerettem egyedül kószálni az utcán, szórakoztattak az emberek és a dolgok, örömet okozott, ha embereket látok, és vidáman rogom a köveket. Csak mentem, mentem, magam se tudtam, hová, a járás, a lélegzés, az ábrándozás kedvéért. Most ettől is elment a kedvem. Mihelyt utcára megyek, olyan szorongást érzek, mint a vak, akinek megszökött a kutyája. Olyan nyugtalan vagyok, mint az utas, ha elveszíti az ösvényt az erdőben, abba kell hagynom a sétát, és haza kell térnem a lakásomba. Párizs üres, minden csak riaszt és nyugtalanít. „Hová megyek?” - kérdelem magamtól. „Sehová, hiszen csak sétálni akarok” - válaszolok magamban. Nos hát, még csak céltalanul sétálni sem tudok. Az a gondolat, hogy csak kószálok az utcán, fáraszt és unalommal tölt el. Ilyenkor elmegyek a klubba, hogy ott üzzem el melabúmat.

És tudja, miért van mindez? Csupán azért, mert maga nincs itt. Ebben bizonyos vagyok. Ha tudom, hogy maga Párizsban van, akkor nem érzem hiábavalónak a sétát, mert mindig lehetségesnek tartom, hogy az első utcasarkon szembetalálkozom magával. Elkószálhatok mindenfelé, mert bárhol magára akadhatok. Ha magával nem találkozom, talán Annette kerül elé, s őbenne is a maga kisugárzását látom. Maguk ketten reménységgel töltik meg számomra az utcákat, azzal a reménységgel, hogy egyszer csak találkozni fogunk, vagy maguk jönnek messziről felém, vagy én sejtem meg, merre járnak, és követem lépteiket. Ilyenkor kellemesnek találom a várost, és magához hasonló

termetű asszonyok megtöltik szívemet az utca minden mozgalmasságával, kellemessé teszi a várakozást, foglalkoztatják szememet, vágyakat ébresztenek bennem, hogy magát lássam.

Talán úgy gondolja, hogy önző vagyok, szegény barátnőm, mert annyit beszélek magányomról, mint egy vén, turbékoló galamb, pedig közben maga olyan fájdalmas könnyeket sír. Bocsásson meg nekem, hogy annyira megszoktam maga mellett a kényeztetést, hogy ha nincsenek itt Párizsban, szinte kiáltani szeretnék: „Segítség!”

Csókolom a kezét, és szánakozzék rajtam.

Olivier

Roncières, július 30.

Kedves barátom!

Köszönöm levelét. Nagy szükségem van arra, hogy tudjam, mennyire szeret! Szörnyű napokat éltem most át, valóban azt hittem, hogy megöl a fájdalom. Mint a sziklatömb, olyan volt a szenvedés keblemen, és egyre nőtt, fullasztott, fojtogatott. Az orvos, akit azért hívtam ide, hogy csillapítsa idegességemet, rohamaimat - mert naponként ötször-hatszor rám támadtak -, morfiuminjekciót adott, és ez majdnem megőriztett; az itteni nagy hőség még súlyosabbá tette állapotomat, annyira fölizgatott, hogy közel voltam a megőrüléshez. Most egy kissé megnyugodtam a pénteki nagy zápor óta. El kell magának mondanom, hogy a temetés napja óta nem tudtam sírni, és íme, míg a vihar dühöngött - bár közeledése annyira feldúlta idegeimet -, egyszer csak érzem, hogy könnycseppek fakadnak szememből, lassú, ritka, apró, égető könnycseppek. Ó! Ezek az első könnyek milyen fájdalmat okoznak! Úgy marcangoltak, mintha karmok lettek volna, a torkom összeszorult, alig tudtam lélegzeni. Azután a könnyek mind gyorsabbak, mind nagyobbak, mind langyosabbak lettek. Úgy ömlöttek szememből, mint a forrás vize, egykettőre eláztatták a zsebkendőmet, úgyhogy másikat kellett elővennem. És a bánat súlyos sziklája egyszer csak lágyulni, hasadozni, olvadozni kezdett.

Attól az időtől kezdve reggeltől estig sírok, és ez a menekülésem. Különben megőrültem vagy meghaltam volna, ha nem tudok sírni. Most is nagyon egyedül érzem magam. A férjem látogatásokat tesz a környéken, és én rábírtam, vigye magával Annette-et, hogy szórakoztassa és vigasztalja egy keveset. Elmennek kocsin vagy lóháton nyolc-tíz mérföldnyire Roncières-től, és a kislány kipirult arccal jön vissza, szomorúsága ellenére szeme ragyog az élettől, felvidította a szabad levegő és a friss séta. Milyen szép, ha ilyen fiatal az ember! Azt hiszem, két vagy három hetet töltünk itt, azután még augusztusban visszatérünk Párizsba, tudja, hogy miért.

Elküldöm magának mindazt, ami megmaradt a szívemből.

Any

Párizs, augusztus 4.

Már nem bírom, kedves barátnőm. Alig várom a visszatérését, mert úgy érzem, még valami bajom talál történni. Már arra gondolok, hogy beteg vagyok, annyira undorodom mindattól, amit régen örömmel vagy közönyös megnyugvással szoktam tenni. Aztán olyan forró ez a Párizs, hogy minden éjszaka egy nyolc-kilenc órás gőzfürdéssel ér föl. Kimerültén ébredek álmomból, mintha kemencében aludtam volna, egy-két órát föl-alá

sétálok a fehér vászon előtt azzal a szándékkal, hogy rajzolni fogok valamit. De nem jut semmi az eszembe, nincs semmi a szememben, semmi a kezemben. Nem vagyok többé festő!... Kétségbeejtő ez a haszontalan vágyakozás a munka után. Odarendelek modelleket, elhelyezem őket, de amikor látom pózaikat, mozdulataikat, kifejezéseiket, melyeket már annyiszor megfestettem unásig, rájuk parancsolok, hogy öltözzenek fel, és távozzanak. Mintha már nem tudnék semmi újat látni, úgy kínlódom, azt hiszem, meg fogok vakulni. Mi ez? A szemem vagy az agyam fáradt ki, vagy kimerült a művészi tehetőségem, vagy pedig görcsöt kapott a látóidegem? Ki tudja? Néha úgy tetszik, mintha már semmi se volna a természetnek abban a föltáratlan zugában, amely nekem volt fönn-tartva. Csak azt látom, amit mindenki ismer, csak azt tudom festeni, amit minden rossz festő tud, nincs látomásom és megfigyelőkészségem, olyan vagyok, mint egy kontár. Máskor, nem is olyan rég, végtelen sok új motívumot láttam, és kifejezésükre az eszközök olyan változatossága állott a rendelkezésemre, hogy zavarba jöttem, ha választanom kellett, és ez habozóvá tett. De íme, most hirtelen elnéptelenedett a látomások világa, kutató szemem tehetetlenné és meddővé vált. Az emberek nem nyújtanak semmi érdekeset számomra, nem találok meg az emberekben azt a jelleget és kifejezést, amelyet annyira szerettem fölfedezni és vászonra rögzíteni. Mégis azt hiszem, hogy igen csinos arcképet tudnék festeni a leányáról. Talán azért, mert annyira hasonlít magára, hogy szinte összefonódnak gondolatban? Igen, talán azért.

Nos, minthogy hiába erőlködöm, hogy fölvezoljak egy férfi vagy női arcot, mely elűt az ismert mintától, elhatározom, hogy elmegyek ebédelni valahová, mert nincs bátorságom, hogy egyedül leüljek az ebédlőmben. A Malesherbes körút olyan, mint egy halott város házai közé zárt erdei fasor. Minden lakás üresnek látszik. Az úttesten az öntözők fehér esőbőbitákkal árasztják el a fakockákat, amelyekből ázott kátrány és felmosott istálló gőze párolog. A Monceau-parktól a Szent Ágoston-templomhoz vezető hosszú, lejtős út mentén alig látni öt-hat fekete alakot, jelentéktelen járókelőket: bolti szolgákat vagy inasokat. A platánok árnyéka különös foltokat vet a forró gyalogjáróra: mintha száradó víztócsák volnának. A levelek mozdulatlanul ülnek az ágakon, és a fák szürke árnya olyan az aszfalton, mintha ennek a kiégett városnak fáradtságát akarná kifejezni. Izzadtan alszik Párizs, mint egy munkás, aki a napsütésben szundikál el egy padon. Igen, izzad ez a koldusváros, és szörnyen büzlik csatornanyílásain, pince- és konyhablakain keresztül, és csurgóin az utcák piszka folydogál. Ilyenkor azokra a nyári reggelekre gondolok, amelyeket a maga kertjében töltöttem, mely tele van mézszagot árasztó mezei virágokkal. Azután émelygő gyomorral betérek valami étterembe, ahol kopasz és pocakos urak ebédelnek kimerült arccal, kibontott mellénnyel, verejtéktől csillogó homlokkal. Minden étel meleg, a dinnye is olvad a jégen, a kenyérhéj puha, a borjúszelet szétomlik, a főzelék újra felforr, a sajt büzlik, a gyümölcs korán elrohad. Utálattal távozom, hazamegyek, és aludni próbálok egy kicsit vacsora idejéig, melyet a klubban töltök.

Ott találkozom Adelmansszal, Maldant-nal, Rocdiane-nal, Landával és sok más barátommal, de csak untatnak és fárasztanak, mint a kintorna. Mindegyiknek megvan a maga nótája - tizenöt év óta ezt kell hallgatnom -, és minden este rákezdik a klubban, amelyről azt mondják, hogy oda szórakozni jár az ember. Föl kellene frissíteni az én nemzedékemet, szemem, fülem, agyam teli már vele. Mert ezek mindig hódítanak, dicsekednek vele, és gratulálnak egymásnak.

Annyit ásítok, ahány perc van nyolc óra és éjjél között, aztán hazamegyek aludni, és mikor leveleközöm, arra gondolok, hogy holnap mindent újra kell kezdenem.

Igen, kedves barátnőm, abban a korban vagyok, amelyben a legényélet elviselhetetlen, mert nincs már énnekem semmi új a nap alatt. A legényember fiatal, kíváncsi és mohó legyen. Ha ez elmúlik, akkor veszedelmes a függetlenség. Istenem, hogy szerettem azelőtt a szabadságot, míg magát annál is jobban meg nem szerettem! És most mily súlyosan nehezedik a vállamra! A magamfajta aggregénynek már csak üresség a függetlenség, üresség mindenütt, halálba vezető út, amelyen semmi sem akadályozza a szemet, hogy a végét ne lássa; folyton feltolul a kérdés: „Mit tegyek? Hová menjek, hogy ne legyek egyedül?” És elmegyek egyik barátomtól a másikhoz, kezét szorítok hol ezzel, hol azzal, egy kis barátságot koldulok. De csak morzsákat tudok fölszedni, egyetlen falat sem telik belőlük.

És maga, kedves barátném, maga nem az enyém. Talán maga miatt van minden aggodalmam - annyit szenvedek emiatt! -, mert vágyom a simogatása után, maga után, szeretném, ha ugyanaz a háztető borulna fölénk, ugyanazok a falak öveznék életünket, közös érdek kötné össze kettőnk szívét, szükségem van arra, hogy közös legyen a reményünk, a bánatunk, az örömünk, a vidámságunk és a szomorúságunk, sőt még apró dolgaink is, melyek nekem annyi gondot okoznak. Maga az enyém, s ez annyit tesz, hogy időről időre elrablok magából egy darabot. De azért szeretném, ha szüntelenül ugyanazt a levegőt szívhatnám, amelyet maga szív, megoszthatnék mindent magával, csak a kettőnk dolgaival foglalkoznék, hadd érezze, hogy ami engem éltet, éppannyira a magáé, mint az enyém, a pohár, amelyből iszom, a szék, amelyen megpihenek, a kenyér, amelyet eszem, és a tűz, amelynél melegszem.

Isten vele, térjen vissza minél előbb. Nagyon szenvedek, hogy olyan távol van tőlem.

Olivier

Roncières, augusztus 8.

Kedves barátom!

Beteg vagyok, és olyan fáradt, hogy alig ismerne rám. Azt hiszem, hogy túlságosan sokat sírtam. Pihennem kell egy keveset visszatérésem előtt, mert nem akarnám, hogy ilyen állapotban lásson, amilyenben most vagyok. Férjem holnapután délben visszautazik Párizsba, és híreket fog vinni magának. Szeretne magával vacsorázni valahol, és megbízott, kérem meg magát, legyen otthon hét órára, fel fogja keresni.

Ami engem illet, mihelyt jobban leszek, mihelyt eltűnik arcomról a halálos sápadtság, melytől magam is megijedtem, én is rögtön vissza fogok térni magához. Nekem nincs a világon más, csak Annette és maga, és én is szívesen feláldoznék mindent bármelyikükért anélkül, hogy egyiküket meglopnám a másikért.

Kisírt szemeimet küldöm magának, hogy csókolja le róluk a könnyeket.

Anne

Mikor Olivier megkapta a levelet, mely azt jelezte, hogy a grófné újra elhalasztotta visszatérését, kedve támadt, szinte ellenállhatatlan kedve, hogy kocsiba vágja magát, kihajtsa a pályaúdvarrát, és felüljön a roncières-i vonatra, de azután eszébe jutott, hogy Guilleroy holnapután megérkezik, belenyugodott hát, és olyan türelmetlenül kezdte várni a férjet, mintha a felesége érkezne.

Sohasem szerette annyira Guilleroy grófot, mint e huszonnégy órás várakozás ideje alatt.

Mikor meglátta, feléje rohant kitárt karokkal, és felkiáltott:

- Ah, kedves barátom, milyen boldog vagyok, hogy láthatom!

A másik igen elégedettnek látszott, főként annak örült, hogy visszatérhetett Párizsba, mert az élet nem volt valami vidám Normandiában, kivált a három utolsó hétben.

A két férfi leült a kétülékes kis kanapéra, a műterem egyik sarkában, egy perzsaszőnyegekből épített baldachin alatt, újra megragadták egymás kezét elérzékenyült arccal, és újra melegen megrázták.

- Hát a grófné hogy van? - kérdezte Bertin.

- Ó! Nem nagyon jól. Nagyon szívére vette a halálesetet, és nagyon lassan tér magához. Sőt meg kell vallanom, hogy kissé nyugtalankodom miatta.

- De hát akkor miért nem tér vissza?

- Nem tudom. Nem tudtam rávenni, hogy velem jöjjön.

- Mivel foglalkozik egész nap?

- Istenem, siránkozik, anyjára gondol. Ez pedig nem tesz jót neki. Nagyon szeretném, ha rászánná magát a levegőváltásra, és elhagyná a szomorú esemény helyét. Ugye, igazam van?

- És Annette?

- Ó, ő akár a nyíló rózsza!

Olivier mosolygott, aztán megkérdezte:

- Ő is sokat bánkódott?

- Igen sokat, nagyon sokat, de tudja, a tizennyolc éves lány bánata nem szokott tartós lenni.

Pillanatnyi csend után Guilleroy tovább folytatta:

- Hová megyünk vacsorázni, kedvesem? Nagy szükségét érzem, hogy lerázzam magamról ezt a tompultságot, lármát halljak, és mozgalmas életet lássak.

- Ebben az évszakban, azt hiszem, az Ambassadeurs kávéház a legjobb.

Elindultak karonfogva a Champs-Élysées irányában. Guilleroyt a hazatérő párizsiak izgalma hevítette, akik számára minden távollét után fiatalabbnak és meglepőbbnek látszott a város; ezer apróságról faggatta a festőt, mi történt azalatt, míg ők távol voltak, miről pletykáltak. Olivier előbb közönyös feleleteket adott, melyekben magányának minden unalma visszatükröződött, majd Roncières-ről kezdett beszélni, szeretett volna kivenni ebből az emberből valamit, kiszedni belőle valami majdnem anyagi dolgot, amelyet azok az emberek hagynak bennünk, akikkel érintkeztünk, valami könnyű kisugárzást, melyet magunkkal viszünk, ha elhagyjuk őket, és még néhány óráig megőrzünk magunkban, míg újra el nem párolog a levegőbe.

Nyáresti nehéz égbolt súlyosodott a városra; a nagy fasorban a lombok alatt felcsendült a szabadtéri hangversenyek friss ritmusa. A két férfi kiült az Ambassadeurs kávéház erkélyére, és nézte az előttük elterülő üres padokat és székeket a zárt nézőtérén; elláttak egészen a kis színpadig, ahol az énekesnők az utolsó napsugarak és a lampionok fényében ragyogtatták csillogó ruhájukat és arcbőrük rózsás színét. A pecsenye, mártás és meleg ételek szaga elvegyült az alig észrevehető fuvallatokkal, melyekkel a gesztenyefák üzengettek egymásnak,

és ha egy asszony haladt el mellettük, fenntartott helyet keresve egy sötét ruhás férfi kíséretében, szédítő parfümszag lebegett mögötte, mely ruháiból és testéből áradt.

Guilleroy ragyogó arccal dörögte:

- Ó, mennyivel jobb itten, mint odalenni!

- Én - felelte Bertin - jobb szeretnék ott lenni.

- Ugyan, ugyan!

- De az istenért, az idén nyáron Párizs kibírhatatlan!

- Eh, kedves barátom, Párizs mégiscsak Párizs marad!

A képviselőnek, úgy látszik, nagyon boldog napja volt. Ritka nap az ilyen, ilyenkor kicsattanó jókedvükben még komoly emberek is képesek ostobaságokra. Elnézett két kokottot, amint a szomszédos asztalnál vacsoráztak három sovány fiatalember társaságában, akik a lehető legudvariasabb viselkedést tanúsították, aztán ravaszul faggatta Olivier-t a hírhedt és drága nőkről, akiknek nevét mindennap hallotta. Aztán mélységes bánattal odasúgott:

- Milyen szerencséje önnek, hogy legényember maradt, annyi mindent csinálhat és láthat.

A festő tiltakozott, és mint mindazok, akiknek nyomja valami a szívét, megvallotta szomorúságát és elhagyatottságát. Mikor mindent elmondott, és végigénekelte bánatának litániáját, hogy a szíven könnyítsen, őszintén megvallotta, mennyire vágyik szeretetre és egy asszonyi kéz simogató melegére; ekkor a gróf is elismerte, hogy a házasságban is van valami. Aztán belemelegedett parlamenti ékesszólásába, és dicsérni kezdte a családi élet előnyeit, nagy hozsannát zengett a grófnéről, és Olivier komolyan, sűrű bólogatással helyeselt.

Boldog volt, hogy valaki beszél az asszonyról, de egyszersmind féltékeny lett erre a meghitt boldogságra, melyet Guilleroy kötelességtudásból dicsért, s a festő őszinte meggyőződéssel felsóhajtott:

- Igen, önnek nagy szerencséje volt!

A képviselőnek tetszett a hízélgés, ő is élénken helyeselt, aztán így folytatta:

- Nagyon szeretném már, ha a feleségem visszatérne, valóban nagy gondot okoz nekem e pillanatban. De nézze csak, minthogy ön nagyon unatkozik Párizsban, menjen el érte, és hozza fel. Önre hallgatni fog, mert ön az ő legjobb barátja, míg egy férj... Hiszen tudja...

Olivier el volt ragadtatva, és rögtön beleegyezett:

- Nekem is ez volna a legfőbb vágyam. Azonban... hátha kellemetlen volna a grófnénak, ha így hirtelen betoppannék.

- Ugyan, a világért sem. Utazzék csak el, kedves barátom.

- Akkor szívesen megyek. Elutazom holnap délután az egyórás vonattal. Küldjek sürgönyt?

- Nem, nem kell, majd én elintézem. Értesíteni fogom az asszonyt, hogy kocsit küldjön az állomásra.

Amint megvacsoráztak, visszatértek a körútra. De már egy félóra múlva a gróf hirtelen elbúcsúzott a festőtől, azzal az ürüggyel, hogy sürgős dolga van, amelyről egészen megfeledezett.

A grófné és a leánya gyászruhában, egymással szemben ültek a roncières-i tágas ebédlőben, és az ebédet várták. A falakon az elhunyt Guilleroy grófok képei sorakoztak ódon keretükben, melynek aranyozása lemállott; naiv ízlésű arcképek voltak, az egyik vértben, a másik testhez álló ujjasban ábrázolta az elhunytat, a harmadikon egy hajporos francia gárdatiszt, a negyedikén egy restauráció korabeli ezredes látszott. Két inas nesztelen léptekkel szolgálta ki a két hallgatag nőt. A legyek az asztal fölött függő kristálycsillár körül röpdöstek, kavargó és zümmögő sötét felhőben.

- Nyissák ki az ablakokat - szólt a grófné -, kissé hűvös van idebenn.

Kitárták a három magas ablakot, mely a padlótól a mennyezetig ért, és széles volt, mint egy erkélynyílás. A három nagy ablakon keresztül hirtelen elárasztotta a szobát a langyos légáramlat, mely magával hozta a meleg fű illatát és a rétek távoli nesztét, aztán elvegyült a kastély vastag falai közé zárt helyiség kissé nyirkos levegőjével.

- Milyen jó - szólt Annette, és teli tüdővel szívta magába a friss levegőt.

A két asszony az ablak felé tekintett, és a világoskék eget nézte: kissé elfátyolozta a köd, mely ilyenkor a napsugárban fürdő földek felett ragyog; nézték a park hosszú zöld pázsitját, az elszórt facsoportokat, a távolba nyíló kilátást, a sárga mezőt, amelyen az érett vetés arany abrosza csillogott a látóhatár széléig.

- Délután hosszú sétát teszünk - szólt a grófné. - Elgyalogolhatunk egészen Berville-ig, a folyó mentén, mert a réten keresztül nagyon meleg volna.

- Igen, anyám, magunkkal visszük Juliót is, hadd hajszolja a foglyokat.

- Tudod, hogy édesapád megtiltotta.

- Ó, hiszen papa Párizsban van. Aztán milyen mulatságos, ha Julio lesbe áll. Nézd csak, hogy kötözködik most is a tehenekkel. Istenem, milyen mulatságos.

Hátratulja székét, felkelt, és odafutott az ablakhoz, aztán uszítani kezdte a kutyát: - Fogd meg, Julio, fogd meg!

A pázsiton három lomha tehén oldalt fekve pihent; legeltek jóllakásig, eltikkadtak a hőségben, domborodó hasukat szinte paskolta a napsugár. A vadászkutya nagy ugatással, örült ugrálással, vidám, dühös és színlelt haraggal táncolta körül a teheneket. Karcsú, vörös-fehér tarka állat volt, tincses füle minden ugrásra meglebbent. Azon erőlködött, hogy felriassza a három nehézkes állatot, de mozdulni sem akartak. Úgy látszik, ez volt a kutya kedvenc játéka, mindig újrakezdte, valahányszor a tehenek ledültek pihenőre. Azok rosszállóan, de ijedtség nélkül nézték vizenyős nagy szemükkel, és fejükkel követték mozdulatait. Annette az ablakból biztatta:

- Rajta, Julio! Rajta!

A vizsla egyre vakmerőbb lett, izgalmában mind hangosabban csaholt, odamerészkedett az állatok mellé, mintha beléjük akarna harapni. A tehenek nyugtalankodni kezdtek, bőrük ideges borzongása, mellyel a legyek ellen védekeznek, mind gyakoribb és tartósabb lett. Egyszer azonban a kutya annyira nekiiramodott, hogy nem tudott idejében megtorpanni, és teljes lendülettel ért az egyik tehén közelébe, úgyhogy kénytelen volt keresztülugrani, ha nem akart átbukfencezni rajta. Az otromba állat az ugrás szelétől megsuhintva, először felemelte a fejét,

azután lomhán, nehézkes szuszogással feltápáskodott a négy lábára. Mihelyt felkelt, a másik kettő követte példáját, és Julio körültáncolta őket diadalmas ugatással; Annette az ablakból dicsérte a kutyát:

- Bravó, Julio, bravó!

- Kérlek - szólt a grófné -, gyere már ebédelni, gyermekem!

De a lány a fél kezét szeméhez emelte, és így válaszolt:

- Nini, a sürgönykihordó!

A búza- és zabtáblák között kanyargó láthatatlan ösvényen mintha egy kék zubbony úszott volna a kalászek között a kastély irányában; egy férfi közeledett ütemes léptekkel.

- Istenem! - sóhajtott a grófné. - Csak valami rossz hírt ne hozzon!

Még most is borzongott attól a félelemtől, amely hosszú ideig fogva tart bennünket, ha a sürgönyben valami szeretett rokonunk haláláról értesülünk. Mostanában nem tudta feltépni a kis kék papirost reszkető ujjával, és izgalmaiban most is arra gondolt, hogy abból az ügyel-bajjal kibontható papirosból valami fájdalom fog származni, mely könnyekre fakasztja.

De Annette tele volt fiatalos kíváncsisággal, és szeretett minden meglepetést. Szíve először érzett nagyobb fájdalmat, ezért most csak örömet várt a levélhordó oldalán lógó fekete és félelmes bőrtáskából, amelyből a postás annyi izgalmat hint széjjel a városok utcáin és a mezők ösvényein.

A grófné sem ebédelte tovább, gondolatban követte a kihordót, aki egyre közeledik, és néhány írott szót hoz, néhány szót csupán, de őt talán úgy meg fogja sebezni, mintha kést döfnének a torkába. Annyira kíváncsi volt, hogy elállt a lélegzete, és szeretne volna kitalálni, micsoda sürgős hírt hoznak. Vajon miről lehet szó? Kiről? Hirtelen Olivier jutott az eszébe. Talán beteg? Talán ő is halott?

A tíz perc, míg várni kellett, végtelennek látszott. Feltépte a sürgönyt - meglátta a férje nevét -, végigfutott rajta: „Értesítelek, hogy Bertin barátunk Roncières-be érkezik az egyórás vonattal. Küldj kocsit az állomásra. Csókollak.”

- Nos, anyám? - kérdezte Annette.

- Bertin bácsi jön le hozzánk.

- Ó, milyen jó lesz, és mikor?

- Nemsokára.

- Négy órára?

- Igen, de kedves!

De a grófné elsápadt, mert egy idő óta új aggodalom hatalmasodott el rajta, és a festőnek hirtelen megérkezése fájdalmas fenyegetésnek látszott; rosszat sejtett.

- Kihajtasz eléje - mondotta a leányának.

- Hát te, mama? Te nem jössz?

- Nem. Én itt várlak benneteket.

- De miért? Rosszul fog esni neki.

- Nem valami jól érzem magam.

- Hiszen még az imént gyalogolni akartál Berville-ig.
- Igen, de nem esett jól az ebéd.
- Addig majd jobban leszel.
- Nem, rögtön felmegyek a szobámba, majd értesíts, ha megérkeztetek.
- Igen, anyám.

A grófné parancsot adott, hogy fogjanak be a kellő időben, készítsék el a vendégszobát, aztán felment a szobájába, és bezárkózott.

Eddig egész élete szinte szenvedés nélkül telt el, egyetlen, nagyobb eseménye Olivier iránt érzett szerelme volt, és az a gond, hogy ezt a szerelmet megőrizze. Ez mindig sikerült neki, és mindig diadalmasan került ki ebből a küzdelemből. Szívét elringatta a siker és a dicsőség, követelőző lett, mint egy társaságbeli szép asszonyhoz illik, akinek joga van az élet minden öröméhez, beleegyezett egy ragyogó házasságba, amelyben a vonzalom mit sem számított, s később lassanként úgy fogadta a szerelmet, mint egy boldogsággal teli élet kiegészítését. Azután belesodródott abba a bűnös viszonyba, nagyrészt vonzalomból, kissé az érzelmek iránt érzett áhítatos tiszteletből, mintegy kárpótlásul a mindennapi élet robotjáért. Szíve bezárkózott, eltorlaszolta magát boldogságával, melyet a véletlennek köszönhetett, és nem volt más vágya, csak hogy ezt megvédje a mindennapi meglepetések ellen. Egy szép asszony jóakaratával fogadta hát a kellemes eseményeket, nem szerette a kalandokat, keveset törődött új vágyakkal, ismeretlen szenvedélyekkel, inkább állhatatosan és okosan megmaradt régi szerelmében, megelégedett a jelennel, és természetesen nyugtalankodott a holnap miatt, megtanulta, hogyan kell okosan és takarékosan élni a sors kegyeivel.

Nos hát, lassankint - magának se merte volna bevallani -, ha a múltó napokra és a közeledő vénségre gondolt, valami sötét aggodalom lopózott szívébe. Valami enyhe, de makacs bizsergést érzett. Jól tudta, hogy ha az ember megindul az öregedés lejtőjén, nem tud többé megállni, ezért, engedve a veszély ösztönének, behunyta a szemét, és ellenkezés nélkül csúszott lefelé, hogy megőrizze ábrándjait, el ne kapja az örvény szédülete és a tehetetlenség kétségbeesése.

Úgy állt hát mosollyal az ajkán, valami színlelt büszkeséggel, hogy olyan sokáig szép tudott maradni. És mikor Annette megjelent mellette, tizennyolc évének frissességében, nem szenvedett ettől a szomszédságtól, inkább büszke volt rá, hogy még most is vannak, akik többre becsülik az ő érett és tudatos báját a viruló fiatal leány ragyogó szépségénél.

Sőt azt hitte, hogy életének boldog és nyugodt korszaka kezdődik, mikor anyjának halála egyszerre szíven találta. Az első napokban valami mély csüggedés fogta el, és minden más érzést elnyomott. Reggeltől napestig vergődött a kétségbeesés örvényében, mindenféle apró emléket idézett fel a halotról, baráti szavakat, régi arcát, egykori ruháit, mintha ereklyéket akarna gyűjteni, emlékezete mélyén össze akarná hordani az eltűnt múltnak minden meghitt és jelentéktelen emlékét, hogy kegyetlen álmodozásait táplálja velük. Amikor eljutott a kétségbeesés tetőpontjára, és minduntalan ideggörcsök és ájulások környékezték, minden fájdalma könnyekben fakadt ki, és szeme éjjel-nappal könnyben ázott.

Egy reggel komornája lépett be, kinyitotta az ablak fatábláit, és felhúzta a függönyöket, majd megkérdezte: - Hogy van ma, asszonyom? - A grófné, akit kimerített és egészen elgyengített a sírás, azt felelte:

- Ó, nagyon rosszul érzem magam, nem bírom tovább.

A komorna a teás tálcát tartotta kezében, úrnőjére nézett, egészen meghatódott, hogy olyan sápadtnak látja a fehér párnán, aztán őszinte és szomorú hangon hebegte:

- Valóban, asszonyom, nagyon rosszul néz ki. Jól tenné, ha kissé ápolná magát.

Olyan hangon mondta ezt, hogy a grófné tűszúrást érzett szívében; amint a leány kiment, kiugrott az ágyból, hogy megnézzé arcát a nagy, tükrös szekrényben.

Egészen meghökkent, mikor szemben állt önmagával, megijesztette beesett arca, kivörösödött szeme, a pusztítás, melyet az a pár napi szenvedés okozott neki; arca, melyet olyan jól ismert, melyet annyi tükörben tanulmányozott, hogy minden kifejezését, minden kedves vonását, minden mosolyát ismerte, s amelynek már egyszer-kétszer eltüntette sápadtságát, felüdítette múló fáradtságát, kisimította könnyű ráncait, melyek nappal meglátszanak a szem szögletében, ez az arc most hirtelen olyan lett, mintha egy más asszonyé volna, egészen más arc, melyet valami gyógyíthatatlan betegség tett tönkre.

Hogy jobban láthassa magát, hogy jobban megállapítsa ezt a váratlan bajt, olyan közel hajolt, hogy homlokával érintette a tükröt, és leheletének párája a hideg üvegre csapódott, elhomályosította, s egészen eltüntette a rámeredő sápadt arcot. Elő kellett vennie zsebkendőjét, hogy letörölje leheletének páráját, és valami furcsa felindulástól megborzongva, hosszasan és türelmesen szemügyre vette arcának elváltozásait. Könnyű ujjával megfeszítette arcán a bőrt, kisimította homlokredőit, felborzolta a haját, kifordította szemhéját, hogy lássa a szeme fehérjét. Azután kinyitotta a száját, megnézte a fogait - kissé fénytelenek voltak, bár itt-ott aranykorona csillogott rajtuk -, s ijedten látta, milyen fakó a foghúsa, és mennyire elsárgult a bőr az arcán és a halántékán.

Olyan figyelemmel vette sorra hanyatló szépségének tüneteit, hogy nem is hallotta, hogy kinyílt az ajtó, csak akkor rezzent össze, amikor a komornája megszólalt mögötte:

- Asszonyom, elfelejtette meginni a teáját!

A grófné zavartan, ijedten, szégyenkezve visszafordult, és a leány, kitalálva a gondolatát, így szólt hozzá:

- Asszonyom nagyon sokat sír, és a bőrnek a könny árt a legtöbbet. Az ember vére válik ilyenkor vízzé.

A grófné szomorúan hozzátette:

- A vénség is számít ám.

A komorna ijedten felkiáltott:

- Ó, ó, hol vagyunk még attól! Csak pár nap pihenésre van szüksége, aztán nyomtalanul eltűnik a petyhüdség, csak hogy jó volna, ha asszonyom mindennap kisétálna, és nem sírna annyit.

Mihelyt felöltözött, a grófné lesietett a parkba, és anyja halála óta első ízben felkereste a kis kertet, ahol azelőtt annyira szerette gondozni és bokrétába kötni a virágokat, aztán lement a folyó partjára, és a víz mentén sétált egészen ebédig. Mikor leült az asztalhoz, férjével szemben, leánya mellé, megkérdezte tőlük, hogy megtudja véleményüket:

- Ma jobban érzem magam. Ugye, már nem vagyok olyan sápadt?

- Ó, még elég rosszul néz ki - felelt a gróf.

Az asszony szíve fájdalmasan megvonaglott, szeretett volna sírni, a szeme nedves lett, annyira megszokta már a könnyeket.

Aznap este, másnap és a következő napokon, talán azért, mert az anyjára gondolt, vagy talán azért, mert a maga baja jutott az eszébe, minden percben úgy érezte, hogy zokogás fojtogatja a torkát, és könnyek lepik el a szempilláját. De visszafojtotta könnyeit, nem engedte, hogy tönkretegyék az arcát, visszafojtotta valami emberfölötti erőfeszítéssel, gondolatát idegen dolgokra terelte, legyűrte magában a fájdalmat a könnyekkel együtt, igyekezett vigasztalódni, szórakozni, hogy ne gondoljon többé szomorú dolgokra, s visszanyerje egészséges arcszínét.

Főként pedig Párizsba nem akart visszatérni, nem akarta látni Olivier Bertint, míg össze nem szedi magát. Észrevette, hogy nagyon lesóványodott, pedig a magakorabeli nőknek szükséges, hogy testük telt legyen, és így megőrizze ruganyosságát. Azért hosszú sétákon kereste elvesztett egészségét, a mezők ösvényein, a szomszédos erdőkben, és bár fáradtan tért vissza, és étvágya sem volt, iparkodott sokat enni.

A gróf már nagyon vágyódott Párizs után, nem értette sehogy sem a makacsságát. Végre a legyőzhetetlen ellenállás láttára kijelentette, hogy egyedül is visszamegy, és a grófné tetszésére bízta, hogy akkor jöjjön, amikor jól érzi magát.

Másnap az asszony sürgőnyt kapott, amely Olivier megérkezését jelezte.

Szeretett volna menekülni előle, annyira félt az első találkozástól. Szeretett volna még legalább egy vagy két hetet várni. Egy hét alatt, ha egy asszony gondosan nekilát, egészen meg tudja változtatni az arcát, hiszen az asszonyok, még a fiatalok és egészségesek is, a legkisebb élmény hatása alatt, egyik napról a másikra felismerhetetlenné válnak. De a gondolat, hogy napfényben, szabad levegőn mutatkozzék Olivier előtt, a fiatal Annette mellett, ebben az augusztusi napsütésben, annyira nyugtalanította, hogy rögtön elhatározta, nem fog kimenni eléje az állomásra, hanem megvárja a szalon félhomályában.

Felment szobájába, és elgondolkozott. A meleg fuvallat időről időre meglobogtatta a függönyöket.

Tücskök ciripelése töltötte meg a levegőt. Soha nem érezte magát ennyire szomorúnak. Nem a nagy fájdalom sújtotta le, és örölte fel szívét, nem az a nagy fájdalom, mely halott anyjának élettelen teste előtt szakadt rá megsemmisítő súlyával. Ez a fájdalom, melyet gyógyíthatatlannak tartott, eltűnt néhány nap alatt, lecsillapult, és nem maradt belőle más, csak fájdalmas emlék; de most úgy érezte, hogy a mélabú mélységes árja ragadja el, egészen elmerül benne - holott csak lassan ereszkedett belé -, és ebből soha ki nem lábal többé.

Sírni szeretett volna, ellenállhatatlan kényszert érzett, hogy sírva fakadjon, de ezt nem akarta. Valahányszor azt érezte, hogy szempillái megnedvesednek, rögtön letörölte a könnyeket, felkelt, fel-alá járt, nézte a parkot és az irtást körülvevő magas szálfákat, melyek fölött hollók keringtek a kék égen, sötét és lomha szárnycsapással.

Aztán odaállt a tükör elé, egyetlen szempillantással ítéletet mondott maga fölött, eltörölte egy könnycsepp nyomát - gyöngéden a szeme sarkába nyomta a rizsporos pamacsot -, aztán felnézett az órára, és próbálta kitalálni, hol járhat a kocsi.

Mint minden asszony, ha valamely oktan vagy igazi lelki gyötrelem ejti prédául, eszeveszett vonzalommal ragaszkodott szerelméhez. Hiszen neki mindene volt a festő, mindene, több mint maga az élet, az az egyetlen lény, akit akkor szeretünk, ha öregedni kezdünk.

A távolból hirtelen ostorpattogást hallott, odaszaladt az ablakhoz, és megpillantotta a kocsit, amint gyors irammal megkerüli a nagy pázsitszönyeget. Olivier Annette mellett ült a kocsiban, s zsebkendőjét lobogtatta, mikor észrevette a grófnét, és ő az üdvözlésre úgy felelt, hogy a két kezével integetett neki. Azután lement dobogó szívvel, de boldogan, remegett az örömtől, hogy a festő ott van mellette, beszélhet vele, és láthatja az arcát.

Az előszobában találkoztak, a szalon ajtajában.

A festő ellenállhatatlan lendülettel kitárta feléje karját, és igazi felindulástól hevített hangon felkiáltott:

- Ah, szegény grófném, engedje meg, hogy megcsókoljam!

Az asszony behunyta szemét, meghajolt, odasimult a festőhöz, és odanyújtotta az arcát, s míg ez megcsókolta, az asszony a fülébe súgta: - Szeretlek.

Olivier el sem engedte a kezét, egyre csak szorongatta, a szemébe nézett, és így szólt:

- Lássuk hát azt a bánatos arcot!

A grófné attól félt, hogy összerogy. A festő hozzátette:

- Igen, kissé sápadt, de ez nem tesz semmit.

A grófné hálasan rebegte:

- Ah, kedves barátom, kedves barátom! - Nem tudott mást mondani.

A festő hátrafordult, Annette-et kereste, aki eltűnt, aztán Olivier hirtelen felkiáltott:

- Milyen furcsa, ugye, a maga leányát gyászruhában látni.

- Ugyan miért? - kérdezte a grófné.

A festő lelkendezve felkiáltott:

- Hogyan! Miért? De hiszen szakasztott a maga arcképe, melyet én festettem, az én képem! Egészen olyan, mint maga volt, olyan, mint amikor először találkoztunk a hercegnőnél! Hát nem emlékszik arra az ajtóra, amelyen belépett, és elhaladt az én pillantásom alatt, mint egy fregatt, mikor elhalad egy erőd ágyúja alatt. Szent isten! Mikor megpillantottam azt a kislányt az állomáson, még alig néhány perce, amint ott sétált talpig gyászban a peronon, és a napsugár glóriát font hajából az arca körül, a vérem forrni kezdett. Azt hittem, mindjárt sírva fakadok. Mondom magának, meg kell örülni, ha az ember úgy ismerte magát, mint én, aki jobban figyeltem az arcát, mint bárki, és jobban szerettem bármelyik asszonynál, én, aki megfestettem az arcképét! Szinte azt hittem, hogy azért küldte egyedül elém az állomásra, hogy ezt a meglepetést szerezze nekem. Istenem, istenem, micsoda meglepetés! Azt mondom önnek, hogy meg kell örülni!

- Annette! Nané! - kiáltotta a festő.

A lány hangja felcsendült kívülről, éppen cukorral kínálta a lovakat.

- Itt vagyok, itt vagyok!

- Gyere hát be!

Annette odafutott.

- Nézd csak, állj az édesanyád mellé.

A leány szót fogadott, és a festő összehasonlította őket, de meggyőződés nélkül, gépiesen ismételte:

- Igen, egészen megdöbbentő, megdöbbentő!

Pedig most sokkal kevésbé hasonlítottak egymásra, mint annak idején, mielőtt elutaztak Párizsból. A gyászruhás lány ragyogó fiatalságában tündökölt, az anya pedig már rég elvesztette hajának és arcszínének lángolását, mellyel valaha elkápráztatta és megmámorosította a festőt, mikor első ízben találkozott vele.

A grófné és a festő bement a szalonba. A festőnek ragyogott az arca.

- Ah, milyen kitűnő ötlet volt, hogy lejöttem ide! - mondotta.

Aztán helyreigazította szavait:

- Nem, nem is az enyém volt az ötlet, hanem a férjéé. Megbízott, hogy vigyem vissza magát. És én, tudja, mit ajánlok magának? Nem, ugye, nem? Nos, én ellenkezőleg, azt tanácsolom magának, hogy maradjon itt. Ebben a hőségben Párizs kiállhatatlan, falun meg nagyszerűen lehet élni. Istenem, milyen jól érzem magam!

A napnyugta friss fuvallatokkal töltötte meg a parkot, hűvös szellő kerekedett, megborzonegatta a fákat és a földből pehelykönnyű párákat csalt elő, melyek átlátszó, finom fátyollal borították a látóhatárt. A három tehén lehajtott fővel, állva legelészett, mohón harapdálta a fűvet, a négy páva meg hatalmas szárnycsapással felszállt egy cédrusfára, ott szokott aludni a kastély ablakai alatt. Messziről, a faluból kutyaugatás hangzott, és az alkony nyugalmas levegőjében emberi hangok hallatszottak, mondattöredékek röpködtek a mezőn parcelláról parcellára, és rövid torokhangok, melyekkel az állatokat terelgetik.

A festő hajadonfővel, csillogó szemmel, teli tüdővel szívta be a levegőt.

- Íme, a boldogság - mondta, amint ránézett a grófné.

Az asszony odament hozzá.

- Csak az a baj, hogy nem tartós.

- Ragadjuk hát meg, amikor kínálkozik.

- Ez ideig nem szerette a falut - mondta az asszony mosolyogva.

- De most szeretem, mert magát is itt találom. Nem tudnék többé olyan helyen élni, ahol nem lehetek a maga közelében. Ha fiatal az ember, a távolból, levelek, gondolatok útján, tiszta epekedéssel is szerelmes lehet, talán azért, mert még maga előtt érzi az életet, talán azért, mert még több benne a szenvedély, mint a szív kívánsága. De az én koromban a szerelem beteges szokássá fajul, ápolni kell vele a lelket, melynek megbénultak szárnyai, és nem tud többé eszmei magaslatra emelkedni. A szívben nincs már lelkesedés, csupán önző igények. Aztán, nagyon jól érzem, nincs már sok veszteni való időm, ki kell élvezni azt a keveset, ami még megmarad.

- Ó, kedves öreg barátom - szólt a grófné, és megfogta a kezét.

- Igen, igen - ismételte a festő -, megöregedtem. Minden ezt bizonyítja: a hajam, változó arckifejezésem, a rám szakadó szomorúság. Szent isten, lám, ezt eddig nem ismertem: a szomorúság! Ha harmincéves koromban azt mondták volna, hogy egy napon ok nélkül el fogok szomorodni, nyugtalan leszek, mindennel elégedetlen, nem hittem volna. Mindez azt igazolja, hogy a szívem is megöregedett.

Az asszony mélységes meggyőződés hangján felelt:

- Ó! Az én szívem még egészen fiatal. Semmit sem változott, sőt talán még meg is fiatalodott. Tegnap még húszéves, ma talán nincs több tizenhatnál.

Hosszú ideig beszélgettek így a nyitott ablak előtt, lelkükkel beleolvadtak az esti hangulatba, egész közel simultak egymáshoz, közelebb, mint valaha ebben a szerelmes órában, mely rájuk alkonyult, mint a késő esti óra.

Egy inas lépett be, és jelentette:

- Asszonyom, a vacsora tálalva.
- Szólt a lányomnak? - kérdezte a grófné.
- A kisasszony már lent vár az ebédlőben.

Asztalhoz ültek mind a hárman. A lehúzott redőnyök mögött két hatágú, hatalmas kandeláber világította meg Annette arcát, és aranyporral hintette be a fejét. Bertin mosolygott, és nem győzte nézni.

- Istenem! Milyen csinos ez a lány feketében! - mondotta.

Aztán a grófné felé fordult, mialatt a lányát bámulta, mintha meg akarná köszönni az anyának, hogy ilyen örömet szerzett neki.

Mikor visszatértek a szalonba, a hold felszállt a park fái fölé. Sötét árnyékuk olyan volt, mint egy nagy sziget, és túlhan elrejtett tengernek látszott a mező, a réteken lebegő könnyű köd alatt.

- Ó, anyám, menjünk ki sétálni - szólt Annette.

A grófné beleegyezett.

- Magammal viszem Juliót.
- Nem bánom, ha jól esik.

Kimentek. A lány előttük haladt, és a kutyával szórakozott. Mikor végigmentek a pázsiton, hallották a tehének szuszogását, amint felriadva és ellenségüket szimatolva, nyugtalanul felkapták a fejüket, és körülnéztek. Távolabb, a fák alatt a hold finom sugáresője permetezett az ágak közé, lesurrant a földre, megnedvesítette a leveleket, és apró tócsákba gyűlt, melyek sárgás fényben ragyogtak. Annette és Julio előreszaladtak, mintha ebben a derült éjszakában egyforma vidám és gondtalan volna a szívük, és fiatalos mámoruk ugrándozásra készítetné őket.

A tisztásokon, ahová úgy kúszott alá a holdfény, mint a kút fenekére, a lány keresztülsuhant, mint egy látomás, de a festő visszahívta, s bámulva nézte ezt a tündöklő arcú sötét alakot. Aztán a lány újra elszaladt, a festő pedig megfogta és szorongatta a grófné kezét, néha ajkon is csókolta az asszonyt, mikor sűrűbb árnyékban haladtak, mintha újraéledt volna szívének türelmetlensége, valahányszor meglátta Annette-et.

Végre elértek a síkság szélére, ahol csak a távolban elszórva, homályosan bontakoztak ki a tanyákat körülvevő facsoportok. A rétet elöntő tejszínű ködön keresztül végtelenbe nyúlt a látóhatár, és a könnyű csendet, a világos, langyos, hatalmas térség élő csendjét megtöltötte valami kifejezhetetlen remény, valami meghatározhatatlan várakozás, mely oly édessé teszi a nyári éjszakákat. Az égen néhány hosszúkas, parányi felleg mintha ezüstpikkelyekből lett volna. Ha az ember egy-egy pillanatra megállt, és mozdulatlanul belefigyelt az éji csendbe, az élet zavaros és állandó neszt hallhatta, ezernyi kósza zajt, melyeknek harmóniája mintha felolvadt volna az éjszakában.

Egy fürjecske a szomszédos réten elrikkantotta kettős kiáltását, és Julio a fülét hegyezve, nesztelen léptekkel megindult, amerre felharsant a madárfütty kettős szólama. Annette lehajolva a nyomában volt, éppolyan könnyed léptekkel, és visszatartotta lélegzetét.

- Ah - mondta a grófné, egyedül maradva a festővel -, mért tűnnek el oly gyorsan ezek a pillanatok? Nem marad meg belőlük semmi, nem lehet őket megőrizni. Még meg sem ízlelhetjük a boldogságot, máris véget ér.

Olivier megcsókolta a kezét, és mosolyogva hozzátette:

- Ó, ezen az estén én nem filozofálok. Egészen a pillanatnak élek.

- Maga nem szeret úgy engem, mint én magát - suttogta a grófné.

- Ah, ugyan, ugyan!...

A grófné közbevágtott:

- Nem, maga, amint nagyon jól mondta vacsora előtt, olyan asszonyt szeret bennem, aki kielégíti szívének vágyait, aki sohasem okozott magának szenvedést, és aki egy kis boldogságot vitt az életébe. Érzem, tudom. Igen, én jól tudom, kimondhatatlanul örülök neki, hogy jó, hasznos voltam magának, és a segítségére lehettem. Maga szerette mindazt, ami kellemes volt bennem, most is csak azt szereti, a figyelmességemet, a bámulatomat, a vágyamat, hogy tessem magának, a szenvedélyemet és önmagam teljes odaadását. De nem én vagyok az, akit szeret, értse meg jól! Ó, érzem én azt, ahogyan a hideg légáramlatot érzi az ember. Maga ezernyi dolgot szeret bennem, múltékony szépségemet, az odaadásomat, a nekem tulajdonított szellemességet, a rólam alkotott társasági véleményt, meg azt, amelyet én alkottam magáról a szívemben. De nem engem, semmiképpen sem csak engem.

A festő halkán, baráti módon felkacagott.

- Nem, ezt sehogy sem értem, maga most egész váratlanul egy kis jelenetet rögtönöz, és szemrehányásokkal halmoz el.

Az asszony felkiáltott:

- Ó, istenem, szeretném megértetni magával, mennyire szeretem! Hiába keresek, nem találok rá szót. Ha magára gondolok, pedig folyton magára gondolok, a testem és a lelkem mélyén valami kimondhatatlan mámort érzek, hogy a magáé lehetek, és valami ellenállhatatlan vágyat, hogy minél többet adjak magamból. Szeretném feláldozni magamat a legtökéletesebb módon, mert nincs annál jobb, mint adni, ha az ember szeret, adni mindig, adni mindent, mindent, az életet, a lelket, a testet, odaadni mindenünket, amink van, hogy élvezzük az adás kényét, nincs jobb, mint ha készek vagyunk minden kockázatra, hogy még többet adjunk. Annyira szeretem magát, hogy szívesen szenvednék magáért, örülök nyugtalanságomnak, gyötrelmeimnek, féltékenységemnek, szenvedéseimnek, melyeket akkor érzek, ha maga nem olyan gyöngéd hozzám, mint azelőtt. Szeretek magában valakit, akit egyedül én fedeztem fel, egy Olivier-t, nem a társasági Olivier-t, akit bámulnak, akit mindenki ismer, hanem egy másikat, az enyémet, aki nem változhatik többé, nem vénülhet meg, akit nem tudok nem szeretni, mert a szemem nem lát mást, csak őt. De ezeket a dolgokat nem lehet elmondani. Nincsenek szavak kifejezésükre.

A festő halkán, többször megismételte:

- Drága, drága, drága Any.

Julio nagy szökellésekkel visszajött - nem találta a fürjet, mert közeledtére a madár elhallgatott -, Annette is követte futva, lihegve.

- Nem bírom tovább - mondta. - Önbe kapaszkodom, Bertin bácsi!

Belekapaszkodott Olivier szabad karjába, és aztán visszafordultak egymásba karolva a sötét fák alatt. Nem beszéltek többet. Olivier ment, ment, lenyűgözve a két nőtől, át- meg átítatva attól az asszonyi delejességtől, amellyel érintésük elárasztotta. Nem is akart látni, hiszen ott érezte őket maga mellett, sőt be is hunyta a szemét, hogy jobban érezze varázsukat. A két asszony vezette, kalauzolta, és ő csak ment, ment, szerelmes volt mind a kettőbe, a jobb oldaliba éppúgy, mint a bal oldaliba, nem is tudta, melyik van jobbról, melyik van balról, melyik az anya, melyik a leánya. Szándékosan odaadta magát ennek az öntudatlan és keresett érzékiségnek, ennek a bizonytalan izgalomnak. Sőt igyekezett, hogy a két nő egybeolvadjon szívében, s ő ne tudja megkülönböztetni őket gondolatban, és elringatta vágyát ebben a gyönyörű zúrzavarban. Hiszen anya és leány tulajdonképpen egy asszony, annyira hasonlítanak egymáshoz. Mintha ez a leány csak azért jött volna a világra, hogy megfiatalítsa a festő régi szerelmét az anya iránt.

Csak akkor nyitotta fel a szemét, mikor a kastélyba értek, s úgy érezte, hogy életének legszebb perceit élte át, hogy a legkülönösebb, legtitokzatosabb és a legtökéletesebb boldogságban volt része, melyet férfi élvezhet, megrészegevedve a két asszony iránt egyszerre érzett varázslatos szerelemtől.

- Milyen nagyszerű éj! - mondta, mikor beléptek a lámpafényes szalonba.

Annette felkiáltott:

- Semmi kedvem lefeküdni. Szívesen átsétálnám az egész éjszakát, mikor ilyen szép az idő.

A grófné felnézett az ingaórára.

- Ó, már fél tizenkettő, le kell feködni, gyermekem!

Elbúcsúztak egymástól, mindenki a maga szobájába ment. De csak a leány aludt el rögtön, pedig nem is volt kedve lefeküdni.

Másnap a rendes órában, mikor a komorna felhúzta a függönyöket, és kitárta az ablakredőnyöket, majd bevitte a teát, ránézett asszonyára, aki még álmosan nyújtózkodott az ágyban:

- Asszonyom, ma sokkal jobban néz ki, mint tegnap - mondta neki.

- Gondolja?

- Ó, igen, az arca sokkal nyugodtabb.

A grófné tükörbe se nézett, de jól tudta, hogy a leánynak igaza van. A szíve könnyű volt, nem érzett heves dobogást, csak pezsdülő életet. Az ereiben keringő vér nem lüktetett olyan gyorsan, mint tegnap, nem volt forró és lázas, nem borzongatta meg testét fáradtsággal és idegességgel, de langyos, jóleső nyugalmat árasztott benne, úgyhogy visszatért belé a boldog önbizalom.

Mikor a leány kiment, az asszony a tükörhöz lépett. Kissé meglepődött, mert olyan jól érezte magát, hogy azt hitte, egészen megfiatalodott, több esztendővel fiatalabb lett, és ezt egyetlen éjszakának köszönheti. Aztán megértette, milyen gyermekes volt ez a remény; még egyszer megnézte magát, és lemondóan megállapította, hogy csupán az arca lett világosabb, a szeme puhább, az ajka pirosabb, mint tegnap. De lelke nyugodt volt, semmi szomorúságot nem érzett, és mosolyogva gondolta: „Igen, tulajdonképpen egészen jól érzem magamat. Nagyon is sokat szenvedtem, semhogy ilyen hirtelen rendbe tudnék jönni.”

Sokáig, nagyon sokáig ült az öltözőasztala előtt; a csipkés szélű muszlinterítőn egy gyönyörű, metszett kristálytükör előtt tetszetős rendben apró tárgyak voltak kitergetve, az asszonyok elengedhetetlen szépítő szerszámai; valamennyinek elefántcsont nyele volt, rajta az asszonynak monogramja a grófi koronával. Volt ott rengeteg különféle holmi, a legkülönbözőbb titkos célokra, némelyek acélból, éles, finom pengével - furcsa alakjuk a sebészek szerszámaira hasonlított -, mások kerek és tetszetős formájúak, tollból, pihéből, ismeretlen állatok bőréből; ezeknek gyöngéd cirógatása simítja el a bőrön az illatos rizsport, a zsíros vagy folyékony illatszereket.

Az asszony sokáig babrált velük, gyakorlott ujjakkal végigsimogatta velük egész arcát, ajkától a halántékáig, s érintésük puhább volt a csóknál; ahol valami tökéletlenség nyomára bukkant, tüstént eltüntette, szemét aláárnyékolta, pilláit is rendbe hozta. Végül lement az ebédlőbe; biztos volt benne, hogy az első pillantás, melyet a festő rá fog vetni, nem lesz nagyon kedvezőtlen.

- Hol van Bertin úr? - kérdezte az inastól, aki eléje került az előcsarnokban.

- Bertin úr - felelte a szolga - lenn van a kertben, és éppen teniszezik a kisasszonnyal.

A grófné hallotta is messziről hangjukat, amint a számokat kiáltották.

Egymás után csendült fel a festő érces és a leány finom hangja, amint jelezték: tizenöt, harminc, negyven, előny, negyven-negyven, előny, játék!

A gyümölcsös, amelynek közepére építették a teniszpályát, négyszögletes, füves terület volt, almafákkal beültetve; körülötte a park és a zöldségeskert terült el a kastélyhoz tartozó tanyákkal. Három oldalát töltés határolta, mint egy tábor a fedezék, s a töltésre virágokat ültettek hosszúkas ágyakban, mindenféle mezei vagy ritka kerti virágokat, rózsát, főként árvácskát, fuksziát, rezedát és egyebeket, melyek, mint Bertin mondani szokta, mézisszel árasztották el a levegőt. Egyébként a méhek - kaptáraik, szalmakupoláik a zöldségeskert lécfala mentén sorakoztak - zümmögő, aranyos röptükkel ellepték a virágos mezőt.

A gyümölcsös kellős közepén kivágtak néhány almafát, hogy elegendő hely legyen a teniszpályának, melyet kátrányos háló osztott két részre.

Az egyik oldalon Annette hajadonfővel, feltűzött szoknyával - úgyhogy valahányszor nekiiramodott, hogy röptében üsse vissza a labdát, kilátszott a bokája és a lábikrája -, vidáman szaladgált ide-oda, ragyogó szemmel és kipirult arccal, fáradtan, lihegve; ellenfelének pontos és biztos játéka kifulladásztotta.

A festő fehér flannelnadrágban - öv szorította kissé domborodó hasához, fehér flanellingéhez -, fején ellenzős fehér sipkával, hidegvérrel várta a labda érkezését, szabatosan kiszámította esését, elkapta, és visszaütötte sietség nélkül; nem futkosott, hanem tetszetős könnyedséggel játszott, szenvedélyes figyelemmel, szakszerű ügyességgel, melyről a testgyakorlás minden formájában tanúságot tett. Annette megpillantotta édesanyját, és felkiáltott:

- Jó reggelt, anyám, várj egy percig, mindjárt elütjük ezt a labdát.

Ez a pillanatnyi figyelmetlenség a veszét okozta. A gyors és alacsony röptű labda nekirepült a szoknyájának, legurult a földre, és kiesett a játékból. Bertin felkiáltott:

- Nyertem!

De a leány meglepetten a szemére vetette, hogy a festő kihasználta figyelmetlenségét. Juliót megtanították, hogy felkutassa az elgurult labdákat, ahogy a bozótba hullott foglyokat szokta felkutatni, ezért a labda után rohant, mely ott gurult előtte a fűben. Óvatosan a szájába kapta, és farkát csóválva visszahozta.

A festő a grófné üdvözlésére sietett, de aztán megint visszafordult játszani, tűzbe hozta a küzdelem, örült, hogy ruganyosnak érzi magát, csak rövid és szórakozott pillantást vetett a grófné gondosan rendbe hozott arcára, aztán megkérdezte tőle:

- Ugye, nem haragszik, kedves grófné? Félek, hogy meghűlök, és influenzát kapok.

- Ó, csak folytassa - mondta az asszony.

Hogy útjában ne legyen a játékosoknak, leült egy halom szénára, amit aznap reggel kaszáltak, és hirtelen támadt szomorúsággal nézte őket.

A leánya bosszankodott, hogy mindig veszített, tűzbejött, és ingerült vagy diadalmas kiáltásokkal, vad irammal rohant térfelének egyik végéről a másikra; szökkenés közben kiszabadult egy-egy hajfűrtje, kibomlott, és a vállára hullott. A leány felmarkolta, és miközben az ütő térde közé kapta, néhány másodperc alatt türelmetlen mozdulatokkal feltűzte hajtűivel.

Bertin messziről odakiáltott a grófnénak:

- Ugye, milyen csinos ilyenkor? Friss, mint a hajnali szellő!

Bizony, Annette fiatal volt, tudott futni, kimelegedni, kipirulni, ki-kibomlott a haja, mindent merhetett, mert minden csak a szépségét szolgálta.

Aztán, mikor mindjobban belemelegedtek a játékba, a grófné még jobban elszomorodott, s arra gondolt, hogy Olivier többre becsülte ezt a labdajátékot, a gyermek ugrándozását, ezt a papírgombócok után szaladgáló kismacskákhoz illő örömet annál a kellemes érzésnél, hogy szerelmese mellé ülhet ezen a meleg reggelen.

Mikor a távoli harang elütötte a delet, úgy érezte, mintha nagy kő esnék le a szívéből, mintha nagy terhet vennének le róla. Mikor a festő karján visszatért a kastélyba, Olivier ezt mondta neki:

- Elszórakoztam ma, mint egy gyerek. Nagyszerű érzés az, ha az ember fiatal, vagy annak érzi magát. Igen, igen, nincs ennél jobb érzés. Ha az ember elveszti a kedvét a szaladgáláshoz, akkor vége mindennek.

Mikor felkeltek az asztal mellől, a grófné, aki tegnap először mulasztotta el a látogatást a temetőben, azt ajánlotta nekik, menjenek el együtt. Mind a hárman megindultak a falu irányában.

Először az erdőn kellett keresztülmenniük, ahol egy patak folydogált - Békásnak hívták, bizonyára a sok apró béka miatt, amely benépesítette -, aztán át kellett vágniok egy réten, hogy elérjenek a templomhoz, amely sok ház közé volt építve, és rávetette árnyékát a fűszeres, a pék, a mészáros, a borkereskedő és még néhány más, szerény boltos házára, akik élelmiszerrel látták el a parasztokat.

Némán és magukba mélyedve haladtak, a halott emléke a lelkükre nehezedett. A két hölgy letérdelt a sírkőre, és hosszú ideig imádkozott. A grófné meggörnyedve, mozdulatlanul térdelt, zsebkendőjét a szemére szorítva, mert attól félt, hogy sírva fakad, és a könnyek csatornát vonnak az arcára. Imádkozott, de nem úgy, mint eddig, nem azzal a kétségbeesett hívogatóssal, mellyel anyját szólította, aki a sír márványköve alatt feküdt; nem engedte, hogy elgyötörje az izgalom, nem hitte, hogy a halott meghallgatja, mint azelőtt, hanem egyszerűen

elrebegette a Miatyánk és az Üdvözlégy szent igéit. Ezen a napon nem érzett kellő lelkiezt ahhoz a kegyetlen, egyoldalú beszélgetéshez anyjával, akinek földi maradványai ott rejtöztek a sírűreg mélyén. Más nyugtalanság furakodott asszonyi szívébe, az gyötörte, az marcangolta. Hő asszonyi könyörgéssel mindenféle bizonytalan kérést intézett az éghez, imádkozott Istenhez, a könyörtelen Istenhez, aki a földre bocsátotta mind a szegény teremtményeket, kérte, hogy könyörűljön meg rajta és azon, akit jóindulatába ajánl.

Nem tudta volna megmondani, hogy mit kér tőle, annyira bizonytalan és zavaros volt az aggodalma, de érezte, hogy szüksége van az isteni segítségre, valami természetfölötti védelemre a közeledő veszedelmek és elkerűlhetetlen fájdalmak ellen.

Annette lehunyt szemmel szintén elrebegett néhány imát, aztán álmodozni kezdett, mert nem akart előbb felkelni, mint az anyja.

Olivier Bertin csak nézte őket, és arra gondolt, milyen pompás kép van előtte, sajnálta, hogy hirtelen nem kaphatja le őket a ceruzájával.

Visszatérőben beszélgetni kezdtek az emberi életről, nyájasan rágódtak ezeken a keserű és költői gondolatokon, elérzékenyűlt és bátortalan bölcselkedéssel; többnyire ilyen a férfiak és asszonyok beszélgetése, ha az élet kissé megsebezte őket, és aztán szívűk egybeolvad, mint egybeolvadó fájdalmaik.

Annette még nem volt elég érett ezekre a gondolatokra, s minden pillanatban előreszaladt, hogy mezei virágot szedjen az út mentén.

De Olivier szerette volna őt is maga mellett tartani, izgatta, hogy folyton elszaladt, és egyre követte a tekintetével. Ingerelte, hogy a leányt jobban érdekli a virágok színe, mint azok a dolgok, amiket ő mond. Kimondhatatlan rosszul érezte magát, hogy nem tudja magához láncolni, hatalmába keríteni, mint az anyját; szerette volna elkapni a kezét, megragadni, visszatartani, megtiltani neki, hogy előreszaladjon. Nagyon is fűrgének, fiatalosnak, közönyösnek, szabadnak találta, szabadnak, mint a madár, mint a kölyökkutya, amely nem engedelmeskedik, nem jön vissza, ha hívják, még a vérében van a függetlenség, a szabadság ösztöne, még nem zabolázta meg a szó és a korbács.

Hogy lekösse a leányt, a festő vidám dolgokról kezdett beszélni, kérdésekkel fordult hozzá, igyekezett vágyat kelteni benne, hogy meghallgassa, és felébredjen benne az asszonyi kíváncsiság. A lányban azonban mintha a szabad ég szeszélyes szellője csapongott volna, mely végigsöpör a hullámzó kalászon; figyelmét elterelte és szétszórta a nagy, szabad mező, mert alighogy egy-egy közömbös szóval válaszolt, megint elszaladt, és tovább tépdeste kis virágait. Ez annyira kétségbe ejtette a festőt, hogy gyerekes türelmetlenség fogta el, és mikor a leány visszatért, és megkérte az anyját, hogy vegye át tőle az első csokrot, mert ő még egy másikat akar kötni, a festő megkapta a könyökénél fogva, megszorította a karját, hogy meg ne szökhessen. A leány nevetve ki akarta rántani a karját, megfeszített erővel huzakodni kezdett, hogy szabaduljon. De a festő engedve férfiosztónének, olyan fűrfanghoz folyamodott, melyet a gyöngék szoktak alkalmazni: ha nem tudta lekötűni a figyelmét, azzal próbálkozott, hogy kísértésbe hozta a kacérságát.

- Mondd meg - kérdezte tőle -, melyik a legkedvesebb virágod, csináltatok neked belőle egy mellűt.

A leány meglepetve, habozva kérdezte:

- Mellűt? Hogyan?

- Ugyanolyan színű kövekből: rubinból, ha a pipacsot szereted, zafírból, ha a búzavirágot, egy smaragdból készült parányi levélkével.

Annette arca felragyogott a kedves örömtől; az ígéretek és ajándékok felélénkítik az asszonyok vonásait.

- A búzavirágot szeretem legjobban - mondta.

- Jól van, búzavirág lesz a melltű, megrendeljük, mihelyt visszatérünk Párizsba.

A leány nem szaladt el, visszatartotta az ékszer képe, próbálta képzeletben megrajzolni.

- Hosszú ideig tart, míg az ilyesmi elkészül? - kérdezte.

A festő nevetett, mert érezte, hogy sikerült lépre csalnia a kicsikét.

- Nem tudom, ez a nehézségektől függ. Majd sürgetjük az ékszerészt.

A leány hirtelen úgy érezte, hogy fájdalmas érzés nyilall át rajta.

- Jaj, hiszen nem viselhetem, mert gyászolok.

A festő belekarolt a leányba, és magához szorította:

- Nos, hát félre fogod tenni a melltűt, míg le nem jár a gyász ideje, ez azonban nem fog megakadályozni, hogy kedvedre megbámulhasd.

Mint előző nap este, most is közöttük haladt, közjük szorult, a vállaik közé, és mikor fel-emelte tekintetét a két hasonló kék szemre, mely egyformán tele volt hintve fekete pontokkal, hol az egyikhez, hol a másikhoz beszélt, hol az egyik, hol a másik felé fordítva a fejét. A napfény megvilágította őket, most nem tévesztette úgy össze a grófnét Annette-tel, hanem annál inkább a leányt az anyja fiatalságának meg-megújuló emlékével. Szerette volna mindkettőt megcsókolni, a fiatalabbikat azért, hogy megtalálja arcán és a nyakszirtjén ugyanazt a rózsaszínű és szőke üdeséget, melyet valaha élvezett, és amely most csodálatosképpen újra feltámadt, az idősebbet azért, mert még mindig szerette, és érezte a régi szokás ellenállhatatlan hívását. Sőt megállapította, hogy a vágya, amely egy idő óta lecsillapult, és a grófné iránt érzett szerelme most újraéledt, amint ezt a megújuló fiatalságot látta.

Annette újra elszaladt virágot szedni. Olivier ezúttal nem hívta vissza. Mintha karjának érintése és az az öröm, amelyet szerzett neki, kissé megnyugtatta volna, de szemmel tartotta minden mozdulatát, azzal az örömmel, amelyet akkor érzünk, ha valakit vagy valamit látunk, és pillantásunk megrészegül az ígézettől. Mikor a lány visszatért egy kalászcsoomóval, a festő nagyot lélegzett, és akaratlanul be akart szívni belőle valamit, valamit a leheletéből és bőrének melegségéből, a levegőből, melyet futásával felkavart. Elragadtatással nézte, ahogy az ember elnézi a napkeltét, ahogy zenét hallgat; s mindig összerezett, valahányszor a lány lehajolt, kiegyenesedett, felemelte a két kezét, hogy megigazítsa a haját. Aztán percről percre, óráról órára érezte, hogy megtestesül benne az egykori varázs! A kacagásában, kedveskedéseiben, mozdulataiban volt valami, ami az ajkára idézte az egykor adott és kapott csókok ízét, a távoli múlt, melynek elvesztette határozott tudatát, a mai álomhoz hasonlatosnak tetszett. Egybefolytak az évek, dátumok, szívének korszakai, felszította a kihűlt érzelmeket, önkéntelenül összekeverte a tegnapot a mával, az emléket a reménnyel. Azon tűnődött, miközben emlékei között kutatott, vajon a grófnében legteltesebb virágzásában volt-e ilyen könnyű hajlékonyság, mint az őzben, volt-e ilyen merész, szeszélyes, ellenállhatatlan báj, mint a futó és futás közben felszökkenő állat szépsége? Nem. A grófné hamarabb virágba bomlott, és nem volt olyan vad. Városi lány volt, aztán városi asszony, sohasem szívta a mezők levegőjét, sohasem járt a nedves fűvön, falak árnyékában lett szép, nem a szabad napsütésben.

Mikor visszatértek a kastélyba, a grófné levelet írt az alacsony asztalkán az egyik ablakmélyedésben. Annette felment a szobájába, a festő pedig kiment a kastély elé, és fel-alá sétált lassú léptekkel, szivarozva; hátratett kézzel járt a park kanyargó ösvényein. De sohasem távozott el annyira, hogy elveszítse szem elől a fehér homlokzatot és a kastély csúcsos tetejét. Ha ez eltűnt egy facsoport vagy egy sűrűbb cserjés mögött, mintha árnyék kúszott volna a szívére, mintha felhő takarta volna a fényes napot, s amikor a kastély újra feltűnt a zöld lombok között, a festő megállt néhány másodpercre, elnézte a magas ablakok párhuzamos vonalait, aztán tovább sétált.

Izgatottnak, de elégedettnek érezte magát. Mivel? Mindennel.

Ezen a napon a levegő tiszta, az élet kellemes volt. Újra egy kisfiú könnyedségét érezte testében, kedve támadt, hogy futkározzék, szerette volna megfogni a pázsit fölött libegő sárga pillangókat, melyek mintha ruganyos szálakon függtek volna. Operaáriákat dúdolt, és Gounod híres frázisát ismételte: „Jöjj, ó, jöjj, nézz reám, úgy, mint én téged nézlek”², és olyan mélységesen gyöngéd kifejezést talált benne, amit sohasem érzett át ennyire.

Hirtelen az jutott eszébe, hogyan történhetett, hogy ilyen tökéletesen át tudott alakulni. Tegnap Párizsban még minden bántotta, untatta, izgatta, ma azonban nyugodt, mindennek örül, mintha egy jóakaró isten egészen átalakította volna a lelkét. „Ez a jóságos isten - gondolta - egyúttal a testemet is átalakíthatta volna, és egy kissé megfiatalíthatott volna.”

Hirtelen észrevette, hogy Julio a bozótban kajtat. Odahívta, és mikor a vizsla rátette kezére kecses fejét hosszú tincses füleivel, a festő leült a földre, hogy jobban meg tudja cirógatni, kedveskedett neki, a térdére fektette, és egészen érzékenyülten simogatta, meg is csókolta, mint az asszonyok szokták öleüket, ha a szívük nem bír érzelmeikkel.

Vacsora után nem sétáltak ki, mint előző nap, hanem átmentek a szalonba, és családiasan beszélgettek.

- Mégiscsak haza kell utaznunk - szólt hirtelen a grófné.

Olivier felkiáltott:

- Ó, ne beszéljen még erről! Míg én Párizsban voltam, nem akart elmozdulni Roncières-ből, most itt vagyok, és maga szökni akar.

- De kedves barátom - szólt a grófné -, úgysem maradhatunk itt hárman az idők végezetéig.

- Nem is arról van szó, hanem csupán néhány napról. Hányszor maradtam maguknál egész heteken keresztül?

- Igen, de más körülmények között, akkor a ház nyitva volt mindenki számára.

Ekkor Annette közbeszólt hízelgő hangon:

- Ó, anyám, maradjunk még néhány napig. Olivier bácsi megtanít teniszezni. Haragszom, ha veszítetek, és mégis úgy örülök, ha látom, hogy haladok!

Reggel még az volt a grófné terve, hogy egész vasárnapig elnyújtja barátja rejtélyes látogatásának tartamát, de most mégis kedve támadt, hogy elutazzék, maga sem tudta, miért. Ez a nap - bár annyit várt tőle - kimondhatatlan és fájó szomorúságot, valami oktan félelmet hagyott a lelkében, ez nem hagyta nyugton, és zavarta, mint valami balsejtelem.

---

² Lányi Viktor fordítása.

Mikor egyedül találta magát a szobájában, kutatni kezdte, honnan származik ez az újabb szomorúság.

Vajon afféle észrevehetetlen megrázkódtatás érte volna, mely olyan futólag érinti az embert, hogy az ész nem is emlékszik rá, de megmarad utána a remegés a szív legérzékenyebb húrjai között? Lehet. De miféle megrázkódtatás? Az asszonynak eszébe jutott néhány bevallhatatlan, kellemetlen hangulat az ezerféle érzelem között, melyeken aznap keresztülment, mert minden perc meghozta a magáét! De mindezek sokkal jelentéktelenebbek voltak, semhogy ennyire leverték volna. „Nagyon követelőző vagyok - gondolta. - Pedig nincs jogom, hogy így kínozzam magam.”

Kinyitotta az ablakot, hogy magába szívja az éjszakai levegőt, aztán kikönyökölt, szemét a holdra emelve.

Odalenn könnyű neszt hallott; lenézett. Olivier sétált a kastély előtt. „Miért mondotta nekem, hogy fölmegy a szobájába - gondolta a grófné -, miért nem mondta meg, hogy kimegy sétálni? Miért nem hívott magával? Pedig jól tudhatta, hogy ezzel boldoggá tesz. Vajon mire gondol most?”

Az a gondolat, hogy a festő nem akarta őt magával vinni erre a sétára, hogy jobban szeretett egyedül kószálni ebben a szép éjszakában, egészen egyedül, egy szivarral a szájában - mert jól látta a parázs pirosan izzó pontját -, egészen egyedül, mikor olyan örömet okozott volna, ha őt is magával viszi, az a gondolat, hogy a festőnek nincs állandóan szüksége rá, nem vágyik rá mindig, a keserűség új kovászát lopta a lelkébe. A grófné be akarta csukni az ablakot, hogy ne lássa a festőt, nem akart kísértésbe esni, hogy leszóljon neki, de Olivier fölemelte szemét, és észrevette az asszonyt. Fölkiáltott hozzá:

- Nini, maga a csillagoknál álmodozik, grófné?

- Igen, de úgy látom, maga is - felelte a grófné.

- Ó, én csupán szivarozom.

Az asszony nem tudott ellenállni a kívánságnak, hogy megkérdezze tőle:

- Mért nem mondta, hogy ki fog sétálni?

- Csupán egy szivart akartam elszívni, egyébként máris megyek a szobámba.

- Akkor jó éjszakát, barátom.

- Jó éjszakát, grófné.

A grófné hátralépett, aztán leült egy alacsony székre, és sírni kezdett. Behívta komornáját, hogy vesse meg az ágát, s mikor a lány megpillantotta kivörösödött szemét, részvétellel szólt hozzá:

- Ah, asszonyom, megint tönkreteszi az arcát holnapra.

A grófné rosszul aludt, lázas volt, rémképek gyötörték. Mihelyt fölébredt, még a lánynak se csöngetett, ő maga nyitotta ki az ablakot, és felhúzta a függönyt, hogy megnézzze magát a tükörben. Arcvonásai fáradtak voltak, szemhéja megduzzadt, arcbőre elsárgult. Ez olyan bánatot okozott neki, hogy kedve lett volna beteget jelenteni, ágyban maradni, és csak este lemenni az ebédlőbe.

Aztán hirtelen, ellenállhatatlan erővel feltámadt benne az utazás vágya, el akart utazni rögtön, az első vonattal, elhagyni ezt a napfényes vidéket, ahol minden olyan világosan látszik, elhagyni a mezők szabad levegőjét, ahol nem lehet eltüntetni az élet és a bánat eltörölhetetlen

fáradalmait. Párizsban az emberek lakásuk félhomályában élnek, a nehéz függönyökön keresztül még déltájban is csak tompa fény szűrődik a szobákba. Érezte, hogy ott magához fog térni, ismét megszépül, és ott érvényesülni fog arcának halványsága, mert erre szüksége van a tompa világításnál. Ekkor föltűnt szeme előtt Annette arca, amint kipirultan, egy kissé kócosan éppen teniszeznek. És megértette azt a bizonytalan nyugtalanságot, melytől annyit szenvedett a lelke. Nem volt féltékeny leányának szépségére! Nem, az bizonyos, de érezte, és első ízben meg is vallotta magának, hogy nem szabad ezentúl sohasem napvilágnál mutatkoznia a leánya mellett.

Csengetett; még meg sem itta a teáját, máris parancsokat adott az utazásra vonatkozólag, sürgönyöket írt, sőt estére már a vacsoráját is Párizsban rendelte meg táviratilag, átnézte vidéki háztartásuk kiadásait, megadta az utolsó utasításokat, mindent elintézett egy óra alatt, valami lázas és egyre növekvő türelmetlenség hajszolta.

Mikor lement az ebédlőbe, Annette és Olivier már értesültek tervéről - meglepetten kérdezték elhatározásának okát. De mikor látták, hogy semmi határozott magyarázatot nem kapnak, miért volt szükség erre a hirtelen utazásra, kissé duzzogni kezdtek, és elégedetlenségüket az utolsó pillanatig éreztették, mikor elbúcsúztak a párizsi pályaudvaron.

A grófné kezét nyújtott a festőnek, és megkérdezte tőle:

- Nem akar holnap nálam vacsorázni?

A festő kissé durcásan felelt:

- Ó, okvetlenül elmegyek. De azért meg kell mondanom, hogy nem szép, amit velem tett. Olyan jól éreztük magunkat odalenn hármásban.

Mihelyt a grófné egyedül maradt leányával a hintóban, amely a palotájukba vitte őket, egyszeriben nagy nyugalmat érzett; szíve elcsitult, mintha valami rettenetes válságon ment volna keresztül. Könnyebben lélegzett, mosolyogva szemlélte a házakat, örömmel ismerte föl a várost, melynek minden meghitt részletét magukkal viszik szívükben és szemükben az igazi párizsiak. Ha boltot pillantott meg, már szinte tudta, várta a következőket is, amint egymás mellett sorakoznak a körút hosszában, elképzelte a kereskedő arcát, hiszen annyiszor látta a kirakat mögött. Úgy érezte, hogy megmenekült! Mitől? Megnyugodott! Miért? Visszatért a bizalma! De miben?

Mikor a kocsi berobogott a kapubejárat boltozata alá, Guilleroy grófné könnyedén leugrott, és szinte futva fölsietett a sötét lépcsőn, belépett a sötét szalonba és onnan a maga sötét szobájába. Néhány percig álldogált, boldog volt, hogy itt biztonságban lehet a párizsi félhomályban, mely alig világosság, többet sejtet, mint amennyit láttat; itt mutogatni lehet azt, ami szép, és elrejtteni azt, ami csúnya. A vakító napvilág emléke, a napfényben fürdő mező még úgy rémlett neki, mint valami átélt szenvedés.

Mikor lement az ebédlőbe, férje éppen hazatért; a gróf szeretettel átölelte, és mosolygott:

- Haha, jól tudtam én, hogy Bertin barátunk haza fog hozni. Nagyon okosan tettem, hogy leküldtem érted.

Annette felelt az anyja helyett komoly hangon; olyankor beszélt így, ha komolykodva tréfálni akart:

- Ó, de mekkora fáradtságába került. Mama sehogy sem tudta magát elhatározni.

A grófné nem szólt semmit, kissé zavarba jött.

Aznap este senkit sem fogadtak. Másnap Guilleroy grófné azzal töltötte egész napját, hogy bejárt jó néhány áruházat, kiválogatott és megrendelt magának mindent, amire szüksége volt. Fiatalsága, sőt szinte gyermekora óta szerette a hosszú próbákat és a válogatást a nagy divatárusok tükre előtt. Már hazatérésekor örült a gondolatnak, hogy pontról pontra megismételheti párizsi életének minden apró részletét. Imádta az elébe siető bolti „kisasszonyok” ruhájának suhogását, a mosolyukat, kínálgatásukat, kérdéseiket; a varrónő, a kalapos vagy a fűzőkészítő fontos személyiség volt szemében, úgy bánt vele, mint egy művésszel, ha kifejezte neki véleményét, vagy tanácsot kért tőle. Még jobban szerette, ha az öltöztető leányok foglalkoznak vele, vetkőztetik meg újra felöltöztetik, és csöndesen forgatják a tükör előtt, amelyben megbámulhatja magát. Könnyű ujjai nyomán borzongás futott végig a bőrén, a nyakán vagy a haján, és ez az egyik legkellemesebb apró gyönyörűség, melyben elegáns asszonynak része lehet.

Ma azonban bizonyos elfoglaltsággal állt oda fátyol és kalap nélkül a túlságosan őszinte tükrök elé. De első látogatása - a kalaposnál - megnyugtatta. Három kalapot választott ki magának; nagyon megnyerték tetszését, és egyáltalában nem vonta kétségbe, amikor a főnöknő azt mondta neki az igazi meggyőződés hangján:

- Ó, ó, grófné, a szőke asszonyoknak sohasem lenne szabad letenni a gyászruhát.

Boldogan távozott, és bizakodva kereste föl a többi boltot.

Odahaza egy névjegyet talált; távollétében a hercegnő járt ott, és bejelentette, hogy este ismét fel fogja keresni. Azután leveleket írt, egy ideig eltűnődött, meglepte, hogy ez az egyszerű levegőváltás annyira elfeledtette vele a múltat, mely olyan távol volt már, mint az a nagy, emésztő fájdalom. Nem tudta elképzelni, hogy tegnap még Roncières-ben voltak; mióta visszatért Párizsba, úgy megváltozott a hangulata, mintha minden sebeit behegesztette volna ez a kis hurcolkodás.

Bertin vacsoraidőre megérkezett, és meglepve kiáltott fel, mikor észrevette a grófnét:

- Milyen szép maga ma este!

Erre a kijelentésre a boldogság meleg hulláma járta át a szívét.

A gróf szenvedélyesen szeretett biliárdozni; mikor fölkeltek az asztal mellől, felszólította Bertint, hogy játsszanak egy partit, és a két nő átkísérte őket a biliárdterembe; a kávé is ott szolgálták föl.

A két férfi még játszott, mikor bejelentették a hercegnőt, és ekkor valamennyien visszatértek a szalonba. Ugyanekkor Corbelle bárónő is megjelent a férjével együtt; hangja remegett a sírástól. Néhány másodpercen keresztül csupa fájdalmas szó hallatszott, mintha mindenki zokogni akarna, de az első elérzékenyülések és kérdések után lassankint más beszéd tárgyra tértek, a hangok egyszerre csengőbbek lettek, mintha hirtelen kitisztultak volna, a társaság egész természetesen kezdett beszélgetni, mintha a szerencsétlenség árnyéka, mely még az imént homályba borította, hirtelen eloszlott volna.

Ekkor Bertin felkelt, kézen fogta Annette-et, odavezette anyjának arcképe alá, és a reflektoros lámpa fényében megkérdezte a vendégtől:

- Nem megdöbbenő ez?

A hercegnő annyira meglepődött, hogy egészen magánkívül volt, és egyre ezt ismételte:

- Istenem! Hát lehetséges ez? Istenem! Hát lehetséges ez? Hiszen ez föltámadás! És hogy én ezt meg nem láttam azonnal, amint beléptem. Ó, kis Anym, egészen magára ismerek. Hiszen olyan jól ismertem magát, amikor asszonykorában először viselt gyászt, dehogyis, már másodszor, hiszen korábban elvesztette édesapját. Ah! Ez az Annette a gyászruhában egészen olyan, mintha az anyja kelt volna új életre. Milyen csoda! Ha nincs itt ez az arckép, senki sem vette volna észre! A lánya nagyon hasonlít magához, de még jobban hasonlít ehhez a képhez!

Musadieu szintén megjött, mikor értesült Guilleroy grófné megérkezéséről, ő is szeretett volna az elsők között lenni, „hogyan kifejezze fájdalmas rokonérzését”.

Rögtön abbahagyta részvételének kifejezését, mikor észrevette a leányt a kép előtt ugyanabban a megvilágításban; Annette a festményen levő asszony élő hűgának látszott. Bámulatában fölkiáltott:

- Ah, istenem, ilyen különös dolgot se sokat láttam életemben!

A Corbelle házaspár meggyőződése mindig a kialakult véleményt követte; ők is kifejezést adtak csodálkozásuknak, de kissé tartózkodóbban.

A grófnénak összeszorult a szíve. Lassú szorongást érzett, mintha a bámuló fölkiáltások súlyukkal egészen ránehezédnének szívére. Szótlanul elnézte a leányt, amint ott állt az ő képe előtt, és különös ideggyöngöség lepte meg. Szeretett volna felkiáltani:

„Hallgassanak már! Hiszen jól tudom én is, hogy a leányom hasonlít rám!”

Ez a szomorúság egész este nem hagyta el többé; Guilleroyné újra elvesztette önbizalmát, pedig tegnap már megtalálta.

Éppen Bertinnel beszélgetett, mikor bejelentették Farandal márkit. Alighogy a festő meglátta a ház asszonyához közeledő márkit, fölállott, Guilleroyné karosszéke mögé húzódott, és odasúgta: „No, megint itt van ez a nagy barom”; aztán egy kis kerülővel elsomfordált az ajtóhoz, és távozott.

A grófné fogadta az új vendég üdvözlését, majd szemével újra Olivier-t kezdte keresni, hogy folytassa vele a beszélgetést, amely annyira érdekelte. De minthogy nem látta sehol, megkérdezte:

- Mi az! Hát a nagy emberünk eltávozott?

- Azt hiszem, hogy igen, kedvesem - felelte a férje -, mert úgy láttam, az imént ment ki angolosan.

Az asszony meglepődött, néhány pillanatig elgondolkozott, aztán beszédbe ereszkedett a márkival.

A vendégek egyébként tapintatból hamar távoztak, mert nem akartak a grófné terhére lenni a nagy szerencsétlenség után.

Mikor este Guilleroyné lefeküdt, mindazok az aggodalmak, melyek a falun megszállották, ismét megrohanták. Sőt most sokkal jobban nyugtalanították; sokkal tisztábban látta aggodalma okát: érezte, hogy megöregedett.

Aznap este érezte meg először, hogy a szalonjában, ahol eddig csak őt bámulták, neki bókoltak, őt ünnepelték, őt szerették, most egy másik nő, a leánya foglalja el a helyét. Ezt most egyszeriben megértette, mikor látta, hogy minden bókot Annette arat le. Jól látta, hogy ebben a birodalomban, egy szép asszony otthonában, ahol eddig nem tűrte, hogy bárki is homályba borítsa őt, ahonnan szüntelen gonddal távol tartott minden veszedelmes vetélytársat, ahová a vele egyenlőket csak azért engedte be, hogy megpróbálja hódoltatni őket, most leánya lesz a királynő. Milyen furcsa is volt az a szívszorongás, mikor valamennyi vendégének szeme Annette felé fordult, akit Bertin kézen fogva tartott az arckép alatt. Úgy érezte, hogy ő maga nem is létezik, mintha kiűzték volna az országából, megfosztották volna trónjától. Mindenki Annette-et nézte, senki sem fordult őfelé! Pedig annyira megszokta, hogy bókkaival és hízelgéssel halmozzák el, valahányszor az arcképét bámulják, annyira biztos volt a dicsérő szavak felől - keveset adott rájuk, de jólestek neki -, hogy most ez az elpártolás, ez a váratlan hűtlenség, ez a csodálkozás, mely most hirtelen a leánya felé irányult, jobban megdöbbenett, elképesztette, mint bármilyen versengés, bármilyen körülmények között.

De ő olyan ember volt, aki a válságos helyzetben az első levertség után azonnal észbe kap, felveszi a küzdelmet, és vigasztaló érveket talál: most is arra gondolt, hogy ha a leánya férjhez megy, ha már nem laknak egy földél alatt, akkor nem kell túrnie ezt az állandó összehasonlítást, amely lassan egyre kínosabb lett, kivált barátja jelenlétében.

Azonban a megrázkódtatás sokkal erősebb volt. Lázat érzett, és nem tudott elaludni.

Reggel fáradtan és kimerülten ébredt, és valami vágy támadt benne, hogy összeszedje erejét, valahonnan segítséget, védelmet kérjen, olyasvalakitől, aki meg tud gyógyítani minden fájdalmat, minden erkölcsi és testi nyomorúságot.

Valóban olyan rosszul, olyan gyöngének érezte magát, hogy az a gondolata támadt, tanácsot kellene kérnie orvosától. Hátha valami súlyos betegség fenyegeti, mert egyáltalán nem találta természetesnek, hogy a szenvedés meg a megnyugvás egymást követő szakaszai ilyen gyorsan váltakoznak. Sürögönyözött az orvosért, és várt.

Az orvos tizenegy óra tájban érkezett. Afféle komoly, társaságbeli orvos volt, akinek kitüntetései és címei kezeskednek tehetségéről, akinek ügyessége fölér a közönséges tudással, és akinek főként az asszonyi bajoknál mindig rendelkezésére áll néhány ügyes szó, biztosabb a legkitűnőbb orvosságnál.

Az orvos belépett, köszönt, megnézte betegét, és mosolyogva kérdezte:

- No lám, nincs semmi komoly baj. Ilyen szemmel, mint az öné, grófné, nem lehet komolyan betegségről beszélni.

Az asszony nagyon hálás volt ezért a pár szóért, és elmondta neki minden panaszát, idegességét, szomorúságát, azután futólag megemlítette azt is, hogy milyen rossz színben van. Az orvos figyelmes arccal hallgatta, egyébként nem érdeklődött más iránt, csak hogy van-e étvágya, és - bár jól ismerte ennek a női bajnak titkos okát - megkopogtatta az asszonyt, megvizsgálta, megtapogatta vállát, kezével méregette karjának súlyát, és mintha kitalálta volna az asszony gondolatát, és a tapasztalt orvos éles szemével átlátott volna minden fátyolon, megértette, hogy az asszony inkább a szépsége, mint egészsége érdekében kér tőle tanácsot. Aztán így folytatta:

- Igen, egy kis vérszegénység, egy kis ideggyöngeség. S ez nem meglepő, ha ilyen nagy szomorúság érte. Majd rendelek valamit, az rendbe fogja hozni az egészségét. De mindenekelőtt erősítő ételeket kell ennie, húslevest, víz helyett pedig sört igyék. Majd én ajánlok egy kitűnő márkát. Este ne maradjon fönn sokáig, inkább tegyen nagy sétákat. Aludjon sokat, és próbáljon hízni. Ennyi az egész, amit tanácsolhatok önnek, asszonyom és szép páciensem.

Az asszony növekvő érdeklődéssel hallgatta, és igyekezett kitalálni az orvos gondolatát. Megragadta az utolsó szót:

- Igen, lesoványodtam. Egy időben túlságosan kövérnek éreztem magamat, és most nagyon legyöngültem, mert diétáztam.

- Bizonyára ez az oka. Jó, ha valaki sovány akar maradni, aki mindig az volt, de ha az ember elvből akar lesoványodni, az mindig valami más dolognak a kárára lesz. De szerencsére ezt hamar helyre lehet hozni. Isten önnel, asszonyom.

Az asszony máris jobban érezte magát, sokkal ruganyosabbnak. Már ebédre szeretne volna ott látni a sört, melyet az orvos rendelt, és amelyet egyenesen az anyacégtől hozatott, hogy annál frissebb legyen.

Mikor fölkelt az asztal mellől, az inas bejelentette Bertint.

- Itt vagyok megint - mondta -, megint csak én. Valamit kérdezni akarok magától. Van valami terve délutánra?

- Nem, semmi, miért kérdi?

- És Annette-nek?

- Annak sem.

- Akkor megkérhetem magukat, hogy jöjjenek el hozzám négy órára?

- Szívesen, de miért?

- Éppen most vázolom fel *Merengés* című képem főalakját, amelyről annyit beszéltem magának, és kértem is, engedje meg, hogy ülhesen néhányszor nekem a leánya. Nagy szolgálatot tesznek, ha csak egy órát is szentelnek nekem ma délután. Beleegyeznek?

A grófné habozott, nyugtalanította a dolog, maga se tudta, miért. Mégis kedvező választ adott.

- Rendben van, barátom, négyre ott leszünk magánál.

- Köszönöm, maga a megtestesült szívesség.

A festő hazament, hogy elkészítse a vásznat, és előre tanulmányozza tárgyát; nem akarta nagyon kifárasztani a modelljét. A grófné egyedül távozott, gyalog, hogy vásároljon még egyet-mást. A főutcákon ment, aztán vissza a Malesherbes körúton lassú léptekkel, mert úgy érezte, hogy rogyadozik a lába. Mikor elhaladt a Szent Ágoston-templom mellett, kedve támadt, hogy betérjen egy kissé, megnyugtassa a lelkét. Benyitott a párnázott ajtón, megkönnyebbülten felsóhajtott, mikor megcsapta a hatalmas templomhajó hűs levegője. Széket keresett, és leült.

Vallásos volt, mint a legtöbb párizsi asszony. Kétkedés nélkül hitt Istenben, nem tudta elképzelni a világegyetem létét Teremtő nélkül. De mint mindenki, az istenség tulajdonságait ő is a teremtettség természetével hozta kapcsolatba, amennyire azt megismerhette, azért körülbelül olyan alakban személyesítette meg az Örökkévalót, mint amilyennek a teremtményeket tudta, különben nem volt határozott fogalma, hogy a valóságban milyen is ez a titokzatos Alkotó.

De hitt benne szilárdan, imádta megfontoltan, kissé félt tőle, mert valójában nem tudta, mik a szándékai, és mi az akarata, egyébként nemigen bízott a papokban, azt hitte róluk, hogy csupa parasztfiú, akik meg akartak szabadulni a katonaságtól. Apja, a párizsi polgár, nem kényszerített rá semmiféle hitelvet, és ő házassága előtt csak ímmel-ámmal gyakorolta vallását. De mikor új rangja határozottabban megszabta látszólagos kötelességeit az egyház iránt, az asszony a legnagyobb készséggel vette magára ezt a könnyű jármot.

Különböző csecsemővédő egyesületek pártfogója volt, sohasem mulasztotta el vasárnaponként az egyórai misét, személyesen is alamizsnát osztogatott aztán egy papnak, a plébánia káplánjának közvetítésével.

Azelőtt is sokat imádkozott, de csupán kötelességből, ahogy a katona teljesíti kötelességét, ha őrt áll a tábornok ajtaja előtt. Néha azért imádkozott, mert szomorúságot érzett szívében, kivált mikor attól félt, hogy Olivier el fogja hagyni. De ilyenkor az égnek nem vallotta meg könnyörgése okát, és Istent is olyan együgyű képmutatással akarta félrevezetni, mint a férjét; csak úgy általánosságban kérte a segítségét. De apja halálakor és különösen most, hogy meghalt az édesanyja, nagy vallási válságokon ment keresztül, és szenvedélyes könnyörgéseket küldött Ahhoz, aki öröklik fölöttünk, és vigasztal bennünket. Ma is, ebben a templomban, ahová csak véletlenül tévedt be, hirtelen mélységes vágyat érzett, hogy imádkozzék, imádkozzék nem valakiért vagy valamiért, hanem önmagáért, csakis önmagáért, mint tegnapelőtt, amikor anyja sírján térdelt. Szüksége volt valamilyen segítségre, és most úgy fordult Istenhez, mint délelőtt az orvosához.

Sokáig könyörgött térdre hullva, a templom csöndjében, amelyet csak időnként zavart meg a léptek nesze. Azután hirtelen, mintha óraütést hallott volna szívében, fölriadt emlékeiből, megnézte az óráját, összerездült, mikor látta, hogy nemsokára négy lesz, kiszaladt, hogy magával vigye leányát, mert Olivier már bizonyára várja őket.

A művészt műtermében találták, amint a vásznán tanulmányozta: hogyan vázolja föl a *Merengés*-t. Egészen úgy akarta ábrázolni, ahogyan a Monceau-parkban látta, mikor ott sétált Annette társaságában: egy szegény leánynak, aki nyitott könyvet tart a térdén, és ábrándozik. De sokáig habozott, vajon csúnyának vagy csinosnak ábrázolja? Ha csúnya, akkor bizonyára több jellem lesz benne, több gondolatot ébreszt, megrázóbb lesz, gazdagabb bölcséleti tartalmat fejez ki. De ha szép lesz, jobban hódít bájával, s jobban tetszik az embereknek.

Végre mikor arra gondolt, hogy kis barátnője lesz a modellje, eldöntötte, hogy a Merengő csinos nő lesz, aki valamikor megvalósíthatja költői álmát, míg egy csúnya nő örökké arra lenne kárhoztatva, hogy vég nélkül és reménytelenül szövögesse ábrándjait. Mihelyt a két asszony belépett, Olivier a kezét dörzsölve fogadta őket:

- Nos, Nané kisasszony, ma együtt fogunk dolgozni?

A grófné kissé gondterhelt arccal ült az egyik karosszékbe, és nézte, mint helyezi el Olivier a lányát kellő megvilágításban egy vasfonatú kerti székben. A festő kinyitotta az egyik könyvszekrényt, hogy kikeressen egy könyvet, aztán némi habozás után megkérdezte az asszonytól:

- Mit is olvas a maga leánya?

- Istenem, amit akar, adjon neki egy kötet Victor Hugót.

- A *Századok legendája*-t?

- Nem bánom.

- Kicsikém, ülj le ide, és fogd ezt a verskötetet - szólt a festő Annette-hez. - Nyisd föl... Nyisd föl a 336. lapot, egy költeményt találsz ott, ez a címe: *A szegények*. Merülj el benne, mintha csöndesen, csöppenként, a legjobb bort szürcsölnéd, engedd, hogy megrészegítsen, elérzéke-nyítsen. Hallgasd, mit mond a szívednek. Aztán csukd be a könyvet, emeld föl szemedet, gondolkozz, álmodozz... Én addig előkészítem a szerszámaimat.

A festő visszavonult a műterem egyik sarkába, hogy ledörzsölje palettáját, de mikor kiürítette a finom deszkalapra az ólomtubusokat, melyekből gyűrűzve bújtak elő a keskeny festékgiliszták, időnkint meg-megfordult, és látta, hogy a leány egészen elmerül olvasmányába.

Szíve összeszorult, ujjai megremegtek, nem tudta, mit tesz, összekeverte a színeket, annyira föltámadt benne a látomás, az a nyilatkoztatás, amely ugyanezen a helyen, tizenkét évvel ezelőtt, olyan ellenállhatatlan izgalmat keltett benne.

A leány abbahagyta az olvasást, és maga elé bámult. A festő odalépett, és megpillantott a szemében két tiszta könnycseppet, melyek legördültek az arcán. Megremegett, mint ha magánkívül van az ember, és a grófné felé fordulva felsóhajtott:

- Istenem, milyen szép ez a leány!

De egészen megdöbbsent, amikor megpillantotta a grófné görcsökben vonagló, fakó arcát.

Guilleroyné kimeredt szemmel, riadtan nézte a leányt és a festőt. A festő megijedt, odament hozzá, és megkérdezte:

- Az istenért, mi baja?

- Szeretnék beszélni magával.

Az asszony fölkelt, és azt mondotta Annette-nek:

- Várj egy pillanatig, gyermekem, valamit mondanom kell Bertin úrnak.

Aztán átmentek a szomszédos kis szalonba, ahol a festő a látogatóit szokta fogadni. Olivier követte az asszonyt, feje zúgott, nem értette a dolgot. Mihelyt egyedül maradtak, az asszony megragadta mind a két kezét, és hebegve mondta:

- Olivier, Olivier, arra kérem, ne fesse le a lányomat!

A festő zavartan dűnnyögte:

- De miért ne?

Az asszony ijedt hangon felelt:

- Miért? Miért? Még kérdezi is tőlem? Hát nem érzi, hogy miért? Ó, miért nem találtam ezt ki hamarabb! De hiszen magam is csak az imént vettem észre... Most nem tudok magának többet mondani... Kérem, szóljon a lányomnak, mondja meg neki, hogy rosszul érzem magam, maga pedig rendeljen egy bérkocsit, és aztán egy óra múlva jöjjön el hozzám érdeklődni. Egyedül fogom magát fogadni.

- De az istenért, mi baja?

Az asszony már-már ideggörcsöt kapott.

- Engedjen. Nem akarok itt beszélni. Szóljon a leányomnak, és hozasson egy bérkocsit.

A festő engedelmeskedett, és visszatért a műterembe. Annette gyanútlanul újra olvasni kezdett, és szívét elárasztotta a szomorúság, hogy ezt a siralmas tárgyú költeményt olvasta.

- Édesanyád rosszul érzi magát - szólt Olivier -, majdnem elájult; mikor belépett a kis szalonba. Menj át hozzá, én addig hozok egy kis étert.

A festő kiment, fölzaladt szobájába az éteres üvegért, aztán visszatért.

Együtt találta őket, egymás karjába borulva. Annette, elérzékenyülve *A szegények* olvasásától, engedte, hogy izgalma könnyekben csillapuljon, a grófné pedig abban talált megkönnyebbülést, hogy fájdalmával beleolvadt ebbe az édes bánatba, és élvezte, hogy könnyeik összevegyülnek.

A festő várt egy ideig, nem mert beszélni, nézte őket, őt is valami érthetetlen szomorúság fogta el. Végre megszólalt:

- No, jobban van?

- Igen, egy kissé. Nem lesz belőle semmi baj. Iderendelte a bérkocsit?

- Igen, rögtön itt lesz.

- Köszönöm, kedves barátom, máris jobban vagyok. Egy idő óta nagyon sok szomorúság ért.

- Megjött a kocsi! - jelentette az inas.

Bertint mindenféle titkos aggodalom gyötörte; lekísérte sápadt és még kissé támolýgó barátnőjét a kapuig, érezte, hogy az asszony szíve hangosabban dobog.

Mikor egyedül maradt, így tűnődött: „De mi baja lehet? Honnan ez a hirtelen földúltság?” Elkezdett kutatni, kerülgette az igazságot, de nem merte elszánni magát, hogy meg is találja. Végre a közelébe ért: „Lássuk - mondotta -, hátha a grófné azt hiszi, hogy udvarolok a lányának? Nem, ez túlzás!” Szellemes és tiszta érvekkel próbálta leküzdeni ezt a föltevést, sőt méltatlankodni kezdett, hogy az asszony csak egy pillanatra is meg merte gyanúsítani az ő egészséges, szinte atyai vonzalmát, és olyasmit tulajdonított neki, ami hasonlít az udvarláshoz. Lassankint egészen megharagudott a grófnéra, hogy ilyen hitványságot, ilyen minősíthetetlen

gazságot merészelt föltenni róla, fenyegetőzött magában, hogyha fölkeresi, egyáltalában nem kíméletes szavakba fogja önteni felháborodását.

Nemsokára eltávozott hazulról, hogy meglátogassa a grófnét, türelmetlenül várva a magyarázatot. Útközben egyre növekvő izgalommal előre elgondolta, miket fog mondani, és milyen szavakkal fog tiltakozni a gyanúsítás ellen.

Mikor belépett a grófné szobájába, az a kereveten hevert fájdalomtól feldúlt arccal.

- Nos - mondta neki szárazon -, magyarázza meg, kedves barátnőm, az előbbi különös jelene-
tet.

Az asszony megtört hangon válaszolt:

- Hogyan, hát még nem értette meg?

- Meg kell vallanom, hogy nem.

- De nézze csak, Olivier, nem vizsgálta meg a szívét?

- A szívemet?

- Igen, a szíve mélyét.

- Nem értem! Magyarázza meg jobban.

- Nézzen jól a szíve mélyére, nem talál-e benne valamit, ami veszélyes magára és rám egyaránt.

- Ismétlem, hogy nem értem. Sejttem, hogy a maga képzeletében van valami, de az én lelkiismeretemben nem találok semmit.

- Én nem a lelkiismeretéről beszélek, én a szívéről beszélek.

- Én nem tudok rejtvényt fejteni. Kérem, fejezze ki magát világosabban.

Az asszony lassan fölemelte két kezét, megragadta a festő kezét, aztán mintha minden szó a szívét tépte volna, így szólt:

- Vigyázzon, barátom, mert maga bele fog szeretni a lányomba.

A festő hirtelen visszarántotta a kezét, és ártatlanságának teljes tudatában tiltakozott a szégyenteljes gyanúsítás ellen, legélénkebb taglejtésekkel, egyre növekvő hévvel védekezett, és szemrehányást tett a grófnénak, hogy ilyeneket gondol róla.

Az asszony engedte, hadd beszélje ki magát, nem hitt neki, makacsul ragaszkodott a véleményéhez, biztos volt afelől, hogy neki van igaza, aztán így folytatta:

- Én nem gyanúsítom magát, barátom. De maga nem tudja, mi történik a szívében, ahogy én sem tudtam még ma reggel. Maga most úgy bánik velem, mintha azzal vádolnám, hogy el akarta csábítani Annette-et. Ó, nem, nem! Tudom én, hogy maga milyen hűséges, mennyire megérdemel minden tiszteletet és bizalmat. Csak arra kérem, tekintsen a szíve mélyére, vajon ez a vonzalom, amelyet önkéntelenül érez leányom iránt, nem másforma-e, nem különbözik-e az egyszerű barátságtól?

A festő megsértődött, még jobban hadonászni kezdett, újra védelmébe vette hűségét, mint imént az utcán.

Az asszony megint engedte, hogy befejezze, azután harag nélkül, megingathatatlan meggyőződéssel, rendkívül sápadtan, ezeket a szavakat suttogta:

- Olivier, jól értem mindazt, amit mond, és én is úgy gondolkozom, mint maga. De biztos vagyok afelől, hogy nem csalódom. Hallgasson rám, gondolkozzék, értse meg a dolgot. A leányom nagyon is hasonlít hozzám, nagyon is olyan, mint amilyen én voltam régen, amikor maga szerelmes lett belém, s ennek az a súlyos következménye, hogy maga öbelé is szerelmes lesz.

- Tehát - kiáltott fel a festő - maga a szemembe mer vágni egy ilyen gyanúsítást annak az egyszerű föltevésnek és nevetséges okoskodásnak az alapján: ő szeret engem, a lányom hasonlít rám, tehát ő szerelmes lesz a lányomba!

De mikor a festő látta, hogy a grófné arca mindinkább eltorzul, csöndesebb hangon folytatta:

- Nézze csak, kedves Any, hiszen éppen azért tetszik nekem oly nagyon ez a kislány, mert annyira megtalálom magát benne. Maga az, csakis maga, akit szeretek, ha ránézek.

- Igen, éppen ez az, ami annyira kínoz engem, és amitől annyira félek. Maga még nincs tisztában érzéseivel. De majd nemsokára látni fogja, hogy nem tévedtem.

- Any, higgye el, hogy maga örültségeket beszél.

- Akar bizonyítékokat?

- Kérem.

- Maga három év óta minden kérésem ellenére sem jött el Roncières-be. Most pedig hanyatt-homlok lerohant, mikor férjem azt tanácsolta, hogy keressen föl bennünket.

- Ah, ugyan! Most a szememre hányja, hogy nem akartam magát egyedül hagyni ott faluhelyen, mikor tudtam, hogy rosszul érzi magát anyja halála után.

- Jól van! Nem ragaszkodom hozzá. De mit szól ehhez? A vágy, hogy viszontlássam Annette-et, olyan hatalmasan lobog magában, hogy még ezt a napot sem bírta elviselni nélküle, és modellülés ürügyével megkért engem, vigyem el magához.

- És maga nem gondolt arra, hogy én csupán magát akartam viszontlátni?

- Ó, maga most önmaga ellen érvel, meg akarja magát győzni, de engem nem fog félrevezetni. Aztán hallgassa csak tovább. Miért távozott el olyan váratlanul tegnapelőtt este, mikor Farandal márki belépett? Meg tudná ezt mondani?

A festő habozott, nagyon megdöbbent, nagy nyugtalanságot érzett a lelkében, ez a megjegyzés lefegyverezte. Azután halkabb hangon megjegyezte:

- De... igazán nem tudom... fáradt voltam... és azután, hogy őszinte legyek, az a majom mindig kihoz a sodromból.

- Mióta?

- Amióta ismerem.

- Bocsásson meg, de hallottam már magát, amikor dicsérte őt. Azelőtt jóban voltak. Legyen csak őszinte, Olivier.

Olivier néhány pillanatig elgondolkozott, aztán szavakat keresgélve így felelt:

- Hiszen tudja, hogy az a nagy szeretet, amelyet maga iránt érzek, a maga minden ismerését elviselhetővé teszi számomra; szívesen módosítanám véleményemet erről az emberről is, aki egészen közömbös nekem, ha hébe-hóba találkozom vele, de nagyon haragudnám, ha mindennap ott kellene látnom magánál.

- A leányom otthona nem az én otthonom lesz. De ez elég. Tudom, hogy maga egyenes szívű, tudom, hogy gondolkozni fog mindezekről, amiket most mondtam, és ha jól átgondolta a dolgokat, meg fogja érteni, hogy rámutattam egy nagy veszélyre abban a pillanatban, amikor még van idő a menekülésre. Kérem, vigyázzon. Most pedig beszéljünk másról.

A festő rosszul érezte magát, nem ellenkezett, nemigen tudta, mit gondoljon, és valóban szüksége volt egy kis elmélkedésre. Egészen közömbös dologról beszélgettek, s negyedóra múlva eltávozott.

Olivier lassan ballagott hazafelé, zavart volt, mintha valami csúnya családi titokról értesült volna. Kutatott szívében, igyekezett tisztán látni a lelkében, elolvasni annak a benső könyvnek legtitkosabb lapjait, melyek mintha egymáshoz tapadtak volna, és amelyeket csak idegen ujj tud olykor szétválasztani egymástól. Afelől biztos volt, hogy nem szerelmes Annette-be! A grófné gyanakvó féltékenysége mindig résen volt, a távolból valami veszélyt érzett, és jelezte is neki, noha ez a veszély még nem is létezett. De vajon nem következhetik-e be holnap, holnapután, esetleg egy hónap múlva? Erre az őszinte kérdésre próbált most őszinte feleletet kapni. Annyi bizonyos, hogy a kicsike gyöngéd érzéseket keltett benne, de ezek az érzések annyifélek a férfiúban, hogy nem szabad összetéveszteni a veszedelmeseket az ártatlanokkal. Hiszen ő az állatokat is imádta, főként a macskákat, és nem tudott elmenni egy macska selymes bundája mellett anélkül, hogy valami ellenállhatatlan érzéki vágy el ne fogja, hogy megsimogassa hullámos, puha hátát, megcsókolja villanyosan szikrázó szőrét. Az a vonzódás, mely a leány felé hajtotta, egy kissé ezekhez a homályos és ártatlan vágyakhoz hasonlított, amelyek folytonos és csillapíthatatlan rezdüléseket keltenek az emberi idegekben. Művész- és férfiszemét elkápráztatta a leány frissessége, derűs életének kibomló szépsége, fiatalságának kicsattanó vidámsága, és most, hogy azt a rendkívüli hasonlóságot észrevette Annette és az anyja között, fölébredtek szívében a régi izgalmak, a régóta szendergő izgalmak, úgyhogy megremegett, mikor érezte ezt az ébredést. Ébredés? Igen! Valóban? Ez a gondolat felderítette. Úgy érezte, mintha évekig tartó álomból ébredt volna. Ha valóban szerelmes lett volna a kisleányba, akkor éreznie kellett volna mellette egész lényének azt a megfiatalodását, mely teljesen átalakítja az embert, mihelyt föllobban benne egy új vágy lángja. Nem, ez a gyermek csak felszította a régi tüzet! Ő még mindig az anyát szereti, csak valamivel jobban, mint azelőtt, valószínűleg a leánya miatt, akiben mintegy új életre kelt Guilleroy-né. És ezt a megállapítást ebbe a megnyugtató szofizmába foglalta: „Az ember csak egyszer szeret életében!” A szív gyakran megdobbanhat, ha valakivel találkozunk, mert az emberek vagy vonzódnak egymáshoz, vagy ellenszenvvel viseltetnek egymás iránt. Ezek a hatások hozzák létre a barátságot, a szeszélyeket, a birtoklás vágyát, a futó és hirtelen fellobbanásokat, de nem az igazi szerelmet! Hogy szerelem jöhessen létre, szükséges, hogy két emberi lény annyira egymásnak legyen teremtvé, annyi mindenfélével kapcsolódják egymáshoz, annyira közös legyen az ízlésük, annyi testi-lelki vonzalom legyen köztük, jellemük is hasonló legyen, s annyi rokon vonás láncolja egymáshoz őket, hogy egészen eggyé váljanak. Egyszóval, akit szeret az ember, az nem annyira egy bizonyos X. asszony vagy Y. úr, hanem egy asszony vagy egy férfi, egy névtelen lény, akit a Természet szült, ez a hatalmas anya, s olyan szervekkel, külsővel, szívvel, lélekkel, sajátos tulajdonságokkal áldott meg, amelyek mágnesként vonzzák a mi szerveinket, szemünket, ajkunkat, szívünket, gondolatunkat, minden érzéki és szellemi vágyunkat. Az ember egy típust szeret, azaz mindazoknak az emberi tulajdonságoknak egyetlen személyben való találkozását, melyek másokban külön-külön is vonzhatnak bennünket.

Az ő számára Guilleroy grófné volt ez a típus; ennek legjobb bizonyítéka az a hosszú vonzalom volt, amelybe nem unt bele. Nos, Annette külsőleg nagyon hasonlított az édesanyjához, szinte megtévesztésig, nincs hát semmi meglepő benne, hogy az ő férfiszíve némiképp kísértésbe jött, ám nem engedett semmiféle csábításnak. Egyszer imádott egy asszonyt! Ez az asszony egy másikat szült, aki majdnem tökéletes mása volt. Valóban nem tilthatta meg magának, hogy az előbbi iránt érzett szenvedélyes vonzalmának némi maradványát át ne vigye a másikra. Ebben semmi rosszat, semmi veszélyt nem látott. Ez a látszólagos feltámadás

csupán a szemét és az emlékezetét kápráztatta el, de az ösztöne nem tévedett, mert sohasem érezte a legkisebb vágyat sem a leány iránt.

A grófné mégis a szemére vetette, hogy féltékeny a márkira. Vajon igaza van? Újra szigorúan megvizsgálta a lelkiismeretét, és valóban megállapította, hogy egy kissé féltékeny. De vajon mi meglepő van ebben? Hiszen minden pillanatban féltékenykedünk férfiakra, akik bármilyen asszonynak udvarolnak. Hiszen hányszor érezzük az utcán, a vendéglőben, a színházban, hogy valami ellenséges érzület támad bennünk egy úriember ellen, aki egy szép leánnyal belép, vagy elhalad mellettünk. Minden férfi vetélytárs, ha asszonyt birtokol. A kielégített férfi olyan, mint egy győztes hadvezér, s ezért a többi férfi irigyli. Aztán nem is bocsátkozott további fiziológiai vizsgálódásba, egész természetesnek találta, hogy Annette iránt kissé élénkebb vonzalmat érzett, mert szerelmes volt az anyjába, s éppen annyira természetes, hogy most fölébredt benne valami állati gyűlölet a leány leendő férje iránt! Azonban ezt a hitvány érzést könnyen le fogja győzni.

Szíve mélyén mégis valami keserű elégedetlenség maradt önmaga és a grófné iránt. Mindennapi viszonyukat nem fogja megzavarni ez a gyanú, melyet érezni fog a grófnéban? Ezentúl gondos és fárasztó figyelemmel fog vigyázni minden szavára, minden cselekedetére, pillantására, legcsekélyebb megnyilatkozására is a leánnyal szemben, mert bármit mond is, bármit tesz is, gyanússá válik az anya szemében. Kellemetlen hangulatban ért haza; cigarettázni kezdett azzal az ingerültséggel és idegességgel, mely arra kényszeríti az embert, hogy tíz gyufát is elhasználjon, míg rá tud gyújtani. Hiába próbálkozott a munkával is. A keze, a szeme és a szelleme mintha teljesen elszokott volna a festéstől, mintha teljesen elfelejtette volna, mintha sohasem ismerte és gyakorolta volna ezt a mesterséget. Elhatározta, hogy be fog fejezni egy kis megkezdett képet: egy utcasarkot, melyen egy vak énekelt; de most legyőzhetetlen közönnyel nézte ezt a képet, és annyira képtelen volt folytatni, hogy csak fogta palettáját, leült eléje, és egészen megfeledkezett róla, bár figyelmes és szórakozott szemmel meredt rá.

Aztán hirtelen elvesztette türelmét, mert megállt az idő, nem múltak a percek; valami elviselhetetlen láz emésztette. Mit tegyen vacsoráig, melyet a klubban fog elkölteni, ha most nem tud dolgozni? Sétáljon? Már a gondolat is fárasztotta, undorral gondolt a járdákra, a járókelőkre, a kocsikra és a boltokra, de hogy ma látogatást tegyen bárhol is, ez egyszerre gyűlöletessé tette szemében minden ismerősét.

Hát mit tegyen? Föl és alá járkáljon műtermében, és minden fordulónál azt nézze, hány másodperccel mozdult el az óra mutatója? Jól ismerte ezeket az utazásokat az ajtótól a csecsebecsékkal megrakott komódig! A lendület, a nekibuzdulás, a lelkesedés, a könnyű és termékeny munkálkodás idejében valóságos kedves üdülés volt ez a járás-kelés a nagy, vidám teremben, melyet fölélénkített és átfűtött a munka, de a tehetetlenség és az unalom óráiban, amikor úgy látszott, semmi sem éri meg a fáradságot és az erőfeszítést, nem volt ez más, csak egy rab nyomorúságos sétája a börtönében. Ha legalább aludni tudna, csupán egy órát a díványra leheveredve. De nem, nem tudna aludni, csak forgolódna, és még elfogná a remegés a kétségbeeséstől. De honnan szállt rá hirtelen ez a rosszkedv? „Úgy látszik, nagyon ideges vagyok - gondolta -, hogy ilyen jelentéktelen okból ennyire fölizgatom magam.”

Ekkor arra gondolt, hogy jó volna olvasni valamit. A *Századok legendája*-nak kötete még ott hevert a vasszéken, ahová Annette letette. Fölnyitotta. Elolvasott kétlapnyi verset, de nem értette. Annyira nem értette, mintha valami idegen nyelven írták volna. De ő makacsul újra nekilátott; hiába, csak azt tudta megállapítani, hogy egy szót sem ért a versekből. „Úgy látszik - gondolta -, hogy nagyon szórakozott vagyok.” De hirtelen jó ötlete támadt, mely biztos módszert sugallt neki, hogyan üsse agyon ezt a két órát a vacsoráig. Fürdőt melegített

magának, és a langyos vízben megenyhülve, megkönnyebbülve maradt egészen addig, amíg az inasa be nem hozta a fehérneműt, és föl nem ébresztette szendergéséből. Azután elment a klubba; társai mind együtt voltak. Tárt karokkal és örömrivalgással fogadták, mert már napok óta nem látták.

- Falun voltam - mondta.

Az urak azonban Maldant, a tájképfestő kivételével mélységes megvetést éreztek a falu iránt. Rocdiane és Landa kijárogatott ugyan vadászatra, de erdőn, mezőn nem találtak más örömet, csak azt, hogy bámulják, hogyan hull a golyóik alatt, mint megannyi tollpamat, a sok fácán, fűj és fogoly, vagy nézzék a kis nyulakat, amint nyakszirten találva fölbukfenceznek, mint a bohócok, ötször, hatszor is megfordulva a levegőben, és minden cigánykeréknél megvillan farkuk fehér szőrpamacsja. Az ilyen őszi és téli mulatságokon kívül unalmasnak találták a vidéket. Rocdiane azt szokta mondani: „A cukornöket jobban szeretem a cukorrépánál.”

A vacsora, mint mindig, lármás és jókedvű volt, nagyban vitatkoztak, bár semmi új dolog nem került szóba. Bertin, hogy lelket verjen magába, sokat beszélt. Nagyon mulatságosnak tartották, de mihelyt megitta kávéját, és eljátszott egy hatvanas biliárdpartit Liverdy bankárral, távozott, elsétált a Madeleine-től a Taitbout utcáig, háromszor is elment a Vaudeville színház mellett, azon töprengve, ne nézzen-e be, majdnem bérkocsit fogadott, hogy elhajtasson a lóversenypályára, megint megváltoztatta szándékát, és megindult az új cirkusz felé; aztán hirtelen visszafordult, és minden ok, terv és ürügy nélkül megindult a Malesherbes körút felé, meglassítva lépteit, amint Guilleroy grófné lakása felé közeledett. „Vajon nem fogja-e különösnek találni, ha ma este ismét fölkeresem?” - gondolta. De megnyugtatta magát, arra gondolva, hogy nincs abban semmi meglepő, ha az ember másodszor is érdeklődik valakinek az egészsége után.

A grófné egyedül volt Annette-tel a hátsó kis szalonban, és még mindig a szegényeknek szánt takarón dolgozott.

- Nini, maga az, kedves barátom? - szólt egyszerűen, amikor meglátta.

- Igen, nyugtalan voltam, föl akartam keresni. Hogy van?

- Köszönöm, elég jól...

A grófné néhány percig várt, aztán hozzátette jelentősegteljesen:

- Hát maga?

A festő derűs arccal fölnevetett, és így válaszolt:

- Ó! Én nagyon jól érzem magam, nagyon jól. A maga aggodalmának nincs a legkisebb alapja sem.

Az asszony fölemelte rá a szemét, abbahagyta a kötést, és lassú, de forró pillantást vetett rá, amely tele volt kéréssel és kétséggel.

- Bizony, úgy van - mondta a festő.

- Annál jobb - felelte az asszony kissé erőltetett mosollyal.

A festő leült, és életében először rendkívül kényelmetlenül érezte magát ebben a házban, mintha a gondolatai még jobban megbénultak volna, mint aznap délután, amikor a vászna előtt töprengett.

A grófné odaszólt a leányához:

- Folytathatod, gyermekem, Bertin urat nem zavarja.

- Mivel foglalkozott a kicsike? - kérdezte a festő.

- Valami ábrándot tanult a zongorán.

Annette fölkel, és odament a zongorához. A festő, mint mindig, akaratlanul most is követte szemével, és szépnak találta. De ekkor megérezte magán az anya pillantását, és hirtelen elfordította a fejét, mintha valamit keresett volna a szalon homályos sarkában.

A grófné fölvet a kézimunkasztalról egy kis aranyselencét, amelyet a festőtől kapott, kinyitotta, és megkínálta cigarettával.

- Gyújtson rá, kedves barátom, tudja, hogy szeretem, ha dohányzik, mikor így egyedül vagyunk.

A festő engedelmeskedett, és a zongora megszólalt. Régimódi muzsika volt, kecses és könnyed; valami nagyon kellemes holdfényes tavaszi este sugalmazhatta a művésznek.

- Ki írta ezt a darabot? - kérdezte Olivier.

- Schumann - felelte a grófné -, nem nagyon ismerik, pedig bájos.

A festő ellenállhatatlan vágyat érzett, hogy fölnézzon Annette-re, de nem mert. Pedig csupán egy kis mozdulatot kellett volna tennie, egy kis mozdulatot a nyakával, mert a szeme sarkából látta a két gyertya lángját, mely megvilágította a kottákat, de nagyon jól érezte, olyan tisztán érezte a grófné kímélő figyelmét, hogy nem mozdult, csak maga elé meredt, mintha a dohány szürke, gomolygó füstfellegei érdekelnék legjobban a világon.

- Csak ennyi mondanivalója volt számomra? - suttogta Guilleroy grófné.

A festő elmosolyodott:

- Ne haragudjék rám. Tudja, hogy engem a zene megigéz, fölissza gondolataimat. Majd nemsokára beszélni fogok.

- Megálljon - szólt a grófné -, még édesanyám halála előtt megtanultam valamit magának. Még nem játszottam el, de rögtön előadom, mielőtt a kicsike befejezi a játékát. Majd meglátja, milyen érdekes!

A grófné valóban tehetséges zongorajátékos volt, és valami finom érzéke volt az iránt, hogy milyen érzelmek hullámszerűen a hangok között. Egyik legbiztosabb eszköze volt, amivel a festő érzékenységre hatni tudott.

Mielőtt Annette befejezte Méhul falusi szimfóniáját, a grófné fölkel, leült a zongora mellé, és egy különös melódia éledt meg az ujjai alatt, egy melódia, melynek minden mondata panaszos volt, vég nélkül váltakozó, különös panaszokkal teli, s egyetlen hang szakította félbe, mely állandóan visszatért, behullott a dallamok kellős közepébe, szétrebbentette, megtörte, széttagolta a hangokat, mint egy szüntelenül kísértő, egyhangú kiáltás, valami bánatnak csillapíthatatlan jajongása.

De Olivier Annette-et nézte - a lány most vele szemben ült -, és nem hallott semmit, nem értett semmit.

Csak a lányt nézte, gondolkodás nélkül, betelt a látvánnyal, mint valami megszokott és jó dologgal, amitől sokáig megfosztották, és itta ezt az érzést, ahogy jólesik egy pohár víz, ha szomjasak vagyunk.

- Ugye - szólt a grófné -, ugye, hogy szép?

A festő fölriadt:

- Nagyszerű, csodás, ki írta?

- Nem tudja?

- Nem.

- Hogyan, nem tudja, maga nem tudja?

- Mondom, hogy nem tudom.

- Schubert.

A festő a mélységes meggyőződés hangján kijelentette:

- Nem csodálkozom rajta. Nagyszerű! Nem volna olyan kedves elismételni?

A grófné újra belefogott, és a festő, mialatt ismét Annette-et nézte, odafigyelt a muzsikára is, hogy egyszerre két gyönyörűségben legyen része.

Aztán, mikor Guilleroy grófné visszatért a kézimunkájához, a festő, engedve a férfiak természetes kétszínűségének, levette szemét a lány szőke fejről; Annette az anyjával szemben kötött a lámpa túlsó oldalán.

De ha Olivier nem látta is, élvezte jelenlétének gyönyörét, ahogy a meleg kályha közelségét érezzük. Szeretett volna egy-egy röpke pillantást vetni feléje, és rögtön visszafordulni a grófné felé. Ez a vágy egyre marcangolta, mint egy kisdíákot, aki kinéz az ablakon, mielőtt a tanító hátat fordít.

Hamar távozott, mert a szava éppannyira megbénult, mint a szelleme, és állandó hallgatásának a grófné valami kellemetlen magyarázatot tulajdoníthatott volna.

Mielőtt kiért az utcára, elfogta a kószálás vágya, mert a hallott zene tovább zsongott, mindenféle ábrándokat keltett benne, mintegy a melódiák folytatásaképpen. Visszatértek a futó hangzatok, s meg-megújulva elmosódó ütemeket hoztak magukkal a messzeségből, mint valami visszhangot, aztán minden elhallgatott, és ő szabadjára eresztette gondolatait, hogy értelmet tulajdonítson az egyes motívumoknak, és elábrándozzék valami harmonikus és gyöngéd eszményen. A festő balra fordult, a külső körút felé, aztán megpillantva a Monceau-park tündéri ragyogását, befordult a főútágyra, amelyet élesen megvilágítottak a lámpák. Egy parkör csoszogott el mellette lassú léptekkel, néha egy elkésett bérkocsi kocogott arra, az egyik padon egy férfi újságot olvasott, kékes világosságban egy bronzoszlop tövében, melynek tetején egy ragyogó gömb fénylett. A többi lámpa a pázsiton és a fák között hideg és éles ragyogással borította el a lombokat és a gyepet, s életet lehelt ebbe a nagyvárosi kertbe.

Bertin hátratette kezét, rózta a gyalogjárót, és eszébe jutott sétágya Annette-tel ugyanebben a parkban, amikor fölfedezte a lányban anygya hangját.

Lehanyatlott egy padra, és magába szívta az öntözött pázsit friss leheletét: úgy érezte, csordultig betölti a szenvedélyes várakozás, mely a fiatalok lelkét egy végtelen szerelmi regény kusza szövédékev szokta varázsolni. Máskor is ismerte ezeket az estéket, a kóbor fantázia estéit, mikor szabadjára engedte szeszélyes vágyait mindenféle képzelt kalandban, és most meglepetten állapította meg, hogy visszatértek ezek az érzések, noha már nem illenek a korához.

De mint Schubert melódiájának makacsul visszatérő hangzata, egyre kísértette Annette emléke; magá előtt látta arcát, amint a lámpa alatt kézimunkágya fölé görnyed, és eszébe jutott a grófné különös gyanúgy. Akaratlanul is tovább faggatta szívét, iparkodott átkutatni

kifürkészhetetlen mélyeit, ahol születésük előtt az emberi érzések csíráznak. Ez a makacs keresés izgalomba hozta. Állandóan foglalkoztatta ez a leány, mintha utat nyitott volna lelkében a gyöngéd ábrándozások számára, s Olivier nem tudta elúzni emlékezetéből. Mintha magában hordta volna Annette képét, mint régen őrizte magában a grófné jelenlétének különös érzését műtermének négy fala között, még Guilleroyne távozása után is.

De hirtelen türelmetlen lett, hogy ez az emlék nem hagyja nyugton; sóhajtva kelt föl a padról:

- Any rosszul tette, hogy ezt elmondta nekem. Most arra kényszerít, hogy folyton a kicsikére gondoljak.

Hazatért, nyugtalankodott maga miatt. Mikor lefeküdt, érezte, hogy nem tud elaludni, valami láz égett ereiben, álmok bora erjedt a szívében. Félt az álmatlanságtól, attól a kimerítő álmatlanságtól, amelyet a lélek izgalma okoz; elhatározta, hogy megpróbál olvasni. Hiszen egy-egy rövid olvasás hányszor álomba ringatta! Fölkelt hát, és átment a könyvtárszobába, hogy kiválasszon valami jó és álmosító munkát, de izgatottságában akaratlanul is mohó vággyal keresett a polcokon valami nevet, amely megfelel ideges és türelmetlen lelkiállapotának. Balzac, akit imádott, most hidegen hagyta. Hugót figyelemre sem méltatta. Lamartine-tól megvetéssel fordult el, bár valaha elérzékenyülten olvasta, de azután mohón rácsapott Musset-re, a fiatalok költőjére. Kivette az egyik kötetet, hogy vaktában beleolvasson.

Mikor visszafeküdt, egy iszákos szomjúságával itta magába ezeket a könnyű verseket, melyekben az ihletett költő úgy énekelt, mint a madár, magasztalva az élet hajnalát, és minthogy csak a hajnalra telt tüdejéből, mire a fényes nap felvirradt, máris elhallgatott; azokat a verseit olvasta, amelyekben az élettől részegült költő a mámorát harsogta a szerelem viharzó és naiv kürtjein, s visszhangot vert velük minden vágytól gyötört ifjú szívében.

Soha Bertin ennyire meg nem értette ezeknek a verseknek szinte fogható báját: megbolygatják az érzékeket, de alig érintik az észet. Szemét a szívbe markoló versekre szegezve úgy érezte, mintha lélekben húszéves lenne, duzzadt a reménytől, és fiatalos mámorban majdnem végigolvasta az egész kötetet. Az óra hármát ütött, és ő megdöbbenve látta, hogy még mindig nem álmos. Fölkelt, hogy becsukja az ablakot, és letegye a könyvet az asztalra a szoba közepére. De amint az éjszaka friss szellője megcsapta, fájdalom nyilallott belé a veséje tájékán - nem használt egészen az aixi kúra -, mint egy intés, egy figyelmeztetés, úgyszólván türelmetlen mozdulattal dobta oda a kötetet az asztalra, és azt dörmögte: „Eredj, vén bolond!” Aztán visszafeküdt, és elfújta a lámpát.

Másnap nem kereste föl a grófnét, sőt szilárdan elhatározta, hogy két napig nem fog mutatkozni nála. De bármit tett is, bármit próbált is festeni, akár kisétált, akár házról házra hurcolta mélabúját, mindenütt kergette a vágyakozás a két hölgy után.

De ha megtiltotta is magának, hogy fölkeresse őket, megnyugtatta, ha rájuk gondolhatott, ezért engedte, hogy esze és szíve beteljék a rájuk való emlékezéssel. Gyakran megtörtént, hogy ebben a magányát elringató káprázatban a két arc, amelyet élesen elkülönített egymástól, egymásba mosódott, összevegyült, összeolvadt, egyetlen arcnak látszott, kissé zavaros vonásokkal, nem volt már sem az anya, sem a lánya arca, hanem egy nőé, akit valaha halálosan szeretett, és most és mindig is szeret.

Majd lelkifurdalást érzett, hogy ennyire átengedi magát a veszélyes elérzékenyülésnek, hogy annak ekkora hatalma van fölötte. Hogy megszabaduljon tőle, elűzze ezt a hangulatot, és megmeneküljön a csábító, édes álmotól, megpróbálta elterelni a figyelmét, másra gondolt, elmélkedett. Hiú iparkodás! Bármilyen ösvényre lépett, mind visszavitte oda, ahol lesben várta egy fiatal szőke nő alakja. Ez a bizonytalan és elkerülhetetlen varázslat ott lebegett, ott keringett körülötte, és megállította, valahányszor kerülővel menekülni próbált előle.

Egyszer összecserélte a két alakot - ettől lepődött meg annyira azon az estén, mikor kísértáltak a roncières-i parkba -, s ez a tünemény most újra kísérteni kezdett emlékezetében; már nem elmélkedett, nem is töprengett, csak felidézte a két nőt, és iparkodott megérteni, micsoda különös izgalom járja át a testét. „Lássuk csak - mondta magában -, érzek-e Annette iránt tilalmas szerelmet?” Kutatni kezdett a szívében, és hő vágyat érzett egy egészen fiatal asszony iránt, akinek ugyanolyanok az arcvonásai, mint Annette-nek, de mégsem ő az. Aztán gyáván megnyugtatta magát: „Nem, nem szeretem a kicsikét - gondolta -, csak a hasonlóság áldozata vagyok.”

A Roncières-ben töltött két nap mégis a melegség, a boldogság, a mámor kiapadhatatlan forrását nyitotta meg szívében, és egyenként eszébe jutottak ottani tartózkodása legkisebb részletei, de most sokkal kellemesebbnek, színesebbnek látta őket, mint akkor a valóságban. És egyszerre csak, amint emlékei csapongását követte, eszébe jutott az ösvény, melyen a temetőből hazatértek, a kislány mezei virágokból kötött bokrétája, azután hirtelen eszébe jutott, hogy zafír búzavirágot ígért Annette-nek, mihelyt visszatérnek Párizsba.

Ekkor elröppent minden elhatározása, föladta a küzdelmet, fogta a kalapját, és eltávozott hazulról, egészen megindulva a gondolatól, hogy milyen örömet fog okozni.

Mikor belépett, Guilleroyék inasa ezzel fogadta:

- A grófné nincs idehaza, de a kisasszony itthon van.

A festő élénk örömet érzett.

- Értesítse, hogy beszélni szeretnék vele.

Azzal besurrant a szalonba nesztelen léptekkel, mintha attól félt volna, hogy meg találják hallani.

Annette nem váratott magára.

- Jó napot, kedves mester - mondta komolyan.

A festő nevetni kezdett, kezét szorította vele, és leült melléje.

- Találd ki, miért jöttem?

A leány néhány másodpercig elgondolkozott:

- Nem tudom.

- El akarlak vinni édesanyáddal az ékszerészhez, hogy kiválaszd a zafír búzavirágot, amelyet Roncières-ben ígértem neked.

A lány arca felragyogott a boldogságtól.

- Ó - mondta -, és mamának éppen ilyenkor kellett elmennie. De nemsokára haza fog térni; ugye, megvárja?

- Szívesen, ha nem tart sokáig.

- Ó! Szép magától! „Ha nem tart sokáig.” Mikor az én társaságomban van. Úgy bánik velem, mint egy kis fruskával.

- A világért sem - mondta a festő -, erre ne is gondolj!

A festőnek kedve támadt, hogy örömet okozzon a leánynak, gáláns és szellemes bókokat mondjon neki; mint fiatalsága legelevenebb napjaiban, elfogta valami ösztönszerű vágy, mely a csábítás minden képességét fölcsigázza, és arra kényszeríti a pávát, hogy kibontsa legye-

zójét, és arra bírja a költőt, hogy verset írjon. A szavak valósággal tódultak az ajkára, úgy beszélt, mint azelőtt, legszebb férfikorában. A kicsikét is fölkellesztette ez a hév, és azzal a ravaszsággal és finom hamiskodással felelt neki, mely már ott bimbózott a lelkében. Egyszer, mikor valamiről vitába bocsátkoztak vele, a festő fölkiáltott:

- De hiszen ezt már gyakran mondta nekem, és én mindig azt feleltem...

A leány kacagva közbevágott:

- Nini, már nem is tegez többé! Azt hiszi, a mamával beszél.

A festő elpirult, elhallgatott, s csak ennyit tudott hebegni:

- Igen, az édesanyáddal már százszor is megvitattam ezt a gondolatot.

Ékesszólása lelohadt. Nem tudott már mit mondani, sőt félelem fogta el, valami érthetetlen félelmet érzett a kislány előtt.

- Itt a mama - szólott Annette.

Hallotta, amint nyílik az első szalon ajtaja, és Olivier zavartan, mintha valami csínyen kapták volna, megmagyarázta a grófnénak, mint jutott hirtelen eszébe az ígélet, és megkérte, menjenek el vele az ékszerészhez.

- Odalenn vár a bérkocsim - mondta -, én majd a hátsó ülésen helyezkedem el.

Elhajtottak, és néhány pillanat múlva beléptek Montarához.

A festő egész életét a nőkkel való benső barátságban és meghittségben töltötte, állandóan figyelte és tanulmányozta őket, mindig foglalkoztatták az asszonyok, kutatta és iparkodott kitalálni vágyaikat, ismerni, mint ők maguk, öltözékeiket, a divatot, magánéletük legapróbb részleteit, úgyhogy végül maga is gyakran átélte nem egy érzésüket; azért valahányszor belépett egy ilyen üzletbe, ahol az asszonyi szépség bájos és kedves járulékait árulják, ő is hasonló izgalmat érzett, mint amilyen magukban az asszonyokban remegett. Őt is éppúgy érdekelték, mint őket, mindezek a kacér semmiségek, amikkel az asszonyok ékesítik magukat, örömet leltek a szövegekben, a csipkék vonzották az ujjait, a legértékeltenebb, elegáns csecsebecsék is lekötötték a figyelmét. Az ékszerüzletekben az üvegszekrények előtt szinte valami vallásos tiszteletet érzett, mint a dúsgazdag csábítás szentélyei előtt, és nagy megbecsülésben részesítette a sötét színű posztóval fődött asztalt, melyen az ékszerész hajlékony ujjai értékes, csillogó drágaköveket forgatnak.

Leültette a grófnét és a leányát a szigorú bútordarab elé - mind a ketten önkéntelen mozdulattal föltették rá a kezüket -, és elmagyarázta az ékszerésznek, miről van szó. Először mindenféle virágmintákat mutattak nekik.

Aztán kirakták eléjük a zafirokat; négyet kellett kiválasztaniuk. Ez hosszú ideig eltartott. A két hölgy újheggyel forgatta a köveket a posztón, azután óvatosan fölemelte őket, keresztülnézett rajtuk a világosság felé, szakértő és szenvedélyes figyelemmel vizsgálódott. Mikor félretették azokat, amelyek megnyerték tetszésüket, még három smaragdra volt szükségük a levélkéik számára, azután egy egészen kicsi briliánsra, mely úgy fog remegni a virág közepén, mint egy harmatcsepp.

Olivier-t megrészegítette az ajándékozás gyönyöre, és így szólt a grófnéhez:

- Nem örvendeztetne meg azzal, hogy kiválaszt két gyűrűt?

- Én?

- Igen. Egyiket magának, a másikat Annette-nek! Engedje meg, hogy megtiszteljem ezzel a kis ajándékkal a Roncières-ben töltött két nap emlékére.

A grófné hallani sem akart róla. A festő nem engedett. Hosszú vita következett, szavak és érvek harca, melyben a festőnek nem minden erőfeszítés nélkül sikerült diadalmaskodnia.

Odavitték a gyűrűket, az értékesebbek külön szekrénykében, a többi nagy, négyszögletes dobozban bársonyon csillogtatta ékkövei káprázatos fényeit. A festő leült a két nő közé, és mint ők, kíváncsi hévvel kezdte szedegetni egyenként az aranygyűrűket a keskeny résekből. Azután maga elé tette az asztal posztójára, ahol két csoportba helyezték el az ékszereket: azokat, amelyek nem nyerték meg tetszésüket, rögtön félredobták, egy másik kupacba azokat tették, amelyek közül választani akartak.

Múlt az idő, kellemesen és észrevétlenül, a válogatás munkája vonzóbb volt a világ minden gyönyörénél, szórakoztató és változatos, mint egy színdarab, megindító, majdnem érzéki, a legkellemesebb gyönyör az asszonyszív számára.

Azután összehasonlították a gyűrűket, tűzbe jöttek, és a három bíró némi habozás után megállapodott egy kis aranykígyóban, amely egy szép rubint szorongatott keskeny torka és gyűrűs farka között.

Olivier ragyogó arccal fölállt.

- Itt hagyom maguknak a kocsimat - mondta -, nekem még sok dolgom van, mennem kell.

De Annette arra kérte édesanyját, hogy térjenek haza gyalog, igen szép az idő. A grófné beleegyezett, és megköszönve Bertin kedvességét, megindult lányával az utcán.

Egy darabig némán haladtak, élvezték a kapott ajándékok gyönyörét, azután beszélgetni kezdtek az ékszerekről, amelyeket láttak, és amelyek kezükben forogtak. Emlékezetükben visszamaradt valami csillogás, valami csilingelés, valami vidámság. Gyorsan lépkedtek a tömegben, mely öt óra körül lepi el a gyalogjárókat nyári estén. A férfiak megfordultak, hogy megnézzék Annette-et, és haladtukban bámuló szavakat mormoltak. Első alkalommal történt a gyász óta - amióta a fekete ruha ennyire kiemelte a lány ragyogó szépségét -, hogy a grófné kiment vele a párizsi utcára. És az utcai siker érzése, a közérdeklődés, a suttogva ejtett bókok, a hízelgő sürgölődés, amelyet egy szép nő megjelenése kelt a férfiak tömegében, kissé összeszorították a grófné szívét; ugyanaz a kínos, nyomasztó érzés gyötörte, mint a múltkor este a szalonjában, mikor összehasonlították a lányát saját arcképével. Akaratlanul leste a pillantásokat, melyeket Annette vont magára, érezte, hogyan jönnek a távolból, súrolják az ő arcát, de lesiklanak róla, aztán hirtelen a mellette haladó szőke arcra tapadnak. Kitalálta, látta a férfiak szemében a gyors és néma bókokat, melyek ennek a viruló ifjúságnak szólnak, ennek a friss szépségnek, és ezt gondolta magában: „Valaha én is olyan voltam, mint ő, talán még szebb.” Azután Olivier-re gondolt, és mint Roncières-ben, a menekülés ellenállhatatlan vágya fogta el.

Nem akart tovább is ebben a világosságban, ebben az emberforgatagban maradni, hogy közönyösen nézzék a férfiak. Távol és mégis milyen közel voltak a napok, amikor ő volt az, aki kereste, kihívta a leányával való összehasonlítást. És vajon ma melyik járókelő törődött azzal, hogy összehasonlítsa őket? Talán egyetlen ember volt, aki az imént gondolt erre az ékszerész boltjában. Ó, micsoda szenvedés! Hát lehetséges, hogy Olivier szabadulni tudna az összehasonlítás ígézetétől? Bizonyára nem láthatja őket együtt anélkül, hogy ne gondolna arra az időre, amikor még ő, Guilleroyne is olyan friss és szép volt, és amikor biztos volt afelől, hogy szereti a férfit.

- Rosszul érzem magam - mondta -, fogadjunk egy bérkocsit, gyermekem.

Annette nyugtalanul kérdezte:

- Mi bajod, mama?

- Semmi baj, tudod, hogy nagyanyád halála óta gyakran lep meg ilyen gyöngeség.

A rögeszmékben megvan a gyógyíthatatlan betegségek emésztő makacssága. Ha befurakodnak a lélekbe, egyre marcangolják, nem engedik, hogy bármivel is foglalkozzék, hogy a legkisebb dologban is gyönyört találjon. A grófné is bármit tett odahaza vagy másutt, egyedül vagy társaságban, nem tudott szabadulni a gondolattól, amely akkor ejtette hatalmába, mikor leányával hazatért: lehetséges-e, hogy Olivier, aki majdnem mindennap látja őket, nem érzi összehasonlításuk igézetét?

Bizonyára önkéntelenül is állandóan összehasonlítja őket egymással, őt is kísértésbe ejti ez a felejtethetetlen hasonlóság, melyet az is növelt, hogy valaha utánózták és majmolták egymás mozdulatait és szavait. Valahányszor belépett, a festő rögtön erre a hasonlóságra gondolt, ezt olvasta ki az asszony tekintetéből, kitalálta, és megértette szívével és eszével. Ekkor úgy érezte, el kell rejtőznie, el kell tűnnie, és nem szabad többé mutatkoznia Olivier előtt a leánya mellett.

Egyébként mindenképpen szenvedett, idegennek érezte magát saját otthonában. A birtokfosztás sértő érzése, melyet azon az estén tapasztalt, amikor minden szem Annette felé fordult az ő arképe alatt, most fokozódott, növekedett, néha kétségbe ejtette. Minduntalan szemére vetette magának azt a benső kívánságot, hogy megszabaduljon a lányától, azt a bevallhatatlan vágyat, hogy kitegye házából, mint egy makacs és kellemetlen vendéget; valami öntudatlan ügyességgel állandóan ezen dolgozott, úgy érezte, harcolnia kell, hogy mindenki ellenében megtartsa magának azt a férfit, akit szeret.

Minthogy nem tudta siettetni Annette házasságát, melyet a hirtelen gyászeset is késleltetett, attól tartott, hátha valami váratlan esemény miatt el kell ejteniük ezt a tervet, ezért szinte akaratlanul azon iparkodott, hogy lánya szívében szerelmet ébresszen a márki iránt.

Az a ravasz diplomácia, amelynek annyi ideig hasznát vette, hogy megtartsa magának Olivier-t, most új alakot öltött, sokkal finomabb és burkoltabb alakot, és abban nyilatkozott meg, hogy egymásba akarta bolondítani ezt a két fiatal lényt, de úgy, hogy a márki ne találkozzék Olivier-vel.

Minthogy a festő nappal odahaza dolgozott, sohasem ebédelt házon kívül, és csak estéjét szentelte barátainak, az asszony úgy intézte, hogy ebédre hívta meg a márkit. Mikor megérkezett, még benne volt a lovaglás minden lendülete, valami friss reggeli hév. Vidáman elbeszélgetett társaságbeli dolgokról; mint mindennap, ezen az őszi reggelen is ezek foglalkoztatták a sétalovaglókat a liget fasoraiban. Annette boldogan hallgatta, neki is tetszettek ezek a nappali szórakozások, amelyekről annyit beszélt a márki, azzal a friss és szinte ragyogó eleganciával. Csakhamar fiatalos barátság fűzte egymáshoz őket, valami szívélyes pajtasság, melyet mindig szorosabbra vont a lovak iránt érzett közös és szenvedélyes érdeklődés. Mikor a márki eltávozott, a grófné és a gróf ügyesen dicsérni kezdték, elmondták róla mindazt, amit el kell mondani, hogy egy lány megértse: egyedül tőle függ, ha akar, férjhez mehet hozzá.

Annette egyébként igen hamar megértette ezt, és őszinte gyermeki okoskodással egész természetesnek találta, hogy férjhez menjen ehhez a szép fiúhoz, aki egyebek között azt a gyönyörűséget is meg fogja szerezni neki, hogy minden reggel kilovagolhat mellette egy telivér hátán.

Egy napon, egész természetesen, egy kézszorítás és egy mosoly után úgy találták, hogy jegyesek, és úgy beszéltek erről a házasságról, mint valami régóta elhatározott dologról. Ekkor a márki ajándékokat kezdett hozni, a hercegnő úgy bánt Annette-tel, mint saját leányával.

Valamennyien közös akarattal igyekeztek ezt az ügyet a barátság langyos tüzelőjén melegíteni a nap nyugalmas óráiban; a márki, akinek sok egyéb elfoglaltsága, összeköttetése és kötelessége volt, ritkán nézett fel hozzájuk az esti órákban.

Ilyenkor Olivier-n volt a sor. Hetenként egyszer rendszerint barátainál vacsorált, egyébként sokszor váratlanul is fölkereste őket tíz óra és éjfél között egy csésze teára.

Mihelyt belépett, a grófné kémlelő szemmel figyelte, mardosta a vágy, hogy megtudja, mi megy végbe a szívében. Minden pillantását, minden mozdulatát rögtön magyaráztatni kezdte, és egyre kínoztta ez a gondolat: „Lehetetlen, hogy ne szeresse a lányomat, ha így egymás mellett lát minket.”

Olivier is ajándékokat hozott. Nem múlt el hét, hogy meg ne jelent volna két kis csomaggal; egyiket az anyának, másikat a leánynak ajánlotta föl, és a grófné, amikor kinyitotta a dobozokat, gyakran igen értékes tárgyakat talált bennük; szívszorongva vette át őket. Ő is jól ismerte, de mint asszony, sohasem tudta kielégíteni az ajándékozás vágyát, hogy valakit elhalmozzon ajándékaival, hogy megörvendeztesse barátját, vegyen, keressen neki valami csecsebecsét a boltban, ami megnyeri tetszését.

Valamikor a festő már hódolt ennek a szenvedélynek, és az asszony még emlékezett arra az időre, amikor ugyanazzal a mosollyal, ugyanazzal a mozdulattal jelent meg a küszöbön, s kezében kis csomagot szorongatott. Azután ez is véget ért, de most újrakezdődött. Vajon kinek a kedvéért? A grófnénak semmi kétsége sem volt, hogy nem az övéért.

A festő fáradtnak látszott, lefogyott. Ebből az asszony arra következtetett, hogy szenved. Összehasonlította megjelenését, arckifejezését, viselkedését a márki viselkedésével, akin Annette bája szintén kezdte éreztetni a hatását. Egész más volt a kettő: Farandal beleszeretett a leányba, de Olivier Bertin már szerelmes volt beléje! Az asszony meg volt győződve erről, gyötrelmes óráiban, azután, ha akadt néhány nyugalmas perce, szinte remélte: hátha csalódott.

Ó, ha egyedül maradtak, gyakran már-már megkérte, könyörgött neki, hogy valljon be mindent, ne titkoljon semmit. Jobban szerette volna, ha mindent tud, még ha sírásra fakasztja is a bizonyosság; mindenesetre jobb lenne, mint ez a folytonos szenvedés a gyanakvás súlya alatt, hogy nem tud olvasni a festő bezárult szívében, bár biztosra vette, hogy új szerelem csírázik benne.

Ezt a szívet többre tartotta a saját életénél, tizenkét év óta figyelte, melengette és szerelmével élesztette, megingathatatlanul hitte, remélte, hogy végleg megszerezte, meghódította, és szenvedélyesen magához láncolta utolsó napjáig, s íme most elragadta tőle valami érthetetlen, szörnyű és rejtelmes végzet. Igen, ez a szív most bezárult előtte, s kínzó titkot rejt magában. Nem tudott többé barátságos szóval behatolni ebbe a szívbe, nem tudott szerelmesen megbújni benne, mint egy biztos menedékhelyen, mely csakis öneki nyílik meg. Mire való a szerelem, az odaadás, ha hirtelen megtörténhetik, hogy az, akinek egész lényünkkel és életünkkel odaadtuk magunkat, akinek följánlottunk mindent, ami a mienk a világon, egyszeriben kisiklik a kezünkől, mert egy másik arc jobban megtetszett neki, és íme néhány nap alatt szinte idegen lesz számunkra?

Idegen! Ő, Olivier? Hiszen most is úgy beszél hozzá, mint azelőtt, ugyanazokkal a szavakkal, ugyanazon a hangon, ugyanazzal a hanghordozással. És mégis van valami közöttük, valami megmagyarázhatatlan, megfoghatatlan, legyőzhetetlen, valami... majdnem semmi, valami semmiség, ami mégis meglibbenti a vitorlát, ha megfordul a szél.

A festő valóban eltávolodott tőle, mindennap jobban távolodott, minél több pillantást vetett Annette-re. Olivier nem törődött azzal, hogy tisztán lásson a szívében. Érezte a szerelem erjedését, ezt az ellenállhatatlan vonzást, de nem akarta megérteni, beledobta magát az események sodrába, rábízta magát az élet kiszámíthatatlan véletleneire.

Nem volt más gondja, csak a vacsorák és az esték, melyeket a két nő között töltött, akiknek gyásza lehetetlenné tett minden világi mulatságot. Náluk csak közömbös arcokat látott, legtöbbször Corbelle-eket és Musadiet, és ezek között szinte egyedül érezte magát; a hercegnőt és a márkit nemigen látta, mert ezek reggelenként és déltájban jártak a házhoz, el is akarta felejteni őket, azt hitte, hogy a házasság napját határozatlan időre halasztották.

Annette egyébként sohasem beszélt előtte Farandáról. Ez talán valamiféle ösztönszerű szemérem volt, talán a női szív titokzatos belátása, amely azt is megsejteti a nőkel, amit nem tudnak.

Így követték egymást a hetek, mit sem változtattak ezen az életmódon; elérkezett az ősz, és a szokásosnál korábban újra összeült a képviselőház, mert aggasztó volt a politikai helyzet.

A megnyitás napján úgy tervezték, hogy ebéd után Guilleroy gróf el fogja vinni a parlament ülésére Mortemain hercegnőt, a márkit és Annette-et. Egyedül a grófné jelentette ki, hogy odahaza marad, mert egyre növekvő bánatában folyton egyedül akart lenni.

Ebéd után a nagy szalonban itták meg a kávé, valamennyien vidámak voltak. A gróf előre örült a parlamenti munka kezdetének - ebben találta egyetlen örömét -, majdnem szellemesen beszélt a jelen helyzetről, a köztársaság zavarairól és küszködéseiről; a márk, aki már határozottan szerelmes volt, buzgón felelgetett neki, s közben Annette-et nézte. A hercegnő egyaránt örült unokaöccse szerelmének és a kormány bajainak. A szalon forró volt a bekapcsolt fűtőtestek első hevétől, a meleg ruháktól, vastag kárpitoktól és falaktól, melyek közt hamar elpárolgott a hervadó virágok illata. A zárt terem levegőjét a kávé aromája is megtelítette; valami meghitt, családi boldogság uralkodott itt, amikor egyszerre kinyílt az ajtó, és megjelent Olivier Bertin.

Megállt a küszöbön, és annyira meglepődött, hogy habozott, vajon belépjen-e; meg volt lepve, mint egy megcsalt férj, aki tetten éri a feleségét. Valami zavaros harag és indulat fojtogatta, amelyben fölsimerte szerelemtől emésztett szívének fájalmát. Mindaz, amit titkoltak előtte, és mindaz, amit ő titkolt maga előtt, most világossá lett, mert megpillantotta a márk, aki vőlegényhez illő otthonossággal járt-kelt Guilleroyéknál.

Kétségbeesett riadalommal lépett be, s szembenézett mindazzal, amit nem akart tudni, és amit nem mertek neki bevallani. Nem is törte a fejét, miért titkolták előtte a házassági készülődést. Most kitalálta; hirtelen kimeredt szemmel nézett a grófnéra, s Guilleroyné elpirult. Megértették egymást.

Mikor leült, néhány pillanatig valamennyien hallgattak, váratlan megjelenése szinte megbénította a könnyed hangulatot, de azután a grófné beszédbe ereszkedett vele. A festő kurtán felelgetett, hangjának különös csengése volt, mintha egészen megváltozott volna.

Elnézte körülötte ezeket az embereket, akik újra beszélgetni kezdtek, és ezt mondta magában: „Megcsaltak, de majd megadják az árát.” Kivált a grófnéra haragudott, meg Annette-re, akinek ártatlan ravaszkodását most hirtelen megértette.

Ekkor a gróf hirtelen fölneézett az órára, és felkiáltott:

- Hohó, itt az ideje, hogy induljunk!

Azután a festő felé fordult:

- Elmegyünk a parlamenti ülészak megnyitására. A feleségem idehaza marad. Nem akar elkísérni bennünket? Nagy örömet okozna nekem.

Olivier szárazon felelt:

- Nem, köszönöm. Nem csábít az önök képviselőháza.

Ekkor Annette lépett hozzá, és vidáman megszólította:

- Ó, jöjjön hát velünk, kedves mester. Biztos vagyok felőle, hogy maga jobban fog mulattatni bennünket, mint a képviselők.

- Nem, igazán nincs kedvem hozzá. Maguk nélkülem is jól fognak mulatni.

A leány kitalálta, hogy a festő haragos és szomorú, ezért tovább makacskodott, és kedvesnek akart mutatkozni:

- De igen, jöjjön velünk, kedves mester. Biztosítom, hogy én nem fogok jól mulatni maga nélkül.

Ez a pár szó olyan hirtelen hagyta el az ajkát, hogy nem tudta visszaszívni, sem értelmüket módosítani.

- Ah! Maga is jól fog mulatni nélkülem, mint a többiek.

A leány kissé meglepett hangon felkiáltott:

- Nicsak! Már megint nem tegez.

A festő ajkán megvonaglott az a mosoly, amely a lélek minden szenvedését elárulja, de azután egy kis bókkal helyreütötte a dolgot.

- Hiába, maholnap hozzá kell szoknom a magázáshoz.

- De hát minek?

- Mert maga férjhez fog menni, és a férje, bárki lesz is, kissé furcsának fogja találni, ha én tegezem.

A grófné sietve közbevágtott:

- Arra még van idő. Remélem, hogy Annette nem fog olyasvalakihez férjhez menni, aki megütközik egy régi barátnak ezen a családi szokásán.

A gróf újra közbevágtott:

- Gyerünk, gyerünk, induljunk! Különben el fogunk késni!

Ekkor, akik vele akartak menni, fölkeltek, és a szokásos kézszorítás után eltávoztak; a hercegnő, a grófné és leánya összecsókolóztak, mint minden alkalommal, ha találkoztak, vagy elbúcsúztak egymástól.

A festő és a grófné egyedül maradt. Ott álltak egymással szemben a becsapódó ajtó függönyei mögött.

- Foglaljon helyet, barátom - szólta az asszony nyájasan.

De a férfi szinte indulatosan válaszolt:

- Nem, köszönöm, én is megyek.

A grófné könyörögve suttogta:

- De miért?

- Mert úgy látszik, nem a kellő időben jöttem. Bocsánatot kérek öntől, hogy nem értesítettem előre érkezésemről.

- Olivier, mi baja?

- Semmi, csak nagyon sajnálom, hogy megzavartam egy ilyen vidám társaságot.

Az asszony megragadta a kezét.

- Mit akar ezzel mondani? Éppen most akartak indulni, mert részt vesznek az ülészak megnyitásán. Én idehaza maradok. De magának, úgy látszik, az ihlete sugalmazta, hogy éppen akkor keressen föl, amikor egyedül maradok.

A festő felkacagott.

- Az ihletem, igen, az ihletem!

Az asszony megragadta a festő két csuklóját, és a szeme mélyére tekintve, halk hangon ezt súgta:

- Vallja be, hogy szerelmes a leányomba!

A festő kiszabadította kezét, már nem tudta fékezni az indulatát.

- De maga örült evvel a gondolatával!

Az asszony újra belekapaszkodott a karjába, és görcsösen megragadta a kabátujját; szinte könyörögve mondta:

- Olivier! Vallja be! Vallja be! Jobban szeretem, ha mindent tudok! Jobban szeretem... Ó, maga nem tudja, mivé lett az életem!

A festő rándított egyet a vállán.

- Hát mit kíván tőlem, mit tegyek? Az én hibám, hogy maga elveszti a fejét?

Az asszony karon fogta a festőt, és a másik szalon felé vonszolta, hátra, ahol nem hallja meg őket senki. Húzta magával a kabátja szárnyánál fogva, görcsösen, zihálva kapaszkodott belé. Mikor elhurcolta egészen a kis kerek díványig, kényszerítette, hogy leüljön, azután maga is leült melléje.

- Olivier, barátom, egyetlen barátom, kérem magát, mondja meg, hogy szerelmes a leányomba. Látom, érzem minden tettén, nem tudok benne kételkedni, meghalok, de hallani akarom a maga szájából!

A festő azonban nem engedett, és az asszony térdre borult előtte. Hangja hörgésbe fűlt.

- Ó, barátom, barátom, egyetlen barátom, ugye, igaz, hogy maga szerelmes belé?

A festő felkiáltott, és föl akart kelni a pamlagról:

- Nem, nem! Esküszöm, hogy nem!

Az asszony Olivier szájára szorította a kezét, mintha le akarná zárni, és hebegve mondta:

- Ó, ne hazudjék. Nagyon szenvedek!

Zokogásba tört ki, s feje a festő térdére hanyatlott.

Olivier csak a nyakszirtjét látta és szőke hajtömegét, amelybe már sok fehér szál vegyült, és akkor végtelen szánalom és végtelen fájdalom fogta el.

Megmarkolta ujjaival a súlyos hajkoronát, hirtelen fölemelte a grófné fejét, és megtört szeme közé nézett, melyből patakzottak a könnyek. Azután a könnyes szemekre egymás után mohón rátapasztotta ajkát, s közben ezt ismételte:

- Any! Any! Kedvesem, Anykám!

Ekkor az asszony mosolyogni próbált, és a gyermekek rebegő hangján, melyet a bánat fojtogat, így szólt:

- Ó, kedves barátom, legalább azt mondja, hogy szeret még egy kicsit!

A festő újra megcsókolta.

- Igen, szeretem, kedves Any!

Az asszony fölkel, leült melléje, újra megfogta a kezét, és gyöngéden a szeme közé nézett:

- Milyen régóta szeretjük egymást! Ennek nem lenne szabad így végződnie.

A festő magához szorította, és megkérdezte tőle:

- De hát miért is végződne így?

- Mert én megöregedtem, és Annette nagyon is olyan, mint én voltam, amikor maga még szeretett engem!

Ekkor a festő rátette kezét erre a fájdalmasan vonagló szájra, és vigasztalni próbálta:

- Már megint! Kérem, az istenért, ne beszéljen erről! Esküszöm, hogy csalódik.

Az asszony megismételte:

- Csak szeressen még egy kicsit!

- Igen, szeretem magát - válaszolt a festő.

Azután sokáig így maradtak szótlanul, kéz a kézben, szomorú meghatottságban.

Végre az asszony megszakitotta a csendet, és felsóhajtott:

- Ó, az én hátralevő napjaimból eltűnik a vidámság!

- Majd igyekszem, hogy kellemessé tegyem őket.

A felhős ég árnyéka, mely két órával megelőzi az alkonyt, elárasztotta, és az őszi esték szürke kódébe burkolta a szalont.

Az óra megszólalt.

- Már hosszú ideje együtt vagyunk - mondta az asszony. - Magának távoznia kellene, mert a többiek visszajöhetnek, és mi egyáltalán nem vagyunk nyugodt lelkiállapotban.

A festő fölkel, megölelte az asszonyt, mint azelőtt, megcsókolta félig nyitott száját, aztán újra átmentek a két szalonon, karonfogva, mintha házastársak lennének.

- Isten vele, barátom.

- Isten vele, barátnőm.

És az ajtófüggöny lehullott mögötte.

Lement a lépcsőn, befordult a Madeleine felé, és elindult, maga se tudta, hová, kábult aggyal, mintha fejbe ütötték volna, térde remegett, szíve forrón lüktetett, mintha tűz lobogott volna a mellében. Két, három vagy talán négy órán keresztül járkált így, testi-lelki bénultságban és tehetetlenségben, mintha éppen csak annyi ereje lett volna, hogy egyik lábát a másik elé rakja. Azután hazament, hogy gondolkozzék.

Tehát szereti ezt a kislányt! Most már mindent megértett, amit Annette mellett érzett, a Monceau-parkban tett séta óta, amikor ajkáról egy rég elfelejtett hang hívását hallotta, s ráismert egy hangra, amely valaha szerelmet ébresztett szívében, megértette, hogy lassan, ellenállhatatlanul újra föllángolt ez az el se hamvadt, még ki se hűlt szerelem, amelyet magának is makacsul vonakodott bevallani.

Mit tegyen? Mit tehet? Ha a leány férjhez megy, ő majd vigyáz, hogy ne találkozzanak gyakran, ennyi az egész. Addig meg rendesen eljár hozzájuk, hogy gyanút ne ébresszen, és elrejtse titkát a világ előtt.

Aznap odahaza vacsorázott; ez azelőtt sohasem történt meg. Azután befűtötte a műterem nagy kályháját, mert az éjszaka fagyosnak ígérkezett. Meghagyta, hogy gyútsák meg a nagy csillárt, mintha félt volna a sötét zugoktól, és aztán bezárkózott a műterembe. Valami rettentő szomorú, különös, mély, szinte testi izgalom gyötörte. Érezte a torkában, mellében, elernyedti izmaiban, csüggedő lelkében egyaránt. A szoba falai szorongással töltötték el, pedig egész élete, egész művészi és emberi élete itt telt el. A falon függő vázlatok egy-egy sikert juttattak eszébe, a bútorok egy-egy régi emléket idéztek emlékezetébe. De a sikerek és emlékek elmúltak. S az élete? Milyen rövidnek, üresnek és mégis zsúfoltnak tetszett szemében. Képeket festett, megint csak képeket, mindig képeket, és egyetlenegy asszonyt szeretett; eszébe jutottak az izgalmas esték találkák után ugyanebben a műteremben. Éjszakákon keresztül járt így föl-alá, egész teste lázban égett. A boldog szerelem öröme, a világi siker öröme, a dicsőség szakadatlan mámora a belső diadal feledhetetlen óráinak gyönyörével ajándékozta meg.

Szeretett egy asszonyt, és ez az asszony szerette őt. Az asszonynak köszönhette azt a tűzkeresztséget, amely föltárja a férfi előtt az érzelmek és a szerelem titokzatos világát. „Szinte erőszakkal tárta ki szívemet, és most nem zárhatom be többé.” S akarata ellenére egy másik szerelem surrant be ezen a résen! Egy másik, vagy helyesebben ugyanaz, melyet csupán fölszított egy új arc, ugyanaz a szerelem hatalmasodott el most rajta teljes erejével, ahogyan csak szerelemre vágyó, öregedő szívben tud fellobbanni. Tehát szereti ezt a kislányt! Nem kell többé küzdenie, ellenállnia, tagadnia, szereti kétségbeesetten, és tudja, hogy ez a leány meg sem szánhatja őt, sohasem fogja megtudni, milyen szörnyű gyötrelmet okozott neki, és más férfihoz megy feleségül. Ez a gondolat újra meg újra felötlött agyában, lehetetlen volt elűznie, szeretett volna állati módon felüvölni, mint a megkötött kutya, mert érezte tehetetlenségét, kiszolgáltatottságát, leláncoltságát. Nagy léptekkel, egyre idegesebben járkált az ünnepélyesen kivilágított, hatalmas teremben. De nem bírta tovább elviselni a fölszakadt seb fájdalmát, ezért a régi szerelem emlékeivel akarta enyhíteni, bele akarta fojtani első nagy szenvedélyének felidézésébe. A faliszekrényben ott őrizte annak az arcképnek mását, amelyet a grófnéről készített; elővette, a festőállványra tette, leült vele szemben, és nézte. Megpróbálta, hogy újra lássa, hogy élőnek lássa ezt az asszonyt, olyannak, amilyennek valaha szerette. De mindig csak Annette bontakozott ki előtte a vászonból. Az anya eltűnt, és maga helyett otthagyta ezt az arcot, mely olyan megdöbbenően hasonlított rá. Valóban a kislány volt, kissé világosabb hajával, kissé pajzánabb mosolyával, kissé csúfondárosabb arcával, s a festő érezte, hogy testestül-lelkestül ehhez a fiatal lényhez van láncolva, úgy, ahogy sosem volt a másik asszonyhoz, amint a ringatózó bárka hozzá van láncolva a hullámokhoz.

Fölkelt, és hogy ne lássa ezt a látomást, falnak fordította a képet. De érezte, hogy mindjobban átjárja a szomorúság, átment a szobájába, és áthozta a műterembe íróasztalfiókját; abban pihent kedvesének minden levele. Ott feküdt egymásra halmozva valamennyi, a finom, fehér papírszeletkéik sűrű réteget alkottak. Belemerítette kezét a hosszú viszony fürdőjébe, ezekbe a szavakba, melyek róluk beszéltek. Nézte a szűk deszkakoporsót, melyben egymásra halmozva feküdtek a borítékok, s rajtuk az ő neve, csak az ő neve volt fölírva. Arra gondolt, hogy egy szerelem története van elmondva bennük, egy gyöngéd vonзалom története, melyet két lény érez egymás iránt, két szív regénye a piros pecsétetes, sárgult papírosok áradatában; mikor fölébük hajolt, szívta magába a régi szagot, az elzárt levelek mélabús illatát.

Szerette volna valamennyit elolvasni, ezért először a fiók fenekére nyúlt, és kirántott egy maréknyit a legrégebbek közül. Sorra kinyitogatta őket; eleven emlékek ébredtek, és föl-kavarták a lelkét. Egyikre-másikra ráismert - hiszen heteken keresztül hordta magánál -, és a gyöngybetűk sorai között, melyek annyi édes szót rejtettek, újra föl-lelte az egykori elfelejtett szenvedélyeket. Aztán egyszer csak ráakadt egy finom, hímzett zsebkendőre. Hogy került ez ide? Egy ideig elgondolkozott, azután eszébe jutott! Egy napon az asszony - kissé féltékeny volt - zokogásban tört ki nála, és ő elcsente tőle, hogy magánál tartsa ezt a könnyben áztatott zsebkendőt.

Ó, szomorú dolgok! Szomorú dolgok! Szegény asszony!

Fiókja mélyéről, múltja mélyéről úgy szálltak föl az emlékek, mint a fáradt, elszáradt valóság megfoghatatlan párái. De azért meggyötörték, és ő is könnyezett a levelek fölött, ahogy a holtakat siratjuk, akik nincsenek többé.

De a régi, föl-kavart szerelem most erjedni kezdett benne, új és fiatalos hévvel, a szerelem ellenállhatatlan hevével, melyet Annette ragyogó arca idézett fel benne. Szerette az anyát az önkéntes odaadás szenvedélyes lendületével, és most beleszeret a leányba, mint egy rabszolga, egy vén rabszolga, aki remegve nézi, hogyan kovácsolják lábára a bilincset, melyet sosem fog többé összetörni.

Ezt érezte lelke mélyén, és megdöbbsent a gondolattól.

Megpróbálta megérteni, hogyan és miért tudta őt így hatalmába ejteni ez a leány. Hiszen olyan kevéssé ismeri Annette-et! Még szinte kislány, szíve, lelke még az ifjúság álmában szendereg.

Ő pedig már szinte leélte életét! Hogyan tudta hát ez a kislány elcsavarni egy életes férfi fejét néhány mosollyal és anyja fűrtjeivel! Ah, ez a mosoly, a szőke kisleány hajfűrtjei! Szeretett volna térdre borulni, hogy fejét a földbe verje! Ki tudná megmondani, ki tudná valaha megmondani, hogy mi az a kábító varázslat a női arcban? Mintha szemünkkel innánk a látomás édes mérgét, hogy húsunkká, vérünkkelé váljék! Részegek vagyunk, örültek vagyunk, a varázslatban élünk, és szeretnénk belehalni!

Milyen szenvedést okoz néha ez a vad és megfoghatatlan hatalom, melyet a női arc gyakorol a férfiszívre!

Olivier Bertin megint csak járkált föl-alá a szobában; késő éjszaka volt már, a kályha is kihűlt. A műterem ablakain keresztül hideg hatolt be. Ekkor sietve ágyba bújott; reggelig töprengett és szenvedett.

Jókor fölkelt, de nem tudta, miért; nem tudta, mit tegyen, csak forgolódott, mint a szélkakas, tanácstalanul, földúlt idegekkel.

Amint így töprengett, hogy mivel terelje el gondolatait, mivel foglalja el a testét, eszébe jutott, hogy a klub néhány tagja hetenkint egyszer éppen ezen a napon találkozik a Mórfürdőben, és gyúrás után ott is ebédel. Gyorsan felöltözött, abban a reményben, hogy a forró kamra és a hideg zuhany meg fogja nyugtatni. Eltávozott hazulról.

Mihelyt kitette a lábát, megcsípte az éles hideg, az első metsző hideg, amely egyetlen éjszakán elpusztítja a nyár utolsó nyomait.

A körutakon végig halk, száraz neszezéssel szállingóztak, egyre hulltak sűrű záporban a nagy, sárga falevelek. Amerre a szem ellátott, a széles fasorok mentén, a házak között egyre hullottak a levelek, mintha a fagy finom pengéje metszette volna le szárukat az ágról. A levelek elborították az úttestet és a gyalogjárókat, és ezek néhány óra alatt olyanok lettek, mint az erdei ösvények, ha beköszönt a tél. Zörgött az avar a lépte alatt, és néha könnyű hullámokba tornyosult, amint föl kavarta a szél.

Afféle átmeneti nap volt, egy évszak vége és egy másik kezdete. Valami különös illat és szomorúság van ezekben a napokban, a haldoklás szomorúsága és a megújuló nedvek illata.

Mikor belépett a Mórfürdő küszöbén, arra gondolt, hogy az utcai fagyos levegő után milyen jó lesz, ha testét átjárja a meleg, és ez elégedett borzongással remegtette meg Olivier szomorú szívét.

Sietve levetkőzött, megkötötte dereka körül a kötényt, melyet egy inas nyújtott oda neki, aztán eltűnt a posztóval borított ajtó mögött, melyet kitártak előtte.

Nyomasztó meleg légáramlat csapta meg - mintha távoli kemencéből áradt volna -, hirtelen lihegni kezdett, mintha nem kapna levegőt; a mór díszítésű folyosót, ahol haladt, két keleti lámpa világította meg. Aztán egy göndör hajú, fénylő testű, izmos néger ugrott eléje - szintén csak egy kötény volt rajta -, és a folyosó túlsó végén kitárta az ajtót. Bertin belépett a hatalmas, forró kamrába, mely kerek volt, magas és csendes, szinte titokzatos, mint egy templom. A napvilág a kupola lóhere alakú, színes üveglakán keresztül hatolt be a téglával kirakott, hatalmas, kör alakú terembe, melynek falait díszes arab csempe borította.

Mindenféle korú, komoly arcú, meztelen emberek lassan, szótlánul sétáltak, föl és alá, mások összefont karral márványpadokon ültek, ismét mások halk hangon beszélgettek.

A forró levegőtől már a bejáratnál zihált az ember. Odabent, a díszes, füllesztő, kör alakú csarnokban hevült az emberi test, fekete gyúrók és bronzbarna lábú mórok sétáltak, mint valami titokzatos antik jelenés.

Elsőnek Landa gróf alakját pillantotta meg a festő. Úgy járt-kelt ott a gróf, mint egy római birkózó, büszke volt hatalmas mellkasára és két izmos, keresztbe font karjára. Megszokta ezt a forró levegőt, és úgy érezte magát, mint egy ünnepezt színész a színpadon, szakértelemmel vizsgálta a híres párizsi erős emberek izomzatát.

- Jó napot, Bertin - mondta.

Kezet szorítottak, és Landa így folytatta:

- Kitűnő idő izzasztásra, mi?

- Igen, nagyszerű idő.

- Láta Rocdiane-t? Amott ül. Elmentem érte, épp az ágyból ugrott ki. Ah, nézze csak ezt a csontvázat!

Egy apró úriember haladt el mellettük, lába görbe, karja vékony, dereka sovány volt, úgyhogy megvető mosolyra fakasztotta a férfias erő e két öreg példaképét.

Rocdiane feléjük jött, amint észrevette a festőt.

Leültek egy hosszú márványasztalra, és beszélgetni kezdtek, mintegy szalonban. Kiszolgáló inasok jártak körül, hűsítő italokat kínáltak. Gyúrók tenyerének csattogása hallatszott a meztelen testeken, olykor hirtelen zuhany fröccsent. Állandóan csurgott a víz a nagy amfiteátrum minden zugában, és az eső könnyű neszével töltötte meg a termet.

Minden pillanatban új ismerős érkezett, üdvözölte a három barátot, és kezet szorított velük. Megjött a megtermett Harrison herceg, Epilati, az apró termetű királyi herceg, Flach báró és mások.

Rocdiane hirtelen fölkiáltott:

- Nini, jön Farandal!

A márki belépett, csípőre tette a kezét, és a kitűnő alakú ember könnyed lépteivel közeledett hozzájuk, akit semmi sem hozhat zavarba.

Landa odasúgott:

- Derék egy legény, igazi gladiátor!

Rocdiane odafordult Bertinhez:

- Igaz, hogy el fogja venni az ön barátainak leányát?

- Azt hiszem - szólt a festő.

De ez a kérdés ezzel az emberrel szemben, ezen a helyen, ebben az időben valami kétségbeesett irtózattal rázta meg Olivier szívét; minden porcikája lázadozott. Egy másodperc alatt minden előre sejtett lehetőség borzalma megjelent előtte, olyan élesen, hogy néhány percig küszködnie kellett magával, mert alig bírta visszafojtani állati dühét: a márkira akarta vetni magát. Aztán fölkel.

- Fáradt vagyok - mondta -, rögtön meggyúratom magamat.

Egy arab haladt el mellette.

- Ahmed, szabad vagy?

- Igen, Bertin úr.

A festő elsietett gyors léptekkel, hogy ne kelljen kezet szorítania Farandallal, aki lassan közeledett feléjük, körbejárva a *hammam*-ot.

A festő alig egy negyedóraig maradt a nagy pihenőteremben, amely egészen csendes volt, ágyas fülkék vették körül, és középen állandóan egy afrikai növényekkel kerített szökőkút permetezte vizét. Olivier úgy érezte, mintha üldöznék, fenyegetnék, mintha a márki utána akarna jönni, és neki kitárt karokkal kellene fogadnia, és úgy kellene bánnia vele, mint egy jó baráttal, holott az életére tör.

Nemsokára ismét kint találta magát az avarral borított körúton. Nem hullott több levél, egy hosszú szélroham az utolsókat is leszakította. Vörös és sárgás szőnyeg ringott, kavargott, hullámozott a gyalogjárón, amint a növekvő szél beléborzolt.

A háztetőkről hirtelen valami üvöltés hallatszott, a száguldó vihar szörnyetegének bögése, és a Madeleine felől dühös szélroham szabadult a körútra.

A levelek, a lehullott levelek mintha várták volna, közeledtére egyszerre fölemelkedtek. Szaladtak előle, egymásra halmozódtak, kavarogtak, csigavonalban fölroppentek egészen a háztetőkig. A szél úgy hajtotta őket, mint a nyáját, mint valami kerge nyáját, amely fut, rohan, repül a párizsi vámsorompók felé, a környék szabad ege alá. És mikor a hatalmas levél- és porfelleg eltűnt a Malesherbes-negyed irányában, az úttest és a gyalogjárók üresen maradtak, különös tiszaságtól ragyogtak, mintha valaki felsöpörte volna őket.

Bertin elgondolkozott: „Mi lesz most? Mit tegyek? Hová menjek?” Megindult hazafelé, mert semmit sem tudott kitalálni.

Egy hírlapbódé tűnt szemébe. Vásárolt hét-nyolc újságot, hátha talál bennük olvasnivalót egy-két órára.

- Idehaza ebédelek - mondta hazaérve. És fölment műtermébe.

De mikor leült, észrevette, hogy ott nem maradhat, mert a testében egy veszett állat izgalmát érzi.

Átfutotta az újságokat, de ezek egy percre sem kötötték le a figyelmét, csak a szeme futott át a híreken, agyába nem hatoltak. Egy cikk közepén - nem is iparkodott megérteni - a Guilleroy nevet vette észre, és összerezdült. Egy kamarai ülésről volt szó, amelyen a gróf valami beszédet mondott.

De ez a név fölkelte a figyelmét, és nemsokára Montrosénak, a híres tenoristának nevének akadt meg a szeme, aki december vége felé egyetlen előadáson lép fel az Operában. Nagyszerű zenei esemény lesz, írta az újság, mert Montrosé, aki hat évvel ezelőtt hagyta el Párizst, egész Európában és Amerikában hallatlan sikereket aratott, és különben is a híres svéd énekesnő, Helsson, lesz a partnere, akit szintén öt éve nem hallottak Párizsban.

Olivier-nek hirtelen az a gondolata támadt - talán a szíve mélyén -, hogy Annette-nek nagy örömet okozna ez az előadás. Aztán eszébe jutott, hogy a grófné gyásza megghiúsítja ezt a tervet, mégis valami utat-módot keresett, hogy megvalósíthassa. Egyetlenegy látszott kivihetőnek. Színpadi páholyt kellene bérelnie, ahol senki sem látja őket, és ha maga a grófné nem akar is elmenni, elkísérheti Annette-et az apja és a hercegnő. Ebben az esetben a hercegnőnek kell fölajánlania a páholyt. De akkor meg kell hívnia a márkit is.

A festő habozott, és sokáig gondolkodott.

Annyi bizonyos, hogy ez a házasság elhatározott dolog, valószínűleg már a napját is megállapították. Kitalálta, hogy barátnője mindenképpen sietteti ezt a napot, megértette, hogy a legrövidebb idő alatt férjhez akarja adni leányát Farandal márkihoz. Ez ellen ő nem tehet semmit, nem tudja megakadályozni, nem tud rajta változtatni, nem tudja hátráltatni ezt a rettenetes eseményt! De ha be kell adnia a derekát, nem volna jobb megpróbálni, hogy türtőztesse magát, elrejtse szenvedését, nyugalmat színleljen, és ne engedje többé, hogy, mint az imént, elragadtassa magát haragjában?

Igen, meg fogja hívni a márkit. Ezzel lecsillapítja a grófné gyanakvását, és barátságos bejárást biztosít magának a fiatal házaspár otthonába.

Mihelyt megebédelt, elment az Operába, hogy megszerezze az egyik páholyt, amely a függöny mögött van elrejtve. Megígérték neki. Ekkor elrohant Guilleroyékhoz.

A grófné rögtön fogadta, még egészen meg volt hatva a tegnapi elérékenyüléstől.

- Milyen kedves, hogy ma újra fölkeresett - mondta.

- Valamit hozok magának - hebegte a festő.

- Ugyan mit?

- Egy színpadi páholyjegyet az Operába, meghallgatjuk Helsson és Montrosé egyetlen előadását.

- Ó, kedves barátom, mennyire sajnálom! Hát a gyászom?

- A gyásza már majdnem négyhónapos lesz.

- De higgye el, én nem mehetek.

- Hát Annette? Mit gondol, vajon mikor kínálkozik hasonló alkalom?

- De ki kísérje el?

- Hát az édesapja és a hercegnő; őt meg akarom hívni. Az a szándékom, hogy a márkinak is följánlok egy helyet.

Az asszony a festő szemébe nézett, és örült vágya támadt, hogy megcsókolja. Nem tudott hinni a fülének, ezért újra megkérdezte:

- A márkinak?

- Igen, a márkinak!

Az asszony rögtön beleegyezett.

A festő megkérdezte közömbös arccal:

- Kitűzték már a házasság napját?

- Hát, istenem, körülbelül. Megvan rá az okunk, hogy sietessük a dolgot, hiszen már édesanyám halála előtt elhatároztuk. Nem emlékszik?

- Igen, emlékszem. És mikor lesz?

- Hát, január elején. Bocsásson meg, hogy előbb nem adtam tudtára.

Annette lépett be. A festő úgy érezte, viharos erővel dobban meg a szíve; vágya, amely Annette felé kergette, most hirtelen fölszította benne azt a furcsa, szenvedélyes élenkséget, amelyre csak a szerelem képes a féltékenység ostorcsapásai alatt.

- Hoztam magának valamit - mondta.

- Hát végleg megállapodunk a magázásban? - kérdezte Annette.

A festő atyai arckifejezéssel válaszolt:

- Hallgasson rám, gyermekem. Értésültem a közeledő eseményről. Higgye el, idővel úgyis elkerülhetetlen lesz a magázás, így hát jobb rögtön, mint később.

A leány durcásan rándított egyet a vállán, a grófné csak hallgatott távolba vesző pillantással és feszült figyelemmel.

- Mit hozott nekem? - kérdezte Annette.

A festő elmondta neki, milyen előadás lesz, és közölte, hogy kiket akar meghívni. A kislány el volt ragadtatva, fiatalos hévvel a nyakába ugrott, és mindkétfelől arcon csókolta.

A festő úgy érezte, hogy rögtön összeroskad, és amint arcába csapódott a kis száj friss lehelete, megértette, hogy ebből a betegségből sohasem fog kigyógyulni.

A grófné ajka megvonaglott; rászólt a leányára:

- Tudod, hogy vár édesapád.

- Igen, anyám, már megyek is.

Elszaladt, de ujjaival még csókot hintett Olivier felé. Amint kiment, Olivier megkérdezte:

- Elutaznak a fiatalok?

- Igen, három hónapra.

- Annál jobb! - dörmögött a festő akaratlanul.

- Mi meg újrakezdjük régi életünket - mondta a grófné.

- Remélem - hebegte Olivier.

- De addig se hanyagoljon ám el.

- Nem, kedves barátnőm.

Olivier tegnap esti elérzékenyülése - mikor az asszonyt sírni látta - és ez az ajánlata, hogy meghívja a márkít az Operába, némi reménységgel töltötte el a grófné szívét.

De ez a reménykedés rövid ideig tartott. Nem múlt el egy hét, és ismét gyötrelmes figyelemmel kezdte vizsgálgatni a férfi arcát, újra átélte a féltékenység minden kínját. Mindent jól látott, ő is keresztülment a fájdalmakon, melyeket a festőben sejtett, és Annette állandó jelenléte a nap minden órájában eszébe juttatta erőfeszítéseinek hiábavalóságát.

Minden fárasztotta, az évek meg a gyász egyaránt. Valaha olyan ügyes, eleven és leleményes volt, hogy egész életében diadalt diadalra halmozott, de most kacérságát is teljesen megbénította ez a fekete egyenruha; kiemelte sápadtságát és megváltoztatta arcvonásait, viszont a gyermek ragyogó fiatalságát annál szebbé tette. Messze volt már az az idő - mégis olyan közelinek érezte -, amikor visszatért Annette-tel Párizsba, és büszkén öltött lányáéhoz hasonló ruhát, hogy versengésükből ő kerüljön ki győztesen. Most azonban dühös vágyat érzett, hogy letépje magáról ezeket a gyászruhákat, melyek elrútítják és megkínózzák.

Ha élhetett volna az elegancia minden eszközével, ha válogathatott volna a kedves árnyalatú szövetek között, amelyek illenek arcszínéhez, új ígézetet tudott volna adni haldokló szépségének, valami elbűvölő erőt, amely még csábítóbb lehetett volna, mint leányának tétlen ifjú bája.

Jól ismerte az esti öltözékek vágykeltő hatását, a reggeli érzékies, puha ruhákat, a pongyolát, melyet baráti társaságban még ebéd alatt is magán tarthatott, és amely még délben is megőrzi az asszonyi ébredés gyönyörűségét, a meleg ágynak szinte testi varázsát és az illatos hálószoza sejtelmét!

De mit csináljon ezzel a temetői ruhával, ebben a rabköntösben, amelyet egy kerek esztendeig viselnie kell! Egy kerek esztendeig! Be lesz börtönözve ebbe a fekete gyászba, tehetetlenül és legyőzötten! Egy esztendőn át éreznie kell, mint vénül napról napra, óráról órára, percről percre, ebben a gyászhüvelyben! Mi lesz belőle egy év múlva, ebből a szegény beteg testből, mely ennyire megváltozik, ha szenved a lélek?

Ezek a gondolatok nem hagyták nyugton, minden örömét megrontották, minden mulatságát fájdalommal változtatták, semmiféle gyönyörűsége nem maradt zavartalan; elvesztette minden boldogságát és vidámságát. Szüntelenül valami kétségbeesett vágy remegett benne, hogy lerázza magáról a nyomorúság ránehezedeő súlyát, ezt a mardosó kint, amely nélkül olyan boldog, friss és egészséges lenne! Mert érezte, hogy a lelke még élénk és friss, a szíve még mindig fiatal, az ifjúság lendületét érezte magában, az emésztő szerelem vágyát, a kielégíthetetlen boldogság étvágyát, mely mohóbb volt, mint valaha.

És íme, ebben a sok jóban, ezekben az édes, kellemes, költői élményekben, melyek megszépítik és kellemessé teszik az életet, most nem lehet része, mert megöregedett. Mindennek vége! Pedig még érzi magában a fiatal lány ellágyulását, még lángolnak benne a fiatalasszony szenvedélyei. Semmi sem öregedett meg rajta, csak a húsa meg a bőre, ez a szövet, mely lassankint elkopik, megfakul, mint posztóborítás a bútoron. A hervadás gondolata egyre üldözte, szinte testi gyötrelommé vált benne. Ezt a rögeszmét a bőrén érezte, érezte, hogy öregszik, ahogy az ember a hideget vagy a meleget érzi. Valóban azt hitte, hogy mint valami enyhe bizsergést, meg lehet érezni a ráncok, lassú terjedését a homlokon, az arc és a mell szöveteinek lazulását, azoknak az apró vonalaknak elszaporodását, melyek telebarázdálják a fáradt bőrt. Mintha sorvasztó kórban szenvedne, és állandóan vakarnia kellene viszkető tagjait, az illanó idő visszataszító, szorgos munkája azt az ellenállhatatlan vágyat keltette lelkében, hogy egyre nézegesse magát a tükörben. A tükrök hívták, vonzották, kényszerítették, hogy eléjük álljon, hogy szemét rájuk szögezze, hogy lássa, újra lássa, szüntelenül szemlélje - hogy jobban megbizonyosodjék -, ujjával tapintsa az évek romboló hatását. Először csak időnkint bukkant fel a gondolat, de mindannyiszor jelentkezett, valahányszor odahaza vagy másutt megpillantotta a félelmes üveg csiszolt felületét. Megállt a gyalogjárón, hogy megnézze magát egy bolt kirakatában, mintha egy kéz rántotta volna oda azokhoz az üveglapokhoz, a kereskedők díszes kirakataihoz. Valóságos betegség, rögeszme vett erőt rajta. Zsebében apró elefántcsont rizsporos szelencét hordott, nem volt nagyobb egy diónál, födelét belülről egy parányi tükör borította; séta közben gyakran kinyitotta, és a szeméhez emelte.

Ha leült, hogy olvasson vagy írjon valamit a kárpitozott szalonban, a gondolata, melyet egy pillanatra elvont az új munka, hirtelen ismét visszatért erre a rögeszmére, hiába küzdött ellene, hiába próbált szórakozni, hiába akarta másra terelni gondolatát, hiába akarta folytatni munkáját. Minden hiábavaló volt, egyre mardosta a vágy, és csakhamar kiesett kezéből a könyv vagy a toll, és ujjai ellenállhatatlan mozdulattal a kis ezüsttükörre tévedtek, mely az íróasztalán hevert. Arca teljesen kitöltötte az ovális és cizellált keretet, mely olyan volt, mint egy régi arckép, mint egy múlt századi miniatűr, mint egy valaha friss pasztell, melyet kifakított a napfény. Hosszú ideig nézegette magát, aztán fáradt mozdulattal letette az apró tárgyat íróasztalára és újra munkához látott, de ha elolvasott két lapot vagy leírt húsz sort, máris újra fölébredt benne a vágy, hogy megnézzze magát, és megint a tükör után nyújtotta kezét.

Úgy babrált vele, mint egy ingerlő és mégis meghitt csecsebecsével, amelytől nem tud elszokni a keze; ha barátait fogadta, tüstént előkapta, és ez annyira fölidegesítette, hogy szeretett volna felkiáltani dühében: míg ujjai között forgatta, gyűlölte, mintha élne a kis dísz tárgy.

Egy napon, mikor már-már kétségbe ejtette ez a küzdelem az üvegdarabbal, odavágta a falhoz, úgyhogy elhasadt, és darabokra tört.

De néhány nap múlva a férje megcsináltatta, és a tükör ragyogóbb lett, mint valaha. Az asszony kénytelen volt elfogadni és megköszönni, belenyugodott, hogy most már örökre nála marad.

Szobájába zárkózva, minden reggel, minden este önkéntelenül újrakezdte a gyűlöletes és lassú pusztulás aprólékos és türelmetlen vizsgálatát.

Ha lefeküdt, nem tudott elaludni, gyertyát gyújtott, és nyitott szemmel arra gondolt, hogy az álmatlanság és a bánat gyógyíthatatlanul sietteti a futó idő szörnyű munkáját. Hallgatta az éj csöndjében az ingaóra ütését - szabályos és egyhangú tiktakjával mintha ezt ismételte volna: „Így van, így van”, és a szívét akkora szenvedés járta át, hogy a takarót szájára tapasztotta, és felnyögött kétségbeesésében.

Azelőtt, mint mindenki, ő is tudomásul vette az évek múlását és a változásokat. Mint mindenki, ő is azt mondta minden nyáron, minden télen, minden tavasszal: „Mennyit változtam tavaly óta!” De szép maradt, csak kissé változott a szépsége, ezért egyáltalában nem nyugtalankodott. De most hirtelen nemcsak az évszakok lassú múlását vette nyugodtan tudomásul, hanem rádöbbsent a pillanatok rettenetes futására is. Mintha fölfedezte volna az órák röptülését, az idő észrevétlen rohanását - megőrül, ha rágondol az ember -, a sietős parányi percek végtelen sorakozását, melyek fölemésztik az ember testét, életét.

Nyomorúságos éjszakái után hosszasan és nyugodtabban elszendergett párnái langyos melegében, míg a szobalány felhúzta a függönyöket, és begyújtott a kandallóba. Ilyenkor bágyadtan, fáradtan, félig ébren, félig álomban, kábult aggyal engedte, hogy újraéledjen benne az ösztönös és gondviselésszerű remény, mely az utolsó percekig felderíti és élteti az ember szívét és mosolyát.

Ezután minden reggel, mihelyt kibújt az ágyból, ellenállhatatlan vágy fogta el, hogy imádkozzék, egy kis könnyebbülést és vigasztalást kérjen Istentől.

Letérdepelt egy nagy tölgyfa feszület elé - Olivier fedezte föl és ajándékozta neki ezt a rendkívül ritka remekművet -, és néma ajakkal, ahogy magunkkal beszélünk, a lélek hangján könyörgött, és fájdalmas fohászt küldött az isteni vértanú felé. Szinte megőrijtette a vágy, hogy valaki meghallgassa, és a segítségére siessen: gyötrelmében, mint minden térdelő hívő, gyerekesen bízott, hogy meghallgatást talál, kérését teljesítik, és szenvedésére figyelmeznek. Nem azt kérte Istentől, hogy olyat tegyen vele, amelyet még senkivel sem tett, nem azt kívánta, hogy haláláig megtarthassa báját, frissességét és szépségét; csupán egy kis nyugalmat és haladékot kért. Hiszen tudta, hogy meg kell öregednie, meg kell halnia. De miért olyan gyorsan? Hány asszony marad szép késő aggkoráig! Milyen jó volna, ha Az, aki annyit szenvedett, még két-három évi haladékot adna neki, hogy csak annyi maradjon szépségéből, amennyi ahhoz kell, hogy megnyerje Olivier tetszését?

Mindezeket nem világos szavakkal, hanem panaszos nyöszörgéssel mondta el Neki, elárulva egész lelkét betöltő zavaros bánatát.

Azután felállott, leült toalettasztala mellé, és az imádkozás közben hő áhítattal kezdte babrálni a rizsport, a kenőcsöket, a festékeket, a pamacsokat és keféket, s helyreállította velük minden- napos, múlandó látszatszépségét.

A körúton csupán két nevet emlegettek: Emma Helssont és Montrosét. Minél közelebb jutottak az Operához, annál többször hallották. Egyébként a hirdetőoszlopokon óriási plakátok hirdették ezt a két nevet, és nagy esemény izgalma terjengett az esti levegőben.

A hatalmas épület, a Nemzeti Zeneakadémia, ott terpeszkedett a sötét ég alatt, büszkén mutogatta az összesereglő közönségnek pompás fehér homlokzatát és márvány oszlopsorát, melyet, mint egy díszletet, láthatatlan fényforrások világítottak meg.

A téren lovas rendőrök irányították a forgalmat, megszámlálhatatlan kocsi gördült elő Párizs minden részéből, a leeresztett ablakok mögött felragyogott a világos szövetek tejszínhabja és sápadt fejek fénykoszorúja.

A bérkocsik és hintók sorba igazodtak a fönntartott árkádok alatt, egy-egy pillanatra megállottak, és ilyenkor fölbecsülhetetlen értékű csipkével borított, tolldíszes prémbundás nagyvilági hölgyek, gyönyörű, káprázatosan kiöltözött nők szálltak ki belőlük.

A híres lépcsőházban tündéri hullámváz, királyi dámák szakadatlan áradása; nyakukon és fülükben gyémánt csillogott, hosszú uszályuk végigsöpörte a lépcsőfokokat.

A terem jókor megtelt, senki sem akarta elmulasztani a két híres művész egyetlen hangját sem; a hatalmas nézőtér a csillár ragyogó fényében nagy embertömeg nyüzsgött, és lármásan helyezkedett el a székeken.

A színpadi páholyban már ott ült a hercegnő, Annette, a gróf, a márk, Bertin és Musadieu, de még nem láttak semmit, csak a díszleteket, amelyek közt emberek beszélgettek, futkostak és kiabáltak: zubbonyos gépészek, frakkos urak és kosztümös színészek. De a hatalmas, leeresztett függöny mögül behallatszott a tömeg tompa morajlása, érezni lehetett a zsibongó és türelmetlen emberek jelenlétét, mintha izgalmaik keresztülhatolt volna a függöny vásznán.

A *Faust* került színre.

Musadieu történeteket mesélt az operának a Dalszínházban tartott első előadásairól: eleinte félsikereket aratott, csak aztán érte el nagy diadalát; mesélt a bemutató művészeiről, fejtegette, hogyan énekelték az egyes részleteket. Annette félig feléje fordulva, mohó és fiatalos kíváncsisággal hallgatta, érdekelte minden, és időnként gyöngéd pillantást vetett jegyesére, aki néhány nap múlva a férje lesz. Most már szerette, ahogy a gyermeki lelkek szeretnek, vagyis szerette benne minden jövő reményét. Az élet első ünnepeinek mámore és a boldogság hő vágya örömmel és várakozással töltötte el, és megdobogtatta a szívét.

Olivier mindent látott, mindent tudott, átélte a titkolt szerelem minden kínját, tehetetlenül és féltékenyen az emberi szenvedés kohójában, ahol szinte úgy sistereg a szív, mint hús az izzó parázs fölött, és most ott állt a páholy mélyén, s elgyötört pillantással nézte hol az egyiket, hol a másikat.

Elhangzott a három gongütés, a karmester pálcája megzörrent a pulpituson, és egyszeriben vége szakadt minden mozgásnak, köhögésnek és suttogásnak. Egy ideig síri csönd volt, azután fölcsendültek a nyitány első ütemei, elárasztották a termet a zene láthatatlan és ellenállhatatlan misztériumával, amely belénk hatol, lobogó, költői lázzal hozza tűzbe lelkünket és idegeinket, megtölti a levegőt zengő hanghullámokkal.

Olivier leült a páholy mélyén, fájdalmas meghatottsággal, mintha ezek az akkordok az ő szívének sebeit simogatták volna.

De a függöny fölemelkedett, Olivier is újra fölegyenesedett, és látta, hogy a színpad alkímista-kamrát ábrázol, s benne Faust doktor elmélkedik.

Már vagy hússzor látta ezt az operát, majdnem kívülről tudta, és figyelme rögtön elterelődött a darabról a nézőtér felé. Csupán egy keskeny csíkot látott belőle a páholyt elfödő díszletek mögül, de ez a kis szöglet is elegendő volt, mert a földszinttől a kakasülőkig a közönség jó része a szeme elé tárult, és sok fejre ráismert. A földszinten ott ültek egymás mellett a fehér nyakkendős urak, megannyi ismerős arc, társaságbeli emberek, művészek, újságírók, mind-azok, akik sohasem hiányoznak onnan, ahol mindenki jelen van. Azután felsorolta magában az erkélyen és a páholyokban felismert hölgyek nevét. Egy páholyban ott látta Lochrist grófnét - valóban elragadó volt -, távolabb pedig a fiatal házasság Ebeline márkijét, aki éppen a látcsövét igazgatta. „Szépen debütál” - gondolta magában Bertin.

Nagy figyelemmel és látható rokonszenvvel hallgatták, hogyan panaszkodik az életről Montrosé, a tenorista.

„Micsoda képmutatás! - gondolta magában Olivier. - Íme, itt van Faust, a titokzatos és fönséges Faust, kiábrándulásról és életundorról énekel, és ez a tömeg azt lesi izgatottan, vajon nem változott-e Montrosé hangja?”

Ekkor ő is odafigyelt, mint a többiek, és a szövegek könyv elcsépett szavai mögött, a zene mögött, mely a lelke mélyén különös ráeszméléseket ébresztett, érezni kezdte, milyennek álmodta meg Goethe Faust szívét.

Valamikor olvasta a költeményt, nagyon szépnek tartotta, bár nem hatotta meg különösebben, és íme, most hirtelen megérezte rettentő mélységét, mert ezen az estén rájött, hogy ő maga is Faust.

Annette, a páholy peremére hajolva, feszülten figyelt. A közönségen a tetszés moraja futott végig, mert Montrosé hangja színesebb és teltebb volt, mint valaha.

Bertin behunyta a szemét. Egy hónap óta szinte bármit látott, bármit érzett, bármivel találkozott, minden csak az ő szenvedését növelte. Egész életét és önmagát is mindenestül martalékkul dobta ennek a rögeszmének. Bármilyen szépet vagy ritkát látott, bármilyen kellemesre gondolt, lélekben rögtön fölajánlotta kis barátnőjének, és minden gondolatát összefüggésbe hozta szerelmével. Most pedig lelke mélyén fölcsendült Faust panaszának visszhangja, és föltámadt benne a halálvágy, hogy véget vessen szomorúságának, kilátástalan szerelmének minden nyomorúságával együtt. Elnézte Annette finom arcélét, látta mögötte Farandal márkijét, aki szintén a jegyesét nézte. És ő öregnek, roskatagnak, elesettnek érezte magát! Jaj, semmit sem várni többé, semmit sem remélni többé - már a vágyhoz sincs joga az embernek -, számkivetve élni, kiszorulni az életből, mint egy kiöregedett hivatalnok, kinek pályája befejeződött: micsoda tűrhetetlen kínszenvedés!

Fölhangzott a taps, Montrosé máris diadalt aratott. És ekkor a föld alól ott termett előtte Mefisztó; szerepét Labarriere énekelte.

Olivier még sohasem hallotta őt ebben a szerepben, és újra figyelni kezdett. Eszébe jutott Aubin drámai basszus hangja, azután Faure, aki annyira elragadta a közönséget baritonjával. Azután Montrosé egyik mondata hirtelen ellenállhatatlan erővel ütötte szíven. Faust éppen ezt mondta a sátánnak:

*A vágyam csak egy, abban benne van minden,
Nos, tudd meg: ez az ifjúság.³*

---

³ Lányi Viktor fordítása.

És a tenorista újra megjelent selyemujjasában - tör az oldalán, tollas süveg a fején - mint elegáns, csinos fiatalember, az énekesek kissé modoros szépeltésével.

Újra felmorajlott a tetszés. A tenorista szemrevaló ember volt, és tetszett a nőknek. Olivier azonban csalódást érzett, mert ebben az átalakulásban eltűnt előtte Goethe drámai költeményének szívbe markoló igézete. Ezentúl minden olyan volt, mint egy kedves, dalos tündérmese, tehetséges művészek énekeltek, de Olivier csupán a hangjukat hallotta. És az a selyemruhás férfi, az a hangos torkú, csinos legény, aki combjával és hangjával kérkedett, rendkívüli visszatetszést keltett benne. Ez volna az igazi, ellenállhatatlan és baljós Faust lovag, aki el fogja csábítani Margitot?

Olivier újra leült, és eszébe jutott az imént hallott mondat:

*A vágyam csak egy, abban benne van minden,
Nos, tudd meg: ez az ifjúság.*

Tovább dúdolta a foga között, fájdalmasan dalolta lelke mélyén, míg szemét Annette szőke nyakszirtjére szögezte, amint a lány kikönyökölt a páholy négyszögletes nyílásán. Újra érezte megvalósulhatatlan vágyának minden keserűségét.

Montrosé olyan tökéletes előadással fejezte be az első felvonást, hogy egészen fölvillanyozta a közönséget. Perceken keresztül zúgott a taps, a „bravó”, a lábdobogás viharos erővel töltötte be a termet. A páholyokban kesztyűs hölgyek tapsoltak, s mögöttük szintén tapsoló férfiak éljeneztek.

A függöny lehullott, majd egymás után kétszer is fölhúzták, de a lelkesedés nem hagyott alább. Mikor aztán harmadszor is leengedték a függönyt, és az elválasztotta a közönséget a színpadtól és a belső páholyoktól, a hercegnő és Annette még tovább tapsolt néhány pillanatig, amit a tenorista könnyed bókkal köszönt meg nekik.

- Ó! Látott bennünket - szólt Annette.

- Micsoda csodálatra méltó művész! - kiáltott fel a hercegnő.

Bertin kissé előrehajolt, ingerült és megvető érzéssel nézte a megtapsolt énekest, amint az eltűnt két díszlettámasz között, peckesen, kissé illegetve magát, csípőre tett kézzel, a színpadi hős tanult tartásával.

Róla kezdtek beszélgetni. A sikere éppolyan feltűnést keltett, mint a tehetsége. Minden fővárosban megfordult, mindenütt fölkavarta az asszonyok szívét; hírből tudták, milyen ellenállhatatlan, és szívdobogva várták föllépését. Egyébként - úgy mondták - a tenorista láthatóan keveset törődött ezzel az érzelmi viharral, és megelégedett zenei diadalaival. Musadieu Annette miatt csak virágnyelven beszélt a szép énekes életéről, de a hercegnő elragadtatással hallgatta, mindent megértett, és helyeselte Montrosé minden szeszélyét, annyira csábítónak, elegánsnak, előkelőnek találta ezt a kivételes énekművészt. Azután hozzátette nevetve:

- Egyébként ki tudna ellenállni ennek a hangnak?

Olivier megharagudott, és keserű szavakra fakadt. Azt mondta, valóban nem érti, hogy kelthet tetszést egy ilyen ripacs, aki sohasem önmagát adja, csupán embertípusokat ábrázol örökkön-örökké, kitalált emberek talmi személyiségét. Nem értette, hogyan lehet lelkesedni egy ilyen kifestett éjszakai bábu iránt, aki bármilyen szerepet eljátszik, csak jól megfizessék.

- Úgy látszik, hogy ön féltékeny rájuk - szólt a hercegnő. - Önök, társasági férfiak és művészek, haragusznak a színészekre, mert nagyobb sikerük van, mint önöknek.

Azután Annette felé fordult:

- Kicsikém, te most lépsz be az életbe, és még egészséges szemmel látsz, mondd csak, milyennek találod ezt a tenoristát?

Annette meggyőződéssel felelt:

- Én nagyon csinosnak találom.

Újra elhangzott a hármass gongütés, mely a második felvonást jelezte, és a függöny fölemelkedett; a színpad a búcsújelenetet ábrázolta. Helsson megjelenése nagyszerű volt. Az ő hangja is mintha teltebb lenne; még tökéletesebb biztonsággal énekelt, mint azelőtt. Valóban nagy, kiváló, elismert énekesnőnek mutatkozott, akinek a híre vetekszik Bismarckéval és Lessepsével.

Mikor Faust feléje rohant, és bűvös hangján elénekelt neki ezeket a bájos szavakat:

*Kérem, engedje meg, ó szép kisasszony,
Hogy elkísérjem önt, karom fogadja el...*⁴

és mikor a csinos és szőke Margit ezt felelte:

*Nem, nem, uram, nem vagyok szép, sem kisasszony,
Karját kíséretül: el nem fogadhatom...*

az egész termet megremegtette a tetszés hatalmas borzongása.

Mikor a függöny legördült, valóságos tapsorkán tört ki, és Annette is olyan sokáig tapsolt, hogy Bertinnek kedve támadt, hogy megragadja a kezét. Szívét új kín kezdte gyötörni. Nem szólt az egész felvonásközben, csak pillantása követte szinte gyűlöletes rögeszmével a kulisszák közé, szinte egészen az öltözőjébe azt az utálatos énekest, aki ennyire fölizgatta ezt a gyermeket, most pedig bizonyára nyugodtan festi az arcát.

A függönnyt újra fölhúzták, a színpad a kerti jelenetet ábrázolta.

Valóságos szerelmi láz lett úrrá a teremben, mert ez a zene - szinte csak csókos leheletnek hatott - még sohasem talált két ilyen kitűnő tolmácsot. Mintha nem is két híres énekes, Montrosé és Helsson lett volna ott, hanem két eszményi alak, nem is két élőlény, hanem két hang, a szerelmes férfi örök hangja és a magát megadó nő örök hangja. Sőhajukban mintha az emberi szerelem egész költészete zengett volna.

Mikor Faust ezt énekelte:

Jöjj, ó, jöjj, nézz reám, úgy, mint én téged nézlek...

olyan imádattal, elragadtatással és könnyörgéssel szálltak a hangok torkából, hogy egy pillanatra minden szívet betöltött a szerelmi vágy.

Olivier-nek eszébe jutott, hogy maga is suttogva dúdolgatta ezt a dallamot a roncières-i parkban, a kastély ablakai alatt. Egészen addig kissé hétköznapiinak találta, de ekkor úgy tolult az ajkára, mint a szenvedély végső sóhaja, mintegy utolsó kérés, utolsó remény és utolsó kegy, amely után mást nem várhat az élettől.

Azután nem hallott semmit, de semmit. Mardosni kezdte a féltékenységet, mert észrevette, hogy Annette a szeméhez emeli zsebkendőjét.

---

⁴ Lányi Viktor fordítása.

Sír! Tehát a szíve ébredezni kezd, fölédett, felizgult ez a kicsiny, tudatlan női szív. És íme, ott ül mögötte az, akire ő nem is gondol, akiről nem is sejti, hogy a szerelem mennyire feldúlta egész emberi valóját, és Annette ezt a beavatást, ezt az ébredést nem neki köszönheti, hanem annak a nyomorúságos énekes ripacsnak.

Dehogyan haragudott már Farandal márkira, arra az ostoba fickóra, aki nem lát semmit, nem tud semmit, nem ért semmit. Hanem mennyire gyűlölte azt az embert abban a testhezálló jelmezen, aki most világosságot gyújtott a lány szívében!

Kedve lett volna odarohanni Annette-hez, ahogy odarohan az ember, ha valakit eltiport egy megvadult paripa; szerette volna a karjába emelni, magával vinni, magával hurcolni, és azt mondani: „Menjünk innen! Menjünk innen! Nagyon kérem, kövessen!”

Hogy figyel ez a kislány, hogy remeg az izgalomtól! És ő, Olivier, micsoda kínokat áll ki! Eddig is sokat szenvedett, de nem ilyen kegyetlenül! Eszébe jutott minden szenvedése, mert a féltékenység fájdalmai úgy sajognak, mint a fölhasadó sebek. Roncières-ben történt, mikor a temetőből mentek hazafelé, hogy első ízben érezte, mennyire nem az övé ez a lány, mennyire nincs hatalma rajta, hiszen Annette olyan független, mint egy fiatal őz. De odalenn, amikor Annette a futkosásával, virágszedéssel ingerelte, csupán nyers vágyat érzett, hogy vissza-rántsa, és maga mellett tartsa. De most a kislány lelke menekült előle, úgyhogy ő soha többé el nem érheti. Ah, hányszor kellett éreznie ezt a mardosó kínt - már jól ismerte -, ezeket a bevallhatatlan apró sebeket, tűszúrásokat, amelyektől szüntelen sajog a szerelmes szív! Eszébe jutottak a kicsinyes féltékenykedés fájdalmas emlékei, az apró sérelmek, melyeket naphosszat túrnie kellett. Valahányszor ez a lány észrevett, megbámult, megszeretett, megkívánt valamit, ő féltékeny lett, észrevehetetlenül, de kitartóan féltékeny mindenre, ami lekötötte Annette idejét, magára vonta tekintetét, figyelmét, fölkelte vidámságát, megdöbbenését, szeretetét, mert úgy érezte, hogy mindezt őtől veszik el. Féltékeny volt mindenre, amit Annette önkéntesül tett, mindenre, amiről ő neki nem volt tudomása, a látogatásaira, az olvasmányaira, mindenre, ami megnyerte a lány tetszését, féltékeny volt egy Afrikában megsebesült hős tisztre, akiről egy hétig egész Párizs beszélt, féltékeny volt egy agyondicsért regény szerzőjére, egy fiatal, ismeretlen költőre, akit Annette sohasem látott, de akinek néhány versét Musadieu elmondotta a lánynak, egyszóval féltékeny volt minden férfira, akit - bármily hétköznapi szavakkal is - dicsértek Annette előtt, mert ha szeretünk egy nőt, nem tűrhetjük aggodalom nélkül, hogy bárkire is látható érdeklődéssel gondoljon. Szívünk azt kívánja, hogy kedvesünk csak minket lásson. Azt akarjuk, hogy ne lásson, ne becsüljön más férfit. Valahányszor hátra akar fordulni, hogy megnézzon valakit, szeretnők szeme elé vetni magunkat, és ha nem tudjuk elfordítani pillantását, magunkra irányítani minden figyelmét, lelkünk mélyéig szenvedünk miatta.

Így kínlódott Olivier az énekes láttára, aki mintha csak szerelmet hintett és aratott volna az Operaház nézőterén; haragudott a festő mindenkire, mert annyira ünneplik ezt a tenoristát, az asszonyokra, mert lelkesednek a páholyokban, a férfiakra, ezekre az együgyűekre, mert istenítik ezt az ostoba fickót.

Művész ez? Művésznek nevezik, nagy művésznek! Sőt sikert is arat ez a bohóc, pedig nincs benne semmi önállóság, csupán idegen gondolatokat tolmácsol! Igen, ez az ő igazságszolgáltatásuk, ennyi az intelligenciájuk ezeknek a társasági embereknek, ezeknek a tudatlan és kérkedő műkedvelőknek, akik kedvéért haláluk órájáig dolgoznak az emberi művészet igaz mesterei. Elnézte őket, mint tapsolnak, zajongnak, lelkesednek, és a régi ellenségeskedés, mely mindig ott forrt büszke szívében, most kétségbe ejtette; valóságos dühvel gondolt ezekre a mindenható ostobákra, akiknek mindenhez joguk van születésük és pénzük révén.

Az előadás végéig szótlán maradt, gondolataiba mélyedt, majd mikor a lelkesedés orkánja lecsillapult, följánlotta karját a hercegnőnek: a márki Annette-et fogta karon. Lementek a lépcsőn; a férfiak és nők áradata olyan volt, mint valami nagyszerű, lomha vízesés, melyben meztelen vállak, drága ruhák és fekete frakkok hullottak alá. Azután a hercegnő, a lány, a gróf és a márki hintóba szállt, Olivier Bertin pedig egyedül maradt Musadiou-vel az Opera téren.

Ekkor hirtelen meleg vonzalmat érzett ez iránt az ember iránt vagy inkább valami természetes ragaszkodást - akkor tapasztalunk ilyet, ha távoli országban honfitársunkkal találkozunk -, mert úgy érezte, belevész ebbe az idegen és közönyös sokaságba, de Musadiou-vel mégiscsak elbeszélgethet Annette-ről.

Karon fogta hát, és így szólt hozzá:

- Ugye, nem megy haza rögtön? Nagyon szép idő van, sétáljunk egyet.

- Szívesen.

Megindultak a Madeleine felé az éjszakai járókelők tömegében, amely néhány percre fölpezsdíti a körutakat, amikor bezárják a színházakat.

Musadiou-nek ezer dolog járt a fejében, mindenféle alkalmi beszédtema - ezeket Bertin így nevezte: „aznapi menü” -, s a szépművészeti felügyelő szabadjára eresztette ékesszólását két-három dologról, amelyek leginkább érdekelték. A festő hagyta, hadd beszéljen, nem figyelt rá, karon fogta - biztos volt afelől, hogy majd Annette-ről is beszélgetni fognak -, nem nézett se jobbra, se balra, így ment vele, a szerelem rabjaként. Ment, ment, egészen kifáradt féltékenységi rohamában, fájt minden tagja, mintha összetörte volna magát, lesújtotta a bizonyosság, hogy most már nincs semmi keresnivalója a világon.

Csak a szenvedései növekednek, de nem várhat semmire. Sivár napokat kell megélnie, és a távolból kell néznie, hogyan él az a nő boldogan: szeretik, és bizonyára maga is szerelmes. Aztán talán kedvese is lesz, ahogy neki kedvese volt Annette édesanyja. És ekkor annyi és annyiféle kín sajdukt belé, annyi baj, gyógyíthatatlan fájdalom szakadt reá, annyira belebonyolódott elképzelhetetlen gyötrelmébe, hogy élőhalottnak érezte magát, nem tudta elképzelni, hogy ember annyit szenvedett volna, mint ő. És hirtelen eszébe jutott a költők gyermeki együgyűsége, akik kitalálták Szisüphosz haszontalan munkáját, Tantalosz testi szomjúságát, Prométheusz szétmarcangolt gyomrát! Ó, ha látták volna, ha sejtették volna, milyen egy öregedő ember elkeseredett szerelme egy fiatal lány iránt, vajon hogyan fejezték volna ki ezt a titkos és hiábavaló erőlködést, hogyan fejezték volna ki a meddő vágyak kínjait, mert a keselyű csőrénél is rettentőbb egy kis szőke lány, aki öreg szívet szaggat!

Musadiou egyre beszélt, és Bertin dörögve félbeszakította, szinte akaratlanul megszólalt benne a rögeszme:

- Annette bájos volt ma este.

- Igen, rendkívül bájos...

Musadiou tovább akarta folytatni megkezdett fejtegetéseit, de a festő közbevágtott, hogy félbeszakítsa:

- Még csinosabb, mint amilyen az anyja volt.

A másik szórakozottan igazat adott neki, és többször ismételte: „Igen... igen... igen...”, de elméje még nem barátkozott meg ezzel az új gondolattal.

Olivier igyekezett, hogy fölébressze figyelmét; tudta, mi Musadiou egyik legkedvesebb gondja, ezért ravaszul így folytatta:

- A szalonja bizonyára az elsők között lesz Párizsban, ha férjhez megy.

Ennyi elég volt; mint igazi világfi, a szépművészetek felügyelője, szakértő módjára rögtön latolgatni kezdte, milyen helyzetet, milyen rangot foglal majd el a párizsi társaságban Farandal márkiné.

Bertin hallgatta, és maga előtt látta Annette-et egy nagy, fényesen megvilágított szalonban, férfiak és nők körében, és ez a látomás ismét fölkelte féltékenységét.

Most már a Malesherbes körút tájékán jártak, és mikor Guilleroyék palotája mellett haladtak el, a festő fölneézett. Mintha még világosak lettek volna az ablakok, úgy látta, hogy fény szűrődik át a redőny résein. Az a gyanú támadt benne, hogy talán a hercegnőt és unokaöccsét fölhívták egy csésze teára. Ekkor vad düh támadt szívében, s ez is csak szenvedését növelte.

Még egyre szorongatta Musadieu karját, és tüzelte ellentmondásaival, hogy bővebben is fejtse ki véleményét a leendő márkiné felől. És ez a köznapi hang, amely Annette-ről beszélt, földízte körülük a lány arcát az éjszakában.

Megérkeztek a Villiers sugárútra, a festő kapuja elé:

- Nem jön föl? - kérdezte Bertin.

- Nem, köszönöm, már késő van, megyek haza aludni.

- No, legalább egy félórára, még beszélgetünk egy kissé.

- Nem, igazán nagyon késő van.

De az a gondolat, hogy egyedül kell maradnia, azok után a megrázkódtatások után, amelyeket ismét el kellett szenvednie, borzalommal töltötte el Olivier lelkét. Most volt vele valaki, nem szerette volna elereszteni.

- Jöjjön föl hát, és válasszon ki egy tanulmányt, úgyis régóta meg akarom ajándékozni.

Musadieu tudta, hogy a festők nincsenek mindig adakozó kedvükben, és ígéretekre nem sokáig emlékeznek, így hát sietve megragadta az alkalmat. Mint szépművészeti felügyelő, nagy ügyességgel csinos kis képgyűjteményre tett szert.

- Rendelkezésére állok - mondta.

Fölmentek. A fölébresztett inas grogot hozott nekik, és egy ideig festészetről beszélgettek. Bertin megmutatta tanulmányait, és kérte Musadieu-t, hogy válasszon ki egyet, amelyik legjobban tetszik. Musadieu habozott, zavarta a gázlámpa fénye, nem látta tisztán az árnyalatokat.

Végre kiválasztott egy képet, mely egy csoport kisleányt ábrázolt - ugrálókötéllel játszottak a gyalogjárón -, és rögtön el akart sietni az ajándékkal.

- Majd elküldetem - mondta a festő.

- Nem, jobb szeretem, ha még az este, lefekvés előtt megbámulhatom otthon.

Semmivel sem lehetett tartóztatni, és Olivier Bertin ismét egyedül maradt lakásában, ebben az emlékekkel és fájdalmas izgalmakkal benépesített börtönben.

Mikor az inas másnap reggel belépett, bevitte a teát és a lapokat, gazdája az ágyban ült, s arca ijesztően sápadt volt.

- Rosszul érzi magát, uram? - kérdezte.

- Semmi, egy kis fejfájás.

- Nem parancsolja, hogy hozzak valamit?

- Nem. Milyen az idő odakünn?

- Esik, uram.

- Jól van. Köszönöm.

Az inas letette az éjjeliszekrényre a teáskészletet és a lapokat, s kiment.

Olivier kézbe vette és kinyitotta a *Figaró*-t. A vezércikk ezt a címet viselte: *Modern festészet*. Lelkesen dicsért négy-öt fiatal festőt, akiknek igazán volt tehetségük a színekhez, de a hatás kedvéért túlozták a színezést, és abban a meggyőződésben éltek, hogy ők forradalmárok és zseniális újítók.

Mint minden idősebb, Bertin is haragudott ezekre az újakra, bántotta őt a kíméletlenségük, és kétségbe vonta elméleteiket. Olvasni kezdte a cikket gyűlemlő haraggal, amely oly hamar megremegett az elcsigázott szívet, azután szeme lejjebb tévedt, és a maga nevét pillantotta meg; ez a néhány szó a mondat végén úgy érte, mint egy ökölcsapás: „Olivier Bertin elavult művésze...”

Mindig érzékeny volt a bírálatra, mindig jólesett neki a dicséret; de lelke mélyén - bár büszkesége jogos volt - többet szenvedett, ha kétségbe vonták tehetségét, mint amennyi örömet a dicséretben talált, mert hiszen maga sem volt biztos önmaga felől, és állandó habozása csak növelte kétségeit. Mégis azelőtt, diadalmas éveiben, annyi tömjénezésben volt része, hogy hamar megfedkezett a tűszúrásokról. Most azonban annyi új művész és annyi új bámuló támadt, a gratulációk is ritkábbak lettek, de annál élesebb lett a bírálat. Úgy érezte, hogy besorozták a régi tehetséges festők seregébe, akiket a fiatalok már nem ismernek el mestereiknek. És minthogy éles szeme éles elmével párosult, az apró célzások éppen olyan rosszul estek neki, mint az egyenes támadások.

De művészi büszkeségén még sohasem ejtettek akkora sebet, mint most. Lihegve olvasta el újra a cikket, hogy egész értelmét kihámozza. A cikk írója valami sértő fölénnnyel bánt el vele és néhány kartársával; méltatlankodva kelt fel székéből, ajkán ott maradtak a szavak: „Olivier Bertin elavult művésze.”

Soha ilyen szomorúság, ilyen csüggedés, a fizikai és szellemi megsemmisülés hasonló érzése nem keserítette el lelkét ennyire, egészen a kétségbeesésig. Két óráig üldögélt így karosszékében a kandalló előtt, lábát a tűz felé nyújtva; nem volt ereje, hogy megmozduljon, vagy bármit is tegyen. Aztán föltámadt benne a kívánság, hogy vigasztalást keressen, baráti kézszorításra vágyott, hogy hűséges szemeket lásson, hogy részvéttel tekintsenek reá, segítségére legyenek, és biztató szavakkal becélgessék. Elment hát, mint ilyenkor mindig, a grófnéhoz.

Mikor belépett, Annette egyedül volt a szalonban, és neki hátat fordítva, éppen egy levél borítékját címezte meg; annyira sietett, hogy le sem ült. Mellette az asztalon ott feküdt a kibontott *Figaro*. Bertin egyszerre pillantotta meg az újságot és a leányt, megrendült, nem is mert hozzá közeledni. Ó, ha elolvasta! A leány megfordult- arcán női gondok tükröződtek -, és szórakozott kifejezéssel, sietve így szólt hozzá:

- Ah, jó napot, kedves mester. Kérem, bocsásson meg, hogy el kell hagynom, odafönn vár a varrónőm. Hiszen tudja, milyen fontos személyiség a varrónő házasság előtt. Rögtön rendelkezésre bocsátom a mamát, a szabászommal vitatkozik és okoskodik. Ha szükségem lesz rá, akkor néhány percre elhívatom öntől.

Szinte futva elsietett, hogy ezzel is mutassa, mennyire sürgős a dolga.

Ez a hirtelen távozás - minden kedveskedő szó, minden elérzékenyült tekintet nélkül - egészen feldúlta Olivier-t. Így hagyni őt, pedig hogy szereti ezt a leányt! Szeme újra a *Figaró*-ra tévedt, és ezt gondolta: „Elolvasta! Elolvasta a cikket, amelyben csepülnek, mehtagadnak. Már nem hisz bennem, már senki sem vagyok számára.”

Megindult az újság felé olyan dühös léptekkel, mintha föl akarna pofozni valakit. Aztán hozzátette: „Talán nem is olvasta, hiszen annyira el van foglalva. De a vacsoránál beszélni fognak rólam, és akkor bizonyára kedve támad, hogy elolvassa!”

Önkéntelen mozdulattal, meg sem gondolva a dolgot, kezébe vette a lapot, becsukta, összehajtogatta, és egy tolvaj fürgeségével zsebre vágta.

A grófné belépett. Mihelyt meglátta Olivier fakó és földúlt arcát, rögtön kitalálta, hogy szenvedéseinek végső határához ért.

Feléje rohant, amennyire elgyötört szíve engedte, amennyire megkínzott teste bírta. Kezét a vállára tette, és mélyen a szemébe nézett.

- Ó, tudom, milyen boldogtalan! - mondta.

A festő ez alkalommal nem tagadta; torkát görcs fojtogatta, csak ennyit tudott hebegni:

- Igen... igen... igen!...

Az asszony érezte, hogy a férfi most mindjárt sírva fakad, azért magával húzta a szalon legsötétebb sarkába, két meghitt karosszék felé, egy régi kis selyem spanyolfal mögé. Leültek, s eltakarta őket a finom hímzett selyemfal meg az esős nap szürke homálya.

Az asszonynak szívébe markolt a fájdalom, s nagyon megsajnálta a festőt:

- Szegény Olivier, mennyire szenved!

Olivier a barátnője vállára hajtotta ősz fejét.

- Nem is hiszi, mennyire szenvedek - mondta.

Az asszony szomorúan felsóhajtott:

- Ó, tudtam, éreztem. Láttam, hogyan támad, hogyan növekszik ez a szenvedély!

A festő mentegetőzni kezdett, mintha az asszony vádolta volna:

- Nem az én hibám, Any.

- Jól tudom... semmit sem vetek a szemére...

És csöndesen föléje fordulva, ajkát Olivier szemére illesztette; egy keserű könnycseppet talált benne.

Az asszony összerezdült, mintha a kétségbeesés méregcseppjét ízlelte volna, és többször elismételte:

- Ó, szegény barátom... szegény barátom... szegény barátom...

Azután egy kis csönd lett, majd az asszony hozzátette:

- A szívünk a hibás, mert nem vénül meg. Én még olyan fiatalnak érzem az enyémet!

A festő beszélni próbált, de nem tudott, mert zokogás fojtogatta a torkát. Az asszony, amint a vállára hajolt, hallotta fuldokló rohamait. Ekkor ismét elhatalmasodott rajta a szerelem önző nyugtalansága, amely oly régóta marcangolta; és aztán szívet tépő hangon, mint aki szörnyű szerencsétlenséget közöl, ezt mondta:

- Istenem! Hogy szereti ezt a leányt!

A festő még egyszer vallott:

- Igen, szeretem!

Az asszony néhány pillanatig gondolkozott, majd ismét megszólalt:

- Engem nem szeretett ennyire, ugye?

A festő nem tagadta - ilyen pillanatokban mindent megvallunk -, csupán ennyit mormolt:

- Nem, akkor még nagyon fiatal voltam!

Az asszony meglepődött:

- Nagyon fiatal? Hogyhogy?

- Mert még nagyon édes volt az élet: csak a mi korunkban szeretünk ily kétségbeesetten.

- És amit mellette érez - kérdezte az asszony -, hasonlít ahhoz, amit énmellettem érzett?

- Igen is, meg nem is... pedig igencsak ugyanazt érezhettem. Én magát úgy szerettem, amennyire csak szeretni lehet egy asszonyt. Őt is úgy szeretem, mint magát, hiszen magát szeretem benne. De ez a szerelem valami ellenállhatatlan, valami pusztító hatalommá lett bennem, erősebb a halálnál. Nem tudok szabadulni tőle, ahogy az égő ház sem tud szabadulni a tüztől.

A féltékenység szélrohama rögtön elűzött az asszonyból minden szánalmat; vigasztaló hangon csupán ennyit mondott:

- Szegény barátom! Néhány nap múlva férjhez megy a lányom, és elutazik. Ha nem fogja látni, meggyógyul. Biztos lehet felőle.

A festő a fejét rázta.

- Ó, érzem, hogy elvesztem, elvesztem!

- Nem, nem! Három hónapig nem fogja látni, ennyi elég lesz. Három hónap elég volt, hogy beleszeressen, jobban, mint énbelém, pedig engem tizenkét év óta ismer.

Ekkor a férfi kérlelni kezdte az asszonyt véghetetlen gyötrelmében.

- Any, ne hagyjon el engem!

- Mit tehetek, kedves barátom?

- Ne hagyjon egyedül.

- Fel fogom keresni magát, ahányszor akarja.

- Nem... tartson itt magánál, amikor csak lehet.

- De itt őmellette lesz.

- És maga mellett.

- Pedig jó, ha nem látja a házassága előtt.

- Ó, Any!

- Vagy legalábbis nagyon keveset.

- Itt lehetek ma este?

- Nem, ebben az állapotban, amelyben most van, nem. Szórakozást kell keresnie, klubban, színházban vagy bárhol, de itt nem maradhat.

- Nagyon kérem.

- Nem, Olivier, ez lehetetlen. Aztán vacsorára olyan emberek lesznek itt, akiknek jelenléte még jobban fel fogja ingerelni.

- A hercegnő? És... a vőlegény?

- Igen.

- De hiszen a tegnapi estét velük töltöttem!

- Ugyan hagyja! Azért érzi ma olyan jól magát!

- Ígérem, hogy nyugodt leszek.

- Nem, lehetetlen.

- Akkor megyek.

- Mi kergeti annyira?

- Sétálni szeretnék.

- Úgy van, sétáljon sokat, sétáljon estig, fáraszsa ki magát, és azután aludjék jól.

A festő fölkel.

- Isten vele, Any!

- Isten vele, kedves barátom. Fel fogom keresni magát holnap délelőtt. Akarja, hogy egy nagy ostobaságot kövessek el, mint hajdan? Itthon csak színlelem az ebédelést, aztán negyed kettőkor magával ebédelek.

- Igen, nem bánom. Nagyon kedves magától!

- Látja, mennyire szeretem.

- Én is nagyon szeretem.

- Ne beszéljen erről.

- Isten vele, Any.

- Isten vele, kedves barátom. Viszontlátásra holnap.

- Isten vele.

A festő kezét csókolt, aztán megcsókolta az asszony halántékát és a szája szögletét. Szeme száraz volt, arca határozott. Távozás előtt újra megragadta az asszonyt, karjába ölelte, és ajkát a homlokához illesztette, mintha magába akarta volna szívni mindazt a szerelmet, melyet az asszony érzett iránta. Aztán elrohant, vissza se fordult.

Mikor az asszony egyedül maradt, egy székre roskadt, és zokogott. Így zokogott volna estig, ha Annette hirtelen érte nem jön. A grófné, hogy ideje legyen megtörölni vörös szemét, így szólt hozzá:

- Egy kis írivalóm van, gyermekem. Menj csak fel, rögtön megyek én is.

Egész estig a kelengye fontos kérdése foglalta el.

A hercegnő unokaöccse Guilleroyéknál vacsorázott családi körben.

Asztalhoz ültek, és még mindig a tegnapi előadásról beszélgettek, mikor belépett a komornyik, és három óriási csokrot hozott.

Mortemain hercegnő elcsodálkozott:

- Istenem, hát ez micsoda?

Annette felkiáltott:

- Ó, milyen szép virág, vajon ki küldhette?

- Bizonyára Olivier Bertin - felelte az anyja.

Amióta a festő elment, az asszony folyton reá gondolt. Olyan komoly, tragikus ábrázattal távozott, az asszony olyan világosan látta végtelen nyomorúságát, őt magát is olyan kegyetlenül szíven találta ez a fájdalom, hiszen annyira, oly gyöngéden szerette ezt a férfit, hogy szívét sötét sejtelmek szorongatták.

Valóban mindhárom csokorban ott volt a festő névjegye. Mindegyikre ráírta ceruzával a grófné, a hercegnő és Annette nevét.

- Talán beteg a maga Bertin barátja? Tegnap olyan rossz színben volt!

- Igen, kissé nyugtalankodtam miatta, bár nem panaszkodott - felelte Guilleroy grófné.

A férje hozzátette:

- Ó, ő is csak öregszik, mint mi. Sőt nagyon megöregedett. Különben én azt hiszem, hogy ezek a legényemberek hirtelen roppannak össze. Sokkal súlyosabb a leromlásuk, mint másoké. Valóban nagyon megváltozott!

A grófné felsóhajtott:

- Ó, igen!

Farandal Annette-tel sugdolózott, de most megszólalt:

- Nagyon kellemetlen cikk jelent meg róla a *Figaró*-ban ma reggel.

Bármilyen támadás, bármilyen bírálat, bármilyen kedvezőtlen célzás érte barátját, a grófné magánkívül volt.

- Ó - mondta -, az olyan emberek, mint Bertin, nem törődnek ilyen gorombaságokkal.

Guilleroy gróf meglepődött:

- Mi? Kellemetlen cikk Olivier-ről? Hogy én ezt nem olvastam! Melyik lapon van?

A márki felvilágosította:

- Az elsőn; a vezércikk; ez a címe: *Modern festészet*.

A képviselő már nem csodálkozott:

- Természetes. Nem olvastam el, mert festészetről szól.

Mindnyájan mosolyogtak, mert tudták, hogy Guilleroy grófot a politikán és a földművelés-ügynön kívül a világon semmi sem érdekli.

Ezután más kérdésekre terelődött a szó, majd átmentek a szalonba feketekávéra. A grófné nemigen hallgatta a társalgást, alig felelt, állandóan az a gondolat gyötörte, mit tehet most Olivier. Hol lehet? Hol vacsorázott? Hová vonszolja e pillanatban gyógyíthatatlan szívét?

Most már metsző fájdalmat érzett, hogy távozni engedte, hogy nem tartotta magánál. Sejtette, hogy valahol az utcán kószál, szomorúan, egyedül; menekül a bánata elől.

A hercegnő és unokaöccse látogatása alatt alig beszélt a háziasszony, kósza és babonás félelem szorongatta, aztán lefeküdt, és nyitott szemmel Olivier-re gondolt a sötétben.

Nagyon késő lehetett már, mikor mintha úgy hallotta volna, hogy megszólal a kapucsengő. Összerezdült, felült, hallgatózott. A csengő másodszor is fölberregett az éjszakában.

Az asszony kiugrott az ágyból, és minden erejével megnyomta a villanycsengő gombját, hogy felébressze a szobalányt. Aztán kezébe kapva a gyertyát, kiszaladt az előcsarnokba.

- Ki az? - kérdezte az ajtón keresztül.

Ismeretlen hang felelt:

- Levelet hoztam.

- Levelet? Kitől?

- Egy orvostól.

- Milyen orvostól?

- Nem tudom, valami baleset történt.

Az asszony nem habozott tovább, kinyitotta az ajtót; egy bérkocsissal találta magát szemben, aki egy papirost nyújtott át neki.

„Nagyon sürgős - Guilleroy gróf úrnak” - olvasta a grófné.

Az írás ismeretlen volt.

- Lépjen be, barátom - mondta -, várjon, üljön le.

A grófné a férje szobája felé futott, de szíve olyan hevesen dobogott, hogy nem tudott beszélni. Gyertyatartójának fémtalpával kopogtatta meg az ajtófélfát. A gróf aludt, nem hallott semmit.

Ekkor türelmetlenül, idegesen rugdosni kezdte az ajtót, míg egy álmos hang meg nem szólalt odabent:

- Ki az, hány óra?

- Én vagyok - felelt a grófné. - Sürgős levelet hozott magának egy kocsis. Valami baleset történt.

- Rögtön, mindjárt felkelek - szólalt meg egy hang az ágyfüggönyök mögül. - Mindjárt megyek.

Egy perc múlva kijött a gróf hálóköntösben. Két inas is megjelent, a csengő felébresztette őket. Rémült, elképedt szemmel fedezték föl az ebédlőben üldögélő idegent.

A gróf átvette a levelet, ujjai közt forgatta, és ezt mormolta:

- Mi ez? Honnan jöhet?

- Olvassa hát el! - szólt a grófné lázas izgalommal.

A gróf feltépte a borítékot, kibontotta a papirost, felkiáltott megdöbbenésében, azután ijedten meredt a feleségére.

- Istenem, mi baj? - kérdezte az asszony.

A gróf csak hebegett, alig tudott beszélni, annyira erőt vett rajta a megindultság.

- Ó, nagy szerencsétlenség történt... Nagy szerencsétlenség!... Bertint elgázolta egy kocsi.

- Meghalt? - kiáltott az asszony.

- Nem, nem - mondta a gróf -, olvassa.

Uram, súlyos baleset történt. Közös barátunk, a kiváló festőművész, Olivier Bertin, egy omnibusz alá került, s a kerék keresztülment rajta. Még nem tudom megállapítani, mi lesz a következménye ennek a balesetnek, lehet, hogy nem súlyos, de az is lehet, hogy végzetesre fordul. Bertin úr arra kéri önt és a grófnét, keressék fel rögtön. Remélem, uram, hogy a grófné és ön eleget fog tenni közös barátunk kérésének, aki lehet, hogy a holnapot sem éri meg.

Dr. Rivil

A grófné tágra meredt szemmel nézett a férjére, arcáról lerítt a rémület. Aztán, mintha felvillanyozódott volna, egy pillanat alatt visszanyerte bátorságát, mint azok az asszonyok, akik a legszörnyűbb órákban hőökké válnak.

Odafordult a szobalányhoz:

- Gyorsan, öltözködni akarok!

- Mit óhajt felvenni, asszonyom?

- Mindegy. Hozzon, amit akar.

- Jacques - szólt az urához -, legyen kész öt perc múlva.

Fel akart szaladni a szobájába, feldúlva, de megpillantotta a kocsist, aki még mindig ott várt az ebédlőben.

- Itt van a kocsija? - kérdezte tőle.

- Igen, asszonyom.

- Jól van, majd azon megyünk.

Őrült gyorsasággal húzta, kapkodta magára a ruhát, csatolta, kötözte, bogozta, csak úgy vak-tában a derekára, azután a tükör előtt találmányra kontyba csavarta a haját; ezúttal közömbösen nézte sápadt arcát és fénytelen szemét.

Vállára vetette kabátját, lerohant a férje szobájába. A gróf még nem készült el. Az asszony siettetette.

- Gyerünk - mondta -, gondolja meg, hogy minden pillanatban meghalhat.

A gróf ijedt arccal, bukdácsolva követte, lábával tapogatózott a sötét lépcsőn, keresgélte a fokokat, hogy le ne essék. Az utazás rövid és néma volt. A grófné úgy remegett, hogy még a foga is vacogott belé; az ablakon keresztül nézte, hogyan rohannak el mellettük az esőtől fátyolos gázlámpák. A gyalogjárók csillogtak, a körúton nem járt senki: gyászos éjszaka. Mikor a festő háza elé értek, a kapu tárva-nyitva volt, a házmaster kivilágított fülkéje is üresen tátongott.

A lépcső tetején az orvos, dr. Rivil fogadta őket; az öszülő, kövér kis ember nagyon udvariasan eléjük ment. Szinte ünnepélyesen üdvözölte a grófnét, és kezet nyújtott a grófnak. Az asszony lihegve, mintha a lépcsőn kifulladásra jutott volna, megkérdezte tőle:

- Nos, doktor úr?

- Asszonyom, remélem, hogy az eset nem lesz olyan komoly, mint ahogy az első pillanatban hittem.

- Nem fog meghalni? - kiáltott az asszony.

- Nem, legalábbis nem hiszem.

- Kezесkedik róla?

- Nem. Csupán annyit mondhatok, remélem, hogy egyszerű zúzódással állunk szemben, belső laesio nélkül.

- Mi az a laesio?

- Sérülés.

- Honnan tudja, hogy nem sérült meg?

- Felteszem.

- S ha mégis?

- Ó, akkor nagyon súlyos az állapota.

- Belehalhat?

- Igen.

- Nagyon gyorsan?

- Nagyon gyorsan. Néhány perc alatt, sőt néhány másodperc alatt belehalhat. De nyugodjék meg, asszonyom, meg vagyok győződve, hogy két hét alatt meggyógyul.

Az asszony feszült figyelemmel hallgatta, hogy mindent tudjon, mindent megértsen.

- Micsoda sérülés érhetne? - faggatta tovább az orvost.

- Például májsérülés.

- S az nagyon veszélyes?

- Igen... De csodálkoznám, ha most ilyen komplikáció lépne fel. Lépünk be hozzá! Jót fog tenni neki, mert nagyon türelmetlenül várja önöket.

Mikor az asszony belépett a szobába, legelőször egy sápadt fejet pillantott meg a fehér párnán. Néhány gyertya és a kandalló lángja élesen kirajzolta, megvilágította arcélét a homályban. És ezen a fakó arcon a grófné két szemet pillantott meg, melyek várva várták a jöttét.

Minden bátorsága, minden erélye, minden határozottsága cserbenhagyta ennek a beesett, meggyötört haldoklóarcnak láttára. Hát ilyen tehetetlen csontváz most az a férfi, akit még néhány órával azelőtt látott? Az asszony felsóhajtott: „Ó, istenem!” - és megindult feléje; a borzadály megdobogtatta szívét.

A festő mosolyogni próbált, hogy megnyugtassa, de erejéből csak egy ijesztő fintorra futotta.

Mikor az asszony az ágy mellé ért, és két kezét csendesen Olivier párnán heverő kezére tette, csak ennyit tudott hebegni:

- Ó, szegény barátom!

- Semmiség - szólt halkán a férfi anélkül, hogy fejét megmozdította volna.

Az asszony nézte, nézte, megijesztette ez a változás. Olivier olyan fehér volt, mintha egyetlen csepp vér sem folyna ereiben. Sápadt orcája beesett, szeme is olyan mélyen ült, mintha zsinóron húznák befelé.

A festő jól látta barátnője ijedségét, és felsóhajtott:

- Jól megjártam.

Az asszony egyre nézte, és így szólt:

- Hogyan történt?

A festőnek nagy erőlködésébe került, hogy megszólaljon, remegett, arca idegesen rángatózott.

- Nem néztem körül... Másra gondoltam... Egészen más dolgokra... igen... és egy omnibusz elgázolt, keresztülment a gyomromon.

Az asszony hallgatta, szinte látta a balesetet, aztán rémült arccal megkérdezte:

- Vértzett?

- Nem. Csak kissé összezúzódtam... Kissé összetörtem.

- Hol történt? - kérdezte az asszony.

A festő halk hangon felelt:

- Nem is tudom. Nagyon messze lehetett.

Az orvos odagördített egy karosszéket, és a grófné a székre hanyatlott. A gróf csak állt az ágy mellett, és a foga közt dörögte:

- Ó, szegény barátom... szegény barátom... Micsoda rettentő szerencsétlenség.

Valóban nagy szomorúságot érzett, mert nagyon szerette Olivier-t.

- De hát hol történt? - ismételte a grófné.

- Magam sem tudom - felelte az orvos -, vagy legalábbis nem értem. A Gobelin-gyár közelében lehetett, majdnem Párizs határán kívül! Legalábbis a bérkocsis, aki hazahozta, azt állította, hogy egy patikában szedte fel ezen a vidéken, ahová este kilenc órakor vitték be.

Az asszony Olivier felé hajolt:

- Igaz, hogy a baleset a Gobelin-gyár közelében történt?

Bertin becsukta a szemét, mintha meg akarná erőltetni az emlékezetét, aztán felsóhajtott:

- Nem tudom.

- De hová ment?

- Már nem emlékszem. Csak mentem.

Az asszony felnyögött, nem tudta visszafojtani fájdalmát. Torka elszorult, néhány másodpercig nem kapott levegőt, aztán kivette zsebkendőjét, szemére nyomta, és keservesen sírni kezdett. Tudta, kitalálta! Valami tűrhetetlen, nyomasztó súly nehezedett a szívére. Lelkifurdalást érzett, mert nem tartotta magánál Olivier-t, elkergette magától, ki az utcára, s ő bánatában esztét veszítve a kocsi alá vetette magát.

De a férfi megszólalt fátyolos hangján:

- Ne sírjon. Megszakad a szívem.

Az asszony rettenetes erőfeszítéssel abbahagyta a zokogást, levette arcáról zsebkendőjét, és ránézett nagy, kerek szemével; arca meg se rándult, csak a könnyei folytak, patakzottak.

Egymásra néztek, mindketten mozdulatlanul, kezük találkozott a takaró fölött. Csak nézték egymást, nem törődtek vele, ki van még ott kívülük, és pillantásukon keresztül emberfölötti megindultság fűzte össze szívüket.

Csak ők ketten érezték emlékeik gyors, néma és szörnyű felidézését, szétfűzött boldogságukat, mindazt, amit együtt éltek át, mindazt, ami egymáséhoz fűzte életüket, a szenvedélyt, mely egymás karjába kergette őket.

Nézték egymást, és ellenállhatatlanul az ajkukra tolult a vágy, hogy beszéljenek, elmondjanak egymásnak ezer szomorú és meghitt dolgot, amit még közölniük kell egymással.

Az asszony érezte, hogy mindenáron el kell távolítania azt a két férfit, aki ott áll mögötte, valami eszközt, ravasz boszorkányságot kell kitalálnia, és hogy ő, aki leleményes az ilyesmiben, ki is fog találni valamit. Gondolkozni kezdett, szemét még mindig Olivier-re szegezve.

A férje halk hangon beszélgetett a doktorral. Arról folyt a szó, hogy milyen ápolásban részesítsék Olivier-t.

Az asszony hátrafordult, és így szólt az orvoshoz:

- Hozott magával ápolónőt?

- Nem, jobb lesz, ha egy gyakorló orvost küldök, az jobban tud vigyázni a betegre.

- Küldje el mindkettőt. Ilyenkor el kell készülni mindenre. De még az éjszaka kellene róluk gondoskodni, mert nem hiszem, hogy ön reggelig itt akarna maradni.

- Valóban itt az ideje, hogy hazamenjek, már négy órája itt vagyok.

- De útközben, ugye, elküldi az ápolónőt és a gyakorló orvost?

- Ez nagyon nehéz ilyenkor éjfél után. De meg fogom próbálni.

- Meg kell próbálni.

- Lehet, hogy megígérik, de nem jönnek el.

- A férjem el fogja kísérni önt, és elhozza őket, akár akarják, akár nem.

- De ön nem maradhat itt egyedül, asszonyom.

- Én?!... - Ezt olyan hangon mondta, a méltatlankodás, a kihívás hangján, hogy lehetetlen volt szembeszállni akaratával. Azután kifejtette azzal a felsőbbbséggel, amellyel nem lehet vitába szállni, hogy a helyzet így kívánja. Egy órán belül itt kell lennie az ápolónőnek és a medikusnak, számítani kell minden eshetőségre. Valakinek fel kell zavarnia és ide kell hoznia őket. Ezt egyedül a férje teheti meg. Azalatt ő majd a beteg mellett marad, ez joga és kötelessége. Csupán kötelességét teljesíti mint asszony és barátnője. Különben is, ő így akarja, és senki erről le nem beszélheti.

Érvelése meggyőző volt. Elhatározták, hogy engednek neki.

A grófné felkelt, alig várta, hogy távozzanak, s egyedül maradjon a festővel. De hogy ne kövessen el semmi ügyetlenséget távollétükben, figyelmesen meghallgatta az orvost, igyekezett, hogy jól megértsen, jól emlékezetébe vésson mindent, semmit el ne felejtson. Az inas ott állott mögötte, ő is figyelt, úgyszintén az inas felesége, a szakácsné, aki az első kötözésnél segített az orvosnak; fejbólintásokkal jelezte, hogy szintén megértette a dolgot. Mikor a

grófné, mint a leckét, elmondta az összes utasításokat, sürgette a két férfit, és ismételten a férje lelkére kötötte:

- Igyekeztek, jöjjen vissza gyorsan.

- Elviszem önt a kocsimon - mondta az orvos a grófnak. - Az gyorsabban vissza is hozza önt. Egy óra alatt itt lehet.

Távozása előtt az orvos még egyszer megvizsgálta a festőt, hogy megbizonyosodjék, nem fenyeget-e valami váratlan fordulat az állapotában.

Guilleroy még tétovázott.

- Nem gondolja, hogy valami oktalanságot követünk el?

- Nem. Nincs veszély. Bertin úrnak csupán nyugalomra és csöndre van szüksége. A grófné lesz olyan szíves, hogy nem engedi beszélni, és ő sem beszél hozzá.

A grófné ijedten megkérdezte:

- Hát nem szabad beszélni hozzá?

- A világért sem, asszonyom. Üljön a karosszékre, és maradjon mellette. Nem fogja egyedül érezni magát, és ez jót tesz neki. De semmi fáradtság. Még szóval, még gondolattal sem szabad fárasztani. Én itt leszek reggel kilenc órákor. Isten önnel, asszonyom, kezét csókolom.

Az orvos mély köszönéssel eltávozott a gróf kíséretében, aki a lelkére kötötte feleségének:

- Ne türelmetlenkedjék, kedvesem, egy órán belül itt leszek, és aztán mi is hazamehetünk.

Eltávoztak, az asszony hallotta a távolodó léptek zaját s a kocszi zörgését, amint elrobogott.

Az inas és a szakácsné ott maradt a szobában, parancsot várva. A grófné elbocsátotta őket.

- Feküdjenek le - mondta -, majd csöngetek, ha szükség lesz valamire.

Azok is elmentek, és Guilleroyné egyedül maradt a festővel.

Odament az ágyhoz, kezét a párna csücskére tette, a kedves fej mellé, aztán fölője hajolt, és nézte: olyan közel hajolt Olivier arcához, hogy szinte a bőrére lehelte a szavakat, úgy kérdezte:

- Ugye, szándékosan vetette a kocszi elé magát?

Olivier mosolyogni próbált:

- Nem, az vetette rám magát.

- Nem igaz, maga volt.

- Nem, igazán a kocszi volt.

Lelkük egybeforrott tekintetükben, s néhány pillanatnyi csend után az asszony felsóhajtott:

- Ó, kedves, kedves Olivier, hogy engedhettem el magát, hogy nem tartottam nálunk!

A férfi meggyőződéssel felelt:

- Mégis megtörtént volna, ha ma nem, hát holnap.

Ismét egymásra néztek, iparkodtak kitalálni legtitkosabb gondolataikat.

- Nem hinném, hogy felgyógyulok, nagyon szenvedek - szólt a festő.

- Nagyon szenved? - hebegte az asszony.

- Igen.

Az asszony közelebb hajolt hozzá, megcsókolta a homlokát, aztán a szemét, aztán az arcát, lassú, könnyű, becéző csókokkal. Alig érintette ajka szélével, csupán rálehelt, mint a gyermekek, ha puszt adnak. Sokáig, nagyon sokáig csókolta. Édes, gyöngéd csókok özönével borította, és úgy látszott, mintha Olivier megnyugodnék, felfrissülne, legalábbis feldúlt arca nem remegett annyira, mint azelőtt.

Azután megszólalt:

- Any?

Az asszony abbahagyta a csókolást, hogy megtudja, mit akar.

- Mi baj, barátom?

- Meg kell valamit ígérnie.

- Mindent megígérek, amit csak kíván tőlem.

- Ha nem halok meg hajnal előtt, esküdjék meg nekem, hogy elhozza Annette-et, egyszer, csak egyszer! Nem szeretnék meghalni, míg őt viszont nem látom... Gondolja meg, hogy... holnap... ebben az órában... talán... talán örökre lehunyom a szememet, és nem fogom többé látni magát... sem magát... sem őt...

Az asszony szíve majd megszakadt, amikor közbevágott:

- Ó, hallgasson!... Hallgasson!... Igen... megígérem, hogy elhozom a lányomat.

- Megesküszik rá?

- Megesküszöm, barátom, de hallgasson, ne szóljon többet! Szörnyű bánatot okoz nekem... Hallgasson!

A férfi minden arcvonása görcsbe rándult. Aztán, mikor megnyugodott, így szólt:

- Ha csupán néhány percünk van még, ne vesztegessük az időt, használjuk fel, hogy elbúcsúzzunk egymástól. Nagyon szerettem magát.

Az asszony felsóhajtott:

- És én... még mindig mennyire szeretem magát!

- Csak magával voltam boldog - mondta a festő. - Csupán az utolsó napok voltak nehezek... De ez nem a maga hibája. Ah, szegény Anym... Milyen szomorú néha az élet... és milyen nehéz meghalni!

- Hallgasson, Olivier. Kérem, nagyon kérem...

De a férfi nem hallgatott rá, csak folytatta:

- Boldog ember lettem volna, ha magának nincs leánya.

- Hallgasson... Istenem! Hallgasson...

A festő elgondolkozott, mintha nem is az asszonyhoz beszélne:

- Aki ezt az életet kitalálta, és megteremtette az embereket, az vak volt vagy gonosz...

- Olivier, kérem, nagyon kérem... Ha valaha szeretett engem, hallgasson. Ne beszéljen ilyesmiket.

Olivier felnézett a grófnéra, aki ráhajolt, és olyan fakó volt az arca, mintha ő is haldokolna. Aztán elhallgatott.

Az asszony visszaült az ágy mellé a karosszékbe, és újra megfogta a kezét.

- Most pedig megtiltom magának, hogy beszéljen - mondotta. - Ne mozogjon többet, és gondoljon rám, én is magára gondolok.

Újra egymásra néztek mozdulatlanul, összekapcsolta őket a forró kézszorítás. Az asszony remegve, reszkető kézzel szorongatta, és válaszul néha a férfi is megszorította ujjával. Minden kézszorítás mondott valamit a múltjukból, felkavarta emlékezetükben szerelmük halódó emlékeit. Minden kézszorítás titkos kérdés volt, és mindegyik titokzatos felelet; szomorú kérdések, szomorú válaszok, a régi szerelem kérdései: „Emlékszel még?”

Lelkük ezen a halálos találkán - talán az utolsó lesz - bejárta szenvedélyük hosszú történetének éveit. A szobában csak a tűz ropogása hallatszott. A festő hirtelen, mintha álmából riadna, rémülten megszólalt:

- A levelei!

Az asszony megkérdezte:

- Micsoda? A leveleim?

- Bármikor meghalhatok, s elfeledtem megsemmisíteni őket!

Az asszony felkiáltott:

- Ah, mit bánom én! Most nem ez a fontos. Találják meg, olvassák el, bánom is én.

- De én nem akarom - mondta Olivier. - Keljen fel, Any, nyissa ki íróasztalom legalsó fiókját, azt a nagyot, ott van mind, mind. Fogja, és dobja a tűzbe valamennyit.

Az asszony nem mozdult, görcsösen a karosszékbe kapaszkodott, mintha valami hitványságot tanácsoltak volna neki.

- Any - szólt újra a festő -, nagyon kérem, ha nem teszi meg, meggyötör, felizgat, megőrjít. Gondolja meg, hogy bárkinek a kezébe kerülhetnek, egy közjegyzőnek, egy inasnak, sőt a férjének... Nem akarom...

A grófné felállt, de még habozott, és így szólt:

- Nem, ez borzasztó, ez lelketlenség. Úgy érzem, mintha a kettőnk szívét égetnék el.

A férfi fájdalmasan eltorzult arccal könyörgött.

Mikor az asszony látta, hogy ennyire szenved, nem ellenkezett tovább, és az íróasztalhoz ment. Kihúzta a fiókot, és látta, hogy színültig tele van sűrűn egymásra halmozott levelekkel. Minden borítékon felismerte a cím két sorát, melyet olyan gyakran leírt. Ismerte jól ezt a két sort - egy férfinév és egy utcanév -, annyira ismerte, mint a saját nevét, annyira, amennyire azt a két szót ismerheti az ember, amely minden reményét és minden boldogságát jelenti az életben. Elnézte ezeket a jelentéktelen, négyszögletes borítékokat: ezek foglalják magukba fehér papirosra tintával írva mindazt, amit a szerelemtől tudott mondani, mindazt a szerelmet, amit Olivier-nek adott.

Olivier megpróbálta, hogy megfordítsa arcát a párnán, és lássa, teljesíti-e kérését.

- Égesse el, de hamar - mondta még egyszer.

Ekkor az asszony belemarkolt mind a két kezével, de nem merte elszánni magát a mozdulatra. Nagyon nyomasztónak, fájdalmasnak, halódónak érezte ezt a sok különféle emléket most, az édes, érzelmes, ábrándos élmények alkonyán. Szívének, lelkének egy darabját, egész szerelmének foglalatát tartotta kezében. Eszébe jutott, micsoda szenvedéllyel írta egyiket-másikat, micsoda hévvel, az élet, az imádat micsoda mámorával!

- Égesse el, égesse el, Any! - ismételte Olivier.

Az asszony egyetlen kézmozdulattal a tűzbe dobta a két köteget, s a levelek szétszóródtak az égő fahasábok között. Azután újra belemarkolt a fiókba, és újabbakat dobott a tűzbe, majd folytatta gyors mozdulatokkal, lehajolt, és sietve felegyenesedett, hogy gyorsan végezzen ezzel a szörnyű munkával.

Mikor a kandalló megtelt, és a fiók kiürült, az asszony megállt, várta, nézte a lángot, amint fulladozva nyaldosta a levélhegy oldalát. Először a szélébe kapaszkodott, végigmarta sarkait, végigfutott a papirosok szegélyén, elaludt, újra fellobbant, nőtt, növekedett. Csakhamar az egész fehér piramist lobogó tűz övezte, s a csillogó láng világosságot vetett a szobára. A fény a kandalló mellett álló asszonyt és az ágyban fekvő férfit is megvilágította, mintha az ő égő szerelmük lett volna, az ő elhamvadó szerelmük.

A grófné megfordult, és a lobogó lángok fényében megpillantotta barátját, amint merev szemmel az ágy szélére hajolt.

- Mind bedobta? - kérdezte a festő.

- Igen, mind.

De mielőtt visszament hozzá, még egy utolsó pillantást vetett a pusztulásra, a félig elhamvadt papírhalmazra, amely összezsugorodott, elfeketült, és ekkor a közepén vörös csöppeket pillantott meg. Mintha vércsöppek lettek volna. Mintha a levelek szívéből fakadtak volna, minden levélből, mint egy vérző sebből, aztán lassan a láng felé csordogáltak, bíborszínű nyomot hagyva maguk után.

Az asszony úgy érezte, valami emberfölötti rémület üti szíven, hátrálni kezdett, mintha valakit a szeme láttára gyilkoltak volna meg, aztán megértette, hirtelen megértette, hogy csupán az olvadó pecsétviaszt látta.

Visszafordult a sebesült felé, gyöngéden fölemelte a fejét, és óvatosan visszacsúsztatta a párna közepére. De a mozdulat növelte a beteg fájdalmait. Lihegni kezdett, arca meg-megvonaglott a kegyetlen gyötrelemtől. Úgy látszott, már nem tudja, ki van mellette.

Az asszony megvárta, míg kissé megnyugszik, felnyitja makacsul lezárt szemét, hátha mond még egy szót neki.

Végül megkérdezte:

- Nagyon szenved?

Olivier nem felelt.

Az asszony föléje hajolt, és ujját a homlokára tette, hogy magára fordítsa pillantását. A festő valóban kinyitotta a szemét, eszelős, örült szemét.

Az asszony ijedten kérdezte:

- Szenved?... Olivier! Feleljen. Hívjak valakit?... Kérem, szedje össze magát, szóljon valamit...

Az asszony úgy hallotta, mintha a festő ezeket a szavakat hebegte volna:

- Hozza el őt nekem! Megesküdött rá.

A férfi megmozdult a takaró alatt, teste megrándult, arca görcsös fintorban vonaglott.

- Olivier, Istenem! - szólt az asszony. - Olivier, mi baja? Akarja, hogy hívjak valakit?

Ezúttal meghallotta, mert válaszolt:

- Nem... semmi baj.

Valóban úgy látszott, mintha megnyugodna, mintha nem szenvedne annyira, mintha valami szendergő aléltság vett volna erőt rajta. A grófné azt hitte, hogy a beteg el fog aludni; leült az ágy mellé, újra megfogta a kezét, és várt. Olivier nem mozdult többet. Álla a mellére esett, szája kinyílt, és rövid, hörgő lélegzet hagyta el a torkát. Csak az ujjai rezdültek meg néha akaratlanul; az asszony egész testét átjárta ez a könnyed remegés, szeretett volna felsikoltani. Ezek már nem azok az apró, szándékos kézszorítások voltak, amelyek a fáradt ajkak helyett szívük minden szomorúságát elmesélték, hanem csillapíthatatlan görcsök, melyek csupán a test kínjairól beszéltek.

Az asszonyt most szörnyű félelem fogta el, valami örült vágy, hogy elrohanjon, csengessen, segítségért kiáltson, de nem mert mozdulni, nem merte megzavarni a férfi nyugalmát.

A falakon át kocsik távoli zaja hallatszott az utcáról. Az asszony figyelte, vajon nem csöndesül-e el hirtelen a kapu előtt a kocsizörgés, nem jön-e a férje, hogy megszabadítsa, kiragadjja ebből a szomorú együttlétből.

Ki akarta húzni a kezét, de Olivier nagy sóhajjal megszorította. Ekkor az asszony belenyugodott, hogy várni fog, nem akarta izgatni a beteget.

A tűz halódott a kandallóban a levelek fehér hamuja alatt, két gyertya elhamvadt, egy bútor-darab megreccsent.

A házban minden néma volt, minden halottnak látszott, csak a lépcsőház flamand órája ütötte szabályosan az órákat, a félórákat és a negyedeket, váltakozó csengéssel énekelte az idő múlását az éjszakában.

A grófné mozdulatlanul ült, és úgy érezte, hogy lelkében túrhetetlen félelem támad. Rémképek gyötörték. Rettentő gondolatok dúlták föl elméjét. Úgy érezte, mintha Olivier ujjai húlni kezdenének a kezében! Csakugyan? Nem! Lehetetlen! De akkor honnan ez az érzés, a fagyos és leírhatatlan kézszorítás? Elsápadt rémületében, fölkelt, hogy megnézzze a beteget. Olivier élettelen arcán kisimultak a vonások, fájdalom, nyomorúság már nem férközhetett hozzá, hirtelen lecsendesítette az Örök Feledés.

Az ember szíve
NOTRE COEUR

FORDÍTOTTA
PÓR JUDIT

ELSŐ RÉSZ

Egyszer Massival, a zeneszerző, a *Rebeka* híres szerzője, akit már tizenöt esztendeje úgy emlegetnek, hogy „az érdemes ifjú mester”, így szólt barátjához, André Mariolle-hoz:

- Igazán szerét ejthetné már, hogy bemutassanak Michèle de Burne-nek. Mondhatom neked, hogy az új Párizs egyik legérdekesebb asszonya.

- Csakhogy én úgy érzem, hogy egyáltalán nem illenék bele az ő világába.

- Tévedsz, barátom. Nagyon eredeti, egészen modern és eleven szellemű társasága van, roppant kedvelik a művészetet. Kitűnőek a zeneestjeik, fecsegni is tudnak úgy, mint a múlt század legkülönb pletykafészskeiben. Nagyon becsülnének téged, először is azért, mert csodálatosan hegedülsz, aztán mert sok jót mondtak már rólad abban a házban, végül pedig mert éppen nem állsz unalmas, köznapfi fickó hírben, és tudják rólad, hogy nem jársz akárki házába.

Mariolle-nak hízelgett a dolog, hanem azért még ellenállt, gondolva, hogy a fiatalasszonynak aligha nincs tudomása erről a sürgető felszólításról, és azt mondta: - Ó! Azért olyan nagyon nem kapok rajta - de már a színlelt megvetésben benne volt a beleegyezés is.

Massival nem hagyta annyiban:

- A napokban be is mutathatnák neki, ha akarod. Hiszen különben ismered, mi, legközelebbi barátai, elég gyakran beszélünk róla. Nagyon szép nő, huszonnyolc éves, sugárzóan okos, nem akar újra férjhez menni, mert első házassága nagyon boldogtalan volt. Kellemes emberek járnak hozzá. Nincs köztük túl sok társaságbeli, nagyvilági úr. Épp csak amennyi a társaság fényéhez kell. Michèle boldog lesz, ha elviszlek hozzá.

Mariolle beadta a derekát, azt felelte:

- Jó. Majd valamelyik nap.

A következő hét legelején beállított hozzá a zeneszerző, és megkérdezte:

- Ráérsz holnap?

- Hát... rá.

- Kitűnő. Elviszlek Burne-néhez vacsorára. Megbízott vele, hogy hívjalak meg. Különben írt is neked.

Mariolle a látszat kedvéért tűnődött egy kicsit, majd azt mondta:

- Jó.

André Mariolle vagy harminchét esztendősen lehetett, agglegény volt, magánzó, volt annyi pénze, hogy úgy éljen, ahogy kedve tartja, utazgasson meg modern festményeket és régi műtárgyakat gyűjtsön, azt tartották róla, hogy okos, művelt fiú, egy kicsit különc, egy kicsit magának való, egy kicsit szeszélyes, egy kicsit nagyképű, és inkább gögből húzódik vissza, mint félénkségből. Tehetséges volt, biztos ízlésű, de becsvágya nem volt, roppant fogékony volt minden iránt, s talán csinálhatott is volna sok mindent, de ő beérte azzal, hogy nézőként vagy inkább műkedvelőként élvezze az életet. Ha szegénynek születik, egészen biztosan jelentős vagy éppen híres ember válik belőle; minthogy jómódúnak született, örökké csak szemrehányást tett magának, hogy nem lett belőle semmi. Igaz ugyan, hogy tett néhány lagymatag művészi kísérletet: kísérletezett az irodalommal, kiadott egy olvasmányos,

mozgalmas, csiszolt stílusú útirajzgyűjteményt; a zenével mint hegedűs, és még a hivatásos körökben is kiváló műkedvelő hírében állott; még a szobrászattal is, ahol a merészen faragott szemfényvesztő figurákat, az ötletes bűvészkedést a hozzá nem értő szem tehetségnek és tudásnak nézi. A *Tunisi gyűró* című kis agyagszobrának még némi sikere is volt az előző évi kiállításon.

Kitűnő lovas volt, és azt beszéltek, hogy nagyszerű vívó is, bár nyilvános mérkőzéseken sohasem vett részt, talán ugyanazért, amiért a nagyvilági köröket is kerülte, ahol komoly versenytársakra számíthatott.

Hanem a barátai becsülték, és karban magasztalták, talán azért, mert nemigen kellett tartaniuk tőle. Azt mondogatták róla, hogy megbízható, szolgálatkész, kellemes társaság és nagyon rokonszenves egyéniség.

Elég magas volt, fekete szakálla kétoldalt rövidre, állán pedig hegyesre nyírva, kicsit már öszülő fekete haja szép hullámos, a tiszta, élénk, fürkésző és egy kicsit szigorú barna szemével jól a szeme közé nézett annak, akivel beszélt.

Kivált művészekkel barátkozott, Gaston de Lamarthe-tal, a regényíróval, Massivallal, a zeneszerzővel, festőkkel is: Jobinnal, Rivollet-val, de Maudollal, akik igen nagyra becsülték az eszét, a barátságát, sőt még az ízlését is, noha azt tartották - hiszen ők is gögösek voltak, mint minden befutott ember -, hogy alapjában véve nem egyéb, mint nagyon rokonszenves és nagyon okos, hamvába holt tehetség.

Előkelő tartózkodása mintha azt akarta volna a világ értésére adni, hogy „azért nem lett belőlem semmi, mert semmi se akartam lenni”. Szűk körben mozgott hát, megvetette az aranyifjú-stílust meg a divatos nagy szalonokat, ahol mások elhomályosították volna az ő ragyogását, s visszaszorították volna a nagyvilági élet statisztáinak hadába. Csak olyan helyre járt, ahol biztosan számíthatott rá, hogy becsülik nem hivalkodó, komoly értékeit; Michèle de Burne meghívását is csak azért fogadta el oly hamar, mert legjobb barátai, akik szélteben-hosszában híresztelték, hogy milyen kiváló rejtett tulajdonságai vannak, bejáratosak voltak a fiatalasszonynál.

Michèle de Burne a Général-Foy utcában lakott, a Szent Ágoston-templom mögött, egy szép félemeleti lakásban. Két szobája az utcára nyílt: az ebédlő meg az egyik szalon, az, amelyben valamennyi vendégét fogadta; kettő meg egy szép kertre, amelyet a ház tulajdonosa használt. Az egyik egyébként szintén fogadószoba volt, nagy, téglalap alakú terem, három ablaka előtt fák, amelyeknek lombja az ereszt súrolta, berendezése finom és választékos ízlésre valló, nem mindennapi és igen egyszerű, igen értékes dísz tárgyakból és bútordarabokból állt. Az ülőbútorok, asztalok, kecses szekrénykéik vagy polcok, a képek, paravánok és porcelán vitrintárgyak, a vázák, szobrocskák, a keretes falmező közepén az a hatalmas díszes óra, a fiatalasszony szobájának valamennyi ékessége magára vonta, vagy éppen rabul ejtette a tekintetet, mert mind szép formájú volt, vagy régi, vagy különösen finom. Valamennyi művész ismerőse hozzáértését, barátságát, szolgálatkészségét és felfedező kedvét csatasorba állította, hogy berendezze ezt a termet, amelyre csaknem olyan büszke volt, mint tulajdon személyére. Ők kutatták fel neki ezeket a tárgyakat - ő pedig gazdag volt, és szívesen áldozott rájuk -, amelyeknek eredetiségét a tucat műértő meg se látja, s így teremtette meg híres lakását, amelybe csak a kiválasztottaknak volt szabad bejárásuk: úgy gondolta, nála jobban érzik magukat, hozzá szívesebben eljárógnak, mint a többi társaságbeli nő tucat lakásába.

Egyik kedvenc elmélete szerint a tapéta, a bútorszövetek árnyalata, a kényelmes székek, a kellemes formák, az együttes összhangja úgy simogatják, vonzzák és foglyul ejtik a tekintetet, mint a kedves mosoly. Azt tartotta, hogy a rokonszenves vagy ellenszenves, pompás vagy

szegényes lakások éppoly vonzóak, vendégmarasztalók vagy taszítók lehetnek, mint lakóik. Megpezsdítik vagy ellankasztják a szívet, felélénkítik vagy elbágyasztják a szellemet, felszabadítják a szót az emberben, vagy kedvét szegik a társalgónak, felvidítják vagy lehangolják, valami megmagyarázhatatlan vágyat ébresztenek a vendégben, hogy megüljön vagy elmeneküljön.

Ennek a kicsit komor teremnek a közepe táján, a fő helyen, egy nagy, méltóságteljes zongora állt, mellette jobbról-balról egy-egy díszesen faragott virágosláda virággal. Odébb egy magas szárnyas ajtó, amely a hálósobába vezetett, abból nyílt az öltözködőszoba: szintén igen nagy és finoman fényűző helyiség, kárpítja perzsiai festett vászon, mint a nyári szalonoké; Burne-né többnyire ebben a szobában tanyázott, ha egyedül volt.

Egy jó modorú gazemberhez ment férjhez annak idején, egy afféle házi zsarnokhoz, aki előtt a magáén kívül nincs akarat, aki előtt mindenkinek meg kell húznia magát, s nagyon boldogtalan volt. Őt esztendeig kellett túrníe kiállhatatlan ura követelődzését, durvaságát, féltékenységet, sőt még a gorombaságait is, nem is lázadozott, annyira kétségbe ejtette és meglepte ez a felfedezés, hogy ilyen a házaselet, tehetetlen zsákmánya volt a brutális hím gyötrelmes erőszakosságának.

Egy este hazafelé menet a férje ütőérszakadást kapott, s mikor lepedőben hazahozták, Michèle csak nézte, nézte, és nem tudta elhinni, hogy csakugyan megszabadult, határtalan, elfojtott öröm volt a szívében, és iszonyatos félelem, hogy észreveszik az örömét.

Független egyéniség volt, vidám, sőt kiáradó, nagyon hajlékony és vonzó, mozgékony és szabad szellem: nem tudni, hogy terem meg ez a fajta szellem némelyik párizsi kislányban, mintha kicsi koruk óta a körutak fűszeres levegőjével élnének, amelybe esténként, a színházak nyitott kapuiból, beleárad a megtapsolt vagy kifütyült színdarabok fuvallata; hanem azért ötéves rabszolgaságából annyi megmaradt, hogy eredeti vakmerőségét valami különös félénkség fékezte, tartózkodóan beszélt, tartózkodóan mozgott, s csak annál magasabban lobogott benne az egyenjogúság utáni vágy lángja, annál erősebb lett az elhatározása, hogy soha többé nem áldozza fel a szabadságát.

Férje nagyvilági életet élt, megtanította rá, hogyan kell egy elegáns, pallérozott, idomított, néma rabszolganőnek vendéget látni. A zsarnok barátai közt sok művész is volt, Michèle kíváncsian várta, élvezettel hallgatta őket, de sohase merte mutatni, hogy megérti és becsüli őket.

Mikor letelt a gyászéve, meghívott közülük néhányat vacsorára. Ketten kimentették magukat, hárman elmentek, s ámulatukra egy nyíltszívű és felszabadultan mozgó fiatal hölgyre találtak, akinél nagyon jól érezték magukat, s aki nagyon kedvesen elmondta nekik, mennyire örült mindig annak idején a látogatásuknak.

Így aztán lassankint régi ismerősei közül - akik nem ismerték vagy félreismerték - kiválogatta azokat, akik leginkább megfeleltek az ízlésének, s most már mint szabad, de tisztességét őrző özvegy, megnyitotta fogadószobáját Párizs legünnepeltebb személyiségeinek, köztük néhány nőnek is.

Akiket legelőször meghívott, a legjobb barátai - a törzsgárda -, odacsalogattak másokat is, s Michèle háza valami kicsi királyi udvarrá változott, mindenki, aki bejáratos volt hozzá, hozott magával valamit, szellemi értéket vagy nevet, mert a polgári értelmiségi társaságot néhány hangzatos cím is tarkította.

Michèle apja, Pradon úr, egy emelettel feljebb lakott, ő volt erényeinek őre és megközelíthetetleniségének jelképe. Nagyon elegáns, szellemes vén kecske volt, szolgálatkészen buzgókodott Michèle körül, mintha Burne-né nem is a lánya lenne, hanem egy idegen hölgy, ő ült az asztalfőn a nagyon hamar nevezetessé vált, Párizs-szerte emlegetett csütörtöki vacsorákon, ahová sokan szerettek volna meghívást kapni. Nagyon sokan szerettek volna bemutatkozni Michèle-nek, csak úgy áradtak a meghívási kérések: valamennyit mérlegelték, és nem egyet megtagadtak a meghitt baráti kör szavazata alapján. Sok szellemes mondás kelt szárnyra ebben a házban, s terjedt el a városban. Nem egy színész, képzőművész és fiatal költő itt lépett először a nyilvánosság elé, mintegy itt vette fel a hírnév keresztségét. A zongorás szobában egymást váltották a torzonborz östehetségek, Gaston de Lamarthe felfedezettjei és a magyar hegedűsök, Massival pártfogoltjai; egzotikus táncosnők itt mutatták be túlfűtött táncaikat, mielőtt felléptek volna az Eden vagy a Folies-Bergère közönsége előtt.

Burne-nét a barátai is féltékenyen őrizték, de meg őbenne magában is riasztó emlék élt a nagyvilági életről, amit még férje nyomasztó fennhatóságának idejéből ismert: bölcsen ügyelt hát rá, hogy ismeretségi körét ne terjessze ki túlságosan. Hízelt is neki, meg félt is tőle, hogy mondhatnak vagy gondolhatnak róla valamit, ezért kicsit bohém hajlamainak csak a szigorú polgári józanság keretei közt hódolt. Sokat adott jó hírnevére, tartózkodott a túlzásoktól, még szeszélyei is feddhetetlenek voltak, merészsége se zabolátlan, s vigyázott, hogy viszony, futó szerelem, kaland gyanújának még az árnyéka se illethesse.

Mindenki megpróbálta elcsábítani; azt mondják, senkinek se sikerült. Csodálkozva gyónták meg, vallották be egymásnak, mert a férfiak nem hisznek a magányos nők erényességében - és talán igazuk is van. Legendák keringtek róla. Azt beszélték, hogy férje házastársi kapcsolatuk kezdetén oly vérlázítóan erőszakos volt vele, oly váratlan dolgokat követelt tőle, hogy egyszer és mindenkorra kiábrándult a szerelemből. Legjobb barátai gyakran beszélgettek erről. Mindig arra a következtetésre jutottak, hogy egy lányt, aki az eljövendő gyengédségek ábrándjaiban nevelkedik, egy izgatón, titokzatos, pajkos és vonzóan illetlen, de nagyszerű birodalom sejtelmében él, nyilván jóvátehetetlenül feldúlja, ha egy durva fráter vezeti be hitvesi kötelességeinek titkaiba.

Georges de Maltry, a nagyvilági bölcselő, csak nevetett csöndesen és gúnyosan, és azt mondta:

- Majd eljön az ideje annak is. Mindig, minden asszony számára eljön. És minél később, annál veszedelmesebb lesz. Élete alkonyán majd csak beleszeret egy énekesbe vagy zongoristába ez a mi barátnőnk, amilyen művészi hajlandóságú.

Gaston de Lamarthe más véleményen volt. Mint megfigyelő és lélekelemző prózaíró, szüntelenül tanulmányozta a társaságbeli embert - festett is róluk különben gúnyos és találó képeket -, s úgy vélte, hogy páratlanul mélyen és pontosan ismeri és elemzi a nőket. Ő Burne-nét a kor félresikerült életű női közé sorolta, ezt a típust meg is rajzolta az *Egy nő a sok közül* című érdekes regényében. Ő festette meg először ennek az újfajta nőnek az alakját, az idegesen tevékeny józan hisztérikáét, akit ezer ellentétes vágy sarkall - s egyikből sem lesz még kívánság sem soha, aki meg se ízlelt semmit soha, s mégis mindentől megcsömörlött a kor, a mai világ, a modern regény bűnéből, akinek lángja fosztott, kedveszegett egyéniségében mintha egy szeszélyes, elkényeztetett gyermek meg egy száraz, vén kételkedő lakna egymás mellett.

Az ő csábítási kísérletei is kudarcot vallottak, akár a többieké.

Mert a meghittek csoportjának valamennyi tagja sorra beleszeretett Burne-nébe, s a heveny kór elmúltával, különböző mértékben ugyan, de mindannyiukban maradt iránta gyöngéd érzelmek. Hovatovább valóságos kis egyházat alapítottak. Michèle volt a madonnájuk, egymás közt szüntelenül róla beszéltek, bírálták és kárhoztatták, kinek milyen napja volt, aszerint,

hogy bosszús, ingerült vagy kitüntetően nyájas volt valamelyikükhöz. Szakadatlanul féltékenykedtek, egy kicsit kémkedtek is utána, és főleg igyekeztek oly szorosan körülfogni, hogy senki esélyes vetélytárs a közelébe ne férközhessen. Hét állandó udvaronca volt: köztük Massival, Gaston de Lamarthe, a kövér Fresnel, Georges de Maltry, a szerfölött divatos ifjú világfi-bölcselő, aki paradoxonjairól volt nevezetes, meg hangzatos, sokoldalú és mindig vadonatúj tudományos értesüléseiről - amelyeket még lelkesebb nőnemű bámulói se értettek -, kivált pedig öltözködéséről, amelyben éppúgy utánozták, mint elméleteiben. A kiválasztottak csoportját Burne-né még néhány szellemes férfiú hírében álló, de nem ismert nevű úriemberrel növelte: közéjük tartozott Marantin gróf, Gravil báró és még két vagy három férfi.

A törzsgárda két kiváltságos tagja szemmel láthatólag Massival és Lamarthe volt, ők mindig fel tudták vidítani a fiatalasszonyt: művészfesztelenségük, tréfálkozásuk, elmés emberszólásuk elszórakoztatta, még az is, ha rajta köszörülték a nyelvüket, már amikor hagyta. De Michèle ösztönös vagy tudatos óvatossága, amellyel elkerülte, hogy bármelyik csodálóját szembeszökően vagy túl hosszú ideig kitüntesse, könnyed és évődő kacérsága, s az, hogy csakugyan egyenlő mértékkel mérte kegyeit, valami ellenségeskedéssel fűszerezett barátságot tartott fenn a férfiak közt, szította szellemük lobogását, s így mindig szórakoztatók voltak.

Olykor valamelyik bemutatta egy barátját, hogy borsot törjön a többiek orra alá. De mivel különösebben kiváló, különösebben érdekes személyiséget soha nem hozott senki, a többiek összefogtak ellene, s majdnem mindig nyomban elüldözték.

Így került André Mariolle is, Massival révén, Michèle házába.

Fekete frakkos inas jelentette be őket:

- Massival úr! Mariolle úr!

A hatalmas lámpaernyő bodros rózsaszín selyemfelhője alatt, amely a magas, aranyozott bronzlámpa erős fényét a szögletes antik márványasztalra vetette, egy női meg három férfifej hajolt rá egy albumra, amit épp most hozott Lamarthe. A regényíró is ott állt közöttük, lapozott és magyarázott.

Az egyik az ajtó felé fordult, s a belépő Mariolle egy világos, vörössesszőke fejet pillantott meg - azok a kis fürtök a halántékon mintha lángoltak volna mint az égő bozót. A vékony, fitos orrtól mosolygós volt az arc; a határozott metszésű száj, a gödrös orca; az erős, gödrös áll csúfondárosra tette, hanem a szem, különös ellentétképp, mélabúval fátyolozta el. Kék volt, megfakult kék, mintha mosták, dörzsölték, elnyűtték volna, közepén kereken, tágan csillogott a fekete szembogár. A ragyogó, furcsa tekintet morfiumos álmokról beszélt, vagy talán csak kacér fortélyokról, talán csak a belladonnáról.

Burne-né felállt, kezet nyújtott Mariolle-nak, üdvözölte, megköszönte, hogy eljött.

- Oly régen kérem már a barátaimat, hogy hozzák el magát hozzám - mondta -, de mindent százszor el kell mondanom, mire megteszik.

Magas volt, elegáns alakú, kicsit lusta mozgású, finoman kivágott ruhájából csak a válla felső része látszott ki - gyönyörű bőre volt, mint a vörös nőknek általában, s vakítóan villogott a lámpafényben. A haja különben korántsem volt égővörös, hanem olyan kimondhatatlan színű, mint némelyik ősz perzselte hulló falevél.

Bemutatta Mariolle-t édesapjának, Pradon úr üdvözölte, és kezet nyújtott neki.

A férfiak három csoportra oszolva, fesztelenül beszélgettek, mintha otthon volnának, megszokott baráti körükben, csak épp lovagiasabbra hangolta a társalgást a hölgy jelenléte.

A kövér Fresnel Marantin gróffal beszélgetett. Burne-né barátai sokszor megütköztek és bosszankodtak rajta, hogy ez a Fresnel állandóan ott lebzsel a házban, és Michèle valósággal kitünteti kedvességével. Fiatal volt még, de dagadt, mint egy nagy, jámbor, lihegő, felfújthólyag, arca majdnem teljesen csupasz, fején leheletvékony kese pihetakaró, és teljesen hétköznapi is volt, meg unalmas is, a fiatalasszony számára csak egyetlen figyelemre méltó tulajdonsága lehetett - kellemetlen a többieknek, nagyon fontos neki -, hogy fülig szerelmes volt belé, hogy jobban szerette, mint bárki. Elkeresztelték „fóká”-nak. Nős volt, de soha egy szóval se említette, hogy elhozná a feleségét is: azt mondják, az asszony a távolból is roppant féltékeny volt Michèle-re. Kivált Lamarthe-ot és Massivalt háborította fel, hogy barátnőjük ilyen nyilvánvalóan rokonszenvezik ezzel a hólyaggal, s mikor már nem állhatták meg, hogy szemére ne vessék elítélendő, önző és közönséges vonzalmát, Michèle mosolyogva azt felelte:

- Úgy szeretem, mint egy derék, hűséges kis kutyát.

Georges de Maltry meg Gaston de Lamarthe a mikrobiológia legújabb, még nem teljesen bizonyított felfedezéseiről beszélgetett.

Maltry igen körülményesen és árnyaltan megindokolta tételét, Lamarthe pedig, a regényíró, oly lelkesen és könnyedén elfogadta, mint minden irodalmár mindazt, amit eredetinek és újnak lát.

A felső tízezer filozófusa szőke volt, lenszőke, karcsú és magas, szorosan a derekára simuló öltönyt viselt. Fehér gallér, finom fej, sápadt arc - sima szőke haja mintha a koponyájára lett volna ragasztva.

Ami Lamarthe-ot, Gaston de Lamarthe-ot illeti, noha kék vére arra ösztönözte, hogy azért egy kicsit aranyifjú meg világfi is legyen, elsősorban irodalmár volt, könyörtelen és gonosz irodalmár. Szeme oly sebesen és pontosan fényképezett képet, magatartást, mozdulatot, akár egy fényképezőgép, a dolgok mélyére hatolva, a prózaíró természetes vadászkutya-szimatával reggeltől estig gyűjtötte mestersége anyagát. Ez a két egyszerű adottsága, a pontos látásmódja meg a felszín alá hatoló ösztöne töltötte meg színnel, ízzel, eleven étellel könyveit, amelyekből soha nem tetszett ki az író pszichologizáló szándéka, olyan volt mind, mint a valóságos emberi lét egy-egy kiszakított darabja.

Valahányszor regénye jelent meg, nagy izgalom támadt, találgatás, nevetés, harag járt a nyomában, mindenki felismerni vélte a szereplőket, akiket csak imitt-amott takart a rongyos álarc; s ha végigment egy-egy szalonon, nyugtalanság maradt utána. Kiadott egyszer egy kötetnyi emlékiratot is, amelyben sok ismerős férfinak és nőnek az arcképét megrajzolta, azt nem mondhatni, hogy rosszindulatúan, de oly pontosan és szigorúan, hogy barátait vérig sértette vele. Egyikük el is nevezte „Barátai veszedelmé”-nek.

Azt beszélik, hogy ez a talányos és zárkózott lélek valaha vadul és szenvedélyesen szeretett egy nőt, azután a többen állt bosszút gyötrelmeiért.

Massivallal nagyon jól megértették egymást, bár a zenész egészen más természetű volt, nyíltabb, kiáradóbb, talán kevésbé tépelődő, de nyilvánvalóan érzékenyebb. Volt két nagy sikere - egyik darabját először Brüsszelben adták elő, azután Párizsban, az Opéra-Comique-ban, ahol fergeteges sikert aratott, egy másik művét pedig azonnal elfogadta és előadta az Opera, s úgy tekintették, mint egy káprázatos tehetség első életjelét - azután hirtelen megtorpan: ez a csapás úgy sújtja le a mai művészeket, mint az idő előtti szenilitás. Dicsőségük és sikerük nem növekszik a korral, mint atyáiké, életük virágjában sújt le rájuk a tehetetlenség. Lamarthe azt mondogatta: „Manapság Franciaországban csak elvetélt nagy emberek vannak.”

Massival mostanában szemmel láthatóan roppant szerelmes volt Burne-nébe, s a társaság mulatott rajta egy kicsit: mikor áhítatos arccal kezét csókolt a fiatalasszonynak, minden szem rátapadt.

- Elkéstünk? - kérdezte Massival.

- Nem, még Gravil bárót meg Bratiane márkinét várom.

- Jaj de jó, a márkinét? Akkor ma muzsikálunk is!

- Remélem.

Megérkezett a két késlekedő is. A márkiné olasz származású, élénk, kicsi nő volt - egy kicsit talán kisebb is a kelleténél, mert meglehetősen gömbölyded is volt -, fekete szemű, fekete szempillájú, fekete szemöldökű, erős szálú, sűrű, fekete haja meg olyan mélyen belenőtt a homlokába, mintha a szemét is el akarná nyelni; neki volt a legszebb hangja a társaságbeli nők közül.

A báró tyúkmellű, nagy fejű ember volt, kifogástalan világfi - hegedűje nélkül még nemigen látta senki. Szenvedélyes zenerajongó volt, csak olyan helyre járt, ahol szerették a zenét.

Jelentették, hogy kész a vacsora, Burne-né belekarolt André Mariolle-ba, és előretessékelte a vendégeit. Így ők maradtak utolsónak a szalonban, s mikor ők is elindultak, Michèle gyors pillantást vetett Andréra fekete szembogarú világoskék szemével, s André úgy érezte, tekintetében bonyolultabb gondolat van, mélyebb érdeklődés, mint amire a szép nők általában méltatnak valakit, aki először ül az asztalukhoz.

A vacsora egy kicsit unalmasan folyt, kedveszegett hangulatban. Lamarthe ideges volt, ellenséges, persze nem nyíltan, mert neveletlen azért nem akart lenni, csak valami alig észrevehető rosszkedv sugárzott belőle, ami mindig szárnyát szegi a társalgás lendületének. Massival keveset evett, elmerülten és gondterhelten olykor egy-egy fürkésző pillantást vetett a háziasszonyra, aki meg mintha isten tudja, hol járt volna. Nem figyelt oda, ha szóltak hozzá, csak elmosolyodott, aztán mindjárt megint megmerevedett az arca, valami olyasmin tűnődhetett, ami ugyan nem dűlta fel különösebben, de most mégis sokkal jobban érdekelte, mint a barátai. A teendőit azért ellátta, már amennyire feltétlenül szükséges volt, a márkinéval meg Mariolle-lal nagyon figyelmesen bánt; de csak kötelességből, szokásból; látszott rajta, hogy nincs ott a feje. Fresnel és Maltry a modern költészeten huzakodott. Fresnel a pillanatnyilag divatos társaságbeli nézeteket vallotta, Maltry pedig a legbonyolultabb költők felfogásával tartott, amit közönséges ember úgysem érthet meg.

Mariolle vacsora közben többször elkapta a fiatalasszony fürkésző, de már nem olyan átható, nem olyan merő, nem olyan kíváncsi tekintetét. Csak Bratiane márkiné, Marantin gróf és Gravil báró beszélgetett szakadatlanul mindenféléről.

Massival később is csak egyre szomorúbb lett, még a zongorához is leült, és leütött néhány hangot. Burne-né viszont, mintha újjászületett volna, gyorsan összeállított egy kis hangversenyt a kedvenc darabjaiból.

A márkinének jó napja volt, Massival jelenléte is lelkesítette, úgy énekelt, mint egy hivatásos művész. A mester kísérte, arca mélabús volt, mint mindig, mikor játszott. Oly hosszú volt a haja, hogy kabátja gallérját verdeste, és belekeveredett finom szálú, fényes, göndör körszakállába. Az a hír járta, hogy sok nő szerette, némelyik még most is üldözi szerelmével. Burne-né ott ült a zongora mellett, elmerülten és odaadóan hallgatta, s nézte, oly merőn, mintha nem is látná: Mariolle egy kicsit féltékeny lett. Nem mintha őrájuk, Massivalra meg Michèle-re lett volna féltékeny, csak a Híres Embert bámuló női tekintet sértette a hiúságát,

most is azt érezte, hogy a nők aszerint rangsorolnak bennünket, amekkora a hírnevünk. Titkon mindig bántotta, ha egy társaságban kellett lennie híres emberekkel meg olyan nőekkel, akiknek kegye sokak szemében a siker legszebb ajándéka.

Tíz óra felé egymás után megérkezett Frémines báróné meg két előkelő zsidó bankárné. Egy eljegyzésről beszélgettek és egy készülő válásról.

Mariolle elnézte Burne-nét, aki egy magas oszlopon álló lámpa alatt ült.

A vékony, kicsit pisze orrától, az arca meg az álla bájos gödreitől csúfondáros gyerekarca volt, pedig már közel járt a harminchoz, s bágyadt-virág szemének pillantása is valami nyugtalanító titokzatossággal sugározta be az arcát. Bőre úgy ragyogott az áradó fényben, mint a szőke bársony, a haja vörösen villódzott, ha megmozdította a fejét.

Megérezte a szalonja másik végéből feléje irányuló férfitekintetet, mindjárt fel is állt, és odament hozzá: úgy mosolygott rá, mint aki hívásra válaszol.

- Maga nyilván unatkozik egy kicsit - mondta. - Míg az ember meg nem szokik valahol, mindig unatkozik.

A férfi tiltakozott.

Az asszony odatolt egy széket, és leült mellé.

És nyomban élénken beszélgetni kezdtek. Oly hirtelen kialakult köztük a társalgás, mint mikor egyetlen szál gyufától lángra lobban a tűz. Mintha már réges-régen közölték volna egymással véleményeiket, érzéseiket, mintha azonos természetük, azonos műveltségük, azonos ízlésük, azonos érdeklődésük eleve arra rendelte volna őket, hogy megértsék egymást, és találkozzanak.

Meglehet, hogy a fiatalasszony részéről valami szándékosság is volt ebben; de Mariolle-t is, mint bárkit az ő helyében, felpeszdtette az öröm, hogy van, aki hallgatja, kitalálja a gondolatát, felel neki, társalgásával szellemes válaszokra serkenti. Egyébként is hízelgett neki, hogy Burne-né milyen kedvesen fogadta, rabul ejtette kihívó bája, amit neki ragyogtatott, varázsa, amivel elbűvölte a férfiakat: igyekezett hát, hogy megcsillogtassa szellemének azt a nem mindig látható, de nagyon egyéni és finom rétegét, amellyel értékes és mély rokonszenvet keltett abban, aki jól megismerhette.

Burne-né egyszerre csak kijelentette:

- Csakugyan nagyon kellemes magával beszélgetni. Különben mondták is ezt nekem.

Mariolle érezte, hogy elpirul, és merészen azt felelte:

- Nekem pedig, asszonyom, azt mondták, hogy maga...

Burne-né félbeszakította:

- Hogy kacér vagyok. Csakugyan nagyon kacér vagyok azokkal, akik tetszenek nekem. Mindenki tudja, nem csinállok titkot belőle, de majd meglátja, milyen pártatlan az én kacérságom, ezért tudom megtartani... vagy visszaszerezni és magam körül tartani a barátaimat.

Alamuszi arcot vágott, mint aki azt mondja: „Nyugodt lehet, nincs miért elbiznia magát; ne építsen légvárakat, maga se megy többre, mint a többi.”

- Szóval figyelmezteti a környezetét minden veszélyre, ami itt fenyegeti. Köszönöm, asszonyom; nekem nagyon tetszik ez az eljárás - felelte a férfi.

Burne-né tehát maga kezdeményezte, hogy őróla beszéljenek; Mariolle élt is az alkalommal. Először bókákat mondott neki, és vette észre, hogy az asszony örül neki; azután azzal csigázta fel női hiúságát, hogy elmesélte, miket beszélnek róla különböző társaságokban, ahová ő bejáratos. Az asszony egy kicsit nyugtalan lett, nem tudta palástolni, mennyire kíváncsi, bár igyekezett úgy tenni, mintha egy cseppet se érdekelné, hogy vélekednek az ő életmódjáról, kedvteléseiről.

A férfi egy független, okos, magasrendű és vonzó nő képét festette le, akit kiváló férfiak vesznek körül, s aki azért megmarad kifogástalan úrihölgynek.

Burne-né mosolyogva tiltakozott, csak a hangjából érződött, ahogy néha azt mondta, „nem”, hogy mennyire hízeleg a hiúságának, nagyon jól mulatott minden apróságon, csúfondárosan egyre csak kérdezgette, óvatosan, de magasztalást sóvárgó mohó étvággyal.

Mariolle csak nézte, és azt gondolta magában: „Ez is csak olyan, akár a többi nő - gyerek a lelke mélyén.” És kikerekített egy gyönyörű mondatot arról, hogy Burne-né mennyire szereti a művészetet, és hogy ez mily ritka a nőknél.

Erre Burne-né váratlanul gúnyos arcot vágott, olyan igazi franciamód csúfondárost, ami alighanem fajtánk lényegét fejezi ki.

Mariolle túllőtt a célon dicshimnuszával. Burne-né bebizonyította neki, hogy nem olyan ostoba.

- Hát, ami azt illeti, bevallom, nem is tudom, hogy tulajdonképpen a művészetet szeretem-e vagy a művészeket.

- Hogyan szeretheti valaki a művészeket, ha a művészetet nem szereti? - felelt meg rá Mariolle.

- Hát úgy, hogy a művészek többnyire szórakoztatóbbak, mint a gavallérok.

- Az igaz, de a hibáik is elviselhetetlenebbek.

- Hát az is igaz.

- Szóval nem szereti a zenét?

Burne-né hirtelen elkomolyodott.

- Bocsánat! A zenét imádom. Azt hiszem, azt szeretem a legjobban a világon. Hanem azért Massival meg van győződve róla, hogy annyit értek hozzá, mint tyúk az ábécéhez.

- Mondta?

- Nem, csak gondolja.

- Honnan tudja?

- Ó! Mi nők, amit nem tudunk, azt legtöbbször kitaláljuk.

- Szóval Massival azt tartja, hogy maga nem ért a zenéhez?

- Biztosra veszem. Ha másból nem, hát már abból is látnám, ahogy magyarázza nekem, ahogy hangsúlyozza az árnyalatokat, olyan képpel, mint aki egyre azt hajtogatja magában: „Falra hányt borsó; csak azért csinálom, mert olyan aranyos.”

- Pedig nekem azt mondta, hogy egy párizsi szalonban se hallani olyan kitűnő zenét, mint magánál.

- Persze, de ezt csak neki köszönhetjük.

- Hát az irodalmat, azt talán bizony nem szereti?
- Nagyon szeretem, sőt azt gondolom, van is érzékem hozzá, akármit mond Lamarthe.
- Aki szintén azt tartja, hogy nem ért hozzá?
- Természetesen.
- De ő se mondta meg magának.
- Bocsánat! Ő megmondta. Neki az a véleménye, hogy némely nő pontos és kifinomult érzékkel ítéli meg az érzelmek ábrázolását, az alakok hitelességét, általában a mű lélektanát, hanem azt, ami magasrendű az ő mesterségében, magát a művészetet, azt teljesen képtelenek felfogni. Úgy ejti ki a művészet szót, hogy az ember legszívesebben abban a percben kidobná.

Mariolle mosolyogva kérdezte:

- És magának, asszonyom, mi erről a véleménye?

Burne-né eltűnődött néhány pillanatra, majd jól a szeme közé nézett Mariolle-nak, hogy meggyőződjön róla, vajon csakugyan meghallgatja és megérti-e.

- Én is gondolkoztam már ezen. Azt hiszem, hogy az érzelem... igen, igen, az érzelem segítségével bármi behatolhat egy nő agyába; csak rendszerint nem marad meg benne sokáig. Érti, mire gondolok?

- Nem nagyon, asszonyom.

- Ezt úgy értem, hogy ahhoz, hogy pontosan ugyanúgy megértsünk valamit, mint maguk, előbb mindig női egyéniségünkhöz kell szólnia, csak azután az értelmünkhöz. Bennünket többnyire csak az érdekel, amit valaki eleve vonzónak mutat nekünk, mert mihozzánk minden az érzelem által szól. Nem azt mondom, hogy a szerelem által, nem, az érzelem által, amelynek számtalan alakja, megnyilatkozási formája, árnyalata van. Az érzelem, az a mi elemünk, maguk, férfiak, nem sokat értenek hozzá, mert a maguk elméjét elhomályosítja, a mienket pedig megvilágosítja. Ó! Tudom én, hogy ez magának roppant zavaros, de nem baj. Száz szónak is egy a vége: ha egy férfi szeret bennünket, és mi örülünk neki, mert ilyesfajta erőfeszítés csak akkor telik tőlünk, ha érezzük, hogy szeretnek bennünket, és ha az a férfi magasrendű lény, némi fáradsággal elérheti, hogy bármire ráérezzünk, bármit átlássunk, felfogjunk, akármit, mindent, s lassanként, apránként szellemének minden rezdüllete visszhangra talál bennünk. Ez aztán többnyire elhalványul, elpárolog, kihuny, mert mi felejtünk, ó, mi felejtünk, ahogy a levegő is elfelejti a kimondott szót. Fogékonyak vagyunk, tanulékonyak, de környezetünk szüntelenül hajlít, befolyásol és változtat bennünket. Ha tudná, hányféle lelkiállapot váltakozik bennem egyre, s mind megannyiféle lénnyé alakít aszerint, hogy milyen az idő, hogy érzem magam, mit olvasok, kivel beszélgetek. Vannak napok, amikor példás családanya-lelkem van, pedig nincs is gyerekem, máskor meg, mondhatni, szajhalelkem, pedig nincs is szeretőm.

Mariolle elbűvölten kérdezte:

- Gondolja, hogy szinte minden okos nőnek ilyen mozgékony szelleme van?
- Igen - felelte Burne-né. - Csak eltespednek, azonkívül megszabott életformájuk határozott irányba sodorja őket.
- Hát szóval lelke mélyén a zenét szereti a legjobban a világon? - kérdezte Mariolle.

- Igen. De amit az előbb mondtam, az színigaz. Biztosan nem élvezném annyira a zenét, ahogy élvezem, nem rajonganék érte annyira, ahogy rajongok, ha ez az angyal Massival nem volna. A nagy mesterek műveinek a lelkét, hát igen, így van, ő tárta fel nekem, ahogy eljátszotta. Milyen kár, hogy nős!

Vidám hangon mondta ezt az utolsó mondatot, de oly őszintén sajnálkozva, hogy ékesebben szólt valamennyi nőkről szóló elméleténél meg a művészetrajongásánál.

Massival csakugyan nős volt. Még mielőtt befutott volna, művészházasságot kötött, amit aztán, a dicsőség útjain át is, haláláig koloncként cipelhet a nyakán, ahogy ez már szokás.

A feleségéről egyébként sohasem beszélt, társaságba, ahová ő maga sokat járt, sohasem vitte magával, még azt is kevesen tudták, hogy három gyereke is van.

Mariolle elnevette magát. Igazán váratlanul aranyosnak bizonyult ez a nő, ritka fajta, és nagyon csinos. Csak nézte fáradhatatlanul és merőn, ami Burne-nét láthatólag egy cseppet se zavarta, nézte, bámulta azt a komoly és vidám, kicsit lázadó arcát, merész orrát, bőre eleven, érzéki színeit, nyarának vakító fényében pompázó meleg és édes szőkecséjét, amely oly érett volt, oly zsenge és kíváncsi, mintha ebben az esztendőben, ebben a hónapban, ebben a percben érett volna meg egészen. „Vajon festve van a haja?” - tűnődött, és azt nézegette, vajon nem látni-e azt a bizonyos világosabb vagy sötétebb kis vonalat a haja tövében, de hasztalan.

Mögötte tompa léptek dobbantak a szőnyegen, felrezzent, és odafordította a fejét. Két inas a teázóasztalt hozta be. A kis kék lángtól halkán bugyborgott a víz a nagy, ezüstös alkotmányban, amely oly fényes volt és bonyolult, mint egy vegyszeti készülék.

- Iszik egy csésze teát? - kérdezte Burne-né.

Mariolle kért, az asszony felállt, s egyenes derékkal, rezzenéstelen, szinte merev járással odament az asztalhoz, ahol az édességgel, aprósüteménnyel, cukrozott gyümölccsel, cukorkával körülrakott gépezet gyomrában zümmögött a forró gőz.

Most, hogy alakja kirajzolódott a szalon tapétáján, most látta csak Mariolle, hogy milyen vékony a dereka, karcsú a csípője, mert széles vállát és telt mellét már ültében is megcsodálta. Ahogy világos ruhájának összegabalyodott uszályát maga után húzta, olyan volt, mintha nem emberi módra végződő testének folytatása úszna a szőnyegen; Mariolle nyersen fogalmazta meg a gondolatát: „Nézzenek oda! Vízitündér. Mindene csak csupa ígéret.”

Burne-né sorra odalépett a vendégeihez, és kecses, finom mozdulatokkal kínálhatta őket a frissítőkkal.

Mariolle szemmel kísérte, míg csak Lamarthe, aki ide-oda járkált a csészéivel, oda nem lépett hozzá:

- Együtt megyünk el, ugye?

- Persze.

- De most mindjárt, jó? Fáradt vagyok.

- Jó. Menjünk.

Elmentek.

Mikor kiértek az utcára, a regényíró megkérdezte:

- Hazamegy vagy a klubba?

- Benézek a klubba egy órásckára.

- A Tamburásokhoz?

- Oda.

- Elkísérem odáig. Én unom a klubokat. Csak azért vagyok tagja egynek, hogy kocsit kapjak.

Karonfogva mentek a Szent Ágoston-templom felé.

Alig tettek néhány lépést, Mariolle megszólalt:

- Különös egy teremtés! Mi a véleménye róla?

Lamarthe torkaszakadtából nevetett:

- Na, már kikezdte a kór - mondta. - Magának is át kell esnie rajta, mint mindnyájunknak. Én már meggyógyultam, de én is benne voltam a betegségben. A barátainál úgy kezdődik, hogy mikor egymás közt vannak, vagy bárhol, ahol találkoznak, ahol összejönnek, csak róla beszélnek.

- Ami engem illet, én most beszélek róla először, és ez igen természetes, minthogy most ismertem meg.

- No jó. Hát akkor beszéljünk róla. Majd meglátja, hogy beleszeret. Ez sorsszerű, mindenki így jár.

- Hát ilyen nagyon vonzó?

- Igen is, nem is. Aki a régimódi nőket szereti, a csupa lélek, csupa szív, csupa érzékenység nőket, a divatjamúlt regények nőalakjait, azokon úgy tör ki, mint a heveny náthaláz, és végül annyira meggyűlölük, hogy még rágalmazni se átallják. A többiek, mi, akik értékeljük a modern bájít, mi kénytelenek vagyunk bevallani, hogy elbűvölő, csak nem szabad, nagyon beleszeretni. Pedig pontosan ezt teszi mindenki. Persze nem hal bele az ember, még csak nem is kínlódik túlságosan; de eszi a méreg, hogy miért olyan, amilyen. Ha ő úgy akarja, maga is erre a sorsra jut; különben már meg is pörkölte egy kicsit.

Mariolle felkiáltott, mert mintha titkos gondolata visszhangját hallotta volna:

- Ugyan! Engem meg se lát, azt hiszem, nagyon kedveli a minden rendű és rangú címeiket.

- Az igaz, hogy kedveli, de még mennyire kedveli, de közben csúfot is űz belőlük. Még a leghíresebb, a legdivatosabb, sőt a legelőkelőbb ember se sokszor fordulhat meg nála, ha neki nem tetszik; aztán itt van az a hülye Fresnel meg az a csibész Maltry, hogy milyen ostobán ragaszkodik hozzájuk! Már meg se tud lenni ezek nélkül a tökfek nélkül, isten tudja, miért, talán azért, mert velük jobban mulat, mint velünk, talán azért, mert tulajdonképpen azok jobban szeretik, és erre a nők érzékenyebbek, mint bármi másra.

És Lamarthe csak beszélt, beszélt róla, elemezte, vitatkozott, ellentmondott önmagának, Mariolle is kérdezgette, s ő őszinte hévvel válaszolgatott, érdekelte, lelkesítette a tárgy, olykor némiképp elveszítette a fonalat, mert kitűnő megfigyeléseiből általában hamis következtetéseket vont le.

Azt mondta:

- Egyébként hát nem egyetlen ő a maga nemében; van ilyen nő manapság vagy ötven is, ha nem több, akik nagyon hasonlítanak rá. Ott van például a kis Frémines báróné, az, aki az előbb jött, az éppolyan, csak merészebben viselkedik, a férje is csodabogár, úgyhogy az ő házuk a legérdekesebb párizsi bolondgyűjteménnyel dicsekedhet. Hozzájuk is sokat járok.

Nem is vették észre, hogy végighaladtak a Malesherbes körúton, a Royale utcán, a Champs-Élysées-n; mikor a Diadalívhez értek, Lamarthe hirtelen elővette a zsebóráját.

- Íme, barátom - mondta -, egy kerek órája és még tíz perce csak róla beszélünk; mára elég ennyi. Majd egyszer máskor kísérem el a klubjába. Menjen, feküdjön le, magam is követem a példáját.

Fényesen megvilágított, tágas szoba, falain, mennyezetén gyönyörű perzsiai festett vásznak, Burne-né egyik diplomata barátjának ajándékai. Sárga az alapjuk, mintha aranyszín krémbe mártották volna őket, tarka mintáik, amelyeknek sok árnyalata közül kiragyog a perzsazöld, különös alakokat ábrázolnak: felkunkorított tetejű házak körül parókás oroszlánok, óriás szarvú antilopok futkosnak, mesebeli madarak repkednek.

Kevés bútor. A három, zöld márványlappal borított hosszú asztalon rajta minden, ami egy nő testápolásához szükséges. Az egyiken, a középsőn, vastag falú, nagy kristály mosdótálak. A másikon a különböző méretű tégelyek, dobozok, üvegek hadserege, a tetejükön monogramos, koronás ezüstkupak. A harmadikon a modern szépségápolás bonyolult, titokzatos és rejtélyes rendeltetésű szereinek és eszközeinek tömege. Ezenkívül csak két dívány van a helyiségben, meg néhány párnázott, puha, alacsony szék, mind arra való, hogy az ernyedt, meztelen test megpihenjen rajta. Az egyik falat teljesen beborítja egy óriási tükör, mintha ablak nyílna a verőfényes égre. Három lapból áll, a két oldalsó csuklós pántokon mozog, úgyhogy Burne-né szemből, oldalról és hátulról is láthatja magát egyszerre, ha akarja, valósággal bezárkózhat a tulajdon tükörképébe. A tükörtől jobbra levő fülkében, amelyet többnyire függöny takar, egy fürdőkád van, vagy inkább egy mély medence, az is zöld márványból, két lépcsőfokon lehet lemenni bele. Egy bronz Amor ül a szélén - Prédolé finom vonalú kis szobra, kagylókkal játszik, azokból ereszti a meleg meg a hideg vizet a kádba. A fülke hátsó falán hullámos szélű, felül lekerekített formájú velencei tükör lóg, amely hajlított kis tükörlapokból áll, és minden egyes lap külön-külön befogadja, és visszaveri a kádat és a fürdőzőt.

Valamivel odébb egy kis levélíró asztalka, szép, egyszerű modern angol bútordarab, rajta mindenféle papír összevissza, összehajtogatott levelek, összetépett kis borítékok, amelyekből kiragyog a monogram aranya. Mert Michèle itt ír, itt szeret lenni, mikor egyedül van.

Épp álmodozott, fürdő után, elnyúlva a díványon, telt, rugalmas szép karja vállig kilátszott a merész, kínai selyempongyola nagy redőiből, haja nehéz, szőke tömege felfele fésülve és a feje tetejére csavarva.

A szobalány bekopogott, majd belépett: levelet hozott.

Michèle elvette, megnézte az írást, feltépte, elolvasta az első sorokat, aztán csendes hangon azt mondta a lánynak:

- Egy óra múlva csengetek.

Mikor egyedül maradt, diadalmasan elmosolyodott. Már az első szavakból tudta, hogy megjött végre a Mariolle szerelmi vallomása. Ellenállása nagyobb volt, mint hitte volna, mert az elmúlt három hónap alatt bűbája minden eszközével bűvölte, annyi figyelemmel és kedvességgel vette körül, mint még soha senkit. De Mariolle mintha védekezett volna ellene, résen volt, vigyázott, hogy bele ne keveredjen a telhetetlen kacérság kifeszített hálójába. Bizony kellett hozzá jó néhány meghitt beszélgetés, varázslatos testét, vonzó szellemét ragyogtató beszélgetés, sokszor elüldögéltek együtt, zeneestéken, a még zengő zongora, a nagy művészek lelkét zengető kották mellett, egy húron rezgő, csordultig telt szívvel, míg végre megláthatta szemében a legyőzött férfi vallomását, az immár védtelen szerelem alamizsnakéró esdeklését. Oly jól ismerte ezt, volt benne tapasztalata elég. Macskabájjal, kiapadhatatlan kíváncsisággal hányszor ki nem gyújtotta a gonosz, gyötrő titok lángját a meghódolt férfiak szemében! Úgy elszórakoztatta, ahogy lassanként leteszik a fegyvert, térdre kényszerülnek, meghódolnak

ellenállhatatlan női hatalma előtt, ahogy lassanként szeszélyes és egyeduralkodó, egy igaz Bálványukká válik! Lassan, titkon fejlődött ki benne ez a mohó szomjúság, mint a lappangó, de egyre követelőbb ösztön, mint a harc, a hódítás ösztöne. Talán házassága idején fogamzott meg szívében a bosszúvágy, valami megfogalmazatlan vágy, hogy megtorolja a férfiakon, amit egyikük vétett ellene, hogy ezentúl ő legyen az erősebb, megtörje akaratukat, szétzúzza ellenállásukat, s hogy őket is megtanítsa a szenvedésre. De leginkább azért volt ilyen, mert kacérnak született; mihelyt szabad lett, imádók után vetette magát, felhajszolta és megszelídítette őket, akár a vadász, aki csak azért üldözi a vadat, mert öröme telik az elejtésében. Hiszen a szíve nem áhítozott szerelemre, mint az érzékeny és érzelmes nőké; nem az egyetlen szerelmet kereste, nem az egyetlen férfit, nem boldogságot keresett a szenvedélyben. Csak az kellett neki, hogy szüntelenül érezze egész környezete csodálatát, tiszteletét, alázatos hódolatát, a szerelem tömjénfüstjét. Aki csak bejáratos lett hozzá, annak egyszersmind szépsége rabszolgájává is kellett válnia, és nem volt az a tündöklő szellem, amely hosszabb időre lekötötte volna a figyelmét, ha ellenállt a csábításainak, mert történetesen nem érdekelte a szerelem, vagy másfelé húzta a szíve. Aki meg akarta tartani a barátságát, annak bele kellett szeretnie; hanem ha ez megvolt, akkor aztán felülmúlhatatlanul szíves, végtelenül figyelmes, aranyos, kedves lett, hogy megtartsa mindenkit, akit behálózott. Ha valaki bevonult imádói hadába, az már a hódítás jogán mintegy az övé volt. Bölcsen és ügyesen kormányozta őket, kit-kit hibái, jó tulajdonságai és féltékenysége természete szerint. Aki többet akart, mint ami megillette, azt nyomban elűzte, s csak akkor fogadta vissza, ha észre tért, akkor is csak szigorú feltételekkel; és olyan jól elszórakozott ezzel a csábítgatós játékkal, mint egy romlott kamasz lány, éppúgy élvezte, ha öregurakat őrzíthetett meg, mint ha fiataloknak csavarhatta el a fejét.

És mintha a tulajdon érzelmeit is aszerint adagolta volna, hogy a másokban mekkorára szíthatta fel a lángot; és Fresnel is, az a hasznavehetetlen, dagadt senkiházi is csak a zabolátlan szenvedélyének, a feltétlen odaadásának köszönhette, hogy Burne-né egyik kedvence lehetett.

Ami őt magát illeti, ő sem volt teljesen közömbös a férfiak értékes tulajdonságai iránt; és nemegyszer benne is felparázslott valami vonzódásféle, de arról csak ő tudott, s mindig meg tudta fékezni, mielőtt veszélyessé vált volna.

Minden újonc, akinek szerelmi dalában volt egy-egy új hang, természetében valami ismeretlen vonás - kivált a művészek, akikben erősebb és bonyolultabb, kifinomultabb és árnyaltabb érzelmeket sejtett -, felkavarta egy kicsit, s rövid ideig nagy szerelmek és hosszú kapcsolatok álmát táplálta benne. De nem tudott erőt venni óvatos, határozatlan, tépelődő, gyanakvó természetén mindig vigyázott magára s kivárta azt a pillanatot, amelynek elmúltával már az előző imádója se érdekelte. És szeme, a modern idők lányának mindenben kételkedő szeme néhány röpké hét alatt a legtekintélyesebb emberekről is lefosztotta a varázshatalom mezét. Amint beleszerettek, s szívük háborgásában levetették pózaikat, ünneplő magatartásukat, az ő szemében már mind egyformák lettek, hódító hatalmában vergődő, esendő teremtmények.

Mert érdemdús férfi legyen az, aki egy ilyen tökéletes nőt, mint ő, magához akar láncolni!

Azért unatkozott is sokat. Nem szerette a társasági életet, illemből mégis sokat járt társaságba, torkában az elfojtott ásitással, szempilláján az álom súlyával üldögélt hosszú estéken át, csak a felületesen szellemeskedő társalgások meg erőszakos szeszélyei szórakoztatták, olykor rövid időre felcsigázta érdeklődését valami vagy valaki, de csak éppen annyira, hogy túl hamar el ne teljen vele, annyira már nem, hogy igazán örömét lelje egy érzésben vagy vonzódásban, csak az idegei ösztökélték, nem a vágyai, nem volt meg benne az egyszerű vagy ihletett lelkek képessége, hogy bármiben teljesen elmerüljön, vidám unalomban élt, nem hitt a közhasználatú

értelemben vett boldogságban, csak a szórakozást hajszolta, s már kikezdte a csömör, pedig ő azt hitte, elégedett.

Azt hitte, hogy elégedett, mert úgy érezte, ő a legvonzóbb és legsikeresebb nő a világon. Büszke volt a varázserejére, amelynek hatalmát oly sokszor kipróbálta, szerelmes volt a tulajdon szabálytalan, különös és megkapó szépségébe, hajlékony eszébe, amivel oly sok mindent megsejtett, kitalált, megértett, amit mások meg se láttak, nagyra volt szellemi képességeivel, amelyeket oly sok kiváló ember nagyra becsült, és egyáltalán nem látta szelleme korlátait: szinte páratlan lénynek hitte magát, ritka igazgyöngynek, amely ebbe a közepszerű, kicsit unalmas és üres, őhozzá méltatlan világba van zárva.

Az a viláért se jutott volna eszébe, hogy ő maga az oka ennek a gyötrő, folytatólagos unatkozásnak, hanem másokat vádolt és okolt mélabúrohamaiért. Azért nem tudják felvidítani, szórakoztatni vagy éppen lelkesíteni, mert nincs bennük vonzóerő, és nem elég értékesek. „Mindenki kibírhatatlan - mondogatta nevetve -, csak azok elviselhetők, akik tetszenek nekem, azok is csak azért, mert tetszenek nekem.”

S kivált az tetszett neki, aki őt mindenkinél különbnek tartotta. Tudta ő nagyon jól, hogy nem adják ingyen a sikert, teljes fegyverzetét bevetette a hódításhoz, és semminek sem örült úgy, mint az ellágyuló tekintet, a szív, e szenvedélyes izomköteg hódolatának, amely egyetlen szavára megdobbán.

Nagyon csodálkozott, hogy André Mariolle-t milyen nehezen tudja meghódítani, mert azt a legelső alkalommal megéreztte, hogy tetszik Mariolle-nak. Később lassankint rájött, milyen bizalmatlan, féltékeny, mily roppant érzékeny és zárkózott természetű, s épp gyenge pontját támadta meg, oly figyelmes volt vele, oly kitüntetően kedves, oly szívből jövő rokonszenvvel fogadta, hogy Mariolle végül csak megadta magát.

Különösen egy hónapja érezte úgy, hogy rabul ejtette, Mariolle ideges volt a jelenlétében, szótlan és dült, hanem bevallani, azt nem akarta. Ó, a vallomások! Tulajdonképpen nem is nagyon szerette a vallomásokat, mert a túl határozott, túl nyílt vallomás nemegyszer arra kényszerítette, hogy könyörtelen rendszabályokat foganatosítson. Két ízben kénytelen volt megharagudni és ajtót mutatni a bűnösnek. Ő a finom nyilatkozatokat imádta, a félvallomásokat, a tartózkodó célzásokat, a lelki lebomlást; és amilyen ügyes volt meg körmönfont, rá is szorította hódolóit, hogy féket tegyenek a nyelvükre.

Már egy hónapja várta, leste, mikor mondja ki Mariolle azt a nyílt vagy burkolt szót - már ahogy kinek-kinek a természete parancsolja -, amellyel megkönnyebbül a szorongó szív.

Mondani nem mondott semmit, de írt. Hosszú levelet: négyoldalasat. Az asszony csak fogta a kezében, és reszketett örömeiben. Elnyúlt a díványon, hogy még jobban élvezze a dolgot, papucsát a szőnyegre hullajtotta, és belekezdett az olvasásba. Meglepődött. Mariolle komoly hangon elmondta, hogy nem akar szenvedni miatta, most már tudja, kivel van dolga, és nem akar az áldozata lenni. Nagyon udvarias szavakkal, bókokkal, amelyeken átsütött az elfojtott szerelem, értésére adta, hogy tudja, hogyan szokott elbánni a férfiakkal, s hogy ő is bele-szeretett, de ő felszabadítja magát a rabszolgaságból, mert odébbáll. Folytatja a csavargó életmódját, ahol abbahagyta. Elutazik.

Búcsú volt, szép szavú és elszánt búcsú.

Annyi bizonyos, hogy Michèle meg volt lepve, újra meg újra elolvasta a négyoldalnyi kedves, nyugtalan és szenvedélyes prózát. Felkelt, felhúzta a papucsát, s fel-alá járkált a szobában, karja kilátszott pongyolája hátrahulló, bő ujjából, kezét félig beledugta kicsi zsebeibe, s az egyikben ott volt az összegyűrt levél.

Megszédítette egy kicsit a váratlan nyilatkozat, azt gondolta magában: „Kitűnően ír ez a fiú, őszintén, megrendülten és megrendítően. Jobban ír, mint Lamarthe: nem érzik rajta a regényszag.”

Kedve támadt rágyújtani, odament illatszeres asztalához, és egy meissenai porcelán szelencéből kivett egy cigarettát; rágyújtott, és odasétált a tükörhöz, amelynek három különböző irányba fordított lapjában három fiatal hölgyet látott mozogni. Mikor odaért, üdvözölte magát, elmosolyodott, barátságosan biccentett, mint aki azt mondja: „Nagyon csinos, nagyon csinos.” Megnézegette a szemét, a fogát, felemelte a karját, csípőre tette a kezét, és oldalt fordult, fejét kissé félrehajtva, hogy mind a három tükörben egyszerre lássa magát.

És csak állt, szemben önmagával, szerelmes pillantással csodálta három tükörképét, amely mintegy beborította háromfelől - bájosnak találta, boldog volt, hogy láthatja, csak magát látó, testi gyönyörűségét lelte szépségében, olyan nagy étvággyal, olyan gyengéden - és csaknem olyan érzéki vággyal ízlelgette a szemével, mint a férfiak.

Minden áldott nap így nézegette magát; és a szobalánya, aki sokszor rajtaérte, gúnyosan mondogatta: - A nagyságos asszony annyit bámulja magát, hogy a végén mind elkopik belé az a sok tükör.

De hát ez volt a titka a varázsának meg a férfiak felett való hatalmának, ez, hogy szerelmes volt magába. Gyönyörködött magában, meg-megcsodálta arca vonzó vonásait, alakja nemes szépségét, kutatta és meg is találta a módját, hogy még szembetűnőbbé tegye előnyös tulajdonságait, felfedezte azokat az alig észrevehető árnyalatokat, amelyek még hatásosabbá varázsolják báját, még különösebbé a szemét, megragadott minden eszközt, amivel csak fel-ékesíthette magát önmagának - s így természetesen egyszersmind felfedezte mindazt, amivel másoknak tetszhetett.

Ha szebb, de kevésbé érdekli a tulajdon szépsége, koránt sincs ekkora varázshatalma, amivel szerelembe taszít majdnem mindenkit, akinek a természete eleve nem lázadozik az ilyesfajta rabiga ellen.

Hamarosan elfáradt egy kicsit az álldogálásban, odaszólt egyre mosolygó tükörképének (s háromszoros képmásának ajka is megmozdult, hogy vele mondja): - Hát majd meglátjuk, uram! - Azután átment a szobán, és leült az íróasztalához.

Ezt írta:

Kedves Mariolle!

Jöjjön el hozzám holnap délután négy órákor. Magam leszek, és remélem, eloszlathatom rémképeit.

Jó barátnője vagyok, és be is bizonyítom, hogy csakugyan így van.

Michèle de Burne

Milyen egyszerű kis ruhát vett fel másnap, André Mariolle látogatására várva! Szürke nappali ruha volt, lilásszürke, mint az édesbús alkony, sima, magas nyakú, ujja szorosan karra simuló, felső része mellre és derékra simuló, szoknyája csípőre és combra simuló.

Mikor Mariolle egy kicsit ünnepélyes arccal belépett, Burne-né elébe ment, s mindkét kezét feléje nyújtotta. Mariolle meg is csókolta mind a kettőt, azután leültek; Burne-né néhány másodpercig nem törte meg a csendet, hadd jöjjön Mariolle minél nagyobb zavarba.

Mariolle nem tudta, mit mondjon, azt várta, hogy Burne-né szólaljon meg.

Burne-né végül csak rászánta magát:

- No hát akkor kezdjük mindjárt a közepén! Hát mi történt? Azt tudja, hogy roppant szemtelen levelet írt nekem?

Mariolle azt felelte:

- Tudom, és bocsánatot is kérek érte. Én mindenkivel szertelenül és gorombán őszinte vagyok, mindig is az voltam. Elmehettem volna én e nélkül az illetlen és sértő magyarázkodás nélkül is. De úgy gondoltam, becsületesebb, ha úgy cselekszem, ahogy természetem parancsolja, és rábízom magam a maga eszére, hiszen tudom, hogy okos.

- Ugyan már! Ugyan már! - mondta az asszony boldog szánakozással a hangjában. - Hát mi lelte magát?...

- Jobb szeretném, ha nem kellene beszélnem róla - szakította félbe a férfi.

Hanem az asszony is nyomban közbevágott:

- Én azért hívtam, hogy beszéljünk róla; és addig beszélünk róla, amíg be nem látja, hogy semmiféle veszedelem nem fenyegeti.

Elnevette magát, mint egy kislány, intézeti ruhája még csak hangsúlyozta a nevetése gyerekességét.

- Én az igazat írtam magának, a való igazságot, a szörnyű igazságot, amitől félek - dadogta Mariolle.

Burne-né is elkomolyodott:

- Jó, tudom: mindegyik barátom átesik rajta. Azt is írta nekem, hogy szörnyen kacér vagyok: nem tagadom, de abba még senki se halt bele; sőt nem is nagyon szenved meg senki. Betegség, ahogy Lamarthe nevezi. Maga most épp benne van, de majd elmúlik, utána abba a... hogy is mondjam, abba az idült szerelembe szokás esni, ami már nem fáj, és aminek a lassú tüzet én minden barátomban táplálom, hogy ragaszkodók, odaadók és hűségesek legyenek. No? Ugye, hogy én is őszinte, nyílt és bátor vagyok? Vajon hány nőt látott, aki meg merte volna mondani egy férfinak azt, amit én most mondtam?

Oly mulatságos és elszánt képet vágott, oly közvetlen s egyszersmind kihívó volt az arca, hogy Mariolle meg nem állhatta, hogy maga is el ne mosolyodjon.

- Valamennyi barátját - szólalt meg - sokszor megégette már a tűz, mielőtt a magáé megégette volna őket. Tűzön edződve-pörkölődve könnyű már nekik a maga kemencéjének a tüztét állni; hanem én, asszonyom, én még így sohase jártam. És érzem, jó ideje érzem, hogy az iszonyú lesz, ha én szabadjára engedem a szívemben növekvő érzést.

Az asszony egyszerre bizalmas lett, összekulcsolta a kezét a térdén, és Mariolle felé hajolt:

- Figyeljen ide: komolyan beszélek. Sajnálnék elveszíteni egy jó barátot egy agyrém miatt. Tegyük fel, hogy belém szeret; csak hogy a mai férfiak csak annyira szeretik a mai nőket, hogy ne fájjon nekik igazán a szerelem. Higgye el, én ismerem a férfiakat is, a nőket is.

Elhallgatott, aztán különös mosollyal, mint mikor a nők azt hiszik, hogy hazudnak, közben pedig igazat mondanak, hozzáfűzte:

- Ugyan már, hiszen nincs énbennem semmi olyan, amiért bárki halálosan belém szerethetne. Túl modern vagyok én ahhoz. Tudja, mit, hadd legyek a jó barátnője, a szép barátnője, aki iránt maga igaz szeretetet táplál, de semmi egyebet, mert arra majd én vigyázok.

Komolyabb hangon még azt is hozzátette:

- Arra mindenesetre figyelmeztetem, hogy én amúgy istenigazában senkibe se tudok bele-szeretni s magával éppúgy fogok bánni, mint a többivel, azokkal, akikkel a legjobban bánok, de jobban soha. Iszonyodom a zsarnokságtól és a féltékenységtől. A férjemtől mindent el kell tűrnöm; de attól, aki a jó barátom, semmi egyéb, csak a jó barátom, annak nem tűröm el az érzelmi zsarnokoskodását, ami különben a szerelmi kapcsolatok örökös megrontója. Láthatja, hogy milyen kedves vagyok, úgy beszélek magával, mint a barátommal, nem rejtek véka alá semmit. Hajlandó becsülettel kipróbálni, amit felajánlok? Ha nem sikerül, még mindig nem késő elmenni, akármilyen válságosra fordul az állapota. A távol levő szerelmes már nem szerelmes.

Mariolle csak nézte, már rég lefegyverezte a hangja, a mozgása, egész kábító kis személye, már mindenbe beleegyezett, s közelétől reszketve azt mormolta:

- Megpróbálom, asszonyom; és ha fáj, hát annyi baj legyen. Megérdemli azt maga, hogy szenvedjen magáért az ember.

Az asszony félbeszakította:

- Ne beszéljünk róla többet, soha többé ne beszéljünk róla.

És másra terelte a szót, hogy Mariolle most már megnyugodjon.

Mikor egy óra múlva elment tőle, gyötrődött, mert szerette, és boldog volt, mert Burne-né arra kérte, hogy ne menjen el, és ő meg is ígérte neki.

Gyötrődött, mert szerette. Nem úgy volt vele, mint a legtöbb szerelmes, aki szíve választottját a tökéletesség dicsfényében látja, ő szenvedélyében is a rabságot soha nem próbált, gyanakvó, bizalmatlan hím éles szemével nézte. Nyugtalan, lényeglátó és lusta, mindig védekező szelleme megóvta a viharos érzelmektől. Néhány kaland, két rövid viszony - mindkettő unalomba fulladt - meg a pénzen vett szerelem, amitől már rég megcsömörlött: ennyiből állt szerelmi múltja. A nőkről azt tartotta, hogy annak van szüksége rájuk, aki szabályszerű háztartást meggyereket akar, vagy aki viszonylag kellemes időtöltést keres a szerelemben.

Már mikor először ment el Burne-néhez, már akkor sok mindent tudott róla barátai bizalmas közléseiből. S amit tudott, az érdekelte, izgatta, vonzotta, de taszította is egy kicsit. Sohase szerette az olyanokat, akik csak nyeresre játszanak. Első látogatásai alkalmával az a vélemény alakult ki benne, hogy az asszony rendkívül szórakoztató, és valami szokatlan és veszedelmes varázsa van. Úgy érezte, hogy ez a természetes és tudatos szépség, ez a sudár, finom alkatú, telt és mégis törekeny, fehér bőrű teremtes az ölelésre, szorításra termett szép karjával, a gazellaszökellésre termett hosszú, karcsú combjával... könnyű léptű kicsi lábával a hiú reménység jelképe. És beszélgetéseikben is sokkal nagyobb örömet lelte, mint a szokványos társasági beszélgetésekben. Burne-né egyéniségéből sugárzott a humor, a váratlan melegség és meghittség, a gyengéd gúny, de olykor önfeledten átadta magát az érzelmi, intellektuális és képi hatásoknak, mintha vidám, csúfondáros lelke mélyén ott kísértene még ösanyái gyengéd, poétikus egyéniségének árnya. Ettől volt olyan elbűvölő.

Mariolle-hoz nagyon kedves volt, meg akarta hódítani, akár a többi; és ő meg is ragadott minden alkalmat, amikor csak elmehetett hozzá, egyre jobban vágyott rá, hogy minél többször lássa. Mintha valami erő sugárzott volna belőle, valami ellenállhatatlan varázserő, a pillantásából, a mosolyából, a szavából, pedig gyakran feldúltan ment el tőle, bántotta, amit mondott vagy tett.

Minél jobban elárasztotta az a névtelen sugárzás, amivel a nők hatalmukba ejtenek és leigáznak bennünket, annál jobban átlátta és kiismerte szerelme természetét, annál jobban gyötrődött, annál forróbban óhajtotta, hogy bárcsak más lenne, mint amilyen.

De épp azzal, amivel ingerelte, azzal szédítette meg, kötötte magához, azzal hallgattatta el józan esze szavát, talán még inkább, mint valódi értékeivel.

A nyílt kacérságával, amivel úgy játszott, mint más a legyezőjével: összehúzta meg széttergette mindenkinek, aki tetszett neki, vagy aki szólt hozzá; a mindenből csúfot űző modorával, ami eleinte mulattatta, most pedig megrémítette; szüntelenül a szórakozásra, az újra éhező, megcsömörlött, kielégíthetetlen szívével; olykor végképp elkeseredett, s hazatérve elhatározta, hogy megritkítja látogatásait, majd egészen elmarad.

Másnap pedig kereste az ürügyet, hogy elmehessen hozzá. Főképp azt látta egyre világosabban, ahogy mindjobban beleszeretett, hogy milyen védtelen a szerelme, és milyen bizonyos a szenvedése.

Nem volt ő vak; apródonkint merült bele a szenvedélybe, mint a kimerült úszó, akinek elsüllyedt a csónakja, messze a parttól. Ismerte Burne-nét annyira, amennyire bárki megismerhette, a szerelemben élesebb lett a szeme és finomabb az érzékenysége, s most már szüntelenül csak rá gondolt. Fáradhatatlanul, makacsul egyre csak elemezte, fürkészte ennek a női léleknek a homályos mélységeit, a derűs kedély és kiábrándultság, a higgadt ész és

gyermetesség, a szeretetteljes kedvesség és változékonyság érthetetlen keverékét, valamennyi összevegyülő és egymással oly jól megférő ellentétes tulajdonságát, amelyből összeállt nem mindennapi, varázslatos lidércalakja.

De vajon hogyan vehette el az eszét ennyire? Végtelen sokat töprengett rajta, de nemigen értette, hiszen amilyen megfontolt, szemlélődő, gögösen szerény természetű volt, neki a klasszikus eszményt kellett volna keresnie a nőben, a nyugalmat, a gyöngéd báj, a hűséget, a ragaszkodást, a férfiboldogság hagyományos biztosítékát.

Hanem ebben a nőben valami váratlant talált, az újdonságnak valami olyan izgalmas vonzását, amilyen az emberi nem ősnemzedékében lehetett, nemzedéknyitó, senkire sem hasonlító lényre bukkant, aki még a tökéletlenségével is a hirtelen feleszmélés veszedelmes varázsát árasztja.

A restauráció korának érzelmes és regényes álmodozóit a császárság élni vágyó, jókedvű asszonyai követték; s most íme, megint új alakban jelenik meg az örök asszonyi: kifinomult, változékonny, nyugtalan, ideges, határozatlan, és mintha már réges-régen kipróbált volna minden kábítószer, ami csak csillapítja és felizgatja az idegeket, a letaglózó kloroformot, az álmoképeket gomolygató, az érzékeket eltompító, az erős érzéseket elringató étert és morfiumot.

Az vonzotta benne, hogy tudatosan, mesterségesen, kitanultan készítette magát szüntelenül arra, hogy mindenkit elbűvöljön. Hogy vonzó, különleges és drága luxuscikk volt, amely rabul ejti a tekintetet, megdobogtatja a szívet és felkorbácsolja a vágyat, mint a ravaszul kirakatüveg alá tett kíváncsi ennyivaló az étvágyat.

Mikor már világosan látta, hogy zuhan lefelé a lejtőn, iszonyodva töprengett rajta, hogy milyen veszedelmekbe sodorhatja a szédülete. Mire mehet vele? És mit tesz Burne-né? Nyilván azt, amit világéletében mindenkivel: odáig juttatja, hogy úgy fogja teljesíteni a szeszélyeit, mint a kutya a gazdája parancsait, aztán majd beilleszti nevezetes és kevésbé nevezetes kegyenceinek gyűjteményébe. De vajon csakugyan ezt a játékot játszotta el mindenkivel? Vajon nem volt köztük egyetlenegy se, akit szeretett volna, igazán szeretett volna, akár csak egy hónapig, egy napig, egy óráig is, éppolyan lobogó, erős lánggal, amilyenel az ő szívét emésztí?

Vacsoráiról hazatérőben szüntelenül csak róla beszélt közelétől felhevült barátaival. Érezte, hogy zavart, elégedetlen, ingerült, mint minden férfi, aki az igazi kielégülést nem kapta meg.

Nem, egyiket se szeretete ezek közül a közérdeklődésnek örvendő nevezetes személyiségek közül; akkor mi lesz övele, aki hozzájuk képest senki és semmi, akinek nem fordulnak utána, akire nem bámulnak rá, ha a tömegben vagy társaságban elsuttogják a nevét? Semmi és senki, színpadi statisztá, afféle bizalmas, de alantas figura egy körülrajongott nő mellett, hasznos, de csak olyan, mint a márkátlan bor, amit vízzel inni se kár.

Ha híres ember lenne, akkor még talán elfogadhatná ezt a szerepet, akkor nem volna olyan megalázó. De így, hogy névtelen, nem kért belőle. Megírta neki a búcsúlevelét.

Mikor megkapta rövid válaszát, úgy megilletődött, mintha váratlan boldogság zúdult volna rá, és mikor Burne-né szavát vette, hogy nem utazik el, úgy érezte, mintha nagy kő esett volna le a szívéről.

Néhány napig semmi sem változott; de a válságos pillanatokat követő megkönnyebbülés elmúltával újra csak fellobbant, és mind magasabbra csapott a vágya. Azt elhatározta, hogy erről soha többet nem beszél, de már azt nem, hogy írni se ír; és egy este, mikor nem tudott elaludni, mert dulta és gyötörte az álmatlan szerelem, szinte akarata ellenére leült az asztalhoz,

és nekifogott, hogy leírja a fehér papírra, amit érez. Nem levelet írt, csak feljegyzéseket, mondatokat, gondolatokat, a szenvedés szavá változó remegését.

Ez megnyugtatta; úgy érezte, felengedett egy kicsit a szorongása, lefeküdt, és most már el tudott aludni.

Mikor másnap felébredt, elolvasta azt a négy lapot, úgy érezte, hogy roppant szívhez szóló, borítékba tette, ráírta a címet, és csak este adatta fel, későn, hogy Burne-né majd csak akkor kapja meg, ha felébred.

Tudta ő azt jól, hogy Burne-né nem ijed meg a levelétől. Az őszinte hangú szerelmes levelet a legaggályosabb nők is határtalanul elnézően fogadják. És ezeknek a reszkető kézzel, csak egy arcot látó, rajongó szemmel írt leveleknek ellenállhatatlan hatalmuk van a szív felett.

Alkonyat felé elment hozzá, kíváncsi volt rá, hogyan fogadja, mit mond neki. Ott ült Pradon úr is, cigarettázott, és beszélgetett a lányával. Sokszor órákig is elüldögélt nála, s mintha inkább férfiként, mint apjaként bánt volna vele, Burne-né az ő kapcsolatukba és szeretetükbe is belevitt egy árnyalatnyi szerelmes hódolatot, amivel ő maga is adózott önmagának, és amit mindenkitől megkövetelt.

Mikor meglátta Mariolle-t, felvillant arcán az öröm; élénk mozdulattal nyújtott kezét neki, mosolya mintha azt mondta volna: „Maga nagyon tetszik nekem.”

Mariolle azt remélte, hogy Burne-né apja hamarosan elmegy. De Pradon úrnak esze ágában se volt elmenni. Bár ismerte a lányát, s már régen nem gyanakodott rá, mert úgy vélte, hogy teljesen közömbös a férfiak iránt, azért csak ügyelt rá, kíváncsi, nyugtalan figyelemmel, kicsit úgy, mintha a férje volna. Szerette volna megtudni, vajon ennek az új barátnak vannak-e kilátásai tartósabb sikerre, meg hogy milyen ember, mennyit ér. Alkalmi vendég-e, mint annyi más, vagy tagjává válik az állandó baráti körnek?

Így hát csak ült rendületlenül, s Mariolle mindjárt látta, hogy nincs az a hatalom, ami innen kimozdítsa. Mit volt mit tenni, jó képet vágott hozzá, sőt elhatározta, hogy meghódítja, gondolván, hogy a jóindulata, vagy jobb híján a semlegessége, még mindig hasznosabb neki, mint az ellenszenve. Megerőltette magát, vidám volt, szórakoztató, nem tetszelgett az epekedő szerelmes pózában.

Burne-né elégedetten gondolta magában: „Nem buta, és még komédiázni is tud.”

Pradon úr meg azt gondolta magában: „Végre egy kedves ember, akinek a lányom nem csavarta el a fejét, mint a többi hülyének.”

És mire Mariolle érkezettnek látta az időt, hogy elmenjen, mind a kettőjüket sikerült elbűvölnie.

Hanem ő maga leverten ment el. Ha együtt volt az asszonnyal, most már mindig úgy érezte, hogy börtönben van, és szívének falát éppoly hiába döngeti, mint börtöne vasajtáját a rab.

Tudta, hogy most már ki van szolgáltatva neki, és nem is rugódozott ellene; s minthogy most már el nem kerülhette sorsát, elhatározta, hogy ravasz lesz, türelmes, állhatatos, képmutató, és fortéllyal szerzi meg, hódolattal, amire oly mohón szomjazik, imádattal, ami megrészegeti: önként vállalja a rabszolgaságot.

Levele tetszett Burne-nének. Hát majd ír neki. Írt is. Majdnem minden este, mikor hazaért, későn, abban az időben, amikor a nap eseményeitől felesigázott agyban túlzó látomásokban kavarg az, ami foglalkoztatja vagy éppen feldúlja, rendszerint leült asztalához, kislámpájához, és rajongva álmódzott róla. A szerelemben kihajt a költészet enyészetre ítélt csírája,

amit a legtöbb ember lustaságból, nemtörődömségből nem ápol magában. Ahogy újra meg újra megfogalmazta ugyanazokat a dolgokat, ugyanazt a dolgot, a szerelmét, mindig új köntösbe öltöztetve mindennap megújuló vágyát, szerelmes irodalmi munkájában lángja heve is nőttön-növekedett. Egész nap ellenállhatatlanul hatásos szavakon töprengett, amelyeket szikraként csiholtak ki agyából túlfűtött érzelmei. Maga szította tűzvészé tulajdon szíve lángját, mert az őszinte szenvedély szülte szerelmes levél olykor veszedelmesebb arra nézve, aki írja, mint aki kapja.

Addig-addig sütögette magamagát a szerelem tüzes parázsán, addig-addig forralta szavakkal tulajdon vérét, üzött el agyából minden gondolatot azon az egyen kívül, míg lassan elvesztette a józan ítélőképességét. Már nem olyannak látta az asszonyt, mint eleinte, már csak a tulajdon mondatai költészetének dicsfényében látta; és amit éjjelente írt, az valósággá vált a szívében. S addig-addig festegette eszményi képét, míg végül csakugyan körülbelül olyannak látta, amilyennek álmodta. Régi fenntartásait különben is eloszlatta az a nyilvánvaló rokonszenv, ami Burne-néből feléje áradt. Annyi bizonyos, hogy ha szó nem is esett róla, pillanatnyilag őt kedvelte a legjobban, és ezt érezte is vele. És Mariolle-ban felcsillant a kétségbeesett remény, hogy hátha majd még belé is szeret.

Burne-nére csakugyan hatott a levelek varázsa, valami gyermeteg és bonyolult örömmel fogadta őket. Így még soha senki nem hízelgett neki, nem rajongott érte, ilyen tartózkodóan, csöndesen. Az az elbűvölő ötlet még soha senkinek nem jutott eszébe, hogy minden áldott reggel, mikor felébred, borítékban, ezüsttálcán, ágyába vitesse a szobalányával az érzelmi reggelijét. És ami még ennél is többet ér, soha nem beszél róla, mintha ő maga se tudna róla, úgy ül a szalonjában, mintha valamennyi barátja közül ő volna a legközömbösebb, még célzást se tesz arra a szerelemzuhatagra, amivel titokban elárasztja.

Mert hiszen kapott ő már szerelmes levelet eleget, de másfélét, nem ilyen tartózkodót, sürgetőbbet, követelőzőbbet. Lamarthe három hónap alatt, a betegsége három hónapja alatt, egész szép füzérrel gazdagította a levélgyűjteményét egy módfelett megszédült regényíró körmönfontan és felületesen szellemes irodalmi csevegésének megannyi szép példájával. Külön fiókban tartotta az íróasztalában ezeket a roppant elegáns és roppant csábító műveket, amelyeket egy csakugyan rendkívül szerelmes író írogatott egy hölgynek, egészen addig, míg csak fel nem kellett hagynia minden reménnyel.

A Mariolle levelei egészen másmilyenek voltak, úgy sugárzott belőlük az elfojtott vágy ereje, a mesterkéetlen őszinteség, a határtalan hódolat, a kifogyhatatlan szerelem ígérete, hogy akkora gyönyörűséggel fogadta, bontotta fel és ízlelgette őket, amekkorát betű még nem szerzett neki soha.

Egyre jobb szívvel volt iránta, nagyon gyakran meghívta, annál is inkább, mivel Mariolle személyes érintkezéseikben példásan tapintatosan viselkedett, úgy beszélt vele, mintha életében a kezébe nem vett volna egy darab papírt, hogy megvallja neki rajongó szerelmét. Meg tetszett is neki ez az eredeti, regénybe illő helyzet, öröme, hogy maga mellett tudhatja azt, aki ennyire szereti, rokonszenve eleven kovásza lett, s már nem volt pártatlan a megítélésében.

Idáig akárhány szívet feldúlt, mindig azt érezte, bármily kacér és hiú volt, hogy rajta kívül más is lakik benne; hogy osztoznia kell az uralomban; hogy oly erős vonzódásokkal ütközik össze, amelyekhez neki semmi köze. Massival idejében a zenére volt féltékeny, Lamarthe idejében az irodalomra, de valamire mindig, bosszantotta, hogy sikerei csak félsikerek, hogy mindent nem űzhet ki a nagyra törő és híres művészemberek lelkéből, mert azoknak a hivatásuk az istenük, s attól el nem szakítja őket senki és semmi - és most végre talált valakit, akinek ő a

mindene. Legalábbis azt állítja. Így csak a dagadt Fresnel szereti, de hát az a dagadt Fresnel. Érezte, hogy ennyire még senki se volt az övé; és önző hálájában megszerette a fiút, aki ezt a győzelmet megadta neki. Most már szüksége volt rá, a jelenlétére, a pillantására, az odaadására, alázatos szerelmére. Lehet, hogy a hiúságát nem elégítette ki annyira, mint a többiek, de a testét-lelkét kormányzó hódító hatalomvágyát, gőgjét, királynői szeszélyeit, nagy nyugalmat árasztó nősténysége ragadozó ösztöneit annál inkább.

Akár egy országot, úgy foglalta el fokról fokra, napról napra sűrűsödő rohamokkal a Mariolle egész életét. Összejöveteleket rendezett; színházi estéket, vendéglői vacsorákat, csak hogy vele lehessen; hurcolta magával, mint foglyát a győztes hódító, már nem tudott meglenni nélküle, vagy inkább rabszolgasága nélkül, amibe taszította.

Mariolle meg csak ment utána, boldogan, hogy az asszony így dédelgeti, simogatja a szemével, a hangjával, a szeszélyeivel; és már csak a szerelem szédületében élt, az őrijító vágy perzselő lázában.

MÁSODIK RÉSZ

Mariolle elment Burne-néhez. Várnia kellett, mert még nem volt otthon, bár sürgönyben hívta meg aznap reggel.

Nagyon szeretett itt lenni, ebben a szalonban, minden tetszett neki benne, mégis valahányszor magára maradt, elszorult a szíve, egy kicsit még fuldoklott is, ideges lett, nem tudott megülni egy helyben, míg Burne-né meg nem jelent.

Fel-alá járkált boldog várakozásában, s egyre attól félt, hogy valami közbejön, Burne-né mégse jöhet haza, és találkozásukat el kell halasztaniuk másnapra.

Hallotta, hogy megáll egy kocsi az utcán, a kapu előtt, belehasított a reménység, és mikor a lakás csengője is megszólalt, már tudta, hogy ő az.

Az asszony le se vette a kalapját, mint máskor, sietős örömmel mindjárt bement a szobába.

- Mondok egy újságot! - mondta.

- Mit, asszonyom?

Ránézett Mariolle-ra, és elnevette magát.

- Hát azt, hogy elutazom egy kis időre.

Mariolle-ba úgy belenyilallt a fájdalom, hogy az arcára is kiült.

- Ó! És ezt ilyen boldogan közli velem!

- Persze. Üljön le, elmondom az egészet. Talán tudja, talán nem, hogy szegény anyám bátyjának, Valsacinak, az állami hídépítési hivatal főmérnökének, van egy birtoka Avranches-ban, és ott tölti a fél életét a feleségével meg a gyerekeivel együtt, mert odaköti a foglalkozása. Minden nyáron meglátogatjuk őket. Az idén én nem akartam elmenni, de ő megsértődött, és kínos jelenetet rendezett apámnak. Ha már itt tartok, megvallom magának azt is, hogy apám féltékeny magára, és ő meg nekem rendez jeleneteket, hogy hírbe hozom magam. Hogy ne járjon hozzám annyit. De ez egy cseppet se bántsa magát, majd én eligazítom a dolgot. Szóval apám összeszidott, és rávett, hogy menjek el vele tíz-tizenkét napra Avranches-ba. Kedden reggel utazunk. Mit szól hozzá?

- Azt, hogy kétségbe vagyok esve.

- Mást nem?

- Hát mit mondjak? Nem akadályozhatom meg benne.

- És nincs is valami ötlete, hogy mit lehetne tenni?

- Nekem... nekem... nincs... igazán nem tudom. És magának?

- Nekem van, mégpedig a következő: Avranches ott van Mont Saint-Michel mellett. Volt már a Saint-Michel-hegyen?

- Nem, asszonyom.

- No hát akkor jövő pénteken hirtelen kedve támad, hogy megnézze azt a világ csodáját. Avranchesban leszáll a vonatról, sétál egyet, mondjuk, szombat este, alkonyattájt, a községi parkban, ahonnan belátni az egész öblöt. És véletlenül találkozunk. Apám mérges lesz, de füttyölök rá. Majd én javaslom, hogy másnap mindannyian, a rokonokkal együtt, menjünk el az

apátságba. Maga lelkesedjen az ötletért, és legyen elbűvölő, mert tud, ha akar. Hódítsa meg a nagynénémet, és hívjon meg bennünket vacsorára abba a fogadóba, ahol megszállunk. Ott is alszunk, és így csak másnap kell elválnunk. Maga hazajön Saint-Malo felé, és egy hét múlva én is Párizsban leszek. Jól kigondoltam? Kedves vagyok?

Mariolle-t elöntötte a hála:

- Maga minden, amit csak szeretek a világon - suttogta.

- Pszt!

És néhány pillanatig csak nézték egymást. Az asszony mosolygott, hála és szívbeli köszönet volt a mosolyában, és nagyon őszinte, nagyon erős, szeretetteljes rokonszenv. A férfi bámulta, ette a szemével. Szeretett volna leborulni elébe, fetrengeni előtte, a ruháját harapdálni, kiabálni, de főként azt szeretne volna elébe tární, amit elmondani nem tudott, s ami betöltötte tetőtől talpig, ami betöltötte testét-lelkét, és kimondhatatlan fájdalommal járta át, mert nem tárhatta elébe, szerelmét, gyötrő és gyönyörűséges szerelmét.

De az asszony szavak nélkül is megértette, ahogy a lövész is érzi, ha golyója a céltábla közepébe talál. Már semmi más nem volt a férfiban, csak ő. Az övé volt, jobban, mint saját maga. És ő örült, és úgy érezte, hogy nagyon kedves fiú.

Jókedvűen mondta neki:

- Hát akkor megállapodtunk benne, megvalósítjuk a tervünket.

A férfi csak dadogott, úgy fojtogatta a torkát az izgalom:

- Igen, asszonyom, megállapodtunk.

Megint hallgattak egy kicsit, azután Burne-né csak ennyit mondott mentegetőzésképp:

- Ma nem is tartóztatom tovább. Csak azért jöttem haza, hogy ezt megmondjam magának, mert hiszen holnapután már elutazom. Holnap egyáltalán nem érek rá, és ma is van még vagy négy-öt elintéznivalóm vacsoráig.

Mariolle tüstént felállt, de megint csak belemart a kín, mert hiszen neki egyéb vágya se volt, csak hogy soha ne kelljen elválnia tőle; kezet csókolt, és elment, kicsit fájó, de reménykedő szívvel.

Még négy hosszú napot kellett agyonütni. Kószált a városban, senkivel nem jött össze, nem a zajra vágott, hanem a csendre, nem a baráti társaságra, hanem a magányra.

Pénteken reggel indult, a nyolcórás gyorssal. Lázás izgalmaiban nem sokat aludt éjszaka. Sötét, csöndes szobája oly nyomasztón fogta körül, mint a börtön: csak egy-egy késői fiáker zörgése dübörgött át rajta olykor, az is csak azért, hogy még türelmetlenebbül vágyódjon elutazni.

Amint egy kicsi derengés beszűrődött az összehúzott függönyön át, a kora hajnal szomorú, szürke derengése, nyomban kiugrott az ágyból, kinyitotta az ablakot, felnézett az égre. Attól félt, hogy rossz idő lesz. Jó idő volt. Könnyű pára lebegett a levegőben, a meleg hírnöke. Sebesen felöltözött, a kelleténél két órával hamarabb kész lett, marta a türelmetlenség, hogy csak már kint lehetne a házból, hogy csak már végre útnak indulhatna; inasának alig volt ideje rá, hogy felöltözzön, máris kocsiért szalajtott, mert félt, hogy nem talál.

Ahogy zötyögve elindult vele a fiáker, úgy érezte, maga a boldogság röpteti; hanem amikor odaért a Montparnasse pályaudvarra, megint elfogta az idegesség, mert még mindig volt ötven perce az indulásig.

Talált egy üres fülkét; kibérelte az egészet, hogy egyedül lehessen, és kedvére ábrándozhasson. De mikor azt érezte, hogy gördíti, repíti már az asszony felé puhán és sebesen a gyorsvonat, ahelyett hogy megnyugodott volna, még sokkal izgatottabb lett; és az a gyerekes és ostoba vágya támadt, hogy nekifeszítse a kezét a párnázott fülke falának, és taszítsa teljes erejéből, hogy gyorsabban menjen.

Sokáig, délig teljesen körülvette a várakozása, a reménysége fala; aztán, mikor elhagyta Argentant, a buja normandiai növényzet lassankint az ablak felé húzta a szemét.

A szerelvény sokáig dombos vidéken haladt, a völgyekben parasztgazdaságok, kaszálók, almáskertek voltak, körülöttük nagy, boglyas fák, olyanok, mintha lakkozva volnának, pedig csak a nap süttött rájuk. Július vége volt, a teljes nyár: ilyenkor buzog fel itt, ebből a földből, a hatalmas dajkából az életnedv, az életerő. A magas lombfallal elkerített és összekapcsolt földeken nagy szőke ökrök, szeszélyes formájú foltokkal tarkázott tehenek, nagy homlokú, szőrös lebernységű, kihívó és büszke tekintetű bikák álldogáltak a sövények mentén, vagy feküdtek a hasukat felfúvó fűben, végeláthatatlan sorban, végig az egész üde vidéken, amely mintha almabort és húst izzadt volna.

Kis patakok bujdokoltak mindenfelé a nyárfák lábainál, a fűzfák könnyű fátyla alatt; erek csillantak meg a fűben egy pillanatra, eltűntek meg újra feltűntek odébb, fürdették, üdítették, termékenyítették a tájat.

És Mariolle elbűvölten, feloldódva sétáltatta szemét a nyájak lakta, sebesen és szakadatlanul suhanó szép almáskertben.

Hanem mikor Follignyban átszállt, megint csak elfogta a türelmetlenség, az utolsó negyven percben hússzor is elővette a zsebóráját. Percenként kihajolt az ablakon, és egyszer csak meg is látta azt a meglehetősen magas dombot, rajta meg a várost, ahol Ő várta. A vonat késett, és csak egy óra választotta el attól a pillanattól, amikor majd véletlenül találkoznak a községi parkban.

Felszállt a szálloda omnibuszába, több utas nem is volt, s a lovak lassú, nehézkes léptekkel megindultak felfelé a meredek avranches-i úton: a házak a domb tetején épültek, olyan volt Avranches messziről, mint egy erőd. Közélről szép, régi kis normandiai város volt: szabályos és majdnem egészen egyforma, egymáshoz tapadó kis házak, régimódi büszkeséget, szerény jólétet, középkort és paraszti életformát árasztó hangulat.

Mariolle épp csak behajította a bőröndjét egy szobába, megkérdezte, merre van a Fűvészkert, és már ment is nagy léptekkel, noha még korán volt, de azt remélte, hogy esetleg Burne-né is hamarabb lesz ott.

Ahogy odaért a kerítéshez, mindjárt látta, hogy üres vagy majdnem üres a kert. Három öregember sétált benne, idevalósiak, akik nyilván mindennap idejárnak, ennyi örömük maradt az életben, meg egy csomó angol gyerek, vékony lábú kisfiúk és kislányok, akik egy szórakozott és ábrándos tekintetű szőke nevelőnő körül játszottak.

Mariolle dobogó szívvel járt-kelt, fürkészte az utakat. Beért egy buja lombú széles szilfasorba, amely keresztben kettészelte az egész kertet, s összehajló koronáival tömör boltozatot borított az út fölé; kiért belőle, egy magaslat felé tartott, ahonnan messzire el lehetett látni, és hirtelen arról is megfeledkezett, amiért idejött.

A domb tövében csodálatos homokos síkság futott a messzeségbe, és összeolvadt a tengerrel meg az éggel. Egy kis folyó szelte át, az ártéri tócsák úgy villogtak a homokon az azúrkék ragyogásban, mintha a föld belsejében lévő égre nyíló ablakok volnának.

A visszavonuló dagálytól még nedves, sárga sivatag közepén, tizenkét-tizenöt kilométernyire a parttól, egy hatalmas sziklacsúcs magasodik, egy székesegyház-koronás mesebeli piramis.

Szomszédja nincs a végeláthatatlan dűnék közt, csak egy kerek hátú sziklazátony, amely az ingatag iszapon guggol: Tombelaine.

Távolabb is barna gerincű sziklák tünedeznek fel a messzeségben feltüremplő hullámok kékes határvonalán; s ha jobbra siklik a tekintet a szemhatáron, a homokpuszta mellett kitárul a normandiai föld sűrű fákkal benőtt, egyetlen erdővé összeolvadó zöld végtelenje. Maga a sokarcú, hatalmas, üde, bájos természet kínálja magát itt egyszerre, egy helyen; s az erdők álmképéről a gránithegy, a pusztai remete látomására fordul a szem, a homok fölébe magasodó különös, gótikus óriásra.

Az a furcsa gyönyör, amit az ismeretlen föld váratlan ajándékai nyújthatnak az utazónak, s amely valaha oly sokszor megremegettette Mariolle-t, most oly hirtelen tört rá, hogy csak állt földbe gyökerezett lábbal, megindult és elérzékenyült lélekkel, megfedkezve szorongó szívéről. De egyszerre megkondult egy harang valahol, hirtelen megfordult, megint kigyúlt benne a találkozásuk hő reménye. A kert még mindig majdnem teljesen üres volt. Még az angol gyerekek is eltűntek. Csak a három öregember folytatta egyre egyhangú sétáját. Ő is járkálni kezdett, mint azok.

Mindjárt itt lesz, egy perc, és itt lesz. Megpillantja valamelyik út végén, amelyek mind a csodálatos magaslatba torkollnak. Először az alakját, a járását ismeri meg, aztán az arcát és a mosolyát, aztán a hangját is meghallja. Mekkora boldogság! Mekkora boldogság! Érezte, hogy közel van, hogy itt van valahol, csak még nem tudja hol, még láthatatlan, de rá gondol, ő is arra gondol, hogy mindjárt viszontlátja őt.

Majdnem felkiáltott. Az egyik facsoport alatt egy kék napernyő lebegett, semmi egyéb, csak egy napernyő kupolája. Ő az, senki más. Feltűnt egy karikázó kisfiú; aztán két hölgy - Mariolle most már jól látta -, aztán két férfi: az apja meg még valaki. Az asszony kékben volt, olyan kék volt rajta minden, mint a tavaszi ég. Igen, igen! Nem látni még az arcát, de ő akkor is megismeri; de nem mert elébe menni, érezte, hogy dadogna, elpirulna, Pradon úr gyanakvó tekintete belefojtaná a szerencsés véletlenről szóló magyarázkodását.

Hanem azért csak elindult feléjük, látcsövét le nem véve szeméről, látszólag elmerülten bámulva a kilátást. Az asszony szólította meg, nem is igen törve magát, hogy a meglepettet adja.

- Jó napot, kedves Mariolle. Csodálatos, ugye?

Mariolle-t zavarba hozta ez a fogadtatás, nem tudta, mit feleljen, csak dadogott:

- Ó! Maga az, asszonyom, micsoda véletlen szerencse, hogy találkoztunk! Elhatároztam, hogy megismerkedem ezzel a gyönyörű vidékkel.

Burne-né mosolyogva válaszolta:

- És azt a pillanatot választotta ki, mikor én is itt vagyok. Ez roppant kedves magától.

Azután bemutatta egymásnak a jelenlevőket.

- Mariolle, egyik legkedvesebb barátom; nagynéném, Valsaciné; ez meg a hídcsináló nagybátyám.

A kölcsönös üdvözlések után Pradon úr is hidegen kezét szorított a fiatalemberrel, és folytatták a sétát.

Burne-né meg a nagynéni közrefogták Mariolle-t, s Burne-né gyors, mondhatni, ellágyult pillantást vetett a fiúra.

- Mit szól ehhez a vidékhez? - kérdezte.

- Soha életemben szebbet nem láttam.

Mire az asszony:

- Ó, majd ha eltölt itt néhány napot, mint én, akkor úgy érzi, hogy valósággal betölti. Elmondhatatlan érzés. A homokra áradó és megint visszahömpölygő tenger, a nagy, szakadatlan mozgás, amely kétszer naponta mindent elönt, amely oly gyors, hogy egy vágató ló se futhatna el előle, ez a csodálatos színjáték, amiben ingyen részesít bennünket az ég, igazán mondom, hogy egészen felkavar. Mintha kicseréltek volna. Ugye, nénikém?

Valsaciné, az ősz hajú, előkelő, vidéki öreg hölgy, a műegyetemista gögijében örökre megátalkodott, magas állású főmérnök köztiszteletben álló hitvese beismerte, hogy csakugyan még sohase látta ilyen lelkesnek az unokahúgát. Tűnődött egy kicsit, majd hozzátette:

- Nem is csoda, mikor mindig csak színházi díszleteket lát.

- De hiszen majdnem minden évben elmegyek Dieppe-be vagy Trouville-ba!

Az öreg hölgy elnevette magát.

- Dieppe-be meg Trouville-ba csak a barátai kedvéért megy az ember. Ott a tenger csak arra jó, hogy legyen mibe belefojtani a találkozókat.

Nagyon egyszerűen mondta, talán nem is volt benne gúny.

A magaslat felé haladtak megint, mindenkit önkéntelenül odavitt a lába. Bárhonnan indultak, bármelyik zugából a kertnek, öntudatlanul mindig arra mentek, ahogy a golyó meg mindig lefelé gurul a meredeken. A hanyatló nap mintha könnyű, áttetsző aranyszövetet terített volna az apátság mind feketébbre váló magas alakja mögé: ragyogó fátylon óriás ereklyetartó. De Mariolle már csak a mellette haladó, világoskék felhőbe burkolt, imádott fehér alakot nézte. Soha nem látta még ilyen gyönyörűnek. Úgy érezte, megváltozott, de nem tudta, mi változott meg benne, valami új üdeség sugárzott a bőréből, a szeméből, a hajából, még a lelkéből is, az itteni tájnak, az itteni égne, az itteni növényzetnek, az itteni ragyogásnak az üdesége. Még sohase volt ilyen ismerős, még sohase szerette ennyire.

Csak ment mellette, és nem tudott szólni; és a ruhája érintése, a karja, ha néha hozzáütődött, beszédes tekintetük találkozása úgy taszította a megsemmisülésbe, mintha megölték volna benne férfiegyéniségét. Hirtelen úgy érezte, hogy összeomlik az asszony érintésére, feloldódik benne, és semmivé válik, merő egy vággyá, hívássá, imádattá.

Az asszony látta, érezte, hogy beteljesedett a diadala, a vidéki levegő, a sugaras és életerőt árasztó tenger is megpezsdítette a vérét, nem is nézett rá, úgy mondta felhevülten és megindultan:

- Úgy örülök, hogy látom. - És mindjárt hozzátette: - Meddig marad itt?

- Két napig, ha a mait is számítjuk - felelte. Majd a nagynénihez fordult:

- Ha megtisztelné vele, asszonyom, a férjével együtt, hogy velem töltenék a holnapi napot Mont Saint-Michelben... - Burne-né felelt nagynénje helyett:

- Meg se engedem a nénémnek, hogy visszautasítsa, ha már egyszer olyan szerencsénk volt, hogy összetalálkoztunk.

A mérnök hitvese csak annyit fűzött hozzá:

- Szívesen, uram, de csak azzal a feltétellel, ha ma nálunk vacsorázik.

Mariolle köszönettel elfogadta.

Egyszerre eszeveszett öröm járta át, mint akinek élete legszebb reménye teljesül. Mit kapott? Mi változott meg az életében? Semmi és mégis; valami megfoghatatlan sejtelem mámora kapta szárnyára.

Sokáig sétáltak a magaslaton, megvárták, míg lemegy a nap, hogy utolsó percig nézhessék a tűzben álló ég aljára rajzolódó hegy csipkés, fekete árnyát.

Köznapi dolgokról beszélgettek, olyasmikről, amikről kívülálló előtt beszélni szokás, és olykor összenéztek.

Azután hazamentek az Avranches szélén épült villába, amelynek szép kertjéből le lehetett látni az öbölre.

Mariolle korán elment, tapintatból is, de meg azért is, mert zavarta a Pradon úr hideg, majdnem ellenséges viselkedése. Mikor megfogta a Burne-né kezét, hogy kezet csókoljon, az asszony kétszer egymás után, különös hangsúllyal azt mondta:

- Hát akkor holnap. Hát akkor holnap.

Mikor elment, Valsaci úr és Valsaciné, akik már régen hozzászoktak a vidéki életmódhoz, azt javasolták, hogy feküdjenek le aludni.

- Csak menjetek - mondta Burne-né -, én még járok egyet a kertben.

- Én is - mondta az apja.

Burne-né kendőt terített a vállára, és elindultak együtt a kerti út fehér homokján, amelyet a telehold csak a fűben meg a lomb közt kanyargó kicsi fénypatakokkal világított meg.

Meglehetősen sokáig hallgattak, aztán Pradon úr majdnem suttogva azt mondta:

- Ugye, azt elismered, édes gyermekem, hogy sose adtam neked tanácsokat?

Burne-né érezte, hogy közeledik a támadás, felkészült rá:

- Bocsásson meg, apám, ha többet nem is, egyet azért adott.

- Én?

- Igen, igen.

- A... az... életmódodra vonatkozó tanácsot?

- Igen, méghozzá nagyon rossz tanácsot. Olyannyira, hogy el is határoztam, hogy többet nem fogadom meg a tanácsait.

- Hát miféle tanácsot adtam én neked?

- Azt, hogy menjek hozzá Burne úrhoz. Ami azt bizonyítja, hogy apámnak nincs ítélőképessége, nem jó a szeme, nem ismeri az embereket általában, és a tulajdon lányát különösen.

Pradon úr néhány másodpercig nem tudott szóhoz jutni, annyira meglepődött, és zavarba jött, majd vontatottan azt mondta:

- Igen, akkor tévedtem. De abban biztos vagyok, hogy azt az atyai véleményemet illetően, amit most mondok neked, nem tévedek.

- Hát csak mondja. Annyit fogadok meg belőle, amennyit jónak látok.

- Már nem sok kell hozzá, hogy hírbe hozd magad.

Burne-né a kelleténél élénkebben elnevette magát, és ki is mondta, amit apja gondolt:

- Nyilván Mariolle-lal, nem?

- Igen, Mariolle-lal.

- Csak azt felejtí el, hogy én már Georges de Maltryval, Massivallal, Gaston de Lamarthe-tal meg még tíz másikkal is hírbe hoztam magam, és apám mindre féltékeny volt, mert ha én egy kedves és hűséges embert találok, akkor egész udvarom örvöngeni kezd, elsőnek maga, akiben nekem nemes szívű atyát és főudvarmestert adott a természet.

- Dehogyan, dehogyan - felelte Pradon úr élénken. - Soha senkivel se keveredtl hírbe. Épp hogy nagyon is ügyesen irányítod a baráti kapcsolataidat.

Az asszony konokul mondta a magáét:

- Kedves jó apám, én már nem vagyok kislány, és megígérem, hogy Mariolle-lal se keveredem nagyobb hírbe, mint a többivel; ne féljen semmit. Hanem azért bevallom, hogy én hívtam ide. Nagyon kedves, okos is, és jóval kevésbé önző, mint az eddigiek. Maga is ezt tartotta egészen addig, míg a fejébe nem vette, hogy egy kicsit jobban kedvelem a többinél. Ó! Hát nem ilyen gonosz maga! Én is ismerem magát, és én is mondhatnék egyet-mást, ha akarnék. Szóval, minthogy Mariolle tetszik nekem, azt gondoltam magamban, milyen kellemes lenne kirándulni vele valami szép helyre, teljesen véletlenül, és hogy szamárság lenne lemondani bármilyen szórakozásról, ha egyszer semmit se kockáztatok vele. Márpedig ha apám velem van, még a jó híremet se kockáztatom.

Most már őszinte szívből nevetett, jól tudta, hogy minden szava célba talált, mert gúzsba kötötte azzal az odavetett kis célzással, hogy féltékeny: ezt a kicsit gyanús féltékenységet már régóta tapasztalta nála, és titkos, vakmerő és szégyellni való, kacér örömmel mulatott rajta.

Pradon úr zavartan, bosszúsan, ingerülten hallgatott, maga is érezte, amit a lánya megsejtett, hogy apai aggodalmában valami titokzatos indulat is van, aminek eredetéről maga se akart tudni.

- Ne féljen semmit - tette hozzá az asszony. - Mi sem természetesebb annál, mint hogy valaki nyáron kirándul Mont Saint-Michelbe a nagybátyjával, a nagynénjével, az apjával és egy jó ismerőseivel. Egyébként se tudja meg senki. És ha megtudja, akkor se lát benne semmi említésreméltót. És majd ha visszatérünk Párizsba, Mariolle-lal is ugyanúgy fogok bánni, mint a többi barátommal.

- Jó - felelte az apja -, vegyük úgy, hogy nem szóltam semmit.

Tettek még néhány lépést. Aztán Pradon úr megkérdezte:

- Nem megyünk be? Én fáradt vagyok, lefekszem.

- Én még sétálok egy kicsit. Olyan szép éjszaka van.

Pradon úr nem minden él nélkül megjegyezte:

- Messzire ne menj! Nem tudhatja az ember, miféle alakokkal akadhat össze.

- Ó! Hát csak itt leszek az ablakok alatt.

- Hát akkor isten veled, drága gyermekem.

Futó csókot nyomott a homlokára, és bement a házba.

Burne-né kicsit odébbment, és leült egy parasztlócára, amelynek a lába a földbe volt ásva egy tölgyfa tövében. Meleg éjszaka volt, a mezők jó illata, a tenger lélegzete lebegett a levegőben, és ködös ragyogás, mert az ég közepén ragyogó telehold fényét elfátyolozta a párálló öböl.

Fehér füstként gomolygott a pára, eltakarta a homokos partot, amit ilyenkor elborít a dagály.

Michèle de Burne térdén összekulcsolt kézzel, távolba révedő szemmel ült, s a lelkét fürkészte, amelyet éppoly áthatolhatatlan fehér köd leplezett, mint odalenn a fővényt.

Párizsban, öltözőszobájában, tükre előtt ülve hányszor vallatóra nem fogta magát: Mit szeretek? Mire vágyom? Mit remélek? Mit akarok? Mi vagyok én?

Azon a gyönyörűségen kívül, hogy ő, meg azon az erős vágyon kívül, hogy mindenkinek tessenek - amiből egyébként csakugyan sok igazi öröme fakadt -, hamar kilobbanó kíváncsiságon kívül egyéb soha nem lakott a szívében. Tudta ezt ő nagyon jól, épp eleget nézte, figyelte az arcát, lehetetlen volt meg nem ismernie a lelkét is. Idáig azt szokta meg, hogy ami másnak megrázó élmény, neki csak futó érdeklődés, szenvedélyt nem lobbant benne, legfeljebb elszórakoztatja.

Mégis, valahányszor úgy érezte, hogy valaki közelebb került a szívéhez, valahányszor vetélytársa támadt valakinél, aki fontos volt neki, és felébredtek női ösztönei, s ha csak parányi lánggal is, de fellobbant benne valami érzelemféle, még az ilyen álszerelem lázában is több gyönyört talált, mint a pusztasikerben. De csak ideig-óráig. Vajon miért? Belefáradt, kiábrándult, vagy talán élesebb volt a szeme a kelleténél. Mindazt, ami valakiben eleinte tetszett neki, ami felajzotta, felkavarta, meghatotta, elbűvölte, hamarosan unalmasnak, bágyadtnak, köznapinak látta. Minden férfi hasonlított a másikára, de nem voltak egyformák; és még eddig nem akadt olyanra, akinek az egyénisége, a tulajdonságai alkalmasak lettek volna rá, hogy hosszabb ideig ébren tartsák érdeklődését, vagy éppen szerelemre lobbantsák.

De miért? Az ő hibájuk vagy az övé? Bennük nincs meg az, amit vár tőlük, vagy benne nincs meg a képesség a szerelemre? Azért szeret az ember, mert egyszer csak találkozik valakivel, akiről úgy érzi, hogy az Isten is neki teremtette, vagy mert az ember szerelemre született? Olykor azt gondolja, hogy a szívnek magának is karja van, gyöngéd, kitárt karja, azzal vonja magához, azzal öleli, szorítja, akit kíván; és az ő szíve nyomorék. Annak csak szeme van.

Hányszor előfordul, hogy kiváló férfiak halálosan beleszeretnek hozzájuk nem méltó lányokba, butákba, hitványakba, olykor még csúnyákba is. Miért? Hogyan? Mi ennek a titka? Akkor hát nem a sorsszerű találkozás sodorja bele válságos pillanataikba az emberi lényeket, valami csírárt hordoz magában az ember, amely egyszer csak megfogamzik. Sok bizalmas vallomást hallott, sok titoknak jött a nyitjára, látta eleget a tulajdon szemével is, hogy változik el, hogy részegedik meg hirtelen a lélek, és sokat töprengett rajta.

A társasági életben, a látogatások taposómalmában, a pletykák, a sok apró ostobaság forgatagában, amivel az ember szórakozik, és agyonüti a tömérdek ráérő idejét, irigy, féltékeny és hitetlen meglepetéssel fedezett fel olykor egy-egy férfit, egy-egy nőt, akikkel szemmel láthatólag valami nem mindennapi dolog történt. Nem mintha feltűnő, szembeszökő lett volna; de ő érzékeny szimatával megorrontotta, megsejtette. Valami megfoghatatlan bűvölet, boldog gyönyörűség volt az arcukon, a mosolyukban, de kivált a szemükben, a lélek öröme áradt még a testükből is, beragyogta a bőrüket, a tekintetüket.

Haragudott rájuk, maga se tudta, miért. Valahogy mindig bosszantották a szerelmesek, és ő megvetésnek gondolta azt a mélyről jövő és homályos eredetű ingerültséget, amivel a szenvedély dobogtatta szívek horzsolták. Úgy tudta magáról, hogy tüstént és kivételes

biztonsággal rájuk ismer. Csakugyan, gyakran megszimatolt és leleplezett olyan kapcsolatokat, amelyeket a világ még csak nem is sejtett.

Ha arra gondolt, hogy némelyeket micsoda szerelmes tébolyba kerget egy másik ember közele, hogy a szeretett személy pusztá látása, a beszéde, a gondolata, az isten tudja, miye, milyen szertelenül feldúlja a szívüket, úgy érezte, ő erre képtelen lenne. És közben, míg mindenbe belefásulva szóval nem mondható vágyakról álmodott, s gyötrődve és nyughatatlanul sóvárogta a változást, az ismeretlent - pedig talán csak a szeretetet hajszolta homályos és bizonytalan ösztönnel -, gögös szívében titkos szégyennel hányszor, de hányszor kívánta, hogy találkozzon már egy férfival, aki azzal az eszeveszett varázslattal gúzsba köti testét-lelkét, ha rövid időre is, ha csak néhány hónapra is; mert az ilyen érzelmi feszültség időszakában az élet nyilván a mámor és az önkívület bűvöletével teljes.

Nemcsak kívánta, kereste is egy kicsit ezt a találkozást, épp csak egy kicsit, felületesen, ahogy mindent csinált.

Sokszor megrezdült benne valami egy-egy nevezetes és kiváló férfi iránt, némelyikük néhány hétig valósággal el is kápráztatta, azután mindig gyógyíthatatlan kiábrándulás oltotta ki szíve kurta fellángolását. Túlbecsülte értéküket, egyéniségüket, jellemüket, finomságukat, jó tulajdonságaikat. Végül mindahányszor rá kellett jönnie, hogy a híres emberek hibái gyakran nagyobbak az erényeiknél, hogy a tehetség éppoly különleges adottság, mint a jó szem és a jó gyomor, csak a dolgozószozában hasznosítható, minden egyébtől független adottság, semmi köze a kellemes egyéni tulajdonságoknak ahhoz a vonzó együtteséhez, amely meleg emberi kapcsolatokat terem.

Hanem Mariolle-hoz valami más vonzotta, mióta csak megismerte. De vajon szereti, szerelemmel szereti? Se nem híres, se nem tekintélyes; szerelemmel, gyengédséggel hódította meg, az okosságával, valódi és természetes egyéni vonzóerejével. Meghódította, hiszen szüntelenül rá gondol; szüntelenül kívánja a jelenlétét; nincs a földön egy teremtetett lény, aki kedvesebb, rokonszenvesebb, nélkülözhetetlenebb lenne neki. Hát ez a szerelem?

Nyomát se látta lelkében annak a lángnak, amit mindenki emleget, de most vágyott rá, őszintén, először életében, hogy vonzó barátnőjénél több legyen egy férfinak. Szereti? Az a szerelem, hogy akit szeretünk, annak minden tulajdonsága kivételes vonzóerőt sugároz ránk, hogy másnak, különbnek látjuk mindenkinél, feje körül azzal a dicsfényvel, amivel választottait veszi körül a szív, vagy pedig az is szerelem, ha valaki nagyon tetszik, annyira tetszik, hogy már szinte meg se tudunk lenni nélküle?

Ha igen, akkor szereti, vagy legalábbis igen közel jár hozzá, hogy beleszeressen. Feszült figyelemmel, mélyen elgondolkodott rajta, aztán így felelt magának: „Igen, szeretem, csak hiányzik belőlem a lobogás: így születtem, ezzel a fogyatékkal.”

Pedig érezte ő halványan azt a lobogást, mégpedig az előbb, amikor az avranches-i kert magaslatán meglátta, amint feléje ment. Életében először érezte azt, amire nincs szó, ami löki, sodorja, taszítja az embert valakihez; boldog volt, hogy ott mehetett mellette, hogy maga mellett tudhatta, hogy érezhette a fiú szerelme lángját, míg elnézte, mint megy le a nap legendabeli látomásként a Saint-Michel-hegy árnya mögött. Talán a szerelem is legenda, a lélek legendája, amelyben némelyek ösztönösen hisznek, mások meg addig töprengenek rajta, míg a végén ők is csak hisznek benne. Ő is fog benne hinni egyszer? Valami furcsa gyengeség fogta el, szerette volna a fiú vállára hajtani a fejét, odahúzódnival hozzá, minél közelebb, keresni azt az „egész közelt”, amit senki se talál meg soha, odaadni neki, amit hiába kínál fel az ember, amit sohase ad oda: legrejtettebb, legoldottabb magát.

Igen, volt benne lobogás, a szíve mélyén most is van, ebben a percben. Talán csak el kellene fogadnia, és viharzó lánggá válna. Nem kellene annyira ellenállni, olyan józannak lenni, úgy hadakozni a férfiak bűvölete ellen. Nem lenne jó tán, ha egy ilyen estén, mint a mai, ott sétálhatna vele a parti fűzfák alatt, és szerelme jutalmaképp néha odanyújtaná neki a száját?

Kinyílt a villa egyik ablaka. Odafordította a fejét. Az apja volt, nyilván őt kereste a sötétben.

Odakiáltott neki:

- Hát nem alszik?

- Megfázol, ha nem jössz be rögtön - felelte az apja.

Felállt hát, és elindult a ház felé. A szobájában még széthúzta egy kicsit a függönyt, és elnézte, hogy a holdfényben mint válik mind fehérebbre a pára az öböl felett, és úgy érezte, a szívében is felfénylik a köd a szerelem napfelkeltéjében.

Hanem azért nagyon jól aludt, a szobalánynak kellett felkeltenie, mert korán indultak, hogy a hegyen ebédelhessenek.

Egy nagy homokfutó jött értük. Mikor meghallotta, hogy odagördül a homokon a lépcsőfeljáró elé, kihajolt az ablakon, és legelőször is az André Mariolle tekintetével találkozott, aki meg őt kereste. Megdobbant egy kicsit a szíve. Csodálkozva és szorongva figyelte magában ezt az új és ismeretlen érzést, ezt az izomcsomót, amely vergődik, és megszalajtja a vért, csak azért, mert az ember meglát valakit. Akár az este, elalvás előtt, most is azt gondolta magában: „Hát bele fogok szeretni?”

Mikor aztán ott állt szemtől szembe vele, és érezte, hogy milyen eszeveszetten szereti a fiú, hogy valósággal belebetegszik a szerelembe, csakugyan szeretne volna kitárni a karját, és megsókolni.

Csak egy pillantást váltottak, és Mariolle belesápadt a boldogságba.

Elindult a kocsi. Fényes nyári reggel volt, tele madárhanggal meg sugárzó ifjúsággal. Leereszkedtek a domboldalban, átmentek a folyón, falvakon döcögtek át, kavicsos kis úton zötyögtek, amely csak úgy dobálta az utasokat a homokfutó ülésein. Sokáig csend volt, aztán Burne-né ugratni kezdte a nagybátyját, hogy micsoda állapotban van ez az út; ezzel megtört a jég; és a levegőben cikázó vidámság befurakodott a lelkekbe is.

Amint elhaladtak egy tanya mellett, hirtelen megint elébük tárult az öböl, de már nem sárga volt, mint az este, ragyogott a sugaras vize, amely mindent elöntött, a fővényt, a sós réteket, sőt a kocsis szerint egy kicsit odább még az utat is.

Ezért aztán egy óra hosszat lépésben hajtott, hadd vonuljon vissza az ár a tenger medrébe.

Az apátság meg a szirtje most a tenger közepén állott, egyre növekvő profilját minduntalan eltakarták a szilfacsoportok meg az utat körülvevő majorok tölgyfái. Ahogy kiértek egy-egy fasorból, hirtelen felbukkant, egyre közelebb, egyre lenyűgözőbben. A nap vörhenyes fénnel ragyogtatta a sziklatalapzaton nyugvó gránitcsipke templomot.

Michèle de Burne és André Mariolle csak bámulták, aztán egymásra néztek, egyikük ébredő, másikuk csordultig telt szíve indulatába belevegyült a rózsaszínű júliusi reggelben lobogó látomás költészete is.

Fesztelenül, barátságosan beszélgettek, Valsaciné megrázó történeteket mesélt, hogy kit hogy húzott le a hínár, hányan jártak szerencsétlenül éjszaka, hogy nyelte el őket a lágy homok. Valsaci úr a gátat védte, amit a művészek mindig támadnak, és a tulajdon érdemeit méltatta a

hegygel való állandó összeköttetés megteremtése dolgában, meg a dűnék legelővé, majd később szántóföldde szelídítésében.

Egyszer csak megállt a homokfutó. Az út vízben állt. Nem volt nagy a víz, csak folyékony héjként borította a köves utat; de az nyilvánvaló volt, hogy helyenkint kátyúk, gödrök vannak, ahonnan ki nem keverednek. Várni kellett.

- Hamar leszalad az! - mondta Valsaci úr, és az útra mutatott: enyészett a hártavékony víz, mintha a föld inná be, vagy hatalmas, titokzatos erő vonzaná a távolból.

Leszálltak, hogy jobban láthassák a tenger furcsa, sebes, néma visszavonulását, és lépésről lépésre nyomon követték. Zöld foltok tűnedeztek fel a helyenként enyhén domborodó, előntött réteken; növekedtek, terebélyesedtek a foltok, szigetekké váltak. A szigetekből kicsi óceánokkal elválasztott kontinensek lettek; végül már az egész partszegély hosszában eszeveszetten menekült a dagály, és visszavonult a messzeségbe. Mintha hosszú, ezüst fátlyat húztak volna le a földről, lyukas, rongyos, összevissza hasadozott, végeláthatatlan fátlyat, de csak a kurta fűvel benőtt nagy rétekről: az utánuk következő szőke homokot még betakarta.

Felszálltak újra a kocsiba, de mindenki állva maradt, hogy jobban lásson. Felszáradt előttük az út, elindulhattak a lovak, de még mindig csak lépésben; zötyögős volt az út, olykor elvesztették az egyensúlyukat, és Mariolle egyszer csak azt érezte, hogy Burne-né a vállával az ő vállának dől. Először azt hitte, hogy véletlen, hogy egy zökkenő lökte oda; de az asszony nem húzódott el, és minden kerékdöccenés mintha kalapácsütésként zúdult volna arra a helyre, ahová támaszkodott, szüntelen remegéssel rázta a fiú testét, vadul dobogtatta a szívét. Nem mert ránézni az asszonyra, megbénította a nem remélt bizalmasság boldogsága, zavaros fejjel, mint aki részeg, azt gondolta magában: „Hát lehetséges? Lehetséges lenne? Hát mind a kettőnknek elmegy az esze?”

Vágtába csapott a kocsi, le kellett ülni. Mariollenak hirtelen az a titokzatos és ellentmondást nem tűrő vágya támadt, hogy kedveskedjen Pradon úrnak, és lefegyverző figyelemmel bánt vele. Pradon úr csaknem oly fogékony volt a bókokra, mint a lánya, nem állt ellen a hódításnak, és hamarosan megint mosolygós lett az ábrázata.

Végre-valahára odaértek a gáthoz, s most már száguldottak a homokot átszelő egyenes út végében álló hegy felé. A hegy lábát bal felől a Pontorson folyó öntözte; jobb felől legelők, tele valami rövid fűvel, amiről a kocsis azt mondta, hogy tengeri édeskömény, azután a tengervíztől gyöngyöző dűnék.

És a magas épület egyre növekedett a kék égen, s most már minden részlete világosan kirajzolódott, a tornyocskákkal, harangtornyocskákkal díszített homloka, fintorgó vízköpőkkel teletűzdelt homloka, az egész szörnyhajzat, amivel apáink rémült hitükben gótikus szentélyeik fejét ékesítették.

Már majdnem egy óra volt, mikor megérkeztek abba a fogadóba, ahol az ebédjüket megrendelték. A fogadóné óvatosságból nem készítette el az ebédet; várni kellett. Jó későn ültek asztalhoz; rettentő éhesek voltak. A pezsgő mindjárt elzsongította a lelkeket.

Mindenki jól érezte magát, két szív pedig igen közel volt hozzá, hogy boldog legyen. Az édességnél, mikorra már a bor meg a társalgás gyönyörűsége felszította azt a testi életörömet, ami jó ebédek vége felé néha úgy előnti az embert, hogy mindent helyesel, mindenbe belenyugszik, Mariolle megkérdezte:

- Nem maradnánk itt holnapig? Olyan jó lenne holdfényben is megnézni ezt a tájat, és olyan kellemes lenne ma este még együtt vacsorázni!

Burne-né tüstént beleegyezett; a két férfi is ráállt. Csak Valsaciné habozott, a kislánya miatt nyugtalankodott, aki otthon maradt, de férje megnyugtatta, emlékeztette rá, hogy hiszen gyakran elmegy otthonról. Küldött is azonnal Valsaci úr egy sürgőnyt a nevelőnőnek. El volt bűvölve Mariolle-tól, aki merő hízelgésből dicsérte a gátat, úgy vélte, hogy egyáltalán nem rontja annyira a hegy hatását, mint ahogy általában mondják.

Ebéd után felkerekedtek, hogy megnézzék a műemléket. A földsánc felé vezető úton indultak el. A várost, a középkori házak kis csoportját, amely lépcsőzetesen emelkedik egymás fölé az apátsággal megkoronázott roppant gránittömbön, magas, csipkés oromzatú fal keríti el a homoktól. Beugrókkal, kiszögellésekkel, teraszokkal, őrtornyokkal megszagatva kanyarog a fal a régi város körül, minden fordulója a végtelen látóhatár új arcát tárja az ámuló szem elébe. Hallgattak, szuszogtak egy kicsit a bőséges ebéd után, lenyűgözte őket az újra meg újra felbukkanó csodálatos épület. Fölöttük az égből csúcsok, gránitvirágok, egyik tornyot a másikával összekötő ívek szertelenül gyönyörű összevisszasága, valószínűtlen, hatalmas, könnyű kőcsipke, égszínkékre hímzett aszúr, amelyből mintha elrugaszkodna, mintha elrepülni készülne, állatképű vízköpők rémisztő, mesebeli hadserege ágaskodik ki. A tenger és az apátság közt, a hegy északi oldalán egy elvadult ösvény kanyarog csaknem függőlegesen, Erdőnek nevezik, mert öreg fák borítják, és sötétzöld foltot vet a végtelen sárga homokra. Burne-né meg André Mariolle, mert ők mentek elől, megálltak, hogy megnézzék. Az asszony Mariolle karjára támaszkodott, valósággal szédült a soha nem tapasztalt elragadtatás bűvöletében. Csak ment felfelé, könnyű testtel, ment volna vele bármeddig, egyre feljebb, az álombéli épület felé és még valami más felé. Azt szerette volna, ha sohase ér véget ez a meredek út, mert életében először itt volt majdnem tökéletesen boldog.

- Istenem, de szép! - mormolta.

Mariolle az asszonyt nézte, úgy felelt:

- Én nem tudok másra gondolni, csak magára.

Burne-né elmosolyodott:

- Nekem nincsenek különösebb költői hajlamaim, de ez oly gyönyörű, hogy valósággal meg vagyok rendülve.

- Én meg úgy szeretem magát, mint akinek elment az esze.

Érezte, hogy az asszony könnyedén megszorítja a karját, aztán folytatták útjukat.

Az apátság kapujában egy őr fogadta őket, felmentek a gyönyörű lépcsőn, amely két hatalmas torony között helyezkedett el, és az őrség szobájába vezetett. Teremről teremre, udvarról udvarra, celláról cellára jártak, a magyarázatot figyelve, álmélkodva, elragadtatva, mindent megcsodáltak, az erő szépségét sugárzó vastag pillérek az altemplomban, amely roppant oszlopain hordozta az egész felette levő templomot, ezt az egész Csodát, a három emeletnyi, egymás fölébe emelt gótikus műalkotások döbbenetes szerkezetét, a középkori klastromi és katonai építkezés legkülönlegesebb remekművét.

Azután elérkeztek a kolostorhoz. Meglepetésükben megtorpantak a nagy, négyszögletes, zárt udvar szélén, mert nincs a világnak még egy klastromudvara, amelynek kerengőjét könnyedebb, kecsesebb, bajosabb oszlopsor fogná körül. Két sor kicsi, karcsú oszloptörzsön finom művű oszlopfők, rajtuk végig a négy folyosó hosszában végtelen füzére és szakadatlan változata a gótikus virágoknak és díszeknek, valahány minta, annyi új leleménye a régi naiv művészek előkelő és egyszerű képzeletének, akik álmaikat és gondolataikat belevésték a kőbe.

Michèle de Burne és André Mariolle karonfogva körbejárták, a többiek pedig, kissé fáradtan, csak messziről, a bejáratától szemlélődtek.

- Istenem, de jó itt! - mondta az asszony, és megállt.

A fiú azt felelte:

- Én már nem tudom, hol vagyok, hol élek, mit látok. Csak azt érzem, hogy maga itt van velem, semmi mást.

Az asszony feléje fordította mosolygó arcát:

- André! - suttogta.

A fiú megértette, hogy megadja magát. Többet nem szóltak, mentek tovább.

Járták tovább a műemlékeket, már körül se igen néztek.

Hanem azért egy percre megragadta a figyelmüket az a csipkelépcső, amely két kis harangtorony közé feszítve ívelt át a levegőégen, mintha a magasságos semmibe vezetne; és akkor is lenyűgözte őket az ámulat, mikor az Őrültek Útjához értek, ahhoz a szédítő gránitösvényhez, amely korlát nélkül kanyarog, fel, majdnem a csúcsáig a legmagasabb toronynak.

- Fel szabad menni? - kérdezte Michèle.

- Tilos - felelte a vezetőjük.

Az asszony elővett húsz frankot. Az ember megingott. A család már amúgy is szorongva bámulta a végtelen tér szakadékát, ellenezte ezt a vakmerőséget. Az asszony Mariolle-hoz fordult:

- De maga feljönne velem, ugye?

A fiú elnevette magát:

- Veszedelmesebb utakon is végigmentem én már.

És ügyet se vetve a többiekre, nekiindultak.

Elsőnek a fiú lépett fel a mélység szélén futó keskeny párkányzatra, az asszony a falhoz simulva siklott utána, lesütött szemmel, hogy ne lássa az alattuk tátongó semmit, felindultan, szinte aléltna a félelemtől, görcsösen belekapaszkodva a feléje nyújtott kézbe; és érezte, hogy Mariolle erős, nem remeg, tiszta a feje, és biztosan áll a lábán, és iszonyatában is boldogan gondolta magában: „Igazi férfi!” Egyedül voltak a végtelen térben, olyan magasan, ahol csak a tenger madarai lebegnek, az lett az ő látóhatáruk is, amit a fehér szárnyú állatok fürkésznek kicsi, sárga szemükkel, szegdelnek röptükkel szüntelenül.

Mariolle érezte, hogy reszket az asszony, megkérdezte:

- Szédül?

Michèle halkán felelte:

- Egy kicsit, de ha maga velem van, nem félek semmitől.

Erre a fiú közelebb lépett hozzá, fél karjával átfogta, hogy támogassa, és az erős támasz akkora biztonsággal töltötte el az asszonyt, hogy felemelte a fejét, és elnézett a messzeségbe.

Szinte vitte a fiú, és ő hagyta magát, élvezte a szilárd védelmet, amely átröpteti az égen, hálás volt neki, regényes asszonyi hálával hálás, hogy nem rontja meg csókkal sirálysiklásuk ízét.

Mikor visszaértek azokhoz, akik emésztő nyugtalansággal várták őket, Pradon úr kétségbeesve mondta a lányának:

- Úristen, mekkora ostobaságot műveltél!

Az asszony mély meggyőződéssel felelte:

- Nem ostobaság, mert sikerült. Semmi se ostobaság, ami sikerül, apám.

Az apja vállat vont, és mindnyájan elindultak lefelé. A portásnál még elidőztek egy kicsit, fényképeket vásároltak, és már majdnem vacsoraidő volt, mire visszaértek a fogadóba. A fogadósne az javasolta, hogy tegyenek még egy rövid sétát a fővényen, a nyílt tenger felé, hogy megcsodálhassák a hegy tenger felőli oldalát is, mert, ahogy ő mondta, onnan a legszebb.

Bár fáradt volt az egész társaság, útnak indultak, megkerülték a földsáncot, és beljebb merészkedtek a megbízható külsejű, de valójában omló, nyugtalanító fővényre, amely szép, sárga, szilárdnak látszó szőnyeget terít a láb elé, s az ember tüstént lábikráig süpped a csalóka, aranyos iszapba.

Erről az oldalról nem tengeri székesegyház jellege volt az apátságnak, amivel a szárazföld felől jövőket lenyűgözte, erre harcias feudális várkastély-arcát mutatta, fenyegette az óceánt vadregényes lőrészekkel lyuggatott, hatalmas falával, amelynek roppant támpilléreit küklopsz-kőművesek forrasztották bele valaha a furcsa hegy lábába. De Burne-nét meg André Mariolle-t már nemigen érdekelte. Ők már csak magukra gondoltak, belegabalyodtak abba a hálóba, amit egymásnak vetettek ki, rájuk zárult az a börtön, ahol az ember már mit sem tud a világról, és senkit se lát, csak azt az egyetlent.

Csak akkor ocsúdtak fel, mikor már ott ültek a tele tányérjuk előtt, a lámpák vidám fényében, akkor érezték, hogy azért csak megéheztek.

Sokáig üldögéltek az asztalnál, már rég megvacsoráztak, de a beszélgetés hevében megfellekeztek a holdfényről. Különb se volt kedve kimenni senkinek, senki se említette. Hiába csíkozta a nagy holdkorong poétikus sugarakkal a növekvő dagály vékony hártáját, amely vízhangon surrog a homokon, és oly észrevétlen és döbbenetes a futása; hiába ragyogta be a hegy körül kigyózó földsáncot, a dűnéken kúszó, remegő fényfoltokkal fénylő, végtelenbe nyíló öböl páratlan díszletében hiába világította meg az apátság valamennyi harangtornyának regényes körvonalát - már senki se volt kíváncsi rá.

Még tíz óra se volt, mikor Valsaciné azt javasolta, hogy menjenek lefeküdni, annyira elnyomta a fáradtság. Javaslatát ellenvetés nélkül elfogadták. Szívélyesen elbúcsúzkodtak, és ki-ki visszavonult a szobájába.

André Mariolle tudta jól, hogy le se fogja hunyni a szemét; meggyújtotta a kandallón álló két gyertyát, kinyitotta az ablakot, és bámulta az éjszakát.

A hiú remény kínja sajgott minden ízében. Itt van, egészen közel, csak két ajtó választja el tőle, s éppúgy nem érheti el, ahogy meg nem fékezheti a környékre zúduló tengerárt. Torkát feszítette a vágy, hogy kiabáljon, idegeit a hiábavaló várakozás gyötörte, azon töprengett, hogy mi lesz vele, oly elviselhetetlen volt már a meddő boldogság estéjének magánya.

Lassan elhalt a zaj a fogadóban, meg odalenn is, a város egyetlen kanyargós utcájában. Mariolle csak könyökölt az ablakában, csak azt tudta, hogy múlik az idő, mert a dagály ezüst-abroszát bámulta, és egyre halogatta a lefekvést, mintegy a sors ismeretlen ajándékának előérzetében.

Hirtelen úgy rémlett neki, hogy valaki hozzáér az ajtó zárjához. Egy ugrással megfordult. Lassan kinyílt az ajtó. Egy nő lépett be, fején fehér csipke, egész teste egy olyan hosszú pongyolába burkolva, amelyek mintha selyemből, pihéből és hóból lennének varrva. Gondosan bezárta az ajtót maga után; azután, mintha a férfit nem is látná, aki az örömtől villám-sújtottan állt az ablak világos négyszögében, egyenesen a kandallóhoz ment, és elfújta a két gyertyát.

Másnap reggel a fogadó kapujában találkoztak, hogy elbúcsúzzanak egymástól. André Mariolle ért le elsőnek, szorongó boldogsággal és izgalommal várta, hogy mikor tűnik fel az asszony. Mit csinál? Milyen lesz? Mi lesz az asszonnyal, és mi lesz övele? Boldog vagy rettenetes kaland kezdete ez? Csinálhat belőle az asszony, amit akar, kénye-kedve szerint, beteges képzelgőt, amilyenek az ópiumszívók, vagy akár vértanút. Fel-alá járkált a két koci mellett, mert itt most elválnak, ő Saint-Malo felé folytatja útját, hogy hitelesítse hazugságát, ők meg visszatérnek Avranches-ba.

Mikor látja viszont? Vajon megrövidíti a családi látogatást, vagy halogatja a hazautazást? Iszonyúan félt az első pillantásától, az első szavaitól, mert látni egyáltalán nem látta, és szólni is alig szóltak egymáshoz rövid éjszakai ölelésükkor. Nekiadta magát bátran és egészen, de szemérmes tartózkodással, sietősen, nem hagyta, hogy elkábítsa a simogatásaival; aztán könnyű léptekkel elment, azt suttogva: - A holnapi viszontlátásra, kedves.

Ez maradt meg André Mariolle-ban, ez a kurta, különös találkozás, a leheletnyi férficsalódás, hogy szerelme érettnék hitt termését nem arathatta le egészen, de a győzelem mámore is, a reménység, majdnem bizonyosság, hogy hamarosan maradék ellenállását is legyőzi.

Meghallotta a hangját, és összerezzent. Hangosan beszélt, nyilván apjának valamilyen kívánsága idegesítette, mikor felbukkant a lépcső tetején, szája sarkában ott volt az a kis haragos ránc, türelmetlensége jele.

Mariolle két lépést tett; Burne-né meglátta és elmosolyodott. Egyszerre megenyhült a tekintete, szemében jóindulat csillant meg, és kiült az egész arcára. Gyorsan, gyengéden megszorította a fiú kezét, mintegy bizonyosságául annak, hogy amit adott, szívesen adta, és nem bánta meg.

- Hát elválunk? - kérdezte.

- Sajnos, asszonyom! Iszonyúbb ez nekem, mint ahogy ki tudnám mutatni.

- Nem hosszú időre - mormolta Burne-né. És mivel Pradon úr feléjük tartott, egészen halkan tette hozzá:

- Mondja azt, hogy körülnéz egy kicsit Bretagne-ban vagy két hétig, de meg ne tegye!

Valsaciné nagyon izgatottan odafutott hozzájuk:

- Mit beszél apád? Hogy holnapután el akarsz utazni? Hiszen úgy volt, hogy legalább jövő hétfőig maradsz!

Burne-né kissé elkomorodva felelte:

- De ügyetlen ez az én apám, hogy nem tud hallgatni! Nekem a tenger roppant kellemetlen idegfájásokat okoz minden évben, és csakugyan említettem, hogy hazamennék, mert nem akarok aztán egy hónapig betegeskedni. De nem hiszem, hogy épp most kellene ezt megbeszélni.

Mariolle-t sürgette a kocsisa, hogy szálljon fel már, mert lekésnek a pontorsoni vonatról.

Burne-né megkérdezte:

- És maga mikor megy vissza Párizsba?

Mariolle úgy tett, mint aki tűnődik.

- Nem tudom pontosan, szeretném megnézni Saint-Malót, Brestet, Douarnenezt, a Trépassés-öbölt, a Raz-fokot, Audierne-t, Penmarchot, a Morbihant, szóval a breton földnek azt az egész híres-nevezetes szegletét. Ehhez kell úgy...

Elhallgatott, mintha számolna magában, majd kivágta:

- Két-három hét.

- Az sok... - nevetett Burne-né. - Én, ha megint úgy rám jön az idegfájás, mint ma éjjel, két napon belül hazautazom.

Mariolle fuldoklott izgalmában, szeretett volna felkiáltani, hogy: „Köszönöm!”, de csak kezet csókolt neki, szeretőcsókkal, mikor Burne-né még utoljára kezet nyújtott neki.

Ezer bókot, köszönetet mondtak egymásnak Valsaciékkal és Pradon úrral, akit megnyugtatót egy kicsit az utazás híre, biztosították egymást rokonszenvükről, azzal Mariolle beszállt a kocsiba, és elindult, de a fejét egyre csak Burne-né felé fordította.

Egyenesen Párizsba utazott, sehol se szállt le, semmit se látott az útból. Egész éjszaka félig lehunyta szemmel, karba font kézzel gubbasztott a vasúti kocsiban, lelke belemerült abba az egy emlékbe, nem gondolt semmire, csak a valóra vált álmára. Mihelyt hazaért, az első pillanatban, ahogy leült csöndes könyvtárszobájában, ahol általában tartózkodni szokott, ahol dolgozott, ahol írt, ahol majdnem mindig jól érezte magát könyvei, zongorája és hegedűje barátságos társaságában, megint csak elővette az az emésztő, csillapíthatatlan türelmetlenség, amely úgy perzseli a telhetetlen szíveket, mint a láz. Megdöbbent, hogy mennyire nem érdekli semmi, nem köti le semmi, hogy magánéletének mindennapos szokásai, az olvasás, a zene, nemcsak hogy nem terelik el a figyelmét, de még arra se jók, hogy egy pillanatra megnyugtassák, és azon töprengett, hogy most már megint hogyan csendesítse le nyugtalanságát. Hajszolta a vágy, hogy elmenjen hazulról, járjon, mozogjon, megmagyarázhatatlan testi vágy, lázas mozgásvágy gyötörte, amit a lélek olt a testbe, és ami nem más, mint maga a fékezhetetlen, parancsoló ösztön, hogy megkeressünk és megtaláljunk valakit.

Felvette a kabátját, fogta a kalapját, kinyitotta az ajtót, és ahogy ment lefelé a lépcsőn, azon tűnődött: „Hová megyek?” Ekkor hirtelen eszébe jutott valami, amire eddig nem is gondolt. Fedél kell a fejük fölé, ahol találkozhatnak, egy titkos, eldugott, szép kis lakás.

Járt-kelt, kutatót, végigrohangálta az utakat és utcákat, a körutakat és megint az utakat, riadtan fürkészte az előzékeny mosolyú ház mestereket, a gyanús külsejű lakásadónőket, a kétes tisztaságú kárpitokat, és estére elcsüggedve ért haza. Másnap reggel kilenckor kezdte előről a hajszát, és mire beesteledett, talált is Auteuil-ben, egy kicsi utcában egy három kijáratú kertet, abban pedig egy magában álló kis házat: a szomszéd kárpitos megígérte, hogy két nap alatt berendezi. Ki is választotta a bútorszöveget, nagyon egyszerű, fényezett fenyőfa bútort akart és roppant vastag szőnyeget. A kertre egy pék felügyelt, aki az egyik kijárat közelében lakott. A pék feleségével megállapodott, hogy gondját viseli a lakásnak. Egy környékbeli kertésszel megbeszélte, hogy virágot ültet a virágágyakba.

Míg mindezt elintézte, nyolc óra lett, és mikor holtfáradtan hazaért, szívdobogva látta, hogy egy sürgöny várja az íróasztalán. Kibontotta:

Holnap estére otthon leszek. Majd megírom, mi a teendő.

Michele

Mariolle nem írt neki, félt, hogy elkallódik a levele, mert közben nyilván eljön Avranches-ból. Amint megvacsorázott, rögtön leült az íróasztalhoz, hogy elmondja neki, mi van a lelkében. Hosszan, nehezen írt, mert minden szót, minden mondatot, még a gondolatokat is halványnak, középszerűnek, nevetségesnek érezte finom és szenvedélyes hálaímájához.

Abban a levélben, amit másnap, ébredéskor kapott, tudatta vele Burne-né, hogy még aznap este megérkezik, és a lelkére kötötte, hogy ne mutakozzon, hadd higgyék el, hogy csakugyan utazgat. Hívta, hogy sétáljanak egyet másnap délelőtt tíz óra körül a Tuilériák kertjének teraszán, ahonnan lelátni a Szajnára.

Mariolle egy órával előbb ott volt, kószált a nagy kertben, amelyen épp csak áthaladtak a reggeli járókelők, a bal parti minisztériumokba tartó elkésett hivatalnokok, tisztviselők, minden rendű és rangú dolgozó nép. Csöndes élvezettel nézegette a sietős léptű embereket, akiket a mindennapi kenyér gondja hajszol agytompító robotokba, és összehasonlítva magát velük, hogy ő ilyenkor a szeretőjét várja, az előkelő világ egyik királynőjét, úgy érezte, ő olyan boldog, szerencsés, kiváltságos, hogy meg kell köszönnie a kék égnek - mert a Gondviselés az ő szemében csak a mennybolt változó arca volt, a napfény meg az eső, amit a Véletlen irányított, a napok és emberek alattomos ura.

Néhány perccel tíz előtt felment a teraszra, és leste, hogy jön-e már.

„Elkésik” - gondolta magában. Alig hangzott el a közeli toronyóra tizedik ütése, mikor egyszer csak látni vélte nagyon messze, amint jön át a kerten gyors léptekkel, mint a boltjukba siető boltilányok. Mariolle nem volt biztos benne. „Csakugyan ő az?” A járását megismerte, de az meglepte, hogy valahogy megváltozott a jellege, jelentéktelenebb lett az egyszerű, sötét ruhájában. Pedig oda tartott, a teraszra vezető lépcső felé, nyílegyenesen, mintha már sokszor járt volna erre.

„Lám csak! - gondolta Mariolle. - Nyilván szereti ezt a helyet, sétál itt néhanapján.” Elnézte, amint felemeli a szoknyáját, mielőtt fellépne az első lépcsőfokra, aztán sebesen fellépeget a többin is; és hogy ő előresietett, hogy minél előbb találkozzon vele, azt mondta neki kedves, de nyugtalanul megrebbenő mosollyal, mikor melléje ért:

- Maga egy csöppet se óvatos. Minek mutogatja magát annyira! Szinte már a Rivoli utcából láttam! Jöjjön, ülünk le egy padra amott, az üvegház mögött. Máskor majd ott várjon.

Mariolle nem tudta megállni, hogy meg ne kérdezze:

- Szokott idejárni?

- Igen, nagyon szeretek itt; én reggeli sétáló vagyok, idejövök levegőzni, és közben nézem ezt a szép tájat. És itt soha nem találkozok senkivel az ember, a Liget meg kibírhatatlan. De közhírré ne tegye ezt a titkot!

Mariolle nevetett:

- Megtartom magamnak.

Óvatosan megfogta a kezét, a ruhája ráncai közt megbúvó, ernyedten csüngő kicsi kezét, és felsóhajtott:

- Nagyon szeretem. Belebetegszem, annyira várom mindig. Megkapta a leveletem?

- Meg, köszönöm, nagyon meghatott.

- És nem is haragszik rám?

- Dehogysis. Miért haragudnék? Maga nagyon kedves.

Mariolle lobogó szavakat keresett, hálás, megindult, remegő szavakat. Nem talált, izgatottabb volt annál, hogysem fesztelenül válogathatott volna a szavakban:

- Nagyon szeretem.

Az asszony azt mondta:

- Azért hívtam ide, mert itt is víz van, meg hajók. Egy cseppet se hasonlít arra, amit ott láttunk, de ez se csúnya.

A folyó felett futó kő mellvéd közelében ültek, egy padon, szinte teljesen egyedül voltak, sehonnan se lehetett látni őket. Két kertészen és három pesztrán kívül senki élőlény nem járt ilyenkor az egész hosszú teraszon.

Lábuk alatt, a rakparton kocsik dübörögtek, de látni azokat se látták. Lépések hallatszottak fel az egész közeli fal mentében, amelynek tetején a sétány húzódott, ők pedig, nemigen tudva még, hogy mit mondanak egymásnak, csak nézték együtt a Szent Lajos szigetétől meg a Notre-Dame tornyaitól a meudoni lankákig húzódó szép párizsi tájat.

- Azért ez is nagyon szép - mondogatta az asszony.

Hanem Mariolle-ra hirtelen rátört égi sétájuk lázas emléke, ahogy ott lebegtek az apátság tornyának csúcsán, mohón visszakívánta azt az elillant feszültséget:

- Ó, asszonyom! - szólalt meg. - Emlékszik, hogy repültünk az Őrültek Útján?

- Emlékszem. De most, hogy rágondolok, félek egy kicsit. Uramisten! Hogy szédülnék, ha most megint meg kellene tenni! Akkor a fejembe szállt a szabad levegő, a nap, a tenger. Nézze, kedves, milyen gyönyörű az is, ami itt van előttünk. Én nagyon szeretem Párizst.

Mariolle megdöbbsent, valami homályos sejtelve támadt, hogy valami, amit odalenn a tengernél látott az asszonyban, eltűnt belőle.

- Bánom is én a tájat, csak magával lehessek - mormolta.

Az asszony nem felelt, csak megszorította a kezét. Ez a könnyű szorítás talán gyengéd szónál is nagyobb boldogsággal járta át, megenyhült a szíve szorongása, és megjött a szava.

Lassú, majdnem ünnepélyes szavakkal elmondta Michèle-nek, hogy nekiadta az életét örökre, csináljon vele, amit jónak lát.

Michèle a modern idők kételkedő lánya volt, a mindent kikezdő gúnyolódás foglya, hálásan, de mosolyogva válaszolt:

- Azért ekkora kötelezettséget ne vállaljon!

Mariolle egészen feléje fordult, merőn nézte, olyan átható tekintettel, amely felér az érintéssel, és megismételte, amit mondott, csak most több szóval, hevesebben, költőibben. Mindazt, amit annyiszor megírt már neki rajongó levelekben, olyan izzó meggyőződéssel mondta el, hogy Michèle úgy hallgatta, mintha tömjénfüst venné körül. Úgy érezte, mintha simogatná minden asszonyi idegszálát az az áhítatos száj, jólesőbben és erősebben, mint bárki bármikor.

Mikor Mariolle elhallgatott, Michèle csak annyit válaszolt:

- Én is nagyon szeretem magát!

Úgy fogták egymás kezét, mint a kamaszok, akik a dülőutakon sétálnak, és most már elhomályosult szemmel nézték a folyón elsikló kicsi gőzhajókat. Egyedül voltak Párizsban, az elmosódó, mindent betöltő, közeledő és távolodó morajban, amely fölöttük lebegett, egyedül Párizsban, a világ teljes életét magában hordozó élet közepén, amilyen egyedül a torony

csúcán, a levegőben se voltak; és néhány pillanatra csakugyan elfelejtették, hogy rajtuk kívül más is van a világon.

Elsőnek az asszony talált vissza a valósághoz és a múlt idő érzékeléséhez.

- Találkozunk itt holnap is, jó? - mondta.

Mariolle gondolkozott egypár pillanatig, zavarba hozta, amit kérdezni akart:

- Jó... jó... persze... De hát... máshol soha nem találkozunk?... Ez elhagyatott hely... Hanem azért... bárki erre vetődhet.

Michèle habozott.

- Az igaz... És nem is szabad mutatkoznia senki előtt legalább két hétig, hogy elhiggyék, hogy utazik. Nagyon kedves és titokzatos dolog lesz úgy találkozni magával, hogy azt hiszik, nincs is Párizsban. De hozzám most nem jöhet. Hát... nem tudom...

Mariolle érezte, hogy elpirul, és folytatta:

- Én sem kérhetem magát, hogy jöjjön el énhozzám. Hát másképp nem... más helyen?...

Michèle se nem csodálkozott, se meg nem ütközött, gyakorlatias, logikus elme volt, nem volt benne álszemérem.

- Dehogynem. Csak ahhoz idő kell, azon gondolkozni kellene.

- Én már gondolkoztam rajta.

- Máris?

- Igen, asszonyom.

- És?

- Tudja, hol van Auteuil-ben a Vieux-Champs utca?

- Nem.

- Egyfelől a Tournemine utcából, másfelől a Jean-de-Saulge utcából nyílik.

- Folytassa!

- Abban az utcában, vagyis inkább közben van egy kert; a kertben pedig egy kis ház, amelynek arra a két utcára is van kijárata, amelyet az előbb említettem.

- Folytassa!

- Az a kis ház magát várja.

Burne-né eltűnődött, azután éppoly fesztelenül, mint eddig, feltett néhány kérdést, amit a női óvatosság sugall. Úgy látszik, a Mariolle válaszai megnyugtatóak voltak, mert Burne-né felállt, és azt mondta:

- Jó, akkor holnap elmegyek.

- Hány órákor?

- Háromkor.

- A kapu mögött várom, a hetes szám alatt. Ne felejtse el. Csak úgy menet közben koppantson egyet.

- Jó, kedves, akkor a holnapi viszontlátásra.

- A holnapi viszontlátásra. Isten áldja. Köszönöm. Iszonyúan szeretem!

Álltak mind a ketten.

- Ne kísérjen el - mondta az asszony -; maradjon itt még tíz percig, aztán a rakpart felé menjen.

- Viszontlátásra.

- Viszontlátásra.

Elment, nagyon gyorsan, nagyon tartózkodó, szerény, sietős járással, hogy csakugyan egészen olyan volt, mint azok a törékeny, dolgos párizsi lányok, akik délelőttönként becsületes munkájuk után járnak szaporán az utcán.

Mariolle Auteuil-be hajtatott, emésztette a nyugtalanság, hogy nem lesz kész másnapra a lakás.

Csak úgy hemzsegték benne a munkások, mikor odaért. A tapéta már a falon volt, a szőnyegek a padlón. Kopácsolás, szegezés, tisztogatás mindenfelé. A kert elég nagy volt és csinos, egy régi park egy darabja, volt benne néhány nagy, öreg fa, ligetet kápráztató sűrű facsoportok, két nagy lugas, két pázsitmező, kanyargós utak a fák közt, a szomszédban lakó kertész már tele is ültette rózsabokorral, szegfűvel, muskátlival, rezedával meg még vagy húszféle növényvel, amelyeknek kivirágzását gondos ápolással siettetni vagy késleltetni szokás, hogy egyszerre, egy napon változzon virágos szőnyeggé az egész kopár földdarab.

Mariolle úgy örült, mintha újabb sikert ért volna el Michèle-nél, és miután megeskette a kárpitost, hogy másnap délre valamennyi bútor a helyén lesz, elment még néhány üzletbe csecsebecsét vásárolni, hogy hajlékának belseje is kiviruljon. Vett a falra egypár olyan remek fényképet, amilyeneket manapság a híres festményekről csinálnak, a kandallókra meg az asztalokra decki fajanszokat és még egypár apró tárgyat, amelyeket a nők szeretnek mindig a kezük ügyében tudni.

Egy nap alatt kéthavi jövedelmét költötte el, és nagy örömmel gondolt rá, hogy tíz évig mindig takarékosan élt, nem mintha zsugorgató természetű lett volna, csak épp nem volt szüksége semmire, és most azért költekezhet főúri módra.

Másnap már reggel elment abba a kis házba, vezényelte a bútorok átvételét, elhelyezését, maga aggatta fel a képeket, mászkált a létrákon, illatos füstölőt égetett, befújta illatszerrel a kárpitot, a szőnyegeket. Lázában, egész valója túlfűtött elragadtatottságában úgy érezte, hogy életében nem szórakozott ilyen jól, ekkora gyönyörűsége nem telt semmiben. Percenként megnézte az órát, számítgatta, mennyi idő választja még el attól a pillanattól, mikor Burne-né belép, sürgette a munkásokat, sürgött-forgott, rendezgette, ide-oda rakosgatta a tárgyakat, hogy rátaláljon legszerencsésebb rendjükre.

Óvatosságból már két órákor szélnek eresztett mindenkit, és akkor, míg a lassú járású óramutatók megtették az utolsó kört a számlapon, míg a csöndes házban a legnagyobb boldogságot várta, amit valaha is remélt, egyedül az álmával, fel-alá járkálva, a nappaliból ki, a szalonba be, magában beszélve, képzelődve, eszelősen, a legeszevesettebb szerelmi gyönyört élvezte, amit csak megízlelhetett életében.

Aztán kiment a kertbe. A napsugarak a lombok közt ráhulltak a fűre, kivált egy rózsabokrot világítottak meg búbájosan. Még maga az ég is cicomázza hát ezt a találkozt. Azután Mariolle behúzódott a kapu alá, percenként nyitogatta, attól tartott, hogy eltéved Michèle.

Elütötte a hármat, egyszerre vagy tíz kolostor meg gyár toronyórája visszhangozta. Most már a kezébe vette az óráját, úgy várt, és összerezsent meglepetésében, mikor két kis koppantást hallott a kapufán, mert ő egész idő alatt rátapasztotta a fülét, de nem hallott lépteket az utcáról.

Kinyitotta: ő volt az. Az asszony csodálkozva nézett. Legelőször is a szomszédos házakat vette szemügyre nyugtalan pillantással, de aztán megnyugodott, hiszen nyilván nincs ismerőse ezek közt a szerény polgárok közt, akik itt lakhatnak; aztán a kertben nézett körül örömteli kíváncsisággal; végül a két kezét, amiről már lehúzta a kesztyűt, rátette a szeretője szájára, majd belékarolt.

Ahányat lépett, annyiszor mondta:

- Istenem, de szép! Micsoda meglepetés! Milyen elragadó!

Meglátta a rózságyást, amelyre a lomb közül hullott a napfény, és felkiáltott:

- Hát ez varázslatos, kedvesem!

Letépett egy szálat, megcsókolta, és a mellére tűzte. Bementek a kis házba; Michèle-nek szemmel láthatóan annyira tetszett, hogy Mariolle legszívesebben térdre borult volna előtte, bár a lelke mélyén úgy érezte, hogy talán törődhetne többet vele, és kevesebbet a színhellyel. Michèle csak nézegetett, olyan izgatott volt, mint egy kislány, aki új játékot talál, és próbál-gatja, egy csöppet se jött zavarba női erényének e szépséges sírja láttán, élvezte és értékelte eleganciáját, mint a műértő, mikor olyat lát, ami megfelel az ízlésének. Idejövet attól félt, hogy találkahelyre megy, mások találkáinak mocskát őrző, fakó kárpitok közé. De itt minden vadonatúj és szép volt, meglepetés, itt minden neki készült, és nagyon sokba kerülhetett. Hát csakugyan talpig férfi ez az ember.

Felé fordult, elbűvölő hívó mozdulattal felemelte mind a két karját, és hosszan megcsókolták egymást, a boldogság és megsemmisülés furcsa, kettős szédületében.

Három órát töltöttek menedékük áthatolhatatlan csendjében, egyedül, lélek a lélekkel, test a testtel, száj a szájjal, és André Mariolle érzékei mámorához megkapta végre a lélek mámorát is.

Mielőtt elváltak volna, körüljárták a kertet, leültek az egyik lugasban, ahol semerről nem láthatták meg őket. André szertelen boldogságában csak beszélt, beszélt hozzá, mint a bálványhoz, aki leszállt hozzá megszentelt talapzatáról, és Michèle fáradtan hallgatta, André sokszor látta már a szemében ezt az ernyedtséget, mikor a kelleténél hosszabb ideig maradt nála a társaság, és már unta őket. Azért nagyon kedves volt, szeretetteljes, egy kicsit kényszeredett mosoly ragyogott az arcán, fogta a kezét, szorította, inkább öntudatlanul, mint szándékosan.

Nyilván egyáltalán nem figyelt oda, mert a mondat közepén szakította félbe André:

- Most már el kell mennem. Hatra Bratiane márkinénál kellene lennem, és már így is nagyon elkések.

Mariolle nagyon lassan odakísérte ahhoz a kapuhoz, amelyen érkezésekor beengedte. Megcsókolták egymást, Michèle gyorsan körülnézett az utcán, és elindult, szorosan a fal mentén.

Ahogy egyedül maradt, azzal a hirtelen feltáru-ló ürességgel, ami az elmúlt ölelés, az eltűnő nő nyomában támad bennünk, azzal a furcsa kis sebbel, amit a távolodó léptek ütnek a szívünkön, magányosnak és elhagyatottnak érezte magát, mintha semmit se kapott volna

Michèle-ből; csak rótta a homokos kerti utakat, és a valóság meg a reménység közti örökös ellentmondáson töprengett.

Egész estig ott maradt, lassan-lassan felderült, így messziről is jobban odaadta magát Michèle-nek, mint Michèle öneki, mikor a karjában volt; aztán hazament a lakásába, megvacsorázott, bár fogalma se volt róla, hogy mit eszik, és nekilátott levelet írni Michèle-nek.

A másnap nap hosszúnak tetszett neki, az este végtelennek. Megint csak írt neki. Hogyhogy nem válaszolt, nem üzent semmit Michèle? Harmadnap reggel kurta sürgönyt küldött, találkozt adott neki a következő napra, ugyanarra az időre. Az a kis kék papír egyszeriben megnyugtatta a várakozása gyötrelmét, amely már megint emészteni kezdte.

Mint első ízben, most is pontosan, kedvesen, mosolygósan érkezett Michèle; és a találkozásuk is éppolyan volt az auteuil-i kis házban, mint első ízben. André Mariolle-t eleinte meglepte és egy kicsit bántotta, hogy csak nem lobban fel köztük az a szertelen szenvedély, amelynek közeledő viharát már-már érezni vélte, de hogy szerelme testibbé vált, észrevétlenül elfelejtette a várt birtoklás álmát a kicsit más valóság boldogságában. A test szerelme kötötte hozzá, az a minden köteléknél erősebb, félelmetes kötelék, az egyetlen, amitől sose szabadul meg az ember, ha ráhurkolódik, és vérig vágódik a húsába.

Húsz nap telt el, húsz édes és könnyű nap! Úgy érezte, sohase is lesz vége, most már mindig így fog élni, örökre eltűnik a világ elől, egyedül csak Michèle-nek lesz élő ember; és mindig várakozásokban emésztődő, csapongó, hamvába-holt-művész elméjében egy titkos, emberi szem nem látta, boldog élet képtelen reménye született.

Michèle harmadnaponként eljárt hozzá, nem is kellett sokat kérlelni, a találkára járogatás izgalma, a kicsi ház - amely tele volt már ritka virágokkal, akár egy üvegház -, meg a szerelmi élet újdonsága, amely csábítóan titokzatos volt, de veszélyes nemigen, hiszen senkinek se volt joga szimatolni utána, legalább úgy szórakoztatta, vonzotta, mint szeretője egyre növekvő, alázatos szerelme.

Egyszer aztán így szólt hozzá:

- Itt az ideje, kedves, hogy előkerüljön. Holnap töltse nálam a délutánt. Bejelentettem, hogy megérkezett.

Mariolle kétségbeesett: - Ó! Máris?

- Igen, mert ha véletlenül megtudják, hogy Párizsban van, az oly furcsa lenne, hogy találgatásokra adhatna okot.

Mariolle elismerte, hogy igaza van, és megígérte, hogy másnap elmegy hozzá. Aztán megkérdezte:

- Szóval holnap társaság lesz magánál?

- Igen. Még hozzá egy kisebbfajta ünnepség.

Mariolle nem örült a hírnak.

- Miféle ünnepség?

Michèle boldogan kacagott.

- Szemenszedett hízeltetésekkel rávettem Massivalt, hogy játssza el nálam a *Didó*-ját, amit még senki se hallott. Az ókori szerelem költeménye. Bratiane-né mélyen le van sújtva, mert ő azt tartja, hogy Massivalhoz rajta kívül az égvilágon senkinek sincs joga. Egyébként ő is ott lesz, énekel. Ugye, hogy mekkora hatalmam van?

- Sokan lesznek?
- Nem, dehogyis, csak a legjobb barátaim. Ismeri majdnem mindet.
- Nem maradhatnék én el arról az ünnepségről? Olyan jól érzem magam a magányomban.
- Nem, nem, kedves. Értse már meg, hogy nekem maga a legfontosabb.

Mariolle-nak megdobbant a szíve.

- Köszönöm. Ott leszek.

- Isten hozta, kedves uram!

Mariolle vette észre, hogy ez korántsem az auteuil-i „kedves”, a kézfogás is rövid, a vendéglátói teendőivel elfoglalt, sürgő-forgó háziasszony futó kézszorítása. Bement a szalonba, Burne-né pedig már a szépséges Le Priuernéhez lépett, akit merészen kivágott ruhái és szoborhatásra való törekvése miatt egy kicsit gúnyosan „Istennőnek” hívogattak maguk közt. Akadémikus volt a férje, a nyelv- és történettudományi szakosztály tagja.

- Nahát, Mariolle - kiáltott fel Lamarthe -, hát maga meg honnan került elő, barátom? Már azt hittük, meghalt.

- Körülnéztem egy kicsit Finistère-ben.

Épp az élményeiről számolt be, mikor a regényíró félbeszakította:

- Ismeri Frémines bárónét?

- Nem, csak látásból; de sokat hallottam róla. Azt mondják, nagyon érdekes nő.

- A kelekótyák fejedelemasszonya, de van benne valami különös, vonzó íze, zamata a modernségnek. Jöjjön, bemutatom neki.

Belekarolt, és vonszolta magával egy fiatal nő felé, akiről azt mondogatták, hogy olyan, mint egy baba, mint egy halovány, elbűvölő, szőke kis játék baba, akit maga az ördög talált ki és csinált szakállas, nagy gyermekek elveszejtésére. Mandula vágású keskeny szeme volt, egy kicsit ferdén húzódott felfele a halántéka felé, mint a kínaiaké; zománckék tekintete szempillája közt bujdokolt, ritkán vetette fel egészen bágyadt szemhéját, amelyet az Isten is arra teremtett, hogy szüntelenül rá- meg ráborítsa leplét egyénisége titkára.

Nagyon világos haja úgy ragyogott, mint az ezüstszín selyem, finom, keskeny száját mintha miniátor rajzolta volna elő, aztán könnyű kezű cizelláló művész véste volna ki. A hangjának kristályos zengése volt, váratlan, fullánkös ötletei, sajátságos, gonosz és mulatságos eszejárása, rontó bűbája, ártó, hideg varázsa, higgadt cselszövései heves szenvedélyekkel és izgalmaikkal dúlták a rossz idegzetű kamasz lány környezetét. Az előkelő Párizs a valódi nagyvilági társaság legkülönösebb és legszellemesebb nőjének tartotta; hanem azt senki se tudta pontosan, hogy tulajdonképpen milyen, mit gondol, mit csinál. Ellenállhatatlan hatalommal uralkodott minden férfi felett. A férje maga is talány volt. Szeretetre méltó, főúri modorú ember volt, és mintha semmit se látott volna. Vajon vak volt, közömbös vagy elnéző? De az is lehet, hogy a felesége különcségén kívül nem is volt egyéb észrevenni valója, az meg nyilván őt magát is mulattatta. Egyébként a legkülönbözőbb vélemények járták róla. Nagyon rosszindulatú pletykák is. Némelyek még azt is rebesgették, hogy hasznát látja a felesége titkos bűneinek.

Burne-né meg a báróné közt természetes vonzalom és vad féltékenység lobogott, a meghitt barátság korszakait eszeveszett ellenségeskedés váltotta fel. Tetszettek egymásnak, féltek egymástól, és keresték egymás társaságát, mint két hivatásos bajvivó, akik becsülik egymást, és meg akarják ölni egymást.

Pillanatnyilag Frémines báróné kerekedett felül. Győzelmet aratott, nagy győzelmet: meghódította Lamarthe-ot; elvette vetélytársától, kiszakította a nyájából, és az egész világ szeme láttára befogta szelídítésre állandó hódolói közé. A regényíró halálosan szerelmes volt belé, minden, amit csak felfedezett ebben a valószínűtlen teremtésben, felizgatta, elbűvölte és

megdöbbenet, és nem tudta megállni, hogy fünek-fának ne beszéljen róla, olyannyira, hogy már ki is pletykálták.

Abban a pillanatban, mikor Mariolle-t bemutatta a bárónénak, Burne-né a szalon túlsó sarkából rájuk pillantott; Lamarthe elmosolyodott, és barátja fülébe súgta:

- Nézze csak, bosszankodik az itteni Királynő!

André felnézett; de Burne-né addigra már Massival felé fordult, aki épp akkor tűnt fel a felhúzott ajtófüggöny alatt.

Szinte a nyomában érkezett meg Bratiane márkiné, amire Lamarthe megjegyezte:

- Nahát! Csak a második előadását hallhatjuk a Didó-nak; az első már nyilván lezajlott a márkiné hintájában.

Frémines-né hozzátette:

- Elmondhatni, hogy a legszebb drágakövek hullanak ki a mi Michèle barátnőnk gyűjteményéből.

Mariolle szívében hirtelen feltámadt a harag, szinte a gyűlölet ez iránt a nő iránt, valami hirtelen ingerültség ezzel az egész világgal szemben, ezeknek az embereknek az életével, eszméikkel, ízlésükkel, szalmaláng-vonzódásaikkal, pojáca-mulatságaikkal szemben. Felhasználta hát az alkalmat, hogy Lamarthe odahajlott az asszonyhoz, és halkán beszélt hozzá, hátat fordított, és odébbment.

A szép Le Prieur né ott ült egyedül néhány lépésnyire tőle. Odament hozzá, és köszöntötte. Lamarthe szerint ő képviselte a régimódit ebben a nagyon modern társaságban. Fiatal volt, magas, csinos, arcvonásai rendkívül szabályosak, gesztenyebarna haja lángszín sugarakat villantó, nyájas, vonzó személye nyugodt, jóindulatú bájjal sugárzó, vonzó a csendes, de azért tudatos kacérsága is, az őszinte és egyszerű kedvesség színe alá rejtett mohó tetszeni vágyása: neki is megvoltak a maga elszánt hívei, csak hogy ő ügyelt rá, hogy ne kerüljenek veszedelmes vetélytársai karmai közé. Háza szűk, meghitt baráti kör találkozóhelye volt, a ház barátai karban dicsőítették a férj érdemeit.

Beszélgetni kezdtek Mariolle-lal. Az asszony becsülte a tartózkodó, okos férfit: nem sokat beszélnek róla, de meg lehet, hogy többet ér, mint a többi.

Megérkeztek az utolsó vendégek is. A dagadt Fresnel, lihegve, még utoljára gyorsan megtörölgetve zsebkendőjével mindig forró és fényes homlokát, Georges de Maltry, a világfölböcselő, aztán pedig Graviel báró meg Marantin gróf, egyszerre. Pradon úr együtt küzdött lányával az összeövetel sikeréért. Igen figyelmes volt Mariolle-hoz. De Mariolle nehéz szívvel egyre csak Michèle-t nézte, amint jött-ment, és mindenkivel többet törődött, mint övele. Az igaz, hogy két ízben vetett rá egy-egy gyors pillantást messziről, mint aki azt mondja: „Gondolok magára!”, de olyan hirtelen elkapta a tekintetét, hogy Mariolle félre is érthette. Aztán most már igazán tudomást kellett vennie róla, mennyire idegesíti Burne-nét, hogy Lamarthe valósággal üldözi szerelmével Frémines-nét. „Ez csak a kacér nő bosszúsága - gondolta magában -, a nagyvilági szalon úrnőjének féltékenysége, akitől elloptak egy ritka dísz tárgyat.” Hanem azért csak bántotta; kivált az bántotta, mikor azt látta, hogy Michèle lopva, titokban és állandóan figyeli őket, de az egy cseppet sem zavarja, hogy ő meg ott ül Le Prieur né mellett. Azért, mert én az övé vagyok, énbennem biztos, amaz meg kisiklott a keze közül. Hát mi neki ez a szerelem, ez a mi tegnap született szerelmünk, ami énbőlőlem minden más gondolatot kiszorít?

Pradon úr csendet kért, Massival kinyitotta a zongorát, már Bratiane-né is odalépett, a zongorához, kesztyűjét lehúzva, mert ő énekelte Dido áriáit, mikor megint csak kinyílt az ajtó, belépett egy fiatalember, és minden szem feléje fordult. Magas volt, karcsú termetű, pofaszakálla göndör, szőke haja rövid, hullámos, egész megjelenése főúri. Még Le Prieurnén is meglátszott, hogy nagy hatással van rá.

- Ki ez? - kérdezte tőle Mariolle.

- Nahát! Maga nem ismeri?

- Nem én.

- Rodolphe de Bernhaus gróf.

- Csakugyan? Az, aki Sigismond Fabre-ral párbajozott?

- Az.

Az az eset nagy port vert fel. Bernhaus gróf, az osztrák nagykövetség tanácsosa, a nagy jövőjű diplomata, az elegáns Bismarck, ahogy emlegették, egy hivatalos fogadáson meghallotta, amint valaki rosszat mondott a királynéjáról, és másnap megverekedett azzal, aki azt a megjegyzést tette, egy hírhedt párbajhőssel, és megölte. A közvélemény őrjöngött gyönyörűségében a párbaj hírére, Bernhaus gróf egyik napról a másikra legalább akkora nevezetesség lett, mint Sarah Bernhardt, azzal a különbséggel, hogy az ő neve körül a lovagi költészet dicsfénye ragyogott. Ezenkívül még vonzó is volt, kellemes társalgó, kifogástalan úrifiú. „A mi szép nőstény oroszlánjaink idomára” - mondta róla Lamarthe.

Roppant lovagias ábrázattal leült Burne-né mellé, Massival is elfoglalta helyét a zongoránál, ujjai végigfutottak a billentyűkön.

Majdnem mindenki helyet változtatott, közelebb húzódott a hallgatóság, hogy jobban halljon, és az énekesnőt is jobban lássa. Lamarthe és Mariolle oly szorosan ültek egymás mellett, hogy összeért a válluk.

Figyelmes, tiszteletteljes, várakozó csend támadt; a zenész néhány lassú, nagyon lassú, recitativo jellegű hangzattal kezdte. Szünetek, könnyed ismétlések, rövid frázissorozatok váltakoztak benne, olykor ernyedett volt, olykor ideges, nyugtalan, de mindvégig meglepően eredeti. Mariolle álmodozott. Egy nőt látott maga előtt, Karthágó királynőjét, érett ifjúsága csúcsán, szépsége virágjában, amint apró léptekkel sétál valahol a tenger mosta parton. Érzi, hogy gyötrődik az asszony, hogy nagy bánat dúlja a lelkét; és Mariolle rápillant Bratiane-néra.

Az olasz nő mozdulatlanul, sápadtan áll, nehéz haja olyan fekete, mintha belemártotta volna az éjszakába, merőn néz maga elé, vár. Erőt sugárzó, kissé szigorú arcában, amelyben szinte foltokban feketélik a szeme, a szemöldöke, az egész szenvedélyes, parancsoló, barna természetben van valami lebilincselő, mint a viharral fenyegető, elsötétülő égből.

A hosszú hajú Massival, enyhén imbolygatva a fejét, csak játszott a szívbe markoló történetet, mesélte a zengő elefántcsont billentyűkön.

Az énekesnő hirtelen egész testében megremegett; kinyitotta a száját, és szívszaggató, végeérhetetlen jajsztót hallatott. Nem az a tragikus, kétségbeesett kiáltás volt, amelyet drámai mozdulatok kíséretében lihegnek a színpadon az énekesek, nem is a szerelmi csalódásnak az a szépjajongása, amire őrjöngő éljenezésben tör ki a nézőtér, hanem valami szóval nem mondható sikoly, nem a lélekből - a húsból és a vérből kiszakadó sikoly, az eltiport állat, a megcsalt nőstény üvöltő sikolya. Azután elhallgatott; és Massival még zengőbben, még átszelle-

múltebben, még fájdalmasabban folytatta a boldogtalan királynő történetét, akit elhagyott a szeretett férfi.

És akkor megint felszárnyalt az asszony hangja. Most beszélt, a magány elviselhetetlen kínjáról beszélt, arról, hogy csillapíthatatlan szomjúsággal áhítja az elveszített szerelmes simogatásokat, arról, hogy milyen gyötrelmes az a tudat, hogy örökre elment, akit szeret.

Meleg, remegő hangja megborzongatta a szíveket. Úgy érezte mindenki, hogy ő is szenved, amiről énekel, hogy így szeret, vagy legalábbis így tud szeretni, ilyen emésztő lobogással maga is, ez a komor, éjhajú olasz nő. Mikor elhallgatott, tele volt a szeme könnyel, lassú mozdulattal letörölte. Lamarthe odahajolt Mariolle-hoz, és reszketve a művészi élmény gyönyörében, ezt mondta:

- Úristen, de szép most: ez aztán a nő, az egyetlen nő itt. - Aztán tűnődött egy kicsit, és hozzátette: - Habár ki tudja? Lehet, hogy ez is csak a zene káprázata, hiszen nincs a világon más, csak az illúzió. De mekkora művészet az is, ha valaki illúziót kelt, méghozzá ilyen tökéletest!

A zeneköltemény első és második része közt szünetet tartottak, és mindenki melegen gratulált a zeneszerzőnek és az előadónak. Lamarthe mondta neki a leglángolóbb bókokat, és igazán őszintén, mert neki megvolt hozzá a tehetsége, hogy megérezze, megértse és átélje a bármely alakban megnyilatkozó szépséget. Olyan hízelgő volt, ahogy elmondta Bratiane-nének, hogy mit érzett, míg hallgatta, hogy Bratiane-né bele is pirult; és a többi nő, aki hallotta, bosszankodott is egy kicsit. Lamarthe talán némiképp tisztában is volt a szavai hatásával. Mikor megfordult, hogy visszaüljön a helyére, látta, hogy Bernhaus gróf odaül Frémines-né mellé. Frémines-né szemmel láthatólag mindjárt bizalmas beszélgetésbe elegyedett vele, és mind a ketten úgy mosolyogtak, mintha meghitt társalgásuk elragadtatott boldogsággal töltené el őket. Mariolle, mind borúsabb arccal, az ajtóban állt. A regényíró odament hozzá. A dagadt Fresnel, Georges de Maltry, Gravil báró és Marantin gróf Burne-né körül álldogáltak, aki teával kínálta a vendégeket. Mintegy körülzárta imádói gyűrűje. Lamarthe gúnyos megjegyzést is tett rá barátjának, és hozzátette:

- Csak épp az ékkő hiányzik belőle, és tudom, odaadná ezt az összes folyami kavicsot azért az egy gyémántért, amelyik nem az övé.

- Milyen gyémántért? - kérdezte Mariolle.

- Hát Bernhausért, az ellenállhatatlan, a páratlan, a szép Bernhausért, akiért van ez az egész ünnepség, akinek a kedvéért csodát kellett tenni, rá kellett venni Massival, hogy előadja itt a *Didó*-ját.

André nemigen hitte, hanem azért érezte, hogy összeszorul a szíve.

- Régóta ismeri?

- Dehogy, legfeljebb tíz napja. De ez alatt a rövid hadjárat alatt is győzelmes hadműveleteket folytatott! Kár, hogy nem volt itt, jót nevetethetett volna.

- Igen? És miért?

- Frémines-nénál találkozott vele először. Én is ott vacsoráztam azon az estén. Bernhaus roppant kedves vendég abban a házban, amint láthatja is; csak rájuk kell nézni; és alighogy üdvözölték egymást, a következő pillanatban a mi szép Burne-né barátnőnk harcba szállt az utolérhetetlen osztrák meghódításáért. És győz, győzni fog, hiába tesz túl rajta a kis Frémines-né rosszmájúságban, valódi közömbösségben és még talán romlottságban is. De Burne-né barátnőnk nagyobb mester a kacérságban, nőiesebb, már úgy értem, hogy a modern nő-

eszmény szerint, vagyis utolérhetetlen a hódítás fortélyos mesterségében, mert őbenne az pótolja a régi nők természetes báját. De nem is mesterséget kellene mondani, hanem esztétikumot, a nőiség esztétikumának legvalódibb értelmében. Ebben van a hatalma. Csodálatosan ismeri magát, mert ő magának jobban tetszik, mint bárkinek, és csalhatatlanul rálel az eszközre, amivel egy-egy férfit meghódíthat, meg amivel megcsillogtathatja a maga értékeit, hogy behálózzon bennünket.

Mariolle ellenkezett.

- Azt hiszem, eltúlozza a dolgot: velem mindig nagyon egyszerű.

- Mert magára az egyszerűséggel lehet a legjobban hatni. Különben hát én nem akarok rosszat mondani róla; különben tartom csaknem valamennyi társnőjénél. Csak hát ezek nem nők.

Massival leütött néhány akkordot, erre elhallgattak, és Bratiane-né elénekelt a zeneköltemény második részét: csodálatos Dido volt, maga a megtestesült érzéki szenvedély és szerelmi fájdalom.

De Lamarthe egyre csak a Frémines-né meg a gróf Bernhaus bizalmas kettését figyelte.

Alighogy a végső zongorahang belemosódott a tapsviharba, folytatta, ingerülten, mintha vitatkozna valakivel, mintha ellenfelének válaszolna:

- Nem, nem nők ezek. Aki a legbecsületesebb köztük, az öntudatlanul gonosz. Mennél többet ismerek közülük, annál kevésbé lelem náluk az édes mámornak azt az érzését, amit az igazi nőtől kapnunk kellene. Ők is megrészegetnek, de közben tönkreteszik az idegeinket, mert hamisítva vannak. Ó! Ízre kitűnő, de mégse ér fel a hajdani valódi borral. Mert gondolja meg, barátom, a nő csak két dologért van, két dologért jött a világra, csak az a kettő bontakoztathatja ki igazi, nagy, csodálatos tulajdonságainak virágát: egyik a szerelem, másik a gyerek. Úgy beszélek, mint Prudhomme. Mert ezek itt nem tudnak szerelmesek lenni, és nem akarnak gyereket; és ha valami ügyetlenség következtében mégis lesz, hát az hétbaj, aztán meg kolonc. Az igazság az, hogy szörnyetegek.

Mariolle-t meglepte, hogy milyen szenvedélyes hangon beszél az író, csak úgy szikrázik a szeme haragjában, és megkérdezte:

- De hát akkor minek tölti azzal a fél életét, hogy a szoknyájukon ül?

- Minek? Minek? - felelte élénken Lamarthe. - Na ugyan minek, hát mert érdekelnek! Meg aztán... meg aztán... ugye, az orvosnak se tiltja meg, hogy bemenjen a kórházba, és figyelje a betegeket? Nekem ez a klinikám, ezek a nők.

Ez a szempont mintha megnyugtatta volna. Még annyit fűzött hozzá:

- És imádom is őket, mert nagyon maiak. Alapjában véve magam se vagyok külön férfi, mint ők nők. Ha valamelyik felkelti egy kicsit az érdeklődésemet, azzal szórakozom, hogy kíváncsian vizsgálom, figyelem, mit vált ki belőlem, mint a vegyész, aki úgy próbálja ki a mérgeket, hogy megmérgezi magát. - Hallgatott egy kicsit, aztán folytatta: - Így aztán sose akadok igazán a horgukra. Én is úgy játszom, ahogy ők, éppoly ügyesen, talán még ügyesebben is, és még fel is használom a könyveimben, nekik meg semmi hasznuk abból, amit csinálnak. De ostobák! Félresikerült, elrontott életű édes teremtség mind, egytől egyig, amelyik legjobban érti a dolgát, az is csak arra végzi, hogy elemésztí a bánat, ha öregedni kezd.

Mariolle csak hallgatta, és érezte, hogy úgy borul rá a szomorúság, mint a végeleáthatatlan esőzés nyirkos mélabúja a földre. Tudta jól, hogy van abban valami, amit az irodalmár mond, de abba nem tudott belenyugodni, hogy egészen igaz a legyen.

Egy kicsit ingerült hangon vitába is szállt vele, nem annyira azért, hogy megvédje a nőket, inkább azért, hogy feltárja az okokat, amiért a jelenkori irodalom oly változékonyak és kiábrándultnak ábrázolja őket.

- Abban az időben, amikor a regényíró és költő rajongó, ábrándozó nőket teremtett - mondta -, maguk a nők is keresték, és úgy vélték, meg is találták az életben a mását annak, amit szívük olvasmányaikban megsejtett. Manapság maguk azon vannak, hogy minél gondosabban elkerüljék a csábító, költői külsőségeket, és csak a díszefosztott valót mutassák. Mert, barátom, ha több a szerelem a könyvekben, több a szerelem az életben. Régen eszményeket alkottak, és a nők hittek a kitalálásaikban. Ma már csak a szigorú valót idézik, s a maguk példájára a nők csak a földön járó hétköznapiságban hisznek.

Lamarthe-ot mindig nagyon szórakoztatta az irodalmi vita, és már épp belekezdett egy értekezésbe, mikor Burne-né odalépett hozzájuk.

Igazán jó napja volt, elragadó ruha volt rajta, merészen és kihívóan viselkedett, mint mindig, ha háborúzott. Leült:

- Azt nagyon szeretem - mondta -, mikor két férfit rajtaérhetek, hogy beszélgetnek, mégpedig nem velem. Itt egyébként csak magukra, kettőjükre érdemes odahallgatni. Min vitatkoznak?

Lamarthe fesztelenül, lovagias-csúfondárosan elébe tárta a szóban forgó kérdést. Azután újra elsorolta érveit, most már a csillogás vágya hevítette, amit minden dicsőséghajhászban felszít a nők jelenléte.

Burne-nének nagyon tetszett a vita tárgya, őt magát is feltüzelt, maga is elmondta a véleményét, védelmébe vette a modern nőket, nagyon szellemesen, okosan, talpraesetten. A regényíró ugyan nem érthette azt a pár mondatát, ami arról szólt, hogy néha a leggyanúsabbak a leg-hűségesebbek, a legragaszkodóbbak, de a Mariolle szívét megdobogtatta, és mikor az asszony otthagya őket, és odaült Frémines-né mellé, aki el nem eresztette volna maga mellől Bernhaus grófot, Lamarthe és Mariolle, teljesen elbűvölten Burne-né női okosságától és bájától, kijelentették egymásnak, hogy vitathatatlanul elragadó teremtés.

- Oda nézzen! - mondta az író.

Folyt a nagy párbaj. Vajon miről beszélhet az osztrák meg a két nő? Burne-né épp abban a pillanatban érkezett, amikor két ember hosszúra nyúlt beszélgetése már kezd egyhangúvá válni, még ha tetszenek is egymásnak; és ő félbeszakította, méltatlankodva elmesélte mindazt, amit a Lamarthe szájából hallott. Persze mindezt Frémines-néra is lehetett érteni, mindez vonatkozhatott a legújabb hódítására is, mindezt egy finom agyú, mindent megértő férfi füle hallatára mondta. Megint fellángolt az érdeklődés a szerelem örök kérdése körül; és a ház úrnője intett Lamarthe-nak és Mariolle-nak, hogy menjenek oda ők is. Azután, hogy magasabbra csaptak a hangok, mindenkit odahívott.

Általános vita támadt, vidám és szenvedélyes, ki-ki elmondta, amit gondolt, és Burne-né megtalálta a módját, hogy ő legyen a legokosabb és legszórakoztatóbb, az érzelmeket, talán a műérzelmeket, borsos megjegyzésekbe hempergette, mert csakugyan elmondhatni, hogy sikeres napja volt, elevenebb, okosabb, csinosabb volt, mint valaha.

Ahogy Mariolle elment Burne-nétől, elenyészett az asszony jelenlétének az az eleven húsba vágó varázsa, és ő úgy érezte, hogy benne és kívül, testében és lelkében, a levegőben és az egész világban már nincs meg az az életöröm, ami egy ideje táplálta és pezsdítette.

Mi történt? Semmi, majdnem semmi. Az összejövetel végén az asszony búbajos volt hozzá, egy vagy két pillantással értésére adta, hogy „számomra nincs itt más, csak maga”. És mégis úgy érezte, hogy olyasmiket fedezett fel benne, amiről sohase akart tudni. Az se volt semmi, majdnem semmi; és mégis úgy megdöbbsent, mintha anyját vagy apját kapja valaki gyanús cselekedeten: azt hitte, hogy akárcsak ő, Michèle is az elmúlt hét minden percét egészen virágba borult szerelmük új, erős érzésének adta, szentelte, s most kiderül, hogy az asszony a megszokott életét élte, látogatóba járt, intézkedett, terveket kovácsolt, folytatta gyűlöletes szerelmi csatározásait, versengett vetélytársaival, üldözőbe vette a férfiakat, élvezettel fogadta a bókokat, és bájait éppúgy ragyogtatta másoknak, mint neki.

Már most! Már most ezt csinálja! Ó! Később nem csodálkozott volna rajta. Ismeri a világot, a nőket, az érzelmeket, ért ő mindent, van hozzá elég esze, hogy ne legyenek túl nagy igényei, se ködös gyanúk ne emésszék. Michèle szép, arra született, hogy tessen, hogy körülrajongják, hogy semmitmondó bókokat hallgasson. És őt választotta ki mindenki közül, neki adta magát merészen, királynői gesztussal. Ő megmaradt volna, és még, így is megmarad szeszélyei hálás szolgájának és szépasszonyi élete rezignált szemlélőjének. De legbelül gyötörte valami, a léleknek abban a mély, sötét kútjában, ahol a legsebezhetőbb érzések lappanganak.

Nyilván nincs igaza, és sohase is volt igaza, mióta csak az esztét tudja. Érzelmileg mindig is túl óvatosan járt a világban. Túl vékony volt a lelke bőre. Azért is él ilyen elszigetelten, fél a kapcsolatoktól és a horzsolásoktól. Rosszul teszi, mert ezek a horzsolások többnyire abból adódnak, hogy nem fogadjuk el, nem tudjuk elviselni a természetünkől nagyon különböző természetet. Tudta ezt, gyakran megfigyelte; de a maga egyénisége sajátságos sugárzását se tudta megváltoztatni.

Tulajdonképpen mit vethet a szemére Michèlenek? Hiszen azért tartotta távol a szalonjától, azért kellett rejtőzködni ezekben a boldog napokban, amit kapott tőle, hogy elfordítsa róluk a figyelő tekinteteket, elaltassa a világ éberségét, és nagyobb biztonságban lehessen az övé. Miért hát ez a szenvedés a szívében? Ó! Miért? Azért, mert azt hitte, hogy egészen az övé, és most rájött, most megsejtette, hogy nem ragadhatja meg, nem birtokolhatja soha az asszony életének egész nagy felületét, mert az mindenkié.

Pedig tudta ő azt jól, hogy az egész élet csupa majdnem, idáig bele is törődött, kielégületlenségét, hiányérzeteit önkéntes félrehúzóddással leplezte. De ezúttal azt hitte, hogy végre eljut a szüntelenül remélt, szüntelenül várt „egészen”-hez. „Egészen” nincs ezen a világon.

Szomorú estéje volt, megpróbált a tulajdon józan eszére hatni, hogy megvigasztalja magát, eloszlassa kínos érzését.

Ahogy lefeküdt, ahelyett hogy csökkent volna a rossz érzése, csak még növekedett, s mivel mindig mindent éles szemmel szemügyre vett, ami benne történt, kutatni kezdte szíve új szorongásának legapróbb okait is. Elült, megenyhült meg újra feltámadt az a szorongás, mint a kis jeges szélfuvallmak, felszította szerelme még gyenge, még csak lappangó kínját, amely oly ijesztő, mint a huzat okozta, motoszkáló fejfájás, a veszedelmes betegség fenyegető hírnöke.

Legelőször is arra jött rá, hogy féltékeny, már nemcsak úgy, mint az őrijöngő szerelmes, hanem úgy is, mint a birtokló hím. Míg nem látta újra ott a férfiak közt, a hódolói közt, nem ismerte ezt az érzést, számított rá egy kicsit, de azt hitte, más lesz, egészen más, mint amivé fejlődött. Azt hitte, hogy titkos és gyakori találkozóik napjaiban szeretője senki mással nem törődött, csak vele, azt tartotta, hogy az első ölelések ideje a magány és a lobogó érzelmek korszaka, és most azt látja, hogy vidámabban, teljesebb szívvel, szenvedélyesebben szórakozik megszokott futó kis kacérkodásaival, mint valaha, tékozolja magát mindenkire, aki csak elébe kerül, úgyhogy nem sok maradhat belőle a kiválasztottjának, és fellobbant benne a féltékenység, inkább a testében, mint a lelkében, most már nem bizonytalanul, mint a lappangó láz, hanem nagyon határozottan, mert most már kételkedett benne.

Először csak a kétely szállta meg, akkor is csak az ösztöneit, inkább a vérébe szivárgott bele valami bizalmatlanságféle, mint a gondolataiba, az a szinte testi hiányérzete a férfinak, aki nem biztos szerelmi társában. Először csak kételkedett benne, most már gyanakodott is rá.

Tulajdonképpen mi ő Michèle-nek? Az első szeretője, vagy a tizedik? Burne úrnak, a férjének közvetlen utódja, vagy a Lamarthe, a Massival, a Georges de Maltry utódja, és esetleg a Bernhaus gróf elődje? Mit tud ő Michèle-ről? Azt, hogy káprázatosan csinos, elegánsabb bárkinél, művelt, okos, szellemes, de változékony, hamar megun mindent, megcsömörlik mindentől, kiábrándul mindenből, főképp önmagába szerelmes, és jóllakathatatlanul kacér. Vajon volt-e szeretője - vagy voltak-e szeretői - öelőtte? Ha nem, hogy lehet az, hogy olyan vakmerően odaadta magát neki? Hol vette volna a bátorságot, hogy éjnek idején benyisson egy szállodai szobába? Hát az, hogy olyan könnyen ráállt, hogy elmenjen az auteuil-i házba? Csak néhány tapasztalt, óvatos nőre valló kérdést tett fel, mielőtt elment volna. Ő úgy felelt neki, ahogy egy körültekintő férfihoz illik, aki hozzá van szokva az efféle találkákhoz; és Michèle rögtön igent mondott, bízott benne, megnyugodott, valószínűleg előző kalandjai tapasztalatai alapján.

Milyen nagy belső biztonsággal koppantotta meg azt a kis kaput, amely mögött ő reszkető lábbal, dobogó szívvel várta! Mennyire nem volt semmi látható jele rajta az izgalomnak, mikor belépett, egyébbel se törődött, csak hogy vajon a szomszédos házakban nem lakhatik-e ismerőse. Mennyire otthon érezte magát rögtön abban a gyanús lakásban, amit önfeledt pillanatai számára béreltek és rendeztek be! Lehet-e ilyen nyugodt egy nő, ha mégoly merész, ha mégoly magasrendű lélek, ha mégúgy megveti is az előítéleteket - hogyha újoncként lép be az első találka ismeretlen világába?

Vajon nem azt kellett volna-e éreznie, hogy háborog a lelke, vonakodik a teste, ösztönös félelem költözik a lábába, amely nem is tudja, hová viszi, ha nem lett volna már egy kissé járatos az ilyen szerelmi kirándulásokban, ha a gyakorlat el nem nyűtte volna már vele született szemérmességét?

Az ágy melegét gyötrő, emésztő forrósággá változtatta a lélek kínja, Mariolle csak hánykolódott, küszködött lázban égve, mint aki lejtőn zuhan lefelé gyanakvása láncába gabalyodva. Újra meg újra megpróbált megállni, elszakítani a láncát; kereste, meglelte, forgatta a szájában a valóságnak megfelelő és megnyugtató érveket; de már benne volt a félelem csírája, már nem akadályozhatta meg a növekedését.

Tulajdonképpen mit vethet a szemére Michèle-nek? Semmi egyebet, mint hogy nem éppen olyan, mint ő, hogy más a felfogása az életről, mint neki, hogy a szíve érzékenységének hangszere nem teljesen egybehangzó az övével.

Másnap, ahogy felébredt, mint az éhség, úgy tört rá a vágy, hogy lássa, hogy a jelenléte megerősítse a bizalmát, és alig győzte kívánni az alkalmas időpontot, mikor első hivatalos látogatását megetheti nála.

Mikor Michèle meglátta, hogy belép a meghitt barátok szalonjába, ahol ő épp a levelezését intézte, elébe sietett, és mind a két kezét odanyújtotta:

- Ó! Isten hozta, kedves barátom! - mondta olyan élénk és őszinte örömmel, hogy erre a fogadtatásra a Mariolle valamennyi utálatos gondolata, amelyeknek árnyéka még ott lebegett elméjében, egyszeriben elszállt.

Leült Michèle mellé, és tüstént arról kezdett beszélni, hogy most hogyan szereti őt, mert már nem úgy, mint eddig. Gyengéden elmagyarázta neki, hogy kétféle szerelmes férfi van a világon: az egyik úgy kívánja szerelmét, mint az örült, de diadala másnapján alábbhagy a lobogása, a másikat béklyóba veri és rabul ejti a birtoklás: a testi szerelem, összevegyülve azzal az anyagtalan és szóval nem mondható vágyakozással, amit a férfiszív sugároz olykor egy nő felé, az igazi és emésztő szerelem szolgátságába taszítja.

Emésztő, igen, mindig emésztő, még ha boldog is, mert a Nő utáni vágyat, amit magunkban hordozunk, még a legmeghittebb percek se elégíthetik ki sohasem.

Burne-né elbűvölten, hálásan hallgatta, lelkesen, olyan lelkesen, mint a színházban a színészt, ha kitűnően játssza a szerepét, és a szerep is olyan, hogy a tulajdon életét érezheti visszhangozni benne. Igen, visszhang, egy őszinte szenvedély megrázó visszhangja; de nem benne sikolt az a szenvedély. Azért nagyon boldog volt, hogy világra segíthette ezt az érzést, és épp egy olyan férfiban, aki így ki is tudja mondani, aki igazán nagyon tetszik neki, akihez csakugyan ragaszkodik, akire percről percre nagyobb szüksége van - nem a testének, nem a vérének, hanem gyengédségre, rajongásra, hódolatra szomjazó titokzatos asszonyi létének -, oly boldog volt, hogy szerette volna megcsókolni, odanyújtani neki a száját, odaadni magát egészen, hadd imádjá így ezután is.

Válaszában se alakoskodás, se álszemérem nem volt, finoman, ügyesen értésére adta, amiben némelyik nő olyan tehetséges, hogy Mariolle is nagy sikereket ért el az ő szívében. És minthogy aznap véletlenül alkonyatig egyetlen látogató se jelentkezett, csak ültek kettesben a szalonban, és beszélgettek, mindketten ugyanarról, szavakkal simogatták egymást, de lelkükben más-más értelmük volt a szavaknak.

Már behozták a lámpákat, mikor Bratiane-né megjelent. Mariolle felállt, és mikor Burne-né kikísérte a nagyszalonba, megkérdezte tőle:

- És hozzám mikor jön el?

- Pénteken jó lesz?

- Nagyon jó. Hány órákor?

- Úgy, mint máskor. Háromkor.

- Hát akkor a pénteki viszontlátásra. Nagyon szeretem.

Az alatt a két nap alatt, amíg ezt a találkozót várta, rá kellett jönnie, hogy akkora ürességet érez magában, amekkorát még soha. Egy nő hiányzik neki, és rajta kívül nincs más a világon. És arra a gondolatra, hogy nincs is messze az a nő, elérhető, és pusztán társadalmi szokások tiltják, hogy lépten-nyomon felkeresse, sőt, hogy ott éljen mellette, valósággal őrzöngött magányában, az olykor oly lassan vánszorgó percek végtelen folyamában, mert miért olyan lehetetlen az, ami ilyen egyszerű!

Három órával hamarabb érkezett a pénteki találkozóra; de szeretett várni rá ott, ahová csakugyan elmegy, csillapította az idegességét, mert már oly sokszor képzelte gyötrődve olyan helyekre, ahová úgylis hiába várta.

Már jóval a várva várt három óraütés ideje előtt behúzódott a kapu mögé, és mikor elütötte végre a hármat, reszketni kezdett türelmetlenségében. Elütötte a negyedet is. Óvatosan kidugta a fejét az ajtószárny meg az ajtófélfá közt, és kinézett a kis utcára. Végül végig üres volt. Most már gyötrően lassan teltek a percek. Minduntalan elővette a zsebóráját, és mire a nagymutató elérte a felet, úgy érezte, Hogy mérhetetlen ideje áll itt. Hirtelen könnyű neszt vélt hallani a járda felől, s amint a kesztyűs kéz megkoppintgatta az ajtó fáját, egyszerre elszállt a szorongása, és meghiúsult hála öntötte el.

Michèle egy kicsit lihegve kérdezte:

- Nagyon elkéstem?

- Nem, nem olyan nagyon.

- Képzelm, kicsibe múlt, hogy el se tudtam jönni. Egy csomó ember volt nálam, és fogalmam se volt, hogy tegyem ki a szűrűket. Mondja, itt maga a saját nevén van?

- Nem. Miért kérdi?

- Azért, hogy sürgönyözhessek, ha elháríthatatlan akadály jönne közbe.

- Itt Nicole a nevem.

- Kitűnő. Nem felejttem el. Istenem, de jó itt ebben a kertben!

A virágok, amelyeket a kertész, megrendelője nagyvonalú bőkezűségén felbuzdulva, gondosan ápolt, cserélt és szaporított, őt nagy, illatos foltban tarkállottak a gyepen.

Michèle megállt egy pad mellett, szemben egy heliotrópcsoporttal:

- Ülünk le egy kicsit - mondta -, elmesélek magának egy roppant mulatságos történetet.

És elmondott egy egészen friss pletykát, amitől még mindig nagyon izgatott volt. Azt hallotta, hogy Massivalné, aki előbb szeretője volt Massivalnak, csak aztán a felesége, dühös féltékenységében berontott Bratiane-néhez, egy estély kellős közepébe, mikor Bratiane-né éppen énekelt, a zeneszerző meg kísérte, és szörnyű botrányt csapott az olasz nő legnagyobb mérgére és a vendégek ámulatára és örömére.

Massival fejvesztetten próbálta elcipelni, elhurcolni a feleségét, de az belevágott az arcába, belekapaszkodott a szakállába meg a hajába, harapta, tépte a ruháját. Úgy belecsimpaszkodott, hogy Massival mozdulni se bírt, miközben Lamarthe meg a cselédek, akik összeszaladtak a zajra, igyekeztek kiszabadítani a sárkány foga és körme közül.

Csak a házaspár távozása után állt helyre a nyugalom. A zeneszerző azóta mintha láthatatlanná vált volna, a regényíró pedig, aki tanúja volt a jelenetnek, fünek-fának meséli, kiszíneze, szellemesen, mulatságosan.

Burne-nét roppant izgatta az eset, annyira foglalkoztatta, hogy semmivel el nem lehetett terelni róla a figyelmét. Mariolle-t bosszantotta, hogy egyebet se hall a szájából, mint a Massival meg a Lamarthe nevét.

- Most hallotta? - kérdezte tőle.

- Most hát, alig egy órája.

„Hát ezért késett el” - gondolta keserűen Mariolle.

Aztán megkérdezte:

- Bemegyünk?

Michèle engedelmesen és szórakozottan mormolta:

- Persze.

Mikor egy óra múlva elment, mert nagyon sietett, André visszament a magányos kis házba, és leült egy alacsony székre a szobájukban. Egész valóját, egész lelkét eltöltötte az az érzés, hogy Michèle éppúgy nem volt az övé, mintha el se jött volna, fekete szakadékot nyitott a lelkében, annak a mélyéről nézett mindent. Nem látott semmit; nem értett semmit; már nem értett semmit. Az igaz, hogy Michèle nem tért ki a csókja elől, de mégis kisiklott szerelmes öleléséből, mert valami rejtélyes okból nem volt meg benne az igazi akarat, hogy az övé legyen. Nem utasította vissza, nem vonakodott. De mintha a szíve nélkül jött volna el ide. A szíve ott maradt valahol, valahol messze kószált, és jelentéktelen dolgok laktak benne.

És ekkor megvilágosodott előtte, hogy most már az érzékeivel éppúgy szereti, mint a lelkével, talán még jobban is. A vereség, a meddő gyengédség emléke féktelen vággyal töltötte el, hogy utánaszaladjon, visszahozza és újra megölelje. De minek? Mire menne vele? Ha egyszer ma másutt jártak azok a nyughatatlan gondolatok! Ki kell hát várnia azt a napot, azt a percet, mikor ide-oda csapongó szeretőjének egyéb szeszélyei közt épp az a szeszélye támad, hogy szerelmes legyen.

Lassan, ernyedten, súlyos léptekkel lépegetett hazafelé, a járdát bámulta, nem volt benne egy szikrányi életkedv se. És eszébe jutott, hogy nem adtak találkozót egymásnak, se Michèle-nél, se máshol.

A tél beálltaig Michèle többé-kevésbé lelkiismeretesen eljárta a találkozókra. Lelkiismeretesen, de nem pontosan.

Az első három hónap alatt háromnegyed órától két óráig terjedő késésekkel érkezett. Mivel az őszi esőkben Mariolle-nak esernyővel kellett álldogálnia a sárban a kapunál, építtetett egy kis fabódét, valami fedett tornácfélét, hogy ne fázzon meg minden egyes találkozásuk alkalmával. Már nem volt lomb a fákon. A rózsza meg a többi virág helyén fehér, rózsaszín, lila, bíborszín, sárga, hosszú szárú krizantém díszlett széles ágyásokban, az eső áztatta holt avar szagával terhes, nyirkos levegőt átítatta az őszutó nagy, nemes virágainak kicsit fanyar, balzsamos és szomorú illata. A kis lakás ajtaja előtt, természetes színek mesterséges keresztezéseiből, természetellenes nagyságúra nevelt ritka fajtákból, finom színekben játszó nagy máltai keresztet formált a leleményes kertész, és valahányszor Mariolle elment az új, meglepő változatokkal pompázó virágágy mellett, mindig elszorult a szíve, és arra kellett gondolnia, hogy ez a virágzó kereszt egy sírt jelöl.

Mostanában hosszú időket töltött a kapu melletti kis bódében. Az eső ráesett a szalmatetőre, amivel befedette, azután végigcsorgott a deszkafalon; és Mariolle a Várakozás Kápolnájának minden stációjában mindig ugyanazokat a gondolatokat, érveket örölte, a reménységnek, a szorongásnak, a csüggedtségnek mindig ugyanazokat az útjait járta.

Váratlan, szakadatlan harc volt, elkeseredett, kimerítő lelki harc volt, valami megfoghatatlanért harcolt, valami olyanért, ami talán nincs is: ennek a nőnek a szívbeli szerelméért. Milyen nagyon furcsák voltak a találkozók!

Olykor nevetve érkezett Michèle, lelkes fecseghetnék lobogott benne, hamar leült, kalapját, kesztyűjét le se vetette, fátylát fel se emelte, Andrét meg se csókolta. Ilyenkor gyakran egyáltalán nem jutott eszébe, hogy megcsókolja. Tele volt a feje mindenféle vonzó dologgal, sokkal vonzóbbakkal, mint az a gondolat, hogy odanyújtsa a száját szerelmének, akit emésztő láng mardos. Mariolle leült mellé, szíve és szája tele volt forró szavakkal, de mind benne rekedt; hallgatta, amit Michèle mondott, felelt neki, úgy tett, mintha nagyon érdekelné, amit mesél neki, néha megfogta a kezét, Michèle hagyta, barátságosan, lagymatagon, fel se fogta, mit csinál.

Olykor meg mintha szeretetteljesebb lett volna, többet adott volna magából; de Mariolle nyugtalan, éles szemmel figyelte, a teljes győzelemre képtelen szerető szemével, és megérezte, megsejtette, hogy viszonylagos gyöngédsége csak abból ered, hogy aznap épp semmi se foglalkoztatja, senki se vonja el a figyelmét tőle.

Különben állandó késései is meggyőzték róla Mariolle-t, hogy nem nagy buzgalommal igyekszik a találkákra. Amit szeret az ember, aminek örül, ami vonzza, afelé siet; de ami nem-igen csábítja, ahhoz mindig túl hamar elérkezik, és nincs az az ürügy, amit meg ne ragadna, hogy lassítson, hogy meg-megálljon, hogy késleltesse azt a valamiképpen kellemetlen percet. Furcsa hasonlat jutott újra meg újra az eszébe. Nyáron úgy kívánja a hideg vizet, hogy reggelente gyorsabban öltözködik, hamarabb indul el az uszodába, a kemény fagyok idején meg annyi elintéznivalója akad otthon, mielőtt elindulna, hogy egy órával később ér oda. Az auteuil-i találkák a téli fürdésekre emlékeztették.

Az utóbbi időben különben Michèle meg is ritkította a találkozásait, másnapra halasztotta, utolsó percben sürgönyözött, szemmel láthatólag vadászott a rajta kívülálló okokra, talált is mindig elfogadható ürügyet, de Mariolle-t lelki gyötrelmekbe és elviselhetetlen testi nyugtalanságba taszította vele.

Ha azt tapasztalja, hogy Michèle elhidegült tőle egy kicsit, hogy terhére van az ő láthatóan, érezhetően egyre növekvő szenvedélye, hát akkor talán bánkodik, aztán megsértődik, aztán elcsügged, aztán lecsillapodik. De szó sincs róla, Michèle úgy tesz, mint aki jobban ragaszkodik hozzá, hízelgőbbnek találja a szerelmét, mint valaha, meg akarja tartani, de mást nem ad érte, csak baráti előjogokat, amivel csak a többi hódolója féltékenységet zúdíjtja Mariolle-ra.

A saját házában nem tudott betelni a társaságával, és valahány sürgönyt küldött neki, hogy nem mehet el Auteuil-be, mindben nyomatékosan kérte, hogy menjen el hozzá vacsorára, vagy töltsön nála egy órát este, társaságban. Mariolle eleinte kárpótlásnak tekintette az ilyen meghívásokat, de később rájött, hogy Michèle nagyon örül, ha vele van, jobban, mint bárki másnak, hogy csakugyan szüksége van rá, a rajongó szavára, a szerelmes pillantására, a szerelmére, hogy ott legyen vele, hogy beburkolja tetőtől talpig, a titkon simogató jelenlétére. Szüksége volt rá, mint a bálványnak az imádságra és a hitre, hogy igazi isten lehessen. Üres templomban csak faragott kép. De ha csak egy hívő is bemegy a szentélybe, imádja, könyörög hozzá, leborul előtte, jajong áhítatában, hite mámorában, akkor istenné válik, Brahmához, Allahhoz, Jézushoz hasonlatossá, mert isten mindenki, akit szeretnek.

És Burne-né úgy érezte, ha valaki, hát ő arra született, hogy fétis legyen, hogy betöltse azt a küldetést, amit a természet rendelt a nőknek: hogy imádják, hogy körülrajongják, hogy szépségével, bájával, varázsával és kacérságával diadalmaskodjon a férfiakon.

Csakugyan földi istennő volt ő, kényes, büszke, követelő és fensőbbes, hímek szerelmi szertartásának tömjénjével töltekezett és istenült.

Közben pedig szinte nyíltan kimutatta, hogy vonzódik Mariolle-hoz, hogy őt kedveli a legjobban, nem törődött vele, hogy mit szól hozzá a világ, talán egy kicsit azzal a titkos szándékkal is, hogy kétségbe ejtse és feltűzelje a többi. Akárki ment Michèle-hez, nemigen fordult elő, hogy ott ne találta volna Mariolle-t, többnyire egy nagy karosszékekben üldögélt, amelyet Lamarthe elnevezett „a szolgálattevő pap széké”-nek; és Michèle őszintén örült, ha kettesben lehetett vele hosszú estéken át, és beszélgethetett vele, hallgathatta.

Élvezte ezt a meghitt életet, amit Mariolle által ismert meg, a kellemes, világos, művelt szellemmel való állandó érintkezést, amely az övé volt, amelynek csakúgy úrnője volt, mint az asztalán heverő kicsi dísz tárgyaknak. Maga is egyre többet adott neki magából, a gondolataiból, legbensőbb énjéből, bizalmas vallomásokban, amit éppoly édes adni, mint kapni. Oldottabbnak érezte magát vele, őszintébb volt, leplezetlenebb, bizalmasabb, mint másokhoz, és ezért még jobban szerette. És azt is érezte - és ez az érzés nagyon értékes a nőknek -, hogy csakugyan ad, hogy valakire úgy rábízza mindenét, amije csak van, ahogy még soha senkire.

Michèle-től ez nagyon sok volt, Andrénak nagyon kevés. Ő egyre a végső fegyverletételt várta, remélte azt, hogy mikor megöleli, a lelkét is adja neki.

Ami az ölelést illeti, azt Michèle láthatólag feleslegesnek, kellemetlennek, inkább kötelességnek tartotta. Elfogadta, nem is éppen érzéketlenül, de hamar eltelt vele; és mikor eltelt vele, már akkor nyilván unta is.

Akkor már a legjelentéktelenebb, legkisebb kedveskedés is szemmel láthatóan fárasztotta és idegesítette. Mikor beszélgetés közben André megkaparintotta a kezét, csókolgatta az ujjait, sorban a szájába vette őket, egy nagyon kicsit meg is szívta, mint a cukrot, Michèle-en látszott, hogy nagyon szeretné visszahúzni a kezét, az egész karjában érződött, mekkora erővel türtőzteti magát, hogy el ne rántsa.

Mikor búcsúzóul Mariolle hosszan megcsókolta a nyakát a ruhája gallérja meg a tarkóján aranyló haja közt, bőre illatát keresve a testére tapadó szövet redői közt, Michèle mindig meghőkölt egy kicsit, egy alig észrevehető kis mozdulattal elvette testét az idegen szájtól.

Andrének olyan volt ez, mint a késdöfés, mindig vérző sebbel vonult vissza szerelme magányába. Hogy miért nincs meg nála legalább az az időszakos önfeledtség, ami a legtöbb nőnél az ölelés után, ha szívbéli szándékuk szerint és érdek nélkül adják oda magukat? Igaz, sokszor rövid, és jön utána a jóllakottság, a csömör. De az oly ritka, hogy egyáltalán ne legyen, egy napra se, egy órára se! Nem szerető ő szeretője mellett, hanem valami szellemi élettársféle.

De mit panaszkodik? Lehet, hogy aki egészen odaadja magát, nem ad ennyit.

Nem panaszkodott: félt. Félt a másiktól, attól, aki egyszer csak feltűnik majd, holnap vagy holnapután, attól a valakitől, attól a művésztől, világitól, katonatisztól, ripacstól, akárkitől, aki olyan, amilyen az ő asszonyszemének tetszik, aki meg is tetszik neki, nem másért, csak azért, mert ő, aki először életében majd fellobbantja benne a parancsoló vágyat, hogy kitérje a karját.

Már a jövőjére is féltékeny volt, ahogy régebben néha az ismeretlen múltjára; és az asszony valamennyi jó barátja meg órá volt féltékeny. Egymás közt pletykáltak róluk, sőt még Michèle előtt is elejtettek egy-egy finom, homályos célzást. Egyesek azt vélték, hogy a szeretője. Mások a Lamarthe véleményében osztoztak, azt állították, hogy Mariolle-t is csak bolondítja, mint a többit, szórakozásból meg azért is, hogy őket idegesítse és elkésérítse, semmi egyébért. Michèle apját izgatta a dolog, szóvá is tette, de lánya fensőbbiségesen visszautasította a megjegyzést; és mennél több lett körülötte a szóbeszéd, ő annál jobban megmakacsolta magát, annál nyíltabban kedvezett Mariolle-nak, mintegy rácsfolva egész élete óvatos megfontoltságára.

De Mariolle-t nyugtalanították egy kicsit a gyanúsítások, pletykálkodások. Meg is mondta.

- Füttyölök rá! - felelte Michèle.

- Még ha legalább szerelemmel szeretne!

- Hát talán nem szeretem, kedves?

- Szeret is meg nem is. Ha itt vagyunk magánál, szeret, ha máshol, nem nagyon. Én jobban szeretném, ha fordítva lenne, magamért is, de meg magáért is.

Michèle elnevette magát, és azt suttocta:

- Mindenki azt csinálja, amire képes.

Mariolle csak mondta a magáét:

- Ha tudná, milyen iszonyú izgalom az nekem, míg a legnagyobb erőfeszítések árán megpróbálom egy kicsit megpezsdíteni a vérét. Néha úgy érzem, hogy a megfoghatatlant akarom megfogni, néha meg azt, hogy jeget ölelek, és mire felenged a karomban, engem magamat megdermeszt.

Michèle nem felelt, nem szeretett erről beszélni, szórakozott arcot vágott, amelyet Auteuil-ben szokott.

Mariolle nem merte erőltetni a dolgot. Csak nézte, mint a műértő az értékes múzeumi tárgyat: akármekkora a kísértés, mégse viheti haza. Merő egy kín volt már nappala, éjjele, minden órája, mert gyökeret vert benne az a gondolat, vagy inkább érzés, mint gondolat, hogy Michèle az övé, és mégse az övé, meghódította, de magához nem kötötte, megkapta és elérhetetlen. Ott él mellette, egész a közelében, de soha nem juthat el hozzá, és teste-lelke kielégítetlen szerelemmel sóvárog utána. Mint kapcsolatuk elején, mostanában megint leveleket írt neki. A tintával egyszer már legyőzte védekező erényét; hátha ezt az utolsó, belső, titkos ellenállását is megtörheti vele. Kissé megritkította látogatásait, levélben mondta el neki, majdnem minden nap, hogy milyen meddő harcot folytat a szerelméért. Nagy ritkán, ha nagyon ékesszóló, szenvedélyes, fájdalmas volt a levele, Michèle válaszolt is neki. Az ő levelei, amelyeket modorosságból éjfélről, éjfél után egy órától, hajnali kettőtől vagy háromtól keltezett, világosak voltak, szabatosak, formásak, gyöngédek, buzdítók és csüggesztők. Kifogástalanul okosan írt, szellemesen, még a képzelőtehetségét is beleadta. De Mariolle hiába olvasta el újra meg újra, hiába állapította meg, hogy igaz, amit ír, hogy okosan, elegánsan, jól fogalmaz, hogy férfiúsága se találhatna kivétlnivalót benne, a szívét csak nem lelte a leveleiben. A leveleiben éppúgy nem lelte, mint az auteuil-i csókjaiban.

Töprengett rajta, hogy miért. És mivel már kívülről tudta a leveleit, annyira megvilágosodtak előtte, hogy rájött az okára, mert mindig az írásukból ismerhetjük meg legjobban az embereket. A szó elkápráztat és becsap, mert az arc is játszik hozzá, mert szájról száll a szó, és a száj vonz, és a szem elkábít. De a fekete betű a fehér papíron, az maga a meztelen lélek.

Az ékesszólás fortélyaiiban, a mesterségbeli fogásokban járatos férfi, aki az élet minden dolgában hozzászokott a tollforgatáshoz, személytelen - hivatalos vagy irodalmi - írásaiban gyakran leplezheti valódi énjét. De a nő többnyire azért ír, hogy önmagáról beszéljen, és minden szavába beletesz egy kicsit saját magából. Nem ért a stílus fortélyaihoz, mesterkéletlen kifejezéseivel gyanútlanul kiszolgáltatja magát. Híres nők levelezésére, emlékirataira gondolt, amiket olvasott. Milyen pontosan megmutatják magukat az írásaikban, a finomodók, a szellemesek, az érzelmesek! A Burne-né leveleiben az lepte meg a legjobban, hogy érzelemnek nyoma se volt bennük. Ez a nő csak gondolkodik, érezni nem érez. Felidézett magában másféle leveleket is. Kapott eleget. Egy kispolgárnő, akivel egy utazás alkalmával ismerkedett meg, és három hónapig szerette is, remegő szerelemmel, meghökkentő ötletekkel teli aranyos levélkéket írogatott neki. El is ámult rajta, hogy milyen hajlékony, könnyed, színes és gazdag a stílusa. Honnan vette ezt a tehetséget? Onnan, hogy nagyon érzékeny volt, sehonnan máshonnan. A nő nem munkálja meg tudatosan, amit ír: az érzés löki agyába a szavakat, nem a szótárakból keresi elő. Ha nagyon erős benne az érzés, természet adta változékony őszinteségében könnyedén, keresetlenül, nagyon pontosan fejezi ki.

Éppen ezt a természetes őszinteséget fürkészte szeretőjében, azért igyekezett olvasni a sorai közt. Szeretettreméltóan, okosan ír. De hát mást nem tud mondani neki? Ó! Ó bezzeg tud neki, igaz szavakat, izzókat, mint az eleven szén.

Mikor inasa behozta a postát, pillantása végigfutott a borítékokon az áhított írást keresve, és ha meglátta, mindig fellángolt benne az izgalom, és szívdobogást kapott. Kinyújtotta a kezét, megfogta a papírt. Megint megnézte a címezést, aztán feltépte. Mit ír neki? Benne lesz-e a „szeretem” szó? Soha le nem írta, ki nem mondta úgy, hogy hozzá ne tette volna az „igazán” szót. „Igazán szeretem.” „Roppant szeretem.” „Hát én talán nem szeretem?” Mariolle ismerte már ezt a fajta fogalmazást, amely azért semmitmondó, mert többet mond a kelleténél. Hát van mértéke annak, aki szerelmes? Meg tudja mondani, hogy igazán vagy csakugyan

szerelmes? Ha roppant szeretünk valakit, azt jelenti, hogy kedveljük. Ha szeretjük, akkor szeretjük. Ehhez nincs mit hozzátenni. Nincs mit gondolni, nincs mit mondani e mellé a szó mellé. Rövid és tökéletes szó. Benne van a test, a lélek, az élet, az egész lét. Érzi az ember, mint a vére melegét, belélegzi, mint a levegőt, magában hordja, mint a gondolatot, mert az lesz egyetlen gondolata. Már nincs más a világon, csak az. Nem szó, hanem valami kimondhatatlan állapot, amelyet néhány betűvel fel lehet jegyezni. Bármit csinál az ember, semmit se úgy csinál, semmit se úgy lát, semmit se úgy él át, semmit se úgy élvez, semmi se úgy gyötri, mint azelőtt. Mariolle a zsákmánya lett annak a kis igének; tekintete végigfutott a sorokon, kereste az övéhez hasonlatos szerelem megnyilatkozását. Talált is csakugyan olyasmit, amire azt gondolhatta magában: „Igazán szeret”, de olyat soha, hogy felkiáltott volna: „Szeret!” Michèle leveleiben folytatta a Saint-Michel-hegyen megkezdett formás és költői regényt. Szerelmi irodalom volt, nem szerelem.

Újra meg újra elolvasta, aztán elzárta egy fiókba a drága és kétségbeejtő papírokat, és beült a karosszékébe. Sok nehéz órát töltött már el benne.

Egy idő múltán már ritkábban válaszolt Michèle, nyilván beleunt egy kicsit a fogalmazásba meg abba, hogy újra és újra elmondja ugyanazt. Különböen is, ebben az időszakban nagy társasági életet élt, André abból vette észre, hogy nőtt a szenvedése, mert a gyötrődő szív a legapróbb kellemetlenséget is megsínyli.

Zajos tél volt abban az évben. Párizst elöntötte az élvezet mámore, felkavarta a várost, konflisok és hintók dübörögtek egész éjszaka az utcákon, felhúzott üveglakáikban estélyi ruhás nők fehér káprázata. Mulattak; egyébről sem beszéltek, csak színdarabokról és bálokról, előadásokról és estélyekről. A ragály, a szórakozás járványa egyszeriben megfertőzte valamennyi társadalmi osztályt, és Burne-né is megkapta.

Azzal kezdődött, hogy szépsége feltűnést keltett egy balett alkalmával, amit az osztrák nagykövetségen adtak elő. Bernhaus gróf összehozta a követnével, Malten hercegnével, akit Burne-né tüstént és tökéletesen meghódított. Hamarosan bizalmas barátnője lett a hercegnének, és az ő révén villámgyorsan kiépítette kapcsolatait a diplomatavilág és a legfelső arisztokrácia körében. Amilyen bájos, vonzó, elegáns, okos, szellemes volt, gyors sikert aratott, divatba jött, feltört az élre, Franciaország legelőkelőbb asszonyai keresték ismeretségét.

Hétfőnként címeres hintók hosszú sora állt végig a Général-Foy utca járdája mentén, a cselédeknek annyi dolguk volt, hogy azt se tudták, hol áll a fejük, csak úgy dobálóztak a hangzatos, nagy nevekkal, ahogy bejelentették őket a szalonajtóban, összekeverve a nagyhercegnőket a márkinékkal, a grófnőket a bárónőkkel.

Michèle-nek fejébe szállt a dicsőség. A sok bók, meghívás, a megbecsülés, az az érzés, hogy maga is a kedvencek, a kiválasztottak közé lépett, akiket Párizs magasztal, bálványoz, imád, míg futja a lelkesedéséből, az öröm, hogy dédelgetik, csodálják, hívják, körülrajongják, keresik a társaságát, féktelen, nagyralátó vágyakat lobbantott fel a lelkében.

Művésztársasága megpróbált harcolni érte; és ez a forradalom szoros szövetséget hozott létre régi barátai közt. Még Fresnelt is befogadták, besorozták az ármádiájukba, ő lett szövetségük egyik oszlopa, Mariolle pedig a vezetője, mert azt azért tudták, hogy van befolyása Michèle-re, meg hogy Michèle jó szívvel van iránta.

De Mariolle csak nézte, mint röppen fel szerelme a hízelgő nagyvilági népszerűségbe, csak nézte, mint a gyerek az égbe szálló piros léggömbjét, amelynek elengedte a madzagját.

Úgy tetszett neki, hogy Michèle cifra ruhás, színes, táncoló sokadalom közt cikázik, messze, nagyon messze attól az ő áhított, titkos, nagy boldogságától, és féltékeny volt mindenre és mindenre, férfiakra, nőkre, tárgyakra. Gyűlölte az életmódját, az embereket, akikkel találkozott, a szórakozásait, a bálkat, a zenét, a színházat, mert mind elvett belőle egy darabot, felemésztette a napjait, az estéit; arra már csak nagy ritkán jutott egy-egy szabad órája, hogy meghitt kettesben legyen vele. Majdnem belebetegedett a méregbe, a kínba, és olyan dúlt képpel jelent meg Michèle-nél, hogy az asszony meg is kérdezte:

- Mi baja van az istenért? Oly rosszul néz ki, és annyira lefogyott mostanában.

- Az a bajom, hogy túlságosan szeretem magát - mondta.

Michèle hálás pillantást vetett rá:

- Sohase szerethetünk eléggé valakit, kedves.

- Ezt maga mondja énnekem?

- Persze.

- Hát nem érti, hogy belehalok, annyira szeretem?

- Először is nem is szeret annyira. Másodszor abba nem hal bele az ember. Harmadszor minden barátunk féltékeny magára, ami azt bizonyítja, hogy nem is bánok én olyan rosszul magával.

Mariolle megfogta a kezét:

- Hát nem ért meg engem!

- Dehogynem, kitűnően megértem.

- Hát nem hallja, hogy szüntelenül és kétségbeesetten szölongatom a szívét?

- De, hallom.

- És?...

- Hát... szomorkodom, mert én rettentően szeretem magát.

- És?

- És maga azt kiáltja nekem: „Legyen olyan, mint én; gondoljon, érezzen, beszéljen úgy, mint én.” De én nem tudok, kedves. Én olyan vagyok, amilyen vagyok. Olyannak kell elfogadni, amilyennek az Isten teremtett, mert magának is úgy adtam magam, amit én nem bántam meg, nem is akarom visszavenni magamat, mert maga a legdrágább nekem minden emberi lény közül, akit ismerek.

- Maga nem szeret engem.

- Úgy szeretem magát, ahogy csak bírom. Tehetek én arról, hogy nem tudok másképp vagy nem tudok jobban szeretni?

- Ha én ebben biztos lennék, talán be is érném vele.

- Ezt hogy érti?

- Úgy, hogy azt hiszem, tud maga másképp is szeretni, csak én nem tudom felkelteni magában az igazi szerelmet.

- Nem, kedves, téved. Maga több nekem, mint bárki volt valaha, és több, mint bárki lesz valaha, legalábbis így gondolom. Megvan az a mentségem is maga előtt, hogy nem hazudok magának, nem játszom meg azt, amit maga szeretne, pedig sok nő megtenné a helyemben. Legyen hálás érte, ne nyugtalankodjon, ne eméssze magát, bízson a szeretetemben, mert őszinte és csak a magáé.

Mariolle belátta, hogy két malomban örölnék, és csak azt mormolta:

- Ó, milyen furcsa, ahogy a szerelemről gondolkozik, és ahogy beszél róla. Én az vagyok magának, akit sokszor csakugyan ott szeret tudni maga mellett... egy széken. De maga nekem az egész világ; én nem tudok másról, csak magáról, nem fogok fel mást, csak magát, nincs szükségem másra, csak magára.

Michèle kedvesen elmosolyodott, és azt felelte:

- Tudom, érzem, értem én azt. Nagyon örülök, és azt mondom magának: szeressen mindig így, ha lehet, mert boldoggá tesz vele; de arra ne kényszerítsen, hogy komédiázzak magának, mert nehezemre esne, és nem lenne méltó hozzánk. Érzem én egy idő óta, hogy bekövetkezik ez a válság; nekem nagyon fáj, mert én nagyon ragaszkodom magához, de annyira nem tudom megváltoztatni a természetemet, hogy olyan legyek, mint maga. Fogadjon el olyannak, amilyen vagyok.

Mariolle hirtelen megkérdezte:

- Jutott eszébe valaha, gondolt rá valaha, ha csak egy napig, ha csak egy óráig is, akár azelőtt, akár azután, hogy másképp is tudna szeretni?

Michèle hamarjában nem tudott mit felelni, tűnődött néhány pillanatig.

André szorongva várt, majd folytatta:

- No látja, no látja, hogy maga se erről álmodozott.

- Az is lehet, hogy rosszul ítélt meg magamat egy-két pillanatig - mormolta lassan az asszony.

- Ó! Micsoda lélektani finomság! - kiáltott fel André. - Nem ilyen józan érvekkel szokás a szív dobogásáról beszélni.

Michèle még tűnődött egy kicsit, felkeltette az érdeklődését, hogy öröla van szó, az ő gondolatait fürkészik, aztán azt mondta:

- Mikor még másképp szerettem, mint ahogy most szeretem, nyilván csakugyan azt hittem, hogy... hogy nagyobb... nagyobb... hevülettel fogom szeretni magát... de akkor egész biztosan nem lettem volna ilyen egyszerű, fesztelen... és talán később őszintéltenebb is lettem volna.

- Miért lett volna később őszintéltenebb?

- Mert maga a szerelem fogalmát belekényszeríti abba a képletbe, hogy „Minden vagy Semmi”, és az én szememben ez a „minden vagy semmi” azt jelenti: „először Minden, aztán Semmi”. És a semmi ott kezdődik, mikor a nő hazudni kezd.

Mariolle nagyon idegesen felelt:

- De hát nem érti, hogy micsoda nyomorúság és gyötrelme nekem az a gondolat, hogy másképp is szerethetne? Maga is megérezte; tehát majd mást fog úgy szeretni.

Michèle habozás nélkül felelte:

- Nem hiszem.

- És miért nem? Ugyan miért nem? Ha egyszer már meglátta a szerelem árnyékát, ha egyszer már megérintette annak a gyötrő és megvalósíthatatlan reménynek a sejtelme, hogy élete, lelke, teste összeforrhat egy másik lény életével, lelkével, testével, hogy feloldódhat benne, és magába olvaszthatja, ha egyszer már megérezte ennek a szóval ki nem mondható lelkiállapotnak a lehetőségét, akkor be is teljesül magán, ha előbb nem, később.

- Nem. A képzeletem csalt meg, a képzeletem csalódott bennem. Amit adhatok, mind magának adom. Sokat gondolkoztam én ezen, mióta a szeretője vagyok. Láthatja, hogy nem félek semmitől, még a szavaktól se. Én csakugyan meg vagyok győződve róla, hogy nem tudok jobban szeretni, se másképp, mint most. Higgye el, hogy úgy beszélek magához, ahogy saját magamhoz. Megtehetem, mert maga nagyon okos, mindent megért, mindent átlát, és ha nem takargatok semmit maga előtt, az a legfőbb, az egyetlen biztosítéka annak, hogy kapcsolatunk szoros és tartós legyen. Amit nagyon szeretnék, kedves.

Mariolle úgy hallgatta, ahogy a szomjúságában haldokló iszik, térdre hullott, homlokát a Michèle ruhájának döntötte. Michèle két kis kezét a szájára szorította, és azt hajtogatta: - Köszönöm! Köszönöm! - Mikor felemelte a fejét, hogy ránézzen, Michèle-nek két könny csepp volt a szemében; aztán átölelte az André nyakát, szelíden magához vonta, ráhajolt, és megsókolta a szemhéját.

- Üljön le a székre - mondta -; nem a legbölcsebb dolog, hogy itt térdepel előttem.

Mariolle leült, néhány pillanatig szótlanul nézték egymást, aztán Michèle megkérdezte, nem menne-e el vele valamelyik nap Prédolé, a szobrász kiállítására, mert nagyon dicsérik. Michèle-nek volt is tőle egy bronz Ámora a fürdőszobájában, egy szép kis szobor, amely a vizet töltötte a fürdőkádba, és ő szerette volna megnézni a Varin galériában a kitűnő művész összegyűjtött műveit, akiért Párizs már egy hete rajongott.

Megállapodtak az időpontban, azután Mariolle felállt, hogy elbúcsúzzon.

- Elmenjünk holnap Auteuil-be? - suttogta Michèle.

- Ó! De még mennyire!

Mariolle elment, zsibbadtan az örömtől, részegen a „talán”-tól, amely soha nem hal meg, míg lobog a szív.

Vágtában röpítette a két ló Burne-né hintáját a Grenelle utca kövezetén. Dara zuhogott - most adta ki utolsó mérgét a tél, mert már április eleje volt -, kopogott a kocsí ablakán, visszavisszapattant a kövezetről, amelyet már fehér szemcsék fövénye borított. Esernyős járókelők rohantak az utcán, felöltőjük gallérja felhajtva. Kétheti szép idő után megint utálatos tél végi hideg dermesztette, hasogatta az ember bőrét.

Michèle lábát egy forróvizet üvegen nyugtatva ült, bundába burkolózva, amelynek bolyhos és finom, mozdulatlan és lágy simogatása a ruhán át is melegítette a bőrét, és minden érintéstől viszolygó testét gyönyörűséggel töltötte el, és közben kellenül arra gondolt, hogy egy jó óra múlva bérkocsiba kell ülnie, hogy kimenjen Mariolle-hoz Auteuil-be.

Heves vágy kísértette meg, hogy sürgönyözzön neki, de két vagy három hónappal ezelőtt megfogadta, hogy ilyet csak a legkritikább esetben csinál, mert csakugyan mindent elkövetett, hogy ugyanúgy szeresse, ahogy Mariolle őt.

Mikor látta, hogy mennyire szenved, megesett a szíve rajta, és az után a beszélgetés után, amikor szeretete őszinte fellobbanásában megcsókolta a szemét, egy ideig csakugyan melegebbek és kiáradóbbak lettek az érzelmei.

Őt magát is meglepte a tulajdon hidegsége, azon töprengett, miért nem szereti már végre ő is úgy, ahogy annyi nő a szeretőjét, hiszen úgy érzi, hogy rendkívül ragaszkodik hozzá, hiszen sokkal jobban tetszik neki, mint bárki más férfi.

Ennek az érzelmi lomhaságnak csak a szíve lustasága lehet az oka, azt meg talán éppúgy lehet rendszabályozni, mint bármilyen másféle lustaságot.

Megpróbálta. Igyekezett feltüzelní a képzeletét, mikor rá gondolt, felcsigázni érzelmeit azokon a napokon, amikor találkozott vele. Néhányszor még sikerült is neki, mint mikor éjjel rablókra és kísértetekre gondolunk, és a végén csakugyan félünk.

Egy kicsit bele is élte magát ebbe a szenvedély-játékba, még arra is rávette magát, hogy simulékonyabb, hogy odaadóbb legyen. Eleinte elég jól sikerült is a dolog, és Mariolle őrzöngött boldogságában.

És akkor úgy érezte, hogy benne is felszökik a láz, hasonlatos ahhoz, amit Mariolle-ban érzett lobogni. Amit valaha remélt a szerelemtől, amit megvalósíthatónak vélt azon az estén, mikor álmódóva bámulta az éjszaka tejes párájában úszó Saint-Michel-öblöt, és elhatározta, hogy odaadja magát Andrének, most újra felködlött benne, nem volt már olyan varázslatos a kép, de a valósággá vált kapcsolat nem verte le róla a költészet és eszmény hímporát, csak az illúziókat foszlatta szét, s így pontosabb, emberibb lett.

Akkor már azt a nagy hevületet élesztgette, kutatta magában, ami, azt mondják, egyik embert a másikhoz taszítja, ha a lélek lobogása két testet egyesít. De csak nem találta.

Hanem azért makacsul játszott a lángolót, sűrítette a találkozókat, mondogatta, hogy „úgy érzem, egyre jobban szeretem”. De rátört a fáradtság, már nem volt ereje hozzá, hogy rászedje magát, hogy rászedje Mariolle-t. Döbbenet állapította meg, hogy a Mariolle csókjainak gondolata terhére van, pedig egyáltalán nem érzéketlen irántuk. Abból gondolta, hogy azokon a napokon, amikor találkozója volt vele, már reggel valami homályos eredetű bágyadtság öntötte el. Miért nem épp azt érezte ezeken a reggeleken, amit annyi nő, hogy a kívánt ölelés varázsának láza perzseli a testét? Nem tért ki az ölelés elöl, gyengéden, megadóan elfogadta,

azután elfogadta a legyőzetését is, az erőszakos meghódítását, és akarata ellenére még a gyönyört is, de sohase kívánta. Vajon érzékeny, kényes, arisztokratikus és túlfinomult teste valami ismeretlen szemérmesség emlékét őrizte, a magasrendű, szent állat szemérmességét, amiről olyan nagyon modern lelke nem tudhatott?

Mariolle lassankint megértette. A szeme előtt lankadt el a mesterséges láng. Rájött arra is, hogy Michéle szeretetből próbálta megtenni érte, amit tett; és halálos, vigasztalan bánat feküdt meg a lelkét.

Michéle is tudta már, akárcsak ő, hogy a próba megtéetett, és nincs több remény. Hiszen ma is, ahogy ott ül meleg bundájába burkolózva, lába alatt az üveggel, és oly jól érzi magát, hogy borzong bele, elnézegetve a hintó ablakát csapdosó havas esőt, ma is úgy érzi, nincs ereje kibontakozni ebből a jó langyosságból, és beleülni egy jéghideg bérkocsiba, hogy elmenjen ahhoz a szegény fiúhoz.

De az se járta meg az eszét egy pillanatra se, hogy visszavegye magát tőle, hogy szakítson, hogy visszautasítsa az ölelését. Tudta ő jól, hogy egy szerelmes férfit csak úgy lehet végképp rabul ejteni, csak úgy lehet megtartani a vetélytársak ellenében, ha neki adja magát, ha a testet testtel összekötő láncon tartja. Tudta ezt, mert ez végzetszerű, nyilvánvaló, vitathatatlan. A becsület is ezt parancsolja, ő pedig olyan akart lenni, amilyennek egy becsületes szeretőnek lennie kell. Tehát most is odaadja magát, ezután is oda fogja adni magát neki, de minek olyan gyakran? Még talán nagyobb varázsa lesz a találkozóioknak, megújuló vonzereje, ha nagyobb időköz választja el őket egymástól, és ő a ritka és megmérhetetlen értékű boldogság ajándékaépp adja neki, amit igazán nem lehet tékozolni.

Valahányszor kiment Auteuil-be, mindig úgy érezte, hogy mindennél drágább, felbecsülhetetlen ajándékot visz neki. Ha így ad valaki, az adakozás örömeiben mindig benne van az áldozat is; ez nem az odaadás mámora, ez a bőkezűség gögje, a boldogságosztás elégtétele.

Még azt is meggondolta, hogy az André szerelme is valószínűleg tovább tart, ha ő néha megtagadja magát tőle, mert a bőjt növeli az éhséget, és a testi vágy is csak étvágy. Ahogy ezt elgondolta, rögtön el is határozta, hogy elmegy Auteuil-be, de majd azt mondja, hogy rosszul érzi magát. Egy perccel előbb még iszonyodott tőle, hogy ebben a havas esőben ilyen nagy kirándulást tegyen, most meg egyszerre kedvet kapott hozzá; megmosolyogta magát, megértve a hirtelen változás okát, hogy miért esett volna nehezebbre egy ilyen teljesen mindennapi dolog. Az előbb még sehogy se akarta, most meg nagyon is akarta. Az előbb azért nem akarta, mert már a találka ezer apró kellemetlensége járt a fejében! Megsúrja az ujját a biztosítótűvel, mert nem tud bánni vele; nem találja semmijét, mert kapkodva vetkőzik, és szanaszéjjel hajigálja a holmiját a szobában, már akkor arra az utálatos kényszermunkára gondolva, hogy egyedül kell felöltöznie.

Ennél a gondolatnál elidőzött, most hatolt bele, most nézett a mélyére első ízben. Azért mégiscsak egy kicsit közönséges és visszataszító dolog az ilyen időzített szerelem, amit már egy-két nappal előbb megbeszélnek, mint egy üzleti tárgyalást vagy orvosi vizsgálatot. Egy váratlan, hosszú, fesztelen és megrészegető együttlét után mi sem természetesebb, mint hogy csókra nyílik, egyesül két száj, mert kívánja, hívja egyik a másikat, mert rajtuk ég a gyöngéd szavak melege. De milyen más is az, mint az előre bejelentett, semmi váratlant nem tartogató, hetenkint egyszer esedékes csók, amelyet órával a kezében vár az ember. Ez annyira igaz, hogy néha, mikor aznap nincs találkozója Andréval, bizonytalan vágy támad benne, hogy elmenjen hozzá, de ilyenkor elfordítja tőle a szívét, hogy kerülő utakon, fondorkodva, szennyes bérkocsikon kell kilopakodnia hozzá, mint az üldözött tolvajnak, és nemigen kívánczik utána. Ó! Az a perc, mikorra neki Auteuil-be kell érkeznie! Nincs olyan barátnője,

akinek a falióráját ne leste volna már szorongva; hol Frémines-nénál, hol Bratiane márkinénál, hol a szép Le Priuernénál nézte, mint halad előre az idő - mikor kinél, Párizs melyik csücskében ütötte agyon a délutánját, mert ha otthon marad, mindig közbejöhét valami, váratlan látogatás vagy egyéb akadály.

Hirtelen azt gondolta magában: „Ma munkaszünet van, későn megyek, hogy ne kínlódjon olyan nagyon.” Azzal kinyitott egy láthatatlan kis szekrényfélét, amely a hintófülke elülső falába volt rejtve, a fekete selyem alá, amivel úgy ki volt tapétázva a kocsi, mint egy fiatal hölgy öltözőszobája. Széthajtotta a rejtekhely két aranyos kicsi ajtaját: volt ott egy csuklós pánton mozgó tükör, azt addig mozgatta, míg az arcával egy szintre nem igazította. A tükör mögött apró ezüstdíszek sorakoztak megannyi szaténfészekben: rizsporos doboz, szájrúzs, két parfümös üveg, egy üveg tinta, egy tollszár, olló, egy édes kis papírvágó kés, hogy legyen mivel felvagdossni a legújabb regényt, amit útközben olvas. A kárpit anyagába egy finom művű kis falióra volt beleerősítve, akkora, és olyan gömbölyű, mint egy aranydió: négy órát mutatott.

„Legalább egy óráam van még” - gondolta Burne-né, és megnyomott egy gombot, amely figyelmeztette a kocsis mellett ülő inast, hogy tartsa a füléhez a hallócsövet, mert parancsot kap.

Ő is kihúzta a kárpitból a cső másik végét, szájához vitte a hegyi kristályból metszett kis szócsövet:

- Az osztrák nagykövetségre! - mondta.

Azután belenézett a tükörbe. Úgy nézegette magát, ahogy mindig, olyan örömmel, mint mikor azzal találkozunk, akit legjobban szeretünk, azután széthajtotta egy kicsit a bundáját, hogy még egyszer szemügyre vegye a ruhája felső részét. Tél végi meleg ruha volt rajta. A ruha nyakát nagyon finom, fehér, vakítóan fehér tollgallér szegélyezte. Kicsit kiszélesedett a váll felé, halványszürkébe úszva, mint a madarak szárnya. A derekát is ilyen tollpihe szegély fogta körül, s ettől olyan volt a fiatalasszony, mint egy különös fajta vadmadár. Fejre simuló kis kalapját is toll díszítette, de már élénkebb színű, merész tollbokréta - mintha a szép szőke alak ünneplőbe öltözött volna, hogy elszálljon a böjti récékkel a havas esőbe, a szürke levegőégbe.

Egészen addig bámulta magát, míg csak kocsija hirtelen be nem fordult a követség főkapuja alá. Akkor összehúzta magán a bundáját, lecsúsztotta a tükröt, becsukta a szekrényke kis ajtóit, és hogy megállt a kocsi, legelőször is azt mondta kocsisának: - Hazamehet. Nincs szükségem a kocsira.

Aztán megkérdezte az inastól, aki sietett elébe a lépcsőn:

- Otthon a hercegné?

- Igen, asszonyom.

Belépett, felment a lépcsőn, és benyitott egy kicsi szalonba, ahol Malten hercegné a leveleit szokta írni.

Ahogy a követné meglátta barátnőjét, arcán felvillant az öröm, ragyogó szemmel felugrott, jobbról-balról megcsókolták egymást, vagyis a levegőt.

Azután leültek egymás mellé, két alacsony székre, a kályha elé. Nagyon szerették egymást, elmondhatatlanul tetszetek egymásnak, mindenben egyetértettek, mert szinte egyformák voltak, egyazon nőfajta egyazon hajlamú, egyazon légkörben nevelkedett virágai, habár Maltenné svéd származású volt, és osztrák férfihoz ment feleségül. Titokzatos és sajátságos vonzóerő hajtotta őket egymás felé, azért érezték magukat elemükben, azért érezték magukat olyan

nagyon jól egymás társaságában. Fél napig is el tudtak fecsegni lankadatlan érdeklődéssel a legjelentéktelenebb dolgokról, élvezték, hogy lépten-nyomon kiderül, mennyire egyforma az ízlésük.

- Láthatja, mennyire szeretem - mondta Burne-né. - Este nálam vacsorázik, és mégse állhattam meg, hogy meg ne látogassam. Ez már szerelem, édesem.

- Magam is osztozom benne - mosolygott a svéd nő.

És nagy mesterségbeli gyakorlottsággal nekiláttak udvarolni egymásnak, kacérul, mintha férfival beszélnének, de másképpen kacérul, ez másfajta harc volt, most nem az ellenféllel volt dolguk, hanem a vetélytárssal.

Burne-né beszélgetés közben percenként rápillantott a faliórára. Mindjárt öt óra. André már egy órája ott van. „No, elég lesz” - gondolta és felállt.

- Máris? - kérdezte a hercegné.

Michéle merészen azt felelte:

- Igen, sietnem kell, várnak. Pedig sokkal szívesebben maradnék itt.

Megint megcsókolták egymást, Burne-né kérte, hogy hozassanak neki bérkocsit, és elment.

A ló sántított, kínkeservesen vonszolta az ócska kocsit; Michéle a lelkében is ezt érezte, ezt a sántaságot, ezt az állati fáradtságot. Akár a kocsit húzó állatnak, neki is hosszú és gyötrelmes volt az út. Azután megörült neki, hogy láthatja André-t, majd meg azon emésztődött, hogy mit készül ő cselekedni.

Mire megérkezett, André teljesen megdermedt a kapuban. A havas szélvihar csak úgy csavargatta a fákat. Dobolt a dara az esernyőn, míg menedékük felé mentek. Láruk belesüppedt a lucokba.

Szomorú volt a kert, siralmas, halott, sáros. André is sápadt volt. Sokat szenvedett.

- Atyaisten! Milyen hideg van! - mondta Michéle, mikor beértek.

Pedig nagy tűz lobogott mind a két szobában. De csak délben gyújtottak be, a nyirkos falat még nem melegíthette át; futkosott a hideg az ember hátán.

- Még most nem szeretném levetni a bundámat - mondta Michéle.

Csak kinyitotta egy kicsit, előtűnt alóla a tollal díszített ruhája, és ahogy ott ült dideregve, olyan volt, mint a vándormadarak, amelyek sohase maradnak meg egy helyen.

André odaült mellé.

- Ma este kellemes vacsora lesz nálam, már előre örülök neki - folytatta Michéle.

- Ki lesz ott?

- Hát... először is maga; aztán Prédolé, akit már annyira szerettem volna megismerni.

- Igen? Prédolé elmegy magához?

- Igen, Lamarthe elhozza.

- De hát Prédolé egyáltalán nem magának való ember! A szobrászok általában nem arra születtek, hogy tessenek a nőknek, de ez még annyira se, mint a többi.

- Ó, drágám, az lehetetlen. Én olyan nagy bámulója vagyok!

Prédolé a Varin galériabeli kiállítását követő két hónap alatt meghódította, megbűvölte Párizst. Azelőtt is értékelték, becsülték, mondogatták, hogy „gyönyörű szobrocskákat csinál”. De mikor a művészeket és műértőket meghívta, hogy nézzék meg gyűjteményes kiállítását a Varin utcai termekben, robbanásszerűen tört ki a lelkesedés.

Váratlan varázs áradt a műveiből, oly ritka tehetséggel jelenítette meg a finomságot és kecsességet, hogy a közönség azt vélte, új formai hatás születésének szemtanúja.

Arról volt nevezetes, hogy alig-alig, de éppen csak hogy felöltöztetett szobrocskákat csinált, és a finom és leplezett eleven emberi test formáit hihetetlenül tökéletesen alkotta meg. Kivált a táncosnői - mert nagyon sok táncosnő-tanulmánya volt - mozdulataiban, testtartásában, harmonikus lendületében és mozgásában volt benne mindaz, ami csak elmondható a ritka szépségű, rugalmas női testről.

Burne-né már egy hónapja szüntelenül azon fáradozott, hogy házába csalogassa. De a szobrász magának való ember volt, egy kicsit mogorva is, azt beszélték. Michéle végül csak diadal-maskodott a Lamarthe közbenjárásával, akinek Prédolé hálás volt, mert oly őszintén és harsányan dicsőítette mindenfelé.

- Ki lesz még ott? - kérdezte Mariolle.

- Malten hercegné.

Mariolle elkedvetlenedett. Nem szerette azt a nőt.

- Hát még?

- Massival, Bernhaus és Georges de Maltry. Más nem; csak a legszűkebb baráti köröm. Maga ismeri Prédolét?

- Futólag.

- És magának hogy tetszik?

- Csodálatos egy ember, halálosan szerelmes a művészetébe, és ő a legérdekesebb ember a világon, ha a művészetéről beszél.

Michéle el volt ragadtatva, és többször is elmondta:

- Hát ez remek lesz!

André megkereste a kezét a szörme közt. Kicsit meg is szorította, aztán megcsókolta. Erre Michéle hirtelen ráeszmélt, hogy elfelejtette megemlíteni, hogy rosszul érzi magát, gyorsan valami új indok után kellett hát nézni:

- Istenem! De hideg van! - suttopta.

- Fázik?

- Átfagytam a csontom velejéig.

André felállt, megnézte a hőmérőt, csakugyan elég keveset mutatott.

Visszaült Michéle mellé.

Michéle azt mondta az előbb: „Istenem! De hideg van!”, és ő úgy véli, hogy érti. Három hete érzi, hogy találkozásról találkozásra feltartóztathatatlanul lanyhul a Michéle szerelmes igyekezete. Rájött, hogy belefáradt a színlelésbe, hogy nem bírja tovább, ő pedig úgy vergődik tehetetlen kétségbeesésében, úgy mardossa a dühös, reménytelen vágy, hogy elkeseredett,

magányos óráiban már azt gondolja magában: „Inkább a szakítás, mint hogy így kelljen élni tovább.”

Azért megkérdezte, hogy valóban belelásson a gondolataiba:

- Még a bundáját se veti le ma?

- Jaj, nem! Reggel óta köhögök egy kicsit. Ez a szörnyű idő megártott a torkomnak. Félek, hogy megbetegszem.

Hallgatott egy kicsit, majd hozzátette:

- El se jöttem volna, de hát annyira szerettem volna látni magát.

André nem felelt, emésztette a bánat, és fojtogatta a düh, de az asszony folytatta:

- Ez után a két gyönyörű hét után roppant veszedelmes, hogy így visszajött a hideg.

Kibámult a kertbe, a porhó már majdnem egészen kizöldült fákon olvadozott, az ágak közt hóvihar kavargott.

Mariolle őt nézte, és azt gondolta: „Hát így szeret engem!” Most lobbant meg benne első ízben a gyűlölet, a becsapott hím gyűlölete, gyűlölte ezt az arcot, ezt az elérhetetlen lelket, ezt az elillanó, ezt az eszeveszetten kívánt asszonyi testet.

„Azt mondja, fázik - gondolta. - Azért fázik, mert én itt vagyok. Ha valami szórakozásról volna szó, valami ostoba szeszélyről, ami az ilyen felületes teremtések haszontalan életét betölti, azért vállalna mindent, azért az életét is kockára tenné. Mintha bizony nem kocsikázna nyitott hintóban a legdermesztőbb hidegben is, ha a ruháját akarja mutogatni! Ó! Ilyenek ezek mind manapság!”

És csak nézte, hogy milyen nyugodtan ül ott vele szemben. És tudta, hogy egyetlen vágy motoszkál a fejében, az imádott kicsi fejében: hogy már legyen vége ennek a kínos együttlétnek.

Hát csakugyan volt, csakugyan van a világon nő, akit feldúl a szenvedély, aki szenved, akinek gyönyörűség, ha odaadja magát, aki ölel, szorít és piheg, aki testével, lelkével egyaránt szeret, a szájával is, mikor beszél, és a szemével is, mikor néz, a vergődő szívével és a simogató kezével is, aki vállal mindent, mert szeret, aki figyelő szemek és veszedelmek közepette is, éjjel és nappal, rettenthetetlenül és remegve odatalál, a boldogságtól eszeveszetten és önfeledten, ahhoz, aki megöleli?

Ó! Iszonyú szerelem az, ami őt köti; kiúttalan, végeláthatatlan, örömtelen és beteljesíthetetlen, kínzó, kétségbeejtő és emésztő szerelem; nincs benne édesség és nincs benne szédület, csak remény és betöltetlen vágy, szenvedés és könny, a megosztott gyönyör mámora helyett csak a mardosó hiány, csak az élettelen csók, mert nincs hatalma rá, hogy életre keltse azt a hideg száját, amely meddő és száraz, mint az elhalt fa.

Elnézte, hogy milyen bájos így, tollas ruhája börtönébe zárva. Talán ezek a legnagyobb ellenségei, a ruhái, azokat kellene először legyőzni, csak aztán magát az asszonyt, ezeket a féltékeny testőröket, kacér és drága sorompókat, amelyek elzárják előle, védik ellene a szeretőjét...

- Aranyos a ruhája - szólalt meg, mert arról nem akart beszélni, ami emésztette.

Michéle mosolyogva felelte:

- Majd azt nézze meg, amiben este leszek!

Azután köhécselt egy kicsit, és folytatta:

- Egyre náthásabb leszek. Hadd menjek el, kedves. Hamarosan visszajön a nap, és én is követem a példáját.

Mariolle nem tiltakozott, nem volt ereje hozzá, tudta, hogy nincs hatalom, amely most legyőzhetné ennek a lángtalan teremtésnek a közönyét, tudta, hogy vége, örökre vége a reménynek, nem várja többé, hogy egyszer csak remegő szóra nyílik az a nyugodt száj, megfényesedik az a szenvedélytelen szem. Érezte, mint ölt alakot benne a vad akarat, hogy kimeneküljön kízó hatalmából. Michéle keresztre feszítette; száz sebből vérezve függ a kereszten, és az asszony látja, hogy haldoklik, de nem érti meg a szenvedését, még örül is annak, amit tett. De ő letépi magát a kízócsölöpről, habár teste egy darabját, húsa véres cafatait, egész összetört szívét otthagyja is. Elmenekül, mint az állat, amelyet halálra sebzett a vadász, elbújik magányos rejtekébe, és talán egyszer még be is hegednek a sebei, majd csak tompán sajognak, mint holtukig a nyomorékoknak.

- Hát akkor isten vele - mondta.

Michéle-t megütötte a hangja szomorúsága:

- Az esti viszontlátásig, kedves.

- Az esti viszontlátásig... isten vele.

Kikísérte a kertkapuig, visszament, leült egyedül a tűz mellé.

Egyedül! Milyen hideg van csakugyan! És milyen szomorú minden! Vége! Micsoda iszonyú gondolat! Nem remél, nem vár, nem álmodozik róla többet azzal a forró lánggal a szívében, amitől néha olyan jó élni ezen a vigasztalan földön, ami olyan, mint mikor kigyúl az örömtűz a sötét estében. Elbúcsúzik a magányos, izgatott éjszakáktól, mikor hajnalig járt fel-alá a szobájában, és rá gondolt, az ébredéstől, mikor alighogy kinyitotta a szemét, az volt az első gondolata, hogy „nemsokára viszontlátom a mi kis házunkban”.

Mennyire szereti! Mennyire szereti! Milyen nehezen, milyen sokára gyógyul ki majd belőle! Elment, mert hideg van. Maga előtt látja, mint az előbb, ahogy ránéz és búvóli, búvóli, hogy még jobban meghasadjon a szíve. Hát meghasadt! Lassan, lassan, aztán egyszerre, ezzel az utolsó döféssel hasította ketté. Érti, hogy ott a seb: régi sebesülés, amely kinyílt, aztán Michéle bekötözte, de most, hogy belemártotta gyilkos közönyének kését, már nem gyógyul be soha. Még azt is érzi, hogy meghasadt szívéből folyik valami, megtölti a testét, felnyomakodik a torkába, és fojtogatja. Két kezét a szemére szorítja, mintha maga előtt is titkolni akarná gyöngeségét, és sírva fakad. Elment, mert hideg van! Ő meztelenül is elmenne érte a hóban akárhová. Ő leugorna a toronyból, hogy a lába elé vethesse magát. Egy legendává lett régi történet jut az eszébe: a Két Szerető Sziklájának legendája, amit a Rouen felé vezető úton látni. Egyszer egy apának az a kegyetlen szeszélye támadt, hogy csak akkor engedi hozzá a lányát a szerelméhez, ha a lány maga felviszi a meredek hegy csúcsára; a lány tenyerén-térdén csúszva is felvitte, és meghalt, mikor felért a csúcsra. Csak legenda hát a szerelem, csak a versekben van, meg a hazug regényekben, csak arra való.

Hiszen szeretője maga mondta neki, még legelső találkozásai valamilyikén, azt a mondatot, amit soha el nem felejt: „A mai férfiak csak annyira szeretik a mai nőket, hogy ne fájjon nekik.” Őt illetően tévedett, de saját magát illetően nem, mert még azt is mondta: „Arra mindenesetre figyelmeztetem, hogy én amúgy istenigazában senkibe se tudok beleszeretni...”

Senkibe? Biztos? Belé nem. Azt most már tudja biztosan, de másba?

Belé?... Őt nem tudja szeretni. De miért?

Rázuhant és összezúzta az az érzés, amely oly régen kísértette: hogy elhibázta az egész életét. Nem csinált semmit, nem sikerült neki semmi, nem ért el semmit, nem szerzett semmit. A művészetek csábították, de nem volt benne bátorság, hogy bármelyik művészetnek egészen odaadja magát, se makacs kitartás, hogy diadalra vigye a tehetségét. Nem volt sikere, aminek örülhetett volna, se lelkes szenvedélye valami szép iránt, amitől több, nemesebb lehetett volna. Egy erős törekvése volt, hogy meghódítson egy női szívet, s az is kudarcba fűlt. Félresikerült életű ember ő.

Még egyre sírt, kezét a szemére szorítva. Végigfolytak arcán a sós könnyek, benedvesítették a bajuszát, rácsorogtak a szájára.

Csak annál nagyobb lett a nyomorúsága, a reménytelensége, hogy meg is kellett ízlelnie keserű ízüket.

Mikor felemelte a fejét, látta, hogy sötét van. Már csak annyi ideje volt, hogy hazamenjen átöltözni, a Michéle vacsorája tiszteletére.

André Mariolle érkezett elsőnek Michéle de Burne-höz. Leült, nézegette a falakat, a tárgyakat, a tapétát, a csecsebecsét, a bútorokat, amelyeket mind Michéle miatt szeretett, a jól ismert lakást, ahol megismerte, megtalálta, és olyan gyakran meglátogatta, ahol megszerette, ahol felfedezte magában ezt a szenvedélyt, és érezte, mint növekszik napról napra, míg el nem érkezett meddő diadaláig. Micsoda lobogással várta sokszor ezen a Michéle testére szabott, vonzó helyen, bűvös személyének gyönyörű keretében! Milyen jól ismeri ennek a szalonnak, ezeknek a kárpitoknak a szagát, azt az előkelő és egyszerű, édes íriszillatot! Ami reszkető várakozás, remegő reménység, kitörő indulat és végezetül szorongó bánat csak van a világon, azt ő mind megélte itt. Mintha a barátja kezét szorítaná meg búcsúzóul, úgy szorította a nagy karosszék karját, amelyben olyan gyakran beszélgetett vele, nézte, ahogy mosolyog, ahogy beszél. Nem akarta, hogy idejöjjön, hogy bárki idejöjjön, szeretett volna itt maradni egyedül egész éjjel, szerelméről álmódzva, mint aki halottat virraszt. Aztán hajnalban elmenne, hosszú időre, talán örökre.

Nyílt az ajtó. Belépett Michéle, és odasietett hozzá, feléje nyújtva a kezét. André összeszedte magát, szeme se rebbent. Nem is nő jött be a szobába, hanem egy eleven bokréta, egy káprázatos bokréta.

Szegfűöv fogta körül a derekát, szegfűzuhatag omlott alá a szoknyáján a lába hegyéig. Válla és meztelen karja körül nefelejcs- és gyöngyvirágfüzér; három szál valószínűtlenül gyönyörű orchidea mintha a kebléből nőtt volna ki, rózsaszínű és piros, tündérországi virághúsukkal a melle fehér húsát simogatták. Szőke haja kicsi zománcibolyákkal volt teleszórva, amelyekben apró gyémántok ragyogtak. A ruhaderék jó illatú díszei közt is gyémántok villogtak, csillogtak, rezegtek az aranytűkön, mint a vízcsepp.

- Meg fog fájdulni a fejem - mondta Michéle -, de annyi baj legyen! Jól áll.

Olyan jó szaga volt, mint a tavaszi kerteknek; üdőbb volt, mint a virágfüzérei. André csak nézte káprázó szemmel, és arra gondolt, hogy éppoly erőszakos, barbár cselekedet volna most megölni, mint egy kivirult virágoskertbe beletiporni. Ezeknek a nőknek azért van testük, hogy legyen mit felékesíteni, arra való, hogy feldíszítsék: már nem arra, hogy szeressék. Hasonlítanak virágra, hasonlítanak madárra, hasonlítanak száz egyéb dologra, csak nőre nem. Anyáik, mind a letűnt nemzedékek, gyakorolták ugyan a kacérság művészetét, hogy minél szebbek legyenek, de elsősorban a testük közvetlen varázsával akartak hódítani, bájuk természetes hatalmával, azzal az ellenállhatatlan vonzóerővel, amivel a női test a hímek szívére hat. Manapság nincs más, csak a kacérság: a szépítkezés művészete a nagy eszköz és maga a cél is, mert főleg arra használják, hogy borsot törjenek vele vetélytársnőik orra alá, hogy felkorbácsolják meddő féltékenységüket, nem pedig arra, hogy férfiakat hódítsanak.

Vajon kinek készült ez az öltözék, neki, a szeretőjének, vagy a Malten hercegné bosszantására?

Kinyílt az ajtó: bejelentették a hercegnét.

Burne-né repült feléje; és roppant vigyázva az orchideáira, megcsókolta, félig nyitott szájjal, egy kis szeretetteljes fintorral. Szép, kíváncsú, tiszta szívvel adott és tiszta szívvel kapott csók volt.

Mariolle-nak összeszorult a szíve. Őfelé sohasem futott ilyen kitörő örömmel; őt sohasem csókolta meg így; gondolatai hirtelen irányt változtattak: „Nem miértünk születtek ezek a nők” - gondolta dühösen.

Megjelent Massival, utána Pradon úr, Bernhaus gróf, aztán a talpig angol eleganciában pompázó Georges de Maltry.

Már csak Lamarthe-ot és Prédolét várták.

A szobrászról beszélgettek, mindenki dicsőhimnuszokat zengett róla. „Visszahelyezte jogaiba a kecsességet, felelevenítette a reneszánsz hagyományt, és valami újat tett hozzá: a modern őszinteséget, Georges de Maltry szerint az emberi test hajlékonyságának csodálatos kifejezője.” Ezek a mondatok két hónapja már minden szalonban elhangzottak, mindenki elmondta, és mindenki meghallgatta őket.

Végre megérkezett. Általános volt a meglepetés. Hatalmas termetű, meghatározhatatlan korú ember volt, a válla mint egy paraszté, a feje nagy, vonásai élesek, burjánzó haja, szakálla őszbe csavarodó, orra erőteljes, szája érzéki, pillantása félénk és zavart. Karját sután egy kicsit eltartotta a testétől, nyilván a kezelőjéből kiormótlankodó hatalmas keze miatt. Nagy, széles keze volt, és szőrös, izmos ujjai, Herkules- vagy mészároskéz; ügyetlennek látszott a keze, lomhának, és mintha szégyellné, hogy ott van, nem rejtőzhet el.

De arcát világító, szürke, átható és nem mindennapi mód élénk szempár ragyogta be. Mintha csak a szeme lett volna eleven ennek a nehézkes embernek. De az fürkészt, kutatót, gyors, mozgékony, éles villámát ide-oda villantotta, érezni lehetett, hogy eleven, sugárzó értelem kormányozza a kíváncsi tekintetét.

Burne-né kicsit csalódottan, udvariasan hellyel kínálta, a szobrász leült. Aztán csak ült, és szemmel láthatóan zavarban volt, hogy ide kellett jönnie, ebbe a házba.

Lamarthe ügyesen gondoskodott róla, hogy Prédolé feltalálja magát, hogy megtörjön a jég; odalépett hozzá:

- Hadd mutassam meg, barátom, hogy hová hoztam - szólt hozzá. - Tündökletes háziasszonyunkkal már megismerkedett, most azt is nézze meg, hogy milyen környezetben él.

Megmutatta a kandallón álló eredeti Houdon-mellszobrot, a Boule-féle szekreteren Clodin két egymással táncoló nőalakját, meg négy különösen szép kis Tanagra-szobrot, amelyek egy polcon sorakoztak.

Erre már úgy felderült a Prédolé ábrázata, mint aki meglelte a pusztában elveszett gyermekeit. Felállt, odament a négy régi agyagszobrocskához; Burne-né megijedt, mikor látta, hogy egyszerre kettőt is a kezébe vesz, a félelmetes kezébe, amivel egy ökröt agyon lehetne ütni. De úgy nyúlt hozzájuk, mintha simogatná őket, csodálatosan ügyesen bánt velük, vastag ujjai hirtelen olyan fürgék, hajlékonyak lettek, ahogy forgatta a szobrocskákat, mint a bűvésze. Aki látta, hogy nézegeti, tapogatja őket, megérezhette, milyen páratlan, tiszta és finom gyöngédség lakik ebben a nagydarab emberben a szép, kicsi tárgyak iránt.

- Tetszik? - kérdezte Lamarthe.

A szobrász úgy dicsérte őket, mintha gratulálna nekik, aztán megemlítette a legnevezetesebb Tanagra-szobrokat, amelyeket ismert, néhány rövid szóval, világos gondolatainak szolgálásként álló fátyolos, de határozott és nyugodt hangon, mint aki pontosan tudja, hogy melyik szó mennyit ér.

Aztán az író irányításával megnézegette a többi ritkaságot is, amiket Burne-né a barátai tanácsára összegyűjtögetett. Csodálkozó örömmel méltányolta, hogy ilyesmikre akad ebben a házban, valamennyit megfogta, ide-oda fordítgatta, mintegy a testi kapcsolatot keresve mindegyikkel. Egy eldugott zugban egy bronzszobrocskára lelt, olyan nehéz volt, mint az ágyúgolyó; fél kézzel felemelte, a lámpához tartotta, hosszan nézegette, majd könnyedén visszatette a helyére.

- Az Isten is arra teremtette ezt a markos fickót, hogy márvánnyal, kővel hadakozzon! - jegyezte meg Lamarthe.

A társaság nagy rokonszenvvel nézegette.

- Tálalva van, asszonyom! - jelentette az egyik inas.

A ház úrnője a szobrászba karolva vonult át az ebédlőbe jobbjára ültette, és udvariasságból, mintha egy nagynevű család sarjánál érdeklődne, hogy vajon pontosan honnan is származik a családja, megkérdezte:

- Azt hiszem, uram, hogy a maga művészetének az a dicsősége is megvan a többivel szemben, hogy a legidősebb köztük, ugye?

A szobrász nyugodt hangján felelte:

- Ó, asszonyom! Már a bibliai pásztorok is furulyáztak; tehát a zene alighanem régibb, habár az igazi zene, ahogy mi értelmezzük a zenét, nem olyan régi eredetű. De az igazi szobrászat nagyon régi eredetű.

- Szereti a zenét?

Prédolé mély meggyőződéssel felelte:

- Minden művészetet szeretek.

- Ismeretes, hogy ki volt az első szobrász? - kérdezte Burne-né.

Prédolé eltűnődött, azután lágyan, mintha megható történetet mesélne, azt mondta:

- Hellén hagyomány szerint athéni Daidalosz. De a legszebb legenda egy Dibutadész nevű, sziküioni fazekasnak tulajdonítja a szobrászművészet felfedezését. Lánya, Kora, egy nyíl hegyével kikarcolta jegyese arcélét, az apa pedig megtöltötte agyaggal a körvonalakat, és megmintázta. És megszületett az én művészetem.

- De szép! - suttogta Lamarthe. Néhány pillanatig hallgattak, majd Lamarthe folytatta: - Ó! Ha kedve volna, Prédolé! - Aztán Burne-néhez fordult:

- El se tudja gondolni, asszonyom, milyen érdekes ez az ember, hogy amit szeret, milyen pontosan meg tudja mondani, meg tudja eleveníteni, és meg tudja szerettetni.

De a szobrásznak szemmel láthatólag most nem volt kedve se fontoskodni, se szónokolni. Fogta a szalvétá egyik csücskét, bedugta az inge gallérjába, hogy össze ne piszkítsa a mellé-nyét, és nagy figyelemmel ette a levest, azzal a tiszteletfélével, amit a parasztok a leves iránt éreznek.

Aztán ivott egy pohár bort, és kiegyenesedett, látszott, hogy most már jobban érzi magát, hogy már megszokott itt.

Időnként megpróbált hátranézni, mert a tükörből látta, hogy mögötte a kandallón egy egészen modern kis szoborcsoporthoz áll. Nem ismerte, és szeretne volna kitalálni, hogy ki csinálta.

Aztán egyszerre csak nem bírta tovább, megkérdezte:

- Falguière szobra, ugye?

Burne-né elnevette magát:

- Igen, Falguière-é. Hogy ismerte meg a tükörből?

Prédolé is elmosolyodott.

- Ó, asszonyom, megismerem én akárhogyan, egy pillantással az emberek szobrászát, aki képeket is fest, és az emberek festőjét, aki szobrot is csinál. Egy cseppet se hasonlít az olyan ember művére, aki csak egyféle művészetet művel.

Lamarthe dicsekedni akart a barátjával, kérte, magyarázza meg részletesebben, Prédolé meg is tette.

Olyan világosan, eredetien és újszerűen határozta meg, írta le és jellemezte lassú és pontos beszédével a szobrászok festészetét és a festők szobrászatát, hogy akik hallgatták, a szemükkel is hallgatták, nemcsak a fülükkel. Magyarázata mind messzebb és messzebb nyúlt vissza a művészet történetébe, példáival korról korra haladva elérkezett egészen az első itáliai mesterekig, akik festők is, szobrászok is voltak egy személyben, Niccolo és Giovanni Pisanóig, Donatellóig, Lorenzo Ghibertiig. Felidézte, hogy milyen érdekes dolgokat mondott erről Diderot, és összegezésül megemlítette a firenzei Szent János-templom keresztelőkápolnájának kapuját: Ghiberti féldomborműve annyira eleven és mozgalmas, hogy inkább olyan, mintha festett kép volna.

Nehéz keze mozgott, mintha tele lenne megmintázni való anyaggal, mozdulatai egyszerre szemgyönyörködtetőek, hajlékonyak és könnyedek lettek, amiről beszélt, azt mindjárt meg is jelenítette. Feszült érdeklődéssel bámulta mindenki az ujjait: amit a szájával kimondott, azt mindjárt oda is teremtette a poharak meg a tányérok fölé.

Aztán, mivel olyasmivel kínálták, amit szeretett, elhallgatott, és nekiállt enni.

Nem is szólt többet a vacsora végéig, még arra se igen figyelt, hogy miről beszélnek - egy színházi pletykáról egy politikai mendemondára, egy bálról egy házasságra, a *Revue des Deux Mondes* egyik cikkéről a nemrég megkezdődött ügetőre repkedett a társalgás. Jó étvággal evett, és sokat ivott, de nem látszott meg rajta, egészséges, tiszta fejét nem egykönnyen zavarta meg, nem is igen hevítette fel a jó bor.

Mikor visszamentek a szalonba, Lamarthe, aki úgy érezte, hogy még nem csikarta ki a szobrászból mindazt, amit várhat tőle, odahúzta egy üvegszekrényhez, és megmutatott neki egy felbecsülhetetlen értékű tárgyat, egy ezüst tintatartót, egy jegyzett, besorolt történelmi darabot: Benvenuto Cellini ötvösmunkáját.

Valóságos mámor öntötte el a szobrászt. Úgy nézte, mintha a szeretője arcát nézné, elérzékenyült, és oly bonyolult és finom gondolatokat mondott el a Cellini művéről, amilyen bonyolult és finom a csodálatos ötvös művészete maga; érezte, hogy figyelnek rá, és egészen belemelegedett, leült egy nagy karosszékbe, s míg fogta, nézte szüntelenül azt a tárgyat, amit mutattak neki, és beszélt, beszélt a művészet valamennyi csodájához fűződő élményeiről, amit csak ismert, elébe tárta a világnak érzékenységet, azt a furcsa részegséget, amivel a formák szépsége árasztotta el a szemét, a szeme által a lelkét. Tíz évig járta a világot, és nem nézett egyebet, mint istenáldotta kezek márvány-, kő-, bronz- és fafaragásait, vagy arany-, ezüst-, elefántcsont és rézmunkákat, amelyeket varázslóujjak változtattak remekművé az alaktalan anyagból.

És ahogy beszélt, maga is faragott, csodálatos domborműveket és gyönyörű szobrokat formált pontos szavaival.

A férfiak körülötte álltak, és feszült figyelemmel hallgatták, a két nő a tűz mellett ült, egy kicsit mintha bosszankodott volna, és időnkint halkán azon tanakodtak megütközve, hogy tárgyak formájának mit lehet annyira örülni.

Mikor Prédolé elhallgatott, Lamarthe lelkesen, elragadtatva megszorította a kezét, és a közös szerelem érzésétől megindult, baráti hangon azt mondta:

- Igazán legszívesebben megcsókolnám. Maga ma az egyetlen művész, az egyetlen szenvedélyes, az egyetlen nagy ember, maga az egyetlen, aki igazán szereti, amit csinál, aki örömet leli benne, sohase unja meg, sohase csömörlik meg tőle. Maga a legtisztább, legegyszerűbb, legmagasabb rendű és legnehezebben megközelíthető művészetet műveli. Szépséget szül egyetlen ívelő vonallal, és mással nem is törődik. Iszom egy pohár pálinkát az egészségére.

Általánossá vált a társalgás, de meg-megakasztotta, elbágyasztotta azoknak a gondolatoknak az emléke, amelyek átsuhantak ezen az értékes holmival benépesített szalonon.

Prédolé korán elment, azzal indokolta, hogy ő minden reggel már napkeltekor munkához lát.

Mikor elment, Lamarthe rajongva kérdezte Burne-nét:

- No, hogy tetszett?

Burne-né húzódozva felelt, elégedetlen arccal, nem volt épp elragadtatva:

- Elég érdekes, de nagy szószátyár.

A regényíró elmosolyodott: „Hogy a csudába ne, mikor nem csodálta meg az öltözékét; és maga az egyetlen csecsebecse itt, akit meg se igen nézett” - gondolta magában. Azután mondott néhány kedves mondatot, azzal odament Malten hercegnéhez, és leült mellé udvarolni. Bernhaus gróf odahúzott egy kis zsámolyt a ház úrnője mellé, és leült, akárha a lába elé borulna. Mariolle, Massival, Maltry és Pradon úr meg egyre a szobrászról beszélt, aki igen nagy hatást tett rájuk. Maltry a régi mesterekhez hasonlította, akiknek egész életét megszipította és beragyogta egyetlen és emésztő szerelmük: a Szépség kifejezésére való törekvés; és elmésen, találóan és fárasztóan fejtegette ezt az eszmét.

Massival unta, hogy egy olyan művészetről beszélnek, amelynek semmi köze az övéhez, ő is odament Maltennéhez, és leült Lamarthe mellé, aki hamarosan átadta neki a maga helyét, és csatlakozott a férfiakhoz.

- Jön? - kérdezte Mariolle-től.

- Hogyne, örömmel.

A regényíró szívesen sétált és beszélgetett éjszaka az utcán. Tömör, metsző, fullánkos szavai valósággal befűrészelték, belecsimpaszkodtak a házfalakba. Roppant ékesszólónak, éles elméjűnek, szellemesnek és eredetinek érezte magát, ha így kettesben beszélgethetett éjszaka, habár inkább szónokolt, semmint beszélgetett. Ilyenkor szerezte meg azokat a sikerélményeket, amikre szüksége volt, meg a jó álmát is előkészítette vele, hogy egy kicsit kifáraszthatta a tüdejét meg a lábát.

Mariolle alig vonszolta magát. Mióta kilépett azon az ajtón, szívében ott kavargott a nyomorúsága, a boldogtalansága, a bánata, a gyógyíthatatlan csalódása.

Nem bírja tovább, nem akarja tovább. Elmegy, és soha többé nem jön vissza.

Mikor elköszönt Burne-nétől, az asszony szórakozott arccal búcsúzott tőle.

Egyedül volt a két férfi az utcán. Megfordult a szél, megenyhült, már nem volt olyan hideg, mint napközben. Meleg és lágy volt a levegő, olyan lágy, mint tavasszal, két órával a fürgeteg után. Rezgett a csillagos ég, mintha a nyár lehelete szította volna fel az égítetek tüzét a határtalan mindenségben.

A járda most már megint szürke volt és száraz, de az úttesten még pocsolyák csillogtak a gázlámpa világában.

Lamarthe beszélt:

- Milyen boldog ember ez a Prédolé!... Egyetlen szerelme van, a művészete, csak arra gondol, csak azért él, az betölti, vigasztalja, felvidíti, boldoggá és széppé teszi az életét. Igazi régi vágású művész. Ó! Őt nemigen izgatják a nők, a mi cicomás, csipkés, maskarás nőink. Vette észre, milyen kevés figyelmet szentelt a mi két szép hölgyünknek, akik pedig nagyon vonzóak? De neki tiszta formák kellene, nem mesterségesek. Az is természetes, hogy a mi tündérszép háziasszonyunk kellemetlen hülyének találta. Mert neki egy Houdon-szobor, egy Tanagra, egy Benvenuto Cellini-tintatartó csak szükséges apró dísze a természetes és fényűző keretnek, amely a remekművet, vagyis Őt magába foglalja: Őt meg a ruháját, mert a ruhája is Ő, az új szín, amivel szépsége napról napra gazdagszik. Milyen sekélyes és kisszerű teremtés is a nő!

Megállt, botjával akkorát koppantott a járdára, hogy csak úgy visszhangzott az utcában. Azután folytatta:

- Azt tudják, azt értik, azt érzik, ami előnyös tulajdonságaikat érvényre juttatja: a ruhát és az ékszert, amelynek divatja tízévenként változik; de a ritka, maradandó értékekhez, ahhoz, ami fejlett, finom művészi érzéket kíván, ahhoz, amihez önzetlen értelmüket a tiszta esztétikum szolgálatába kellene állítaniuk, ahhoz nem értenek. Értelmük egyébként is rendkívül bárdolatlan, nőstényértelem, igen tökéletlen, ami kívül esik egész létüket elnyelő szűk női világuk határain, azt meg nem közelíthetik vele. Csavaros eszük van, de mint a vadembernek, mint az indiánnak, harcra, törvetésre való. Még azokat a magasabb rendű testi élvezeteket se igen tudják értékelni, amihez a test műveltsége, egy szerv kifinomult figyelme kell, mint, mondjuk, a jó étel élvezetéhez. Ha némelyik el is jut odáig, hogy értékelje a jó konyhát, a nemes borokhoz egyetlenegy se ért közülük, az csak a férfi ínyéhez beszél, mert a bor beszél.

Megint rácsapott botjával a kövezetre, mintegy hangsúlyozva vele az utolsó szót, és pontot téve a mondat végére.

- Különben hát nem is kell olyan sokat kívánni tőlük. Csak az a baj, hogy ez az ízléshiány és értetlenség, amely elhomályosítja a szellemi szemüket, ha magasabb rendű dolgokról van szó, gyakran egészen megvakítja őket, ha mirőlunk van szó. Az ő meghódításukhoz nem lélek, nem szív, nem értelem kell, nem is kivételes jó tulajdonságok és érdemek, mint hajdanában, mikor az értékéért, a bátorságáért volt szokás beleszeretni a férfiba. A mai nők komédiások, a szerelem komédiásai, rutinosan eljátszanak újra meg újra egy hagyományos szerepet, de nem élik át. Ripacsok valók hozzájuk, akik alájuk adják a végszavakat, és éppoly jól elhazudják a szerepüket, mint ők. Az ilyen úri vagy nem úri pojacák.

Néhány percig szótlantul ballagtak egymás mellett. Mariolle figyelmesen hallgatta Lamartheot, forgatta a szájában, amit mondott, és egész fájdalmával visszhangozta. Tudott róla különben, hogy érkezett Párizsba egy olasz kalandorféle, hogy megvívjon a párizsiakkal, egy bizonyos Epilati herceg, afféle vívótermi aranyifjú, mindenki csak róla beszél, magasztalják az eleganciáját meg izmos, rugalmas testét, amelyet testhezálló fekete selyemtrikókban mutogat a high life-nak meg a félvilági hölgyek előkelőbbjének, és pillanatnyilag a kis Frémines báróné figyelme és kacérsága is csak őfelé irányul.

Hogy Lamarthe csak nem szólalt meg, Mariolle azt mondta:

- Ez a mi hibánk; rosszul választunk, másféle nők is vannak a világon, nemcsak ezek!

- Ma már csak a boltilányokban van szeretet, vagy a rossz házasságban élő szegény, érzelmes kispolgárnőkben - felelte a regényíró. - Én egypárszor kisegítettem szorult helyzetéből egy-egy ilyen boldogtalan lelket. Túlradóan érzelmesek, de érzelmeik oly olcsók, hogy jótékonytságot gyakorolunk, ha a mienket adjuk értük cserébe. Mert én mondom, hogy a mi előkelő fiatalságunkból, ahol a nők nem vágnak semmire, nincs szükségük semmire, egyebet nem kívánnak, mint hogy kockázat nélkül szórakozzanak egy kicsit, ahol a férfiak úgy szabályozzák a gyönyört, akár a munkát, én mondom, hogy kiveszett az a régi varázslatos és hatalmas természetes erő, amely valaha egymáshoz taszította a nemeket.

- Ez igaz - mormolta Mariolle.

Még hevesebben elfogta a vágy, hogy elfusson, messzire ezektől az emberektől, ezektől a báboktól, akik időtöltésből úgy tesznek, mintha letűnt idők szenvedélyes, fogékony és szép életét élnék, s közben nem érzik már azt az elveszített ízt.

- Jó éjszakát - mondta -, megyek, lefekszem.

Hazament, leült az asztalához, és írni kezdett:

Isten vele, asszonyom! Emlékszik az első levelemre? Akkor is búcsúztam magától; de nem mentem el. De rosszul tettem! Mire ezt megkapja, én már nem leszek Párizsban. Ugye, nem kell megmagyaráznom, miért? Az olyan férfinak, mint én, nem volna szabad olyan nővel találkoznia, mint maga. Ha művész lennék, és ki tudnám fejezni érzelmeimet úgy, hogy könnyítsek a szívemen, maga talán szárnyakat adhatott volna a tehetségemnek; de én csak egy szegény fiú vagyok, akire a maga iránt való szerelem vad és elviselhetetlen szenvedést mér. Amikor találkoztam magával, még nem hittem volna, hogy valaha is így érezzek, így kínlódjam. Más a maga helyében talán életet öntött volna a szívembe és mennybéli, könnyű boldogságot. Maga csak gyötörni tudta. Tudom én, hogy nem tehet róla; nem vetek semmit a szemére, és nincs bennem harag sem. Még ahhoz sincs jogom, hogy ezeket megírjam magának. Bocsásson meg nekem. Magát úgy teremttette az Isten, hogy nem tud úgy érezni, ahogy én érzek, még csak meg se tudja sejteni, hogy mit élek át, ha belépek magához, ha szól hozzám, ha magára nézek. Igen, maga nem utasít el, maga elfogad engem, sőt nyugodt és józan boldogságot kínál nekem, amit térden állva kellene köszönnöm, amíg csak élek. De én nem kérek belőle. Ó, milyen gyötrelmes és iszonyú szerelem az, amely szüntelenül egy meleg szót, egy szívből jövő simogatást koldul, és nem kapja meg! Olyan üres a szívem, mint a koldus gyomra, aki kinyújtott kézzel, sokáig fut maga után. Maga vetett neki szép holmikat, de kenyeret soha. Nekem kenyér, nekem szerelem kellett. Nyomorultan és nincstelenül megyek el, nem adatott meg nekem a maga szerelme, pedig néhány morzsája megmenthetett volna. Nincs már egyebem a világon, csak egy belém rágódott, kegyetlen gondolat, amit meg kell ölnöm. Elmegyek hát, és megpróbálom.

Isten vele, asszonyom. Bocsásson meg, köszönöm, bocsásson meg. Most is tiszta szívemből szeretem. Isten áldja, asszonyom.

André Mariolle

HARMADIK RÉSZ

Napfényes reggel ragyogta be a várost. Mariolle beszállt a kapuja előtt várakozó kocsiba, az útizsákját meg két bőröndjét is feltették a csomagtartóba. Még az éjjel összezsugorított inasával annyi fehérneműt meg egyéb holmit, amennyi hosszú időre elég, és távozóban ezt az ideiglenes címet hagyta meg: Fontainebleau, posta. Senkit nem vitt magával, nem akart olyan arcot látni, amely Párizsra emlékeztetné, olyan hangot hallani, amit akkor is hallott, mikor bizonyos dolgokon rágódott.

- A lyoni pályaudvarra! - kiáltotta oda a kocsisnak. A konflis elindult. Andrénak eszébe jutott az a másik utazása, mikor az elmúlt tavaszon a Saint-Michel-hegyre ment. Három hónap híján egy éve. Aztán, hogy ne kelljen rágondolnia, az utcát bámulta.

A kocsi kiért a Champs-Élysées-re, amely tavaszi fényárban úszott. Az elmúlt hetek első melege már kiszabadította börtönükből a zöld leveleket, az utóbbi két nap jeges fürgetege és hidege épp csak egy kicsit hátráltatta a fejlődésüket, és most oly gyorsan bontakoztak ki ebben a sugaras reggelben, hogy szinte látszott, amint árasztják a friss lomb illatát, amint a jövőendő gallyak világrahozatalán munkálkodó növényi nedv permete párállik körülöttük.

Növényi életet nyitogató reggel volt, érezni lehetett, hogy nemsokára virágba borulnak a kerek gesztenyefák a sugárutakon és a tereken, mind egyszerre, mintha csillárokat gyűjtanának fel. Most születik a föld egynyári élete, még az utca, a bitumen járda is beleborzong, ahogy feszítik a mocorgó gyökerek.

Mariolle azt gondolta, míg dobálta a zötyögő konflis: „No, most végre megkóstolom, hogy milyen a nyugalom. Bámolni fogom, hogy hogy születik a tavasz a még néptelen erdőben.”

Hosszúnak érezte az utat. Úgy összetörte az a néhány óra, míg álmatlanul siratta magát, mintha tíz éjszakát virrasztott volna át egy haldokló mellett. Fontainebleau-ba érkezve felereste a jegyzőt, és megérdeklődte, hogy vajon nincs-e az erdő szélén valami kis kunyhó, amit kibérelhetne. Több címet is kapott. Abból, amelyiknek a fényképe a legjobban csábította, épp most költözött ki egy fiatal pár, majdnem az egész telet itt töltötték a faluban, Montigny-sur-Loing-ben. A jegyző, különben komoly ember, mosolygott. Nyilván valami szerelmi ügyet szimatolt. Meg is kérdezte:

- Egyedül jött, uram?

- Egyedül.

- Személyzet sincs magával?

- Az se. Párizsban hagytam. Idevalósiakat akarok felfogadni. Azért jöttem ide, hogy teljes nyugalomban dolgozhassam.

- Hát a nyugalma, az meglesz, uram, ebben az évszakban.

Néhány perc múlva már vitte is Mariolle-t meg a málháját egy nyitott batár Montigny felé.

Éledezett az erdő. Már sűrű volt az aljnövényzet a nagy fák lábánál, amelyeknek tetejét könnyű lombfátyol bontotta. Az ezüst testű, sietős nyírfák már nyárnak öltöztek, de az óriás tölgyeknek még csak az ágai hegyén volt egy-egy kis borzongó zöld folt. A bükkfák gyorsabban nyitogatták hegyes rügyeiket, de még csak most hullajtották utolsó tavalyi száraz leveleiket.

Az út menti fűvet még nem borította be a fakoronák áthatolhatatlan árnyéka, a duzzadt fűszálak fénylettek, ragyogtak a felbuzgó növényi nedvtől; és a fakadó hajtás illata, amely már a Champs-Élysées-n is meglegyintette, most elborította Mariolle-t, megmerítette a megújuló napfényben kisarjadó növényi lét hatalmas fürdőjében. Nagyokat lélegzett, mint aki börtönből szabadult, és mint akiről letépték a köteléket, ernyedten kinyújtotta a karját, kilógatta a kezét kétoldalt a kerekek fölé.

Jó beszívni ezt a szabad, ezt a tiszta levegőt; de milyen sokat, milyen sokáig, sokáig kell inni meg inni ezt a levegőt, hogy átjárja, hogy már ne gyötrődjön annyira, hogy a tüdejébe áradó üde fuvalom egyszer majd a szíve eleven sebéit is megérintse és megenyhítse!

Áthaladt Marlotte-on, a kocsis megmutatta neki a Corot Szállodát, amely nemrég nyílt meg, és azt beszéltek róla, hogy roppant eredeti hely. Balról erdő szegélyezte az utat, amelyben tovább haladtak, jobbról pedig az ég alján feltűnedező dombokig futó, helyenként egy-egy facsoporttal tarkított nagy síkság. Azután befordultak egy hosszú falusi utcába, egy vakítóan fehér utcába, amelynek két oldalán kicsi cserepes házak állottak végtelen hosszú sorban. Itt-ott egy-egy óriási virágzó orgonabokor buggyant ki a kőkerítések mögül.

Egy szűk völgyön futott lefelé ez az utca, egy kis patak mentén. Mariolle-t elöntötte az öröm, mikor meglátta. Keskeny, sebes folyású, zuhogó, kanyargós, patak volt, egyfelől a házak meg a kertek falát mosta, másfelől a mezőket fürdette, ahol könnyű testű fák bontogatták esendő kis leveleiket.

Mariolle mindjárt megtalálta a házat, és el volt bűvölve tőle. Régi ház volt, egy festő hozta rendbe, ott töltött öt évet, aztán beleunt, és bérbe adta.

A víz partján állt, csak egy szép kert választotta el tőle, amely egy hársfával beültetett kis teraszban végződött. Egy vagy két lábnyi gátról zúdult le ide a Loing, és nagy örvényeket kavarva futott el a terasz mentében. A homlokzati ablakok a másik oldalra nyíltak, a rétekre.

„Itt meggyógyulok” - gondolta Mariolle.

A jegyzővel már mindenben megállapodtak arra az esetre, ha megtetszik neki a ház. A kocsis megvitte neki a választ. Most már csak a háztartást kellett elrendezni, az is megvolt hamar, a községi előljáró titkára kerített két asszonyt, egyik az élelméről gondoskodik, a másik takarít és mos rá.

A földszinten volt egy nappali meg egy ebédlő, ott volt a konyha is, meg még két kis helyiség; az első emeleten egy szép nagy szoba, dolgozószoba-féle, amit művésztulajdonosa műteremnek használt. Szeretettel volt berendezve az egész, úgy, ahogy az ember csak akkor rendezkedik be, ha beleszeret egy tájba, egy lakásba. Most színevesztett és zilált volt egy kicsit, árva és elhagyatott, mint minden otthon, ha elhagyja a gazdája.

Azért az is érződött, hogy nemrég még laktak ebben a kis házban. Szelíd verbénaillat bujkált benne. „Nicsak - gondolta Mariolle -, verbéna, egyszerű illatszer. Nem lehetett bonyolult az a nő, aki előttem itt lakott... Boldog férfi!”

Beesteledett, a sok elintéznivaló megette a napot. Mariolle odaült az egyik nyitott ablakhoz, szívta a harmatos növényzet nyirkos és édes, üde illatát, elnézte, ahogy a lenyugvó nap nagy árnyékokat terít a rétekre.

A két szolgáló vacsorát készített, paraszti beszédük elmosódottan felszűrődött a földszintről, az ablakon behallatszott a tehénbögés, a kutyaugatás meg az emberek hangja, amint az állatot terelgették, vagy átkiáltottak társuknak a patakon.

Csakugyan nyugalmas volt itt, pihentető.

Mariolle reggel óta ezredszer tette fel magának a kérdést:

„Mit szólt, mikor megkapta a levelemet?... Tesz-e valamit?...”

Azután azt gondolta: „Most mit csinál éppen?”

Megnézte a zsebóráját: - Fél hét. - „Már otthon van, vendégeket fogad.”

Maga előtt látja a szalont, amint az asszony Malten hercegnével, Frémines-nével, Massivallal, Bernhaus gróffal társalog.

Hirtelen úgy elfogja a düh, hogy belereszket a lelke. Szeretne ott lenni. Ilyenkor lépett be hozzá majdnem mindennap. Nyomasztó érzése támad, nem mintha megbánt volna bármit is, mert az akarata szilárd, de valóságos testi gyötrelem szakad rá, mint a betegre, akinek nem adják meg a morfiuminjekciót a megszokott időben.

Már nem látta a mezőt, se a látóhatáron emelkedő dombok mögé bukó napot. Már csak Michéle-t látta a barátok közepette, a társadalmi teendők láncában, amelyek elrabolták tőle: „Ne gondoljunk rá!”

Felállt, kiment a kertbe, felsétált a hársakig. A gátról lezúduló víz permete hűvösséget árasztott; a hideg lehelet megdermesztette amúgy is szomorú szívét, és visszaűzte a házba. Már megterítették neki az ebédlőben. Gyorsan megvacsorázott; aztán, mivel dolga úgyszemint volt, és testében-lelkében egyre nőtt az a rossz érzés, ami az előbb elfogta, lefeküdt, behunyta a szemét, aludni próbált: de hiába. A gondolataival látott, a gondolataival szenvedett, a gondolatai el nem hagyhatták azt az asszonyt.

Most már kié lesz Michéle? Nyilván Bernhaus grófé! Bernhaust az Isten is annak a feltűnni vágyó nőnek teremtette: előkelő, felkapott, sokat szereplő férfiú! Tetszik is neki, mert már akkor minden fegyverét bevetette a meghódítására, mikor még a más szeretője volt.

Az emésztő gondolatok szorításában is elkábult egy kicsit a lelke, de a félálom csapongó képei közt is újra meg újra felbukkan az a férfi meg Michéle. Igazán elaludni csak nem tudott; egész éjszaka ott bolyongtak körülötte, elébe álltak, ingerelték, eltűnedeztek, mintha végre már hagynák elaludni, de ahogy ráborult a feledés, mindjárt felbukkantak újra, a féltékenység éles görcsbe szorította szívét, és felriadt.

Amint megvirradt, felkelt, és kiment az erdőbe egy bottal, egy erős bottal, amit az előző lakó felejtett a házban.

A kelő nap áttűzött a tölgyfák még majdnem csupasz koronáján, le a földre, amelyet helyenként zöldellő pázsitszőnyeg borított, odébb avarszőnyeg, még odébb tél barnította hangafü; és az út mentén sárga lepkék libegtek, mint kis táncoló lángok.

Jobbra az úttól feltűnt egy fenyővel és kékes sziklával teleszórt domb, majdnem hegy. Mariolle lassú léptekkel megmászta, és mikor felért a tetejére, leült egy nagy kőre, mert kifulladt. Rogyadozott a lába, nem bírta meg; vert a szíve; oly törődött volt, mintha valami megsanyargatta volna a testét.

Tudta, hogy nem a fáradtságtól ilyen levert: Ő az oka, a nyomasztó szerelem, amely elviselhetetlen súllyal nyomja. „Micsoda nyomorúság! - suttozta. - Hát még engem is elér, aki soha mást nem akartam az élettől, mint amit fájdalom nélkül élvezhettem?”

Túlbeszített figyelme, amelyet még az a félelem is élesített, hogy talán nagyon nehéz lesz leküzdeni a baját, önnönmagára fordult, faggatta a tulajdon lelkét, leszállt egyénisége legrejtettebb mélyére, próbálta kiismerni, megérteni, megpróbálta önmaga előtt felfedni ennek a megmagyarázhatatlan válságnak a miértjét.

Azt gondolta magában: „Soha életemben nem vesztettem el a fejemet. Nem vagyok rajongó természet, nem vagyok szenvedélyes; több a józan eszem, mint az ösztönöm, nagyobb a kíváncsiságom, mint az étvágyam, a képzelőtehetségem, mint a kitartásom. Kényes ízlésű, jó szemű és igényes műélvező vagyok tulajdonképpen, semmi egyéb. Sok mindent szerettem az életből, de sohase kötődtem hozzá semmihez nagyon, érzékeim akár a borszakértőé, aki csak ízlelget, de meg nem részegedik, jobban átláttam mindenben, semhogy elveszthettem volna a fejem. Az eszemmel közelíték meg mindent, általában világosabban látom vonzódásaim elemeit, semhogy vakon engedelmeskedjem nekik. Olyannyira, hogy ez az én nagy fogyatékoságom, erőtlenségem egyetlen forrása. És íme, ez az asszony hogy megfészkelte bennem, hiába nem akartam, hiába féltem tőle, hiába ismertem őt olyan jól; a megszállottja vagyok, mintha sorra kigyomlálna volna belőlem sokféle törekvésemet. Talán épp az a baj, hogy sokféle volt. Szétforgácsolódtam, élettelen dolgokhoz vonzódtam, a természethez, amely engem bűvöletbe ejt és meghat, a zenéhez, amely nekem az átlényegült szerelem, a gondolkodáshoz, amely a szellem ingyencsége, mindahhoz, ami csak kellemes és szép a világon. Azután összehaláloztam ezzel a teremtéssel, aki összefogta kicsit tétova, változékony vágyaimat, valamennyit önmaga felé fordította, és szerelemmé változtatta. Előkelő megjelenésű és csinos: megtetszett a szememnek; szellemes, okos és körmönfont: megtetszett a lelkemnek; és megtetszett a szívemnek is a jelenléte, a közele titokzatos bája, a személyes varázsa, a láthatatlan és ellenállhatatlan sugárzása - elkábított, mint egy dús illatú virág. Mindennek a helyét ő foglalta el bennem, mert nem kívánok semmit, nem akarok semmit, se vágyam, se gondolatom. Régen hogy élveztem, hogy csodáltam volna ezt az újjászülető erdőt! Most nem látok, nem érzek, nem is vagyok; egyre csak ott vagyok övele, akit nem akarok szeretni. Gyerünk! Csak a testi fáradtság ölheti meg a gondolataimat; különben meg nem gyógyulok soha.”

Felállt, leereszkedett a sziklás lejtőn, és nagy léptekkel útnak indult. De rögeszméje akkora súllyal nyomta, mintha a hátán cipelte volna.

Mind gyorsabban és gyorsabban haladt, és olykor, ha a fák koronáján átsütött a nap, vagy ha megcsapta egy-egy fenyőfacsoport gyantás lehelete, egy villanásnyi időre megkönnyebbült, mintegy a messzi megvigasztalódás előérzetében.

Hirtelen megtorpant: „De hiszen én nem is sétálok - gondolta -, hanem futok.” Futott csakugyan, amerre látott, nem is nézte, hová; futott, kergette a zátonyra futott szerelem kínja.

Nyugodtabb léptekkel folytatta útját. Változott az erdő képe, erre már lombosabb volt, árnyékosabb: melegebb tájra ért, a bükkfák csodálatos birodalmába. Itt már nyoma se volt a télnek. Gyönyörű tavasz volt, üde és ifjú, mintha az éjszaka született volna.

Mariolle behatolt a sűrűségbe, mind magasabb és magasabb óriásfák közé, és ment, ment sokáig, egy óráig, kettőig, ágak között, növényi nedvtől ragyogó, olajosan-lakkosan fénylő levelecskék megszámlálhatatlan sokaságán át. Az eget elfedte egészen a koronák roppant boltíve, amelyet fekete mohafoltokkal tarkított egyenes és hajlott, fehér és sötét, hosszú oszlopok hordoztak. Végláthatatlan sorban vonultak az oszlopok, fölébe magasodtak a lábuknál burjánzó, lábukat elborító aljnövényzetnek, sűrű felhőárnyékot vetettek rájuk, amelyen azért áttört imitt-amott a nap zuhataga. Tűzeső folyt, patakozott a kibomlott növényzet között: már nem is erdő volt, hanem sárga sugarakban ragyogó vakító zöld növényi pára.

Mariolle megállt szóval ki nem mondható ámulatában. Hol van? Erdőben jár, vagy tenger fenekére zuhan, lombból-ragyogásból való tenger fenekére, zölden derengő, aranyos óceán fenekére?

Jobban érezte magát, távolibb, lappangóbb, csendesebb lett a bánata, lefeküdt a földre, a rozsdaszín avarra, amit ezek a fák csak akkor hullajtanak el, mikor új ruhát öltenek.

Élvezte a föld üde érintését, a tiszta, lágy levegőt, és hamarosan elöntötte a vágy, előbb bizonytalanabbul, aztán határozottabban, hogy bár ne lenne egyedül ezen az elbűvölő helyen, azt gondolta magában: „Ó! Ha itt lenne velem!”

Hirtelen felémlett előtte a Saint-Michel-hegy, eszébe jutott, hogy mennyire más volt ott az asszony, mint Párizsban, ott a tengeri szélben, szemben a szőke fővénnyel, szerelmük kibontakozásának hajnalán, arra gondolt, hogy csak azon a napon, abban a néhány órában szerette őt egy kicsit az asszony. Igen, azon az úton, ahonnan menekült az ár, a kolostorban, ahol a keresztnévét suttogta: „André”, mintha azt mondaná: „a magáé vagyok”, az Őrültek Útján, ahol ő csaknem vitte, az ürön át - ott volt Michéle-ben valami lobogás iránta, de mihelyt újra ott érezte Párizs aszfaltját a kacér lába alatt, örökre elenyészett.

De talán ha itt lenne vele, ebben a buja zöld tengerben, a megpezsdlő növényi nedv áradatában, talán visszatérne a szívébe az a tűnékeny, édes érzés, ami a normandiai parton megérintette.

Hanyatt feküdt, birkózott álmokképeivel, tekintete a napfényes lombok árjában révedezett; és lassan-lassan lecsukódott a szeme, elringatta a nagy fák nyugalma. Addig-addig, míg elaludt, és mikor felébredt, látta, hogy már délután két óra is elmúlt.

Ahogy felkelt, úgy érezte, már nem olyan szomorú, nem olyan beteg, és útnak indult. Egyszer csak kiért a sűrűségből egy nagy tisztásra, amelyből, mint a korona hat ága, hat fásor ágazott el, hihetetlenül magas fáik belevesztek a lombos-leveles áttetsző távolokba, a smaragdszínű levegőbe. Egy útjelző póznán rajta volt a helység neve is: *Le Bouquet du Roi* - A Király Bokrétája. Méltó székvárosa volt valóban a bükkfák királyi birodalmának.

Egy kocsi ment el Mariolle mellett. Üres volt, szabad volt, Mariolle beleült, és Marlotte-ba hajtatott: onnan már gyalog is hazaér Montignybe, de előbb megebédel, mert éhes.

Eszébe jutott, hogy látta előző nap azt a vendéglőt, ami nemrég nyílt meg: ez a Corot fogadó afféle művészlelő volt, középkorisan rendezték be a párizsi Fekete Macska bár mintájára. A kocsi le is tette előtte, ő pedig bement a nyitott ajtón egy nagy terembe, ahol régimódi asztalok és kényelmetlen magas zsámolyok, úgy látszik, egy letűnt század kocsmatöltelekeit várták. A helyiség túlsó végében fiatal nő, nyilván cseléd, állt egy kis kétágú létra tetejében, és régi tányérokat aggatott a szögekre, amelyek jóval magasabbra voltak beverve, mint ameddig ő felért volna. Hol lábujjhegyre, hol fél lábra állva nyújtózkodott, egyik keze a falnak döntve, a másikban a tányér, ügyesen, szépen mozgott, mert karcsú volt, és ahogy meg-megfeszítette izmait, a csuklójától a bokájáig hullámszó vonalnak mindig más és más kecsességét mutatta. Háttal állt, nem hallotta, hogy Mariolle belépett, és most ott áll, és nézi. Mariolle-nak Prédolé jutott az eszébe: „Nicsak, milyen bájos! - gondolta. - Milyen hajlékony ez a kislány!”

Köhintett. A lány majdnem leesett ijedtében; de ahogy visszanyerte az egyensúlyát, oly könnyedén ugrott a földre a létra tetejéről, mint egy kötéláncosnő, és mosolyogva sietett a vendég elé.

- Mit parancsol, uram? - kérdezte.

- Ebédelni szeretnék, kisasszony.

A lány merészen megjegyezte:

- Lassan inkább vacsorázni, hiszen fél négy.

- No jó, hát akkor vacsorázni - hagyta rá Mariolle. - Eltévedtem az erdőben.

A lány elsorolta, hogy miben válogathatnak az utasok. Mariolle megrendelte az ebédjét, és leült.

A lány kiment, hogy kiadja az utasításokat, aztán visszajött, megterített.

Mariolle kísért a szemével, tetszett neki, hogy olyan bájos, eleven és tiszta. Munkához volt öltözve, szoknyája alja feltűzve, ruhája ujjá feltűrve, nyaka szabadon, az arcán mulatságos, jókedvű buzgalom; ruhája ráfeszült a derekára, amire szemmel láthatólag nagyon büszke volt.

Kicsit vörös, levegő pirosította arca még pufók, kialakulatlan volt, de a nyíló virág üdesége fénylett rajta, szép barna szeme úgy ragyogott, hogy amire ránézett, az is ragyogott tőle, ha mosolygott, nagyra nyitotta a száját, hogy valamennyi szép foga kilátszott, sűrű gesztenyeszín haja rengetege a dús, fiatal test áradó életerejéről tanúskodott.

Retket meg vajat hozott, és Mariolle már nem is látta, enni kezdett. El akarta bódítani magát, kért egy üveg pezsgőt, mind meg is itta, és a kávé után még két pohár köménypálinkát is; és mivel aznap alig evett, épp csak egy kis húst meg kenyeret, mielőtt elindult, érezte, ahogy elborítja, elzsibbasztja, megenyhíti valami kábulat - ő azt hitte, maga a feledés. Gondolatai, bánata, félelmei mintha belemosódtak, belefulladtak volna a tiszta italba, amely meggyötört szívét olyan rövid idő alatt szinte érzéketlen szívvé változtatta át.

Lassú léptekkel ballagott haza Montignybe, nagyon kimerült volt, nagyon álmos, lefeküdt hát, mihelyt beesteledett, és rögtön el is aludt.

Vaksötét volt még, mikor felriadt, rossz közérzettel, elgyötörten, mintha a lidércnyomás, amelyet néhány órára elűzhetett, álmában orvul újra meglepte volna. Itt van, itt van ő, Burne-né, visszajött, itt kószál körülötte, és Bernhaus gróf most is ott van vele. „Na tessék! Hát most vagyok féltékeny rá! - gondolta. - De hát miért?”

Miért féltékeny? Rájön hamarosan. Amíg a szeretője volt, félt, szorongott ugyan, de azt érezte, hogy Michéle hű hozzá, nem szenvedélyből, nem szerelemből, de hű, becsületből, elszántan. Hanem hát ő most szakított, felszabadította: azzal vége. Vajon most nem lesz kapcsolata senkivel? Nem, egy ideig biztosan nem... És azután?... Vajon nem azért volt-e eddig oly feddhetetlenül hűséges hozzá, mert homályosan úgy érezte, hogy ha egyszer megunja őt, Mariolle-t, és otthagyja, előbb vagy utóbb, hosszabb-rövidebb nyugalom után, úgyis csak választ helyette, valaki mást, nem szenvedélyből, hanem azért, mert a magányból is elege lesz egy szép napon, ahogyan a kapcsolatukat is azért bontaná fel, mert elege van belőle. Hányan vannak, akik azért nem szakítanak a szeretőjükkel, mert félnek a következőt! Meg aztán az ilyen nő, mint ez, tisztátalan dolognak érezné, hogy kézről kézre járjon, nem a vétek és a becstelenség előítélete nyűgözi, ahhoz túl okos, de finom erkölcsi érzéke megóvjá az igazi mocsoktól. Bölcs, nagyvilági nő; nem szemérmeskedő polgárasszony, egy titkos kapcsolattól nem riad vissza, de szeretők hosszú sorának gondolatára közömbös teste megreszketne az undortól.

Ő szabadbá tette... és most?... Most nyilván szerez magának másik szeretőt! És az Bernhaus gróf lesz. Bizonyos benne, és gyötrődik elmondhatatlanul.

Minek is szakított? Egy hűséges, baráti, bájos nőt hagyott ott. Miért? Azért, mert érzéki vadállat, aki csak a test lobogását látja a szerelemben?

Ezért? Igen... De másért is! Legelőször is azért, mert rettegett a szenvedéstől. A fájdalom elől menekült el, fájt, hogy nem szereti úgy, ahogy ő, hogy olyan kegyetlen különbség van érzelmeik, nem egyformán szenvedélyes csókjaik közt, gyógyíthatatlan sebből vérző, talán

soha meg nem gyógyuló szíve fájdalma elől menekült el. Félt a még kegyetlenebb szenvedéstől, félt, hogy az a szorongás, amelynek előérzetében csak néhány hónapig élt, és csak néhány hétig gyötörte igazán, évekig is eltarthat. Gyenge volt, mint mindig, meghátrált a fájdalom előtt, ahogy egész életében mindig is meghátrált a nagy erőpróbák előtt.

Nincs hát ereje hozzá, hogy bármit is végigcsináljon, a szenvedélybe se tudja belevetni magát, ahogy a tudományba, a művészetbe se tudta, mert az is lehet, hogy csak az szerethet nagyon, aki sokat szenved.

Hajnalgig mind csak ezeket a gondolatokat hányta, amelyek úgy marták, mint a kutyák; aztán felkelt, és kiment a víz partjára.

Egy halász épp akkor vetette ki a hálóját a kis gát mellett. Örvénylett a víz a fényben, és mikor az ember kihúzta nagy, kerek hálóját, és leborította a bárka végében levő kis fedélzetre, a karcsú halak úgy ficáinkoltak a háló szemei alatt, mint az eleven ezüst.

Mariolle megnyugodott a langyos reggeli levegőn, a halvány szivárványíveket villogtató vízesés permetében; és mintha a lábánál patakzó ár gyors és szakadatlan futása magával vitt volna egy kicsit a bánatából is.

Azt gondolta magában: „Jól tettem; nagyon boldogtalan lettem volna.”

Visszament a házba a függőágyért, amit a tornácon talált, felakasztotta két hársfa közé, belefeküdt, nézte a hullámok futását, és igyekezett nem gondolni semmire.

Így ütötte agyon az időt ebédig, édes bágyadságban, teste kellemes nyugalma lelkéig elhatolt, és az étkezést is elhúzta, amennyire csak lehetett, hogy tartóztassa az elfutó nappalt. De valami azért izgatta: várta a postást. Sürgönyözött Párizsba, és Fontainebleau-ba is írt, hogy küldjék utána a leveleit. Nem kapott semmit, és nagy elhagyatottsága máris nyomasztotta. Miért? Semmi jót, vigasztalót, megnyugtatót nem remélhetett a postás oldalán lógó kis fekete táskától, legfeljebb hiábavaló meghívásokat és érdektelen értesítéseket. Akkor miért vágyik úgy azokra az ismeretlen tartalmú papírokra, mintha lelke üdvössége volna bennük?

Vajon nem azt a hiú reményt táplálja lelke mélyén, hogy Michéle ír neki?

Az egyik öregasszonytól megkérdezte:

- Hány órákor jár erre a postás?

- Délben, uram.

Éppen dél volt. Növekvő nyugtalansággal fülelt a külső zajokra. Valaki bekopogott a kapun, Mariolle felugrott. Csakugyan csak újságokat hozott a levélhordó, meg három jelentéktelen levelet. Mariolle elolvasta a lapokat, aztán még egyszer elolvasta, ráunt, és kiment a házból.

Mitévő legyen? Megint csak odament a függőágyhoz, és elnyúlt benne: hanem egy félóra múlva legyőzhetetlen mehetnékje támadt. Az erdő? Igen, az erdő csodálatos, de még mélyebb benne a magány, mint a házban vagy a faluban, amelyet azért meg-megelevenít néha az élet zaja. És a fák, levelek hangtalan magánya mélabúval és vágyakozással tölti el, megmeríti a nyomorúságában. Gondolatban végigjárta előző napi hosszú sétáját, és mikor a Corot fogadó sürgő-forgó kis pincérlányáig ért, azt gondolta: „No. Hát elsétálok odáig, és ott vacsorázom!” Örült ennek az ötletnek; ez elfoglaltság, eltölt vele néhány órát; és nyomban útnak indult.

A falu hosszú utcája nyílegyenesen futott a völgyben, kétfelől két alacsony, fehér, cseréptetős házsor szegélyezte, némelyik ház mindjárt az út szélén állt, némelyik meg kicsi udvarban, ahol orgona virított, tyúkok szaladgáltak a meleg trágyadombon, fakorlátos lépcsők kanyarogtak fel a levegőbe a falba vajt ajtóikig. Parasztok végeztek házuk előtt ráérősen ház körüli

teendőiket. Egy hajlott öregasszony ment el mellette, sárga haja még most is csak szürkült, mert a falusiaknak ritkán fehéredik meg egészen a hajuk, felsőtestén rongyos ujjas, ösztövér, göcsörtös lába meg hátul a kiálló keresztcsontja kirajzolódott a gyapjú alsószoknyaféle szövetén. Gondolattalan szemmel meredt maga elé, mint aki életében egyebet nem látott, mint nyomorúságos létehez szükséges egyszerű tárgyakat.

Egy másik, fiatalabb nő ruhát teregetett a háza előtt. Ahogy felemelte a karját, felhúzódott a szoknyája, látni lehetett kék harisnyás vastag bokáját meg fölötte a csontot, a hústalan csontot, a melle lapos volt és széles, mint a férfimell, formátlan test lehetett, iszonyú látvány ruha nélkül!

„Nők! Ezek nők! Lám, ezek is nők!” - gondolta Mariolle. Kirajzolódott előtte a Burne-né alakja. Szépnek látta és finoman előkelőnek, férfiszemet gyönyörködtető, kacér és pompás emberhúsból való ékszernek; és belesajdult a pótolhatatlan veszteség fájdalma.

Gyors léptekkel folytatta útját, hogy felszabadítsa szívét és elméjét.

A kis pincérlány rögtön megismerte, ahogy belépett a marlotte-i fogadóba, és szinte családiasan köszöntötte:

- Jó napot, uram.

- Jó napot, kisasszony.

- Parancsol valami italt?

- Igen, először innék valamit, aztán majd vacsorázom.

Megbeszélték, hogy mit igyon először, mit egyen azután. Mariolle tanácsot kért a lánytól, hallani akarta, ahogy beszél, mert szépen beszélt, kecses párizsias kiejtéssel, és éppoly könnyedén és fesztelenül, ahogyan mozgott.

Míg hallgatta, azt gondolta magában: „Nagyon aranyos ez a kislány; kacér kis személy lesz belőle egyszer, ha jól nézem.”

- Maga párizsi? - kérdezte tőle.

- Igen, uram.

- Régen van itt?

- Két hete, uram.

- Szeret itt lenni?

- Nem, de most még azt nem lehet tudni; meg aztán nem tett jót nekem a párizsi levegő, majd itt vidéken helyrejavólok; főképp ezért jöttem ide. Hát akkor hozzam az ürmöst, uram?

- Igen, kisasszony, és szóljon a szakácsnak, hogy jó vacsorát készítsen nekem.

- Nyugodt lehet, uram.

Kiment, otthagytá egyedül Mariolle-t.

Mariolle kiment a vendéglő kertjébe, betelepedett az egyik lugasba, odavitték utána az ürmöst. Ott üldögélt alkonyatig, hallgatta a ketrecbe zárt rigó füttyét, nézegette a pincérlányt, aki néha elment mellette, kicsit keltette magát, és gondoskodott az úrról, látva, hogy megnyerte a tetszését.

Akár előző este, most is egy üveg pezsgőt vitt magával a szívében; de az út árnyai meg a hűs éjszaka hamar eloszlatták könnyű kábulatát, és megint csak leküzdhetetlen bánat költözött a lelkébe. „Mitévő legyek? Itt maradjak? - töprengett. - Vajon sokáig kell még így vonszolnom ezt az összetört életet?” Nagyon későn aludt el.

Másnap megint a függőágyban hintázott; és mivel folyton ott látta azt a hálót vetegető embert, arra gondolt, hogy ő is horgászásra adja a fejét. A fűszeres, akinél horgászbót is lehetett kapni, megtanította erre a nyugodalmas sportra, még azt is felajánlotta, hogy felügyel első kísérleteinél. Mariolle el is fogadta az ajánlatot, és megfeszített ereje és lankadatlan figyelme eredményeképpen reggel kilenctől délig sikerült is fognia három kis halat.

Ebéd után megint elindult Marlotte-ba. Miért? Hogy agyonüsse az időt.

A fogadó kis szolgálója elnevette magát, mikor meglátta.

Mariolle is elmosolyodott, mulattatta ez az ismeretség, és igyekezett beszéltetni a lányt.

A kislány még bizalmasabb volt, mint előző nap. Megmondta, hogy Élisabeth Ledrunek hívják.

Anyja varrónő volt, egy évvel ezelőtt meghalt; akkor az apa, foglalkozására nézve könyvelő, de részeges munkakerülő, akit a felesége meg a lánya tartott el, otthagyta a házat, mert a kislány hiába varrt reggeltől estig a kis padlásszobában, kettejüknek nem tudta megkeresni a kenyerét. A lány maga is belefáradt a magányos robotba, beállt felszolgálónak egy harmadrendű kisvendéglőbe, ott dolgozott egy évig, aztán mivel kimerült volt, elszegődött nyárra a marlotte-i Corot fogadó alapító tulajdonosához - aki vendége volt a kocsmában - két másik fiatal lánnyal együtt, de azok még nem érkeztek meg. Értett hozzá a gazda, hogy hogyan kell becsábítani a vendégeket.

Mariolle-nak tetszett a történet, beszéltette, ügyesen kérdezgette a lányt, úgy bánt vele, mint egy úri kisasszonnyal, és így sok érdekes részletet tudott meg a komor és nyomorúságos családi életről, amit az az iszákos ember tett tönkre. A kallódó, gazdátlan, gyökereszakadt, bár ifjúságában vidám teremtés érezte, hogy valóban érdekli az ismeretlent, hogy élénk figyelemmel hallgatja, és bizalommal beszélt, nyíltszívűen, mert a szívét éppúgy nem tudta féken tartani, mint mozgékony testét.

Mikor elhallgatott, Mariolle megkérdezte:

- És... élete végéig cseléd lesz?

- Honnan tudjam, uram? Még azt se tudhatom, hogy holnap mi történik velem!

- Azért gondolni kell a jövőre.

A lány arcára kiült a töprengés, de nagyon hamar leoldódott róla:

- Ahogy lesz, úgy lesz. Nem bánom én! - felelte.

Jó barátokként váltak el egymástól.

Néhány nap múlva Mariolle megint elment, azután még egyszer, később már gyakran, maga se tudta pontosan, miért, vonzotta az elhagyatott kislány könnyed, gyermeketeg fecsegése, egy kicsit elterelte a figyelmét a bánatáról.

De ahogy ballagott haza esténként Montignybe, Burne-né járt az eszében, és iszonyú kétségbeesés-rohamok törtek rá. A virradattal megenyhült a szíve. Az estével rászakadt az emésztő vágyódás és vad féltékenység. Hírt nem kapott senkitől. Ő sem írt senkinek, neki se írt senki. Nem tudott semmit. A kihalt, vaksötét úton elképzelte hát, hogyan fejlődik az a

készülő viszony az ő tegnapi szeretője meg Bernhaus gróf között. Ez a rögeszme napról napra mélyebbre rága magát benne. Ez az a férfi, gondolta magában, aki megadhatja neki, amire vágyik: elegáns, udvaronc modorú szeretője lesz, nem követelődzik, beéri azzal, még büszke is lesz rá, hogy ő a gyönyörű és előkelő kacér teremtés kiválasztottja.

Összehasonlította magát vele. Az nyilván nem lesz olyan ideges, olyan fárasztóan türelmetlen, nem vágyik rá olyan eszeveszetten, hogy Michéle viszonozza a szerelmét - mert itt futott zátonyra az ő szerelmük. Kevéssel megelégszik, hiszen oly simulékony, tapintatos, körültekintő világfi, és nemigen látszik valami szenvedélyesnek se.

Egyszer, amint Marlotte-ba ért, meglátott két szakállas, baszk sapkás, pipázó fiatalembert a Corot vendéglő másik lugasában.

A kövér, kerek arcú fogadós mindjárt odament hozzá, hogy üdvözlje, mert rokonszenvezett, ha nem is érdek nélkül, a hűséges vacsora vendéggel, és azt mondta:

- Van két új vendégem, két festő, tegnap jöttek.
- Azok az urak ott?
- Igen, már ismert festők. A kisebbik tavaly megkapta a második díjat.

Elmondott mindent, amit csak tudott a két sikeresen induló művésztől, majd megkérdezte:

- Ma mit parancsol, uram?
- Ürmöst kérek, mint mindig.

A fogadós elment.

Megjelent Élisabeth, tálcán hozta a poharat, a vizeskancsót és a palackot. Az egyik festő nyomban utánakiáltott:

- Hé, kislány! Hát még mindig haragszik?

A lány nem felelt, és mikor közelebb ért, Mariolle látta, hogy vörös a szeme.

- Sírt? - kérdezte.

Élisabeth őszintén megmondta:

- Igen, egy kicsit.
- Mi történt?
- Az a két úr ott idétlenkedett velem.
- Mit csináltak?
- Isten tudja, minek néztek.
- Elpanaszolta a gazdájának?

A lány csüggedten vállat vont.

- Ugyan, uram... a gazdám... a gazdám... most már tudom, hogy kiféle... a gazdám!...

Mariolle megdöbbsen, egy kicsit ingerült is lett:

- Elmondaná, hogy történt?

Élisabeth előadta a két tegnap érkezett mázolófióka leplezetlen és durva kísérleteit. Aztán megint sírva fakadt, azon tanakodott, hogy mitévő legyen, hiszen idegen itt, nincs, aki megvédje, nincs támasza, nincs pénze, nincs kihez fordulnia.

- Volna kedve beállni énhozzám? - ajánlotta fel hirtelen Mariolle. - Nálam jó dolga lesz; és ha visszamegyek Párizsba, még mindig hozzáfoghat bármihez, amihez kedve van.

Élisabeth jól a szeme közé nézett, kérdő tekintettel.

- Nagyon szívesen, uram.

- Itt mennyit keres?

- Hatvan frankot havonta. - Majd nyugtalanul hozzátette: - És a borra való egy része is az enyém. Az összesen körülbelül hetven.

- Én százat adok.

A lány meglepetten kérdezte:

- Havonta százat?

- Igen. Jó lesz?

- Igazán nagyon jó lesz.

- Csak annyi lesz a dolga, hogy gondomat viselje, gondozza a holmimat, a fehérneműmet, az öltönyöket, kitakarítsa a szobámat.

- Rendben van, uram.

- Mikor foglalja el a helyét?

- Holnap, ha nincs ellene kifogása. Azok után, ami itt történt, elmegyek akár az előljáróhoz is, de mindenképp elmegyek innen.

Mariolle elővett a zsebéből két Lajos-aranyat, és odaadta a lánynak:

- Tessék, itt a foglalója.

Élisabeth arcán felragyogott az öröm, és határozott hangon azt mondta:

- Holnap délig ott leszek, uram.

Élisabeth másnap megérkezett Montignybe, egy paraszt tolta utána taligán a holmiját. Mariolle elbocsátotta az egyik öregasszonyt, miután bőkezűen kárpótolta, és az új jövevény beköltözött a második emeletre, egy kis szobába, a szakácsnő mellé.

Mikor jelentkezett gazdájánál, Mariolle úgy érezte, hogy egy kicsit más, mint amilyen Marlotte-ban volt, tartózkodóbb, alázatosabb, egyszeriben cselédje lett annak az úrnak, akinek szinte szerény kis barátnője volt már a fogadó lugasában.

Mariolle pár szóval elmondta neki, hogy mi lesz a teendője. A lány figyelmesen meghallgatta, átvette a munkakörét, és dologhoz látott.

Eltelt egy hét, de a Mariolle lelkében nem történt észrevehető változás. Mindössze annyit vett észre magán, hogy kevesebbet jár el hazulról, hiszen már Marlotte-ba sincs miért elsétálgatnia, és hogy talán már nem olyan gyászos a lelke, mint az első napokban. Fájdalma emésztő lángja megcsillapodott egy kicsit, hiszen minden megcsillapodik egyszer; de az égető fájdalom helyébe legyőzhetetlen szomorúság lépett, súlyos mélabú, olyan, mint a lassan emésztő, idült betegség, amibe néha bele is hal az ember. Tevékeny egyénisége, szellemi mozgékonyága megbénult, semmi se érdekelt, ami eddig lekötötte és szórakoztatta, csömör és végtelen közöny töltötte el, annyi ereje se volt, hogy felálljon, és elmenjen valahová. Szinte ki se lépett a kapun, a nappaliból a függőágyhoz, a függőágytól a nappaliig ha sétált. Legnagyobb szórakozása az volt, hogy elnézegette, mint folyik a Loing, mint veti ki hálóját a halász.

Élisabeth az első napokban tartózkodó volt és visszahúzódó, de aztán bátorságra kapott, női szimatával érezte, hogy nem szűnő levertség nyomasztja a gazdáját, és mikor a másik szolgálo nem volt ott, néhányszor meg is kérdezte:

- Bántja valami?

Mariolle megadóan felelte:

- Meglehetősen.

- Sétálnia kellene.

- Az se igen vidítana fel.

Élisabeth titokban szeretetteljes figyelmességgel vette körül. Reggelenként, mikor belépett a szalonba, mindig tele volt a szoba friss virággal, és úgy illatozott, mint egy üvegház. Élisabeth nyilván megadóztatta a kóborló kölyköket, akik aztán tavaszi kankalint, ibolyát, seprőzanótot hoztak neki az erdőből, meg a falu kicsi kertjeit is, ahol esténként azt a néhány szál növényt öntözgették a parasztasszonyok. Mariolle-nak meg árvaságában, csüggedtségében, fásultságában jólesett ez a leleményes hála, meghatotta az a szüntelenül érezhető buzgalom, hogy a legapróbb dolgokban is kedvét keresse.

Úgy vette észre, mintha meg is szépült volna, mintha ápoltabb lenne, mintha meg is sápadt, ha úgy tetszik, megfinomodott volna az arca. Egyszer, mikor a teát szolgálta fel neki, látta, hogy már a keze se cselédkéz, olyan, akár egy hölgy keze, a körme rendesen le van vágva, és maku-látlanul tiszta. Máskor meg az tűnt fel neki, hogy szinte-szinte elegáns cipő van rajta. Egyszer pedig, egy délután, felment a szobájába, és később kitűnő ízlésre valló, bájos, egyszerű, szürke ruhában jött le. Mariolle felkiáltott, mikor meglátta:

- Oda nézzenek, hogy maga milyen kacér lett! Élisabeth!

A lány fülig pirult, és csak dadogott:

- Én? Dehogyan, uram. Csak egy kicsit szebben öltözködöm, mert több a pénzem.

- Hol vette ezt a ruhát?

- Magam varrtam, uram.

- Maga varrta? Ugyan mikor? Hiszen naphosszat csak azt látom, hogy házi munkát végez.

- Hát este, uram.

- És az anyagot hol szerezte? És ki szabta ki?

Élisabeth elmondta, hogy a montignyi rőfös hozott neki szövetmintákat Fontainebleau-ból. Ő kiválasztotta, aztán abból a két Lajos-aranyból vette meg az anyagot, amit Mariolle adott neki foglalóba. A szabás, a ruha vonala már nem sok gondot okozott, hiszen négy évig dolgozott az anyja mellett egy ruhaüzletnek.

Mariolle nem állhatta meg, hogy azt ne mondja:

- Nagyon jól áll magának. Nagyon aranyos benne.

És a lány megint csak a haja tövéig elvörösödött.

Mikor kiment, Mariolle feltette magának a kérdést: „Tán csak nem szerelmes belém véletlenül?” Eltűnődött rajta, hitte is, nem is, végül arra a meggyőződésre jutott, hogy tulajdonképpen nem lehetetlen. Ő jó volt hozzá, részvevő, segítőkész, szinte baráti. Nincs abban semmi meglepő, ha ez a kislány beleszeret a gazdájába azért, amit tett érte. Mellesleg nem is volt kellemetlen neki ez a gondolat, nagyon bájos kis személy, és egyáltalán nem is olyan, mint egy cseléd. Legyezgette, gyógyíttatta, szinte helyrehozta férfihiúságát, amelyet egy másik nő úgy megsértett, megsebzett, meggyötört, megtiport. Kárpótlás volt, csekély, nem számottevő kárpótlás, de mégiscsak kárpótlás, mert ha belénk szeret valaki, ha csak akárki is, az azt jelenti, hogy belénk lehet szeretni. Lappangó önzése is ujjongott. Ez majd leköti egy kicsit, talán még örömet is szerez neki, ha láthatja, hogy érte lobog, érte ver az a kis szív. Az meg se járta az eszét, hogy elküldje maga mellől ezt a gyereket, hogy megóvja ugyanattól a veszélytől, ami őt magát annyi kinnal sújtja, hogy könnyőretelesebb legyen hozzá, mint amennyi könnyőreteleket ő kapott, mert hiszen az érzelmi diadalok nem ismerik a részvétet.

Figyelte hát a lányt, és hamarosan látta, hogy nem tévedett. Jelentéktelen apróságokból napról napra jobban kiviláglott. Egyszer reggelinél, ahogy tált neki, könnyedén hozzáért a lány, Mariolle parfümillatot érzett a ruháján, valami olesó parfüm szagát, amit biztosan szintén a szatócsnál vett vagy a patikában. Mariolle adott neki ajándékba egy üveg *chypre*-t, ő már régóta ezt használta fürdőkölninek, és mindig volt belőle tartaléka. Adott neki finom szappant is, meg szájvizet, hintőport. Tapintatosan segítette, figyelemmel kísérte az átalakulását, amely napról napra szembetűnőbb lett, napról napra tökéletesebb, és napról napra jobban hízelgett a hiúságának.

Élisabeth hűséges és tartózkodó szolgálója maradt, miközben érzékeny lelkű, szerelmes nővé változott, ösztönös kacérsága gyermekeg ártatlansággal bontakozott ki.

Mariolle lassan-lassan maga is megkedvelte. Mulattatta, meghatotta, és hálás is volt neki. Úgy játszott ezzel a születő szerelemmel, ahogy bármivel eljátszik az ember szomorú perceiben, ami elterelheti a figyelmét. Nem érzett iránta egyebet, csak azt a lappangó vágyat, amit minden férfi minden vonzó nő iránt, egy szép cseléd lány iránt is, egy istennői szépségű parasztasszony, egy falusi Vénusz iránt is. Kivált azért vonzódott hozzá, mert most benne találta meg a nőt. Épp erre vágyott, alaktalan és ellenállhatatlan vágy volt, az a másik oltotta

belé, az, akit szeretett, az ébresztette rá a természet megfellebbezhetetlen és titokzatos akaratára, hogy kívánja a nő közelét és érintését, a finom, eszményi vagy érzéki illatfelhőt, amit minden vonzó teremtség, a nép lánya és az úrihölgy, a nagy fekete szemű, félvad keleti nő és a kék tekintetű, kitanult északi lány egyaránt rásugaraz azokra a férfiakra, akikben él még a nőnemű lényhez való őseredeti vonzódás.

A gyengéd, állandó, becéző, tapintatos, inkább érezhető, mint látható figyelem mintegy szigetelő kötésbe burkolta a sebét, fel-feltámadó gyötrelmeit nem érezte annyira. Hanem azért ott voltak, ott kóvályogtak, röpdöstek a sebe körül, mint a legyek. Nem kellett egyéb, csak hogy egy is rászálljon közülük, és újra belenyilallt a fájdalom. Mivel otthon megtiltotta, hogy bárkinek megadják a címét, barátai tiszteletben tartották a rejtőzködési szándékát, és most leginkább az gyötörte, hogy nem kap hírt, nem tud semmiről. Időnként az újságban találkozott a Lamarthe vagy a Massival nevével, egy jelentős vacsora vagy nagy ünnepség résztvevőinek névsorában. Egyszer a Burne-né nevét is látta, úgy emlegették, mint az osztrák nagykövetség báljának egyik legelegánsabb, legszebb, legdivatosabb hölgységét. Mariolle egész testében megremegett. Néhány sorral lejjebb megjelent a Bernhaus gróf neve is. Mariolle szívét estig marcangolta az újjáéledő féltékenység. Eddig csak feltételezte, most már biztosra vette, hogy viszonyuk van. A képzelet táplálta meggyőződés sokszor gyötrőbb, mint a bizonyított tény, mert attól meg nem szabadul, abból ki nem gyógyul az ember.

Különben se bírta már ezt a bizonytalanságot, hogy semmit se tud, csak gyanakszik, elhatározta, hogy ír Lamarthe-nak, az ismeri őt, kitalálja, milyen nyomorúságos lelkiállapotban van, talán még a kimondatlan kérdéseire is felel.

Egyik este leült hát a lámpa mellé, és megfogalmazta hosszú és formás levelét, amely tele volt bujkáló szomorúsággal, leplezett kérdéssel és a vidéki tavasz szépségéről szóló költői mondatokkal.

Négy nap múlva, mikor megjött a posta, első pillantásra megismerte a regényíró határozott, álló írását.

Lamarthe tömördek csüggesztő tudósítást küldött, Mariolle szorongásában mindnek nagy jelentőséget tulajdonított. Beszért egy csomó emberről, egyikről se kevésbé részletesen, mint Burne-néről és Bernhausról, mégis mintha reflektorfénybe állította volna őket azokkal a rá oly jellemző stílusfogásokkal, amivel felcsigázza az olvasó érdeklődését, pontosan annyira, amennyire akarja, de további terveit nem fedi fel.

A levél tanulsága lényegében az volt, hogy a Mariolle gyanúja legalábbis alapos. Ha ma nem, hát holnap bekövetkezik, amitől fél.

Volt szeretője mozgalmas, csillogó nagyvilági életet él, mint azelőtt. Mariolle-t emlegették néhányszor az eltűnése után, úgy, ahogyan az eltűnteket emlegetik, kíváncsi közönnyel. Úgy tudták, messzire ment, hogy ráunt Párizsra, azért utazott el.

Azután, hogy megkapta ezt a levelet, estig a függőágyban feküdt. Vacsorázni se tudott; aludni se tudott; éjszaka lázas lett. Másnap reggel olyan kimerült volt, olyan csüggedt, annyira megcsömörlött az egyhangú napoktól, a sűrű és néma, most már a lombtól sötét erdőtől, az ablaka alatt folydogáló idegesítő kis pataktól, hogy fel se kelt.

Élisabeth az első csengőszóra bejött, és mikor meglátta, hogy Mariolle még fekszik, döbbsen megállt a nyitott ajtóban, elsápadt, és azt kérdezte:

- Beteg, uram?

- Rosszul érzem magam egy kicsit.

- Hívjak orvost?
- Nem. Én hajlamos vagyok az ilyen rosszullétekre.
- Miben lehetek szolgálatára, uram?

Mariolle a szokásos fürdőjét kérte, reggelire csak tojást, és teát meg teát egész nap. De egy óra felé úgy elfogta az unalom, hogy nem tudott megmaradni az ágyban. Élisabeth, akit a képzelt betegek szokása szerint rögeszmésen minduntalan behívogatott, aggódva, szomorúan nézgetett be hozzá, szeretett volna segíteni rajta, szeretete volna ápolni, meggyógyítani, és látva, hogy milyen nyugtalan és ideges, tulajdon merészségétől fülig pirulva felajánlotta, hogy felolvas neki.

- Jól olvas? - kérdezte a férfi.

- Jól, uram; az iskolában mindig első voltam olvasásból, és édesanyámnak is annyi regényt felolvastam, hogy már a címükre se emlékszem.

Mariolle kíváncsi lett, és beküldte a műterembe, hogy a postán érkezett könyvek közt keresse meg a kedvencét: a *Manon Lescaut*-t.

Azután a lány feltámogatta az ágyban, két párnát tett a háta mögé, maga pedig odahúzott egy széket, és nekikezdett. Csakugyan jól olvasott, sőt nagyon jól. Veleszületett tehetsége volt a természetes hangsúlyozáshoz, művelt kiejtéshez. Mindjárt az elején felkeltette az érdeklődését a történet, s mindjobban beleélte magát, úgyhogy Mariolle olykor félbeszakította, kérdezgette, beszélgetett vele egy kicsit.

A nyitott ablakon a friss lombszagú, langyos déli széllel beáradt a csalogányok szava, amelyek ott daloltak, trilláltak, áriáztak, hangicsáltak nőstényük körül a vidék valamennyi fáján a szerelem megújuló évszakában.

André elnézte a kislányt, aki maga is izgatottan kísérté szemmel lapról lapra a bonyolódó történetet.

Mariolle kérdéseire a szerelem, a szenvedély dolgaihoz való vele született érzékével válaszolt, finom érzékkel, de egyszerűségében, tudatlanságában egy kicsit bizonytalanul.

Már érződött belőle a női báj, és Mariolle-ra csakugyan jótékony hatással volt a meleg, nyugodalmas délutánon, lelkében furcsamód elvegyült Manon titokzatos és erős varázsával, aki oly különös ízeket ízelett meg szívünkkel, mint senki, emberi művészet teremtettenő.

Elringatta a lány hangja, hatalmába kerítette a jól ismert és mindig új történet, és álmodozott, csapodár és hódító szeretőről álmodozott, amilyen a Des Grieux-é, hűtlen és állhatatos, emberi és csábító, még legocsmányabb hibáiban is csábító szeretőről, aki arra született, hogy felszínre hozza, ami szerelem és düh, gyöngédség és szenvedélyes gyűlölet, féltékenység és vágy csak van a férfiban.

Ó, ha annak, akit elhagyott, legalább az idegesítő kurtizán csalárd, észvesztő, érzéki vére lobogna az ereiben, talán sohase is ment volna el! Manon hűtlen volt, de tudott szeretni; hazug volt, de oda tudta adni magát.

Lustálkodással töltötte az egész napot, estére kelve elbóbiskolt, félálmaiban mind a három nő összekeveredett. Hogy már egy napja semmivel sem kellett fáradnia, hogy még egy mozdulatot sem tett, könnyű volt az álma, és egyszer csak felrezzent, mert valami szokatlan zajt hallott a házban.

Egyszer-kétszer már vélte hallani, hogy valaki éjszaka nagyon halkán jár, mocorog a földszinten, nem pontosan alatta, hanem a konyhába nyíló két kis helyiségben: a fehérneműs kamrában és a fürdőszobában. De nem tulajdonított jelentőséget neki.

De ezen az estén már elege volt a fekvésből, ezért sokáig nem tudott újra elaludni, hegyezte hát a fülét, és megmagyarázhatatlan neszezést, csobogásfélét hallott. El is határozta, hogy megnézi, mi az, gyertyát gyújtott, megnézte, hány óra: még csak tíz óra volt. Felöltözött, zsebre vágott egy pisztolyt, és végtelenül óvatos macskaléptekkel leosont.

Bement a konyhába, és döbbenten látta, hogy ég a tűz a tűzhelyben. Egy ideig csend volt, majd úgy hallotta, mintha a fürdőszobában mozogna valaki, abban a meszelt falú, egészen kicsi helyiségben, amibe épp csak a fürdőkád fért be.

Odalopakodott, nesztelenül lenyomta a kilincset, hirtelen betaszította az ajtót: karját lebegtetve, mellbimbójával súrolva a víz színét, ott feküdt elnyúlva a vízben a legszebb női test, amit életében látott.

A lány halálra rémülten felsikoltott, elmenekülni nem tudott.

André már ott térdelt a kád mellett, falta égő szemével, nyújtotta a száját feléje.

A lány megértette, felemelte vizes karját, és ura nyaka köré kulusolta.

Mikor Élisabeth másnap bevitte a teát, és találkozott a tekintetük, olyan reszketés fogta el, hogy a csésze meg a cukortartó többször is összezsört.

Mariolle odament hozzá, kivette a kezéből a tálcát, letette az asztalra, és mivel a lány lesütötte a szemét, azt mondta neki:

- Nézz rám, édes.

A lány felnézett, szempilláján könnyek rezegtek.

- Én nem akarom, hogy sírj - folytatta Mariolle.

Magához szorította, és érezte, hogy reszket minden ízében: - Jaj, istenem! - suttogta. A fiú megértette, hogy nem a gyötrődés, nem a megbánás, nem a lelkiismeret-furdalás hangja ez, hanem a boldogságé, az igazi boldogságé. Furcsa, önző, inkább testi, mint lelki öröme telt benne, hogy a melléhez simul ez a kis teremtes, aki, lám, szereti őt. Hálás volt érte, mint az út szélén heverő sebesült, akit egy arra járó nő megsegít; hálás volt neki egész megkínzott szívéből, melyet hiábavaló lobogás áttatott, egy másik nő közönye kiéheztetett a gyengédségre; és sajnálta is egy kicsit, valahol a gondolatai alján. Elnézte a sápadt arcát, a szerelemtől égő könnyes szemét, és hirtelen azt gondolta magában: „Milyen szép! Milyen gyorsan átalakul egy nő, milyen hamar olyanná változik, amilyennek lennie kell lelke vágyai vagy élete körülményei parancsára.”

- Ül le - mondta neki.

Leült. André megfogta a kezét, a szegény kis dolgos kezét, amely őérte lett fehér és finom, és lassan, ügyes szavakkal elmagyarázta neki, hogyan kell viselkedniük egymással ezentúl. Élisabeth már nem a cselédje, de a látszatra azért ügyelni kell, nehogy megbotránkoztassák a falut. Ezentúl a társalkodónője lesz, majd gyakran felolvas neki, az lesz az ürügy helyzete megváltozására. Egy kis idő múlva, majd ha felolvasónői szerepébe már teljesen beleilleszkedett, bent étkezhet az ő asztalánál.

Mikor befejezte, a lány nagyon egyszerűen csak annyit felelt:

- Nem, uram: a szolgálója vagyok, az is maradok. Nem akarom, hogy pletykáljanak, és megtudják, ami történt.

Ebből aztán nem is engedett, Mariolle hiába erősködött; és mikor megitta a teát, a lány kivitte a tálcát, a fiú pedig elérzékenyült tekintettel kísért.

Mikor kiment, azt gondolta magában: „Nő. Minden nő egyforma, ha tetszik nekünk. Cselédemből szeretőmmé tettem. Szép, és talán majd hódító is lesz. Mindenesetre fiatalabb és üdőbb, mint az úri meg a félvilági hölgyek. És különben is! Hány híres színésznőnek házmester az apja! Úgy fogadják őket mindenütt, mint az úriasszonyokat, bálványozzák őket, rajonganak értük, mint a regényhősnőkért, és a hercegek úgy bánnak velük, mint a királynőkkel. Vajon a gyakran kétségbe vonható tehetségükért vagy a gyakran vitatható szépségükért? Nem. Hanem azért, mert egy nőnek mindig az a valóságos társadalmi helyzete, aminek az illúzióját fel tudja kelteni.”

Aznap nagyot sétált, és bár a szíve mélyén még egyre ott érezte a kórt, és a lába is úgy elnehezedett, mintha a bánat eltördelte volna az ereje rugóit, valami mégis énekelt benne, halkan, mint egy kicsi madár. Már nem volt olyan magányos, olyan gyökértelen, olyan

elhagyatott. Úgy érezte, mintha az erdő se volna olyan pusztá, néma és néptelen. S ahogy ment haza, vágyott rá, hogy lássa, amint Élisabeth mosolyogva, gyöngéd tekintettel siet elébe.

Majdnem egy hónapig éltek így, zavartalan örömben a kis patak partján. Úgy szerette a lány, ahogy talán kevés férfit szerettek valaha is, eszeveszetten, mint egy nőstény állat, mint az anya a gyerekét, mint a vadászkutya a gazdáját.

Mindene volt, ő volt neki a föld és az ég, a gyönyör és a boldogság. Őt várta perzselő és gyermekes álmaiban, az ő csókja volt maga a boldogság önkívülete. Csak ő volt a tekintetében, a lelkében, a szívében és a testében, úgy megrészegült, mint a kamasz, mikor először iszik életében. A karjában aludt el, a simogatására ébredt, és végtelen odaadással ölelte. A fiú csodálkozva és megmámorosodva élvezte ezt a tökéletes odaadást, és úgy érezte, hogy a forrásból, a természet ajkáról issza a szerelmet.

De azért még mindig szomorú volt, mély és szüntelen szomorúság, szárnyaszegettség nyomasztotta. Tetszett neki a kislány-szeretője; de az a másik meg hiányzott. És a mezőn, a Loing partján kószáltában azon töprengett, hogy: „Miért nem múlik már el az a bánat?”, és valahányszor csak felködlött benne Párizs emléke, olyan elviselhetetlen nyugtalanság fogta el, hogy hazament, nem bírta egyedül maradni.

Befeküdt a függőágyba, hintázott, Élisabeth odaült mellé egy összecsucskható székre, és felolvasott neki. Hallgatta, nézte, és egyre a barátnője járt az eszébe, a szalon, a beszélgetéseik, a kettesben töltött esték. És elfojthatatlan könnyek nedvesítették meg a szempilláját; égő fájdalom mart a szívébe, csillapíthatatlanul tört rá a vágy, hogy azonnal elutazzon, visszatérjen Párizsba, vagy elmenjen innen örökre.

Élisabeth látta, hogy komor és mélabús, megkérdezte:

- Bántja valami? Érzem, hogy könnyes a szeme.

- Csókolj meg, édes; ezt te úgyse értenéd - felelte.

A lány nyugtalanul megcsókolta, érezte, hogy valami baj van, de nem tudta, mi. Mariolle meg, megenyhülve egy kicsit a gyöngédségtől, azt gondolta: „Ó, micsoda nő lehetne az, akit ebből a kettőből gyúrnának össze: egyikük szerelmét a másik varázshatalmával! Miért nem talál rá soha, akiről álmodik az ember, miért csak mindig a majdnemmel találkozik?”

Elringatta a lány hangjának szakadatlan patakzása, nem figyelt rá, alaktalan álmokképek gomolyogtak benne, arról, hogy mi volt az, amivel elszédítette, meghódította, legyőzte elhagyott szeretője. Hatalmában tartotta az emléke, elébe tolakodott a képe, minduntalan megjelent előtte, mint az álomlátónak a kísértet, hogy már azt kérdezte magában: „Hát kárhozott lélek vagyok én, hogy nincs tőle szabadulásom?”

Megint hosszú sétákat tett, kószált a bozótban, valami homályos remény éltette, hogy csak elhagyhatja valahol, valamelyik völgyben, valamelyik szikla mögött, valamelyik sarj erdőben, mint mikor egy hűséges állattól akarunk megszabadulni: megölni nem akarjuk, hát megpróbáljuk elveszíteni egy hosszú sétán.

Egyszer, egyik hosszú sétája megint elvezette a Bükkök Birodalmába. Most már sötét volt az erdő, szinte vaksötét az áthatolhatatlan lombtól. Sétált a magas, nyirkos, hatalmas boltozat alatt, visszakívánta a bontakozó kicsi levelek könnyű, napfényes, zöldellő páráját; egy keskeny ösvényen járt, és egyszer csak megtorpant ámulatában: két összefonódó fa állt előtte.

Szerelmének tömörebb, megindítóbb képe nem döbbsenhetett volna meg szemét és lelkét: egy hajlékony bükk ölelt egy sudár tölgyet.

Mint egy erős és meggyötört testű, kétségbeesett szerelmes, két hatalmas ágát karként köréfontva öleli-szorítja a bükk a tölgyfa törzsét. A tölgy egyenes, sima, karcsú derékkal, mintegy gögösen szökik az égnek az ölelésben, jóval magasabbra a támadója homlokánál. De hiába menekül a magasságos mindenség felé, hiába menekül szertelen gögijében, hogy így meggyalázták, oldalában két régen beforrt mély sebet visel, amit a bükk lefejtethetetlen ágai vágtak a kérébe. Ezek a behegedt sebek örökre összeforrasztották őket, együtt növekednek, nedvük összevegyül, és a megerőszkolt fa ereiben ott folyik, csúcsáig hatolva a győztes fa vére.

Mariolle leült, hogy sokáig nézhesse őket. Beteg lelkében döbbenetes és nagyszerű jelképpé vált ez a két mozdulatlan küzdő, akik elmondják minden arra vetődőnek szerelmük örök történetét.

Aztán útnak indult megint, még szomorúbban, és ahogy ment lassan, földre süttöt szemmel, egyszer csak meglátott a fű között egy valahai eső sarától mocskos, régi sürgőnyt, amit egy sétáló eldobott vagy elvesztett egyszer. Megállt. Vajon mi kedveset vagy fájdalmasat jelentett meg egy ismeretlen szívnek ez a lába alatt hányódó kék papírlap?

Nem állhatta meg, hogy fel ne vegye, kíváncsi és undorodó kézzel széthajtogatta. Nagyjából még el lehetett olvasni: „Jöjjön el... hozzám... négy órákor.” A nevet eláztatta a vizes föld.

Megszállták az emlékek, kegyetlen és édes emléke valamennyi sürgőnynek, amit Michéle-től kapott, azoké, amelyekben találkat adott neki, és azoké, amelyekben lemondta a találkat. Soha úgy fel nem izgatta, hevesebben meg nem rázta, szegény szívének verését el nem állította és meg nem ugrasztotta semmi úgy, mint ezek a boldogító vagy kétségbeejtő sürgönyök.

Valósággal megbénult arra a lesújtó gondolatra, hogy már nem bont fel egyet se többé soha.

Megint azon töprengett, hogy mi történt az asszonnyal, amióta elhagyta. Fájt neki, sajnálta, hogy közönyével elűzte barátját, vagy tán még örült is, és legfeljebb csak a hiúságát bántotta?

Vadul, állhatatosan marta a vágy, hogy megtudja, és egy merész és furcsa, még félénk gondolat fogamzott meg benne. Rátért a fontainebleau-i útra. Mikor beért a városba, feldúlt, tétova, nyugtalanságtól remegő lélekkel bement a postahivatalba. De üzte valami erő, a szívéből áradó ellenállhatatlan erő.

Reszkető kézzel elvett egy nyomtatványt az asztalról, és felírta rá a Michéle de Burne nevét és címét.

Olyan nagyon szeretném tudni, hogy mit gondol rólam! Én nem tudok felejtetni.

André Mariolle

Montigny

Kilépett a postáról, beült egy bérkocsiba, és visszatért Montignybe, feldúltan és gyötrődve, mert már meg is bánta, amit tett.

Kiszámította, hogy ha az asszony válaszra méltatja, két nap múlva ott kell lennie a levelének; de azért másnap is csak őrizte a házat, mert attól tartott, abban reménykedett, hogy sürgőnyt kap tőle.

Délután, úgy három óra tájban épp a terasz hársfái alatt hintázott a függőágyban, mikor Élisabeth odament, és jelentette, hogy egy hölgy keresi.

Úgy összerezsent, hogy egy ideig csak kapkodott levegő után, rogyadozó lábbal, vergődő szívvel indult a ház felé. Pedig nem remélte, hogy ő az.

Mikor benyitott a nappaliba, Burne-né, aki addig a kanapén ült, felállt, és mosolyogva, egy kicsit tartózkodó mosollyal, arcában, mozgásában némi kényszeredettséggel kezét nyújtott neki:

- Azért jöttem, hogy lássam, mi van magával, mert a sürgönyéből nem valami sokat tudtam meg.

Mariolle úgy elsápadt, hogy az asszony szemében felvillant az öröm; úgy fojtogatták a fiút a rátörő érzések, hogy szóhoz se tudott jutni, csak szorította, szorította a szájára az asszony kezét.

- Istenem! Milyen jó maga! - szólalt meg végül.

- Nem én, csak én nem felejttem el a barátaimat, és aggódom értük.

Jól a szeme közé nézett Mariolle-nak, azzal az átható, első női pillantással, amely mindent meglát, gyökerükig hatol a gondolatoknak, és észreveszi az alakoskodást. Nyilván meg volt elégedve, mert arcát mosoly derítette fel.

- Nagyon aranyos ez a remetelak. És boldog benne a remete?

- Nem, asszonyom.

- Hogy lehet az? Ezen a szép vidéken, ebben a gyönyörű erdőben, ennek a bűbájos pataknak a partján? Hiszen itt nyugodt és elégedett lehet!

- Nem, asszonyom.

- És miért nem?

- Mert felejteni itt se lehet.

- És feltétlenül el kell felejteni valamit ahhoz, hogy boldog lehessen?

- Igen, asszonyom.

- Megtudhatom, hogy mit?

- Tudja.

- És?...

- És roppant nyomorult vagyok.

Az asszony elbizakodott szánalommal azt mondta:

- Rájöttem, ahogy megkaptam a sürgönyét, azért is jöttem el, azzal az elhatározással, hogy rögtön visszafordulok, ha tévedtem.

Hallgatott egy kicsit, majd hozzátette:

- Minthogy nem fordulok mindjárt vissza, megnézhetjük a birodalmát. Láttam egy kis hársfasétányt, azt hiszem, nagyon bájos. Ott jobb a levegő, mint ebben a szobában.

Kimentek a házból. Az asszonyon mályvaszín ruha volt, és ez a szín oly remekül illett a zöld fákhoz és a kék éghez, hogy Mariolle csak bámulta, mint egy szép, csábító, váratlan jelenést. Karcsú, rugalmas termete, nagyon finom és nagyon üde arca, kis rőt lángokat vető szőke haja, az ugyancsak mályvaszínű nagy kalap, amely körül könnyű dicsfényként lebegett egy karikába hajtott hosszú strucc toll, a karcsú karja, a két keze, ahogy maga előtt tartotta keresztben a csukott napernyőt, a kicsit merev, kevély, büszke járása oly rendhagyó, meglepő, egzotikus volt ebben a kis parasztkertben, egy tündérmese, egy álom, egy metszet, egy Watteau-kép

furcsa és megkapó hangulatát árasztotta, mintha csak egy költő vagy festő képzeletéből lépett volna ki, hogy merő szeszélyből elmenjen vidékre, és megmutassa, hogy milyen szép.

Mariolle csak nézte, remegett legbelül teljes erejével megújuló szenvedélyében, és az a két nő jutott az eszébe, akiket a montignyi úton látott.

- Ki az a kis nő, aki nekem ajtót nyitott? - kérdezte az asszony.

- A szolgálóm.

- Nem olyan, mint... egy cseléd.

- Nem. Csakugyan nagyon kedves.

- Hol szerezte?

- Itt, egész közel, egy festő-vendéglőben, ahol a vendégek az erényére törtek.

- És maga megmentette az erényét?

Mariolle elpirult:

- Megmentettem.

- Netán a saját érdekében?

- Igen, a saját érdekemben, mert én is jobb szeretek szép arcokat látni magam körül, mint csúnyákat.

- Csak ennyi hatással van magára?

- Talán még azzal is, hogy még jobban vágyódjam maga után, mert bárki nőn megakad a szemem, ha csak egy pillanatra is, a gondolataim azonnal magára fordulnak.

- Roppant ügyes válasz volt! És a kislány szereti a megmentőjét?

Mariolle még jobban elpirult. Villámsebesen hasított bele a felismerés, hogy bármilyen fajta féltékenység alkalmas arra, hogy felsekentse a női szívet, és elhatározta, hogy legalábbis a fél igazságot megmondja.

Habozva felelte hát:

- Azt nem tudom. Lehet. Nagy buzgalommal gondoskodik rólam.

Az asszony hangjában leheletnyi bosszúság volt, ahogy halkan azt kérdezte:

- És maga?

Mariolle csak nézte merőn, szerelemtől lángoló szemmel, és azt mondta:

- Semmi el nem szakíthat magától.

Ez is nagyon ügyes válasz volt, de már ezt nem vette észre Michéle, úgy érezte, hogy ez a mondat maga a kétségbevonhatatlan igazság. Egy olyan nőnek, mint ő, nincs mit kételkednie benne. Nem is kételkedett, ennyivel be is érte, és most már békén hagyta Élisabethet.

Nyugszékbe ültek, fölöttük az árnyas hársfák, alattuk a folydogáló víz.

És ekkor Mariolle megkérdezte:

- Mit gondolt rólam?

- Azt, hogy nagyon boldogtalan.

- Az én hibámból, vagy a maga hibájából?

- A mi hibánkból.

- Hát még?

- Még azt, hogy maga nagyon zaklatott, nagyon feldúlt, és úgy gondoltam, legbölcsebben teszem, ha hagyom, hadd nyugodjon meg legelőször. És vártam.

- Mit várt?

- Hogy hírt kapjak magától. Kaptam, itt vagyok. Most beszéljünk úgy, ahogy felnőttekhez illik. Szóval még mindig szeret... nem kacérságból kérdezem... úgy kérdezem, mint a barátnője...

- Még mindig szeretem.

- És mi a szándéka?

- Tudom is én. A maga kezében vagyok.

- Ó! Nekem igen pontos elképzelésem van, de előbb mondja el maga a magáét, én majd csak azután. Beszéljen magáról, arról, hogy mi történt a szívében, a gondolataiban, mióta megszökött.

- Magára gondoltam, mást nemigen csináltam.

- Igen, de hogyan? Mit gondolt rólam? És milyen következtetésre jutott?

Mariolle elmondta, hogyan határozta el, hogy kigyógyul belőle, beszélt a meneküléséről, arról, hogy mikor megérkezett ebbe a nagy erdőbe, megint csak Michéle-t találta benne, semmi egyebet, hogy nappal az emléke üldözte, éjszaka pedig a féltékenység emésztette; elmondott mindent, nyíltszívűen, csak az Élisabeth szerelmét nem, Élisabethnek a nevét se ejtette ki.

Michéle hallgatta, tudta, hogy nem hazudik, úgy érezte, hogy nemcsak a hangja őszinteségét kormányozhatja, boldog volt, hogy győzött, hogy visszaveheti, mert hiszen ő azért igen szerette.

A fiút elkésérítette, hogy csak nem mozdul előre a beszélgetésük, megmámorosodott a gondolatától, hogy most végre beszélhet arról, amiről annyit álmodozott, amiért annyit szenvedett, és szenvedélyes szerelemmel, de most már harag nélkül, keserűség nélkül, mint aki már nem lázad a sors akarata ellen, szemére vetette az asszonynak, hogy nem tud szeretni, azzal verte meg a végzet.

- Másoknak nem adatott meg, hogy tessenek: magának az nem adatott meg, hogy szeretni tudjon - hajtogatta.

Michéle élénken közbevágott észérveitől felvillanyozva:

- De nekem megadatott legalább az, hogy állhatatos legyek. Boldogabb lenne, ha tíz hónapig rajongtam volna magáért, de most már valaki másba lennék szerelmes?

- Hát az nem lehet, hogy egy nő csak egy férfit szeressen? - kiáltott fel a fiú.

De az asszony gyorsan visszavágott:

- Örökké nem lehet szerelmes az ember; legfeljebb hűséges. Gondolja, hogy évekig loboghat szertelen önkívületben a test? Nem, nem. Ami pedig azokat a szeszélyes, heves nőket illeti, akik hosszabb, rövidebb, de vad szenvedélyeket élnek át, azok egyszerűen azt hiszik, hogy az élet is regény. A regényhősök különbözők, a körülmények és a bonyodalmak kiszámíthatatlanok és változók, a végkifejlet nem egyforma. Ez mulattatja, szórakoztatja őket, bevallom,

mert a kezdődő, a beteljesült, a múlt szerelem érzései mások és mások. De ha vége, ha vége... akkor a férfinak... Érti?

- Értem, van is benne igazság. Csak azt nem tudom, mit akar mondani vele.

- Azt, hogy nincs nagyon sokáig lobogó szenvedély, már úgy értem, olyan heves, emésztő szenvedély, amilyen magát még most is gyötri. Ez betegség, amit én megnehezítettem, nagyon megnehezítettem magának, tudom én, érzem én, mert fogyatékosak az érzelmeim, és ki se tudom mutatni őket. De elmúlik a betegség, hiszen örökké nem tarthat.

Elhallgatott. Mariolle szorongva megkérdezte:

- És?

- És úgy gondolom, hogy egy ésszel élő, nyugodt vérű nőnek éppen ilyen szerető kell, mint maga, mert magában igen sok a tapintat. Férjnek rettenetes volna. De hát jó férjek nincsenek a világon, nem is lehetnek.

- Minek megtartani egy szeretőt, akit nem szeret, vagy akit már nem szeret az ember? - kérdezte a fiú meglepetten, és egy kicsit sértődötten.

- Tudok én szeretni a magam módján, kedves - felelte élénken az asszony. - Nem lángoló szerelemmel, de szerelem az is.

- Magának főképp az kell, hogy szeressék, és ki is mutassák - mondta Mariolle lehangoltan.

- Ez igaz. Azt imádom. De a szívemnek is kell egy titkos társ. Az a hiú örömöm, ami a nyilvános hódolatban telik, nem gátol meg benne, hogy odaadó és hű legyek, se abban, hogy egy férfinak olyat adjak, amit senki másnak: szívem rendíthetetlen szeretetét, őszinte ragaszkodását, lelkem teljes és titkos bizalmát, és cserébe megkapjam tőle szeretőszerelmét, meg azt a nagyon ritka és nagyon édes érzést, hogy nem vagyok egészen egyedül. Ez nem az, amit maga szerelemnek nevez; de azért ez is ér valamit.

A fiú felindulásában remegve feléje hajolt:

- Akarja, hogy én legyek az a férfi? - suttogta.

- Igen, később, majd ha megenyhül a fájdalma. Addig meg vállalja értem néha-néha azt a kis szenvedést. Elmúlik. Ha így is, úgy is szenved, hát inkább szenvedjen mellettem, mint távol tőlem.

A mosolya mintha azt mondta volna: „Hát bízson már bennem egy kicsit”; és látva, hogy Mariolle vergődik a szerelem kínjában, egész testét elöntötte valami jó érzés, az az öröm, ami neki a boldogság, mint ahogy a karvalynak is az a boldogság, ha röptében lecsaphat megbűvölt zsákmányára.

- Mikor jön haza Párizsba? - kérdezte.

- Mikor... hát holnap.

- Jó, holnap. Eljön hozzám vacsorára?

- El, asszonyom.

- Nekem meg már nemsokára mennem kell - folytatta az asszony, és rápillantott a napernyője fogójába rejtett órára.

- Ó! Máris?

- Igen, mert el kell érnem az ötórás vonatot. Sokan vacsoráznak ma nálam, Malten hercegné, Bernhaus, Lamarthe, Massival, Maltry meg egy új vendég is, Charlaine úr, felfedező, most jött meg Kambodzsából, csodálatos utazást tett. Az egész város csak róla beszél.

Mariolle-nak egy pillanatra összeszorult a szíve. Úgy nyilallt bele mindegyik név, mint a darázscsípés. A mérges darázscsípés.

- Hát akkor, ha mindjárt indulnánk, elkísérném egy darabon az erdei úton.

- Nagyon jó lesz. De előbb kínáljon meg már egy csésze teával meg egy kis pirítóssal.

Mikor fel kellett volna szolgálni a teát, kiderült, hogy Élisabeth eltűnt.

- Elment bevásárolni - mondta a szakácsné.

Burne-nének egyáltalán nem tűnt fel a dolog. Ugyan mi félnivalója lehetne neki most már ettől a kis cselédától?

Felszálltak a kapu előtt álló hintóba, Mariolle szólt a kocsisnak, hogy a hosszabb úton menjen, azon, amelyik George-aux-Loups mellett halad el.

Mikor beértek a nyugodt árnyékukat terjegető, hűvösséget lehelő, csalogánydalt árasztó magas lombok alá, Michéle-t elfogta az az elmondhatatlan érzés, amivel a világ mindenható és titokzatos szépsége megrendíti a szemet, a szem által a testet:

- Istenem! De szép! De szép, de jó, de nyugodalmas!

Nagyokat lélegzett, boldogan és megindultan, mint a bűnös, ha megáldozik, elbágyadt, elérzékenyült. Rátette a kezét az André kezére.

De André azt gondolta magában: „Igen, tudom. A természet, mint a Saint-Michel-hegyen”; mert az ő szeme előtt annak a Párizsba robogó vonatnak a látomása lebegett. Elkísérte Michéle-t egészen az állomásig.

- Hát akkor holnap nyolckor - mondta Michéle búcsúzóul.

- Holnap nyolckor, asszonyom.

Örömtől ragyogva vált el tőle; és Mariolle hazaindult a hintóval, örült, még boldog is volt, hanem azért még mindig gyötrődött, hiszen még nem tudni, mi vár rá.

De minek rugódozna? Már úgyse bír. Az az érthetetlen varázs, amivel Michéle hat rá, mindennél erősebb. Nem mentené meg, ha elmenekülne előle, nem választaná el, csak kegyetlenül megfosztaná tőle, így meg, ha meg tudna alkudni egy kicsit, legalábbis azt megkapná tőle, amit ígért neki, mert nem hazudik.

Ügettek a lovak a fák alatt, és ő arra gondolt, hogy egész látogatása alatt eszébe se jutott Michéle-nek, nem készítette rá semmi, hogy megcsókolja. Olyan, amilyen volt is mindig. Nem változik meg soha, és meglehet, hogy ő mindig ugyanígy fog szenvedni miatta. Eszébe jutott sok keserű órája, a várakozások, amelyeket betöltött az az elviselhetetlen tudat, hogy nem férhet hozzá a szívéhez soha, és megint összeszorult a szíve, érezte, hogy holnap kezdődik előről a küszködés, a kétségbeesés, és rettegett. De azért mégis inkább vállalta a szenvedést, minthogy újra elveszítse, vállalta ezt az ereiben lobogó, vadállati étvággyá növekedett, örökös, kielégíthetetlen vágyat, amely perzselte a testét.

És már rárohant, már rázta egész testét az az őrjöngő düh, ami olyankor emésztette, mikor hazafelé ment egyedül Auteuil-ből, de ahogy gördült a hintó a nagy fák üde árnyékában, hirtelen eszébe jutott Élisabeth - várja őt, ő is üde, mint a fák, és fiatal és szép, és a szeme tele szerelemmel, és a szája csókkal - és lecsillapodott. Nemsokára megölelheti, behunyja a

szemét, és megcsalva önmagát, ahogy másokat megcsalunk, az ölelés mámorában összeolvasztja azt, akit szeret, azzal, aki őt szereti, és így övé lesz mind a kettő. De az is igaz, hogy Élisabethet is kívánta, ebben a percben is, a test és a lélek hálája kötötte hozzá: ha valaki megszereti, ha valaki megosztja vele a gyönyört, azért mindig hálás az emberi állat. Kiszikadt, kiégett szerelmének hátha ez a vonzó gyermek lesz az, ami a sivatagban bolyongónak az esti menedéken lelt kicsi forrás, a friss víz erőt adó reménye?

Hanem mikor hazaért, csak nem jött elébe a lány, Mariolle megijedt, nyugtalan lett, megkérdezte a másik szolgától:

- Biztos, hogy elment itthonról?

- Biztos, uram.

Elment hát ő is megint, remélte, hogy összetalálkozik vele.

Tett néhány lépést, de mielőtt befordult volna a völgyből felvezető útra, ráesett a tekintete a széles, alacsony, tömpe tornyú régi templomra, amely úgy ült a dombtetőn a kis falu házai felett, mint kotlós a csirkén.

Valami gyanú, valami sejtelem szállta meg. Ki tudhatja, milyen különös sugallatai lehetnek egy női szívnek? Vajon mit gondolhatott, mit érthetett meg a lány? És hova máshova menekülhetne, mint ide, ha az igazság árnya elsuhant a szeme előtt?

Nagyon sötét volt a templomban, mert már beesteledett. A tabernákulumban egy kicsi lámpa lógott zsinóron, csak az jelezte jelképesen a mennyei Vigasztaló jelenlétét. Mariolle nesztelen léptekkel végigment a padok mentén. A szentély közelébe érve meglátott egy nőt: térdelt, arcát kezébe temetve. Közelebb lépett, megismerte, megfogta a vállát. Rajtuk kívül nem volt senki a templomban.

Élisabeth hátranézett és összerezszent. Sírt.

- Mi baja? - kérdezte a fiú.

- Értem már - suttogta a lány. - Maga azért van itt, mert az az asszony megkínózta. És most eljött magáért.

A fiú csak dadogott, megrendítette a fájdalom, amit ezúttal ő okozott:

- Tévedsz, édes. Csakugyan visszamegyek Párizsba, de téged is viszlek magammal.

- Nem igaz, nem igaz - hajtogatta hitetlenül a lány.

- Esküszöm!

- Mikor?

- Holnap.

A lány megint zokogni kezdett: - Istenem! Istenem! - sírta.

A fiú átölelte a derekát, felsegítette, vonszolta magával lefelé a domboldalon az éjszaka sűrű sötétjében; mikor leértek a patak partjára, leültette a fübe, és maga is leült mellé. Hallotta a szíve dobogását, a zihálását, belemart a lelkiismeret-furdalás, magához szorította, és beszélt hozzá, kedves szavakat suttogott a fülébe, amelyeneket nem mondott neki soha. Meghatott szánalmában, égő vágyában már szinte nem is hazudott neki, és becsapni egyáltalán nem csapta be; őt magát is meglepte, amit mondott, amit érzett, és azon töprengett, hogy lehet az, hogy még egyre reszketve a másik nő közelétől, akinek rabszolgája lesz egész életében, forró vággyal és túlradó szeretettel vigasztalja a kislányt szerelmi bánatában.

Megígérte neki, hogy nagyon fogja szeretni - azt nem mondta, hogy „szeretni” fogja - kivesz neki egy úrihölgynek való szép lakást a magáé közelében, roppant bájos bútorokkal be is bútorozza, felvesz egy lányt is, hogy legyen, aki szolgálja.

Élisabeth csak hallgatta, lassan-lassan meg is nyugodott, azt azért nem hitte, hogy ennyire becsapná, a hangjából is érezte, hogy őszintén beszél. Végül egészen eltöltötte a bizalom, elkápráztatta a szegény sorsú kislányok, a kocsmai pincérlányok álmának beteljesülése, hogy ő is úrinő lesz, mert egy ilyen gazdag és jó embernek lett a barátnője, és André iránt való szerelmébe belevegyült a vágyak, a hála és a büszkeség szédülete.

Átfogta a nyakát, csókolta, csókolta az arcát, és azt suttogta:

- Úgy szeretem! Nincs semmi más a szívemben.

A fiú is csókolta, simogatta elérzékenyülten:

- Édesem, édes kincsem.

A lány már majdnem egészen elfelejtette azt az idegen nőt, aki akkora fájdalmat okozott neki. Hanem azért még bujkált benne valami kétség, és hízalgő hangon megkérdezte:

- Csakugyan úgy fog szeretni ezután is, ahogy itt szeretett?

A fiú bátran felelte:

- Úgy foglak szeretni, ahogy itt szerettelek.

.oOo.